TITI LIVI DE CXXXIII CERTIA INCIPIT LIBRI OCTAVI

IN PARTE OPERIS MEI LICET mihi praefari quodinprincipio summae totius profes si pleriq: sunt rerumscriptores bellummaxime memorabile quaecumquam gestasint mescripturum quod hannibaleduce casthaginienses cumpopulo r gesse re · Namneq: ualidiores opib: ullae interse ciuitates gentesq: contulerunt arma · nec hisipsis tantum umquamutriu aut roboris fuit · echaudignotae belli artes interse sedexpe tae primo punico conserebant bello · Eradeo uaria fortuna belli ancepsq: marsfuit utpp uspericulum fuerint qui uicerunt · Odiis &iamppe maioribus cessarunt · q uiri bus Romanis indignantib: qd uictoribus uicti ultro inferrent arma poenis qd supbe auareq: crederent Jmperatoriz uictis ee · famaesse &iam hannibalem annorum fere nouem puerilitersblandientem patri hamilcari utduceret Jnhispaniam Cumpfecto africo bello exercitum eo traiectu rus sacrifica &c altaribus admotum tactis sacris iure iurando adactum seumprimum possé hostem fore · p · R · angebant Jngentis spiritus uirum · sicilia sardiniaq: amissae Nam &sicilia animis celeri desperatione pejor concessam esardiniam Jntumorum affricae fraude romenouam stipendio &iam insup imposito inceptam · Hispaniae usque curis ita se africobello quodfuit subrecentem romanam pacem paucis q: annis Jndeinde nouem annis inhispania augendo punico imperio gessit utapparet &c mausoleum quodgeret &c agitare animo bellum · Cesidiurius uicisse hamilcare duce poenos armaitaliae inlaturos fuisse quihannibalis dicau irul rur r Mors hamilcaris perpostuma expectata hannibalis diu fulerunt bellum Medius hasdrubal Jntempatrem acfilium occo se me annos imperium abeunt flore aetatis uiseruntprimo hamilcari conciliatus gener Indeobalium indolem pfecto animi adsciuit equum genere exercitatum inbarbinis opib: quaeres dum ibi plebem plusquam modica erant hausisse uoluntatis pene totum Jnimperio positum sis plura consilio quam uiregerens hospitium magis regulorum conciliandisq: pamicitiam principum nouis gentib: quambello autarmis jem casthaginiensem auxit · Ceterumnihilo ei pax tutior fuit barbarus eiquidam quipalamobtrectare inuisecti abeo domini obtruncat compien susq: abeircumstantib. haud aliequamsieua sisse &uultu tor mentis quoq: et mlaceratis &ur eosuit habitu quis ursisse putet telaetetra doloresq: ridentis &iam speciem pebuerit · Cum hoc hasdrubale quia mire astus Jnsollientandis gentibus in perioq: suoiungendis fuerat foedus renouauerat · p · R · ut finis utriusq: imperii eet amnis hiberus Jagumtinisq: medius Jnter imperia duorum populorum libertas seruaretur · Jsti hasdrubalis locumhaud dubia fessus quumprerogatiua militaris · quamexemplo iuuenis hannibal Jnperatorem delatus imperatoq: ingenti omniu clamore atq: adsensu appellatus erat · Fauor plebis sequebatur hunc uix dum pubescentem hasdrubal litteris adse accersierat · Actaq: sed &iam inseratu fuerat barchinisuirentib: ut adsuescerent militiae hannibal · atq: inpatrias succederet opesq: suo auctoritatis augeret oniss princeps Exercitumpostulare uidebatur · Jnquithasdrubal exercitum noncenseo quodpatrtribuendum camad miratione tam anicipitis sententiae Jnse omnes conuertitur · Florem aetatis inquirit hasdrubal quemipse patrihannibalis fruendi prebuit iusto iure eifilio jejunis censet nos animi minime resi iuuentutemmirari puditum ad suae fidei libidinem regum Annobilissimus quehamilcaris filius nimisset imperia tumodica &regi pares uideat · Exemplis regis genero heredibus sint pelicis ei ruis nis eius filio parentandumque seruiamus · Equidem uenenum domitenendum subiugis: subimagistratib: aequoinque cumesseris censeo · Nequardoaq; parum hiems incendium ingens excusset · Pauci adsentiebantur · Sedutplerumq: fit maioque nolentem uicit · missus hannibal inhispaniamprimo statim aduentu omnem exercitum inse conuertit · Hamilcarem iuuenem peditum sibi uenisse militesq: credere eundem uigorem Jnuultu uimq: inoculis habitum gestumq: inuenire

20

P. 63

Pl 63 cod 20

Plut. 63. Cod. 20.

Plut: 63, Cod. 20.

Contulit A.M. Salmonius

Joeram contulit A. M. Biscionius ann. 1720.

TITI LIVI DECADIS TERTIAE INCIPIT LIBER DECIMUS

IN PARTE OPERIS MEI LICET mihi praefari quod in principio summae totius professi pleriq: sunt rerum scriptores bellum maxime omnium memorabile quae umquam gesta sint me scripturum quod hannibale duce carthaginienses cum populo r. gesserе. Nam neq: validiores opibus ulli inter se civitates gentesq: contulerunt arma. Nec ipsi sibi tantum umquam uirtuti aut robori fuit. Et haud ignotae belli artes inter se sed ex ea primo punico consertabant bello. Tam dubia fortuna belli ancepsq: mars fuit ut propius periculum fuerint qui uicerunt. Odium & ipsa per se maius ob: cessuri ne uictis Romanis indignantibus: quod uictoribus: uicti ultro inferrent arma. Poenis quod supbe nimis uictoriae crederent. Imperatum uictis esse. Fama est & Hannibalem annorum fere nouem puerilibus blandientem patri Hamilcari ut duceret in Hispaniam. Cum post confecto africo bello extremum eo traiectu rus sacrificaret & ad aras admotum tactis sacris iure iurando adactum se unum primum posset hostem fore. P. R. Angebant ingentes spiritus uirum Sicilia Sardiniaque amissae. Nam & Siciliam nimis celeri desperatione pacis cum cessassent Sardiniam intempestiuum affrictae fraudi romanae nouum stipendium & tam insuper imposito intemptatum. Hispaniae uisa certissima uia ad Italiam africo bello quod fuit subrecentem romanam pacem quievisset. Annos ferme nouem Hamilcar deinde in Hispania augendo punico imperio gessit ut apparet & mansuetum ante quod gerere & agitare animo bellum. Et si diuturnius uixisset Hamilcar duce Poenos arma Italiae inlaturos fuisse quis Hannibalis dubitauit? Mors Hamilcaris perpostuna expectata Hannibalis distulerunt bellum. Medius Hasdrubal interpatrem ac filium octo ferme annos imperium abstinuit flore aetatis utiferunt primo Hamilcari conciliatus gener. Indolem profecto animi adsertus equum genere exercitationis habitu cultus quae ad gratiam plebi plus quam modica erant haud sane uoluntate per nouum

in imperio positus sit plura consilio quam uirtute gerens hostibus magis regulorum conciliandisque per amicitiam principum nouis gentibus: quam bello aut armis Poenum carthaginiensem auxerit. Ceterum nihil ei pax tutior fuit barbarus eiquidam qui palam obtruncatum in aede domini obtruncat. Compensus ab circumstantibus haud aliter quam saeua sic & uultu torti quoq: et lacerati artus. Eo fuit habitu ouis ut sic per tela ictus dolores ridentis & iram speciem praebuerit. Cum hoc Hasdrubale quia mire astu insolletiandis gentibus imperioq: suo iungendis fuerat foedus renouauerat. P. R. ut finis uterius imperii eet amnis Hiberus faguntinusque medius. Inter imperia duorum populorum libertas seruaretur. Ipsi Hasdrubali locum haud dubia uisum fuit quin prerogatiua militaris quam exemplo iuuenis Hannibal in patrium delatus imperatorque ingens omnium clamore ac consensu appellatus erat. Fauor plebis sequebatur hunc uix dum pubem Hasdrubal litteris ad se accersierat. Actaque res & iam inferata fuerat barchinis uetustis: ut adsuescerent militiae Hannibal. Atque in patris successerat & opes ut ne alteri quidem ordinis princeps. Etsi imposturae uideatur Hasdrubal exercitum non censeo quod pacem tribuendum eam ad miratione tam ancipitis sententiae in se omnes conuertisset. Florem aetatis sinquit Hasdrubal quem ipse patri Hannibali fruendum praebuit iusto iure eum a filio petit. Censet nos eam minime esse iuuentutem in militari praedam ad adsuefaciendum libidinosum Hannibalem. Nihil est memus quam Hamilcaris filius nimis sit imperia immodica & regi paenitendo uideat. Et cum is regis genero heredi tarii sint uel ut ipse ceterum sibi eius filio parem animum seruiamus. Egregium uenenum dominandum subiegit: submagistratibus aequo iure cum ceteris censeo. Nequando quem carum hiems incendium ingens excusset & pauci ac fere optimus quisque harmoni adsentiebantur. Sed uiderimus per annos quinque uictor missus Hannibal in Hispaniam primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. Hamilcarem iuuenem peditum sibi uenerat militaris credere eundem ingenium ingenium uultu uimq: in oculis habitum & lanuginem genae

Deinbreui effecit utpaꝝ inse minimū monumentū adsauorem conciliandū eēt · ꝯ numquā ingenium idem adresdiuersissi mas parendum atq: imperandum habiliuss futꝝ itaq: haud facilediscernereſ: utrum imperatoꝛ anexercitui caꝛioꝛ eēt · neq: hasdrubalem aliū quemquam praeficere malle ubi quid fortē acstrenue agendum eēt · neq: militesalioduce plus confidere autaudere plurimū audaciae adpericula capessenda plurimum consilii ĩtipsapericula erat · ꝯ nullolaboꝛe aut corpuſ fatigari autanimus uinci poterat / caloꝛis acfrigoꝛis pacientia · Par cybi potionisq: desiderio naturalꝯ uoluntate modus finitus · uigiliarum somniq: necdie necnocte diſeriminata tempoꝛa · Idquodgerendis rebus sup eēt quietidatum · Caneq: molli strato neq: silentio accersita · multisaepe militarisagulo optimhumi iacentē ĩtcustodias stationesq: militum conspexerunt · Ueſtitusnihil ĩtē aequa les: atq: equiconspiciebantur · equitum peditumq: idem longe primuserat · ꝯ princepsinproelium ibat · ultimusconfecto pelio excedebat Hastatas uiri uirtutes ingentia uitia aequa bant Inhumana crudelitas pfidiaplusquampunica nihil ueri nihilsancti nullus deummetus nullum iusiurandū · Nulla religio cumhac indole uirtutū atq: uitioꝝ triennio subhasdru bale imperatoꝛe merui · nulla re quaeagenda uidendaq: mag no futuro duci eēt pmissa · ceterum exquodie dux estdeclaratus uelut tralatitia puncta decreta bellumq: romanum mandatum eēt nihilplatandū ratus · Neq: quoq: utpatrem hamilcarem deinde hasdrubalem cunctantem casusaliquis opprimeret · sagunt inis inferre bellum statuit · quib: oppugnandis quia haud dubiae romana arma mouebantur · inolcadū prius finesultra hiberum eagensinpaste magis q̄ ditione carthaginiensium erat · induxit exercitum · Utnonperisse sa guntinos sedverum serie finitimis domitis gentib: iungendoq: tractus adidbellum uideri posset · ꝯ castalam urbem opulentā caput gentis eius expugnat · Diripiq: quometu pulsae minores ciuitates stipendio imposito imperium accepere · Uictor exercitus opulentusq: pꝛeda carthaginem nouam Inhiberna estdeductus · Ibilarge pastiendo pꝛedam stipen dioq: praetermitto cumfide exsoluendo cunctis ciuitū sociorumq: animis insefirmatis uere primo inuaccos pmotū bellū · Her mandica & arbocala · casto rum urbes in captae · Arbocala & uirtute & multitudine oppidanoꝝ diu defensa · abhermandica pfugi exulib: olcadumpriore aestate domitae gentis cumse iun xissent · concrant carpetanos · adoptiq: hannibalem regressum · exuacceis · haudprocul tago flumine agmen graue pꝛeda Turbauere · hannibal proelio abstinuit · castrisq: supripampo siti scumprima quiessilentiumq: abhostib: fuit · amnem uado traiecit · ꝯ Ualloquetra pducto utlocum adtransgrediendū hostes haberent · inuadere eos transeuntes statuit · equitib; precepit utcumingressas aquamuiderent · adoriremur · peditū agmen · ꝯ Inripa elephantos xl autem erant · disponit · car pentanoꝝ cumꝯ dependicibꝰ olcadum · uaccaeoꝝ q: centu milia fuere · ꝯ Inuicta acies · Si aequodimicar & ur campo · itaq: & ingenio feroces & multitudine freti & quodmetu cessisse credebant hostem · idmorari uictoriam ratiquodinē eēt amnis · Clamore sublato passim sine ullius imperio qua cuiq: pximū ē · inamnem ruunt · Et expaste altera ri pe uisingens equitum influmen · immissa · Medioq: alueo haudquaquam pari certamine concursum · quippe ubipedes instabilis acuix uado fidens uelabinermi equite equo te mere acto pugnaposset · Equescorpoꝛe armisq: liber equo uelpmedios gurgites stabili comminus eminusq: rem gereret · Pars magna flumine absumpta quidā uesticoso amni delati · inhostis abhelephantis obtricisunt · Postremiquib: pegressus insuamripam uirtuꝝ fuit ex uaria trepidatione cuminunum colligerentur · priusq: extincto pauoꝛe reciperent animos · hannibal agmine quadrato amne ingressus fugam expripafecit · uastatisq: agris intrapaucos dies carpetanos quoq: indeditione acce pit · Etiam omniatrans hiberū pter saguntinos carthagi nensium erant · cumsaguntinis bellum nondum erat · ceterum iam belli causa certamina · cumfinitimis sese bantur / Maxime turderatis · quib: cumadesset idem quilitis erat status · Necestamen iuris seduminquirere appa rere · legatia saguntinis romammissi auxilium adbellū Jā haud dubie imminens · Cōsule romae erant · p.

Cōsules.

: orantes :

cornèliuſ ſcipio &ttuſſempronius longuſ quicum legatis
Inſenatum introductis deq̃ p̃ retuliſſent placuiſſ&q: mit
tilegatoſ inhiſpaniam adq̃ ſocioꝝ inſpiciendaſ quib: ſiui
der&ur dignacauſa &hannibali denunciarent utabſagunti
niſ ſocius p̃ R̃ abſtiner&: etcaſthagine ipſa africam traiȩcerent
ac ſociorum p̃ R̃ quęrimoniaſ deferrent · hęc legatiõ nẽ decre
ta Necdum miſſa ; omniũ ſpe celeriuſ ſagunti um oppugnari
allatum eſt : Iunc ſelatade integro ꝙſ adſenatum : &aliquãtã
aſ conſulib: hiſpaniam atq: africam decernentes ; terra mariq:
ꝙm gerendam censebant : Vtrorum in hiſpania hanniba
lemq: intenderant bellum . erant qui non tempeſtiue mouendam
rem tantam expectandoſq: ex hiſpania legatoſ censerent .
Haec ſententia quaecutiſſima uicit uidebatur . Legatiq: eo
maturius miſſi p̃ ualeriuſ flaccuſi &quintuſ fabiuſ pamphi
luſſagunti m ädhannibalem atq: indecaſthaginem ſi non abſiſ
ter&ur bello adducem ipſum inpoenam foederiſ rupti de
poſcendum . dum ea romani parant conſultantq: iam ſagunti um
ſumma ui oppugnabatur · Ciuitaſ ea longe opulentiſſima ultra
hiberum fluuiũ paſſuſ mille ferme amari · Oriundi a ſagunto
inſula dicuntur : mixtiq: &iam abardea rutulorum q̃ũdam ge ꝯ q̃ndã
neriſ . cęterum in arctaſ breui creuerant opeſ ſeu marti miſ ſeu
terreſtrib: fructib: ſeu multitudiniſ incremẽto . Seu diſciplinae
ſanctitate quafidem ſocialem uſq: ad pnẽtiem ſua colluerunt .
hannibal infeſto exercitu ingreſſuſſinuſ ꝙuaſtatiſ paſſim agriſ
urbem tripetto aggreditur . Angulus muri erat in planiorem
patentiorem q̃: quam cętera circa uallem uergens . aduerſus eũ
uineaſ agere inſtituit . ꝙ quaſ aries moenibus admoueri poſſ& .
Sed uelocuſ ſatiſ ꝑ ul muroſ ſatiſ aequuſ agendiſ uineiſ fuit . ita
haud quaquam ꝓſpere poſtquam ad effectum operiſ uentũ
eſt . coepiſ ſuccedebat . ecce turriſ ingenſ imminebat . & muruſ ita
inſuſpecto loco ſupra cętere modum altitudiniſ emunitus erat &
iuuentuſ delecta ubi plurimum paericuli ac timoriſ oſtendebatur
Ibiui maior obſiſtere hoc Tac primo miſſilib: ſubmouere hoſtem .
Hec quicquã ſatis factum munientib: pati . Deinde tam non p
moenib: modo atq: turri tela micare ſed ad erumpendũ & ita
inſtationeſ operaq: hoſtium animuſ erat · Quib: cum utrarumq:
ceſtaminib: haud ferme plus eſſagunti ni cadebant quã poeni

Vtuero hannibal ipſe dum murum incautoſ ſubit aduerſũ fem
tragula grauit icuſ cecidit . tanta circa fuga ac trepidatio fuit ut
nonnultum abeſ& quin opera ac uineae deſeruerentur . obſidio
deinde ppaucoſ chieſ magiſ quam oppugnatio fuit . Dum uulnuſ
ducis curar&ur ꝑ quod tempuſ utquieſ ceſtaminũ erat . ita ab apparatu
operũ ac munitionum Nihil ceſſatum traq: acriuſ de integro co
hortẽ ad bellũ pluribuſq: paſtib: uix accipientib: quibuſ dã opera
locis uineae coepte agi admoueriq: aries abundabat multitudine
hominũ poenuſ adeo multa habuiſſe in armamentariis creditur .
Oppidani ad omnia tuenda atq: obeunda multifariã diſtineri
coepiſunt . Nonſufficiebant traq: iam feriebantur aries ictib: muri .
quaſſateq: multipaſtes erant una continentib: ruinis nudauerat
urbem . triſ deinceps turriſ quantumq: inter eaſ murus erat in fra
gore . Ingenti pauor captũ oppidum ea ruina crediderant poe
ni . quando ſi pariter utroſq: muroſ tetigiſſ& ita utrimq: in pugnã ꝑ
cur ſum eſt . Nihil tum multũ ariae pugnae ſimile erat / quale ſi ꝑ
oppugnationib: urbium occaſionẽ paſtiſ alteriuſ conſeri ſolent
Sed uiſte acies uelut parenti campo inter ruinaſ muri tectaq: urbiſ mo
dico diſtantia in cuallo conſtiterant . Hinc ſpeſ / hinc deſperatio ani
moſ ira . poenos cepiſſe iam ſeu urbem ſi paulum animi tatur credente .
Sagunti niſ pronudata moenib: patria corpora opponentibuſ .
pecullo pedem referentes pene ſelectum a ſelocum hoſtem in mitte
r& . Itaq: quo acriuſ & confeſtim magiſ utrimq: pugnabant eo
pluſ eſ uulnerabantur . nullo inter arma corporaq: uano inter
dente telo phalarica erant ſagunti niſ miſſile telum . Haſtili
ablongeo & cetero ter& ti pice quam adexcremũ undeferrũ exibat .
id ſicut in pilo quadratum ſtuppa circumligabant . Linebantur q:
pice . ferrum autem eſt longum habebant pedeſ . utrum armiſ trui
figere corpuſ poſſ& ſed id maxime & ita ſibeſiſſ& inſcuto . Hec pe
netraſſ& in corpuſ ſuo rem faciebat . Quo de ummediũ accenſu
mittere&ur : multo : conceptumq: ipſo motu : multorem igne ſeppſ . ar
ma omittere cogebat . Ludumq: in ulnere adinſequentes ictuſ pro
hibebat quamdiu accenſi fuiſſ& ceſtam & ſagunti niſ quia pro
tẽ ſpem reſiſtere ſat eſſent animi . Poenuſ quia nonulciſſ&
pulcro ex& clamore in repente oppidani tollunt . hoſtemq: in ru
naſ muri expellunt . inde impetu amentes trepidantemq: exter
bant / poſtremo & fugientiq: in ceſtra uicinaq: dicunt . Interim

abromalegatos ſuenisſe nunciatū eſt. quib: obuiam admare miſſi
Abhannibale ſquicicerent necerto eos adituros inter tot tam effre
natarum gentium arma. Nechannibali intanto diſcrimine
rerum opere eē legationes audire appareba. Nonadmiſſos castha
ginem primus tauros. litteras ligatas nuncios: adprincipes facto
nis barchinae premittit. utparayent suoꝝ animos nequid parſ
altera gratificari promaniſpoſſē. Itaq: praeterquam quod ad
miſſi auditiq: nonſunt eaquoq: uana atq: irrita legatio fut
hanno unus aduerſe ſenatum causam foederis magno ſilentio
ppē auctoritatem ſuā cum adſenſu audientium egit reos
foederum arbitros acceſſit

obteſtanſ neromanum cumſaguntino ſuſcepiſſent bellum.
monuiſſe praedixiſſe ſe. nehamilcaris pgeniē adexercitum
mitterent. nonmanes noniſtirpem eiuſ conquieſcere uiri.
Necumquam doneceſanguiniſ nominiſq: barchini quiſquā
ſupſit quietura romana foedera. iuuenem fraglantem cupidi
negregniuiamq: unam adidcernentem exbelliſ bella ſe gen
do ſuccinctuſ armiſ legionibusq: diuat uelut mare iam igni
praebentes adexercitus miſiſtis. Aluiſtiſ ergo hoc incendiū
quonunc ardetiſſaguntbum uri circumſedunt exercituſ
ur de arcentur foedere moxcaſthaginē circumſedebunt
romanae legiones. Ducib: iſdemdiuſ pquoſprioze bel
lo rupta foedera ſunt ulti. Verumhoſtem anuoſ anfoſtumā
uerſuſq: populi ignozariſ legatoſ abſocius & pſociſ uenientes bonis
imperatoꝝ uē incaſtra nonadmiſit. iuſcentium ſuſtulit. hita
men unde ne hoſtium quidem legati arcentur pulſiaduoſ uene
riant. Reſex foedere repetuntur. deſe repetuntur publica
fraus abſit auctorem culpae & reum criminis depoſcunt. quolem
uſ agunt ſegnuſ incipiunt. Cocumcoeperint uereor ne
pſeuerantiuſ ſaeuiant. egatiſ inſulae ſerie quae oculoſ, p
ponit equae terra manq: poquatuor. Lungit amneſ paſſi
ſicuſ. Neopuer hicdurerat ſedpater epſehamilcar marſ.
alter uti ſtuolunt. Sedtuento ideſt malta, nonabſtinuera
muſ ex foedere ſicut nunc ſaguntī nonlic ine uſ. tuerunt
ergo dii hominesq: & iddequouerbiſ urbiq ebatur uter
populuſ foeduſ rupiſſet. euentuſ belli ad laequuſ iudex
unde tuſſtabat ej uictoriam dedit. caſthe tunchannibal

uineaſ tuppeſq: admouet caſthaginiſ. moeniaquatit ariete ſagun
tiruinae. falſuſ utinam uateſſimiriſ capitib: incident. ſuſceptū
q: cumſaguntinis bellum habendū cumromaniſ eſt. Dedimuſ
ergo hannibalem dicet aliquiſ. Sciomeā leuem eē ineo ar
rogantem. ppē paternaſ inimicitiaſ. ſed & hamilcarem coperiſſe
leratuſſuq: dſille uiuere bellum haberemuſ cumromaniſ. &
hunc uuenem tamquā furiam facemq: huiuſ belli od: accere
tot. necedendum ſolū adpiaculū rupti foederiſ. Sedſinemo
depoſcit deuehendum inultimaſ mariſ terrarumq: oraſ ablegan
dum eo unde nec ad uſ nomen famaq: eiuſ accedere neq: ille ſol
licitare quiē ratiſ ſtatum poſſit. Egoracenſeo legatoſ exem
plo romam mittere. quiſeratu. ceriſ faciant. alioſ quihanniba
linuntient utexercitum abſaguntio abducat ipſumq: hannibale
exfoedere romaniſ dedant. legationem teſtiam adueſſaguntiniſ
reddendaſ decerno. Cumhannoporaſſet nemini omniū eſta
re oratione cumeo neceſſe fuit. adeoppe omniſſentiuſ hannibaliſ
erat infeſtiuſq: locutum arguebant hannonem q flaccum, ita
lerium legatumromanū responſū. Indelegatiſ romaniſ ē bellū
oſtū abſaguntiniſ non abhannibale eē populū romanū inuſte
facere, ſiſaguntinoſ uetuſtiſſimae caſthag mienſiū ſocietatipro
nat. dumromanitempuſ cer legationib. mittendiſ hannibal
quiaeſſummilitē peliſ operibuſq: habebat paucoꝝ his
dierum quietem dedit. Stationib; adcuſtodiam uineaꝝ um
aliorumq: operum diſpoſitis interim animoſ eoꝝ nunciis
inhoſtiſſimulando, munere ſpemioꝝ accendit. Uteſ
pcontione predam capta urbiſedicē militū fore. a deo acceſſi
omneſſunt. Utſieextemplo ſignū datū eet nulla uiriſ ui
derecur poſſeſaguntini utaproeliſ quiē habuerant. nec la
ceſſentes, nec laceſſiti, paliquot dieſ, ita nonmoti. nondie um
quaceſſauerant abopere, ſtetue uim muri. aberaſte quapte
facti oppidū munierat reficerent. Inde oppugnatio eoſ
aliquanto atrocior, quamante adhortatuſt. necquaprimū
aut potiſſimū paſte ferrent opem, cui omnia uariiſ clamoribꝰ
ſtrepebant. Satisſcire poterant. ipſehannibal quotuſ riſ
nobiliſ omnia munimita urbiſ ſuperans altitudine agebā
tur. hoſtatos adeſſe. quaecumadmota catapultis balliſtiſq:
pannigtabulata diſpiciſ. Muroſ defenſoribꝰſ

nudass& tum hannibal occasionē ratus quingentos ferme afros cū dolabris ad subruendū abimo murū mittit. Nec erat difficile opus quōd cementa nondum calce dura erant. sed inde litalum structuræ antiq; generis. traq: latius quam quis credet & ruebat. perq: patentia ruinis agmina armatorū in urbem uadebant. Locum quoq: editū capiunt. collatisq: ex catapultis ballistisq: ut castellum in ipsa urbe uelut arcem imminentem haberent muro circumdant. Et saguntini murū interiorem abnondum capta passe urbis ducunt. Uterq: summa ui &munimunt/&pugnant. sed interiora tuendo minorem indies urbē saguntini faciunt. Simul ex esse incipit inopia omniū longa obsidione. &minuitur expectatio externæ opis. cū ea spes romana unica spes certa omnia hostiū essent. Paulisper tamen ad fessos animos recreauit repentina profectio hannibalis in oros & anos carpetanosq:. Quid duo populi dilectus acerbitate consternati recentis conquisitorum: m&u defectionis cum pbuissent, oppressi celeritate hannibalis omisere mota arma. Nec saguntina oppugnatio segnior erat. maher male hamilcaris filio cum profecerat hannibal ita in pigre rem agente / ut ducem abesse necquis nec hostes sentirent. Iam & pelia aliquot secunda fecit & trib: ari& ibus aliquantum murī discussit. strataq: omnia regentib: ruinis aduentienti hannibali ostendit. traq: ad ipsam arcem ex templo ductus exercitus atroxq: pelitū cum multorum utrimq: caede initiū & pars arcis capta est. Tempta deinde pduos ē exigua pacis spes alcone saguntino & alorcū hispano. alcon inconsciis saguntinis pcibus aliquid motu rū ratus cum ad hannibalem noctu transiit & post quā nihil lacrimae mouebant/ conditionesq: tristes ut abirato auctore fingebantur: transfuga Ex oratore factus apud hostem mansit. mansit mox tamen ad firmans quis ub conditionib: is de pace ageret. Postulabatur autē ut ederent iam ri transirent tradito q: omni auro atq: argento. egressi urbe cum singulis uestimentis ibi habitarent ubi poenus iussisset. Has pacis leges abnuente alcone acceptauros saguntinos alorcus uincit animos ubi alia uincantur ad firmans se pacis eius in prem fore pollicetur. Tra autē tum miles: typ fieret. hannibalis cæterum publice saguntinis amicus atq: hospes. tradito palam telo custodib: hostium transgressus munimenta ad prōtē saguntinū, & ipse tra tubebat sese deducens. Quo cū ex templo concursus omnis generis hominū ex factus summota cætera multitudine senatus a lorcio datus est. Cuius talis oratio fuit. Si eius uester alcon sicut ad pacē pciendā ad hannibalē uenit ita pacis conditionis ab hannibale ad uos retulisset & supua caneū hoc mihi fuisset & tertio quoniam nec orator hannibalis pectra nisi fuga ad uos uenissem. cum illo aut ira aut sua culpa mansisset apud hostem. sim & um simul aut ira sipericulum est apud uos uera referentib:. Ergo ne ignoratis. Tis ee & salutis aliquas & pacis uobis conditiones. pucas fore hospitio q dam mihi uobiscū est ad uos uenit. ira aut ē causa me neculli us alterius loqui quae loquor apud uos uel ea fides sit. quod neq: dum uris uiribus: restitaris. neq: dum auxilia ab romanis speratis pacis umquā apud uos mentionem feci. Postquam nec ab romanis uobis ulla ē spes. Nec uestra uos iam aut arma aut moenia satis defendunt pacem defero ad uos magis necessariam quam aequam. Cuius ita aliqua spes est. sic aquem admodum uictor est hannibal sic uos uictus audiatis. Sed non id quod amittitur in damno cum omnia uicerint sint. Sed quicquid relinquitur pmunere habituri estis. Urbem uobis quam ex magna parte diruta m capta fere totam habet. adimit agros. relinquit. locū ad signandum uris in quo nouum oppidū ædificetis. Aurum & argentū omne publicū priuatumq: ad se ut ub & deferri. Corpora aut ea coniugū ac liberorū uirorū ue seruat inuiolata. Finem mecum bimi uestri mitis uelitis ab sagunto exire. Hæc uictor hostis imperat. hæc q quā sunt grauia atq: acerba: fortuna ira uobis sua dat. equidem haud despero/ cum omnium potestas ei facta sit/ aliquid ex his rebus remissurum. Sed uel haec patienda censeo/ potius quam trucidari corpora aut a rapi/ trahiq: ante ora uestra coniuges/ ac liberos/ belli iure sinatis. Ad haec audienda cum ex circumfusa paulatim multitudine pmixtū senatui esset populi concilium repente primo ira secessione facta priusquam responsum daretur. argentū aurum q. omne ex publico priuatoq: in forum conlatum ingens ad id rapti factum comitatem. Eodem pleriq: sem & ipsi pcipitauerunt. cum ex eo passim accrepidatio totam urbem pauisset. Nullus in tam tumultu se exercitus audiatur. cur risui quatassata peterat. quae rum am eius cohors poenorum impetus facto cum signum imperator dedisset. undata statim ob custodiis: solitis. Hostium ee urbē. ut concunctandū in tam occasione uisus hannibal totis uiribus: ad gressus urbem monere coepit. Signo dato ut omnes puberes interficerentur. quod imperium crudele. cæterum ipse necessariū cognitū ipso euentu ē. cuius ni pars ci potuit ex his

quaut incluſi cũ coniugib: ac liberis domos ſupſe ipſos conciemauer-
aut armati nullum ante finem pugnae q̃ moriendo ſ fecer-
Captum oppidũ eſt cum ingenti praeda: quam quã pleraq: ab
dominis deinduſtria corrupta erant. & incẽdib: uix ullum diſcri
men a&atiſita fecerat. Et captiuum militũ p̃da fuerant. tam & ex p̃
tio rerũ uendit arũ aliquantũ pecuniae redactũ ee constat. &
multã p̃tiosam ſup lectilem ueſtemq: miſſam carthaginẽ octa
uo menſe quam coeptum oppugnari captum ſaguntum Quida
ſcripſere. inde carthaginem nouã inhiberna hannibalem con
ceſſiſſe. quinto deinde menſe quam ab carthagine p̃fectuſſit
in italiam peueniſſe. Quae ita ſunt fieri non potuit ut p̃ cornc
lium .I. ſempronius conſſ. fuerint. ad quos & principio op
pugnationis legati ſaguntini miſſiſint. et quum ſuo magiſtratu
cum hannibale alter ad ianum amnem ambo aliquanto poſt
ad erebiam pugnauerint? Aut omnia ab re uolui aliquanto fuere
aut ſaguntum principio anni quo p. cornelius .II. ſempronius
conſſ. fuerint. non coeptũ oppugnari eſt. ſed captum nam ex ceſſiſſe
ſe pugna ad erebiam in annum. cñ. ſeruili & c flamini non poteſt.
quia c flaminius arimini conſulatum init et ea cauſa. II. ſempro
nio cõſ. qui poſt pugnã ad erebiam ad eo randos. conſſ. romam
cõmueniſſe & comitiis p̃fectis ad exercitum in hiberna redit.
Subidem fere tempus et legati qui redierant ab carthagine
romã retulerunt omnia hoſtilia ee & ſagunti excidium nun
tiatũ e? Iam atq: ſimul meror patres miſericordia que ſociorũ
per emptum indigne & pudor non lati auxilii. & ira in carthagi
nienſes. metuſq: de ſumma rerum coepit uelut ſi iam ad poſtas oſtis
ee. utrorũ unotempore motib: animi turbati trepidarent ma
giſquam conſuleyent. Nam neq: hoſtem acriorem bellicoſio
remq: ſecum congreſſum pacem romanã tam deſidem ium quã
fuiſſe atq: in bellem ſardos corſos q: & hiſtros atq: illyrios laceſſiſ
ſe magis quam exercuiſſe romana arma. & cum gallis tumultua
tum uerius quam belli gerati. Poenum hoſtem ueteranum tri
um & uiginti annorum militia duriſſima in hiſpanas gentes
ſemp victorem duci acerrimo adſuetum recentem ab excidio
opulentiſſimae urbis hiberna transiſſe trahere ſecum tot ex
ercitus hiſpanorum populos. concitaturum auidas ſemp armorum
gallicas gentes. Cum orbe terrarũ bellum gerendũ in italia:
ac promoenib: romanis eẽ. Nominatae iam antea conſulibus
puinciae erant. Tum ſortiri iuſſi cornelio hiſpania. ſempro
nio africa cum ſicilia: ee uenit. Sex ineuntium annũ decr & ẽ legi
ones & ſocium quantum ipſis uidebatur et claſſis quanta pa
rari poſſet. iiij & xx peditum romanorum milia ſcripta.
Et c & d ccc. equites ſociorum xl. peditum. iiij & ccc c.
equites. Naues ccxxv. ye nt quinq: celoces xx deduct
Latium inde ad populum uellent iubeyent populo carthagi
nienſi bellum indici. Eiuſq: belli cauſa ſupplicatio p
urbem habita. atq: ado rat dii ut urbem ac felicit er euenir &
Quo bellum. p. R. iuſſiſſent. Inter conſſ. tra copiae diuiſae.
Sempronio dat legiones duae. ea quaterna milia erant
peditum. & ccc equites et ſociorum xvj milia peditum
equites ẽ & d ccc. naues longae clx. celoces xii. cum his ter res
trib: maritimiſq: copiis. I. ſempronius miſſus in ſicilia. ita in
africam tranſmiſſurus. si a dartendũ italia poenum cos. alter
ſatis ee. Cornelio minus copiarũ datũ. quia. L. manlius.
p̃ R. & ipſe cum haud inualido preſidio in gallia mitte batur
nauiũ maxime cornelio numerus deminutus lx quinq:
remes dat. Nec enim mari uenturũ aut ea paſte belli dimi
caturũ hoſtem credebant. Et duae romanae legiones cum ſuo
iuſto equitatu. & xiiii milib: ſociorum peditum. equitibus
d c. duas legiones romanas. et c c l cc ſociorum peditum
mille equites ſocios &c. romanos. gallia puincia eodem
uerſa impunicum bellum habuit. Hiſce comparatis ut
omnia iuſta ante bellum fierent. Legatos maiores natu
quintum fabium. m̃. liui ũ l. aemiliũ. c. licinium quintũ
baebium in africam mittunt ad pcunctandos carthaginien
ſes publico ne conſilio hannibal ſaguntum oppugnaſſet &c. Et
ſi id quod facturi uidebantur fecerint. ac defenderent publico
conſilio factum. Ut indicerent populo carthaginienſi bel
lũ. Romani poſtquã carthaginem uenerunt. cum ſenatus
datus eet. & quintus fabius nihil ultra quã unũ quod man
datũ erat pcunctatus eet. tum ex carthaginienſib: unus
Praeceps ut ã romani & prior legatio fuit. cum hanniba
lem tam quã ſuo conſilio ſaguntũ oppugnante deposce
batis. Ceterum haec legatio uerbis adhuc lenior eſt. ye-

asperior. tuncenim hannibal &insimulabatur/&deposce
batur. puncabnobis &confessio culpae exprimitur. &
utaconfessis resexemplo repetuntur. Ego autem non
priuato publico preconsilio saguntum oppugnatumsit
quaeuendum censeam. seduerumiure aninuria. nra enī
haecquestio acq: animaduersio inciuem nrīmest. quidnro aut
suo fecerit arbitrioūobiscumuna disceptacio est. licuerit
pepfoedus fieriq: quoniamdiscerni plact quidpublico
consilio quidsua sponte imperatores faciant nobis uobis
cum foeduses. ac luctatio cos. ictum inquocum cauat &ur
utroūq: socios. nihil desaguntinis. necdumeni erant socii
uri/ cautū est. atequim eo foedere quodcumhasdrubale ictū
est saguntini excipiuntur: aduersus quodego nihildicturus
sum. Nisiqdauobisdidici. uosenimquodē luctacios cos
primo nobiscumfoedus iecit quaneq: auctoritate patrum
necpopuli iussu ictumerat. negasesuos eoteneri. Itaq: aliud
deintegro foedus publico consilio ictumest. sinos nontenent
foederaūa. Nisiexauctoritate autiussu uro icta nenosqui
demhasdrubalis foedt quodnobis insciis iecit obligare potu
it. proinde omittate sagunti atq: hiberi mentionem
facere. &quoddiupasturit animus uri aliquando pariat
Tum romanus sinu exto gafacto hic inquit uobis bellū
& pacem portamus. utrum plact sumite. Subhanc uocē
haudminus ferociter/ dat& utrum uell&/ succlamatū est
etcum iterum sinu effuso bellum dare dixiss&/ accipere
se omnes responderunt. &quib: acciperent animis isdem
se gesturos. Haecdecr&a pronuntiatio acdenuntiatio belli ma
gis exdignitate populi R uisa est quamdefoedere iure
uerbis discepta retumante tummaxime sagunto excisa.
Nam siuerborum disceptationis res es& quidfoedus hasdru
balis cumluctacii priore foedere quodmutatū est cōparan
dumerat. cum inlutati foedere diserte additum est ita idra
tum fore si populus censuisset& ipse hasdrubalis foedere nec
exceptū tale quicquā fuerit. Et tot annorum silentio
tantuo eo conprobatū sit foedus ut nemo tuo quidem auc
toreq uicquam mutar& ur. quamquā & si priore foedere
stari& ur satis cautum erat sagunti nis socius utrorūq: ex
ceptis. Nam neq: additum erat usq utrunc essent/ nec nequipos
tea adsumerentur. & cum adsumere nouos licer& socios/ quis
sequm censer& aut obnulla quemquam merita in amicitiā
recipi/ aut receptos infidem non defendi tantum/ nec a sthagi
nensium socii aut sollicitarentur ad defectionē/ aut sua sponte de
scisceres recipierentur. Legati romani ab carthagine sicut is
romae imperatum erat in hispaniam uti adirent ciuitates ut in so
ci& atem pliceret aut auerterent a poeni sora iecerunt adbargu
sios primum uenerunt. A quib: benigne exceptis. quia tae debat
imperii puncti multos transhiberum populos ad cupidinem no
ue fortunae deiecerunt. Ad uolcianos inde est uentū: quorū
celebre phispaniam responsum ceteros populos ab soci& ate ro
mana auertit. Haenimmaximus patru ex iis in concilio respondit.
Quae uerecundia est romani postulare uos utri utrum. carthagi
nensium amicitiae preponamus. cumquid fecerunt sagun
tini crudelius quam poenus hostis pdidit uos socios pdiderit. Ibi
quaeratis socios censeo. ubi sagunti na clades ignota est. hispani
populi sicut lugubre. ita insigne documentum sagunti ruinae est.
Nequis fidei romanae aut soci& ati confidat. Inde exemplo abire
finib: uolcianorū iussi. ab ullo deinde concilio hispaniae benig
nior a uerba ulle. Itaneq uiquam pacata hispania in gal
liam transeunt. Inisi noua et ribilisq: species uisa est. quod armati/
ita mos gentis erat/ in concilium uenerunt. cum uerbis excellentes
gloriam uirtutemq: populi R. Ac magnitudine imperii pe
tissent. Nec poeno bellum italiae. Infesenti pagos urbesq: suas
transitum dare cantus cum fremitu risus dicetur. ostus utrinx
a magistratib: maiorubusq: natu iuuentus sedare. & ut adeo fero
da impudensq: postulatio uisa est. censere. Ne mitaliam trans
mittant gallibellum ipsos ida duelle re. in se agrosq: suos palie
nis populandos obicere. Sedato tandem fremitu responsum lega
tis. neq: romanorum insemeritum ee. nec: carthaginiensiū
iniuriam. obquae aut romanis aut aduersus poenos sumant
arma. contra ea audire sese gentis suae hominesagro finī
busq: in italiae pellia populo R stipendiumq: pendi. & cete
ra indigna pati eadem ferme in ceteris galliae conciliis
dicta. audita q: nec hospitale quicquam pacatum ue satis
prius auditum. quam massiliam uenere. Ibi omnia ab socius

Jnquisita: cumcura acfide cognita pyreoccupatos iamante: hanni
bale gallorum animos ee. Sedneliquidem ipsi satis mtem genta
fore adeo ferocia atq: indomita ingenia esse nisubinde auro
cumius auidissima gensefe. principum animi concilientur. Jta p
agratis hispaniae & galliae populis. Legati romam vedeunt.
Haudita multo postquam consules inpumcias pfecterant ciuitate
omnem inexpectatione belli erectam inuenerunt satis constante
fama iamhiberum poenos transisse: hannibal sagunto capto
casthaginem nouaminhiberna concesserat. Jbiq: auditis quae
romae quaeq: casthagine actadecr & aq: forent. seq: nonducem
solum sedetiamcausam ee belli, pactas diuidendisq: reliquis
praedae nihilultra differendum ratus. Hispani generis militem
conuocat. Cyedo egouosinquit socii & ipsos cernere: pacatis omni
b: hispaniae populis aud finiendam nobis militiam exercitusq:
dimittendos ee aut inalias terras transferendum bellu? Jtaeni
haegentes nonpacis solum sedetiam uictoriae bonis florebunt.
Si exaliis gentib: pyedam & gloriam quaeremus. Jtaq: cumlongin
qua abdomo instet militiam inceptumq: sit quandomos uras & quae
cunq: ibi cara sunt uisuri sitis siquis um suos inuisere uelit commea
tu do primo uere edico adsitis utdiu bene iuuantib: bellu ingentis
gloriae pyedeq: futurum incipiamus. Omnib: fere uisendi do
mos oblata ultroporestas grataerat & iam desideramtib: uos & longi
us infuturum putantib: desideriu proximum tempus hiemis quiesc
inter labores ut & iamexhaustos autmox exhauriendos reno
uaut corpora animosq: adomnia deintegro patienda: uere primo
adedictum conuenite. hannibal cumrecensuisset omniu genti
um auxiliagadis pfectus hercli uota exsoluit. inde usq: seobligat
uotis sic & era pspere uenissent. Jndepastiens curas simul inferen
dum atq: arcendum bellum. Nedumipse terreri phispaniam
galliasq: tenere italiam posset & nuda apestaq: romanis affrica
ab sicilia et & ualido psidio firmare. Eam statuit peo supplemtis
ipse exafrica maxime iaculatorum leuium armis petit. utrafri
inhispania. inafrica melior hispani peul abdomo futurus utq: miles
uelut mutuis pignerib: obligati stipendia facerent. xiii milia
dccc l. pedites & ratos misit inafricam. & funditores balearesq
dccc lxx equites mixtos exmultis gentib: cc. Hascopias
pactam casthagini psidio eapactim diferibui pafricam iub &

simul conquisitoribus: incuitates missis iiij conscriptadelectae
iuuentutis. psidiu eos de & obsides duci casthaginem iub & pe
q: hispaniam pteglegendam ratus atq: ideo haudminus quod haud
ignarus erat circumtamabromanis eamlegatis adsollicitandos prin
cipum animos hasdrubali fratriuitro impigro eampuintiam desti
nat. firmatq: eumafricis maxime psidiis. pedtum afrorum
xr dccc l. ligurib: ccc. baliarib: adhaecpeditum auxilia. ad
dit equites libr phoenices. mixtumpunicis afris genus. cccc.
& numidae mauriq: accolae oceani ad do ccc. & parua tergo
rum manus exhispania cc equites & nequidtegweteris de esse &
auxilii genus elephanti xiiij. classis pterea. da
ta adtuenda maritumae ora. quiaquaparte belli uice
rant: eatum quoq: iam gesturos romanos credi poterat.
L. quinq: remes quadriremes duae triremes quinq: sedaptae instruc
tae atq: remigio triginta & duaequinq: remes erant. & tri remis
quinq: abgadibus casthaginem adhiberna exercitus redit. atq:
indepfectus pyee omissam urbem. adhiberum maritimam
oram ducit. Jbi famae est inquiete uisum abeo iuuene diuina
specie quiseabioue dicere & ducem initaliam hannibali mis
sum. pindesequey & ut. neq: usquam ase deflectere & oculos pau
dumprimo nusquamcircumspicientem. autvespicientem se
cutum. deindecuta ingenii humani cumquidnam ideet quod
vespicer & uetitus ee. agitare & animo temperare oculis nequi
uisse cum audisse posse sese serpentem mira magnitudine cum
ingenti arborum aceruigultorum strage ferri. acpost insequicum
fragore caeli imbum tum quae moles atquid uepdigni ee & que
rentem audisse uastitatem italiae ee pergere & porro ipe.
neculta inquirere & sinere & q: facta inocculto ee. hocuisu laetus
terripatro hiberum copias traiecit. pmissis qui gallorum animos
quatraducendus exercitus erat donis conciliarent. alpium q:
transitus specula yemtur. xc milia pedtum xij milia equitum
hiberum traduxit. Jllergetes indebarguticos q: & ausetanos & aquita
niam quae subiecta pyreneis montib: est subegit. atq: huic
omni pfecto hannonem. urbanices quae hispanias gallis iungunt
ipotestate essent. x milia pedtum hannoni adpsidium op
tinendae regionis data. & mille equites. postquam ppter eam
ui saltum traduci exercitus ee coepit rumoq: pbarbaros ma

naut ceſtioꝝ debello romano·triamilia Indecarp&anoum pedita
treruefterunt ; Conſtabat ꝓontambello motoſ quamlongingutta
te uia/inſuperabiliq: alpiumtranſitu. hannibal quiaeuocare
autum& tenereeoſ anceperat / ꝓec&eorum &iam ferocesanimi
irritarentur· ſupra ſeptemmilia hominū domoſ remiſitq; quoſ &
ipſegrauari militia ſenſerat· carp&anoſ quoq: abſedimiſſoſ ſimu
lanſinde nemora atq: otium animoſ ſollicitar& · cumreliquiſcopi
is prꝛeneum tranſgrꝺitur· &adoppidumliberri caſtra locatgal
li quan quamitaliae bellum inferri audiebant, tamenquiaui ſub
acoſ tranſprreneum hiſpanoſ fama erat ꝑſidia quaeualida in
poſitaimetu Seruiuiſ adarma conſternati ruſci ꝓnoemali
quod populiconuentiunt / quodubi hannibali nuntiatumē mora
magiſquambellum m&uenſ oratoꝛeſ adregulos eoumiſit con
loquiſem&ipſum cumiſ uelle/&uellipꝛiuſ inliberri accede
rent/uelſeruſcinomem poeſſurum utexꝑpinquo congreſſuſ fa
cilior eſ& · / ꝓam&acceꝑturum eoſ incaſtraſua ſelꝛtum· ꝓec
cunctant ſeipſum adeoſ uenturum hoſpꝛem enim ſegalliae
ꝓonhoſtem aduenisſe· ꝓeſtricturum antegladium ſipgalloſ li
ceat quaminitaliam ueniſſ& · Ꝛpnuntioſ quidem haec ut
uero reguligalloum caſtriſ adliberrim exꝛemplo motiſ ·
Haudgrauant adpoenum uenerunt· capidoniſ cumbona pace ex
Ꝛercitum ꝑfineſſuoſ ꝓraet ruſcinonem oppidum tranſmiſer·
italiam / Interim nihil ultraquam hiberum tranſiſſe hanni
balem amaſſilienſium legatiſ romam ꝓlatum erat· cumpinde
acſialpiſ iamtranſiſſ& boiſollicitatiſ inſubrib: defecerunt
ꝓectam obu&eꝛeſ impr̄ iraſ· quamquodnup circapadum
placentiam / cremonamq:/coloniaſ inagrū galliacum
deductaſ ægrepatiebantur · ſtaq: armiſ repente arrepti
ineum ipſum agrum imp&u facto tantumterroriſ accumul
tuſ fecerunt utnonagreſtiſ modo multitudo ſedipſi trium
uiri romani quitadagrumueneꝛant adſignandū diffiſi
placentiae moenib: mutinamconfugerint / C Luratiuſa
ſeruiluſ mā annuluſ luratinomen aūq dubium eſt / paulo
ſeruilio quemacilio & C̄ herennumhabent quidam annaleſ ·
Lūp̄ C̄ cornelium aſinam / & C̄ papirium maſſonē / idquoq:
dubium eſt · Legatiadexpoſtulandum miſſi adboioſ uiola
tiſſint hoc certū an interium uroſ agrum m&antiſ imp&uiſ
ſitfactuſ / Mutinaecum obſideꝛentur· &genſ adoppugnandarū
urbium aſtruciſſigerrimoe eadem admiratia opera ſegni
niſ intactis adſideꝛ& muriſſimulari coeptum depace agi / euo
catiq: abgalloꝝ principib: legati adconloquium non contra iuſ
modogentium ſeduloſatae &iam quaedata in id tempuſ erat
fideconꝑhendūtur· ꝓeguntib: galliſ / N1 ſiobſideſſibi redderentq;
eoſ dimiſſuroſ / Cumhaecdelegatiſ nuntiata eſſent / & muti
na praeſidium quaeinpericulo eſ& / L / manliuſ ꝑr̄ ira accen
ſuſ effuſumagmen admutinamduciꝛ / ſiluae tunc circa uiam
erantpleriſq: inculciſibi inexploꝛato ꝓfectuſ ininſidiaſ praeci
ꝑitatuſ multaq: cumcaedeſuorum ægre inpeſtoſ campoſ emer
ſitibi caſtra communita / & quiagalliſ adtemꝑranda ea de
fuit ſpeſ / ꝓfectiſ multum animi· quamquā adcecidiſſe ſatiſ
conſtabat / ꝓter: deindedeintegro coeptum / necdum pinpaſſenti
a locaducebatur agmen / cumapparuit hoſtiſ / ubirurſuſſiluae
intrat / / tumpoſtremoſ adorticummagna trepidatione acpa
uore omnium / DCC · militeſ occiderunt · ſex ſigna ade
mere / finiſ & galliſ terꝛitandi & pauendi fuit romaniſ · ute
ſaltuſ inuio atq: impedito euaſere / indeapaſ locis facile tutantes
agmen romani / tam&um uicumꝑpinquum pado contendeꝛe.
ſbiſe muniꝝto adtempuſ commeatibuſq: fluminiſ & brixi
anoum & iamgalloumauxilio aduerſuſ cꝛeſcentem indi
esmultitudinem hoſtium utrabantur / quitumultuſ repens /
poſtquameſe romam ꝓlatuſ & punicum inſup gallico bellum
auctum pariter acceꝑerunt / C / atilium ꝑr̄ cumunalegione
romana & quinq: milib: ſocioumdilectu ꝓouoaconſuliſ con
ſcripti ſauxiliū ferre manlio iubent / quiſineullocceſtamine /
abſceſſerant enim m&u hoſtes / tam&um puenit / & p̄ corne
liuſ inlocumetuſ quaemiſſa cumꝑtoꝛe tranſcripta legione
ꝓouaꝑfectuſ aburbe LX Longiſnauib: ꝓreter oram & ru
triae ligurumq: & indeſaluuiummontiſ puenit maſſiliam /
& adꝓximum hoſtium rodani plurib: enim diuiſuſ amniſ
in mare decurrit / caſtraloca / uix dum ſatiſ credens hannibalē
ſuperaſſe ꝓreneoſ montiſ / quemutderodani quoq: tranſitu
agitaret animi / aduectit inoeſtuſ quonamet loco occurreꝛ& · ꝓec
dum ſatiſ : refectuſ adiactatione maritima militib: CCC / interim
delectoſ equiteſ / ducib: maſſilienſib: & auxiliaꝛib: galliſ.

5

adexplorandā omniaq; uisendo sq: exercitohostes ꝑmittit hannibal
ceteris m&u aut ꝑaopacatis. iam inuulgarū puenerat agrum .
gentis ualidae "colunt autem circa uteramq: ripam rhodani. sed
diffisi eterioze agro parcerip oenum posse ut flumen ꝑmōnimento
Habeyent, omnib: fermesuis transrhodanum traiectis ulteriorem
ripam armis armis obtinebant. ceteros accolas fluminis han
nibal &eorum ipsorum quos sedes sua tenuerant simul plicit
donis adnaues undiq: contrahendas fabricandasq: simul &
ipse traici exercitum leuariq: quamprimum regionē suā tanta
omniū urgente turba cupiebant. Itaq: ingens coactauis
Nauium ese lymbiumq: temere aduicinalem usum parabatur.
Nouasq: aliasq primum galli inchoantes cauabant exsingulis
arboribz. deinde &ipsimiliter simul copia materiae simul fe
licitate operis inducti alueos ipsi fornes. nihildum modo innaye
Quae &capere onera possent curantes raptim quibusse suaq: trans
uehere nt faciebant. Iamq: omnib: satis comparatis ad traiciendū
terrebat exaduerso hostes omnem ripam Equites uiriq: op
timentes. quos aut auector & hannonem to milcaris filium
Uigiliaprima noctis cum pastecopiarum maxime hispanis aduer
so flumine ipse ter unius diei tub& . Etubi primum posset
quamocultissimae traiecto am nis citum duceye agmen. utcum
opus facto sit adoriatur abtergo hostē. Additi duces galli ne
cloceni inde miliaquinq: &xx fere supra paruae insulae circum
fusum amnem latiorem ubi diuidebatur: eoq: minus alto alueo
transitum ostendeye. Ibi raptim caesa materia rateisq: fabricate
inquib: equiuiriq: &alia onera traicerentur. hispanis ineulla
mole inuere uestimentis coniectis ipsi ca&ris sup positis incuban
tes flumen tranauere. &alius exercitus ratib: iunctis traiectus
castris ꝑ pe flumen positis nocturno tineye atq: operis laboye
fessus qui &eo ius diei ꝑficitur. Intempestiue adconsilium
opostunae ex sequendum postero die ꝑfecti ex locopdito fu
mos significant transisse. &haud procul abesse. quodubi accepit
hannibal ꝓ &tempore dee&. Datsignum adtraiciendum.
tamparatas aptatasq: habebat pedes lymbeves. equesteye ꝑ pē
te equos nantes: ꝓ ximum agmen adexcipiendum aduersi im
p&um flumini spaste superioze transmittens: tranquilli
tate infra traicientib: lymbis: pyebebat. equoumpars

magna nantes loricapuppib: trahebantur. pyē eos quos instra
tos frenatosq: ut ex templo egresso in ripam equitiu sui essent
inposuerant in naues. galli occurrant in ripam cum uariis ulu
latib: cantuq: moussit. quarientes scutas sup capita. ubrantesq:
de exteris tela quan quā &ex aduerso terrebat. Tanta uis
nauium cum ingentisono fluminis. &clamore nautarum
uario militum &quimitebantur ꝓrumpeye imp&u fluminis.
equi ex altera ripa traicientes suos hostabantur. iamsatis pauen
tes aduersoru multu terribilior abtergo adhostis clamor
castris abhannone capris. Mox &ipse aderat anceps q: ter
ror circumstabat. &enauib: tantaui armatorum inter ra eua
dentes. Etabtergo impulsa premente acie. Gallipostquā
utroq: uim faceye conati pellebantur quapaste uisummaxi
me ter ꝓrumpunt. trepidiq: inuicos passim suos diffugiunt.
hannibal c&eteris copiis ꝓtium traiectis sper nens iam gallicos
tumultus castra locat. elephantorum traiciendoui uaria consilia
fuisse credo. Cesteuariata memoria actae ueri quidam con
gregatis adripam elephantis tradunt ferocissimum ex iis ir
ritatum ab ectore suo cum refugientem in aquam nantem se
quer&tur traxisse gregem utquemq: timentem altitudinē
destituer& uado imp&u ipso fluminis in alteram ripam rapi
entem. &erum magis constat ratib: traiectos. id utrutius consiliū
amplectem fo&. Ita actaye ad fidem pnuse partem una ec
longa pedes quinquaginta Lata terra in amnem poyye xer.
quam nesecunda aqua deferr&ur plurib: ualidis r&inaculis
paste superioze ripae religatam ponris immodū humo iniecta
constrauerunt. ubelue audacter uelut ꝓ solum ingrede rentur.
altera ratis aequale lata longa pedes centum adtraiciendū flum
Aꝓ hanc copulatae. utcum elephanti ꝓstabilem ratem tamquā
uiam ꝓgredientib: feminis acti ubi in minorem adplicatam
transgressi sunt ex templo resolutis quib: leuiter adnexae erat
uinculis abactuarius aliquot nauib: ad alteram ripam ꝓtrahitur
ta primis expositis aliudeinde ye p&itis actraiecti sunt. Nihil
sane trepidabant. Donec continenti uelut ponte agerentur
primus erat pauor cum soluta abc&teris rate in altum rape
rentur. ubi urgentes inter secedentib: ex ye mis abaqua
trepidationi aliquantum edebant. Donec qui &eam ipse

timor circumspectantib: aquam fecissē. exindeve & iam sequentes quidam influmen sedpondere ipso stabiles deiectis retroub: quaeve dispede temptinuadis interram euasere. dumelephanti trucumtur. inter

hannibal numidas equites quingentos adcastra romana miserat speculatum. ubi & quante copiae essent. & quidpararent. hucalae equitum missi. ut antedictum est. abhostio rhodani ccc. romanoū equites occurrunt. proelium atrocius quampnumero pugnantiū editur. Nampraeter multa uulnera caedes & iamppe par utrimq: fuit. fugaq: & pauor numidanorum romanis tamadmodū fessis uictoria dedit. Uictores adclx. necomnes romani. Sedpars galloꝝ uicti amplius ducenti ceciderunt. hoc principium simul omniq: belli ut summae rerum prosperum euentum ita haudsane incruentā anciptisq: certaminis uictoriam romanis postendit. utre ita gesta aduterumq: ducem sui iudicarunt. Nec scipionis tam sententiam poterat. Nisi ut ex consiliis coeptisq: hospitis & ipse conatus caperet. & hannibalem incertum utrum coeptū in italia intenderet. an contra eum qui primus se obtulisset. romanus exercitus manus conserret. & quae statim praesenti certamine boiorum legatorum regulis quem macali aduenae. quis deducere in perpetuum socios periculi foret adfirmantes integro bello nusquam ante libatis uiribus italiam adgrediendam censent. multitudo timebat quidem hostem. Nondum oblitterata memoria superioris belli. sedmagis inter immensum alpes: ipsam fama utriq: inexpertis horrendam mouebat. Itaq: hannibal postquam ipsi sententia fauet pergere in atq: italiam petere. aduocata contione uariae militum uersat animos. castigando. adhortandoq: mirari se quinam pectora sempr impauida repens terror inuaserit. prot annos uincentis eos stipendia facere. neq: ante hispania excessisse quamomnes gentes que & terras eas quas duo diuersa maria amplectantur. carthaginiensium esse. Indignatos deinde quodquicumq: saguntum obsedissent uelut obnoxiam sibi dedi postulare. pr. Hiberum traiec isse. & addelendum nomen romanorum. liberandumq: orbem terrarum. Tum neminem uisum id longum cum abocca sua soli sic adexortus. Intendere inter. Nunc postquam multo maiorem pusto intuenerisse mensam cernam pyrineū saltum inter ferocissimas gentes superatum rhodanum tantum amnē tot militibus gallorum. phibentib: domita & iam ipsius fluminis ultra iectū inconspectu alpis habeant. quarum altero ulatus italiae sit. Inipsis portis ostium fatigatos subsistere. quid alpis aliud eē credentes quammontium altitudines. fingerent altiores pyrenen ingis. nullas profecto terras caelum contingere. Nec inexsuperabiles humano generi eē. alpis quidem habitari. coli. gigni. que atq: alere animantes. pusillas paucis eē exercitib: eos ipsos quos cessare aiunt. legatos nonminus sublime elatos. alpis transgressos. Nemaiores quidem eorum indigenas. sed aduenas italiae cultores. has ipsas alpis ingentib: saepe agminib: cum liberis ac coniugib:. migrantium modo tutto transmisisse. Militi quidem armato nihil secum praeter instrumenta belli postanti. quidinutum autin exsuperabile eē. saguntum utcaperetur. Quid porro mentes periculi quid laboris exhaustum eē romā caput orbis terrarum. Dicentib: quicquam adeo asperum atq: arduum uideri quod inceptū moueatur. cepisse quondam gallos ea quae audiri posse poenus desperet. Proinde autcederent animo atq: uictae genti peos dies tot ies absentiae ea aut tineris finem sperent. Capum interiacentem tiberi. acmoenib: romanis his adhostationib: incitatos corpora curare atq: adiuuer separare tubet. Postero die profectus aduersa ripa rhodani mediterranea gallie petit. Nonquia rectior ad alpis uia est. sed quantum amari recessisset. minus obuium fore Romanum credens. cumquo primum in italia uentum foret. Nonerat in animo manus conserere. Quasi castris ad insulam puenit ibi sarar rhodanus. quae amnis diuersis ex alpib: decurrentes agri aliquantum amplexi confluunt in unum. In medii campis insulae nomen indicū incolunt ppe allobroges. gens iam inde nulla gallica gentē opib: aut fama inferior. tū. discors erat regni certamine. ambigebant fratres. maior & qui primus imperitarat brancus nomine. minor erat fratre. & cocti uniorum quinque minus. quipluspoterat pellebatur. huius seditionis pp portuna discepratio cum adhannibalem delecta. e. tas. & arbiter regni factus. Quodea senatus principumq: sententia fuit. erat. futurū imperium maior restituit. obidē merciū commeatu copiaq: rerum omnium maxime uestis eset adcitus. quod infames frigoribus alpes praeparari cogebant. Sedatis certaminib: allobrogū. b. cum iam alpes peter. & nonrecta regione iter instituit. sed adleua mintricas finos flexit. Inde pextrema maiorū uocontiorum agri tendit interiores. haudusquam impedita uia. priusq: adruentiam flumen puentis. & ipse alpinus amnis longe omnium

galliae fluminem difficillimus transuect. Hameum aquae ut mos hat in
gentem, montanarum nauium patiens est, quas nullis coercitus ripis plurib:
simul neq: idem alueis fluens, Nouas empuadas nouosq: gurgites. Et
obeadem pedibus quoq: incessat uia adhoc saxis glarioso uoluens,
nihil stabile nec tutum ingredienti prebens. Tum forte imbribus
auctus ingentem transgredientib: tumultum fecit. Cum sup ceteram
trepidationem ipsius atq: incessis clamoribus turbayentur. P. Cornelius cos triduo ferre post
hannibal ariparhodani mouit
quadrato agmine ad castra hostium uenerat nullam dimicandi
moram facturus. Ceterum ubi deserta munimenta. Nec facile secuturi
progressos ad secuturum uid& admare ac naues redire cursus faciliusq:
tradescendentes ab alpibus hannibali occursurus. Neram nuda auxilius
romanis hispania erat quam primam sortitus erat conscriptionem fra
trem cum maxima paste copiarum aduersus hasdrubalem misit.
Non aduersos tantum modo uicinos socios, conciliandosq: nouos, sed
&iam ad pellendum hispaniam hasdrubalem. Ipse cum admodum
exiguis copiis genuam rep&it eo, qui circa padum erat exercitus, Italiam
defensurus. hannibal ab aduentia campestri maxime itinere: ad
alpis cum bona pace incolentium ea loca gallorum puenit. tum quan
quam fama prius quam incerta incesserat in manus uero ferri sol& pr̃cepta
res. Erat tam ex propinquo uisa montium altitudo. nines atque
caeloppe immixta tecta informia imposita rupibus. pecora iumen
taq: torrida frigore. homines inconsi& inculta animalia inanimaliaq:
omnia rigentia gelu cetera usu quam dicta foediora. terrorem reno
uarunt erigentib: in primos agmen cliuos apparuerunt imminentes
tumulos insidentes montani qui suas alles occultiores insedissent cohosti
ad pugnam repente ingenti fuga stragemq: dedissent. hannibal
consistere signa iussit. gallisq: aduisenda loca premissis. Post
quam compert transitum ea parte castra inter confragosa omnia
prerupta: quam extentissima potest ualle locat. tum peos de gallos
haudsane multum lingua moribusq: abhorrentes, cum se in miscuissent
conloquiis montanorum. eloco sine die tantu obsidibus saltu. Nocte ip
sa quemq: dilabi recta. luce prima subire tumulos utrex ea aperto atq:
in diuium pangustias facturus die. Deinde simulando aliud quam
quod paratur consumpto cum eo de quo constiterant longa castra
communissent. ubi primum digressos tumulis montanis laxatasq: sensit
custodias pluribus: ignibus: quam pro numero manentium inspeciem facit impe

dimentisq: cum equite relicis & maxima pasto pedibus ipse cum ex pe
ditis acerrimo quoq: uiro raptim angustias euadit. ipse tumulis quos
hostes tenuerant consedit prima. Deinde luce castra mota. & agmen
reliqum incendere coepit. Tum montani signo dato ex castellis ad statio
nem solitam conueniebant. cum repente conspiciunt alios arce occupa
tas sua sup caput imminentis alios uia transire hostis utraq: simul obiec
ta. Resoluis animisq: immobiles paru mper eos defixit. Deinde ut
trepidationem in angustiis suoq: ipsum tumultum ingeri agmen
uidere, equis maxime consternantis quicquid adiecissent ipsis terro
ris satis ad primam fore rati, puersis rupibus: iuxta inuia accedunt
ad sus& decurrunt. tum uero simul ab hostib. simul ab iniquitate
locorum pene oppugnabantur. plusq: in ipsos sibi cuiq: tendenti
ut periculo prius euaderet quam cum hostib: cesta minis erat. Et quis
maxime infestum agmen faciebant & quiclamoribus: dissensionis
que nemora & iam repercussae: ualles augebant, territi trepidant &
ieri forte aut uulnerati adeo consternebantur, ut stragem ingentem
simul hominu ac sarcinarum omnis generis facerent. multosq: turba
cum praecipites dirupteq: utrimq: angustiae essent. immensum altitu
dinis delecti quosdam & armatos sed ruinae maxime modo tumenta
cumoneribus quae quam quam foedauit suerant. Sed& ita paru mper tamen
hannibal ac suos continuit. Nec tumultu accepidatione augeri &
Deinde postquam interrumpi agmen uidit. periculumq: ea pe
exutum impedimentis exercitum. Nequicquam incolume traduxis
set, decurrit ex superiore loco & cum imp&u ipso fudisset & hostem
equisquoq: tumultum auxit. Sedis tumultus mon to tempore post
quam liberata in itinera fuga montanorum erant sedatur.
Nec potium modo sed ppe silentio mox omnes traducti castellu
inde quod caput erat regionis erat uiculosq: circumiectos capti& cap
tiuo ac pecore ab: priduum exercitum aluit. Et quia ne montanis
primo pulsis, nec loca magno opere impediebantur. aliquanto
ex triduo uiae confecit. Peruentum inde ad frequentem cultoru
b: alium ut inter montanos populum ibi non bello aperto, sed insi
diis. fraude & insidiis est ppe circumuentos. magno natu princi
pes castellorum oratores ad poenum uenerunt. alienis malis utili
exemplo docti memorantes, sa mi ertiam malle quam uim experi
iri poenorum. Itaq: obedienter imperata facturos. commea
tu itineris q: duces. & ad fidem promissorum obsides accepere &

2 deuoluebantur.

Hannibal pecterneque credendum · neq; sperandos · neq; repudiari a peste hostes fierent · benigne cum respondit &c · obsidib: quos dabant acceperis et commeatu quem minuta ipsi deculerant usus: nequaquam uti nec pactos composito agmine ducesse eorum sequitur · primum agmen elephanti & equites erant ipse postquam cum robore pedituum circumspectans sollicitusq: omnia incedebat · ubi ipsi angustior uia & passu altera subiecta rupe imminentem uenit ad eum esse undiq: exinsidiis barbari a fronte abscedo cohosti comminus eminus pugnant saxa ingentia magnum deuoluunt · maxima abscedo uis hominum urguebat · in eos uersa pedituum acies · Haud dubium fecit quin si firmata extrema agminis fuissent · ingens sine eo saltu acceptienda clades fuerit · Iunc quoq: ad extremum periculi ad ppe perniciem uentum est · Mandum cunctatur hannibal dimittere agmen in angustias · quia non ut ipse equitib: ppositio erat · trapedtib: quicquam abscedo auxilii relinquerat · occurrentes ppobliqua montani e latere medio agmine uiam intercedere · nox una q: hannibali sine equitib: atq: impedimentis acta est · postero die tamen segnius intercursantib: barbaris iunctae copiae saltusq: haud sine clade maiore tamen uulnerum quam hominum pnicie superatus · inde montani pauciores iam & latrocinii magis quam belli more concursabant · modo · In primum modo in nouissimum agmen · utcumq: aut locus aut opportunitatem dare &c · aut progressi more aut reuersi aliquam occasionem fecissent · elephanti sicut pastas precipites ui magna mora agebantur · Sed tum ab hostib: quacumq: incederent quia insuetis ad eundi ppriusm & usus erat · Agmen precedebant · non odio inuugum alpium peruentum est · pinu aperaq: & terrore equos hau ducentium fraus at ubi fides his non ex re nouae in tuallis aconitum tantib: uersa facebant · biduum inuugos statua habita · fessis q: labore ac pugnando que dura militib: · tum q: aliquot quae plapsa inrupibus erant sequendo uestigia agminis in castra peruenere · fessis tae dio rotundorum · Nuis & iam casus occidente iam sidere uergiliarum ingentem terrorem adiecit · pomma nimis oppl & ta cum signis prima luce motis segniter agmen incederet · pigritia q: & desperatio omnium ultra eminere · Pgressus signa hannibal in promunturio quodam unde longe ad late prospectus erat · Consitere tuis militib: italiam ostentat · subiectos q: alpinis montib: circumpadanos campos · moenia q: eorum transcendere · Non italiae modo sed & ur bis romanae & cetera plana pelluta fore · uno aut summo altero pelio · arcem & caput italiae immanu ac potestate habituros · Procedere inde agmen coepit · nihil ne hostib: quidem pp parua fusta · per occasionem pugnantib: · cetera uter multo quam ut in ascensu fuerat · uepleraq: alpium ab italia sicut breuiora ita ad recciora sunt · difficilius fuit · Omnis enim fere mons in praeceps angusta publica erat · Ut neq: sustinere se ab lapsu possent · neq: ut paulum retrubassent haerere ad fixi uestigio suo aliq: supalios & iumenta ipsi homines occidere nt · ueruntamen deinde ad multo anfractuosem rupem atq: ita precisa ac fusca egre expeditus miles tempta bundus manibusq: pertinens sur gulta ac stirpes circa eminentes · demittere sese posset natura loci suadente praeceps · recenti lapsu terrae impeditus · quia mille admodum altitudine abruptus erat · Ibi uelut in mivandam cum ad finem uiae equites constitissent · miranti hannibali quae res moraretur agmen nuntiatur · rupem inuiam esse · digressus deinde ipse ad locum uisendum · Haud dubia res uisa quin pridem circa pretia antea · quam uis longo ambitu circumducere & agmen per cauerou ia in superabilis fuit · Namque supra eminuem in tactam noua modice altitudinis se & molli nec pura altae facile pedes ingredientium insistebant · uetero tot hominum iumentorumq: incessu dilapsae · per uada infra glaciem fluentem q: labem liquescentis nuis ingredientur · tacera ibi luctatio erat · ut alubrica glacie non recipiente uestigium & in pronos citius pedes sefallente · ut seu manib: in adsurgendo seu genu se adiuuissent · ipsis adminiculis plapsis iterum corruerent · Nec stirpes circa radices ue aduas pede aut manu quisquam enti possent erant · Ita in leuitantium glacie rapidaq: simul uoluebantur iumenta · scabant in terdum & iam tam infimam ingredientium niuem · & plapsa tacendis grauissimo contimendo ungulis penitus pfringebant · Utepleraq: uelut pedica capta haererent · indura & alta concreta glaciae tandem · Nec quicquam tum tis atq: hominib: fatigatis castra in uugo posita · aegerrime · ad ipsum loco purgato cum tum nuis fodiendum atq: egerendum fuit · Inde ad rupem munien dam pquam una uia ee potest militi ducere cum caeden dum ex silua · cum arboribus: circa inmanib: deiectis deruncatisq: struem ingentem lignorum faciunt · eamq: cum & ui suetis ipsa facendo igni cohostassent · succendunt · ardentiaq: saxa infuso ac coquunt ue faciunt · Ita torridam incendio rupem ferro pandunt · molliunq: anfractib: modicis eluos aut non iumenta solum · sed elephantos & iam deduci possent quadriduum

lucta tio

cirta rupem consumptum iumentis p̄pe fame absumpt⁹ nuda enim
ferae cacuminasunt & siquidē pabuli obruunt niues īferiora
uallēs apricos quosdam colles hab& riuos q: p̄pe siluas & iam huma
no cultu digniora loca ibi iumenta inpabulum missa & quies mu
niendo fessis hominib: data triduo . Inde ad planum descensu
& iam locis mollioribus & collarum ingenuis hoc maxime modo
in italiam puenitum est . quinto mense a castbagine noua . ut
quidam auctores sunt quinto decimo die alpib: superatis quae
copiae transgresso in italiam hannibali fuerint : Nequaquam inter
auctores est constat q: plurimum centum milia peditum . uiginti equi
tum fuisse scribunt . q: minimum uiginti milia peditum . Sex
equitum . L. cinnius alimentius qui captū se ab hannibale scribit .
maxime auctor me mouet & nisi confunderet & numerum gallis ligu
ribusq: addit si cum his LXXX . milia peditum decem equitum ad
ducta in italiam magis adfluxisse uerissimū est . Cetera quidam
auctores sunt . Ex ipso autem audisse hannibale postquam rhodanū
transierunt . XXX sex milia hominum . Ingentemq: numerum
equorum & aliorum iumentorum amisisse taurinis que gallis proxi ma
genserat in italiam digresso . Id cum inter omnes conset eo magis miror
ambigi qua alpes transierit . Tuulgo credere poeni no atq: in
de nomen & iugo alpium in dictum transgressum collium p̄ceremo
nis iugum dicer & transisse & quia bos altus ea in montibus .
sed p̄sidēs montanos ad libuos gallos deduxerint . Nec uerisimile
est eam ad galliam patuisse itinera utiq: quae ad poeninum fue
runt obsepta gentib: semi germanis fuissent . Neq: herculeo nomi
nis quemquam fore id mou& ab transitu poenorum nullo . sed uno uel acri
incolae iugi eius nouum in dictum . sed habeo quem in summo sacratum uesta
cem poeninum montani appellant . q: per opportunae ad principia
verum taurinis proxime gentis aduersus in subres motum bellum
erat . sed ar mari exercitum hannibal ut pasti alteri auxilio ea& . ip
reficiendo maxime sententem contracta ante mala nonpoterat .
otium . Erat enim ex labore copia ex inopia cultus ex inluuie
rabie q: squalida & p̄pe efferata corpora uariae mouebat .
Ea p̄ cornelio cos causa fuit cum pisas nauib: uenisset & exercitu
amanlio atilioq: accepto tirone . Et nouus signo minus trepi
do ad padum festinandi . ut eum hoste nondum refecto manus
conseret& . Sed eum placentiam consulentem iam exactus

mouerat hannibal taurinorum q: unam urbem caput gentis eius
quae uolentis in amicitiam nouenebat ui expugnarat . tum ex is
set sibi non modo solum sed & iam uoluntate gallos accolas padi
neos circumspectantis defectionis tempus . subito aduentu cō oppres
sisset & . Et hannibal mouit ex taurinis incestus quae pars sequenda
ea& gallos p̄sentem secuturos eō . ratus iam p̄pe in conspectu erant
Exercitus conuenerant q: duces . sicuti inter se nondum satis noti . sed
iam inbutus uterq: quadam admiratione alterius . Iam hannibalis &
apud romanos iamante fagum exidium celeberrimum nomen erat .
& scipionem hannibal eo ipso quod aduersus fuse dux potissimum lectus
ea& . Praestantem uirum credebat & auxerant inter se opinionem .
scipio quod relictus in gallia obuius fuerat in italiam transgresso
hannibali & conatu tam audaci traiciendarū alpium . & effectu occu
pauit tamen scipio padum traiecere & adtici nummotis amnem cas
tris priusquam educer& in aciem . ad hostandorum militū causam talē
orationem ex corsus Si eum exercitum milite educerem in aciem
quem in galliam mecum habui supsedissem loqui apud uos quidem in
ad hostari referr& . Nunc ego sequites qui equitatu hostium ad rhoda
num flumen aegre euitassent aut eas legiones cum quib: fugiente
hunc ipsum hostem secutus confessionem caedentis ac detractantis cestā
men p̄uictoria habui . Nunc qui ille exercitus hispania e
quintiae scriptus sibi cum fratre cn̄ scipionem eis auspitius
Rem gerierit ubi cum gerere senatus populus q: romanus
uoluit ego ut consulem ducem aduersus hannibalem ac poenos
haber& is ipse me huic uoluntario cestamini obtuli . Nouo im
peratori apud nouos milites pauca uerba faciendā sunt . Negenus
belli p̄senti hostem ignoro & is cum his & uobis milites pugnandū quos
terra mari q: prioribello uicistis . Aquib: stipendium p XX an
nos exegistis . quib: ob tabelli premia sicilian ac sardiniam ha
bētis . Et erit igitur in hoc cestamine is uobis illis q: animus qui
uictoribus & uictis ea sola& . Nec nunc illi qui audent sed quia
necesse est pugnaturi sunt . nisi credidissent qui exercitu incolu
mi pugnam detractauere eos duab: pasti b: peditum . equitūq:
in transitum alpium amissis quiplures pene perierint quam
sup sint plus spei nacto se eē . At enim pauci quidem sunt sed ui
gentes animis corporibusq: quorum robora acuti es uix sustī
nere ea& ui sulla possit . effigies immo umbra hominum fame

frigore inluuie squalore enerui contusi acdebilitati. Inter saxa rupes
q: adhoc prærupta fluctus. nuper genitæ per uim membra terrida gelu
quassata fractaq: arma claudi acdebiles equi cum hoc equite. Cum hoc
pedite pugnaturi estis? Reliqua sexterma? hostium non hostem ha
betis. Ac nihil magis uereor. Necumquam uos cum pugnauerit? s-
alpes uicisse hannibalem uideantur. Sedata fortasse decuit cum foe
derum ruptore educe ac populo: Deos ipsos sine ulla humana ope
committere ac fugare bellum? hos qui secundum deos uotis latisumus?
commissum ac fugatum configere? nonuereor. Nequisme hæc uri
ad hostandi causa magnifice loqui existim? ipsum aliter animo ad
fectum ee? licuit. Hispaniam quinctam meam quotiam fecisse eram
cum exercitu ipse meo ubi & fratrem consili participem ac periculo soci
um haberem & hasdrubalem potius quam hannibalem hostem & mi
norem. Haud dubie molem belli tamen cum peer ueherer nauibus
galliae oram ad famam huius hostis interram egressus: præmisso equi
tatu. Adrhodanum moui castra? equestri proelio quapiste copiarum
conserendi manum fortuna dataest. hostem fudi? peditum agmen quod
immodum fugientium raptim agebatur: quia adsequi terram non
poteram? neq: regressus ad nauis erat? quanta maxime potui cele
ritate? tanto maris et terrarum q: circuitu. in diebus ppe alpium. huic
timendo hosti obuius fui? uerum cum declinasem: cestamen impulsus
incidisse uideor. a nocente rere inuesti gis eius. lacessere? adtrahere?
addecernendum experiri tuum? Utrum alios repente casthaginien
ses p xx annos terra. Ediderit? an idem sint qui adegatis pugnauer
int insulas. & quos aberyce duodecentis denarius? xestimatos emi
sistis? Et cum hannibal hercule æmulo? tanerum herculis utrip se fert.
Ac uectigalis stipendiarius q: & seruus p R. patre pelicus? que mnisi sagun
tinum scelus agitat? & respicer? profecto si non patriam uictam domum
cestepastem q: & fœdera hamilcaris scripta manu? Quid uis? ab
consulem nro præsidium deduxit abeuntem? qui graues impositas uictis
casthaginiensib: leges. fremens merens q: accepit? quid decedens sicilia
stipendium populo R dare pactus est? Itaq: uos ego milites moneo
solum animo quod aduersus alios hostes soleo & is pugnare uelim. Sed
cum indignatione quadam atq: ira? uelut si seruos uideatis uros? arma
repente contra uos ferentes? licuit adeuntem clausos ultimo supplicio
humanorum fame interficere? licuit uictricem classem in africam traicere
atq: intra paucos dies sine ullo cestamine casthaginem delere? uenia

Decimus præcantibus emisimus ex opsidione pacem cum uictis fecimus?
tutelae. Deinde nostrum duximus cum africo bello urgerentur? plus in
pestilis furiosum iuuenem sequentem? oppugnatum patriam nram
uenitis? Atq: utinam pdecore tantum hoc uobis & non psalute esset &
cestamen? Non de possessione siciliæ ac sardiniæ? de quib: quondam
agebatur? sed pro aliis uobis est pugnandum? Nec est alius albergo ex
ercitus? qui nisi nos uincimus? hosti obsistat? Nec alpes aliæ sunt? quas
dum superant comparari noua possint præsidia? Hic est operandum
milites? uelut si ante romana mœnia pugnemus. unusquisq: se pro corpus
suum. sed coniugem ac liberos? paruos armis? pregere pute &? Nec do
mestica sollum agit & cura sedet? sed ibi hoc animo? reputet? nra?
nunc interi manus? senatum populumq: romanum? quales nra uis uisus
q: fuerit? talem deinde fortunam illius urbis ac romani imperii fore.
Hæc apud romanos consul hannibal? rebus prius quam uerbis ad hortan
dos milites? ratus circumdato ad spectaculum exercitum? captiuos montanos?
uinctos in medio statuit? armis q: gallicis? ante pedes eorum proiectis? in
terrogare interpretem iussit. Et quis uinculis leuari & cur: arma q: & equi
uictor accipere & decertare ferro uelit &? Cum ad unum omnes ferru
pugnamq: poscerent? Et delecta in diem sors est &? sequisq: cum optabat
quam fortunam in dicestamen legeret &. Et cum sors exciderat? ala
cher inter gratulantes? gaudio exultans cum suis monstr? pudius? arma
raptim capiebat? Ubi uero dimicarent? his habitus animorum non
inter eiusdem modo conditionis homines erat? sed & iam inter spectan
tes? uulgo? iuuenum uincentium magis quam bene morientium fortuna
laudar & cur? Dum sic aliquot? spectatis partib: ad fectos dimisit & contio
ne? in de aduocata? ita apud eos locutus fertur. Si quem animum in alie
ne? fortus? ex exemplo paulo ante habuistis? eundem mox in æstimanda for
tuna ura habueritis? uicimus? milites? Neque enim spectaculum modo
illud? sed quædam uelut imago uræ conditionis erat. Ac nescio an
maiora uincula maioresq: necessitates? uobis? quam capti uis uris? fortu
na circum dederit? dextra leua q: duo maria claudunt. nullam nec effu
gium quidem nauem habentib: circa padus amnis maior? padus? acutolen
tior? rhodano? albergo alpes? surgent. Uix integri? suobis? fugientib:
transitae? hic uincendum aut moriendum militi est. Ubi primum? hosti
occurristis? & eadem fortuna? quæ necessitatem pugnandi imposuit?
præmia uobis ea uicto? ubi: ppone? quib: ampliora homines? ne ab dii
quidem immortalib: optare? solent? Si siciliam tantum ac sardiniam

parentib: nr̄is ereptas mñ uestre recuperaturi essemus: satis tamen ampla
præda esset. Quicquid romani toto triumphis pastum congestumq: possi
dent: id omnes ut̄m cum ipsis dominis futurum est. Jn hanc tam opimam
mercedem agite eundem bene iuuantib: arma capite. Facis adhuc inuasti
lusitaniae celtiberiæq: montib: pecora consectando: nullum emolumen
to labore aut periculo umq: uro uos uidisse. Tempus est iam opulenta uos
ad tria stipendia fecisse & magna opere præda meretis tantum teneris.
per tot montes flumina q: & tot armatas gentes emensos. Hic uobis ter mi
num laborum fortuna. Dedit hic dignam mercedem emeritis stipendiis
dabit. Nec quam magni nominis bellum est. tam difficile existimaueris
uetus iam fouea saepe. Et contemptus hostis cruentum certamen edidit. &
inclyti populi rex esa: pleu mo mento uicti sunt. nam dempto. Hoc uno ful
gore nominis romani. quid desit illi uobis comparandi sint. Utinam
animo uum militiam uram cum illa uestra. Cum illa fortuna. tacea m abher
culis columnis. a boceano. terminisq: ultimis terrarum. Pectore ferocissi
mos hispaniae & galliae populos uincentes. hoc. puenistis pugnabitis cum
exercitu tirona. hac ipsa aestate caeso. uicto. circumsesso a gallis. ignoto adhuc
duce suo. Jgnorantiq: ducem animę imperio patris clarissimi imperatoris
prope notum. este eductum domitorem hispanię galliaeq: uictorem. Eundem
non alpinarum modo gentium. sed ipsarum quod multo maius est alpium.
cum se menstri hoc conferam duce. de sextorem exercitus sui cuiusquis de mptis
signis. Poenos romanosq: hodie ostendat. ignoraturum certum habeo utri
us exercitus sit consul. Non ego illud parui aestimo miles. quod nemo est
ut̄m cuius non ante oculos ipse saepe militare aliquod ediderim. Facinus
cui non idem ego uestris spectator accessus notata temporib: locisq: referre
sua possim. decorum. Laudatissime miles. donate. q: alumnum prius om
nium ut̄m. quam imperator. præda m aciem. aduersus signotos inter se
ignorantesq: quocumq: circumtuli oculos. plena omnia uideo animorum
ac roboris. uestrorum. pectorum. generosissimarū gentium equites frenatos
infrenatosq: uos socios fidelissimos fortissimosq: uos carthaginienses cum ob
triam tum obiram iustissimam pugnaturos. inferimus bellum infestisq:
signis descendimus in italiam. tanto audacius hostius q: pugnaturi. Quam
hostis quanto maior spes animator est animus. Jnfestior est ira quam ar gen
tis accendit. præterea & stimulat animos dolor. iniuria. indignitas. ad
supplicium depoposcerunt meducem primum. Deinde uos omnes qui
saguntum oppugnassetis dedit os. ultimis cruciatib: adfecturi fuerunt.
Crudelissima ac superbissima gens. sua omnia fuit: arbitrii facit cum
quibus bellum quib: pacem habeamus. Se modum imponere aequum censent.
Circumscribit includit: nos terminis montium fluminumq: quos non
excedamus. Neq: eos quos statuit terminos obseruat. Ne transieris
hiberum. ne quid horribilis cum saguntinis. ad hiberum est. Saguntinus
quam ne uestigio moueris. parum est quod uel ma ximas. pudicias meas. si ci
liam ac sardiniam. Adimit & iam hispanias & si inde cesseris in africa
transcendes. Transcendisse autem dico duos consules huius anni unum
in africam. Alterum in hispaniam miserunt. Nihil umquam nobis feli ci
tum. nisi quod arma uisa uincimus. Illis timidis & ignauis. hoc. ee. qui
nec spectum hab & quod sua terra. suus ager. proxima pacata tenera fugi
enti est accipient. Vobis necesse est fortis uiribus. ee & omnib: inter uic
toriam mortem uecordi desperatione abruptis. aut uincere. aut si for
tuna adubitabit impetio potius quam in fuga mortem oppetere. Si hoc be
nefixum omnib: destinatum in animo est. iterum dicamus uicistis. nullu
contemptum aduincendum homini abdisse immanis talib: acerrus datum est.
His ad hortationib: cum uterq: ad certamen accensi militum animi essent
romani ponte in tiberinum iungunt. tutandi q: pontis causa castellum ipsi
in imponunt. Poenus hostib: opere occupatis. maharbalem cum ala nu
midarum. equitibus quingentis. ad depopulandos sociorum pr. agros
mittit. gallis parci quam maxime iubet. principumq: animos ad deferti
onem sollicitari. Ponte perfecto. traducitur romanus exercitus. magnum
insubrium quinq: milia passuum ab eo tumulis. Consedit ibi hannibal
castra habebat. reuocatoq: propere maharbale. equitib: cum inspecta pu
gnandi certamen cerneret. nihil umquam satis dictum. prius monitumq: ad cohortandos
milites. nisi uocatis ad contionem. est a primia pronuntiat. Jn quorum spem
pugnarent. agrum sese dacturum ee. Jn italia. africa. hispania. ubique: si
uelit. immunem ipsi qui accepisset & liberis q: Qui pecuniam quam
agrum maluisset. eise argento satis facturum. Qui socio rum ciues carthagi
nienses. si uellent. portoriam facturum. Quidomos redire mallent. da
turum se operam nec ui ut suorum popularium. mutata secum fortuna.
ee uel & seruis quod q: domino. si pacuti libertatem proponit. Binaq: phis
mancipia. dominisse redditurum. eaq: utrata. scirent fore. agnum
leua manu. dextera silicem retinens. si fallere & iouem ac deos q: precatus
deos tra se mactaret. Quemadmodum ipse agnum mactasset. & ea secun
dum precationem. caput petra diuisset. Tum uero omnes uelut diuis
auctoribus. in spem suam quisq: acceptis. id modo. quod nondum pugna
rent ad potiendas sperata rati. proelium uno animo & uoce una poscunt.

apud romanos haud quamquam tanta alacritas erat supe&ra recentibus
& iam territos spe diis nam & lupus intrauerat castra laniatisq: obuius ipse intactus
euaserat Examen apum in arbore p&troui imminente consederat quib: pro
curatis scipio cum equitatu iaculatoribusq: expeditis: p&fectis ad castra
hostium. ex quo propinquo copias quantae & cuius generis essent speculandas
obuius fit hannibal & ipse cum equitib: ad explorandа citra loca p&gresso
puer alteros primo cernebant densos. Deinde incessitos hominum.
equorumq; mouentis pulueris signum p&pinquantium hostium fuit. Con
sistit utrumq: agmen & ad proelium sese expediebant scipio iaculatores
et gallos equites in fronte locat romanos sociorumq: quod roboris fuit in
subsidiis hannibal frenatos equites in medium accipit cornua utrimq;
firmat Ubi clamore sublato iaculatores fugerunt in&r subsidia ad se
cundam aciem Inde equitum certamen erat. aliquandiu anceps dein
quatur babant equos pedites in&r mixti multis labentib: ex equis aut desilien
tib: ubi suos praemi circumuentos uidissent Iam magna ex parte anceps
pugna erat. Donec numidae quinc ornib: erant circumuecti paulum
abroegose offenderunt Hispauor p&culit romanos auxitq: pauorem con
sulis uulnus periculumq: Is p&cursu tum primum pubescentis filii pulsatum
Hic erat iuuenis paene quem p&fecti huius belli lauisse africanus. ob
egregiam uictoriam de hannibale poenisq: appellatus. Fuga tamen
effusa iaculatorum maxime fuit quos primos numidae intulerunt. alius
confestus equitatus consulem in medium acceptum sonar mis modo
Sed & iam corpoub: suis prostratis in castra nusquam trepide neq: effuse
cedendo reduxit Seruatа consulis decus. coelius adseruum natione liguren
delegat malim equidem de filio uerum esse. quod & plures tradidere auc
tores sed fama optinuit hoc primum cum hannibale proelium fuit quod facile &
equitatu melioren poenum ce & lo bi dampos patentis quales sunt inter pa
dum alpes quae bello gerendo romanis aptos posse Itaq: p&xima noc
te tussis militib: tuta silentio colligere castra abricino mota festinatumq:
ad padum efficiatib: quib: iunxerat flumen nondum resolutis sine tu
multu atq: insectatione hostis copias traicer & prius placentiam pueneret
quam sat isset ire & hannibal abricino. Profecto etiam ad haec moratorum
in&rior e ripa segniter Ratem soluere coepit et transire pontem
imposuit ut extrema resoluta erant tota rate insecundam aquam
labente Coelius auctor est magonem cum equitatu & hispanis peditib:
flumen extemplo trasnasse ipsum hannibalem p&superiora padi
uada exercitum traduxisse elephantis in ordinem ad sustinendū

impetum fluminis oppositis eaperitis amnis eius uix fidem fecerint quam
q: equites armis equisq: salui tantam uim fluminis superasse ueri simile
est. utiam hispanos omnis inflatior a uexerint utres sed multorum dierū
circuitu paduada p&cienda fuerint quae exercitus grauis impedimentis.
Iraduci possit & posteriores apud me auctores. Sunt qui biduo uix locum
ratem iungendo flumini inuentum tradunt ea cum magone equites
hispanorum expeditos p&missos. dum hannibal circa flumen. Legatio
nib: gallorum audiendis moratus traiecit grauiusp&ditum agmen interim
mago equitesq: aberan s tu fluminis diejunuis trinoct placentiam ad hos
tes contendunt Hannibal paucis postridieb: sex milia a placentia castra
communit & postero die in conspectu hostium aciem dirrecta potestatem
pugnae fecit Insequenti nocte caedes in castris romanis. Tumultu tamen
quam re maior a barbaris auxiliatoribus: gallis facta est Ad duo milia pedi tum &
ducenti equites uigilib: ad postas trucidatis. ad hannibalem transfugiunt:
Quos poenus benigne allocutus & pe ingentium donorum accensos. ip
sius tates quenq: suas ad sollicitandos populariu animos dimisit.
Scipio caedem eam signum defectionis omnium gallorum ee ratus.
contractosq: eos celeriter uelut in&cta rabie ad arma cieri os. quan quam gra
uis adhuc uulnere erat tamen quarta uigilia noctis insequentis tacito
agmine p&fectus ad ripam fluuium iam loca altiora. locisq: impeditio
res equites castra mouet. Minus quam arbitrium fefellit missisq: han
nibal primum numidis. Deinde omni equitatu turbas sit & utrinq: no
uissimum agmen in trauidrate p&de inuadit romana castra. Numi
de deuectissent ibi dum p&scrutantes loca omnia castrorum nullo satis
digno mora p&dio tempus terunt emissus hostis est de manib: & cum iam trans
gressos fretum romanos. metantisq: castra conspexissent paucos mora
tos occiderunt. citra flumen in&ceptos scipione cuncta tione uulneris
inuita tractanti ultra patiens & collega tamen im & reuocatum ex sicilia
audierat ratus Expectandum locum quippe flumen rarissimus sterni
uisebat usus dilectam communit. Nec pe inde hannibal cum consedisset.
quantum uictoria equestri elatus. tantum anxius inopia quae hostium
agros eum tem nusquam p&parat is commeatib: maior indies. excipie
bat adclastidium uicum quo magnum frumenti numerum congesse
rant Romani miti ibi cumulum parare nt. spes facta p&dition is.
nec sine magno p&dio. nummis aureis quadringentis dati brundisino
p&fecto p&sidi corrupto. traditur hannibali clastidium. Adhorretum
fuit poenis sedentib: ad tribiam. Incaptiuos ex tradito p&sidio. ut fama clemē tie

4. apparuit.

inprincipio rerum colligere&ur nihil sæeuitum est cumaderiuiam terres
tre confatiss& bellum. Interimcirca siciliam insulasq: italiæ immi
nentes. &asempronio consule. &anteaduentum eius terra mariq: ges
sere. uigintiquinq: ueles cummille armatis addepopulanda maiora
italiae &carthaginiensib: missae. mouemliparias octo adinsulam uulca
ni tenuerunt. qui sinfretum aduectis aesaus adeas conspectas amessa
na duodecim naues abhieronerege syracusanorum missae. quitum forte
messanae erat cos romanum operiens. Nullorepugnante. captas na
ues. messanam inportum deduxerunt. cognitum excaptiuis. præter
uigintinaues earumipsi classis essent. Initaliammissas. quinq: &triginta
alias quinq: ueles. siciliam petere. Adsollicitandos ut&eres socios. lybi
bei occupandi præcipuamcuram ee credere eademtempestate qua
ipsidiscessuri erant eamquoq: classem adeatisinsulas delectam. Haec
sicut haudita erant rex m aemilio prætori tunsiciliæ puncia erat pre
scribit mon&q: Et lylibeumfirmotenerent præsidio excemplo. &circa
æprætore actutare missilegati. tribuniq: suos adcuram custodiae in
tenderent. anteomnia lylibeum teneri. appatum belli edicta proposito
ut socii nauales decemdierum coacta cibaria adnaues deferrent. &
ubisignumdatum ee. Nequismoram conscendendi faceret. perque
omnem moram quiexspeculis prospicerent aduentante hostium classem si
militaq: quan quam deinduferia morari cursumnauium erant cartha
ginienses uti antelucem accederent lylibeum. præsensumtamen est quia
&luna prono erat. et sublatis armamentis ueniebant. excemplo datum ex
speculis. &inoppido adarma conclamatum est. Et innaues conscensum.
parsimilitum inmuris postarumq: instationib: parsinnauib: erant.
Et carthaginienses quia yemfore. autcuminparatis cernebant. usq:
adlucem postuse. abstinuerunt. demendis armamentis eotempore.
aptandaquae adpugnam classe absumpto. ubiinluxit. Recipere
classem inaltum. utspatium pugnae esset. extremumq: liberumepostu.
mauet hostium habeyent. Necromani detractabere pugnam. &memo
ria circaeipsa locagestarum rerumfrti. et militummultitudine
acuistudine. ubinaltum euectisunt. romanos conserere pugnam.
&exppinquo uti conferre uelle contra eludere poenus. &aste
rionuti gere. et naiumq: quamuirorum autarmorum malle certa
men facere. Nunutsocii nauticlib: adfacinminus instructam class
em. tranopemmilitem habebant. &sicubiconfecta nauis et. haud
quaquam par numerus armatorum excepugnabat. quodubi ani
ma aduersum est. &romanis multitudo sua auxit animum. &pauci
tas illis minuit. exexemplo sepe emnaues punicae circumuente fugam
ceterae ceperunt. mille & dcc fuere innauib: capti milites. Inter
q: inhis tres nobiles carthaginiensium classis romana incolumis
una tantum prorata nauis deaquoq: ipsa reduce. Inportum redit
secundum hanc pugnam. nondum gnari seiusquimessana ierant.
L. Sempronius cos messanam uenit. eisfretum intranti. rex hie
ro classem ornatamq: obuiam duxit. transgressusq: exregiam inpo
tentem nauem gratulatus sospitem cum exercitu. & nauib: aduenis
se precatusque prosperum acfelicem insiciliam transitum. statu de
inde insulae &carthaginiensium conata exposuit. pollicitusq: est
utquoanimo prior bello populum. R. iuuenissq: adiuuissq: eo
sese eem adiuturum frumentum uestimtaq: ee legionib: consulis so
ciisq: nauali b: gratis prebiturum. grande periculum lylibeo mar tu
misq: ciuitatib: ee. Et quibusdam uolentib: nouas res forte obhae
consulinihil cunctandum uisum quilylibeum classe petere. Et
rex regiaq: classis una profecti. nauigantes indepugnatum adlylibeu.
fusasq: &captas hostium naues accepere. alylibeo cos hierone cum
classe regia dimisso. relictoq: prætore adtuendam siciliae oram ipse
ininsulam melitam quae a carthaginiensib: tenebatur traiecit.
Aduenienti hamilcar gisgonis filius præfectus præsidii cum
paulominus duo milib: militum oppidum q. cum insula tradit. Inde
post paucos dies redditum lylibeum. captiuiq: &a consule
&a præfecto præcipui insignes nobilitate utrosub corona uenere. post
quam abea pacato satis tutam siciliam censebat consul adinsulas uulca
niquia fama erat stare ibi punicam classem traiecit. Necquisquam
hostium circaeas insulas inuentus. iam fosse transmiserant ad
uastandam italiae oram. depopulatoq: uiuonien si agro. urbem
&iam terrebant. repetenti siciliam consuli excensio hostium
in agro uiuoniensem facta nuntiatur. litteraeq: absentatu de
transitu initaliam hannibalis. &ut primo quoq: tempore colle
gae ferret auxilium missae traduntur. multisimul anxius
curis exercitum. Extemplo innaues inpositum mari minum
mari superomisit. sextopomponio legato cumuiginti quinq:
longis nauib: biboniensem agrum maritimamq: oram italia
tuendam adtribuit. M. aemilio prætori quinquaginta na
uium classem expleuit. ipse conpositis siciliae rebus decemnauib:

oram italiæ legens. ar iminum peruenit. inde cum exercitu suo p̄fectus
ad trebiam flum̄ collegae coniungitur. Jam ambo consules & quicquid
romanorum uirium erat Hannibali oppositum. aut illis copijs de
fendi posse romanum imperium. aut spem nullam aliam eē. satis
declarabatur. consul alter equestri proelio unaq; & uulnere suo &
eminutus trahi ymmalle bat. recentis animi alter. eoq: ferocior.
Nullam dilationē patiebatur. quo inter trebiam padumq: est
agri gallorum incolebant. Induorum pr̄potentium populorum
certamine ambiguū fauorem. Haud dubie gratiam uictoris spectan
tes. romani modo p̄quid mouerint aequo satis. poenus pinquo ani
mo ferebat. ab gallis accitum seuenisse. ad liberandos eos dicitans.
obeam iram simul ut p̄yda militem aler & duo milia peditum &
mille equites p̄numida splerosq: mixtos quosdam & gallos. popular
omnem deinceps agrum usq: ad padi ripas. iussit. gentes ope galli
cum ad dubios seruassent animos. Coacti ab auctoribus: iniuriae
aduindices futuros declinant. Legatisq: ad consulem missis. auxiliū
romanorum terrae obnixiam cultorum fidem in romanos labo
rantibus orant. Cornelio nec causa p̄ tempus agendae rei placebat
suspectaq: ei gens erat. Cum ob infida multa facinorum
utilia. ut & ustare absoluissent. obijcientem boiorum p̄fidiam. sem
per ius contra continendis in fide sociis maximum uinculū eē
primosq: qui coissent ope defensos censebat. cum collegam cunc
tantem. equitatum suum mille peditum. iaculatoribus. ferme ad
mixtis. ad defendendū gallicum agrū transire biam mittit.
sparsos & incompositos. ad hoc grauis p̄yda plerosq: cum inopinatos
inuasisset. ingentem terroremcedemq: ac fugam usq: ad castra
Strationesq: hostium fecere. unde multitudine effusa pulsi. rur
sus subsidio suorum pelitū restituere. uaria in pugna sequen
tes quacumq: ad extremum aequassent. Certamen maior tam
hostium romanos fama uicerat. Ceterum neminem om
nium maior iustiorq: quam ipsi consuli uideri gaudio et
ferri. qua paste copiarum alter cōsurrectus fors & ea seuicisse
restituros acie fecto similibus animos. nec quemquā eē p̄yē collē
gam qui dilatam dimicationē uelit. & eū animo magis quā cor
pore aegrum. memoua uulneris aciem actela horrere. sed
non eē cum aegro senescendum. Quidenim ultra differri
aut ceri tempus. quem cestium consulem. quem alium exercitū
expectant castra carthaginiensium in italia. ac ppe in conspectu urbis eē
p̄ consiliam ac fortunam ultro sademptas. pectus hiberū hispaniā
p̄ius & solo patrio terraq: in quagenti fore. pelli romanos quan
tum ingemescant. inquit patres uri circa moenia carthaginis bella ye
solutius iudeant nos p̄genie mea iam. duos consules consulares q: exer ci
tus in media italia pauentis intra castra poenum quod intra alpis ap
pennini umq: agris ire suae ditionis fecisse. haec ad sidens aegre colleg̃.
Haec in p̄cipio ppe contio abunde us agere. stimulabat & tempus
ppinquum comitiorū. ne innouos consules bellum differret & ur
gere occasio in seuenum uestende gloriae. Dum ager collega erat. taq:
nec quicquam dissentiente cornelio parari ad ppinquū certamen
militem sub &. Hannibal cum quid optimū foret & hosti cerner &
uix ullam spem habebat tenere atq: inpune quicquā consules
acturos cum alterius ingenium fama prius. Deinde ut cognitū
pectum acferox scire & eē ferociusque factum. p̄spero cum p̄yda to
rib: sui certamine. ex edere & adesse gerendae rei fortunā. haud
diffidebat. cuius nequod p̄ mitteret & tempus sollicitus intentusq:
erat. Dum tiro hostium mi les ex. Dum meliorem ex ducib: ip
utilem uulnus facere &. dum gallorum animi uigerent. quorum
ingentem multitudine scie bat segnius secuturā quanto longius
ab domo traherentur. cum obhaec talia quae sperare & ppinquum
certamen & facere ficessare & ur cuper & speculatores q: galliadem ex
plorandae quae uellent tutiores. Quia mutri usq: castris militabant
paratos pugnae eē romanos retulissent. locum insidiis circumspectare
poenus coepit. erat in medio riuus pulti sat ri mq: clausus ripis. & circa
opsitus palustribus: herbis & quibus: inculta ferme uestiuntur uirgultis
uepribusq: quem ubi equites quoq: tegendo. satis latebrosum locum
Circumuectus ipse oculis plustrauit. hic certe locus magoni fratri at
que meneas. deligo contenos uiros ex omni pedite atq: equite. cum utri
b: ad me uigilia prima uenias. Nunc corpora curare tempus est.
tra p̄ uia missum mox cum delectis mago aderat. robora utrorum
cerno inquit hannibal. Sed utere numero & iam non animis modo
ualentissimis singulis uobis nouenos exturmis manipulisq: uiri simi
les eligite. mago locum monstrabit quem insidiatis hostem ce
cum adhas belli astes. Habuit ea mille equitib: magoni mille
peditib: dimissis. hannibal prima luce numidas equites trans
gressos trebiam flumen obequitare iubet hostium postis iaculan

doq: stationes feliciter ad pugnam hostem inuecto. Deinde cetamine cedendo
sensim circa flumen perahere haec mandata. Numidis equitibus: pedi
tum equitumq: praecepit ut prandere omnes iuberet & armatos deinde
instructisq: equis signum expectare. Semper nouissimum ad tumultu Numidarum
primum omne equitatu. Feroce a pastu utrum. Deinde sex milia peditum
post. Premo omnes copias ad destinatum. Tamante consilio auduse stanimis:
sed hiemem erat forte brumae tempus. Et nualis dies. In locis alpib: appenni
noq: inter rectis propinquitate et iam fluminum ac paludium praegelidis.
ad hoc raptim eductis hominib: atq: equis. Non captoue ante cibo. Non opem
ulla ad arcendum frigus adhibita. Nihil calo uis inerat & quicquid auraе
fluminis adpropinquabant. Ad flabat acrior frigus ut sudum ue rore fugientes
Numidas insequentis aquam ingressi sunt. Et erat pectoribus: tenus
aucta nocturno imbre tumultuq: egressis rigere omnib: corpora. Utrux
arma ouum tenendarum potentia esset. Et similitudine & praecedente ta
die. Fame & iam deficere hannibalis inter immiles signib: ante tentoria
facti soleoq: per manipulos ut mollirent astus missos & cibo potiu capto
ubi trans gressos flumen hostis Nuntiatum e alacer animis corpo
busq: arma capit atq: in aciem procedit. Baliares loca tantes signa leuem
armaturam octo fere milia hominum. Dein grauiorem armis pedi tem
quod durium quod robouis erat. In cornib: circumfudit. Decim milia
equitum. Et ab cornib: inutramq: partem diuersos elephantos statuit
consul effusos. Et sequentis equites. Cum ad resistentib: subito Numidis
incauti exciperentur: signo recepto ad ea uocatos circumdedit pedi
tib: & duode. xx milia romana erant. Socium nominis latini. xx. Auxi
lia praeter ea cenomanorum ea sola in fide manserat. Gallica gens sis co
pis concurs um est. Pelii. Ab alpib: ortum est. Quib: cum maiore robore
Legiones obsistere nt deducte propere in cornua leui s armatui sunt.
Quae res effecit ut equitatus romanus extemplo urgeretur. Nam cum
iam uix ipse resistere nt decim milib: equitu. Aquattuor milia. Ceteri
integris pleriq: obruti sunt. In supue luti nube iaculatorum. Ab alia rib:
Coniecta. Ab hoc elephantie minentes. Ab ex tremis cornib: equis maxime
non usu modo sed odore insolito territis. Fugam late faciebant. Pedes
tris pugna par animis magis quam uiribus erat. Quam recentis poenus
paulo ante curatis corporibus: in proelium attulerat. Contra ieiuna fessaq:
corpora romanis & rigentia gelu torpebant. Restitissent tamen par
animis. Sicum pedite solum foret pugnatum. Sed & baleares pulso equite
iaculabantur in latera. Et elephanti iam in media pedi tum acie se
seculerant & magonumidesq: simul latebras eorum impulsa pri ma lata
acies est. Ex orta ibi ergo ingenti tumultu ac terrorem fecere tam
intor circumstantib: malis manus itali quandiu immota acies. Maxime
praeter spem omnium aduersus elephantos & pedites ad ipsum locati
uerru eis coniecti & aduersi ere. Et in secuti auersas subcaudis quam maxu
me molliter uulnera accipiunt fodiebant trepidantesq: impetu
in suos consternatos. Media acie. Inexpe nam ad ministru cornum aduersus
gallos auxiliares agi ussit hannibal ex emplo. Haud dubiam fecere fugam
quoq: nouus terror additus romanis ut fusa auxilia sua uiderunt. Itaq:
cum iam minor be pugnaretur. Decem milia fere me hominu cu alii etia
dere pequissent. Media a fronum acie quae gallicis auxiliis firmata
erat cum ingenti caede hostium prupere. Et cum neq: in castra pedites
& flumine intercludi neq: prae imbri satis decer nere possent suaui
opem ferre nt placentiam recto itinere prexere. Plures deinde ipsi
omnes pastes eruptiones facere. Et qui flumen petere augurgitib:
ad sumpti sunt. Aut in cunctatione ingrediendi ab hostib: oppressi.
qui passim pagos fuga sparsi erant uestigia cedentis sequentes agmi
nis placentiam contendere. Alius timor hostium audacia ingrediendi
flumen fecit. Transgressisq: in castra puenerunt. Imber supe mix
tus. Et intolerandus frigoris & homines multos & iumenta & elephan
tos prope omnis ad sumpsit. Finis ipse sequendi hostis poenis. Flumen tre
bia fuit & tot o pentes gelu in castra redie re. Utrux ibi & iam uictore
sentirent. Itaq: nocte insequenti cum praesidium castrorum & quod
reliquum ex magna pastu militum erat ratib: trebiam traicerent.
aut nihil sensere ob strepente pluuia. Haud quia iam moueri pequi
bant praelassitudine aculneribus: sentire se se dissimularunt. Quibus
poenis tacto agmine ab scipione consule exercitus placentiam ef
ductus. Indepado traiectus ceremonia pedu orum exercitui hiber
nis una colonia. Premeretur romana tantus terror. Ex hac cladeplatus est. Ut iam ad urbem romanam crederent. Infestis signis hos
tem uenturum. Nec quicquam spei aut auxilii ee quapostis moeni
bus quam arcerent. Uno consule ad reinum uicto. Altero ex sicilia
reuocato. Duob: consulib: duob: consularib: exercitib: uictis. quas
alios duces. Quas alias legiones ee quae arcessantur. Ita terroris. Sem
pro nius eos aduenit ingens periculo. Effusos passim ad praeca
dendum hostium equites audacia magis quam consilio. Aut spe fallen
di resistendi ue sinon fallere & transgressus. Quod unum maxime

impresentia desiderabatur: comtis consularib: habitis in hiberna redit
creati consules cn seruilius & con flamminius. & eru nehiberna qui
dem romanis qui & erant · uagantib: passim numidis equitib: & queq:
iis impedito erant celtiberis lusitanisq: Omnes igit undiq: clau
si commeatu erant · Si quo spado naues subuehere tempou ppe
placentiam fuit . Et opere magno munitu & ualido firmatum psi
dio eius castelli oppugnandi spe cum equitib: ac leui armatura p
fectus hannibal · cumplurimu in celando ipse coepto ad effectum
spei habuisset & nocte ad hostis Non fefellit uigiles tantus ingens
clamor est sublatus ut placentiæ quoq: audiri & ur traq: sublucē cum
equitatu consul aderat · tussis quadrato agmine legionib: sequi e
questere interim pelium commissu in quo quia sauius hannibal
pugna excessit . Pauore hostib: iniecto · defensum egregiae presi
dium est pauconu inde rum qui & esumpta · Et uix dum satis pcura
to uulnere aduectum uias oppugnandas ingressus id est postum romanis
gallico bello fuerat munitum · inde locum frequentauerant accole
mixtu undiq: ex finitimis populis · Et cum terror populationu ·
eo pleros q: ex agris cōpulerant huius generis multitudo fama in
pigre defensi ad placentiam psidii accensa armis arreptis obuiam
hannibali pcedit magis agmina quam acies inuia concurrerunt ·
Et cum ex altera paste nihil prae incognitum uideretur bene esse &
in altera & dux militi & dux militi es fidens ad xxxv. hominum a paucis fusa
postero die dedit one facta psidium intra moenia accepere iussiq:
arma tradere cum dicto paruissent signum repente uictoribus da
tur · ut tam quam ui captam urbem diriperent Nec queulla quae in ta
li rememorabilis scribentib: uideri sol & praemissa clades est · adeo
omnes libidinis crudelitatis q: Et inhumanae superbiae ecitum inmise
ros exemplu est haec fuere hiberna expeditiones hannibalis · Haud
longis inde temporib: dum intolerabilia frigora erant quies militi da
tae est · Et ad prima ac dubia signa ueris ipse fectus exhibernis in & ruria
ducit eam quoq: gentem · Sicut gallos ligures q: aut ira aut uoluntate
adiungit urus transeuntem appenninum adeo atrox ac hosta tempes
tas est · Ut alpium ppe fecditatem superauerit uentomixtus imber
cum ferri & ur · in ipsa hora prima · quia aut arma omittenda erant
Aut conto ra enitentes uestice inter ad fligebantur · consterne
Deinde cum iam spiritum includer & · pre egy ecipcare animam sinere &
auersi aut ento parum pconsedere tum uero ingenti sono cae lū
stirepere & inē horrendo s fragore s micare ignes capti s auri b: & oculis m & u
omnes torpere tandem effuso imbre · cum eo magis accense uisuenti
e & ipso illo quo deprensi erant loca castra ponere necessarium uisu e
i duero labou s uelut de integro initium fuit nam nec explicare quicquā
Nec statuere poterant Nec quod statutum erat manebat · oīa p scinden
te uento & rapiente & mox aqua leuato uento . Cum sup gelida montiū
iuga coner & a essent tantum minuos e grandinis deiecit · ut omnibus
omissis pcumbere nt homines tegminib: suis magis obruti quam tec
ti tam taq: uis frigoris insecuta est · Ut ex illa miserabili hominum
iumentoru mq: strage cum sequi sq: attollere aleuare uell & diu nequi
r & · Quia torrentibus rigore neruis suis flectere actus poterant tunc ·
Deinde ut tandem agitando sese mouere ac recipere animos · & rari s
locis signis fieri est coep tus · ad alienam opem quisq: inopstendere bi
duum eo loco uelut obsessi mansere multi homines · multa iumenta · elephan
ti quoq: ex his qui pelio ad ripam facto sup fuerant · septem ad sumpti di
gressus appennino retro ad placentiam castra mouit · Et addecim milia
pgressus consedit postero die duodecim milia pediti · quinq: equiti
aduersus hostem ducit · Nec sempronius consul · tamen im redierat ab
roma de recta uit cestam atq: eodie tria milia passuum inter bina castra
fuere postero die ingentib: animis uario euentu pugnati est · Primo
concursu adeo res romana superior fuit · ut non acie uincerent solum ·
sed pulsas hostes in castra persequerentur · Mox castra quoq: oppugna
rent hannibal pauci s ppugnato ribus · inuallo postis q: · positis e & ceros con
fertis immedia castra recepit intentos q: signum ad erumpendu specta
re iub & jam nona fere medie i ora erat · cum romanus Nec quicquam fati
gato milite postquam nulla spes erat potiundi castri s signum receptui
dedit quo dubi hannibal accepit · Laxatamq: pugnam & recessum
a castris Vidit extemplo equitib: dextra leuaq: emissis ipse hostem
ipse cum pedi tum robore debis castris erupit pugna raro magis
ulla ex utriusq: past is pnicie clarior fuis & · Si extendi eam dies
in longum spatium quiuis & nox accensum ingentib: animis pelium
diremit jtaq: acrior fuit concursus · quam caedes & sicut aequata fer
me pugna erat · ita clade pari discessum est abneutra parte sexcentis
plus peditib: et decim idium eius equitum cecidit sed maior romanis
quam pnumero iactura fuit · Quia eque teris ordinis aliquo d & &
tribuni militum quinq: & pfecti socioum tres sum inter fecti
secundu eam pugnam hannibal in ligures · sempronius lucam

concessit uenientes ligures hannibalis insidias intercepta duo questo
res romani · c· fului us & ·l· lucr&ius cum duob: tribunis militū ·
et equitū: equester ordinis senatorum fere melioris· quo magis
ratam fore cum is pacem soci&ate mq: crederent Traduntur dū
haec in italia gerunt ur· cn corneli us scipio in hispaniam cūclas
se &exercitu missus· cum abostio rhodani p fectus pyreneos q·
montes circumuectus tempous adpulit & classem exposito ibi ex
ercitu orsus alac&anisomnem oram usq: ad hiberum flumen par
tim renouandis soci&atib: pastum nobis instituendis· romanae
ditionis· Lecta indeconciliata clementiaeq: fama non admarti
mos modo populos· sed in medi terraneis quoq: ac montanis adferoci
ores iam gentes ualuit · nec pax modo apud eos sed socios & iam ar mou
parata est· ualidaq: aliquot auxiliorum cohortes ex his conscriptae sunt
annono inscius hiberum puncta erat eum reliquerat hannibal ad
regionis eius presidium itaq: priusquam alienarentur omnia obuia
eundum ratus· castris ipse conspectu hostium positis· ipse aciem eduxit ·
Nec romano differendum est amen usum quippe quis quam & cum
annone & hasdrubale sibi dimicandum ee· malleq: aduersus sin
gulos separatim · Quam aduersus duos simul rem gerere · Nec
magni certaminis ea dimicatio fuit · sex millia hostium caesa duo cap
ta cum pisidio castrorum · nam & castra expugnata sunt· atq: ipse dux
cum aliquot principiis captus· & scissis propinquum castris oppidum
expugnatur · & eorum preda oppidi parui pyrenaei rum fuit · supplex
barbarica· aculeum mancipiorum · castra militem ditauere· Ponetus
modo exercitus quinquetus erat · Sed & eius quicum hannibale intra
lia militabat· omnib: ferecaris reb: negrauia impedimenta feren
tib: essent citra pyreneum relictis· priusquam certa huius cladis fa
ma accideret & transgressus hiberum hasdrubal · cum octo milib:
peditum mille equitum · tamquā ad primum aduentum roma
norum occursurus· postquam p dictas res adeissima missa q: castra
accepit ter admare conuertit · haud procul tharracone classi cos
mili tres naues q: socios uagos palantisq: pagros quod fere mos erat secum
dare pro negligentia creent · equites passim dimisso cum magna caede ·
maiore fuga ad naues compellit · nec diu tuscis circa loca morari au
sus · ne ab scipione opprimerentur· trans hiberum sese recepit · Et scipio
ut per mad famam nouorum hostium agmine acto cum: in paucos post
tot paulum animo aduersus & presidio tarracone modico relicto emp
torias · Cum classe redit uix dum digresso eo hasdrubal aderat · &
ille argentum populo quo obsides scipioni dederat ad defectionem
impulso cum eorum ipsorum iuuentute agros fideliū romanis socio
rum uastat exercitu · Deinde scipione hiberum misso eos is hiberum rursus
caedit agros scipio ne lieta ab auctore defectionis ilergetum gens cum
cum infesto exercitu in uasis & compulsis omnib: ata nagrum urbem q:
caput eius populi erat · Circumsedit intra quae dies paucos · plurib:
quam ante obsidib: imperatis ilergetes pecunia & iam multos in ius
ditionem q: recepit · ipse in mausetanos propehiberum socios & ipsos poe
norum pedit atq: urbem eorum obiit ressal acetanos auxilium finiti
mis feruentes· nocte haud procul iam urbem cum intrarent uellent exce
pit insidis cessa ad xii· exutis prope omnes armis domos passim palantes
per agros diffugere · nec obsessos alia ulla res quam inimica oppug
nantib: hiems tutabatur · xxx dies obsidio fuit · Per quos raro
umquam nix minus quattuor pedes alta iacuit · adeoq: plureos acumi
as romanorum operuerat· ut ea sola signib: aliquoties conlectis ab
hoste & iam tutamentum fuerit · postremo cum amusicus princeps
eorum ab hasdrubale mp fugisset & uiginti argenti talentis pacti de du
cuntur · tharracone m in hiberna redit um est · romae autem circa urbem
multa & ea hieme p digna facta aut quod euenit ex sol & mortis semel in reli
gionem animis multa nuntiata · & temere credita sunt · inquisitio genuū
infantem semestrem in foro olitorio triumphum clamasse · Et foro
boario bouem maestum contignationem sua sponte escendisse· atq:
inde cum ululatu habitatorum territum sese deiecisse · Et auium specie
de cado ad fulsisse · & eodem speciem: est in foro holitorio fulmine ictam ·
& lanuui hostiam se commouisse· & ceruum in aedem iunonis deuola sse · Atq: in ipso pului nario consedisse · & in agro amiternino multis
locis hominum specie peltandi dauesse uisos · Nec cum illos congres
sos & in piceno lapidib: pluuisse · & caeres oftes extenuatos & in gallia
lupum uigili gladium ex uagina raptum abstulisse · obc&era pro
digia libros adire decemuiri iussi · Quod autem lapidib: pluuisse &
in pice nonouen dialis sacrum edictum · & subinde alii spurandis
pro pe toties ut as operata fuit · Iam primum omnium uisus lustra
ta est· hostiaeq: maiores quib: edictum est dius caese · & donum ex auri
pondo xl · Lanuuium & iunoni portatum est · & signum aeneum
matronae iunoni iuxta uemino aedificauerunt · & lectisterni
um caere ubi sospes ad tremuatae erat imperatum · & supplica

tio fortunae malgido romae quoq: celebrit̃ festum iuuentati & suppli
catio ad aedem herculis p nominatim deinde uniuerso populo circa
omnia puluinaria ipi dicta & genio maiores hostiae caesae ū &c.
At tiliusser ranus praetor uota suscipere iussit̃ decem annos
uesp eosdem fecit̃ & statu haec pauca uota quae ex libris sibillinis
magna & past̃ leuauerant religione animos consulum designatorum
alter flaminius cui hae legiones quae placentiae hibernabant. Sos te
euenerant edictum & litteras ad consule mmisit. ut ise exercitus idibus
mast̃ is arminia adesset & in castris hic inpuniam consulatū initye consi
lium erat memori ueterum cestaminum cum patrib: qua & r pl. Et
quae postea consul prius de consulatu qui abrogabatur. Deinde tri
umpho habuerat inuisus & iam patrib: ob nouam legem quem q gla
dius ira. pl. Aduersus senatum atq: uno patrum adiuuante. c.
Flaminio tulerat. p equis senatoribus qui ue senatoris pater fuisset marta
mam pauem quae plus quam trecentarum amphorarū e &. Haber &
id fatis habitum ad fluctus exagri suectandos. quae tus omnis patrib:
ipse decoru suisus. uesp summam contentionem acta inuidiam apud
nobilitatem suaso legis flaminio fauorem apud plebem. Alte
rumq: inde consulatum peperit. ob haec ratus auspitii sementiendis
latinarumq: ferriarum mora & consularib: aliis impedimentis re
centuros se in urbe simulato trinere priuatis clam inpuniam abiit
ea ue sub ipsa lam facta est. p quam insupiram infestis animis patrib:
mouit. p quum senatum modo. sed iam cum diis immortalib: c. Flamini
um bellum gerere consulem ante inauspicato factum. ue uocantib:
ex ipsa acie diis atq: hominib: p non paruisse. nunc conscientias pectorū
& capitolium & sollempnem uotorum nuncupationem fugisse. p dein
initi magistratus iouis om templum adiy &. Ne senatum inuisus
ipsi & sibi unum inuisum uider & consulere & q: p latinas indice
re & iouiq: latiari solemne sacrum in monte facere &. Ne auspicato
p fectus in capitolio aduota nuncupanda. paludatis inde cum lic
toribus: inpuniam re & lix modo sine insignib: sine lictoribus: p fec
tus e lam. fustim aut aliter quam sie xilii causa solum uestiss &.
Magis pro maiestate uti deli & imperii ari mini. quam rome
magistratu in interum & in diuersorio hospitali quam apud
paenates suos. praeterea tam sumpturum reuocandū uniuersi
retrahendum q: censuerunt. Et cogendum omnib: prius pye
semen in deos homines q: fungi officiis. quam ad exercitum
et inpuniam ire & in eam legationem. Legatos enim mitti placuit q.
terentius et m antistius p fecti nihilo magis eum mouerunt. quam
prior consulatu litteris mouerant absentium missa paucos post dies
magistratuum init. immolanti q: ei uitulus iam ictus e manibus sa
crificantium sese cum prori pisset & multos circumstantes cruore per
sit fuga p culet iam maior apud ign r s quidam trepidare & cur &
concursatio fuit. dapleris q: ipso men magni terrouis. Accepti
legionib: inde duab: a sempronio priouis anni consule. duabus. ac. atilio
praetore acceptis. et in & ruriam per appennini tramites exerci
tus ductes t coeptus.

IAM UERO AD PETEBAT QUE HANNI
BAL EXHIBEANIS MITUIT INIQUITO QUIAM ANTI
CONAI USI RANS CINDI RI APPINNINŪ INIOLI RANDIS
frigoribus: et cum ingenti periculo moratus ac m & cū gallis quos
praedę populationum q conciuerat spes postquam per utripsi ex
alieno agro raperent agerentq: suas terras sedem belli ea premiq:
utriusq: pastis exercituum hibernis uiderent uestigia & ro hannibā
lem a bromanis odio p & itusq: est saepe principium insidiis ipsorum
inter se fraude: eadem leuitate qua consenserant consensu indi
ciarium seruatis erat & mutando nunc uestem nunc tegumenta ca
pitis errorem & iam sese ab insidiis munierat. C & erum hic quoq:
etiamsi causa fuit maturius mouendi ex hibernis p idem tempus
c p seruilius cos. romae idib: mast̃ is magistratum init̃ ibi cum
de rep. re cuiss & redintegrata ipe. flaminium uidā est
duos se coss creasse. unum habere. Quod enim illi iustum im
perium. quod auspitium ea &. magistratus id a domo publicis priua
tis q: penatib: latinis feriis acti sacrificio ipse mons p fecto uoti s
rite in capitolio nuncupatis secum ferre ne p priuatum auspicia
sequi. Ne sine auspicis p fectum in externo ea solo noua atq: in
tegra concipere posse. augebant m & um prodigia expiatis:
simul loci s nuntiata insiciliam militib: aliquot spicula. ipsas ar
dentia aut de sint in muro circumeunti uigiliae equites scipione.
Quem manu tenuerat arsisse & litora crebris signibus
fulsisse & sua tad uo sanguine sudasse & milites quosdam

ictos fulminib: ⁊ solis orbem minui uisu. ⁊ pene ne fte ardentes lapides ꝯ celo
cecidisse. & arpis parmas ipsa eloui sas. pugnantemq: cum luna solem. ⁊
et capeneduas in̄ diu lumas ostas. et aquas caer & ros sanguine mixtas flu
xisse. ⁊ fontem q: ipsoum hercul is cruentis manasses. ꝑ summaculis. ⁊
et in antiu mentib: cruentas ipsa colbem spicas cecidisse. Et falernis
caelum findi uelut magno hiatu uisum quaq: patuerit ingens lu
men effulxisse. ⁊ sol estes sua sponte attenuatas. unamq: excidisse
ta scripta manu in auoꝛ. ⁊ stelum suum concutit. ⁊ eo tempus ro
mae signum mastis appia uia. ac simulacra lupoum sudasse. &
capuae speciem celi ardentis fuisse. lunaeq: inter imbrem cadentis. ⁊
Jn de in oub: & iam dictu ꝑ digis fides habita capras lanatas qui
busdam factae est gallinam in mauem gallu in feminam sese uestisse. ⁊
his sicut erant Nunciata expositis auctoubus q: in curiam
introductis consul de religione patres consului decꝛm. Ut ea
ꝑ digia pastim maioub: hostis. pastim lacantib: ꝑ curarentur. Et ut
supplicatio per iduum ad omnia puluinaria haberet ur. ⁊ c & era
cum decem uiri libros inspexissent. ut ea facerent quemadmodu eoꝝ
et diuinis carminib: prefarentur. ⁊ duitoum monitu. Decꝛm est
ioui primum donum fulmen aureum pondo quinquaginta fier &
iunoni mineruae q: ex argento dona darentur. Et iunoni regine
in auentino iunoni q: sospitae lanuui maioub: hostiis sacrificaret ur
matronaq: pecunia conlata quintum conferrent quiq: commo
du e &. Donum iunoni reginae in aduentinum ferrent. lecti sterni
umq: fieri q: eat libes tinę ei pse in de feroni donum daret ur.
pecuniam ꝑ facultatib: sui s conferrent. ⁊ Haec ubi facta: decem uiri
ardeae in foro maioub: hostiis sacrificarunt. ⁊ postero die decembri
tammense ad aedem saturni romae immolatum est. lecti sternium q:
imperatum. Et eum lectum senatores seruauerunt. Et conuiuium publ
icum ac per urbem saturnalia diem ac noctem clamata populus q:
eum diem festum habere. Ac seruare in pp & uum iussus. dum consul
placandis romae. diferabendo q: delectu dat operam hannibal ꝑ fecto ex
hibernis quia iam flaminium consulem arretium preuenisse fama erat
cum aliud longius & erum commodius offenderetur ter. propriorem
uiam per paludem pgit qua fluuius ꝑ eos dies soluto magis inundaue
rat. ⁊ hispanos & afros. Et omne ueteranu exercitus robor ad
mixtis ipsoum impedimentis. Ne ubi consistere coactis necessaria ad
usus deessent primo ire iussit sequi gallos. ut ea dagmi nis medii &.

motissimos ire equites magonem inde cum expeditas numidis coge
re agmen maxime gallos sine dio labouis longeq: uie ut ea et mollis acta
liagens dilaberentur aut subsiderent. Cohibentem primi quamodo
prę irent duces per prę altas fluuii aut pfundas uoragines haustis pene
limo. immergentesq: se tamen signa sequebantur: galli neq: sustinere
se plapsineq: adsurgere exuoraginib: poterant aut corpora animis
aut animos spe sustinebant. ⁊ Lassa ęgre trahentes membra
alii ubi semel uicti sae dio animis procubuissent. Inter iumenta & ipsa
iacentia passim mouentes. maximeq: omniu uigilię conficiebant
p quadriduum iam & ies noctes tolerate cum omnia obtinentib:
aquis nihil ubi in sicco fessa sterneret ur corpora inueniri poss &.
Cumulatis in aquas saxis insup incumbebant. iumentoui in trinepe
to opstrato um passim acerbi tantum quod extar & aqua quae
rentib: adquiem paruit tempoꝛis necessarium cubili dabant. ⁊ ipse
hannibal ęger oculis exuerna primum in temperie uariante
calore & frigoꝛe: elephanto qui unus sup fuerat. Quo altius ab
aqua extar & uectus uigilius tamen & nocturno humore palustri
qua e caelo grauante caput & medendi. ⁊ nec locus nec tempus erat.
altero oculo capitur. ⁊ multis hominib: iumentisq: foede amissis cum
tandem de paludib: emersisset. ubi primum in sicco potuit castra
locat. ⁊ Cestum q: ppremissos explorato res. Habuit exercitum ro
manum in certa arre & tino enia ce consulis. Deinde consilia acq: ani
mum & situm regionum itineraq: et copias ad commeatus expedien
das. Et c & era quae cognosse in remerant. summa omnia cum cu
ra inquirendo exsequebatur. ⁊ regio erat in primis italiae fertilis.
& rus ei campi qui fesulas inter arretium q: iacent. frumenti ac
pecoris & omnium copia. rerum opulenti consul ferox ac consu
latu prioꝛe & pro more legum aut patrum maiestatis. Sed ne de
rum quidem satis mo & uens. hanc instam ingenio eius temeritate
fortuna ꝑ spero ciuilib: bellicisq: rebus fuerat. ⁊ aq: satis
ap pę rebat nec deos nec homines consulem ferociter omnia
ac pro pere acturum quoq: ꝑ prior es sedi nutria sua agitare eu
ac q: irritare poenus parat. & leua relicto hoste fesulas p & ens me
dio etruriae agro pdatum pfectus quantam maximā uastita
tem potest cedib: incendiisq: consuli ꝑ cul offendit. ⁊ Flaminius
Quin ecquis & o quidem hostę ipse quis & uruserat. Iumuero post
quā res socioum ante oculos ppe suos ferri agiq: uidit. suum id

dedecus ratus ꝓ media iam italiam uagari poenũ atq: obsidente nullo
ad ipsa romana moenia ire oppugnanda: ceteris omnib: inconsilio sa
lutari magis quam speciosa suadentib: collegam expectandũ. Ut con
iunctis exercitib: communi animo consilioq: ꝑ em gererent. Interim
equitatu auxiliisq: lectum armorum ab effusa prędandi licentia.
Hostẽ cohibendum: ratus esse ex consilio pr̃iuit signumq: simul tene
ris pugnaeq: cum immo arrũ ante moenia sedeamus inquit.
Hic enim patria & ꝑ enates sunt. hannibal emissus e manib: ꝑ popu
l&ur italiam uastando q: ecuꝑ ndo omnia ad romana moenia
ꝑ ueniat. Nec ante nos hinc mouerimus quam sicut olim camillũ
abuerint. Flaminium abarrẽtio patres acciuerint. Haec simul
increpans cum ociussigna conuelli iuber&. et ipse inequũ insilu
it &. equus ꝛepente corruit. consulemq: lapsum sup caput effu
dit. Territis omnib: quicirca erant uelut foedo homine incipiende rei
insup nunciatur. Signum omnium omine ꝛ signifero conuelli ꝛe
quire. conuersus ad nuncium. Nũ litteras quoq: inquit absenatu
adferis quae me rem gerere uetant̃ abinuntia: effodiam signum.
Si ad conuellendum manus praem&u obstꝑ uerit. Incedere inde
agmen coepit ꝑ primoub: sup quam quod dissenserant ab consilio
territis & iam duplici ꝑ digio. militi in uulgus. L. Ꝙ ferocia duci
cum spem magis ipsa quam causam sp̃ instituer&ur hannibal q̃d
agrieste intercoam̃ urbem transirmen ꝙ umq: lacum omni clade
belli ꝑ uastat quam agis tram hostẽ ad uindicanda sociorum iniurias
acuat. & iam ꝑ uenerant ad locanata insidiis ubi maxime monte
costonenses intra frumentum subiecta tantum inter est pangusta
ue ad ipsum de induciis relicto spatio. Deinde paulo latior pate fit
campus. inde colles adinsurgunt ibi castra inapesto locat. ubi ipse cũ
afris modo hispanisq: consider&. baliares. Ceteram q: leuem ar
maturam posemonitis circumducit equites ad ipsas fauces saltus cumu
lis ꝑ tegentib: locat. Ut ubi intrassent romani obiecto equi
tatu clausa omnia lacu ac montib: ecce flaminius cum pridie solis
occasu ad lacum ꝑ uenisset &. Inexploratopostero die ut x dum satis
certa luce angustiis superatis. postquam in patentiorem campũ
pandi agmen coepit. ibi tantum hostium quod ex aduerso erat
conspexit. ab tergo ac sup caput de coepere insidiꝫ. poenus ubi
id quod p&ierat clausum lacum montibus. Et circumfusum
fuisco pius habuit hostem signũ omnib: dat simul inuadendi.
qui ubique q: ꝑ ximum fuit decucurrerunt. eo magis romanis subi
ta atq: improuisa res fuit. quod ex lacu nebula campo quam mon
tib: densior. Sederat agmina q: hostium ex plurib: uallib: ipse in
ter se satis conspecta eo magis q: parte decucurrerant. Romanus cla
more prius undiq: ostoquam satis cernere & secum uentũ esse sensit &
ante in frontem lateraq: pugnari coeptum est quam satis in seruer&ur
acies. aut ex pediri arma stringiq: claudi ꝓ ssent. Consul pulsis
omnib: ipse satis ut intrepida in pauidos turbatos ordines ue stentes esse
quoq: addissonos clamore es. instruit ut tempus locus q: patitur. Ec
qua cumq: adiri audiriq: potest ad hostatur. ac stare ac pugnare
iub&. Nec enim indeuotis aut inploratione deum. Sed uirtute
te euadendum. ꝑ media facies ferro utam fieri &quo timoris minus sit.
Cominus fere periculi ea cęterorum praestreptu accumulatu. Nec
consilium nec imperium accipi poterat. tantum quisque aberat ut
sua signa atq: ordinem sed locum nosceret & utrum x ad arma capienda
ap tanda quisque pugnae compsc&er& animus. Opprimerentur q:
quidam onerati magis his quam tecti. & erat in tanta caligine maior
usus aurium quam oculorum. ad gentis uulnerũ ictus q: compo rum
autar mouũ & mixtos trepentium patientium q: clamore circũ fere
bant ora oculos q: alii fugientes pugnantiũ globo in lati herebant.
Alios redeuntes in pugnã reuectebat fugientiũ agmen. Inde ubi
nomini spatis ꝙ equi q̃ equam impetus facei & ablati terib: mones
ac lacus. a fronte & a tergo hostium. ac es: claudebat. apparuit q: nullã
nisi in dextera ferro q: salutis spem esse. Tum sibi quisq: dux ad
hostatoq: factus adrem gerendam. Et nouae de integro ex ofta
pugnae est. ꝓ milia ordinata ꝓ principes hastatos q: accitarios. ꝙ ue
pro signis ante signana. post signa alia pugnar& acies. ꝙ cuti in sua le
gione miles aut cohorte aut manipulos ea&. Fors conglobat. & animus
cuiusque: ante aut post pugnandi ordinem dabat. Tantus q: fuit ardor
animorum adeo intentus pugnae animus. ut cum multũ terre qui
multarũ urbiũ italie magnas partes prostrauit. auertit q: cursu rapi
dos amnis magnae fluminib: inuexit. montes lapsu ingenti pruit.
Nemo pugnantium sensit. Tristem ẽ spras pugnantiũ & ubiq:
atrocitꝫ. Eum cita consulem tam acrior infestiorq: pugnae est. & ro
borauirorum sequebantur. & ipse quacumq: in paste praemia ac la
borare senserat suos inpigre ferebat opem. Insignemq: armis. &
hostem summa ui p&ebant. & ruebantur ciues. donec in sup eques

ducario ꝓmenerat faciequoq: ꝓscitanſconſul inquit hiceſt populari
buſſuiſ quilegioneſ nraſ cecidit agroſq: ecurbē eſt depopulatuſ ia
ego hancuictimā manib: pempeium foede ciuium dabo ⁊ Sub
ditiſq: calcarib: equop confeſtiſſimā hoſtium turbā impēdum
facit ⁊ obtruncato. Qui epriuſ armigero quiſe infeſto uenienti
obuiam obiecerat conſulem lancea tranſfixit ⁊ ſpoliare cupientem
triari obiectiſ ſcutiſ arguere ⁊ magnaepaſtiſ fuga inde primū coepit
& iam nec lacuſ ꝓ montes pauoꝛ obſtabant pomnia aſta prae
ruptaq: uelut caeci euadunt arma q: utuiri ſupaliū alii precipi
tantur ⁊ parſ magna ubi locuſ fugae deeſt pprima uada paludiſ
maquam greſſi quoad capitib: humeriſ extare poſſunt ſeſe immer
gunt ⁊ fuere quoſ inconſultuſ pauoꝛ nando & iā capeſſere fugam
impulerit ⁊ Quae ubi immenſa acſine ſpe erat Aut defluentib: animiſ
hauriebantur gurgitib: haud nequiquā feſtinauerant ꝛ& ro
aegerrime repebant atq: ibi abingreſſiſ aquam hoſtium equitib:
paſſim trucidabantur ⁊ iii milia ferme primi agminiſ peraduerſoſ
hoſtiſ eruptione impigre facta ignari omnium quae poſſe agerentur
exaltiuſ aſere ⁊ & cum in tumulo quodam conſtitiſſent clamoꝛ emmo
do acſonum armoꝛum audienteſ quae foſtuna pugne eēt Neq: ſcire
nec pſpicere pcaligine poterant ⁊ inclinata adinique ꝛconcaleſcen
te ſole diſpulſa nebula aperuiſſe diem cum liquida iam luce mon
teſ campiq: pditaſ reſ ſtratamq: oſtendere foede romanā aciem Itaq:
ꝓ nec inconſpectiſ peūl immittere & ur equeſ ſublatiſ paſtim ſigniſ quā
citatiſſimo poterant agmine aſeſe abripuerunt ⁊ poſteroꝛ die
cum ſupeēt era extrema fameſ & iam inſtar & fidei dare mabarba
le quicumomnib: equeſtrib: copiſ nocte conſecutuſ erat ſi arma
tradidiſſent abire cum ſinguliſ ueſtimentiſ paſſurum ſeſe eē dederunt ⁊
Quae punica religione ſeruata fideſ abhannibale eſt atq: inuincu
la omneſ contecit ⁊ Haec nobiliſſima tranſimen ſum pugna atq: in
ter pauca ſ memoꝛata populi romani cladeſ ⁊ xv milia romano
rum in acie caeſa ſ. x milia ſparſa fuga pomne & ruriam aduer
ſiſ tinerib: urbem pēdere ⁊ ꝏ. o. hoſtium in acie multipoſtea
utrimq: exuulneribus periere ⁊ multiplex caedeſ utrimq: facta tra
ditur abaliiſ ⁊ ego praeter quamquod nihil hauſtum exuano uelim
Quonimiſ inclinant ferme ſcribentium animi fabium equale
tempoꝛib: huiuſce belli potiſſimū auctoꝛem habui ⁊ hannibal cap
tiuoꝛum quilatini nominiſ eſſent ſine pcio dimiſſiſ romaniſ
inuincula datiſ ſegregata ex hoſtium coaceruatoꝛum cumulis cor
poꝛa eoꝛum cum ſepelirī iuſſiſſe & flaminī quoq: coꝛpuſ ſumeriſ
cauſa magna cum cura inquiſitum ꝓnuenit ⁊ rome ad primū
nunciū cladiſ eiuſ cum ingenti terroꝛe accumultu copiaꝛ ſuaꝝ
in foꝝ impuli eſt factuſ matronae uiaꝝ ꝓ uiaſ quae ꝛepeſ cladeſ
ad̄ lata quaeue foꝛtuna exercituſ eēt . obuioſ pcunctantur ⁊ & cū
frequentiſ contionis modo turba ipſe comitium & curiam uerſa
magiſtratuſ uocare . Tandem haud multo ante ſoliſ occaſum m̄
pomponiuſ pretoꝛ pugna inquit magna uictiſumuſ ⁊ Et quan
quā nihil ceſtiuſ ex eo audituſ eſt tam̄ aliuſ aliō impl& i
rumoꝛib: domoſ ſe ferunt conſulem cum magna paſte copia
rū caeſum ſupeēe paucoſ aut fuga paſſim per & ruriam ſparſoſ
aut captoſ ab hoſte quo ⁊ caſuſ exercituſ uicti fuerant Tot ip
curaſ diſpꝛeſ animi eoꝝ erant quoꝝ ꝓpinqui ſub c flami
nio cōſ me querant ignoꝛantium quae cuiuſq: ſuoꝝ foſtuna
eēt Nec quiſquam ſatiſ ceſtum hab& quid aut ſper& aut time
at poſtero Accedebat ceſaliquiēq; dieb: ad poſtaſ maioꝛ pars mulie
rū quam uiroꝝ multitudo fēbat aut ſuoꝝ aliquē aut nun
tioſ de iſ opperiens ⁊ circumfundebantur q: obuiiſ ſeſſe rantes.
Neq: uelluntiq: ab noti ꝓ priuſquam ordine omnia inquiſiſſent pote
rant ⁊ in deuariſ uultuſ digredientium abnuntiſ cernebat ſ. utcuiq:
la& a aut triſtitia nunciabantur gratulantiſq: aut conſolantiſ
redeuntiſ domoſ circumfeminarum ꝓcipue & gaudia & inſigniā
erant & luctuſ una in ipſa poſta ſoſpitiſ filio ꝛepente oblata in
conſpectu eiuſ expiraſſe ferunt ⁊ alteram cui moꝛſ filiī falſo nun
ciata erat maeſtam ſedentem domi ad primū conſpectuſ redeuntiſ
filiī gaudio nimio exſanimata ⁊ ſenatū pꝛimoꝛes ꝓdies aliquoq;
ab oſtiu uſq: ad occidentem ſolem in curiam rēgerent . Conſul
tantes quonam duce Haud̄ copiſ quib: reſiſti uictoꝛib: poeniſ
poſſe & ⁊ priuſquam ſatiſ ceſta conſilia eſſent . Repenſa alia nun
tiatur cladeſ quattuoꝛ milia equitum cum c centonio . pro . pꝛ .
miſſa ad collegam ab ſeruilio cōſ in umbria quo poſt pugnam ad
thraſymennum auditam auerterant ter abhannibale circum
uenta ⁊ eiuſ ꝛei fama uarie homineſ affecit. par ſoccupatiſ maioꝛe
aegritudine animiſ leuem ex comparatione priouī duceꝛe recen
tem equitū iacturā parſ ꝓ nid quod acciderat pſe aeſtimaꝛe
ſed ut in affecto coꝛpoꝛe quā uiſ leuiſ cauſa magiſ quā ualitudo

redeuntiſ ducebat prius & ꝓperam redeuntiſ effiche

grauior sentiret&ur. Itaq; magis&ad fecte ciuitati quodcuq; aduersi inciderit. Non rerum magnitudine seduitib: extenuatis. Quæ nihil quod adgrauarent patipossent estimandu ee. Itaq: ad remediu iamdiu neq: desideratum nec adhibitum dictatorem dicendum ciuitas confugit. Et quia & consul aberat a quo unodici posset uidebatur. Nec occupatam armis punicis Italiam facile erat aut nuntium haud litteras mitti. Nec dictatorem populus creare poterat. quod nunquam ante eam diem factu erat. Dictatorem populus creauit. q. fabium maximum & mag. equitum. m minutium rufum. Iisq: negotium absenatu datu ut muros turres q: urbis firmarent. Et p sidia disponerent quib: locis uideret& ponte sq: rescinderent fluminum a cepenatib: purbed imicandu ee quando Italiam tueri nequissent. Hannibal nec tenere p trumbriam usq: ad spoletium uenit. Inde cum p populato agro urbem oppugnare adortus esset& cum magna cæde suorum repulsus. conuertit se ex tumus colonia. Haud minus pspere tempestatibus ui trib: quam ante mole s romanæ urbis est& in agrum picenu auertit ter. Nec copia solum omnis generis frugum abundantem. Sed referentem preda quam effuse auidi atq: egentes rapiebant. Ibi p dies aliquot stativa habita. Inde profectus q: miles hibernis trinerib: ac paluteris uia proeliog: magis adeuentum secundo quam leui aut facili adfectus. ubi satis quid datu p de ac populationib: magis quam otio aut requie gaudentib: profectus in agrum picenum. Hadrianum agrum marsos inde marrugino sq: & paelignos deuastat circaq: arpos & luceriam proximam apuliae regione, cui seruilius cos. Larub: prelius cum gallis actis. & uno oppido ignobili expugnato postquam de collega exercitus q: cæde audiuit. iam moenib: patriæ moliens. Ne abesset& indiscriminе ex ercitu ad urbem iter intendit q. fabius maximus dictator. Iterum quo die magistratum iniit uocato senatu abdissorsus cum edocuisset& patres plus neglegentia cerimoniarum auspiciorum temeritate. que inscitia peccatum ag. Flamio cos. ee quaeq: piacula irent deum essent. ipsos deos consulendos ee put it. Utquod non fere me decernitur nisi cum metra prodigia nuntiata sunt. decemuiri libros sybillinos adire iubentur. qui inspectis fatalib: libris. retulerunt patrib: quod eius belli causa uotum nasti fuit& id non rite factum de integro atq: amplius faciendum ee. & ioui ludos magnos. & ædes ueneri erycinæ ac menti uouendas ee. Et supplicationem lectisterniu q: habendum & ueris sacrum uouendum si bellatum pspere ea& res q: publica in eodem quo ante bellum fuisset& status manisset& senatus. Qm fabium belli cura occupatura ea& mae militu. pr. ex collegio pontificum sententia omnia ea ut mature fiant curare iubet hisce pfectis. L. Cæcilius Lentulus pontifex maximus consulente collegio Pyrrhi omniu primu populu consulendu de ueris sacro censet& missu populi uoueri non posse. Rogatus Ita hæc uerba populus uelitis iubeatis. Ne haec sic fieri si ues p. pr. quirites tum ad quinquennium proximum sicuti nunc eam q: saluam seruauerit. his ce duellis datum domi duit pr. quirites tum quod bellum pr. cum carthaginensi est. quae q: bella cum gallis sunt. quibus ita uisum sunt quoduer. factu erit ex illo ouillo caprino ouillo grege. quae q: pfana erunt iouis fieri ex quadrie senatus populus q: iusserit. Qui fieri & quando uolet& quaque lege uolet& facto. quomodo fieri pbe fac tum est oportet id mouetur quod fieri oportebit p fanu esto. Nec q: scelus esto. si quis rumpet occidet ue inscienti. Ne fraus esto. si quis clepsit& ne populo sceleri esto. neue cui coeptum erit siat eo die faxit inscienti pro pe factum esto. si noctu siue luce. si seruus siue liber faxit pro pe factum esto. Si ante idem senatus populus q: iusserit fieri ac facitur. eo populus solutus liber esto. eiusdem rei causa ludi magni uoti ueris cc xxxiij milib: trientes preter ea bubus. oui ecc milibus alis diuis bubus albis atq: ceteris hostiis suotis rite nuncupatis. supplicatio edicta. supplicatum quiregum coniugib: ac liberis. Non turbana multitudo tanti sedagi festum & iam quo si aliqua sua fortuna publica quoq: contingebat curatum lectisterniu p triduu habitu p decemuiris sacrorum curantib: expulu naria inconspectu fuerunt. Iouis actuno nii unum alteru Neptuno ac minerue Cereri tum marti acueneri quaestum apollini ad dianæ quintum uulcano ac uestæ. sextum mercurio & cereri tum ædes uouet ueneri erycinæ eadem q: fabius maximus dictator uouit. quia ita ex fatalib: libris edictum erat ut is uouer& cuius maximu imperiu in ciuitate ea& menti aedem acilius prætor uouit. Ita rebus diuinis pactis. tum bello q: reque publica dictator rem& tulit quib: quo duello legionib: ubi cum hoste obuiam eundum ee& patres censerent& decretum ut ab cos seruilio cos exercitum acciperet&

alpis.

scribere& preterea exciuib: socii quantum equitu ac peditu uideret& ur
ceteta omnia agere& facere&q: ut eque p. ducere& fabiu duas legiones
scadi ecurum ad seruilianum exercitum dixit his pmãg& equitum
scribi iubet diem adconueniendum edixit edictoq: proposito ut
quib: oppida castella q: immuta ẽent uti commigrarent ipa loca
tuta ex agris quoq: dimigrarent omnes regiones eius quaitu
rus hannibal esset& recti spiritus incensis ac frugib: corruptis. ne
cuius rei copia ẽt ipse uia flaminia pfectus obuiam consuli exer
citui q: cum attiberim circa ocriculum pspexisset& agmen con
sulem quicum equitib: ad sep dierum uiatore misso quiconsuli nuntia
ret& ut sine lictoribus: ad dictatorem ueniret& quicum dicto pariusset&.
Congressus eorum ingentem speciem dictaturae apud cuncta socios q:
ueritate iamppe oblitus eius imperii fecisset& litteris aburbe allatae
sunt naues onerarias commeatum ab hostia in hispaniam ad exer
citum portantes a classe punica circa portu consanu captas eẽ. Ita q:
ex emplo cos hostiam pficiscentis sus. pauibus q: ad urbem roma
nam aut ostia essent. Completis milites ac nauali bus: socii psequi
hostium classem ac tuta italiae tutari magna uis hominu copi
scripta roma erat. libertinis& iam quibus liberi eẽnt. Ita& cas
militaris inuerbatura uerant. ex hoc urbano exercitu quinque
quinque& triginta anni serant in nauis impositi alii ut urbi pre
siderent. Relicti dictator exercitus cos accepto fuluio flacco lega
to pagrã sabinum tiburquo die adconueniendum edixerat. no
uis militib: uenit. Inde pr̃nestem ac transuersis limitib: in uia m latinã
est egressus. unde itineribus: summa cum cura exploratis ab hoste
ducit. Nullo loco pisi quantum necessitas cogeret& fortuna se com
misisset. quo primum die hau pcul a pisis ipse conspectu hostium posuit
castra. nulla mora facta quin penus educeret& ipa ciem copiamq: pug
nandi faceret&. Sed ubi qui& a omnia apud hostes plena castra ullo
tumultu mota uid& incipere pauidquidem uicto s tandem quos maxi os
animos romanis de bellatum q: &concessum q: propalam de uictore
ac gloria essent in castra redit. Cetera tacita cura animu incen
su quo deum duce haud quaquã flaminio sempronio q: simile
futura sibi res esset& actum de imu doctrina lis romani pauem. Hanni
bal duce quesissent& prudentiam quidem nouum dictatoris
exemplo timuit constantiam. Nutdum exptus agitare ac temp
tare animum mouendo celebro castra populando q: in oculis

eius a gros sociorum coepit& modo citato agmine ex conspectu abire
modo repente in aliquo flexu uiae se excipere digressum in aequum
posset&. occultus obsistebat fabius ploca alta agmen ducebat modico
ab hoste in tuta lo ut neq: omitteret& eum. Neq: congrederet& ur cas
tris nisi quantum usus necessario cogeret& tenebatur miles pabu
lum. Et lignatio nec pauci pcedebant. Nec passim equitum leuisq:
armatura& statio composita instructaq: insubitos efet tumultus.
Et suo mili tre tuta omnia. & infesta effusis hostium populatoribus
pr̃ebebat. Neq: uniuersa periculo summa rerũ committebatur.
Et parua momenta leuium certaminu ex tuto coeptorũ finiti
timoris ceptum quo ad siue faciebant terroris pristini. ipsis
cladib: militem minus iam tandem aut cuiste tutis aut fortunae pa
ri tere suae. Sed non hannibalem magis ipse fefellit tam sanis con
siliis habebat quam ma. g. equitum qui nihil aliud quãqd
imperabat imperio more adremp. pr̃ceps tandam habebat.
ferox rapidus que m consiliis ac lingua ipse modicus primo
in pauco s. De inde palam in uulgus pcunctatore segnem& p
cauto timidum adfingens. uicina uastatib: uitia compellebant
premendorum superiorum q: pessima arte primis pr̃speris
multorum successibus: eque ut se se excellebat hannibal ex hir pi
nis in samnium transit. beneuentanum depopulatur agrum
telesiam urbem capit. irritat& ia deinde ut eria ducem si for
te accensum tot indignitatib: cladib: sociorum deorahere ad aequi
certamen possit. Ipse multitudine sociorum italici generis quia ad
thrasume num capti ab hannibale dimissi q: fuerant tres campa
ni equites erant multis tamtum in lecti donis pmissis q: hannibalis
ad conciliandos populorum animos. Hi nuntiantes se in campani
am exercitum admouisse& capuae potiendae copiam fore cum res
maior quam auctores esset& dubium hannibalem alterni sq: fi
dentem ac diffidentem tamen i ut campanis ex samnio pcesset& move
runt montes ut& iam atq: &iam pmissa reb: adfirmarent. iussos
q: cumplurib: &aliquib: principum redire ad se dimisit. ipse im
perat duci ut se in agrum casinatem ducat. edoctos aperti s regionu
sicum saltum occupasset& exitum romano ad opem ferendam socius
ipse clusurum. sed pun cum ab horresset. Ab latinorum nomi
nu pcasino dux ut acciperet& fecit a uersusq: itinere palis fa
num calatinum q: &calenum agru in campum stellatem

descendit ubicummontib: fluminibusq: clausam regionē circumspexis
set uocatum ducempeuncta[tur] ubiterrarum ex[tre]. Cumiisea[sul]
ti eodemmansurū eūdixisse[t]: Tumdemum cognitus est error
& castinum longe inde alia regione ex[tre]mū rigisq: casso duce & ad[re]li
quouminterrorem increcemsublato castris communissima herba
lem cumequitib: inagrum falernum p̄datū dimisit. usq: ad aquas
sinuessanas populato eapuenit. ingentemclade fugam tamen
terrorem qu. elatius numidae fecerunt. Nec tamenisterror
cumomnia bello flagitauerit fide sociosadmouit. Videlic& qua
iusto & moderato regebantur imperio necadnuebant quodumū
uinculū fidei esset melioub: parere. Uruero quamaduultur num
flumen castrasunt posita exurbe tatura moenissimus italiae
ager uallaeq: passim incendiis fumabant: p iuga massici montis
fauio ducente: Iamp̄pedeintegro, sedition acdeseditione accen
siquidamfuerant enimp̄ paucos dies: Quatum celeriussolito
ductum agmen ex[tre]. festinari adphibendam populationib: cam
paniam cyediderant. Uruero inexcelsa iuga massici montis
uentumest hostessuboculiserant falernagri colonorum q:
sinuesse tectatuentes. Nec ullaerat mentio pugnae. spectatum est.
Hoc inquit minutius adem fruendam oculis sociorum cedes & in
cendia uenimus. Nec sinullius alterius nosnecuium quidem horū
pud& quosinuessa colonos patres nri miserunt ut absamnite ru
ta haec hosta ex[tre]. quamnunc nonuicinus samnis sint sed poen
aduena abextremis orbis terrarum terminis nra contractione &
concordia tamhoc p̄gressus tantum p̄ degeneramus a patrib: nris
ut praeterquam poramilli suampunica suagari classes dedecus ce
imperii sui duxerint eamnunc plenam hostium numidarum
qu caemauroum iamfactamuideamus. Quimodo saguntū oppug
nari indignando nonhomines tantum sed foedera & deos sciebā
cadentem romanę moenia coloniae & hannibalem la& is spectā
mus fumus exincendiis uillarum agrorumq: inoculos atq: ora
uenit strepunt aures clamoribus plorantium sociorum: saepius
nos quamquā deorum ipsuocantiū opem. Nos hicpecorum
modopaestuosaltus demasq: callis exercitumducimus condit
nubib: siluisq: si hoc modoperagranda cacumina saltus quem fu
rius recipere agallis urbemuoluisse[t]. Quohicnouuscamillus
nobis dictator unicusimreb: adfectisquaestus italiā abhannibale
recuperare parat gallorum roma ex[tre]. quamuerear nesit cuncta ntib: nobis
hannibali acpoenistocienssseruauerint matores nri. Secuti acuere romanus
quodie dictatorem eum exauctoritate patrū iussuq: populi dictū uel os
allatus est cum ex[tre]. satisaliumanticulum ubisedens p̄spectat hostem des
cendit inaequum atq: illoipsodie media inurbe quaenunc busta gallica sunt
& posterodiectora gabios cecidit gallorum legiones. Quidpost multos annos
cumadfurculas caudinas absabnite hostes subiugummissi sumus. utrū tan
dem. L. papirius cursor iuga samni plusquando anluceriam p̄mēdo
obsidendoq: & lacessendo uictorem hostem depulsum abromanis ceru
cib: iugum supbo samniti inposuit modo cum lutatio quaealia res quā
celeritas uictoriam dedit. Quodpostero die quamhostem uidit clas
sem grauem commeatib: impedtam suo m& ipsam instrumento atq:
adparatu oppressit stultitia ē sedendo. aut uotis debellari credere posse
armaris aptas opostes & deducendas in campum & ut cumuiro congrediaris au
dendo atq: augendo rebus romana creuit non ut sensib: consiliisq: timidi cau
tatiocant. Haecuelut continuanti minutio circumfundebatur tribuno
rum equitumq: romanorum multitudo. et adures quoq: militum dicta
ferociae uoluebantur. ac similitaris suffragium ut ex[tre]. hauddubiae fecerunt
minutium fabio duci p̄latiros fabius patre inter suos. Haudminus quā
in hostis intentus prius ab alis inuictum animum p̄stat quamquā p̄bescit
non incaeris modo suis. Sed iam& iam romę infamem suā cunctationē ex
obstinatus tam tenore eodem consiliorum aestimantis reliquei extraxit
ut hannibal deterruit ab spe summa oppōti ostaminis. iam hiberni lo
cum circumspectat & quia ex regio p̄sentiserat copiae non p̄ddae ar
buste uineaeq: et consilia omnia magis amoenis quamnecessariis fructib:
Haecpexploratores relata fabio cum stetisset & persidem anguinas quib:
interuerat falernum agrum redditur ū gallicanum monte & casilinū
occupat modicis p̄sidiis quarum urbs uultur no flumine dirempta a falernō
& campanō agro diuiditur. ipse tugis isdem exercitum reducit missis ex
ploratum cum. cccc. equitib: sociorum. L. hostilia mancinio q[ue] extur
ba iuuenum audientium saepe ferociter contionantem magistratum equi
tum p̄gressus primo exploratoris modo ut exstructo speculatur. hostem
urbis uagos passim pecos numidas occasionē & campauco soccidit exem
plo occupatis cestamine et animus. excideruntq: p̄ceptа dictatoris.
Quiquē mturo possē p̄gressum prius recipere sese iusserat quam inconsp
pectū hostium ueniret. Numidae alii atq: alii occurrentes refugientes
quasadcastra propeipsum cum fragatione equorum atq: hominum

immunito

/ fuisse artibus peri

prahere ⁊ Jpe decasthalo penes quem summa equestris imperii erat con
citatis equis in uecti⁹ cum primus quam in adu⁹ uecti⁹ tum teliuenit & aue stis &
hostis quinq: ferme milia continenti cursu secuto se fugientis
mancinus postquam nec hostem desistere sequi nec spem uidit
effugiendi ee eo hostatus suos ipse proeliu⁹ redit omnipaste utriu⁹
inpar ⁊aq: ipse & delecti equitum circumuenti occiduntur. cæteri
effuso rursus cursu calles primum inde ppe inuios callib: addicta
torem p fugerunt ⁊ eo fosse die minutius secontum xerat fabio missus
adfirmandum p̄sidio saltum qui sup tarracinā ipastas coactus fauces
imminas mari pe ad minuisse poenus appiæ limite puenit & ip
agrum romanum poss & contuncti⁹ exercitus dictator ac mag g
equitum castra inuiam deferunt quam hannibal ducturus erat duo
inde milia hostes haberant ⁊ postero die poeni quo uiae inter bina
castra erat agmine compleuere cum romanis sub ipso constitissent
uallo aut dubiæ æquiore loco successit tam poenus cum expeditis
equitibus q: ad lacessendum hostem ⁊ aptum poeni. Et pcūr indo
recipiendo q: se pugnauere ⁊ restitit suo loco romana acies lenta
pugna & dextro⁹ magis quam hannibalis fuit uoluntate ⁊ c. Ab
romanis. dccc hostium ceciderē ⁊ ipe clusus inde uidet hannibal ut
ad casilinum obsessa cum capuam & samnium. Et tam abtergo di
uitum sociorum romanis commeatus subueheret ⁊ poeni stunc in fortuna
minas saxa ac interne harenas stagnaq: et horridas stru hiberna
turus es ⁊ ⁊ Nec hannibalem fefellit ⁊ ⁊ ⁊ q: cum per casilinum euade
re non posset & petendi q: montes & iugum calliculæ superandum es ⁊
Nec ubi romanus inclusum uallib: agmen adgredere⁹ ⁊ ludibrium
oculorum speciem terribilem ad frustrandum hostem commentus.
principio noctis fustim succedere admonet seruit ⁊ fallacis consilii
talis apparatus fuit faces undiq: ex agris collectæ faces q: uirgarum
aq: aridis armentis p̄eligantur q: cornib: boum quos domitos q
domitos q: multos intercepe ram agyeste m p̄edam agebat ad duo
milia fere meboum effecta hasdrubal iq: Negotiū datū ut primis
tenebris noctis dis armenta ⁊ accensis cornib: admonitis agere ⁊ maxime
si posset & sup saltus ab hostes ibus ⁊ insessos ⁊ primis tenebris silentio mota cas
tra boues aliquanto ante signa acti ubi ad radices montium uiasq:
angustas uentum est. Signū ex emplo datur ut accensis cornibus
armenta ut dina aduersos conterrentur montis & mus ipse relu
centis flammæ excaptæ ac aptæ calorq: tam aduiuu⁹ diuatim aq:

cornuum aut ientis ue dut stimulatos furore agebat boues quo ipe cursu haud secus quam siluis montibus q: accensis omnia circum
ad⁹ gulta ardere captum que rit aquæ ratio excitans flammam
hominū passim discurrentium speciem p̄ebebat ⁊ Quia de transitu
saltus insidendos locati erant ubi in summis montib: ac supse quos
dam ignes conspexere & circumuentos se eē rati p̄sidio excesse re
quam ingens emicabant flamma: uelut tutissimū iter p̄centes
summa montium iuga tam in quosdam boues palatos a suis gre
gib: inciderunt & primo cum pecul cernerent uelut flammas
spirantium miraculo attoniti constiterunt. Deinde ut humana
apparuit fraustum uero insidias rati eē cum maiore multo conci
tant se in fugam leui quoq: ar matura hostium incurrere ⁊ Cæte
rum nox æquato timore ⁊ neutros pugnam incipientis adluce
tenuit ⁊ Pterea toto agmine hannibal transducto p saltū & quibus
dam in ipso saltu hostium oppressis in agro albano posuit castra
hunc cumultum sensit fabius. Cæterum & insidias eē ratus & ab
noctur no utiq: abhorrens ce stamine suos munimentis tenuit luce
prima subiugo montis proelium fuit quod inter clausam abs uis
leuem armaturam facile & enim numero aliquantum p̄stabant
romani superassent. Nisi hispanorum cohors ad idipsum remissa
ab hannibale uenissent ea adsuetior montib: Et ad concursan
dū inter saxa rupes q: aptior ac leuior q: cum uelocitate corporū
tum armorum habitu campestrem hostem grauem armis strata riū
Quæ pugnae genere facile eluit ⁊ ra haud quaquam pari ces ta
mine digressi hispani fere omnes incolumes romani aliquot
suis amissis in castra contenderunt ⁊ Fabius quoq: mouit castra
transgressus q: saltum supalli fas loco alto ac munito consedit ⁊ cum
p samnium romam sepe cere simulans hannibalus q: in p̄ligno s
populandus uedit ⁊ fabius medios inter hostium agmen q urbem q:
romam iugis ducebat. Pec ad sistens Pec congredi ens ex peligni s
poenus flexit retro & roq: apuliam rep̄cens. gleronum puente
urbem in & quia conlapsa ruinis par s moenium erat absuis
desectam dictator in larinate agro castra communiit ⁊ Jpe
de sacrorum causa romam reuocatus q ion imperio modo sed
consilio & iam ac ppe p̄ecibus agens cum magistro equitum
ut plus consilio quam fortune confidat. Et se patius ducem quā
sempronium flaminium q: imitatur Pe nihil actum censo

r& exercita ꝑpe aestate ꝓfectionem hostis medico quoq: plus inter
dum quippe etē quam mouendo atq: agendo ꝓficere aut partia ꝑ ēe
abstinens victoriem hostem uincendi desisse abcontinuis ladib: ac re
sperasse · Hec nequiquam ꝓmonito magistro equitum romam est
ꝓfectus · Principio aestatis quahaec gerebantur inhispania quoq:
terra mariq: coeptum bellum est hasdrubal adeum nauium numē
rum quem a fratre insuetum paratumq: acceperat decem adiecit
XL nauium classē himilconi traditq: traca sthagine ꝓfectus nauibus
ꝑpe terra exercitum in litore ducebat paratus con fligere quacumq:
pastu copiarum hostis occurrisset & Cn̄ scipio postquam mouisset & ex
hibernis hostem audiuit primo idem consilii fuit deinde minus
terra ꝑpt̄ ingentem famam nouorum auxiliorum concurrere
ausus delecto milite ad naues ipse posito quinq: & XXX nauium
classe ire obuiam hosti pgit altero ab harra cone die stationem
decem milia passuum distantem ab hostio hiberi amnis puenit ip
de duae massiliensium speculatoriae praemisse rate uleue classem
in publicam fert & ipsi hostio fluminis castra q: in ripa posita q: in
pauidos incautosq: uniuerso simul effuso terrore opprimere &
Sublatis hanchoris ad hostem uadit · multas & locis altis positas cur
ris hispania bas & quibus & speculis Et ppugnaculis aduersus la
trones uti untur · Inde primos conspectis hostium nauib: datum
signum hasdrubali est tumultuq: prius in terra & castris quam
ad mare & ad naues est ortus · Nondum aut pulsu remorum strepi
tuq: alio nautico exaudito aut aperientib: classem p munitam
is · Cum repente equis aliuis supalium ab hasdrubale missus uagos
in litore qui & os q: inuenit ociosos suis · Nihil minus quam hostem aut
proelium eo die expectantis conscendere naues ppe ire atq: ar
mare capere iubet & classem romanam iam haud procul postu ēe haec equi
tes dimissi passim imperabant · Mox hasdrubal ipse cum omni
exercitu aderat uario q: omnia tumultu strepunt fruentib: ip
naues simul inremigib: militib usq: fugientium magis et terra rū
quam impugnā tium modo uix dum omnes conscenderant ·
cum alii resolutis ouis in anchoras euehe rentur alii ne quid teneant
anchoralia incidunt rapiunt q: omnia pre propere agendo mili
tum apparatu nauticam ministeria impediuntur trepidatione
nauarum capere & aptare arma miles prohibebatur & iam ro
manos non ad ppinquabat modo sed diu exerat & iam impugnā

naues traq: non ab hoste & proelio magis poeni quam suo m& ipsi tumultu
turbati & coempta uerius pugna quam inita infugam auertuntur
classem & cum aduersi admissos latoagmine & tam multis uenientibus simul haud sane mirabile se & inlatus passim naues egerunt atq: alius aduis alius sicco litore exceptis passim armatis passim inermes ad
instructum primus aciem suorum refugere duae tamen primo
concursu captae erant punicae naues quattuor suppressae roma
ni quamquam terra hostium erat armata q: aciem toto pauentia
in litore cernebant · Haud cunctanter insecuti trepidam hostium
classem nauis omnis q: non haud pfringebant proras litoreis
inlisas · haud carinas fixerant uadis relegatas puppib: in altum
extraxere atq: unigintinaues ex XXX · cepere q: id pul
cherrimum eius uictoriae fuit · Sed quo duna leui pugna toto
eius o mare potiti erant traq: ad omnem classem puecti escensio
ab nauib: inter ram factam cum urbe uicepissent captam q: diri
puissent · Carthaginem inde p& unt atq: omnem agrū circa de
populati postremo terra quoq: incomta muro portisq: incenderunt
Inde iam praeda grauis ad longunticam puenit classi subitus magnus
pauis ad remnauticam congestam ab hasdrubale quod satis in usū
fuit · Sublato & rerum omne incensum est · Nec continentis mo
do pectas oras & inebusum insulam tramissum ubi urbe quaeca
put insulae est biduum nec quicquam summo labore oppugnata
ubi inspem inritam frustra ueri compulsanim aduersum est ad
populationem agri uersi dire pti aliquod incensis q: uicis maio
re quam ex continentia praeda parua cum in naues se recepissent ·
Ex baliaribus insulis legati pacem petentes ad scipionem uenerunt ·
Inde flexere cursum classes redituq: in citeriora puintie quo omni
um populorum in hiberum incolunt multorum & ultime hispanie
legati concurrerunt · Sed quibus ed itionis imperiq: romani
facti sint obsidib: datis populi amplius fuere centum uiginti
milia · Igitur terre stribus quoq: copiis satis fidens romanus usq:
ad saltum castulonensem ex pgressus hasdrubal in lustraniam ac
ppius oceanū concessit quietum inde fore uti debatur reliquum
aestatis tempus fuisset & quieppoenum hostem · Sed praeter quam
quod ipsorum hispanorum inquieta auidaq: in nouas res sunt in
genia mandonius inde nobilis q: quanta ille gatum regulus fuerat ·
postquam romani absalto recessere admaritimam oram conatus

popularib: in agrum pacatum socioum romanoum ad populandū uenerunt aduersus eos tribus militib: cum expeditis auxiliis asciptonem̄ misis leuicestamine ut a multitudinem manum fudere eos omnib: occisis quibusdam captis magnaq: parte armis exuta. Hic tamen tumultus celerē adoceanum hasdrubalem eis hiberum ad socios tuandos retraxit. castra punica in agro lergouonensium̄ castra romana ad nouam classem erant: cum fama repens alio auertit bellum. celtiberi qui principes regionis suae legatos obsidesq: dederant romanis Cuntio misso asciptonem exercitu arma capiunt. Cuntium quoq; e carthaginensium ualido exercitu nouem adunt tria oppida ut expugnant inde cum ipso hasdrubale duob: proeliis pugnatum est egregie. quindecim milia hostium occidere. quattuor milia cum multis militarib: signis capiunt. Hoc statu rerum in hispania ap scipio impetrat iam uenit prorogato proconsulatu imperio absente a missus cum triginta longis nauib: Et octo milib: militum magnoq: commeatu aduecto ea classis ingens agmine onerariarum pene ut uisa cum magna lętitia ciuium socioumq: postu tarraconis exalto tenuit ibi militem exposito pedestri fratris se coniungit. Inde commuti animo consiliog: gerebant bellum. Occupatis igitur carthaginensib: celtiberico bello. haud cunctanter hiberum transgrediuntur Nec ullo uiso hoste saguntum perueniunt ibi quod ibi obsides totius hispaniae traditos ab hannibale fama erat modico ipsi arce custodiri presidio idonum pignus inclinatos ab romana societate omnium hispaniae populoum animos mouebantur. Ne sanguine liberoum suoum culpa defectionis luerentur: eo inuiculo hispaniam uir unus sollertia magis quam fide liconsilio exsolueratque luxerat saguntinobilis hispanus fidus ante poenis cum qualia plerumq: barbaroum ingenia cum fortuna mutauerat fide fugam cęterum transfugam sine magnae spei petitione uenientem ad hostis nihil aliud quam unum utile atq: infame corpus esse ratus id agebat utquam maximum emolumentum posset socius esset. Circumspecti sigitur omnibusque fortuna potestatis eius poterat facere obsidib: potissimum tradendis animum adiecit eam unam rem maxime ratus conciliaturam romanis principum hispaniae amicitiam. sed cum inuisus bostaris praefectissatis sciret. Nihil obsidium custodes facturos esse tios stare ipsum aste. Adgrediturq; castra exera urbem in solitore habebat hostar ut aditum ex aste interluderet romanis; ibi eum insectum abductum ueluti ignorantem mon&. Ipse quo statu sit

exoluit. Abelox

resm& cum constitisse ad eam diem hispaniarum animos. quia cul romani abessent punicis hiberum castra romana ceu arce tuta pfugiumq: nouas uolentib: res sitaq: quo sm& ius ponteneat: beneficio & gratia deuincendos ceu miranti bostari pcunctantiq: quodnam id subitum tantae rei donum posset esse. Obsides inquit inclutas res mittet indepriuatum parentib: quoum maximum nomen in ciuitatib: esse suis & publicae populis gratum erit. uale sibi quisq: eredit & habita fides. Ipse amplerumq: obligat fidem. ministerium restituendoum domos obsidium mihi me& deposco ipse ut opera quoq: impensa consilium adiuuem meum: & rei sua pte naturam gratę quantamin sup gratiam possim adiectam. hominum pone dea era punica Ingenia callido ut persuasit: nocte clam pgressus ad hostium stationes conuentis quibusdam auxiliaribus hispanis & ad scipionem peduces. Quid adferre & exprimit. & fidem accepta data q: ac loco et tempore constituto ad obsides trahendos saguntum redit. die m insequente absumpsit cum ad hostes fraye mandatis. Ad rem agendam accipiendis, dimissus cum senocte rursum ut custodias hostium falleret constituisset & ad compositam cum uis horam exercitus custodib: puerorum per fecus ueluti ignarus in preparata ssuas fraudes insidias duceret. Ipse castra romana pduceret cetera omnia de reddendis obsidibus sicut cum bostare constitutum erat. Accepe undem ordine quo sic carthaginensium nomine sic agerētur, maior aliquanto romanoum gratia fuit in re parari quam quanta futura carthaginensium fuerat, Illos enim grauis superbos in rebus secundis expugnatos fortuna & timor mitigasse uideri poterat. romanos primo aduentu incognitum ante abhorrentes clementi liberaliq: initio fecerat. & habelox uir prudens. Haud frustra uidebatur socios mutasse. traq: ingenti consensu defectionem omnes spectare. armaq: exemplo mota fauent nihil ipsi quam romanos quoq: & carthaginenses concedere intecta coegit interuenisse. & haec in hispania quoq: secunda aestate punici belli gesta, Cum in tali a paulum inter ualles ladib: romanis sollers cunctatio fabii fecisse & quae urhannibale non mediocris sollicitudinem cura habebat. Tandem cum militiae magistrum delegisse romanos. cernentem. qui bellum ratione non fortuna gererent. ita contempta erat. inter ciuis armatos parter rogatosq:. utriq: postquam absentee o temeritate magistri equitum haec ou prius dixerim quam spero euentu pugnatum fuerat. accesserat duae res.

adaugendam inuidiam dictatoris una fraude acdolo hannibalis:
quodeum ap fugisset monstratus ager dictatoris e& omnib: circa solo
aequatis abuno eo ferrum ignemq: &cum omnium hostium abstine
ri iussit: Ut occulti alicuius pacti ea merces uideri posset. altera
ipsius facto primo forsitan dubio quianon expectata ineo senatus
auctoritas est, adexpetendum haud ambiguae inmaximam laudem
uersio inpmutandis captiuis quosit primo punico bello factum erat. con
uenerant inducesromanos poenumq: utquaeparis priusreciperet
quamdare argenti pondo bina. Et selibras similite prestaret
ccxlvii. Cumpluresromanos quampoenus recepisset. argentum
quaeperset debitum saepe tractata insenatu ire quonia nonconsu
luisset. patresque tardius rogarentur. mutuatum abhoste agrummisso
romam filiouendidit fidemq: publicam ipsendio priuato exsoluit,
hannibal pgerioni montib: Cuius urbiscaptae atq: incense abse in
usum horreorum pauca legi quaeratecta instrui senserant ip
de frumenta cumduae exercitus pastes mitrebat. cumcestia ipse
expedita instatione. Eratsimul caseris psidio. &circumspectans
Necunde impetus in frumentatores fieret. romanus tuncexercitus
inagro labirinati erat. Pre erat minutius magister equitum
pfectosicutante dictum adurbe dictatore, ceterum castra quae
inmonte alto acuto loco posita fuerant. Jaminplanum deferuntur.
agitabanturq: pingentio ducis consilia callidior aut impetus
aut infrumentatores palatos. Aut incastra pelicta cumleui pre
sidio fieret. Nechannibalem fefellit cumduce mutatam ee
belli rationem. &ferociusquamconsultius rem hostes gesturos ip
seautem quodminime quiescederet. Cumhostes ppius ee& cetia
pastemmilitum frumentatum duab: incastris petentis dimisit,
Deincastra ipsappius hostem mouit. duoferme ageryone
millia intumulum hostium conspectum utintentum scirent
ee& adfrumentatores siquauisset fieret& tutandos. ppior Jsde
ei atq: ipsis imminens romanorum castris tumulus appa
ruit. Atquemerendum silucepalamiret. Haudquia
dubiae hostib: breuiore uia praeventurus erat. Nocte clam
missinumidae coeperunt, quostenentes locum contempta
pauertate romani postero die cumiecissent ipsieo transfe
runt castra tumultu aq: exiguum patuallum auallo aberat.
&idipsum tota ppe compleuerat romana acies. simul &
pauersa castra, castris hannibalis equitatus cumleui armaturae
missus, infrumentatores latae caedem fugamq: hostium palatorum
fecit, Necacie cestare hannibal ausus quiatanta pauet, tate
uix castra sioppugnarentur putari poterant, Jamq: a tribus fabiis pars
exercitus aberat tamfame sedendo &cunctando bellum gerebat. Rece
peratq: suos inpriora castra, quaepgerionis moenib: erant, iusta quoq:
acie &collatis signis dimicatum quidam autores sunt, primo concursu
poenum usq: adcastra fusum inde eruptione facta repente uersum
terrorem inromanos, numeris deceris samnitis. Deinde uentu proe
lium restitutum hunc principe geneue acdiuitiis nonbouiani modo
unde erat. Sedtoto samnio iussu dictatoris octomilia peditum &
equites adducentem incastra abtergo cumapparuisset hannibali
speciem pastiutriusq: prebuisset nouipresidii. Cumq: fabio ab
romauenientis hannibalem insidiarum quoq: aliquid timentem
recepisse suos. romanum insecutum adiuuante samnite. duo cas
tella eodie expugnasse sexmilia hostium caesa quinq: admodum
romanorum. Tamen intampari ppe clade famam egregie uictorie
cumuanioribus litteris magistratis equitum romam platam deiis rebus
psaepe&insenatu &incontione actum est, cumlet&a ciuitate dictator
unus nihil praefame nec litteris crederet. utueye omnia ecnt secunda
semagis quam aduersa timere diceret& tumm mscellus in. pl. id
enimferendum ee negat. Nonpsentem solum dictatorem obsti
tisse rei bene gerende. sedabsentem &iam gestae obstare &inducen
do bello acsedulo tempus terere. quodiustius inmagistratu isse solus:
&rome &inexercitum imperium habeat quippe consulum alterum
inacie cecidisse. Alterum specie classis punicae psequende peul
abitalia ablegatum duos praetores sicilia atq: sardinia occupatos.
Quorum neutra hoctempore punica pretore egeat. mi. mi
nutium magistrum equitum nehostem uideret& nequid belli
ce pigeret, ppe incustodiam habitum, itaq: hercule. Non
samnium modo: quotiamtamqua transiberum agro. poenis
congiessum sit it& campanum calenumq: &falernum agrum
pulsatos ee: sedenti casulinidictatore &legionib: populi romani
agrum suum tutante exercitu cupiente pugnare: &magister equi
tum equitum clausos ppe intrauallum retentos tamqua hostib: cap
tiuis arma adempta tandem utabscesserit indedictator. ut
obsidione liberatos extrauallum egressos. fudisse acfugasse

hostis quasobyes fiamquǫ animus plebei romane eẽ audacter selaturũ
fuisse / Deindeabrogandoq: fabiimperio / punemodicam rogationẽ
pmulgaturum deequando magistri equitum erdictatoris iuye / necta
mẽ netaquidem priusmittendum adexercitumq: fabium quam con
sulem inlocum conflaminis suffectis& / dictator contionib: seabsti
nuit / inactione minime populari s· Neinsenatiquidem satis acquis
auribus audibatur / Hunccumhostem uerbis extollers& biennio cla
des premeritatemq: scientiam ducum acceptas referrs& magister
equitum quodcontra dictumsuumpugnasset rationẽdicerẽ reddendam
eẽ / Sipenes se summa imperii consiliiq: sitppediem effecturum ut
sciant homines bono imperatore autmagni fortunam momenti ee men
tem rationemq: dominaris& intempore &sineignominia seruasse
exercitum / quammultas milia hostium occidisse maiorem gloriam
ee / Huius generis / orationibus frustra habitis& consule creato m·
atilio regulo pepresens deiure imperii dimicar& pridie quamrogatio
nis ferende diesade& nocteadexercitum abiit / Luce ostacomplebis
consilium e& magistratus inuidia dictatoris fabioq: magistri equitũ
animos uersabat / quamsatis audiebant homines / neadsuadendum
quoduulgo placebat pdirẽ& fauores superante auctoritas tam rogã
tioni decret / unusinuentus sẽ suasor legis c· terentiussuarro quipri
re anno pretor fuerat / locononhumili solũ sed& iam sordido ostus /
patrem lanium fuisse ferunt ipsumĩstitorem mercis / filioq: hoc
ipsoinseruiliq eius astis ministeria usumisiuuenis / utrum exeogenere
quaestus / an patrimonia apatre relicta / animos adspem liberalioris for
tunae iecit togaq: & forumplacuere / pclamando psordidis homi
nib: causisq: aduersus / sem / Et famam bonorum primũ innoti
tam populi / deinde adhonores puenit quęstura quoq: & duabus aedi
litatibus plebeia & curruli posteremo & prętura pfunctus iam adconsu
latus spem cumanimo tollers& animos / Haudparum callide auram fauo
ris popularis / exdictatoria inuidia p& at scitiq: plebisunus / gratiam
tulit / omnes eamrogationẽ quicq: rome quicq: inexercitu erant aequi
atq: iniqui preter ipsum dictatorem incontumeliam eius / latam
acceperunt ipseq: / qua gravitate animi crimĩantis admultitudinẽ im
micos tulerat / eadem / Et populi eadem / inse seuientem iniuria tulit /
acceptisq: inipso timere litteris sc̃· Deaequato imperio satis fides /
aut quaquam cumimperii / iure aste imperandi / equatam / cumq:
inuicto actuib: hostibusq: animos adexercitum redit / Minucius
uero cumiam anteutx tolerabilis fuisset& secundis reb: acfauore uul
gi tumultiq: immodicae inmodestae que / post hannibale magis uicto
abse quamq: fabio gloriari / illum inuebus asperis / unicum ducem
acpatrem quaesitum hannibalinator minor dictatori magister
equitum / Quodnulla memoria habeat anĩ alium / iussu populi
aequatum ineademciuitate / ipsquamagistri equitum uirgas acsecuyes
dictatoris / reuereye atq: horrere solitis· / Intantum suam felicitatem
uisturemq: entauisse / ergo secutarumq: / se fortunam suã / sedicta to
ris cunctationi acsegnitiae deorum hominumq: iudicio damna
te pstare& / / Itaq: quoddieprimum con gressus est cumm· fabio /
statuendum omnium primũ sit esse quemadmodũ imperio
aequato utantur / se optimum ducere / / Utrdieb: alterni / aut
singulos interualla placerent pactis temporib: alteri / ius summũ
ius imperiumq: eẽ utpar hostis / olum nonconsilio seduxerit: &ita eẽ·
Siquamoccasionem regerendę habuisset& / fabio· Haudquaquam id placere / omnia / fortunã enim habituram quaecumq: te
meritas / collega habuisset& / sibi communicatũ cum alio / non adempt
um imperium eẽ / Itaq: sinumquam uolentem pacte quaposset&
rerumconsilio gerendarum censurum / nec se tempora / ut dies im
perii· Cumeoexercitũ diuisurum / suisq: consilius / quoniam oma
nia / non licere& quaeposse seruaturum / ita obtinuit ut legiones / sicut
consulibus / mos e& / mediui derent· / Prima& quasta minucio / secun
da& / ex tra fabio euenerunt / Item equites / par numero / sociorum
que& / latini / nominis auxilia / diuiserunt castris / sequoq: sepa
ri magister equitum uoluit / Duplex indehannibali gaudiũ fuit /
Neq: enimquicquam eorum quaeaput hostes / agerentur eũ falle
bat& / pfugis multa / non indicantib: & / suos explorantem / nam&
liberam minuci temeritatem / se / suomodo captaturum & / solles tię
fabii dimidium uirium decessisse / tumulus erat / Inter castra
minucii & / poenorum / que / eum quioccupasset& / Hauddubie iniquio
rem erat hostilocum / facturus / eum / non tamcapere / sinecessamine
uolebat hannibal / quamquã / opere / prętumerat· Quamcau
samcessaminis / cumminucio / quemocursurum / adobsistendum
satis sciebat & / contrahere / ager / omnis / mediu / erat / prima / specie
inutilis insidiatori / quianon modo siluestre / quicquam / sedneue / prib:
quidemuestitum habebat / reipsanatus· / Deregendis insidiis / eomagis
quodinnuda / ualle nulla talis / fraus / timeri poterat / & erant

manifracta: cauerupes utquaedam earum duce nos armatos
possent capere, in has latebras quodcumq: locum apte insidere
poterat quinq: milia conduntur peditum equitumq: nec ubi
tam aut motus alicuius temere egressi aut fulgor armorum
fraudem in malle tam apta detegeret & missis paucis prima luce
ad capiendum quem antediximus tumulum auestit oculos hos
tium primo statim conspectu contempta paucitas. ac sibi quisq:
deposcere pellendos. Iam de hostis ad locum capiendum dux ipse
inter stolidissimos ferocissimosq: ad arma uocat. & uana sani
mis & nimis incerta spe hostem principio leuem armatura dimit
tit. Deinde confecto agmine mittit equites postremo cum hostib:
quoq: subsidia mitti uidet & instructis legionib: procedit. & hanni
bal laborantibus suis alia atq: alia aucta descendere cernit. Ita minis
mittere sese auxilia peditum equitumq: iam ustum expleuerat
aciem. ac utrisutrimq: uiribus certatur. prima leuis armatura
romanorum occupatum inferiore loco succedens tumultu pul
sa detrusaq: terrorem in succedentem intulit equitem. Et ad sig
na legionum refugit. peditum acies inter pulsos inquida sola
erat. uidebaturq: sinusta ac sine certa pugna es. Haud quaquam is
par futura tantum animorum fecerat prospere ante paucos dies sed
gesta. sed ex ostia repente insidiatores eum tumultum terrorem q:
mali tera utrimq: abtergaq: incursantes fecerunt. Ut nec ut
animus ad pugnam neq: ad fugam spes eque; tum fabius
primo clamore pauentium audito. dein conspecta peruersa acie
trahi est inquit; properandum quam primum est deprendere fortuna
tem fabio aequatus imperio; hannibalem & uis sua & fortuna
superiorem uidi & sed aliud iurgandi suscensendi q: tempus erit.
Nunc signa extra uallum proferuntur quam hostis extorqueamus.
confessione erroris. Ciuibus iam magna expasta caesis alius alius
circumspectantib: fugam fabiana sed acies repente uelut caelo di
missa ad auxilium ostenditur atq: priusquam ad conitendum ueniret.
Haud manum conserit. ex suos a fuga effusa & ab animis ferocia pug
na hostis continuit; qui soluti ordinib: uage dissipauerant. undiq:
confugerunt ad integram aciem. quipluresue simul terga dederant
conuersi in hostem uolentesq: orbem nunc semsim referre pedem.
Nunc conglobati restare aciem pro pe una acies facta erat. ultro atq:
integri exercitus anferebantq: signa in hostem; cum poenus se

cepit ceu in aperta pugnam palam feroce hannibale absente minucium se ab fabio
uictum. Iam quartam fortuna diei maiore parte exacta. cum in cas
tra pedites & minutus conuocatis militibus; Sepe ego inquit
audiui milites cum primum ex uir umquisque consulat quid ip
se sit. secundum eum qui bene monenti oboediat. Qui neque ipse
consulere & alteri parere nesciat. cum ex ea me ingenii esse.
Nobis quoniam prima animi ingeniq: negata sors est. Secun
dam ac medium teneamus. Eadem imperare discemus. parere
prudenti unanimum inducamus; castra cum fabio iungamus. ad p
torium eius signa conferimus. ubi ego eum parentem appel
lauero. quod beneficio eius ergo nos ac maiestate eius dignum est.
uos milites eos quorum uos modo arma dextera texerunt. patronos
salutabitis. Et simul aliud gratorum ex ore nobis animorum glo
riam dies hic dederit. signo dato conclamatur. inde uti colligantur
uasa: profecti & agmine incedentes dimensatorius castra. ita admiratio
nem & ipsum & omnes qui circa erant conuestierunt; ut constituta sint
tam tribunal signa progressus ante alios magister equitum eum pater e
fabium appellasset. Circumfusos q: militum eius totam agmen
patronos consalutasse parentib: inquit medius dictator. quibus
ex modo nomine quo fando possum aequa uti gratia tantum debeo
tibi cum meam salutem tum omnium horum; atq: plebis ciuium
quo oneratus magis quam onestatus sim primus antiquo abrogo q:.
& quod tibi mihi q: quod exercitui q: hi cum ciuibus seruato acconseruato
ri sint fel ix est sibi imperium auspicium q: tuum video & signa haec legi
onesq: restituo; tuque eo placatus me magister equitum hos ordinibus
suis quemq: tenere iubeas; cum dextrae inter iunctae; milites q: con
tione dimissa: ab notis ignotisq: benigne atq: hospite alter in ui
tatis la & usq: dies ex admodum tristi paulo ante ac ppe exsecrabili fac
tus; romae ut est prolata fama rei gestae dein litteris pon magis ipsoru
imperatorum quam uulgo militum ex utroq: exercitu affirmata p
sequitq: maximum laudib: ad caelum ferre; pargloria. Apud han
nibalem hostisq: poenos erat actum demum sentire cum romanis atq:
in Italia bellum esse; Iam biennio ante adeo & duces romanos &
milites spreuerant. Utui cum eadem gente bellum ee cederent.
Cuius terribile mea famam a patrib: accepissent; hannibalem quoq:
ex acie redeuntem dixisse ferunt. tandem eam nubem q: que sedere
in iugis montium solita sit. cum procella imbrem dedisse; Dum haec

Hesiodus
οὐδὲν ἀμείνων ἀνὴρ ὅτις αὐτῷ
πάντα νοήσῃ.
ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται
αὐτὰρ ὁ τοὶ κἀκεῖνος ὃς οὔτε νοήσει
ὃς δ' ἐτέρου κακὰ πολλὰ νοήσεται ἀμφαδὸν ἔσται
ἀνδρὸς δ' ἐσθλοῦ μὲν μάλα τοῦδ' ἀγορεύω
ἀμφὶ δὲ καὶ σοὶ ταῦτα νοήμονι μυθήσασθαι
ἀρηρώς.

geruntur in talia: cũ seruilio ꝙ geminus consul cum classe na
uium circumuectus sardiniae & corsica eorũ & obsidibus utrimq:
acceptis in africam transmisit. Et priusquam in contionẽ uenti
escensiones faceret & menige insulam uastata: & abincolentib: circa
eam: pte & ipsorum urer&ur diriper&urq: ager. Decem talen
tis argenti acceptis adlitora africae accessit copiasq: exposuit,
inde ad populandum agrum ducti milites naualesq: socii iuxta
effusi: ac sine ullis cultorum agentib: pꝛdarentur, traq: in in
sidias temere inlatam a frequentib: palantes & adlocorum & ig
nari circumuenirentur. cum multa caede acfoeda fuga r&ro
ad naues compulsi sunt. ad mille hominum cum is sempronio blaeso
quaestore amissam; classis ablatorib: hostium plenis crepidae so
luta in siciliam circumtenuit; tradita q: ut libet tota acilio prꝛ
tor is ut ablegato eius p̃. cit. ad romam reducer&ur; ipse p sicilia
pedib: p fectus fr&o in italiam traiecit; litteris q: fabii accitus.
Et ipse & collega eius in. acilius ut exercitus abse exacto iam ppe
semestri imperio acciperent, omnium ppe annales fabium
dictatorem aduersus hannibalem rem gessisse & tradunt; coelius
& iam cum primum a populo creatum dictatorem scribit sed
& coelium & ceteros fugam in consuli cũ seruilio quum pcul
in gallia pugnatia aberatius fuisse dicendi dictatoris quam
moram quae expectare territa iam clade ciuitas ꝓ non poterat.
eodem cursum esse ut a populo creatur. Qui prodictatore essẽt;
res inde gestas gloriamq: insignem ducis. et augendis titu
lum imagines posteros: ut qui prodictatore cedere & ut facile
optimuisse; adeoq; ea mopia est coactus hannibal: ut nisi cum fuge
speciem abeundum timuisset & galliam repetiturus fuerit. Nulla
uel ita spe alendi exercitus in eius locis. sin sequentes consules. eis
dem a stibus bellum gesserunt; consules a cilio fabiano geminus
seruilianus musicano exercitus. Acceptis hibernaculis mature
communitis cum autumnierat. fabi astib: cum summa inter se
concordia bellum gesserunt, frumentatum exeunti hannibal
in diuersis locis opportuni aderant. carpentes agmen. palatosq:
excipientes. in casum uniuersae dimicationis quam omnib: asti b:
pugnabat hostis prꝛuenie bant, Cum ad genonium tam hieme
impedierint constitissent bellum. Neapolitani legati romam ue
nere. a bus. xl. patere aureae magni ponderis in aurtam

ꝛ. et cũ luxta

inlatae atq: ita uerba facta ut dicerent se ue reseẽ populi aerarium
bello exhauriri praeturibus agrisq: sociorum ac pecapta atq: arche
Italiae urbe romana atq: imperio gerantur. aequum censuisse
neapolitanos quod auri sibi cum ad tempoum ornatum tum. Ad sub
sidium fortunae amicorib: velicitum foꝛ & eo iuuare populum
romanum si quam opem in se se crederent eodem studio fuisse
oblaturos, gratum sibi pat res romanos populumq: facturum.
Si omnes res neapolitanorum suas duxissent. dignosq: iudicaue
rint ab quibus donum animo ac uoluntate eorum quilibet esset
dare. Quam rem maius ampliusq: ac ciperent legatis gratiae
actae pmunificentia curaq: patria. Quae ponderis minimi
fuit accepta; eodem dies spectaculi castha ginensis quip bienni
um fefellerit atrome deprensus praecisisq: manibus dimissus.
& seruique q: & uiginti in crucem acti quod in campo martio
coniurassent; indicia data libertas. & eris grauis. xx; Legati &
ad philippum macedonum regem missi ad deposcendum de
me tri umpharium qui bello uictus ad eum fugisset, Et alii li
gures ad exposcendum quod poenum opib: auxiliisq: suis iu
uissent; simul ad uisendam exppinquo quae in boris atq: in sub
rib: gereretur; ad pineum quoq: regem illirios legati
missi ad stipendium cuius dies exierat poscendum aut sidiem p
ferre uellet. Obsides accipiendos; adeo & sibellum ingens in
cerui cib: erat. nullius quam terrarum res cura romanos: pe
longinqua quidem. Effugiebat; in regionem & iam uenit.
aedem concordiae quam seditionem militarem biennio an
te. L. manlius prꝛtor in gallia uouerat sed locum ad id tem
pus ꝓ non ee; traq: duumuiri ad eam rem creati. ambae; milio
prꝛiore urbis. C. pupius & ce soquintius flamininus. aedẽ
in arce faciendam locauerunt; ab eodem p.r. ex. s. c. litteras
ad consules missae. ut si is uideret&ur. alter eorum ad consules
creandos romam ueniret & se in eam diem quam iussissent comitia
e dicturum, Ad haec consulib: rescriptum sine detrimento reip
abscedi non posse ab hoste; traq: per in terregem comitia ha
benda ee potius quam consul alter a bello auocaret&ur, pa
tribus rem ut su sumesset. dictatorem a consule dici comitiorum
habendorum causa dictus. L. useurius philo. m. pomponiu
m athonem mag. equitum dixit; ius sus cio creatus iussisq: die

quasto decimo semāg. abdicaye ad inter regnum redit· consu
libus ꝓrogatum in annum imperium; inter reges ꝑdiuatus
a patrib: cū claudius appi filius. centū inde ꝑ. cornelius asina;
meus inter regno comitia habita magno cestamine patrum
ac plebis. c̄. Teyentio uarro ꝯ he quem sui generis hominem plebis
insectationi principum popularibusq: astib: conciliatum abq..
fabio opibus sed ictatorio imperio concussum aliena inuidia
splendentem uulgus & extraheye ad consulatum nitebatur; pa
tres summa ope obstabant· ne se insectando sibi acquaria ad su
esceyent homines q· baebius heyenicus tr· pl· cognatus c̄. teyenta·
criminando ꝯ senatum modo· sed & iam augures quod dicta
torem phibuissent comitia pficeye: per inuidiam eorum fa
uorem candidato suo conciliabat· ab hominib: nobilib: per
multos annos bellumque yentib: hannibalem in italiam ab
ductum· ab his dem cum debellari posse. fraude in bellum tra
hi cum quattuor milia legionib: uniuersis pugnari poss &
apparuisse eo quod m̄ minutius absente fabio prospere pugnas
s & duas legiones hosti ad caedem obiectas deinde ex ipsa caede
ereptas. utpater patronusq: appellar & ur· qui prius uince ye p
hibuiss & romanos quam uinci consules. Deinde fabianis
astib: cum debellaye poss & bellum traxisse. Jd foedus inter
omnes nobilis citum nec finem ante belli habituros. quam con
sulem ueye plebeium· Jd est hominem nouum feciss entina
plebei os nobiles iam eis dem initiatos eē sacris & contemneye
plebem· Ex quo contemni patrib: desierint coepisse; cui
nomi dapparere· id actum & quaesitum eē ut inter regnum
init & ur· Utrin patrum potestate comitia eēnt· id consules
ambos ad exercitum mouando quesisse· Jd postea quia in
utilis dictator es & dictus comitiorum causa expugnatum
eē ut utilios us dictator pauguer fier &, Haber & igitur in regnū
eos consulatum unum; cesse plebis romanae es & populum li
berum habiturum· ac daturum ei qui magis ueye uincere quā
diu imperare malit· Cum his orationib: accensa plebs es &
tribunis patricius p & entib: p̄. cornelio meyenda· L· manlio
uolsonem aemilio lepido duob: nobilib: iam familiarium ple
bei· c· atilio serrano & quae alio p & o· quorum alter ponti
fex alter augur erat· c̄. teyentius consul creatur: ut in

manu eius essent comitia rogando collegae; tum ex pesta nobilitas
parum fuisse uirtutum in comp & torib: eius. L· aemilium paulū
quicum m̄. libio consul fuerat· & dampnatione collegae & sua
ppe ambitus euaserat· infestum plebe diu acmultum ꝓcusante
ad p & itionem compellit is iusp ximo comitiali die concedentibus
omnib: quicum uarrone cessauerant· parsimagis inaduersandum
quam collega daturi consuli; inde ꝓtorium comitia Habita; eyea
tim pomponius macho & p̄· furius philo; romae iurisdicum do urba
na sors pompeio· inter ciuis romanos & peyegrinos eueni; addit id
duo praetores m̄· claudius marcellus in siciliam· a· postumius albinus
in galliam; omnes absentes creatis sunt· Nec cuiquam eorum prae ter
yentium consulem mandatus honos quem iam non antea gessis
s & praeterit is aliquo fortib: actis yenuis uiris. Qui a mali tempore
nullis nou is magistratus uidebatur mandandus, exercitatus quoq:
multiplicatis sunt; quantae autem copiae pedi tum equitum quae
ad hunc traesunt· adeo ut numero & geneye copiarum uariant auc
tores, ut neque certum quicquam satis certum adfirmaye ausim· decem milia
pro eorum militum alii scripta in supplementum· alii nouas quat
tuor legiones & quattuor legionib: yemgererent. numero quoq:
pedi tum equitumq: legiones auctas militib: pedi tum & centenis
equitib: in singulas adiectis. utquina milia pedi tum· trecenti equi
tes essent· socii duplicem numerum equitum dayent. pedi tum aequa
runt septem & octoginta milia armatorum· & cc· Jn castris ro
manis cum pugnatum ad cannas est quidam auctores sunt; illud
Haud quaquam discrepat maiore conatu atq: impetu yem actam
quam prioribus annis quia spem posse uinci hostem dictator prebue
rat; & erumpri us quam signa a urbe noue legiones mouerent·
Decemuiri libros adiye atq: inspiceye iussi propter terriros uolgo
homines nobis pdigiis; Jam & romae inauentino· & arcis ae
nuntiatum erat subidem tempus lapidib: pluuisse· & multos eru
ores signa in sabinis caedes aquas fonte callidos manasse; id quide
& iam quod saepius acciderat· Magis terrebat & inuia formi
cata quae ad campum erat· Aliquod homines de caelo tacti exa
minati q: fuerant; et apdigia ex libris pontificum, legati a pesto pate
ras aureas romam attulerunt; nis sicut neapolitanis gratiae
actae· aurum non acceptum; peos dem dies ab hieronem classis ostia
cum magno commeatu· accessit; legati in senatum introducti

nuntiarunt caedem c. flaminicōsulisq; exercituſq: allatamadeo
aegre tuliſſe regem hieronem ut nulla ſua ꝓpria regniq; fuicla
de moueri magiſ poſſent, itaq: quamquam ꝓpe ſciat magnitudi
nem pr. admirabiliorem ꝓpe aduerſis rebuſquam ſecundis eē miſ
ſa aſe omnia quib: abomni fidelibuſq: ſocijſ bella tuuari ſole
ant. Quae ne acciperet abnuam magno opere ſe ꝑ c. orat, iam
omnium primum omniſ causa uictoriam auream p. ccc xx ad
ferre ſeſe acciperent eam teneretq: & haberent ꝓpriam. Et
perpetuam adeo exiſſe & iam. ccc. milia modium tritici cc. hordei
ne commeatuſ deeſſent, Et quantum praeterea opus eſſet quo iuſſiſ
ſent ſubuectur oſ militi atq: equiti ſeiret niſi romani latini q: No
minis nominati pr. leuium armatorum auxilia & iam eſſe terna ui
diſſe in caſtriſ, Romaniſ itaq: miſiſſe mille ſagittariorum ac
funditorum aparam manum aduerſus balearesſ ac mauroſ pugna
ceſq: aliaſ miſſile tela gerentes, ad ea dona conſilio quoq: addebant
ut pretor cui punicia ſicilia euenſſet classem in africam traie
ceret, Ut & hoſtes in terra ſua bellum haberent. minusq: laxamenti
darētur his ad auxilia hanni bali ſummittenda, abſenatu ita reſpon
ſum regi eſſet, Utrum bonum egregiumq: ſocium hieronē eē.
atq: uno tenore ex quo in amicitiam populi romani uenerit fi
dem coluiſſe. Ac rem romanam omni tempore ad locomunifice
adiuuiſſe, id pinde accedere & gratum pr. eſſe aurum & aciuitati
b: quibuſdam allatum gratia ne acceptam non accepiſſe, pr
uictoriam omen q: accipere ſedem q: ei ſedi ue dare dicare capto
lium templum tou ipotenti maximi in ea arce urbis romanae
ſacratam uolentem ꝓpitiam q: firmam ac ſtabilem force pr,
funditores ſagittarioſq: & frumentum e tradtum conſulibuſ
quinq: menſ ad nauium classem q: que cum m. opacilio pro pr,
In ſicilia erant quinq: & uiginti addi tae miſſum q: eſt uicſi
mum p. cenſere & eſſe ad africam traicerent, dilecti pfecto.
Conſules paucoſ mo rati dieſ dum ſocijſ a bnomine latino uenirent
militeſ tum quod numquam antea factum erat iuſiurando
ab tribunis militum ad actis militeſ iuſſu conſulum conuenturoſ
in q: in uſſi habituroſ, nam adeam diem nihil praeter ſacra
mentum fuerat & ubi ad decuriatim aut centuriatim conue
niſſent. ſua uoluntate ipſi inter ſeſe decuriati, Equites centu
riati pedites coniurabant ſeſe fugae atq: formidini ſergo non
habituroſ in eq: exordine recepturoſ, niſi teli ſumendi aut pugnandi
& aut hoſtis feriendi aut ciuis ſeruandi causā; ideq; uoluntario
inter ipſoſ foedere adtribunoſ ad legitimam iuriſ iurandi ad
actionem translatum, comitioneſ priuſquam a urbe ſigna moue
rentur conſuliſ uarroniſ multae ac ferociſ fuere denuntiantes
bellum a ceſſitum in italia a bnobilib: manſurum q: in ciuitatib:
reipublicae ſi plureſ fabioſ imperatoreſ haberet, Sed quod ie
hoſtem uidiſſet ꝑ facturum, collegae eius paulli unam pridie quam
in urbe ꝓficiſceretur contio fuit uerior quam gratior populo.
quan ihil inclementer in uarronem dictum niſi id modo mirari
ſe. Quod neque dux priuſquam aut ſuum aut hoſtium exercitū
locorum ſcium naturam regionis noſſet. Jam nunc locatus ipſi
urbe ſcire & quae ſibi agenda a armato foret. Ecce iem quoq: pre
dicere poſſet, Quacum hoſte ſignis collatis eſſet dimicaturus, eſſe
quae conſilia magis reſident hominib: quam homineſ rebuſ ea an
te tempuſ in matura non ceperint optare & utique cautae ad con
ſulta ea geſta eē facili ſpe uenirent temeritatem. Praeter
quam quod ſcita ſit infelicem & iam adidlocorum fuiſſe. id ſua
ſponte appareba tuita celeriter conſuliſ praepoſturum & quod
id conſtantius ꝑſeuerare & q: fabius maximus ſiceum pficiſcente
ad locutus feſtur. Si aut collegam id quod mallem tui ſimilem
L. aemili habere, aut nihil collegatui eē ſimiliſ ſupua canea
eē & mo ratione a iam & duo boni conſules & iam me indigentes
omnia erē. fide uā facere & ſi & mallem nec mea uerba auri
buſ uriſ nec conſilia animis acciperet & ſi, nunc & collegam tuū
& te talem uirum intuente. mihi tecum omniſ oratio eſt que
uideo nec quicquam & uirum bonum & ciuem fore, ſi altera par
te claud & ierē. maliſ conſiliis idem a bomniſ iuriſ & poteſtatis
erit terra ſenim. L. paule ſtibi minus ceſtaminiſ cum c. teren
tio quam cum hannibale futuru cenſes, neſcio an infeſtior hic
aduerſarius quam ille hoſtis maneat, & cum illo in acie tantum.
cum hoc omnib: locis ac tempoſtib:, ſic eſtaturuſ eſt aduerſus han
nibalem legioneſq: eius, tuiſ equib: ac pedit ib: pugnandū tibi
ſit quam rodux tauſ militib: te ſit oppugnaturuſ, Omniſ & ia
tibi causa abſit. c. flaminii memoria, tamen ille conſul de mū
& in pruncia & ade exercitum coepit fugere hic priuſquam
pōtēret quoſ deinde in pōtendo conſulatu. Nunc quoq: conſul

priusquam castra uideat. haud hostem insanit & quia tam nunc proelias proelia atq; acies iactando inter togatos ci & quid inter armatam iuuentutem censes facturum ? Ecubi ex templo re uerba sequitur atqui sic quod facturu sedenum tu at ex tẽplo pugnauerit. Autego rem militarem belli hoc genus hostem nunc ignoro. aut nobilior alius trasumeno locus nris cladib: erit, neglouandi tempus aduersus unum est ut ego contempnendo potius quam adp&endo gloriam modum excesserim? Sed tra ye sse hab& una ratio belligerendi aduersus annibalem est quae ego gessi. peream nisi modo hoc doc& stultorum iste magister. sed eadem ratio quae fuit ratio futura. quae dum res eadem manebunt immutabilis est, in italia bellum geremus inde ac solo nro omnia circa plena ciuium ac sociorum armis sunt. uiris equis commeatib: iuuant iuuabuntq; idiam fidei documentum in aduersis rebus nris dederunt meliores prudentiores constantiores q hostem pus dies q: facit, hannibal contra in aliena in hostili est terra inter omnia inimica infesta quae pcul ab domo ab patria neq: illi terra neq: mare est pax, nullae eum urbes accipiunt nulla moenia. nihil usquam suum id& in diem capto uiuit pastem uix tertiam exercitus eius hab& quem hiberum agmen traiecit plures fame quam ferro absumpsit. Nec pauci his iam mutuum suppedia dubitas ergo quin insedendo superaturi sumus eum qui senescat in dies ? non commeatus non supplementu non pecunia habeat. Quamdiu progerimi castelli apuliae in opis tam quam pcasthaginis moenib; sed ne aduersus equid deme gloriabor, p̃. Seruilius atq: atilius proximi consules uide quem ad modum eum ludificati sint, Haec una salutis est uia. L. paule quam difficilem infestam q: ciues si bi quam magis hostes facient idem enim atq; quod hostium milites uolent idem uarro consul romanus. Quod hannibal poenus imperator cupis & duob: ducib: unus resistat oportet & resistas autem aduersus famam rumores q: hominum sacris firmus fueris sine neq: collegae ab una gloria Neq: tua falsa infamia mouerit auertatur laborare timidus sis sepe audiunt extingui numquam gloriam qui s preuenerit ueram habebit, sine timidi p cautores ardu

p consideratorum bellem propere tto belli uocent malloteque sapiens Hostis m& uat quam stulta ciues laudent, omnia audente contemn& hannibal nihil temere agentem m&u&. Nec ego ut nihil agatur sed ut agentem tempestas ducat non fortuna etiam uae potestatis semper utaq: omnia sint armatus intentusq: sis neque occasionem tuae desis neq: suam occasionem hosti desse omnia Non p peram ti clara cestaq: erunt festinatio improuida est & caeca, aduersus ea oratio consulis haud sane l& a fuit magis pecentis ea quae dicere & uera quam facilia facu ecent, dictatoris mag. equitum intolerabile fuisse quid consili aduersus collegam seditiosum accemerarium uirum atq: audacem tatis fore se populare incendium prior consulatus emustum effugisse. Optare ut omnia pspere ueniuent. Et si quid aduersi caperet & hostium se cellis potius quam suffragiis iratorum ciuium caput obiecturum, ab hoc sermone pfectum paulum tradunt p sequentib: primoribus patrum plebeium consulem sua plebe pfecturum ba conspectior cum dignitate sede esset, ut in castra uenerunt p mixto nouo exercitu acu& eos castris bifarium factis utrumque minora essent p priusquam hannibale. inu& eris: maior pars & omne robur uirium eo consulum anni priorum in a tiliam a& tem. Excusantem romam miserunt geminum seruilium inimicis: castris legionis romanae. Et socium peditum equitumq: duob: milib: praefecturam hannibal quamquam pasted imidia. Nec a hostium copias cernebat. tamen aduentum consulum mira gaudere, non solum eni nihil ex rapis in diem commeatib: superabat. Sed ne unde raperet quidem quicquam reliquerat omnib: undiq: frumento postquam ager earum uarum attus erat in urbes munitas conuectis ut uix decem dierum quod conpertum postea e frumentu supe erat his panorum q: ob inopiam transitio parata fuerit. Si maturitas temporum expectata fo& sset erumne temeritate consulis ac pspero ingenio materiam & tam fortunae dederit. quod inphibendis predatorum busi tumultuario proelio ac pcursu magis militum quam ex p parato. Aut in tussu imperatorum osto. haud quaquam par poenis dimicatio fuit, ad eo ne doce. caesi nonpluscentum romanorum sociorum q: occisis, ex erunt uicto rub: effuse sequentib: m& uinsidiarum ab stitit paulus consul cuius ex die.

Nam alter nisi impertabant imperium erat uarronem in
dignantem aliociter antem emissum hostem e manib: debellari
quin cessatum for& & potuisse hannibal id damnum. Haud
egerrime pati quin potius credere uelut in esca tam temerita te
ferocioris consulis ac nouorum maxime militum ee& omnia
ei hostium. Haud secus quam sua nocte erant, dissimiles disco
desq: imperitare. duas prope pastes tironum militum inexer
citu ee, scaq: locum & tempus insidiis aptum se habere ratus.
nocte proxima nihil preter arma ferentis secum milites castra
plena omnis fortunae publicae priuataeq: relinquit transq:
proximos montis leua pedites instructos condit dextra equites
impedimenta pecoraq: in medium amnem traducit ut diri pi
endis uelut de fessis fuga dominorum castris occupatum impedi
tum q: hostem opprimer& crebri relicta in castris ignes ut fides
fier&. Dum ipse longius spatium fuga praeciper& falsa ima
gine castrorum. sicut fabium prioris anno frustratus esse tenere
in locis consules uoluisse subinluxit. subducte primo stationes. De
inde propius adeuntib: insolitum silentium admiratione fecit
tam satis compesta solitudine in castris concursus fit ad praetoria
consulum nunciantium fugam hostium adeo trepidam ut taber
naculis stantib: castra relinquerint. quoq: fuga obscurior ee&
crebros & iam relictos ignis. Clamor inde ortus ut signa pro
ferri iubeyent ducereq: ad sequendos hostis. Agrippinus castra
diripienda & consul alter uelut unus turbe militaris erat. pau
lus & iam atq: & iam dicere pudendum praecauendumq: ee, post
remo. Cum aliter neq: seditionem neq: ducem seditionis sustine
re posse&. marium statilium pfectum cum eur ma lucana
exploratum mittit, quibus adequitauit postis sub sistere extra
munimenta c&eris ut sis. ipse cum duob: equitib: uallum inoratur
speculatusq: omnia cum cura renuntiant insidias pfecto ee ignes
in pastes castrorum quae uergant ad inhostem. Relicta tabernac
cula apesta. & omnia cara in promptu relicta. argentum qui
busdam locis temere putas uelo obiectum ad pyedam uidisse, quae
addere mendos acupidi tate animos nunciata erant. ea accende
runt. & clamore orto amilitib: nisi signum d&ur. sine ducibus
turos. Haud quamquam dux defuit. Nam ex emplo uar
ro signum dedit pficiscendi. paulum cum ei sua sponte cunc
tantipulli quoq: auspitio nonadduxissent. nuntiari tam efferen
ti portasigna collegetussit, Quod quamquam uarro aegre
est passus. Flaminii tamen recens casus claudiq: consulis pri
mo punico bello memorata nauali sclades. regione animos
incussit dippe ipsi eodie magis difficulter quam hibere qua
primam pestem romanis, nam forte traciunt utrum referen
ri signa in castra iubenti consuli milites nonparere reseruin
duo. formianum unus alter sidicinum equitis. quis erulio atq:
atilio cos quos in pabulatores excepti a numidis fuerant. pro
fugerunt eodie addominos. deducti q: ad consules nunci
ant omnem exercitum hannibalis transproximos montes se
dere. Insidiis, hoium opportunus aduentus consules impe
rii potentes fecit cum ambitio alterius suam primum apud
eos priuatam indulgentiam maiestate soluisse&, Hannibal
postquam motos magis inconsulte romanos quam adultimum te
mere euectos uidit sequi quam detecta fraude in castra re
diit ibi plures dies. propter inopiam frumenti manere se
quicquam noua q: consilia in dies non apud milites solum mixtos ex
conluuione omnium gentium. Sed& iam apud ducem ip
sum oriebantur, nam cum initio fremitus. Deinde apesta
uoci fera to fuisse. exposcentium stipendium debitum. que
rentium annonam primo. postremo famem. & mercenna
rios milites maxime hispani generis de traditione cepisse con
silium fama e& ipse& iam interdum hannibal de fuga ita
galliam dicitur agitasse. id aut velicto pedestri omni cum equi
tib: se proripere&, Cum haec consilia atq: hi habitus animo
rum e& in castris. mouere in deflauit in calidiora atq: eo
maturiora messib: apuliae. loca simul quod longius ab hoste re
cessissent& transfugia impediciora leuib: ingeniis essent. pro
fecti sese nocte ignib: similiter facti. tabernaculisq: paucis ita
speciem relicti sutinsidiarum par prioris m&us contineret&
romanos sed peundem lucanum statilium omnib: ultra castra
transitionis explorati us cum relatum e& usum pcul hostium
agmen tum die sequenti eo consilia agitari coepta cum utrius
q: consulis eademq: ante semper fuisset& sententia. C&eterum
uarroni ferre omnes. paulo nemo preter seruilium prio
ris anni consulem adsentir&ur. maiores pastis sententias

adnotilitandas clade romana canna surgente fato pfecti sunt
ppe eum utcum hannibal castra posuerat auersa auulturno uen
to quicampis torridis siccitate nubes pulueris uehitad cum ipsis
casteris pcommodum fuit tum saluatae praecipue futurum
erat, Cumaciem dirigerent ipsi auersi tergatantum ad
flantceuento. inhoccecatum puluerem effuso hostem pugna
turi consules satis explorata tenerib: sequentis poenum. Ut
uentum adcannas est utinconspectu poenum habebant. bina
castra communiunt eodem ferme interuallo quo adgeri
onum. Sicutante copius diuisis fiducia amnis utriusq: cas
tris adfluens aditum aquatoribus exsuacuiusq: opportunita
te. Haudsinecestamine dabat exminoribus: tamen casteris q:
posita transfiducia erant liberius aquabantur romani.
quia ripa ulterior nullum habebat hostium presidium, Han
nibal spemnactus loci adequeserem pugnam quapaste uiriu
inuectus erat futuros copiam pugnandi consules dirigit aciem
lacessitq: numidarum pcursatione hostis, Jnde rursus solli
citari seditione militari accis concordia consulum romana cas
tra: cumpaulus sempronius q: & flamini & temeritatem uar
ronis. Uarro speciosum timidis Ac segnibus ducibus exem
plum fabium obicer & tetar & urq: deos homines q: hic
nullam penes se culpam ee quod hannibal iam ueluti su co
pis & italiani se conferit cum a collega teneri ferrum atq: arma
tis & pugnare cupientes adimi militibus illes iquid pectis ac
prodentis adconsulatum atq: inpuidam pugnā legionibus: accide
r & se omnis culpe. Exortem omnis euentus pasticipem fore
dicer & uider &. Utquibus lingua prompta actemeraria eq:
in pugna uigerent manus dum altercationibus: magis quam con
silius tempus teritur. hannibal ex acie quam admultum dies
tenuerat instructam: cum in castra ceteras recipere & copias nu
midas adminuadendos exminoribus: castris romanorum aqua
tor est trans flumen mittit, quam inconditam turbam cui uix
dum in ripa egressis clamore acumultu fugam et ordinem
quoq: prouallo locatam. atq: ipsas prope portas euectis sunt,
Jduero indignum ausum: abtum ultuario auxilio. Jam & ita
castra romana terreri: ut eamodo una causa ne extemplo
transirent flumen dirigerentq: aciem. tenuerit romanos.
quod summa imperii eodie penes paulum fuerit, traq: uarro postero
die cuius seius diei imperii erat. nihil consulto collega signum
ppositit. infructas q: copias flumen traduxit. sequente paulo
quia magis non pbaye quam non adiuuare consilium poterat,
transgressi flumen eas quoq: aquas in castris minoribus: quas
habuerant copias sus adiungunt atq: tra. instructa acie. index
tro cornu iderat flumini propius. romanos equites locant. de
inde pedites Laeuium cornuum. extremi equites sociorum intra pe
dites. admedium iuncti legionibus: romanis tenuerunt iaculato
res. Exdextris leuium armorum auxiliis prima acies facit. con
sules cornua tenebant. terentius laeuum. aemilius dextrum. gemi
no seruitio mediapugnatuenda data, hannibal luce prima bale
aribus leuiq: alia armatura premissa transgressus flumen
Utquos q: traduxerat. tra nacte locabat gallos. Hispanos q: equi
tes properipam laeuo in cornu aduersus romanos equitatum dex
trum cornu. numidis equitibus: Datum in media acie peditibus
firmata ita aut a frontem utraq: cornua eent. interponerentur
his medii galli atq: hispani. afri. romanam magna expaste crede
res aciem. Jta armati erant. armis & ac uebia ceterum magna
expaste adera sumenum captis gallus hispanisq: secuta eiusdem
formae fere erant, dispares adcis similes: gladii gallis prelongi
ac sine mucronibus: hispano puncti magis quam cesi adsueto pcu
hostem breuitate habiles & cum mucronibus: ant & alius habi
tus gentium harum. Cum magnitudine corporum, tum spe
cie terribilis erat, gallis supumbilicum erant nudis. hispani
lineis pretextis purpura tunicis candore miro fulgentibus
constiterant, Numerum omnium peditum equitum sce tertia in
acies illum fuit quadraginta decem equitum; duces cornib: pre
erant. sinistro hasdrubal. dextro maharbal. mediam aciem
hannibal ipse cum fratre magone tenuit solus, seu de induscia
ta locatis. seu quod forte tra stare pro portuno, utrimq: pasti
obliquus erat. romanis in meridie poenis. Jsepte motione
uersis uentus ut aurnum regionis incolae uocant aduersus
romanis coortus multo pulueye in ipsa ora uoluendo pspectum
ademit, clamore sublato pcursum auxilius & pugna leuib: pri
mum armis commissa. Deinde equitum gallorum hispanorum
laeuum cornum cum dextro romano concurrit. minime

equeferis mox pugnae frontib: enim aduersis concurrendum erat. qui anullo circa adeuagandum uelicto spatio hinc amnis. hinc pe-
dicum acies claudebant. in dextrum utrimq: mentes stantib: ad
confertis. postremo turba equisq; utrum amplexus detrahebat
equo pedestris magnam iam ex paste certamen factum erat. acrius
tamen quam diutius pugnatum est. pulsiq: romani equites
terga uertunt; subequeferis finem certaminis. coosta est pedi-
pugna. primo & uiris parum constabant ordines.
gallis hispanisq; tandem romani diu ac sepe consilio quas fronte
acieq: densa impulere hostium cuneis nimis tenuem eoq: parum
ualidum. Ac sic eram prominente acie; impulsis. Deinde acri pede
referentib: pedem insistere. accenso eunt o ppreceps pauore fugi
entium agmine immediam primum aciem inlati. postremo
nullo resistente ad subsidia afrorum puenerunt; quibus trimq: re-
ductis alii sic constiterant media qui galli hispaniq; steterant ali
quantum prominente acie quicuneus utpulsus equauit frontem
primum. Deinde nitendo & iam in sinum immedio dedit' africa
circa iam cornua fecerant ruentib: qui incaute in medium ro
manis circumdedere alas mox cornua extendendo clausere. & ab
tergo hostis. Hinc romani defuncti nec quicquam de proelio
uno omissis gallis hispanisq: quorum terga caeciderat & aduer
sus afros integram pugnam ineunt. Non tantum inco iniquam
quod inclusi aduersus circumfessos. Sed & iam quod fessi cum re
centib: acuegetis pugnabant; iam & sinistro cornu romani ubi so
ciorum equites aduersus numidas fecerant consertum proelium
erat signa primo & punica coepere fraude. quingenti ferme
numidae pro tecta arma telaq: gladios occultos sublucis haben
tes. specie transfugarum cum ab suis arma post tergo habentes
ad equitasent. repente ex equis desiliunt parmisq: & iam iaculis an
te pedes hostium pectis. in mediam aciem accepti ducuq: adulti
mos considere ab tergo iubentur. Ac dum pelium ab omni pas-
conseritur qui ci manserunt. postquam omnium animos oculosq:
occupauerat certamen. tum ab tergo pilis scutis quae passim inter acer
uos caesorum corporum strata erant uersam ad ostium romanam
aciem tergaq: ferientes ac poplites scindentes. strage ingen
tem ac maiorem aliquanto pauorem accumulatum fecerunt; cum ali
bi terror ac fuga. alibi panic in mala iam spe proelium es-

hasdrubal qui ea paste pre erat subductos ex media acie numidas.
qui segnis equum cum aduersis pugnae rat. ad pequendos passim
fugientis mittit hispanos & gallos pedites. Afris prope iam fes
sis caede magis quam pugna. adiungit; pastem altera pugnae
paulus quam quam primo statim proelio funda graviter ictus
fuerat tamen. Et occurrit saepe cum confestim hannibali & ali
quot locis pelium restitanti pregentib: eum equitib: romanis; omis
sis postremo equis qui aconsulem & ad regendum equum uiris
deficiebant. Tum denuntianti cuidam iussissent consulem ac
pedes descendere equites dixisse hannibalem ferunt; quam mallent
uinctos mihi tradere quam pedestrem pelium qualem iam
haud dubia hostium uictoria fuit. cum uicti metu inuehi gio mal
lent. Quam fugere uictores morantib: uictoria iam trati trucida
rent quos pellere non poterant. pepulerunt tamen. tam pauc os su
perantis & labore ac uulneribus: fessos; in dedissipati omnes sunt
equosq: ad fugam qui poterant repetebant; c in. Lentulus cen-
mil. Cum pieter uehense quo sedentem in saxo cruore oppl & cū
consulem uidisset. L. Aemili inquit quem unum insontem culpe
cladis hodierne dei respicere debent capo hunc equum dum & tibi
uirium aliquid supest. comes ego tollere possum ac pregere. ne
funestam hac pugnam mostem consulis feceris & iam si hoc lacrima
rum satis luctusq: est; ad eaconsultaque idem. cui corneli nacte uisu
tecto, Sed cauefrustra misrando exiguum tempus emanib:
hostium euadendi absumas; abinuntia publicae patrib: urbem
romanam muniant. ac priusquam uictor hostis aduenit presi
dium firment; priuatimq: fabio aemilium pre ceptorum et usu
memorem & uixisse & adhuc e mouime. & in hac strage militū
nostrorum patere expiare. ne autem reus inter unde consulatus im. acri
sacro collega existam aut alieno crimine innocentiam me ā
pregam; haec exagentis priusturba fugientium ciuium. deinde
hostes oppressere consulem ignorantes quis esset; obruentes telis;
lentulum in tumulum abripuit equus tum unde effusae fu
giunt; VIIII milia hominum in minora castra. decem in maiora.
duo ferme in uicem ipsum cannas pfugerunt; qui ex templo
a capthalone acq: equitibus. nullo munimento tegentes uicum
circumuenti sunt; consul alter seu forte seu consilio nulli fugi
entium in fetus ac minitem quinquaginta fere equitibus

uenusium pfugit; xlv. pedtes duomilia dcc equites & amep pe
cuium socioumq: parscæsi dicuntur; iphisambo consulumquaesto
res. L. atilius & L. furius bibaculus & uigintidecem, mit. consu
lares quidam prætoriq: & aedilicii intereos cs. seruiliusminimum
& minutius uero numerant. Quimag equitum prioze anno
aliquod annis antefuerat; lxxx. preterea aut senatoz es aut
quicos mag gessissent unde insenatum legi deberent. cum suauolun
tate milites inlegionib: faciebant; capta eopelio triamilia pedtum
& equites dcc dicuntur; haec expugnaalliensi clade nobilitate
parcerumutilis quaepostpugnam accidere. Leuioza quia abhoste
esset censsatum. Sic strage exercitus grauioz fediorq: fuga; nanq:
addliam sicut urbem pdidit tae exercitam seruauit, adeunas fugi
entem consulem uix quinquaginta secutisunt alterius mouentis
ppe totus exercitus fuit; binis incaferis. Cummultitudo semiar
missineducib: ec & plurimumqui inmaioz ib: erant mittunt du
pelium. Deinde exl & ita epulis fatigatos quies nocturna hostes
premer & utabse transirent uno agmine canusiumhabituros ee;
eam sententiam. Alii totam aspernari. cur enim illos quise ar
cessunt ipsos nonuenire cum aeq: coniungi possent. Quiauide
lic & plena hostium omnia inmedio eent. Et alioz umquasua
corpoza tanto pericilo mallent obicere? alius nota sententia est
displicere quamanimus de esse p. Sempronius audiuimus tr. mil.
capi ergo mauultis inquit abauariss imo & crudelissimo hoste
estimariq: captauita & exquiri prædia abinterrogantib: roma
nus cuius sis an latinus socius. ut exitia contumelia & miseria alte
ri honos queratur. Nonnisi quidem. L. aemili consulis quise bene
mori quamturpiter uiuere maluit. Et eos fortissimoz um uiroz
quicirca eum cumulati; tacent ciues ei; sedamequam opprimit
lux maioza qu ehostium agmina obsepiunt. ac per phosqui nordi
nati atq: incomposita obstrepunt portas erumpamus; ferro atq:
audacia uia fit. Quamuis pconfectos hostis cuneo quidem hoc laxu
atq: soluto agmen ut sinihil obstet & uisciasi; itaq: ite mecum
qui & uis m & ipsos & rempublicam saluamuultis; haecubidicta
dedit. strinxit gladium cuneoq: facto pmedios uadit hosti & cum
inlatus dexterum quodpatebat humidae iacula ventur. transla
tis indexterum scutis inmaioza castra ad d c. euasere atq:
indepatuus aliomagno agmine adiuncto ca nusium incolumes
puenium. Haec apud uictos magis imp & ua animoz um quod ingeni
um suum cuiq: aut fors dabat. quamex consilio ipsoz um aut impe
rio cuius quam agebantur; hannibali uictoz i cum c & eri circu
fusi gratularentur. suadeverunq: ut tanto pfunctus bello. die qd
reliqum e & nocti sq: insequentis qui & em & ipse sibi sumer & fessis q.
dar & militibus. Mahabar pfectus equitum minime cessandu
ratus. immo utquid hac pugna sit actum sciasi die quinto inquit uic
toz incapitolio epulaberis. sequere cum equite ut prius uenisse qua
uenturum sciant; praecedant hannibal inimicis. Lætare sed ut a
maior quaequam ut eam statim capitæ animo possent; itaq: uolun
tatem selaudare mahar balis aut adconsilium pensandum tempoz is
opus ee. cum mahar bal. nonomnia nimirum eidem. Isside de
uincere scis hannibal uictoria ut nescis, moza ei us die i. satis
credit ur salutifuisse urbi atq: imperio, postero die ubiprimum
inluxit adspolia legenda foedamq: & iam hostibus spectandā in
strage insistunt; iacebant toti romanoz um milia. pedtes passim
equites q: utquemcuiq: forsa utpugnatum xerant. Aut fuga; ad
surgentis quidam ex strage media eruenti quos feriet am matutino
frigoze exceperant uulnera. ab hoste oppressi sunt; Quosdam
& iacentis ui uos succisos femin ib: poplitibusq: inuenerunt. Nu
dantis ceruicem iugulumq: & reliquum sanguinem libentes hau
rire, inuenta quidam sunt mersi sin effossum terram capitibus,
Quod sui psos fecisse foueas obruentisq: ora subiecta suphumo
inclusisse spiritum apparebat; praecipue conuestit omnes subrac
tis humide mos tuo supincubanti romano uiuus pasoauribusq:
lacertis. cum manib: adcapiendum telum inutilibus. Inrabien
trauersa Lamando dextrab: hostem expirasse; spoliis admultum
delectis. hannibal adminoza ducit castra oppugnando. Et
omnium primum bracchio flumine obiecto eos excludit, ce te
rum abomnib: laboze uigiliis uulneribus & iam fessis maturior
ipsius spe dubio est facta pacta ut arma atq: equos traderent. inca
pita romana trecenis nummis quadrigati; in socios. Ducenis. si
seruos centenis & ut eo pretio psoluto cum singulis abirent uesti
menta. incastra hostis acceperunt. traditaq: incustodiam omnes.
Se eorum ciues socii quidum ibi tempus aderat. Ipse terea cum ex
maioribus castris quibus satis uirium ut nimis fuit. adquattuor
milia hominū et ducenta iam equites. Alii agmine alii palati

passim pagos quod haud minus atrum erat canusiu pfugisset eas
tra ipsa absumcissimi disq: eadem condicione qua altera tradita hos
tiprꝑda ingens parꝛtaest &prꝑter equos uiros q: ecsi quid argenti
quod plurimum in phaleris equorum erat pam aduescendum.
Facto pexiguo attiq: militares uebantur omnes ecera prꝑda
diripienda datae ſt; tum sepeliendi causa conferri imunum
corpora suorum iussit ad viiii fuisse dicuntur fortissimorum
uirorum. consulem quoq: romanum conquisitu sepultumq:
Quidam auctores sunt; eos qui canusium pfugerant mulier
paula pnomine busa genere clara ac diuitiis moenib: tamu
tectisq: acanusinis acceptos frumento. ueste uiatico Etiam
iuuentpquae munificentia; postea bello pfecto absenatꝰ ho
nores habiti sunt; ecerum cum ibi trꝭ mil quattuor essent
fabius maximus delegones primae aciius pater prior anno
dictator fuerat. Ex delegione secunda. L. publicius bibulus
&p. cornelius scipio &delegione tertia appe claudiꝰ pulcher
quipximae aedilis fuerat omnium consensu adp. scipionem
admodu app. claudium summa imperii delatae s; quib: consul
tantibus inpaucos de summa rerum pumtat p. furius philus con
sularis uiri filius. pequicquam eos pdtam spem fouere desperа
tam comploratamq: rem ecpublicam. nobiles iuuenes q: quosdam
quorum principem L. Cæcilium m&ellum mare ac naues
spectare ut de fecta italia ad regum aliquem trans fugiat; quod
malum prꝑter quam atrox super clades. Etiam nouum cum su
prae ac miraculo tarpidos defixit; sed quia derant &consiliu ad
uocandum de eo censerent. negat consilii rem ecscipio iuuenis
fatalis dux huius ce belli, audendum atq: agendu pon consultan
dum at in tam malo ecscipio; irent secum extemplo armati qui
rem p. saluam uellent. pullo uerius quam ubi ea cogantur hos
tiu castra ecpgit ire sequenti b: paucis in hospitium m&elli, Et
cum concilium ibi iuuenum de quibus ad latu erat inuenisset &
fericto supcapita consultantium eladio ex mei animi sententia
Inquit ut ego rempublicam pr. pon deseram neq: aliu ciuem
romanum desertore patiar: si sciens fallo tum me iuppiter opti
me maxime domum familiam. rem q: meam pessimo l&o adfi
ciat; in hec uerbo L. cecili ut res postulo ecteriq: quia de fessi qui
pon murauerit inse hunc gladium fericum ecse sciat / Haud
secus pauidi quam si uictorem hannibalem cernerent iurant
omnes custodiendo s q: sem &ipsos scipioni tradunt; eo tempo
re quo &canusi tacebantur uentus iam ad consulem adquat
tuor milia &pedites equites q: qui sparsi fuga pagos fu
erant puenire eos omnes uenusini pfamilias benigne acci
piendos curandos q: cum diuisissent ipsingulos equites
togas &tunicas et quadrigatos summos quinos uicenos &pe
dites denos &arma quibus de erant dederunt ecteraq: publi
ce ac priuatim hospitaliter facta ce fatumq: Mea mulier ex
canusina populus uenusinus officiis uincer &ur. Sed gra
uius onus busse multitudo faciebat; &iam ad decem milia
hominum erant. Appius q: &scipio postquam in colume
ee alteru consulem acceperunt nuntium extemplo mittunt
quante secum peditum equitum q: copie essent. sciscitatiq:
simul utrum q: uenusiam adduci exercitum an manere
tuber &canusii arro ipse canusium copias traduxe &iam aliqua
specie consularis exercitus erat. moenibus q: secerni &si non
armis ab hoste uidebantur defensuri. Romam neq: as quidem
reliquias sup ciuium socioum q: sed occidioneo cisum cu duob:
exercitib: de tas q: omnes copias allatum fuerat; pumqua salua
urbe tantum pauoris tumultus q: intra moenia romana fuit;
tag: succumba moneri. Neq: adgrediar narrare que edisse fan
dom inora uero facie consule exercitu q: ad oras umen num pri
ore anno amisso pon uulnus supuulnus. sed multiplex clades
cum duob: consulib: cum consulares exercitus amissi nuntia
bantur. Neq: ullam iam castra romana: neq: ducem nec militem;
ee hannibali apuliam samnitium ac iam pe totam italiam fac
tam nulla pfecto alia gens tanta mole cladis pon obruta ec com
pare s cladem adegatis insulas carthaginensium proelio nauali
acceptum: qua fracta sicilia ac sardinia cesseve inuicta gallis ac sti
pendiarios fieri sepassi sunt; aut pugnam aduersam in africam.
Cui postea hic ipse hannibal succubuit. Nulla ex paste conparan
de sunt. Nisi quod minore animo late s; p. furius pilus &m pom
ponius prꝑtores senatum in curiam hostilia uocauerunt. ut
de urbis custodia in consulerent; neq: enim dubitabant delec
exercitib: hostem adoppugnanda romam quo dunu opus
belli refar &uentarum; cum in aliis sicuti in gentib: ita ignotis

ꝓ consilium quidem satis expediuit. obstrepere&q: clamor
lamentantium mulierum & ꝓ nondum palam facto uulnus tuq:
& pene omnes pene domos ꝓmiscue conplorabantur. Tum
fabius maximus censuit equites expeditos & appia & lati
nauia mittendos. Qui obuios peuntando aliquos ꝓfectos
ex fuga passim dissipatos forte referant quae fortuna consulũ
atq: exercituum sit. et si quid dii immortales miserti imperii
reliquum romanũ ꝓ hominis fecerint. iubicae copiae sint. quas e
hannibal post proelium contulerit. quid parẽ & quid agat. actu
rus q: sit. haec exploranda noscendaq: ꝓ pinqui grosuuenes eẽ illud
ꝓ patres ipsos agendum quoniam magistratuũ parum sicut tumul
tum accrepidationem inurbe tollant. matronas publico arceant.
contineriq: intra suum quamq: limen cogant. conploratus fami
liarum coerceant. silentium per urbem faciant. nuntios rerũ
omnium ad praetores deducendos curent. suae quisq: fortunae
domi auctorem expectent custodesq: praeterea ad portas ponant.
qui prohibeant quemquam egredi urbem. cogantq: homines nullã
nisi urbe ac moenib: salutis salutem sperare. Ubi conticuerit
recte tumultus tum in curiam patres reuocandos consulendumq:
de urbis custodia eẽ. Cum in hanc sententiam pedib: omnes
issent. summotaq: foro magistratus turba patres diuersi adsedan
dos tumultus discessissent. Tum demum litteris adferendis eo ꝑ
allatae sunt. L. aemilium cos exercitum quae cesum iri se et castra esse. canusii
reliquias fante cladis uelut ex naufragio colligentem. ad decem
milia militum ferme eẽ. inconpositorum inordinatorum que
me ꝓ nunc sedere ad cannas ancapti uorum pretiis praeda qu ealia
metu uictoris animo. Nec magni duces mole ꝓ untiantem. tum
priuatae quoq: ꝑ domos clades uulgatae sunt. adeo quetotam
urbem oppleuit luctus ut sacrum anniuersarium ceres is ꝓ
termissum sit. quia nec lugeretur. id facere est fas. ꝓ nec ulla
illa tempestate matrona expers luctus fuerat. itaq: ne ob eandẽ
causam alia quoq: sacra publica. Aut priuata deserer entur. se
diebus xxx. luctus est finitus. ceterum cum sedato urbis tumul
tu reuocati in curiam patres eẽrent. aliae insup exsilia litteris
allatae sunt. ab. t. octacilio propr. Regnum hieronis classe pum
cauastari. cui cum opem inplorarent ferre uellent. nuntiatũ
his est. ali ame classem ad egatis insulam fauere. paratam instruc tãq:
ut ubi se aduersum tuendam syracusanam oram ponent sensissent
ilerbeum ex templo puniam q: aliam romanam adgrederentur
itaq: classe opus esse & si regem socium sicilia mq: tueri uellent. litte
ris consulis praetoris quem apium claudium qui classi adhostiam
sit antipiren & canusium ad exercitum mittendũ scribendum q:
consulibus cum pr. exercitum tradidisse. Primo quoq: tẽpore
quantum p commodũ reip. fieri posset. romam uenirẽt. terrori
& iam supranta clades cum cetera ꝓ digressum quod duae uestã
lesco animo opimia atq: floronia stupri con pestẽ. & altera subterra
utmos ad portam colli ꝓ amnecata fuerat altera sim ⁊ ipsa mostẽ
consciuerat. L. cantilius scriba pontificis quos ꝓ dñm minores pon
tifices appellant quicum floronia stuprum fecerat apontifice maxi
mo eousq: uirgis incomitio cesus erat ut inter uerbera expiraret. & hoc
piaculum cum intertot ut fit clades in pdigium uersum esset. x. uiri libros
adire iussissent. Et qui fabius pictor delphos adoraculum missus esset.
sciscitatum quib: precibus supplicius q: deos possent placare. Et quae
iam futura finis tantis cladib: foret. interim ex fatalib: libris sa
crificia aliquot extraordinaria facta. inter q: gallus & gallina gre
cus & greca in foro bouario subterraneum demissi sunt. in locum saxo
consectum ubi ante hostis humanis minime romano sacro inbutũ
placatissatis uerebantur deis mãnibus. claudius marcellus a bostia &
milites quos ex classem scriptos habebat romam ut urbi praesidio
essent mittit. ipse legionem classis & legio testia erat cum tr. mil
theanum sidicinum pisa missa classem tradit am ꝓ. furio philo
colleg pauci post dies canusium magnis tineribus contendit.
dictator ex auctoritate patrum dictus sunius &c. Sempronius
magister equitum dilectu edicto iuniores ab annis xvii. Et
quos dam praetextatos scribunt quattuor ex his legionibus & mille
equites effecit. item ad socius latinum q: nomen ad milites ex for
mula accipiendos mittunt. arma tela alia parari iubent. &
uasa spolia hostium de trahunt templis porticibus q: & alia
formam nouidilectus. inopia liberorum capitum ac pecessi
tas dedit octomilia iuuenum ualidorum ex seruitiis. dedit.
priusquam sciscitantes singulos uellent in militare emptapublice
armauerunt. hi miles magis placuit cum praetor ommor e
redimi captiuos copia fieret. ꝓ pinq: hannibal secundum ta
ꝓsperam ad cannas pugnam uictoris magis quam bellum

geyentaſ intentuſ curiſ cum captiuiſq; ductiſ ſegregatiſq: ſociiſ. ſicut
ante actu rebiam tranſumendumq: lacum benigne ad̄ locutuſ ſine
pr̄cio dimiſſiſſ & romanoſ quoq: uocatoſ quod num quam aliaſ
antea ſatiſ mitiſ ſermone ad̄loquitur. ꝓ nonne uero ciuum ſibi eē
cum romaniſ bellum dedignitate atq: imperio ceſtar & eo pacto eſ
uiſturuſ romane ceſſiſſe & ſeid ad̄ dignitatem uſuae uitae mercem ſimul felici
tati & uiſturi caedatur; itaq: redimendi ſe captiuiſ copiam facere pre
tium fore in capita equiti quingenoſ quadrigatoſ ꝓ uinoſ ſ̄ exce mooſ
nioſ pedites ſeruos centum. quamquam in aliquantum adiciebatur
equitib. adid pretium quod pepigerant dedentes ſe l & ita mea
quaq; cumq: conditione paciſcendi acceperunt. Placuit
ſuffragio ipſorum decem delegi. qui romam ad ſenatum irent.
Nec pignuſ aliud fidei quam iurarent ſe rediturоſ: accepta
miſſuſ cum his chaſtalo nobiliſ caſthaginenſiſ. quiſi hoſte
ad pacem inclinat & animoſ conditioneſ ferāt cum egreſſi caſ
triſ eſſent. unuſ ex iiſ minime romani ingenii homo uelut
illud aliquid oblitus iuriſiurandi ſoluendi cauſa. cum in caſ
tra rediſſent. Aprenoctem comites ad̄ſequuntur; urbi roman
uenire eoſ nuntiatum eſt. caſthaloni obuiam lictor miſſuſ.
qui dictatoriſ uerbis nuntiat & ut ante noctem excedat & ſi
nis romaniſ. Legatiſ captiuorum ſenatuſ abdicatore datuſ eſt.
Quorum principeſ mittimuſ pe. Inquit nemo nr̄m ignorat.
nullum unquam ciuitatem uiliores fuiſſe captiuoſ quam nr̄ae ꝯ &
rum niſi nobiſ pluſ ſuaſ nr̄a placet cauſa. Non alium quā
minuſ nec legendi uobiſ quam alioſ in hoſtium poteſtatem ue
nerunt; Nec enim in acie primorem armatum dedidimuſ. Sed
cum ipſe ad noctem ſuppetentes cumuliſ ceſorum corporum. pro
lium extraxiſſemuſ in caſtra recepimuſ. Poſtridie reliquum ac
noctem inſequentem. feſſi labore ac uulneribus uallum ſumuſ
tutati; poſtero die cum circumſeſſi ab exercitu uicore aqua ar
ceremur. Nec ulla iam ꝑ confeſtoſ hoſtiſ eruſ pendi ſpeſ &
neceſſe nefas duceremuſ quinquaginta milib: hominum ex
aciem nr̄a trucidatiſ aliquem ex cannenſi pugna romanū
militem reſtare. tunc demum pactiſumuſ ut captiuum quoq; redemp
ti dimitteremur: arma inquib: nihil iam auxilii erat. hoſti tradi
dimuſ, maioreſ quoq: acceperamuſ ſeagalliſ aurore demiſſe. &
patreſ uroſ aſperrimoſ illoſ ad conditionē paciſ. Legatoſ
tamen captiuorum redimendorum gratia tu ex tum miniſſe
atq: ita liam cum galliſ et ad heracleam cum pirro utraq: non am
clade infamiſ quam pauore & fuga pugna fuit; cannenſeſ cam
poſ acerui romanorum corporum tegunt. Nec ſuperſumuſ
pugnae. niſi inquib: trucidandiſ et ferrum & uires hoſtē
defecerunt, Sunt & iam de nr̄iſ quidam qui nec in acie quidem
refugerunt. ſed preſidio caſtriſ relicti cum caſtra traderent̄
in poteſtatem hoſtium uenerunt, Haud equidem ullius ciuiſ
& commilitoniſ fortunae aut conditioniſ inuideo. Nec premen
do aliorum me extuliſſe uelim. Nec illiſquidem niſi ꝓ nicitatiſ pe
dum & curſuſ aliquod premium eſt. quipleriq: inermeſ ex
acie fugientes. non priuſquam uenuſtae aut anuſi conſtite
runt. ſe nobiſ merito praetulerint. gloriatiq: ſint. in ſeplus quā
in nobiſ preſidii rei p̄ eſſe; ſed illiſ. & boniſ ac fortib: mili b:
utem in i& nobiſ etiam promptioreſ ad̄ patria quod beneficio
redempti atq: in patriam reſtituti fuerimuſ; dilecti
ex omni aetate & fortuna habitiſ octo milia ſeruorum audio
armari, Non minor numeruſ in̄ eſt. Nec maiore pretio re
dimi poſſumuſ quam hi emuntur, Nam ſi conferam noſ
cum illiſ iniuriam nomini romano faciam; illud & iam in tali con
ſilio animaduertendum uobiſ cenſeam pe. Stramduriores eē
ueltruſ quod nullo mr̄o merito faciatiſ quin noſ hoſti relicturiſtiſ
Perro uidelicet quiuoſ hoſpitum numero captiuoſ habuit. an
barbaro acpoeno quiutrum auarior an crudelior ſit uix ex
iſtimari poteſt. ſi uideatiſ catenaſ ſqualorem deformitatem ci
uium urbium. Non minuſ pfecto uos ea ſpecieſ mouet quam ſi
exalterа paſte cernatiſ ferataſ cannenſib: campiſ legioneſ ueteraſ;
matreſ poteſtiſ ſollicitudinem & lacrimaſ in uefabulo curiae
ſtantium cognatorum mr̄orum. Exꝑectantiumq: reſponſu
urum; cum hiꝑ nobiſ ꝑ queriſ qui abſunt. ita ſuſ penſi ac ſolliciti
ſint. quem cenſet animum ipſorum eē. quorum indiſcrimi
ne uitae libertaſq: eē ſimediuſ fidiuſ ipſe in noſ mitiſ han
nibal contra naturam ſuam eē uelit. Nihil tamen nobiſ ui
ta opuſ eē cenſeamuſ. cum indigni ut redimeremur. a uobiſ
uiſiſumuſ; redire romam quam remiſſia pyrro ſine pr̄cio
capti ſed redire cum legatiſ primoribus ciuitatiſ ad redimen
doſ ſeſe miſſiſ; redeam ego in patriam trecentiſ numiniſ

Non aestimatus ciuis suum quisq: animum pc̄, scio indiscrimi
ne cē uitam corpusq: meum magis me famę periculum mou&
Neu obis damp̄nati ac repulsi habeamus, Neq: enim uos pre
tio peperisse homines credent, ubi his finem fecit extemplo
abeatur baq; incomitio erat clamor flebilis est sublatus. mu̅
nusq: ad curiam tepidebant. oranteſ ut sibi liberos fratres cogna
tos redderent, feminas quoq: m&us ac necessitas in foro actur
be uirorum inmiscuerat, senatus summotis arbitris consuli
coeptus, ibi cum sentiis uariar&ur. Et alii redimendos de pub
lico alii nullam publicae inpensam faciendam. negphiben
dos ex priuato redimi siquib: argentum inp̄sentia̅ de ess&.
dandam ex erario pecuniam mutuam. prædibusq: ac prędis
cauendum populo censer&. tum t manilius torquatus pris
cae Ac primis dure utpleriſq: uideatur se uertatis in terro
gatus sententiam. italo cretus festur, Si tantum modo postu
lassent legati phisquis in hostium potestate sunt ut redime
rentur. sine ullius insectatione eorum breui sententia pegis
sem, Quid enim aliud quam admoūendi ess&is. ut mo rem tra
ditum a patrib: necessario Ad rem militarem extemplo ser
uar&is. Nunc autem cum ppe gloriatisint. quod se hostib:
dederint. preferriq: Non captis modo in acie ab hostib:. sed
&iam abis qui uenusiam canusium q: puenerunt. Atq: ipsi con
tentio consule aequum censuerint. Nihil uos eorum pc.
quae illuc acta sunt ignorare patiar, atq: utinam hęcque apud
uos acturus sum canusii apud ipsum exercitum agere. optimu
testem ignauiae cuiusquae &uisturtis. autumni hic saltem ad
ess&e p̄. Sempronius quem si ista ducem secuti essent. milites ho
die in castris romanis Non captiui in hostium potestate ēent,
Et cum fessis pugnando hostib: tum uictoria la&is &ipsis
pleriſq: regressis in castra sua. noctem ad erumpendum libe
ram habuissent. Et septa armatorum hominum erumpere
&iam confestos hostes possent. Neq: pse ipsi id facere cona
tisunt. Neq: alium sequi uoluerunt, noctep petota. p̄.
sempronius tuditanus non defuit monere. ad hostare eos dū
pauetas hostium circa castra. dum quies ac silentium ex&.
dum nox incoeptum tegere possit. seducem sequerentur.
ad lucem puenire in tuta loca. Ip̄ socium urbes posse.
sicut auorum memoriam p̄. decius tr̄. mil. in samnio sicut nob
ad ulescentibus prio re punico bello calpurnius flammatis teen
tis uoluntariis cum ad tumulum eos capiendum. Stru inter
medios ducere hostis dixit, moriamur milites. et moste nra eri
piamus ex obsidione circumuenta legiones. hoc p̄. sempro
nius dicer& Nec uiros quidem nec romanos suos ducer&. Sine
morante uis tutis extitiss& comes uiam nonadmagis gloriam
quam ad salutem ferentem demonstrar&. duces in patriam ad
parentis ad coniuges ac liberos facit. ut seruenimi de est uobis
animus. Quid simouendum p patria ex& facer&is. quinquagin
tamilia ciuium sociorumq: circa uos eo ipso die caesa iacent, si
tot exempla uisturtis Non mouent. nihil umquam mouebit,
Si tanta clades in uelem uitam non fecit nulla faci&. Et liberi
atq: incolumes desiderante patriam. immo desiderate. Dum pa
tria est dum ciues eius estis desero. Nunc desideratis. Deminutis
capite abalienatis iuris ciuium seruis carthaginiensium facti.
pretio redituri estis. eo unde ignauia ac nequitia abistis; p̄.
sempronium ciuem uirū Non audistis arma capere. Ac sequi
se iubentem hannibalem post paulo audistis castra pdi& arma
tradi iuuentutem, quam ego ignauiam istorum accuso. cum sce
lus possim accusare. Non modo enim sequi recusarunt bene
monentem. sed obsistere ac recusare conatisunt. ferrictis gladiis
uiri fortissimi in estis summouissent, prius inquam p̄. sempro
nio pecuium agmen quam hostium furt erumpendum.
Hos ciues patriam desider&. Et quorum sic&eri similes fuis
sent. Neminem hodie exiis qui ad cannas pugnauerunt ciue̅
haberent, ex milibus septem armatorum. sexcenti extiterunt
qui erumpere audierent. qui in patriam liberi atq: armati re
direnti; Neq: his sexcentis milia hostes obstiterent, quam tutum iter
duarum pp̄ legionum agminis futurum cens&is fuisse ha
beretis hodie uiginti milia armatorum canusii fortia fide
lia. pc, Nunc autem quem admodum hi boni fideles q: nam
fortes Ne ipsi quidem dixerint. ciues ēe possunt. Nisi quis
credere potest fuisse uterumperetis. qui nec erumperent
obsistere conatisunt. Aut non inuidere eos cum incolumi
tatis gloriae illorum puisturtem paste cum sibi timorē
ignauiam q: seruitutis ignominio se causam ēe sciatis,

maluerunt inuentoqui latentes simul lucem atq: hostem
expectare. cum silentio noctis erumpendi occa sione eē. ad erū
pendum ecaſtris defuit animus. a deuitanda fortiter caſtra
animum habuerunt dies noctesq: aliquōd obsessi arma seipsi
tutati ualloſunt; tandem ultima ausi passiq: cum omnia
subsidia uitae desunt. ad fectisq: fame uiri bus. arma iam
sustinere nequirent necessitatib: magis humanis quam
armis uicti sunt; ostosole. Abhostib: a duallum accessit
ante secundā horā. nullam fortunam cessaminis expertis tra
diderunt arma ac seipsos; hec uobis ipsorum p biduum milita
fuit cum acie stare ac pugnare decuerit. tum in caſtra refu
gerunt. Cum pugnandum erat caſtra tradider-
neq: in acie neq: in caſtris utiles quos redimam. Cum erum
pere caſtris oportet & cunctamini a cman & is cum manere in caſ
tra tutare armis necesse est. Et caſtra & arma & uos ipsos
traditis hosti ego non magis ipsos redimendos. p. c. censeo qua
illos dedendos hannibali qui p medios hostis e caſtris erumper-
Ac p summam uim ſtutem sepatriae restituerunt; p ostquam
manlius dixē quamquam patrum quoq: pleros q: captui
cognatione attingebant. prē exemplum ciuitatis minime
incaptiuos iam inde antiquitus. Ap dulgentis paecunie
quoq: summa homines mouit. qua nec aerarium ex
aurire magna iam summe rogata in seruis admilitiam em
dos armatos quae nec maxime hannibalem huius ceteri ut
fama erat egentem locupletari uolebant. cum tristi respon
sum. non redimi captiuos redditum e. nouus q: superem
lucrus tot iactura ciuium adiectus e. cum magnis fl. ib: ques
tibus legatos ad postam p secutis sunt; unus ex his domum abiit.
Quod fallaci pedtui in caſtra iureiurando se exuuoluisse.
quod ubi innotuit relatum q: ad senatum est. omnes censuer
comphendendum et custodib: publice datis deducendum ad han
nibalem eē. Est & alia de captiuis fama decem primos uenisse.
de eis cum dubitatum in senatu e. Admitterentur in urbē
nec ne ita admissos eē. ne tamen his senatus dar-ur; mo
rantib: deinde longius omnium spe alios tris in sup lega
tos uenisse. L. Scribonium. & c. calpurnium. & L. manliu;
tum demum ab cognato scribonii. tr. pl. de remendis capti
uis relatum eē. nec censuisse redimendos. piatum & nouos le
gatos tris ad hannibalem reuestisse decem u & eos remansis
se. quod p causam recognoscendi nomina captiuorum ab
hannibale exti nere. regressi religione. se se exsoluissent;
deis dedendis magna contentione actum in senatum eē. uic
tos q: pauci sententius quid dendum censuerint. C & eru-
proximi scensorib: adeo omnib: notis ignominius que confec
tos eē. utquidam eorum mostem sibi ipsi exemplo consciue
rint; C & eri pontonorum solum omni deinde uita. sed p pe
luce ac publico caruerint; mirari magis adeo discrepare
inter auctores. quam quid ueri sit discernere queas. Quan
to autem maiore clade superiorib: cladib: fuerit. uel
ex resindi tionum quae eadem diem firma fecerat. tum labo
rare coepit. nulla profecto alia de re quam quod sperauerant
de imperio; defecere autem ad poenos hi populi. tellani. cala
ni. hirpini. apulorum pars samnites. praeter pentros. brut
tii omnes. lucani praeter hos surrexerant; & graecorum omnes
fere ora tarentini. m & apontani crotonenses locri q: ex his
et salpini omnes galli; Nec tamen tae clades. defectionesq: soci
orum mouerunt ut pacis usquam mentio apud romanos fie
ret. Neq: ante consulis romam aduentum. nec post quam
is redit. renouauit q: memoriam acceptae cladis. Quo in
tempore ipsorum adeo magno animo ciuitas fuit. ut consuli
ex tanta clade cuius ipse causa maxima fuisset & redeunti
et obuiam tum frequenter ab omnib: ordib: sit & gratiae
actae quod de re p. non desperasset. & quia sset hagmien siu
ductor fuisset & nihil recusandum supplicii fore.

IIII LIVI ABVRBE CONDITA LIBER

VICESIMVS SECVNDVS EXPLICIT.

di.

INCIPIT LIBER VICESIM⁹ TERTIUS·

HAEC HANNIBAL POST CANNENSEM PUGNAM CAPTA ACDIRIPIA CONSTISTIM EX APULIA IN SAMNIUM MOUERAT· ACCITUS IN HIRPINOS Ā STATIO· POLLICENTE SE COMPSAM TRADITURUM; CONPSANUS ERAT TREBI US NOBILIS INTER SUOS· SED PREMEBAT EUM COMPSINORUM FACTIO· FA MILIAE Ꝑ GRATIAM ROMANORUM POTENTIS; POST FAMAM CAN NENSIS PUGNAE UULGATAM Q: TREBI SERMONIB: ADUENTUM HAN NIBALIS· CUM COMPSAM URBEM EXCESSISSENT· SINE CESTAMI NE TRADITA URBS POENO PRESIDIUM Q: ACCEPTUM Ē IBI PRAEDA OMNI ACQ: IMPEDIMENTIS RELICTIS EXERCITU PASTITO MAGONEM REGIONIS EIUS URBES· AUT DEFICIENTIS ABROMANIS ACCIPERE· AUT DETRACTANTIS COGERE AD DEFECTIONEM IUB& IPSE Ꝑ AGRUM CAMPANUM MAXE INFERUM P&IT· OPPUGNATURUS NEAPOLIM UT URBEM MARITIMAM HABER&; UBI FINES NEAPOLITANORŪ INTRAUIT· NUMIDAS PASTIM IN INSIDIIS & PLEREQ: CAUE SUNT UIAE· SINUS Q: OCCULTA QUACUMQ: APTE POTERAT DISPOSUIT; ALIOS PRE SE ACTAM PREDAM EX AGRIS OSTENTANTIS· OBEQUITARE POSTIS IUSSIT; IN QUOS QUIA NEC MULTI ET INCOMPOSITI UIDEBANTUR· CUM TURMA EQUITUM ERUPISS&· ABCEDENTIB: CONSULTO TRAC TA IN INSIDIAS CIRCUMUENTA EST· NEC EUASISS& QUISQUAM· NIMIA Ꝑ PROPINQUUM ECHAUD PULLITRIE NAUES PISCATORIE PLEREQ: CONSPECTE Ꝑ TIMIS NANDI DEDISSENT EFFUGIUM; ALIQUO IAM Ē O PROELIO NOBILES IUUENES CAPTI CAESIQ: INTER QUOS & HEGEAS PRAEFECTUS EQUITUM· INTEMPERANTIUS CAEDENTES SECUTUS CE CIDIT A BURBE OPPUGNANDA POENUM ABSTERRUERE CONS PECTA MOENIA HAUD QUAQUAM PROMPTA OPPUGNANTI IN DE CAPUAM FLECTIT TER LUXURIAM TEMLONGA FELICITATE AT Q: INDULGENTIA FORTUNE MAXIME TAMEN CORRUPTAM OMNI LICENTIA PLEBIS· SINE MODO LIBESTATEM EXERCENTIS, SENATUM & SIBI & PLEBI OBNOXIUM PACUUIUS CALAUIUS FECE RAT, NOBILIS IDEM AC POPULARIS HOMO· CETERUM MALIS ASTUB: MANETUS OPUS· IS CUM EO FOSTE ANNO QUO RES MALE GESTA AD THRASUMENNUM EST· IN SUMMO MAGISTRATU ESS& IAMDIU INFESTĀ SENATUI PLEBEM RATUS· PER OCCASIONEM MOUANDI RES· MAGNĀ IURAM SURAM FACINUS· FUISSE IPSE A LOCA HANNIBAL CUM UICTORE EXERCITU UENISS& CRUCIATO SEQUATU TRADERET CAPUAM POENIS· IMPROBUS HOMO SED NON ADEXTREMUM PERDITUS· CUM ALL& IPSE OLUMI QUĀ EUERSA REP̄· DOMINARI; NULLAM AUTEM IPSE OLUMEM ESSE ORBA TAM PUBLICO CONSILIO CREDER& RATIONEM IPSE QUA& SENATUM SERUARET· & OBNOXIUM SIBI AC PLEBI FACER& · UOCATO SENATU CUM SIBI DEFECTIONIS CONSILIUM PLACITURUM· NULLO MO DO NISI NECESSARIUM FUISS& PRAEFATUS ESS& QUIPPE QUI LIBEROS EX APPII CLAUDII FILIA HABER& FILIAM QUE ROMA PUPTUM LUCIO DEDISSET; & ERUM MAIOREM MULTORUM MAGISQ: AMENDAM IUSTA SE, NONE QUIM PER DEFECTIONEM A TOLLENDAM EX CIUITATE SENATUM PLEBEM SPECTARE& PER CAEDEM SENATUS UACUAM REM PUB· TRADERE HANNIBALI AC POENIS UELLE EOS E PERICULO POSSE LIBERARE EOS· SI PERMITTANT SIBI & CETERAM INUM IPSE REP̄· OBLITI CREDANT; CUM OMNES UICTAM & UI PERMITTERENT· CLAUDAM INQUIT IPSE CURIA UOS& TAMQUĀ & IPSE COGITATI FACINORIS PARTICEPS· AD PROBAN DO CONSILIA QUIBUS NEQUIQUAM ADUERSARER· UIAM SALUTARIAE IPSE UENIAM; IN HOC FIDEM QUĀ UBLATIS IPSI ACCIPITE FIDE DATA EGRES SUS CLAUDI CURIAM IUB& PRAESIDIUM Q: INUESTIBULO RELIQUIT· NEQUIS AD IRE CURIAM IPSIUS SUO NEUE IPSE DE EGREDI POSSIT; TUM UOCATO AD CONCIONEM POPULO; QUOD SAEPE INQUIT OPTASTIS CAMPANI· UT SUPPLICII SUMENDI UOBIS EX IMPROBO AC DETESTABILI SENATU POTESTAS ESS& EAM NON PERTUMULTUM EX PUGNARE DOMOS SINGULORUM QUAS PRAESIDIIS CLIENTIUM SERUORUM Q TUENTUR· CUM SUMMO URO PERICULO· SED TUTAM HAB&IS ACLIBERAM, CLAUSOS OMNIS IN CURIAM ACCIPITE SOLOS· IPSE RMIS NEQUICQUĀ RAPAM AUT FORTE TENERE EGERITIS, DE SINGULORUM CAPITE UOBIS IUS SENTENTIAE DICENDAE FACIAM· UTQUISQUIS: MERITUS EST POENAS PENDAT SED ANTE OMNIA TUA UOS IRE INDULGERE OPORT& UTPOTIORE IRA SALUTEM ATQ: UTILITATEM URĀM HABEATIS;& ENIM HOS UTOPINOR· ODIS TIS SENATORES PONE SENATUM OMNINO HABERE NO UULTIS; QUIP PE AUT REX QUOD ABOMINANDUM· AUT QUOD UNŪ LIBERAE CUITATIS CONSILIUM EST SENATUS HABENDUS EST; ITAQ: DUE RES SIMUL AGENDE UOBIS SUNT· UT& UI& EREM SENATUM TOLLATIS· & POUS COOPT& ISCITARI SINGULOS SENATORES IUBEBO DE QUORŪ

: ABROMANIS:

25

capite uos consulam · quod de quoque censuerit as fi& sed
prius ne uis locum uirum fortem ac strenuum mouum sena
torem cooptabit as quam de noxio supplicium sumatur '
Jude consedit & nominibus ipsum nam coniectas citari .
quod primū forte nomen excidit ipsumq: ecuria produci
iussit; ubi audituum est nomen malum & improbum prose
quisq: clamare · & supplicio dignum ' tum pacuui
usq; ideo quę de hoc sententia sit data edicitur promalo atq:
improbo. bonum senatorem & iustum; primo silentiū erat ·
inopia potiorus subiciendi; deinde cum aliquis omissa
uerecundia quempiam nominass& multo maior extemplo
clamor oriebatur · cum alii negarent posse alii nunc pro
bra · nunc humilitatem sordidam que inopiam · & puden
dae actus aut que stus genus obicerent; haec multo magis
ipse cundo acte ctio citato senatore est factum · ut ipsius
penitere hominem apparet & quem autem ne uis substitu
erent locum de esse; quia nec eosdem nominari attinebat
nihil aliud quam ad audiendam probra nominatos & &
multo humiliores obscuriores q: c&teri erant eas qui primi
memoriae occurrebant; tradi labi homines. notissimum
quoq: malum maxume tolerabile dicentes esse iubentes
que senatum excustodia dimitti , Hoc modo pacuuius
cum obnoxium uitae beneficio senatum · multo sibi magis
quam plebi feciss& sine armis iam omnis concedentibus
donabatur; hinc senatores omissa dignitatis libertatisque
memoria · plebem adfari · salutare benigne · mutare appa
ratus accipere epulis eas causas suscipere et semp pasti a dee
secundum eam litem iudices dare · quae magis populari s
aptior que in uulgus · fauori conciliando esse& iam uero
nihil in senatu aliter quasi plebi sibi esse& concilium ·
prona semper ciuitas in luxuriā · non ingeniorum modo
uitio se& affluenti copia uoluptatium · & inlecebris omnis
amoenitatis maritimae terrestrisque; tum uero ita obse
quio principum & licentia plebeis lasciuere · ut nec libi
dini nec sumptibus modus esse& ad contemptum legum
magistratuum · senatus accessit; tum post cannensem cladē ·
ut cuius aliqua uerecundia erat · romanū quoq: sperne ꝙ
imperium; id modo erat in mora nec exemplo efficerent qd
con ubium & uictum mutas familias claras ac potentis roma
nis miscuerat · & quod cum militarent aliquod apud roma
nos; maximum uinculum erant · ccc · equites nobilissimus
quisque campanorum · in praesidia siculorum urbium
delecti a bromanis ac missi; Horum parentes cogna
tique aegre perui gerunt · ut legati ad cōs · romanum
mitterent; hi nondum canusium profectum · se uenisse
cum paucis ac seniorem ibus consulem inuenerunt · quam
poterant maxume miserabilem bonis sociis superbis atq:
infidelibus uterant campanis pernendum; & aurit rerū
suarum suiq: contemptum · cos · primis de cogendo
clade mutando que; nam cum legati aegre ferre senatū
populumque campanum · aduersi quicquā euenisse roma
nis · nunta assent pollicerenturque omnia quę ad bellum
opus essent , Morem magis inquit loquendi
cum sociis seruatis campani iubentes quae opus essent
ad bellum imperare; quam conuenienter ad praesentem
fortunę nr̄ę statum locuti estis · quidenim nobis ad annas
relictum est · ut quia aliquid habeamus id quod est exple
ri ab sociis uelimus · pedites uobis imperemus · tamquam
equites habeamus · pecuniam deesse dicamus · tamquā ea
tantū desit · nihil nec quod suppleremus quidem nobis reli
quit fortuna; legiones equitatus · arma signa equi uiri q: ·
pecunia cōmeatus · aut in acie aut ruinis posteroie missis
castris perierunt; Itaque nouum & nos in bello ·
oportet campanis et poenā bellum pro nobis suscipiatis;
ueniat in mentem ut trepidos quosdam maiores uestros
intra moenia compulsos · nec samnitem modo hostem ·
sed & am fidei pum patientes receptos in fidem · sacricula
defendimus coeptumque propter uos cum samnitibus
bellum · per centum prope annos uariante fortuna euentū
tulerimus; adicite ad haec quod foedus equum dedistis quod
leges uras · quod ad extremū id quod ante cannensem cede
cladem maximū fuit ciuitatem nr̄am magnae pasti uosterū
dedimus communicauimusque uobiscum · Itaque cōmu
nem uos hanc cladem quae acceptae st credere campani

oportꝫ communem patriam tuendam arbitrarier: sejpon
cum samnite aut&rusco rem esse utquod nobis ablatum sipi ta
lia tamen imperium maneat poenus hostis pea fricæ quidem
indigena abulam is terrarum oris fr&o oceani herculisque
columnis expertem omnis iuris et conditionis et linguae
prope humanae militem trahit hunc natura &moribus
ipmitem ferumque insuper duxipse efferauit pontibus
ac molibus exhumanorum corporum ferue faciendis. &quod
proloqui &iam piget uescit corporibus humanis docendo
infandis pastos epulis quos contangere &iam nefas sit uide
re atq: habere dominos; &ex africa &a casthagine iura
petere. &italiam numidarum ac maurorum pia prouin
ciam ee cui pongento modo in italiam detestabile sit pul
chrum erit campanis prolapsum clade romanū imperiū
uestra fide uris uiribus retentum ac recuperatum ee; xxx.
peditum. iiii. equitum arbitror excampania scripsisse.
iam pecuniae ad fatum est frumenta qui si parem fortunae
urae fidem hab&is; nec hannibal seuicisse senat& nec roma
ni uicto sesse; hac oratione cos. Dimissis redeuntibusque
domum legatis unus exhis subiusu irritus tempus uenisse
art quo campani nonagrū solum abromanis quondam
per iniuriam ademptum recuperare. sed imperio &iam
italiae potiri possint; foedus enim cum hannibale quib:
uelint legibus facturos. neq: controuersiam fore. quia ipse
confecto bello hannibal uictor in africa mdecedat. exercitū
que deportet. &italiae imperium campanis relinquatur.
Haec uiri loquenta adsensionem sta renuntiant legationem
uti del&um omnibus uider&ur nomen romanū; extemplo
plebs ad defectionem ac pars maior senatus spectare. extrac
ta tamen auctoritatibus seniorum per paucos dies est res;
postremo uincit sententia plurium. utidem legati quia dcon
sulem romanum ierant ad hannibalem mitterentur.
Quo priusquam iretur: cestumque defectionis consilium ee
romam legatos missos a campanis in quibusdam annalibus
inuenio. postulantes utalter cos. Campanus fieret si rem
romanam adiuuari uellent; indignatione orta summoueri
a curia iussos ee missum que lictorem qui excurbe educe; &

eos. atque eo die manere extra fines romanos iuberet quia nimis
compar latinorum quondam postulatio erat; coeli usq: &a
lusit. aut sine causa pra&ermiserant scriptores ponere pro
cesto sum uertus; legati ad hannibalem uenerunt pacemq:
cum eo conditionis fecerunt. nequis imperator magistratus
ue poenorum in sullum inciuem campanū haberet. neue
ciuis campanus inuitus militar& munus uefacer& ut sue leges.
sui magistratus capuae essent; ut. ccc. ex romanis captiuos
poenus dar& campanis quos ipsi elegissent. cum quibus equi
tum campanorum quum consilia stipendia facerent per
mutatio fieret. nec pacta illa insuper quam quae pacta
erant facinora campani ediderunt. Nam praefectos
socium ciuis que. alios. passim aliquo militiae munere
occupatos. passim priuatis negotis implicitos. plebs repente
omnis comprehensos uelut custodiae causa balneis includi
iussit; ubi feruore atque aestu animis inter clusa foedum immo
dum expirarent; ea nefierent neue legati omitter& ut
ad poenum. summa ope decius magus uir cui ad summam
auctoritatem nihil praeter sanam ciuium mentem defuit.
restiterat; ut uero praesidium mitti ab hannibale audiuit.
pirrhi superbam dominationem. miserabilem que tarenti
norum seruitutem exempla referens. primo nec recipe
r& ur praesidium palam uociferatus est; deinde ut receptū
aut eiceretur. aut simalum facinus quod au&ustissimis so
ciis consanguineis que defecissent forti ac memorabili faci
nore purgare uellent. utinter fecto punico praesidio restitu
erent romanis se. haec nec nequum occulta agebantur. cum
relata hannibali ee nt. primo misit qui uocarent magnum
ad se se in castra; deinde cum: is ferociter negasset. se iturum;
nec equum hannibali ius esse in ciuem campanū; concitatus
ira poenus comprehendi hominem. uincturumq: ad tra hi
ad se se iussit; Uertus deinde ne quid in peterum tumul
tus atque ex concitatione animorū. inconsulta cestaminis
ortꝫ r& ur: ipse praemisso nuntio ad marium blosium
praetorem campanum. postero die se capuae futurū. profi
citur. ex castris cum modico praesidio; mariusque contionem
aduocat. e dicit ut frequentes cum coniugibus ac liberis

obuiam irent hannibali abuniuersis id non oboedienter
modo sed equirae fauore & am uulgi estuidio uisendi totiã
uictorum sdarum imperatorem factam est decius magius quæ
obuiam egressus est nec quo tamorem aliquem exconscien
tia significare poss & priuatam serenuit in foro cũ filio
clientibus quepaucis ociose inambulabit trepidante tota
ciuitate adexcipiendum poenum uisendumq: hannibal
ingressus urbem senatum extemplo postulat praecantab:
que indeprimoribus campanorum nequid eo die serè
gereret diemque utpse aduentus suo festum la&us sa clubens
celebraret· quamquã praecepsingenio iniram erat tamen
nequid inprincipio negaret uisenda urbem magnã pastẽ
diu consumpsit· deuersatus est apud innios celeres sthe
nium pacuuium que inclitos nobilitate adiuuatis· eo
pacuuius calauius de quo antedictum est· princeps fac
tionis eius quaestraxerat rem ad poenos· filium iuuenem
adduxit abstractum a sẽ decio ait latere cum quo fero
cissime pro romana societate aduersus punicum foedus
fecerat nec eum aut indignata in pastem alteram ciuitas·
aut patria maiestas sententia depulerat·

Huic tum pater iuueni hannibalem deprecando ma
gis quam purgando placauit uictusq: patris precibus
lacrimis quẽ etiam adgenam eum cum patrae uocari
ussit; cui conuiuio nemine campanũ praeter quãhos
pites fui; bellum que tauream insignem bello uirum adhi
bitum erat; epulari coeperunt dedie· & conuiuiũ non
ex more punico aut militari disciplina esse sed ut in cauta
te atq: & iam modo diu aduarios omnibus uoluptatũ
incelebris instructum; unus nec dominorũ in uitatione.
nec ipsius interdum annibalis calaui filius per hol
lauiũ impotui ipse ualitudinem excusans patrem animi
quoq: eius haud mirabilem inter turbationem causa
aptae solus ferme occasũ· patrem calauium ex conuiuio
egressum secutus filius· ubi inter & am horatus erat postici
aedium patibus peruenerunt· consilium inquit ad fe
ro pater· quo nouenia solum peccata quod fecimus ad
hannibalem impetrari a bromanis· & an multo maiore
dignitate & gratissimus campani quam umquã fuimus·
Cunctabundus pater quidnam ideesset consilii quaereret &
toga rejecta ab umero latus sucantem gladio nudat; iam
ego inquit sanguine hannibalis sanctam romanum foedus
teid priussare uolui si forte adesse dum facimus patratur
malles· Quae ubi audit audi uidit q: senex: uelut
suam agendis interque audiebat interesse tamen me & per ego
te inquit fili quaecumq: iura liberos iungunt parentibus
precor· quaeso quae ea pro te oculos patris facere & pati omnia
infanda uelis; pauce horasunt intra· Quas iurantes pquic
quid deorum est dextrae dextras iungentes fidem obstrin
ximus· ut sacratas fide mẽ nsis; digressis in conloquio ex
templo in eum armaremus· ab hospitali mensa iurgiis·
adquam testus campanorum adhibitus esset ab hannibale·
ut eam ipsam mensam cruentaret hospitis sanguine; han
nibalem pater filio meo potui placare· filium hannibali
non possum· sed si nihil sancta non fides non religio non
pietas· audeantur infanda· si non perniciem nobis cum
scelere ferunt; unus adgressurus est hannibalem· quid illa
turba tot liberorum seruorumq: · quid inunum intenta
omnium oculi· quid tot dextrae torpescent ipsa mentia illa
uultum ipsius hannibalis· quem armati exercitus sustine
rem; quem horret p· r· . tu sustinebis· talis auxilia
desint· me ipsum ferẽ cor pus meum opponentem pro cor
pore hannibalis sustinebis· atq: per meum pectus·
petendus ille tibi transfigendusq: est· sed hic te detenere
ri sine potius quam illic uinci; ualeant precesque apud te
meae· sicut prote hodie ualuerunt; lacrimantem Inde
iuuenem cernens· medium consecratur· atq: osculo hesit
nonante precibus abstitit quam peruictus gladium
ponere & fidem quaedaret nihil facturum tale; tum
iuuenis; ego quidem inquit quam patriae debeo pietatẽ
exsoluam· patriam tuam doleo uicem· cuius prodi tae
patriae sustinendum est crimen; semel cum defectione
amissa a bromanis· iterum cum pacis cum hannibale
fuisti auctor· testio hodie cum restituendae romanis
capuae moram atq: impedimentum est; patria ferrũ

quo prote armatus hanc arcem hosti minime quoniã
patens extorquẽ recipe · Haec cum dixisset gladiũ
in publicum transinaceriam hosti abiecit & quominus res
suspectae ẽt saepe conuiuio reddidit · Postero die
senatus frequens datus hannibali, ubi prima eius oratio
per blanda ac benigna fuit · quagratias egit campanis ·
quod amicitiam suam romanae soci & tati praeposuissent,
inter cetera magnifica promissa pollicitus · breui caput
italiae omni capuam forẽturaque inde cum cẽteris popu
lis romanum & iam pẽritarum, unum esse ex hostem
punicae amicitiae · foederis que secum facti quem neque
dici debere · Magium decium · cum postolare ut si
bi dederetur · ac se praesente de eo referatur · senatus que
consultum fiat, omnes in eam sententiam ierunt · quã quã
magnae pasti ecuis indignus ea calamitate · et haud par
uo initio minui uidebatur ius libertatis; egressus curia in
templo magistratũm consedit · comprehendi q: decium
magium · atque ante pedes destitutum causam dicere
iussit, qui cum manente ferocia animi negar & lege foe
deris sẽ cogi possẽtum iniectae catenę duciq: ante lictorẽ
in castra est iussus, quo ad capite apesto est ductus · concio
nabundus incessit · ad circum fusa mundiq: multitu
dinem uociferans, hab & is libertatem campani quam
p & afas, foro medio luce clara uiderabus uobis · nulli
campanorum secundus uinctus admortem rapior, quid
uiolentius capta capua fieret · ite obuiam hannibali ·
Exornate urbem diemque aduentui eius consecratae · ut
hunc triumphum deuue uestro spect & is ·
Haec uociferante · cõmoueri uulgus uidet & ur · ob
uolutum caput est · ocius que rapi extra portam iussus ·
ita in castra inducitur · extemplo q: impositus innuen
& casthaginem missus · memoti aliquo capuae ex in
dignitate rei orto · sensum quoque paenitet & dedi
tionis · & legatione missa ad rep & endum eum ·
nam ut negando rem quam primum p & erent offen
dendi sibi noui soci auttribuendo habendus capuae
est & sedit omnis actur barum auctor; nauẽ gyrenas
deserere uelebãt parabãt
desertae tempestas · qua & iam iudicione regum erat ibi cum magius
ad statuam ptolomei regis confugiss & · deportatus a custodibus
alexandriam ad ptolomeũ dum eũ do cuiss & contra ius foederis
uinctum se ab hannibale ce uindic liberatur · pmissu quid uelit
r & sen romam seu capuam malle & hoc magis capuam sibi tuta
dicere · & romam eo tempore quo inter romanos campanosq: bellũ
sit transfugae magis quam hospitis fore domi alium · nusquam
malle quam in regno eius uiuere · quem uindicem atq: auctorẽ
habeat libertatis · Dum haec geruntur quintus fabius pictor
legatus · a delphis romam redit · responsum q: ex scripto recitauit ·
diuinq: ineo erant quib: quoq: modo supplicar & ur, tum
sita faxit is romani uirtute res meliores facilioresq: erunt · magis
q: ex sententia resp uestra uobis proced & uictoria q: duelli per ·
erit, pr tio apollini rep · uestra bene gesta seruataque luc is
meritis donum mittito · deque praeda manubiis spoliisque
honorem habito tẽ la scauiam a uobis prohibito te,
haec ubi ex greco carmine interpretata recitauit · tum dix
se oraculo egressum ex emplo iis omnibus diuis rẽ diuinã
ture ac uino facturum esse iussumq: a banta sate sicut coronatus
laurea corona & corna eulum adiss & & ren diuinam faciss
s & · ita coronatum nauem ascendere · nec ante deponere eam
quam romã peuenisset / Sequae cumque imperata sint cum
summa religione ac diligentia exsecutum · coronam rome
nam apollinis deposuisse, senatus decreuit atque aeres diui
nae supplicationes que primo quoq: tempore cum cura fieret,
Dum haec romae atque italia geruntur · hannibal uictoriae
ad cannas casthaginem uenerat · mago amilcharis filius,
non ex ipsa acie a fratre missus · sed recentis aliquot dies inter
ipiendis ciuitatibus bruttiorum · quaeque deficiebant is
cum ei senatus datus esset & res gestas ipse italia a fratre exponit ·
cum sex imperatoribus eum · quorum quattuor cos · Duo
dictatores ac mag · equit · fuerint, cum sex consularibus
exercitibus acie conflixisse · occidisse supra cc · hostium supra l ·
cepisse, exiiii consulibus duos occidisse · ex duobus auctum
alterum · alterum tota amisso exercitu uix cum quinquagin
ta hominibus effugisse, mag · equitum quae consularis pote
tas sit fusum fugatum · dictatorem quia se ipse facien non quam

commiserit unicum haberi imperatorem; bruttiosa pulosque
partim samnitium aducanorum defecisse ad poenos; capuam
quodcaput poncampaniae modo. sed post adflictam romanam cannensi pugna italiae sit hannibali se tradidisse,
prohis tantas torque uictorius. sacrum deis immortalibus agi
Haberique; ad fidem deinde tam laetarum rerum effundi
muc fabulo curiae uis senatulos. aureos, quot tantus aceruos
fuit utrum & centabus dimidium supe&ris modios explesse
sint quidam auctores; fama tenuit quae propior uero est
haud plus fuisse modio adfecit deinde uerbis quo maiores
cladis indicium esse & pemmen pisiequitum. atque eorum
ipsorum primo resid gerere insigne; summa fuit orationis.
quo propius spem belli perficiendi sit. eo magis omni ope iuuandum hannibalem esse; procul equim abdomo militiam ee.
ipm media hostium terra in magna uim frumenta. pecuniae ab
sumi; & tot actis uti hostium exercitus delesse. ita uictoris
& iam copias pastea liquamin uisse; mittendum igitur sup
plementum ee. mittendam in stipendium pecuniam. frumentu
que tam benemertas de nomine punico militibus; secundum
haec dicta magonis laetis omnibus. himilconis factionis bar
cinae. locum hannonis increpandi ee ratus, Quid est an
no inquit & iam nunc paenitet belli susceptae aduersus roma
nos. iubedebi hannibalem. usquam intam prosperis rebus grates
deis immortalibus agi. audiamus romanum senatorem in
carthaginiensium curiatum hanno tacuisse n hodie. scio
scripta nequit in communi omnium gaudio minus laetari
quod esse & uobis loquerer; nunc interrogata senatus paenitet
te me adhuc suscepti aduersus romanos belli si retineam aut
superbus aut obnoxius uidear; quorum alterum est hominis
alienae libertatis oblitu. e liberum suae, Respondeat inquit
himilcon. non desisse paenitere me belli. neque desiturum
ante inuictum urbem imperatorem incusare. quam finitu
aliquam tolerabili condicione bellum uidero; nec mihi
pacis aut aliquae desiderium. ulla alia res quam pax nouae
finis; itaque ista quaemodo mago iactauit. himilconi ce
teris que hannibalis satellitibus iam laetas sunt. mihi poss
laetae ee quia res bello benae gestae si uolumus fortuna uti
pacem nobis aequiorem dabunt, quam si praeter mittamus
hoc tempus. quo magis dare quam accipere possumus uideri
pacem uereor nec haec quoq: laetia luxuri& nobis acuanae uadat. Quaetamen nunc quoq: qualis est occidi
exercitus hostium. mitta milites mihi quid aliud rogares
fierent uictus. hostium capi bina castra praeda uidelic&
plena & commeatum. frumentu & pecuniam dare quid
aliud si spoliatus. si exutus caeteris esses p&eres. & ipse omnia
ipse mirer. mihi quoque equm quoniam respondi himilcon.
interrogare ius fasque est. uelim seu himilco respondeat
cum adinterr&ionem romani imperii pugnatu ad cannas
sit. constet & que in defectionem totam italiam ee primum.
& quis latini nominis populus defecerit ad nos. deinde
haec. quis homo exquinque & xxx. tribus ad hannibalem transfugerit; cum utrumq: mago negasset & hostium
quidem ergo inquit adhuc nimis multum super est. sed
mutato uidebo ea quidanimorum quo due spes habeat stare
uelim. Cum id negasset mago diceret, nihil faciliu
scitum est inquit et quos legatos ad hannibalem romani
miserunt de pace & quam de pri q: mentionem pacis rome
factam ee ad patum a uos est. cum id quoque negasset &
bellum igitur inquit integrum tam habemus. quam habui
mus quadie hannibal in italiam est transgressus.
Quam uaria uictoria priore punico bello fuerit. pleriq:
qui meminerimus super sumus; nunquam terra mariq:
magis prosperae res nostrae uisae sunt. quam ante cos.
Clutatium & apostumium fuerunt, lutatio & postumio
cos. deuicti sed ad egatas insulas sumus; quod sitid quod
diomena uestant. nunc quoq: fortuna aliquid uariauerit.
tum pacem speratis cum uincemus. quam nunc cum uincam
dat nemo. ergo si quis de puce consul & seu deferenda hostib:
seu accipienda habeo quid sententiae dicam; si debis quem ago
postulat repetas nec uictoribus mitta. attinere puto et frus
tra nibus nos falsa atq: inani q: multo minus censeo mitten
dae ee, haud multos mouit hannonis oratio; nam
& simul atis cum familia barcinae leuiorem auctorem face
bat & occupat animi praesentia laetia nihil quouanius

fier& gaudium suum auribus admittebant debellatumque
mox fore si adnitu paulum uoluissent rebantur; itaque inge
ti consensu fit senatus consultum· ut hannibali XX XX
numidarum in supplementum mitterentur· & XXXX
elephanti· & argenti talenta· dictator quecum magone in hi
paniam praemisisset adconducenda XX pedtum IIII equi
tum· quibus exercitus qui in italia quiq: in hispania erant
supplerentur; c&terum haec utin secundis rebus segnitar os
equegesta· Romanos praeter insitam industriam
animis· fortuna &iam cunctari prohibebat; iam nec
consul ulli rei quae per eam agenda e&t deerat· edicit ce
m· iunius· per rebus diuinis perfectis· lato q: ut sol &
ad populum ut equidem e&cendere luce& praeter duas ur
banas legiones q· principio anni a consulibus conscrip
tae fuerant & seruorum dilectum· cohostesq: ex agro pice
no & gallico collectas· adulatum prope desperatae rei op
auxilium cum honesta utilibus cedunt· descendit de iure
qui quis capitalem fraudem ausi quiq: pecunia iudicati in
uinculis essent· quorum apud semitui fierent eos· nova
pecunia· quae se ex solui iussurum; ea se omnia· hominu
gallicis spolisq: triumpho c· flaminii tralata erant arma
uit; itaque cum XXIU armatorum a burbe proficiscitur·
Hannibal capua recepta· cum iterum neapolitanorum
animos· pactam spe pactam m&u nec quicquam tempes
s&· in agrum nolanum exercitum traducit; & ut non
hostiliter statum· qui a non desperabat uoluntariam dedi
tionem· tra simorarentur spem ubi leorum quae pati
aut timere possent praeter missurus; senatus ac maxime
primo res aus in soci&tate romana cum fide perstare·
plebs nouarum ut sol& rerum atq: hannibalis tota e&
m&um que agrorum populationis & p&enda in obsidio
ne multa grauia indignaq: promuneye animo· neque
auctores defectionis deerant; itaque ubi senatum m&us
cepit si prolatam tendesent resistia multitudini concitate
non posse secunda simulanda simulando dilationem ali
quem uenium· placere enim sibi defectionem ad hannibalem
simulant· quibus autem conditionibus in foedus amicitia
quae quo usque transeant· parum constare; tras patio sum pro
legatos propere ad pr Romanum marcellum claudiu
qui casilini cum exercitu erat mittunt docentq: quanto
in discrimine esit nolana res· agrum hannibalis e& & poenoru
urbem extemplo futuram· nisi subueniatur· concedendo
plebi senatum ubi uelint defecturos se ne deficere praefes
narent effecisse; marcellus con laudatis nolanis eadem
simulatione extrahit rem in suum aduentum ut sit interim
celari quae secum actae erant· spemque omnem auxilio
romani· ipse a casilino galatiam pet atque inde
ulturno amni traiecto· per que agrum faucalanu
trebianum que super sen sulam permonas nolam per
uenit · Subaduentum pr . Romani· poenus agro
nolano excessit· & admare proxime neapolim des
cendit· cupidus marini oppidi potiundi· quo cursus
nauibus tutus ex africa esset; c&terum postquam nea
polim a praefecto romano teneri accepit· M· iunius
silanus erat ab ipsis neapolitanis accitus· neapoli quoq:
ficar nolano omissa p&it nucertaneam cum aliquan
diu circum sedisset & saepe ut saepe sollicitandis ne quic
quam nunc plebe nunc principibus· fame denum
indedi tionem accepit pactus ut inermes cum singulis
abirent uestimentis· Deinde ut quia principio mitis
omnibus italicis praeter romanos uideri uell& praemia
atque honores quis remanserant ac militare secum uolu
sent prepositis· ne ea spe quemquam tenuit; dilapsi omnis
quocumque hospitia aut fortuitus animi impetus tulit
per campanie urbes· maxime· nolam neapolimq:;
cum ferme XXX senatores ac forte primus quisque
capuam petissent· excluti inde quod portas hannibali
clausissent· cum asse contulerunt; nuceria praesidium
data est urbs direpta atq: incensa; nolam marcellus
non sui magis fiducia praesidii quam uoluntate prin
cipum habebat· plebs timebatur· & ante omnis· L· Ban
tius qui consensu ad tempta ntem defectionis ac m&us
a praetore romano· nunc ad proditionem patriae· nunc
sic adie fortuna defuisset & ad transfugiendum famulabat,

erat iuuenis acer: et sociorum ea tempestate prope nobilis
simus eques. semi necem eum ad cannas ipse aceruo caesorum
corporum inuentum · curatumq: benigne & iam cũdo
nis hannibal domum remiserat ob eius gratiam meri
ti · rem nolanam inius dra onem que dare uoluerat
poeno apud xiumque eum et sollicitum cura nouandi res
pra&or cernebat; c&terum cum aut poena cohibendus
esse & aut beneficio conciliandus: sibi ad sumpsisse quã
hostia demisse fortem ac ferenum maluit socium; acci
tumq: ad se benigne appellat · multos eum inuidos ipũ
popularis habere · inde existimatu facile esse quod pe
mo ciuis nolanus sibi indicaueri t quam multa eius
egregia facinora militaria essent, sed qui in romanis
militauerat castris non posse obscuram eius uirtutem
esse · multos sibi quicum eo stipendia fecerant referre
quiuit esse & illae quaeq: et quotiens pericula prosa
lute ac dignitate pr · adisse &; utaque carmensi proelio
non prius pugna abstinuerit · quam prope exanguis
ruina super inciderat um uirorum equorum armorũ
que sit oppressus, Ita quem acte uirtute esto ip
quit · apud me tibi omnis honos atque omne praemiũ
erit, et quo frequentior mecum fueris · sentier es eam
rem tibi dignitati atque emolumento esse · l& loq:
iuueni promissis e quõm eximium ex dono dat ·
bigatosque quingentos quaestorem numerare iub& ·
lictoribus imperat ut eum se adire quotiens uelit
patiantur, hac comitate marcelli · ferocis iuuenis
animus adeo est mollitus · ut nemo inde sociorum
rem romanam fortius ac fidelius iuuerit

Cum hannibal ad postas esset & nolam equm rursus
a uiceria mouit castra · plebs que nolana de integro
ad defectionem spectare & marcellus subaduentum
hostium intra muros se recepit · non castris modo sed
ne prodendae urbis occasionem primis mutatis inea
inmunitatibus daret, Ipse uti deinde utriq: acies
romanorum coeptae promoenibus nolae · poenorũ
a pte castra sua · proelia hinc parua inter urbem
castraq: & uario euentu fiebant · quia duces nec pro
hibere paucos temere pcantis nec pedare signum uni
uersae pugnae uolebant; in hac comitia tam duorũ
exercituum statione principes nolanorum nunti
ant marcello · nocturna conloquia super plebẽ
ac poenos fieri · statutumq: cẽ ut cum romana acies
egressa portis ir & · impedimenta eorum ac sarcinas
diripe rent · claderent de inde postas muros q: occu
parent · ut potentes rerum suarum atq: urbis · poe
num inde promano acciperent · Haec ubi
nunciata marcello sunt · con laudatis senatoribus;
nolanis prius quam aliqui motus inuris oriret & ur
fostum am pugnae experiri statuit; ac teris postas
ipse hostes uersas tripertito exercitum instruxit · ip
pedimenta subsequi iussit · calones lixas q: & in
ualidos milites uallum ferre · media posta robora
legionum & romanos equites duab: circa postis nouos
milites leuemq: armaturam ac suorum equites sta
tuit; nolani muros postas q: adire uetiti subsidia q:
destinata impedimentis data neo occupatis proelio
legionibus sinea imp&us fier & ita instructi intra
portas stabant; hannibali Subsignis id quod pali
quot dies fecerat ãt multum diei in acie stanti · primo
miraculo eẽ · Quod nec exercitus romanus posta egre
der & ur · nec armatus quisquam in muris e & ratus
Deinde pdita conloquiũ eẽ m & uq: resides factos · par
tem militum in castra remittit iussos propere ad pa
ratum omnem oppugnande urbis ipse primam aciem
adferre · satis fidens satis sicunctantibus ipse tar & · tu
multum aliquem in urbe plebem moturam; tum in
suaquisq: ministeria discursu trepidat · ad prima
signa succedit q: ad muros acies pace facta · repente
posta marcelli [illegible] canere clamorem q: tolli · ac
pedites primum Deinde equites quanto maximo
possent impetu in hostem erumpere iub &, Satis
terroris tumultus q: ipse aciem mediam intulerant ·
Cum duab: circa postis p. ualerius flaccus & c. aure

liuſ legati incognita hoſtium erupeſſe addidere cla
morem lixae caloneſq: & aliatur ba cuſtodiae
impedimentorum adpoſita· utpaucitatem maxime
ſpernentib: poeniſ ingentiſ ẏ repente exercituſ ſpe
ciem fecerit, uix equidem auſim adfirmare quod
quidam auctores ſunt ·ij· & decc hoſtium caeſoſ ꝙ̄ on
pluſ romanorum amiſiſſe, ſiue tanta ſiue minor
victoria fuit ingenſ eodie reſacneſcio an maxima illa
bello geſtaſit, ꝙ̄nuncī enim abhannibale uincentib:
difficiluſ fuit quampoſtea uincere, hannibal
ſpe potiundę ꝙ̄olae adempta· cumacerraſ receſſiſſet·
marcelluſ exẽplo clauſiſ portaſ cuſtodibuſq: diſpoſi
tiſ ꝙ̄equiſe egreder & ur queſtionem in foro debiſqui
clam inconloquiſ hoſtium fuerant Habuit, ſup̄
l xx dampnatoſ ꝑditionis ſecuri pcuſſit bona que
eorum iuſſit publica p̄a· ee & ſumma rerum ſena
tui tradita· cumexercitu omni ꝑfectuſſupra ſu & ſu
lam caſtriſ poſitiſ conſedit · Poenuſ acerraſ pri
mum aduoluntariam dedꝯionem conatuſ ꝙ̄licere·
poſtquam obſtinatoſ ſndeuid & obſidere· atq: op
pugnare parat, ceterum acerraniſ pluſanimi quā
uir iumerat ſtaq: deſpera & acutela urbiſ ut circum
uallari moenia uiderunt· priuſ quā continuarentur
hoſtium opera pinter miſſa munimenta ne glectaſq:
cuſtodiaſ ſilentio noctiſ dilapſi pluraſ inuia quaque
q: aut conſilium aut error tulit in ǒrbeſ campaniae·
quaſſatiſ ceſtumerat ꝓmmutaſſe fidem ꝑfuger·
Hannibal acerriſ diuerſiſ atq: incenſiſ· cumacaſino
dictatorem romanum legioneſq: accipi nuntiaſ ſ-nimiſ
ſent· Nequiſ amp ꝓpinquiſ hoſtium caſtriſ capuę
quoq: recurrunt· exercitum· adcaſilinum ducit,
Caſilinum eo tempore prẽneſtini habebant cum
pauciſ romaniſ latiniq: nominiſ· quoſ eodem audi
ta cannenſiſ cladeſ contulerat, hinonconfecto pre
neſte addiem dilectuſ ſeriuſ ꝑfecti domo· cumcaſi
linum anteſamam aduerſae pugnae ueniſſent·
Etaliſ adgregantur ſeſe romaniſ ſociſq: ꝑfecti
acaſilino cumſatiſ magno agmine iuent· aueſtat rẽtro
caſilinum nuntiuſ cannenſiſ pugnae, ibicum dieſ
aliquo ꝙ̄ ſuſcepti campaniſ timentiſq: ac cauendiſ
acſtruendiſ inuicem inſidiiſ traduxiſſent· ſta de
capuae defectione agi accipiq: hannibalem ſatiſ
ꝓceſta habẽre· ſnfectiſ nocte oppidaniſ paſtem ur
biſq: circauultur numeſt· Coenim diuiditur amni
occupauerit ꝙ̄q: ꝓſidium caſilini habebant romani
Additur & perufinacohoꝝ homineſ cccc lx·
Eodem nuntio quoprenestini paucoſ a ꝓdieſ caſili
num conpulſi· & ſatiſ ferme armatorum adtam ex i
guamoenia & flumine alterapaſte cincta· tuenda erat
penuria frumenti minimum & iam utuider & ur
hominum efficiebat · Hannibal cumiam
inde haud pcul e & g & uloſ cum ꝑfecto nomina
et iſiſalca p̄mittit· ac primo ſi fiat conloqui copia·
uerbiſ benigniſ ad portaſ aperi undaſ· ꝓſidiumq:
accipiendum ꝓlicere iub & ſinpeſtinatia ꝑſtent
ut remgerere accemptare ſiquapaſte inuadere
urbem poſſit ; Ubiadmoenia acceſſere quiaſilenti
umerat ſollicitudo uiſa m & uq: conceſſum· barbaruſ
ratuſ· moliri poſtaſ & clauſtra refringere parat·
Cumpatefactiſ repente poſtiſ· cohoſteſ duae ad ipſi
inſtructe intuſingent cumtumultum erumpunt·
Stragemq: hoſtium faciunt· ſtaprimiſ repulſiſ mahar
bal cummaiore robore uiroꝝ miſſuſ· ꝓ ipſe
eruptionem cohoſtium ſuſtinuit· poſtremo hannibal
caſtriſ ante ipſa moenia oppoſitiſ paruamurbem·
paruumq: preſidium· ſummauiatq: omnib; copiiſ
oppugnare parat· acdum inſtat laceſſitq: corona
undiq: circumdatiſ moenib: aliquod militeſ· et
prumptiſſimu quemq: emuro turribuſq: ictoſ
amiſit; ſemel ultro erumpentiſ ſnagmine elepha ꝓ
torum oppoſito ppe ꝓtercluſit trepidoſq: compulit
inurbem ſatiſ multiſ ut extanta paucitate ꝓterfec
tiſ, plureſ caecidiſſent ꝓnox proelio inter ueniſſe &
poſtero die omniu animi adoppugnandum acce ꝓ

duitur· utiq: postquamcorona aurea muralis propo
sita fracq: ipse dux castelli plano loco positi signem op
pugnationem ſagunti expugnatoribus exprobrabat·
carnarum thrasymeniq: & trebiae singulos admo
nens uulnerosq; indeuineae quoq: coepę agi cuniculoq;,
quę caduarios conatus hostium auertisulla autarsdeerat;
soci romanorum ppugnacula aduersus uineas frangere·
transuersis cuniculis hostium cuniculos excępere· & pa
lam & clam coepti sobutam ipse donec pudoretiam hanni
balem abincepto auerterit cassiq: communitis acpsidio
modico ipso posito ne omissa resumerentur· ipse hiberna
capuam concessit ibi pastem maiorem hiemis exer
citum ipse tectis habuit· Aduersus omnia humana ma
la· Saepe additum bonis ipse expertum atq: insuetu;
scaq: quos nulla malui uicerat uisp didere nimia bona·
ac uoluptates immodice & compensius· quo auidius
ex insolentia ipse assemerserant, Somnus enim & ui
num & epulae & sconstabalineaq:· et otium confusudine
ipse dies blandius ita eneruauerunt corpora animosq: ut
magis deinde prę certe uictoriae eos quam presentes tuta
rentur uires manusq: id peccatum ducis apud pertos
actium militarium haberetur· Quamquod non ex
cannensi acie petimus adurbem romanam duxisse,
illa enim cunctatio disturbasse modo uictoriam uideri
potuit· hic error uires ademisse aduincendum·
scaq: hercule uelut sicum alio exercitu acapua exire·
nihil usquam pristine disciplinę tenuit, nam & redier
pleriq: sconsuetis impliciti· Et ubi primum suppellibus ha
beri coepti sunt· uiaq: & alius militaris labor excepit·
tironum modo corporib: animisq: defluebant, & dein
de pomne aestiuorum tempus· magna pars sine commea
tibus absignis dilabebantur· neq: alię latebrę quam
capua desertoribus erant· Ceterum mitescente iam
hieme ducto exhibernis milite casilinum redit· ubi
quamquam ab oppugnatione Cessatum erat obsi
dio tamen continua oppida hospresidium q: adulti
mum ipsi opiae adduxerat; castris romanis Ij·

Sempronius prę erat· dictator auspitiorum repetendo
rum causa profecto romam marcellum etipsum cupi
entem ferre auxilium· obsessit & uulturnus amnis ipse fla
tus aquis & prę cessi nolanorum atq: acerranorum tene
bant campanos timentes sipsidium romanum abscessis
se· gracchus adsidens tantum casilino quia prędictum
erat dictatoris nequid absente eo rei gereret· nihil
mouebat, quamquam quae facile omnem patientiam uin
cerent nuntiabantur a casilino, nam & precipitasse
sequos damno intolerantes famem constabat· & stare
inermes in muris nuda corpora admissilium telo
rum ictus prebentes, ea ęgre patiens gracchus· cum
neq: pugnam conserere dictatoris iussu auderet· pug
nandum autem ei sipalam frumentum inportari
uidebat· neq: clam importari dispici et· farre ex agris
circaundiq: conuecto· cum complura dolia complesset·
nuntium admagistratum casilinum misit· ut ex cape
rent dolia quae amnis deferret, Insequenti nocte
intentis omnibus in flumen· ac spem abnuntio roma
no factam· dolia medio missa amni defluxerunt· aequa
liter in tot omnes frumentum diuisum; id postero quo q:
die actestio factum est nocte· Et mittebantur & pue
riebant eo· custodias hostium fallebant; imbribus de
inde continuis citatior solito amnis· et transuerso uecti
cedolia impulit ad ripam quam hostes seruabant; ibi
Heuentia inter obnatas ripis salicta conspiciuntur·
nuntiatum q: hannibali est, Et deinde intentiore
custodia cautum· ne quid falleret· & uulturno adur
bem missum; nec tamen fusae abromanis castris
cum medio amni ad casilinum defluerent· et ratib:
excipiebantur, Postremo adiuentu
inopiae est ut loria detractas que scutis pelles ubi fer
uida mollissent aquam andare conarentur· nec
muribus alio ue animali abstinerent· Et omne her
barum aditum q: genus aggerib: ipsi muri
eruerent, Et cum hostes obarassent quicquid her
biterreni extramurum erat apoum semen iniecer.

uthannibal eo ꝓcul dum ea ꝓ fascuntur. Adeasilinū
sessurussum exclamare & quinullam anteapactionem
auri b: admiserat. tumdemum magis secum est passus deue
demptione liberorum capitum septum cesauri insin
gulos prætium conuenit; fide accepta tradiderunt se
sę donec omne aurum solutum est inuinculis habiti
tum remissi cum asi cum fide; id ueriuse st. quam abequite
Jnabeuntis immisso Jnterfectas; prænestini maxima
pars fuere. ĆLxx qui Jmpsidio fuerunt minus dimi
dium ferrum fames q: absumpsit; cæteri Jn columes
pręneste. cum pr suo manitio. scribai sanctea fuerat.
Redierunt; statua eius inditio fuit Jn pręneste. Jn foro
statuta lurica ta amicta toga. uelato capite. Et tria
signa cum titulo lamneae Jnscripto; manitium pmi
lites: qui casilini Jmpsidio fuerint uotum uoluisse; idem
titulus tribus signis inaede fortunae positis fuit subiec
tus; casilinum oppidum redditum campanis & fir
matū s septingintorum militū de exercitu hannibalis
præsidio. Neubi poenus Jn de abscessisset. romani op
pugnarent; prenestinis militibus senatus romanus duplex
stipendium. & quinquenni militiae uacationem decre
uit; ciuitate cum donarentur obuiam tutem non mutauer.
per uis notum casus obscurior fama est. qui anec ipsorum
monumento ullo est Jllustratus. Necdecimo romanorū
Eodem tempore peteli nos quium ex bruttiis manserant
Jn amicitia romana. Non ca sthaginiensis modo qui regi
onem obtinebat. sed ex bruttii quoq: cæteri obseparata ab
se consilia oppugnabant; quib: cum obsistere malis Ne
quirent petellini legatos romam ad Jmpsidium p&endum
miserunt; quorum preces lacrimæq:. Jnquestus enim
flebiles cum sibi m & ipsi consulere iussi sunt. sese Jn
uestibulo curiae profuderunt. ingentem misericordiam
patrib: ac populo mouerunt, consultiq: iterum de m.
Aemilio pr. patres circumspectis omnib: imperii
uirib: fateri coacti nihil tam longinquis sociis inse
presidii ee; redire domum. fideq: adultimum expl&a
consulere sibi m & ipsos Jn reliquum presenti fortuna
iusserunt; haec postquam renuntiata legatio p&elimi sest.
tantus repente mœror pauor quae senatum eorum cepit. ut
pars profugiendi quaq: uisq: possit & ac de serendę urbis
auctores eent, pars quando deserti au&eri b: socii se ept. ad
iungendi sec&eris brutiis ac per eos dedendos hannibali;
uicit Iamen eapars. quae nihil raptim Nec temere agen
du. consulendum q: de integro cessit. Relaxata posterodie
per minorem trepidationem Re tinuerunt optimates. ut con
uectis omnib: exagris. urbem ac muros firmarent; per idem
fere tempus litterę ex sicilia sardiniaq: romam allatae;
priores ex sicilia oraculi propr. Jn senatu recitatę sunt,
L. furium. pr. cum classe ex africa Jn urbem uenisse.
ipsum grauiter saucium Jn discrimine ultimo uitae ee.
militiae Nauali b: socii Neq: stipendium neq: frumentū
addiem dari. neq: unde detur ee; magnopere suadere ut
quam primum ea mittantur. sibi quae sita uideatur. ex nouis
pr. successorem mittant. Eademq: ferme de stipendio
frumentoq: ab cornelio mammula pro. pr. ex sardinia scrip
ta; responsum utriq: Non ee undem mitter & ur. iussi q: ipsi classi
bus atq: exercitib. suis consulerent; oraculus aduniam subsidiū
pr. hieronē legatos cum misisse & in stipendiū quartiar genti
opus fuit. & sex mensū frumentū acceptę. Cornelio in sardi
nia ciuitates sociae benignae contulerunt; & romę quoq: prop
ter penuriam argenti triumuiri mensarii rogationem minuerr.
pl. facti, L. aemilius papus qui cos. censorq: fuerat etm. atili
us regulus qui bis cos fuerat. & L. scribonius libo quitum tr.
pl. erat; & duumuiri creatim. etc atilius aedem concordię
quam L. manlius pr. uo uerat dedicauerunt; & tres pon
tifices creatiq: caecilius m & ellus. e fabius maximus &q:
fuluius flaccus. in locum p scantimi de mortui. & L. aemilius
paulus cos: & quę a clipea & iquicecide rat pugna cannensi;
cum cetera quae continuus cladib: fortunam minuerat quan
tum consilius humanis ad sequi potuerant patres explessent
tandem sequo q: & solitudinem curiae paucitatem q: conueni
entium ad publicum consilium respexerunt; Neq: enim
post. L. aemilium & c flaminium censores senatus elec
tus fuerat. Cum tantum senatorum aduersę pugnae

adhoc suique q̄ casus p̄ quinquennium absumpsissent cum
decarē aemilius p̄ dictatore post casilinum amissum
p̄fecto. tam ad exercitum exposcentib: cunctis r& uls
s&: tum puri us caruilius cum longa oratione. non so
lum inopiam · sed paucitatem & iam ciuium exquib:
inp& res legerentur conquestus e& explendi senatus
causa & iungendi astius latinis nominis: cum p magna
re se suadere dixit · ut ex singulis populis latinorum
binis senatoribus patres romani censuiss& ciuitas da
rentur · atq: inde mortuorum locum in senatum legerentur
eam sententiam haud equidem ab animis quam ipsoui quon
dam postulatu latinorum patres audierunt, & cum
fremitus indignantium tota curia e& · & p̄cipue
manlius · esse & iam p̄unciusse ut pisuirum dicer&
& quaquondam in capitolio consul minatus e& · quem
latinum quem in curia uidiss& · eum sua manu se inter
fecturum q̄ · fabius maximus · p̄ numquam reiulli us alieni
ore tempore mentionem factam in senatu dicit · quam in cesta
suspensos sociorum animos · in cestamq: fidem irritum q̄d in
sup sollicitaret eos eam unius hominis temeritatem uocem silen
tio omnium extinguendam ee & si quid umquā arcani sciue
ad silendum incuria fuerit id omnium maxime tegendū occu
lendum · obliuiscendum p̄ dicto habendum esse ita eius rei op
pressa mentio est · dictatorem quicensor ante fuiss& uetuit ssi
mus q: ex his qui uiuerent censorii esse & creari placuit quisena
tum legeret accirique cēteros ordinum consulem ad dictatorem
dicendum iusserunt; quibus ex apulia relicto ibi praesidio cum
magnis tum uiribus · romam rediss& & p̄ nocte proxima ut mos
erat m̄ fabium buteonem ex s̄c · sine mag̃ equitum dictato
rem in sex menses dixit; ubi cum lictoribus · in ostium stetit · p̄ neq:
duos dictatores tempore uno quod p̄ numquā antea factum esse &
p̄bare sedixit · p̄ neq: dictatorem se sine mag̃ equitum p̄ nec enso
riam uim uni p̄missam & idem iterum p̄ nec dictatori nisi rei
gerendae causa creato in sex menses datum imperium quae in
immoderata fore tempus ac p̄ nec essitas fecerit · his se modum
impositurum, p̄ nam neq: senatu quenquā motur ū ex quo s̄c
flaminius · l · aemilius censores in senatum legissent · transcribi
tantum recitariq: eos iussurum · p̄ nec esse unū hominem
iudicium arbitriumq: de fama ac moribus · senatus fue
rit, et ita inde mos tuorum locum subd̄ fecturum · ut ordo
ordini p̄ non homo homini p̄ relatus uideretur; recitato
uetere senatu inde primus · inde mos tuorum locū legit
qui post · l · aemilium · c · flaminiū cēnsores curulem
magistratum coepissent · p̄ necdum in senatu lecti essent;
utquisq: eorum senatū s primus creatus erat · tum legit qui
ediles cū · pl · quaestores ue fuerant · tum ex his qui mag is
tratus coepissent · qui spolia ex hoste fixa domi haberent ·
aureiuicam romanā accepissent; ita clxxvij · cum
ingenti adp̄batione hominū in senatu lecti ex exemplo
se magistratu abdicauit · priuatusq: de rostris descendit ·
lictoribus: abire iussis turbe quae se inmiscuit · priuatas
agentium res tempus hoc sedulo terens · p̄ ne deducendi
sui causa populū de foro abduceret; p̄ neq: tam̄ elanguit
cura hominum ea mora · frequentesq: eum domū deduxe
runt; Consul nocte insequenti ad exercitum redit · p̄ non
facto cessisse senatu p̄ comitiorū causa urbe retinere
tur; postero die consultus a m̄ · pomponio pr̄ · senatus ·
decreuit dictatori scribendum · uti si ere · p̄ · censer& ee ·
ad consules subrogandos ueniret & cum mag̃ · eq̃ · & pr̄
m̄ marcello ut ex his p̄sentib: nosse re patres possent
quo statuie res p̄ · cēt · consiliaque ex rebus caperent, qui
accitu erant · omnes uenerint · relictis legatis qui legioni
b: praesse nt, dictator de se pauca ad eo modice locu
tus · in mag̃ · equitum · ti · sempronii gracchum magnā
partem gloriae ueritus, comitiaq: edixit · quibus · l · pos
tumius rex tutus absens quitum gallia m̄ prouinciam
obtinebat · & ti se mp̄ronius gracchus quitum mag̃ · equi
tum ex ea dem cura erat consules crearentur, pr̄ · inde
creati · m̄ ualerianus laeuinus · app̄ · claudius pulcher ·
q · fluuius flaccusq · minutius scaeuola; dictator creatis magistratib: ad exercitum redit ·
relicto mag eq̃ · rome, qui cum post paucos dies
magistratum initurus e& · de exercitib: scribendis
comparandisq: in annum patres consule rs& · cum eae

res maxime agerentur. Pua clades nuntiata alia sup
aliam cumulante ineunt annum fortuna; lucium pos
tumium · cōs · designatum in gallia ipsum atq: exercitū
delectos; siluae rat uastalitanam galli uocabāt atq: exer
citū traducturus erat, eius siluę dextra leuaq: circa uiā
galli arbores ita ineiderunt · ut immote starent · momen
to lacui impulsae occiderent; legiones duas romanas
habebat postumius. sotiumq: ab supero mari tantum
conscripserat · ut xxv · armatorum in agros hostium
induxerit; galli oram extremę siluae cum circumse
dissent · ubi intrauit agmen saltum · tum extremas ar
borum succisarum impellunt · quae alia mali am in
stabilem pse ac male haerentem incidentes · ancipiti
strage armatos equos obruerunt · utuix decem ho
mines effugerent, Nam cum exanimati pleriq:
essent arborum truncis fragmentisq: ramorum ·
ceterā multitudine inopinato malo trepidam ·
galli saltum omnē armati circumsedentes interfecer,
Pauci se tanto numero capti. qui pontem fluminis
petentes · obsesso ante ab hostibus ponte inter clusi sunt ·
ibi postumius omni ui pe caperetur dimicans occubu
it; spolia corporis caputq: praecisum ducis. boi ouantis
templo quod sanctissimum est apud eos intulere, pur
gato inde capite ut mos fuit · caluam auro celauere ·
idq: sacrum uasi fuit quo solemnibus libarent · pocu
lumq: idem sacerdotis ee ac templi antistitibus, prę
da quoq: haud minor gallis quam uictoria fuit, Pā
& si magna pars animalium strage siluę oppressę
erat · tamen ceterae res quia nihil dissipatum fuga est
strage pomnē iacentis agminis ordine inuente sunt ·
hac nuntiata clade cum pdies multos in tanto pauore
fuisset ciuitas · ut tabernis clausis uelut nocturna so
litudine per urbem actam · senatus aedilib: negotiū
dare ut urbem circumirent · apeririq: tabernas
& mestitię publicę speciem urbem demi iuberent ·
tum ti · sempronius senatum habuit · consolatusq:
patres est · ea dhostatus nequi cannensi ruinę non
succubuissent · admones calamitates animos summit
terent; quod ad chasta ginienses hostes hannibalemq:
attin &. prospera modo essent sicut sperat & futura;
gallicum bellum et omittit tuto & differri posse · ul
tionem que eam fraudis in deorum ac populi romani
potestate fore; de hoste poeno exercitibusq: pquos id
bellum gereretur · Consultandum atq: agitandum; ip
se primum quid pditum equitumq: · quid ciuiū · quid
sociorum Nexercitu e & dictatoris disseruit; tum
marcellus suarum copiarum summā exposuit · quid
in apulia cum · c · terentio · cō · es & aperti sq: quaestum est ·
Nesecundo consulares exercitus satis firmi ad tantum bel
lum efficerentur inibat ratio · Itaq: galliam quam
quā stimulabat iusta ira · omitti eo anno placuit, exer
citus dictatoris Consuli decretus est · De exercitu in mar
celli quidam exfuga cannensi e & insiciliae os
traduci atq: ibi militare · Donec in italia bellum e & pla
cuit; eosdem; ex in dictatoris legionib: ne ci militem
minimi quemq: roboris nullo praestrato militiae tem
pore · Nisi quis tipendiorum legitimorum e &; duę
legiones urbanae alteri Consuli quam in locum · L ·
postumi suffectus e & et decretum est · eum quae cū
primum saluis auspiciis posset creari placuit · legio
nes praeterea duas primo quoq: tempore ex sici
lia acciri atq: inde cōs cui legiones urbanae uenissent
militum sumere & quantum opus e &, c · terentio
o cōs · propagari imperium · neq: deo ex
ercitu quem ad pōsidium apuliae haberet: quicquam
minui; dum haec in italia gerantur, Nparantur
que nihilo segnius in hispania bellum erat, sed ad ea
diem magis pperum romanis · pōtc cū scipionibus
inter se pactis copis · ut ceneus terra · p · nauibus
rem gereret; hasdrubal poenorum imperator · ne u
tri pacti uirium satis fidens · pcul ab hoste inter val
lo ac loci situs tenebat sequoi d multum ac diu
obtestanti · iiii peditum & equites in supplementū
missi ex africa sunt; tum refecta tandem spe castra

ꝓpius hostem mouit classemq: & ipse instrui parariq:
iub& adinsulas maritimamq: oram tutandam; ipse ipso
imp&u mouendarum deintegro rerum ꝑculit eū pfe
fectorum nauium transitio. quipost classem adhi
berum ꝓpauorem desestam grauit increpiti. Num
quam deinde satis fidi aut duci aut castbagi mensiu
rebus fuerant. Fecerant hi transfuge motum inter
testorum gente. desciueranteq: his aut coribus urbes
aliquot una & iam ab ipsis ui capta fuerat. Ipse am
gentem uersum ab romanis bellum est infestosq: exerci
tu has drubal ingressus agrum hostium, ꝑcapte ante
dies paucos urbis moenibus: chalbum nobilem tastesiorum
ducem eum ualido exercitu castris sede tenentem adgre
di statuit, premissa igitur leui armature quae eligeret
hostis adcestamen, peditum pastem addepopulandu
pagros passim dimisit ut palantis excipererent, simul &
adcastra tumultus erat. Et pagos fugaq: & cedes, de
inde undiq: diuersis itineribus cum in castra se recepissent.
Et ad eo repente decessit animis pauor ut non ad munimenta
menta modo defendenda satis animorum es. sed & ia
ad lacessendum proelio hostem, erumpunt. Igitur ag
mine e castris tripudiantes more suo. Repentinaq: eorū
audatia terrorem hosti paulo ante ultro lacessenti
incussit; itaq: & ipse has drubal in collem satis arduū
tutum flumine & iam obiecto. tum copias sub ducit. & pre
missam leuem armaturam equites palatos eodem rece
pit. Nec aut colli aut flumini satis fidens castra uallo p
munit; in hoc alterno pauore certamina aliquot sunt
contracta, Nec numida hispano equi par fuit. Nec ia
culator maurus caetrato uelocitate pari robore ani
muue rium q: aliquantum prestanti, Postquam neq:
eligere poenum adcestamen obuersanti s castris poterant.
Nec q: castrorum oppugnatio facilis erat. urbem as
cuam quo finis hostium ingredien s has drubal frumen
tum commeatusq: alios copiue xerat. ut capiunt
omniq: circa agro potiuntur. Nec iam aut in agmine
aut in castris illo imperio contineri, quam ubi negle
gentiam exreu tsit bene gesta oriri sensera t has drubal
co hostatus milites ut palatos sine signis hostes adgredē
rentur. degressus colle pgit ire acie instructa ad castra
que mu ra desse tumultuose nuntiares fugientes ex specu lis
stationibusq: adtulere ad arma conclamatum est. utq: is
q: arma ceperat. sine imperio sine signo. incomposiri. Ip
ordinati in proelium ruunt, tam primi conserue rant
manus: cum alii catuatim currerent. alii nondum ecas
tris exissent; tam primo ipsa audatia terruere hostē,
deinde rari inconfestos inlati cum paucitas parum tuta
es. respicere alii alios. Et undiq: pulsi coire in orbem,
Et dum corporibus Applicant arma q: armis iungunt. Ip
astu compulsi cum uix mouendis armis satis spati e&
corona hostium cinc ti ad tumultu dici cedunt ur; exi
gua pars eruptione facta et uniuersa gens siluas ac
montis pete pariq: terrore & castra sunt desesta. Et
uniuersa gens postero die in deditionem uenit. Nec diu
in pacato mansit, Nam sub inde ab castbagine allatu ē:
ut has drubal primo quoq: tempore in italiam exercitu
ducere & qui uulgares hispaniam. omnium fere me
animos ad romanos auertit; itaq: has drubal extem
plo litteras castbaginem mittit. indicans quanto fama
profectionis suae damno fuisse &, si uero inde pgere &
priusquam hiberum transire &. romanorum hispaniā
fore, Nam preterquam quod nec presidium nec duce
habere & quem relinquere & pse imperatores ee roma
nos quibus uix equis uiribus resisti possit, Itaq: si ul
la hispaniae cura e&. successorem sibi cum ali do
exercitum mitterent. cui omnia prospere euenirent.
Non tam otiosam puntiam fore, eae litteres quam
qua primo admodum mouerunt senatum. tamen
quia italiae cura prior potiorq: erat. Nihil de has
drubale neq: de copiis eius mutatum est, hi mil co
cum exercitu iusto & aucta classe. ad retinendam
terra mariq: actuendam hispaniam est missus. qui
ut pedestris Naualisq: copias traiecit. castris
communitis Nauibusq: subductis & uallo circum

datis cumequitib: delectis ipse quantum maxime adcele
rare poterat pdubios infestosq: populos iuxta intentus
adhasdrubalem puenit, cumdecreta senatus mandataq:
exposuisset atq: edocuisset ipse inuicem quem admodū
tractandum bellum inhispania foret retro insua
castra redit. nulla re quamcelerrtate tutior: qd
undiq: abierat antequam consentirent, Hasdrubal
priusquammoueret castra pecunias imperat
populis omnib: suaedictionisfatis ignarus hanni
balem transitus quosdam pretio mercatum. nec
auxilia gallica alter quamconducta habuisse
inopem tantum iter ingressum uix pene traturū
adalpis fuisset, pecuniis igitur raptim exactis ad
hiberum descendit; decreta carthaginiensium &
hasdrubalis iter. ubiadromanos sunt plata omnib:
omissis rebus. ambo duces iunctis copiis. ire obuiā
coeptis atq: obsistere parant. ratisi annibali uix
pse ipsi tolerando italiae hosti hasdrubal dux atq:
hispaniensis exercitus esset iunctus illius finem ro
mani imperii fore, hisanxii curis adhiberum con
trahunt copias. ettransito amne cumdiu consul
tassent utrum castra castris conferrent tantis ha
berent socius carthaginiensium oppugnandis. mo
rari abitinere, ppositohostem urbem apropinquo flu
mine hiberam appellatam opulentissimam ea tem
pestate regionis eius oppugnare parant, quodubi
sensit hasdrubal prope ferenda socius. pgit ire
ipse adurbem dedtam pul infidem romanorum
oppugnandam. Ita tamcoepta obsidio. omissa
ab romanis est, et ne ipsum hasdrubalem uersum
bellum. quinq: miliū intuallo castra distantia
habuere paucos dies. nec sine leuib: proeliis nec
utinaciem exirent; tandem uno eodemq: die
uelut excomposito. utrimq: signum pugne ppo
sitū ē. atq: omnib: copiis in campum descensū;
triplex fecit romana acies. peditum pars in
terrante signa locata. pars postsigna accepta.
equites cornua cinxere, hasdrubal mediam aci
em hispanis firmat. in cornib: dextro poenos locat
leuo afros. mercennariorumq: auxilia. equitum nu
midas poenorumpeditib: exteros afros pcornib:
opponit, Necomnes numidę indextro locat
cornu. sedquib: desultorum inmodicū binos trahentī
bus equos. intē acerrimam saepe pugnam inrecentem
equum exfesso armatis transultare moserat. tanta
uelocitas ipsis tamq: docile equorum genus est; cum
hocmodo instructi starent. imperatorum utriusq:
pastes. haudfermedispares spes erant, Nam ne
multumquidem autnumero autgenere militū
hi autilli prestabant militib: longe dispar animi
erat, Romanis enim quamquā pcul apatria
pugnarent. facile psuaserant duces proitalia
atq: urbe romana eospugnare, Itaq: uelutquib:
reditus inpatriam eo discrimine pugne uester⁹ fu:
obstinauerant animis uincere aut morigninus
pestinaces uitros habebat altera acies, Nammaxima
pars hispanierant. quiuinci inhispania quam
uictores intalia trahimalebant, primo igitur
concursu. cumuix pila conjecta essent. retulit
pedem media acies. inferentibusq: se magno impe
tu romanis uestitat argā nihilo segnius cornib: proe
lium fuit hincpoenus. hincafer urgu&. Etuelut
incircumuentos proelio anciputi pugnant, sed
cummedium tota iamcoisset romana acies. satis
uirium addimouenda hostium cornua habuit,
itaduo diuersa proelia erant, utroq: romani utqui
pulsis tandem mediis & numero & robore uirorum.
prestarent. hauddubie superant, magna uis homi
num ibi occisa. & nisi hispani uix dum consesto proe
liotam effuse fugissent. per pauci extota sup
fuissent acie; equestris pugna nulla admodum
fuit. quiasimul inclinatam mediam aciē mauri
numidaeq: uiderunt. extimplo fuga effusa. nu
da cornua elephantis quoq: praesidentis deseruere;
& hasdrubal usq: adultimum euentum pugnae
moratus. e media caede cumpaucis effugit; castra

romanis cepere atq; diripuere. Expugnasiqua dubia
in hispania erant romanis adiunxit. has drubalq; non
modo in italiam traducendi exercitus. sed nemanendi quidem satis tuto in hispania spē reliquerat, quae postea quam litteris scipionum rome vulgata sunt. Nontam victorie quam prohibito has drubalis in italia transitu letabantur, Dum hec in hispania geruntur. petelia in bruttiis aliquot post mensib: quam coepta oppugnari erat. abhimilcone prefecto hannibalis expugnata est, multo sanguine acvulneribus: ea poenis victoria stetit. Nec ulla magis uis obsessos quam fames expugnauit, absumtis enim frugum alimentis. carnisq: omnis generis quadrupedum sueteq: postremo herbisq: et radicibus & corticibus teneris. strictisq: robis uixere. Nec antequam uires ad standum in muris ferenda quae arma decerant. expugnati sunt, Recepta petilia. poenus ad consentiam copias traducit, quam minus pertinaciter defensam. intra paucos dies in deditionem accepti. sedem fere me diebus, et bruttiorum exercitus crotonē grecam urbem circumsedit. opulentam quondam armis uirisq: tum iam adeo multis magnisq: cladib: adflictam. ut omnis & atis minus xx milium supessent. Itaq: urbe a defensoribus uastata. facile potiti hostes sunt, ara tantum reliquia inquam. inter tumultum capte urbis. e media cede quidam effugere. Et locrenses desciuere ad bruttios poenosq:. pdita multitudine a principib:, regi nita tantum modo regionis eius & in fide erga romanos. et potestatis sue ad ultimum manserunt, in siciliam quoq: eadem inclinatio animorum puenit. Et ne domus quidem hieronis tota ab defectione abstinuit, namq: gelo maximus stirpis. contempta simul senectute patris. simul post cannensem cladem romanam societatem ad poenos defecit, mouitq; & q: in siciliares pissimo rsa adeo opportuna. ut patrem quoq: suspitione aspergeret. & armantem eum multitudinem sollicitantemq: socios absumpsisset. & hec eo anno in italia in africa in sicilia in hispania uario euentu acta. exitu anni q. fabius maximus a senatu postulauit ut aedem ueneris ericine quā dictator uouisset. & dedicare liceret. & senatus decreuit ut ti. sempronius cos designatus cum bono iussit & ad populum ferret. & ut fabium duum uirū ee iuberent. aedis dedicande causa. & m aemilio lepido quibus. e. omn. augurq: fuerat. filii tres. l. m. q: ludisse funebres per triduum & gladiatorum paria duo & ludos magnos per triduum in foro dederunt aediles curules. e la&orius & ti. sempronius gracchus consules designati. qui in edilitate mag equitum fuerat ludos romanos fecerant. qui per triduum instaurati sunt plebei ludi. edilium m. aurelii cotte & m claudi marcelli. ter. instaurati circū acto testio anno punici belli ti. sempronius cos. idibus martiis magistratum iniit. pretoresq: fulvius flaccus quinctea cos. censorq: fuerat. urbanā. m. valerius laevinus peregrinam sortem inter iis dictione habuit, app. claudius pulcher sicilia. q: mucius scaevola sardiniam sortiti sunt, m marcello proconsule imperium ee populus iussit. quod post cannensem clade munus romanorum imperatorum in italia prospere rem gessisset. & Senatus quodie primum est in capitolio consultus decreuit. ut quodie eo anno duplex tributum imperaretur. simplex confestim exigeretur. ex quo stipendium presens omnib: militib: daretur. preter quam qui milites ad cannas fuisse. inde exercitib: ita decreuerunt. ut duabus legionibus urbanis. ti. sempronius cos. cales ad conueniendum diem edicer&, inde sex legiones in castra claudiana supra sessulam deducerentur. que ibi legiones essent, erant aute cannensis maxime exercitus, eas appius claudius pulcher pr in sicilia traicer&. quae q: in sicilia essent romam deportar&ur, ad exercitū

cui adconueniendum cal̃es edicta dies erat. m̃ claudi
us marcellus missus. isq: iussus in castra claudiana
deducere urbanas legiones; aduectoyem exercitum ac
cipiendum deducendumq: inde in sicilia m. tī. maeci
lius croto legatus ab app̃. cl. est missus; tacita primo ex
pectauerant homines uti cōs comitia collegę cre
ando haberẽt, deinde ubi ablegatum uelut de indus
tria m̃ marcellum uiderunt. quem maxime cōs ip
cum annum. ob egregie inpetrata rẽs gestas creari
uolebant. fremitus in curia ostus; quo ubi sensit ẽos.
utrumq: inquit eye p̃. fuit. pc. &m̃ claudium adp
mutandos exercitus in campaniam proficisci. & comi
tia non prius edici quam is de confecto quod manda
tum est negotio reuertisset. utuos cōs quem tempus
rei p̃. postularet. quem maxime uultis haberetis.
Ita de comitiis donec rediit marcellus silentium fuit;
interea duum uiri creati sunt. q̃. fabius maximus
et tacitus crassus aedibus dedicandis; menti acilius
fabius ueneriae erycinae utraq: in capitolio est cana
li uno decrete, et de ccc equitib: campanis qui in sicilia
cum fide stipendiis emeritis romam uenerant. de
lati in adpopulum. ut ciues R̃ essent; item uti muni
cipes cumani essent. pridie quam populus campanus
ap̃r. defecisset; maxime ut hoc ferretur mouerat. q̃d
quorum hominum essent scire se ipsi negabant. uetere
patria relicta in eam quam redierant nondum ad
scitis; postquam marcellus ad exercitum redit. Comitia
consuli uni rogando in locum l. postumii edicuntur.
creatur ingenti consensu marcellus. qui extemplo ma
gistratum accepit; cuncti eunti Consulatum cum te
nuissent. uocati augures uitio creatum uiderunt pro
nuntiauerunt; uulgoq: pater esta fama ferebant.
quod tum primum duo plebei cōs facti essent. id de
his cordi ponẽe; in locum marcelli ubi isse magistratu
abdicauit. suffectus fabius maximus. tertiq; m̃ mare
ar si eo anno ad senuessam bassem culeum per pere
signa lanuuii adiunonis sospitę cruore manauere.

lapidib: quę circa id templum pluit; ob quem imbrem
nouendiale ut ad sol. & sacrum fuit. cetera quę prodigia
cum curiae inter eẽ iussere; fanio exercitus gradi. cum
iunius dictator preter fuerat, euenit sempronio consuli
lones: fierent ex sociorum xxv. m̃. ualerio p̃r.
legiones quae ex sicilia redissent decrete, m̃ claudius
pro cōs ad eum exercitum qui supra ses sulam. nolae
praesidet. & missus praetor est in sicilia ac sardiniam p
fecti, cōs edixerunt quotiens in senatum uocassent
uti senatores quibusq: in senatu dicere sententiam lice
ret. & ad postam capenam conuenirent. p̃r. quorum
iurisdictio erat tribunalia ad pisei am publicam
posuerunt. eo uadimonia fieri iusserunt. Ibiq: eo
anno iusdictum est. Praeterim carthaginem unde ma
go frater hannibalis xii. peditum et equites xx.
elephantos. c̃. argenti talenta in italiam transmissu
rus erat. cum p̃sidio lx nauium longarum. nuntius
ad festus in hispaniam rem male gestam. Omnesq:
fere mediterranei populos ad romanos defecis
se erant. Qui magonem cum classe ea copiisq:
omissa italia in hispaniam auertentes, cum sardiniae
recipiendę repentina spes adfulsit. paruum ibi exer
citum romanum eẽ. uetere p̃r. inde cornelium
piniae peritum decedere. nouum expectari; ad hoc
fessos iam animos sardorum eẽ diuturnitate & p xi
mo imperii. us anno acerbe atq: auare imperatum grau
tributo et collatione iniqua frumenti pressos. nihil
de esse alium quam auctorem ad quem deficerent, haec
clandestina legatio principes missa erat. maxime
eam rem molientem amspicor. equitum auctoritate
atq: opib: longe primus erat. His nuntiis prope
uno tempore turbati erecti q: magonem cum classe sua
copiisq: in hispaniam mittunt, in sardiniam hasdrubalem
delegunt ducem. et tantum ferme copiarum quan
tum magoni decernunt, Et romae cōs transactis
rebus quae in urbe agende erant. mouebant tam se se
ad bellum; ti. sempronius militib: sinuessam addie

BIBLIOTECA MEDICEA LAURENZIANA

conueniendum edixit. ecq; fabius consulto priusse senatu
ut frumenta omnes exagris ante ret iuniasprimas. inur
bes munitas conueherent; quinon in uexisset. eius se
agrum populaturum. seruos sub hasta uenditurū
Illas incensurum; ne prętoribus quidem quiadius
dicendum creatierant. uacatio abelli administratione
data est; ualerium pr. in apuliam ire placuit. ad exer
citum arrentio accipiendum. cum ex sicilia legi
ones uenissent. in potissimum uti adregionis eius prę
sidium; terrentianum mitti cum aliquo legatorum. et
xxv naues dat; equibus oram maritimam in brun
disium actarentum tutare possent; phanutum numerus
q fuluio pr. urbi decretus. ad suburbana litora tutan
di; c. terentio pro cos negotium datum. ut in piceno
agro conquisitionem militum haberet. locisq: his prę
sidio esset, et ti. aciliusse crassus. postquam aedem mentis
in capitolio dedicauit. in sicilia m cum imperio quiclas
si pre esset missus; In hanc dimicationem duorum
opulentissimorum interris populorum. omnes reges
gentesq: animos intenderant; inter quos philippus ma
cedonum rex eo magis quod propior italię. ac mari
tantum ionio discretus erat. ubi primum fama acce
pit hannibalem alpis transgressum. ut bello inter ro
manum poenumq: ostio laetatus erat. ita utriusq po
puli malle uictoriam ee. incestis adhuc uiribus fluctua
tus animo fuerat; postquam testia iampugna. testiam
uictoria cum poenis erat. ad fortunam inclinauit. lega
tos q: ad hannibalem misit; quiuitantes post brundi
sinū tarentinumq: quia custodis nauium romanarū
tenebantur. ad lacine iunonis templum interram
egressi sunt. inde apuliam petentes capuam media
in presidia romana inlati sunt; Deductiq: ad ualeri
um laeuinum pr. Circa numeriam castra habente;
ibi intrepide Xenophanes legationis princeps. aphi
lippo rege semissum. ut ad amicitiam societatem q:
iungendam cum pr. mandata habere ad cos. ac se
natum; p̄ cruer. Interfectiones ueterum sociorum.
noua societate tam clari regis letus admodum hostes phospi
tib: comiter accepit, Datq; ip sequantur itinera cum
cura demonstrent quae loca quos q: saltus aut romanus
aut hostes teneant. Xenophanes per presidia ro
mana in campaniam. inde qua proximum fuit in cas
tra hannibalis peruenit. foedus q: cum eo atq: amicitiā
iungit; legib: his ut philippus rex quam maxima clas
se. cc. aute m naues uidebatur effecturus. in italiā trai
cer& etuastar& maritimam oram. bellum pro paste sua
terra mariq: gerer&; ubi debellatum ee et in italia. omnis
cum ipsa urbe roma. casthaginiensium atq: hannibalis
e& praedaq: omnis hannibali caeder&; p domita ita
lia nauigarent in greciam bellumq: cum quib: rex ib:
placeret. quae ciuitates continentis. quae insulae
ad macedoniam uergunt. eae philippi regni que eius
essent. Ihasse rme legesin poenum ducem. lega
tos q: macedonum. ictum foedus. missiq: cum iis ad regi
ipsius firmandam fidem legati. Gisgo & bostar.
& mago. eodem ad iunonis lacinię ubi nauis occulta
instatione erat perueniunt; inde profecti cum altum tene
rent. conspecti classe romana sunt. quae p̄sidio erat
calabrie litoribus; ualerius. q. flaccus corcyros. ad
p̄sequendam retrahendamq: nauem cum misissent.
prima fugere regii conati; deinde ubi celeritate uinci
senserunt tradunt se romanis; et ad prefectum classis
adducti. Cum quaereret& qui& unde et quo tende
rent cursum. Xenophanes primo satis iam se mel fe
lix. mendatium struere. a philippo se ad romanos mis
sum. ad m. ualerium ad quem unum iter tuti fuerit
peruenisse. campaniam superare nequisse septam
hostium p̄sidiis; Deinde ut punicus cultus habitusq:
suspectos legatos fecit hannibalis. interrogatosq: ser
mo prodidit. tum comitib: eorum seductis ac metus
territis. litteręquoq: ab hannibale ad philippū
inuentę. et pactae inter regem macedonum poenū
q: ducem; quib: datis cognitis. optimū uisū e. capti
uos comites q: eorum romam ad senatum. aut consules

Ubicumq: essent quam primum deposcare, adid celerri
me quinq: naues delectę ac L· ualerius antias qui prę
eē missus eiq: mandatum ut inomnis nauis legatos par
tim custodiendos diuiderent. Dar&q: operam ne
quod ius conloquium interse. neue quae communicatio
consilii eē, peridem tempus rome cum aulus corne
lius mammula ex sardinia quintia decedens retulis
se ubi grauitate caeli qui status rerum insulae eet
bellum ac defectionem omnis spectare. q· mucium
qui succedebat & ubi grauitate celi aquarumq: aduen
tum excepturum non tam inpericulosum quam lon
gum morbum implicaturum diu ad bellum ui sustinendā
inutilem fore exercitumq: ubi uersatis firmum pacare
quintiae presidem ee. ita parum bello quod moturi
uidebatur. Decreuerunt patres utq: fuluius
flaccus uel pedituum. cccc. equites scriberet eamq: le
gionem primo quoq: tempore in sardiniam traicien
dam curaret & mitteret q: cum imperio quem ipsi uide
retur qui rem gereret & quo ad mucius conualuisset &,
ad eam rem missus est. T. manlius torquatus quis
bis cōs censor fuerat. subegeratq: in consulatu
sardos, subidem fere tempus et a carthagine insar
diniam classis missa duce hasdrubale cui caluo cog
nomen erat foeda tempestate uexata ad baleares
insulas dicitur, ibiq: adeo non armamenta modo
sed etiam aluei nauium quassati erant. subducte
naues dum reficiuntur. aliquanto tempore triue
runt; in italia cum post cannensem pugnam tractis
pastis alterius uirib: alterius mollitis animis segnius
bellum e& campani pse adorti sunt. rem cumanam
sua edictionis facere, primo sollicitantes ut a bromā
nis deficerent, ubi id ad parum processit. ad dolum
ad capiendos eos comparant, campanis omnib: statu
tum sacrificium ad hamas. eo senatum campanum
uenturum. cessiones cumanos fecerunt. petierunt
q: ut et cumanus eo senatus uenire & adconsultandum
communiter. ut eosdem uterq: populus socios hostesq:
haberet & præsidium ibi armatum sibi habituros. neque id ab
romanis nouę pericli erat, cum ani quamquam sus
pecta fraus erat nihil abnuere. ita regi fallax consili
um posset rati interim. ti. sempronius cōs romanus
sinuessę quo ad conuenientem diem edixerat exer
citu lustrato transgressus uolturnum flumen circa
luternum posuit castra. ibi quia otiosa statua erant.
crebro decurrere militem cogebat. utti ones ea maxima
pars uolonum erant. ad suescerent signa sequi. et in
acie agnoscere ordines suos. interquę maxima in erat
cura duci, staq: legatis tribunisq: preceperat. neque
exprobatio cuiquam ueteris fortunae. discordiam int
ordines ferret & uetus miles tironi liber uolonis sese ex
aequare sineret & omnes fortis honestos generososq: duce
rent quibus arma sua signaq: pr. commissis &. qua
fortuna coegisset & ita fieri. eandem cogere tueri factū,
ecore maiore cura precepta abducib: sunt. quā militib:
observata; breuiq: tanta concordia coaluerant om
nium animi utpote in oblitionem uenit & qua ex
conditione quisq: eet miles factus. Haec agenti
gracchо legati cumani nuntiarunt. quae a campanis
legatio paucos ante dies uenisset &. et quid ipsi respon
dissent; triduum post eum diem festum ee. non se
natum solū omnē ibi futurū. sed castra etiam et
exercitum campanū; gracchus iussit cumanis omnia
ex agris in urbem conuehere. et manere intra muros,
ipse pridie quam statum sacrificium campanis e&
cumas mouet & castra cum in aede. iii. passuum a bsunt.
iam campani eo frequentes ex composito conuenerant.
nec procul inde in occulto marius alpius edixit. uti cui
summus magistratus erat campanis. cum xiiij. mil
rum habebat castra sacrificio adparando. & interid in
struendę fraudi aliquanto intentior. quam muniendis
castris aut ulli militari operi; triduum sacri
ficatum ad hamas. Nocturnum erat sacrū
ita ut ante mediam noctem complerentur.
Huic gracchus insidiandum tempori ratus.

insidiandum tempori ratus custodib: adpostas positis
nec quis enuntiare poss& coepta &addecimā diei
horam coactis militib: corpora curare somnoq: ope
ramdare · ut primis tenebris conuenire adsignum
possent, uigilia ferme prima tollipōssit signa · si
lentiq: pfectus agmine · cumadhamas media
nocte pueniss& · castra campana ut inpuigilio
neglecta simul omnib: postis inuadit · alios somno
stratos alios perpetrato sacro inermis redeuntis ob
truncat, hominum eo tumultu nocturno caesa plus
quamduo mt · cumipso duce mario alfio captas
signa militaria · IIII · et triginta, gracchus minus
centum militum iactura castris hostium potitus
cumasse propere recepit, ¶ Abhannibale metu
ens quisupcapuam antisatis habebat castra · nec
eumprouida fuit uiri fefellit opinio · namsimul capu
amea clades est nuntiata · ratus hannibal abre bene
gesta insolester laetum exercitum tironum · magna ex
paste seruorum · spoliantem uictos praedasq: agente
adhamasse inuenturum · ciuitatum agmen preter
capuam rapit · obuios q: exfuga campanorum duo pre
sidio capuamduci · saucios uehiculis postari iub& ip
se adhamis uacuam abhostib: castra · nec quicquam
preter recentes uestigia cedis · strataq: passim corpora
sociorum inuenit, ¶ Lucrones erant quidam · ut pro
timus indecumas ducer& urbemq: oppugnar& id
quamquam haud modice hannibal cupiebat · ut quia
neapolim nonpotuerant cumas saltim maritimā
urbem haber& · tamen quia preter arma nihil secum
miles pastim acto agmine extulerat · retro in castra
supestis facta se recepit · ¶ Inde fatigatus campanorū
precibus · sequenti die cum omnia apparatu oppug
nande urbis cumas redit · per populatoq: agro
cumano mille passus a urbe castra
locat, cum gracchus magis uerecundia
. in italia necessitate deserendi socios · in
plorantis fidem suam populiq: r · subsi
tis s& quam satis fidens exercitui nec alter cōs fabius
quia dcales castra habebat uulturnum flumē traduce re
audebat exercitum · occupatus primo auspicis repeten
dis de inpdigis · proelia supalia nuntiabantur · ex
piantiq: ea haud facile litari haruspices responde
bant, eae causae cum fabium tenerent · sempronius
in obsidione erat · & iam operib: oppugnabatur
aduersus ligneam ingentem admotā urbi aliam tur
rem ex ipso muro excitauit cōs romanus · aliquanto
altiorem · quia muros satis pse altos subiectis ualidis sup
plicatis prosolo usus erat, in deprimum saxis sudibusq:
ceteris missilibus, ppugnatores moenia atque
urbem tuebantur, postremo ubi promouendo adiunc
tam muro uiderunt turrem · fabius ardentibus
plurimum simul ignem coniecerunt, quo incendio
trepida armatorum multitudo cum deturres sese
precipitar& · erupto ex oppido simul duab: postis
stationes hostium fudit · fugauitq: in castra · ut eo die
obsesso quam obsidenti similior e& · & poenus, ad cc
ccc carthaginiensium caesis & inde · Lx uiui capti ·
quieita muros et instationibus solitae ac neglegentes
agentes · cum nihil minus quam eruptionem timuis
sent · ex improuiso oppressi fuerant, gracchus pri
us quam se hostes ex abrepentino pauore colligerent ·
receptui signum dedit · ac suos intra muros recepit, pos
tero die hannibale tum secundare · cōs · iusto proelio
ratus cessaturum · aciem intra castra atq: urbem instru
xit, ceterum postquam neminem uideri moueri ab
soluta custodia urbis uidit · nec committi quicquam
temerarie spei ad ea fata redit infecta re, quibus dieb:
cumae liberatae sunt obsidione · isdem dieb: & in lucanis
agrumentum · ti sempronius cui longo cognomen
erat · cum hannone poeno prospere pugnat, supra
duo milia hominum occidit · & cc lxxx milites
amisit · signa militaria ad xl i · cepit, pulsus finibus
lucanis hanno retro in bruttios se recepit, et ex
hirpinis oppida tria quae populo r defecerant

ui recepta·per m̄ ualerium pr̄: uercellium·uescellū
siculinum·et auctores defectionis securi percussi; supra
uel captiuorum subhasta uenerunt·praeda alia mi
liti concessa exercitusq: curiam reductus; dum haec
in lucanis atq: in hirpinis geruntur/ quinq: naues
quae macedonum atq: poenorum captos legatos
romam portabant·abs upero mari adinferum cir
cumuectę prope omnem italię oram cum asue
ferrentur. ꝓ cūpret.
ꝓ·eq: hostium ansociorum essent satis
sciretur·gracchus obuiam exclasse sua naues misit;
cumpcunctando inuicem·cognitum eē cōs cumis
eē·naues cumas adpulsae. captaq: ad cōs deducti
et litterę datę; cōs litteris philippi atq: hannibalis
plectis consignata omnia ad senatum itinere ter
restri misit·nauibus deuehi legatos iussit; cum eodem
feredie litterę ligatiq: romam uenissent·et pcuncta
tione facta·dicta cum scriptis congruerent·primo
grauiscura patres incessit·cernentes quanta uix to
lerantibus punicum bellum macedonici belli moles
instar&; cui tamen adeo ꝓnsuccubuerunt·ut ex
timplo agitar&ur quem admodū ultro·inferendo
bellō auferrent ab italia hostem; captaui s inuincula
conditis. comitibusq: eorum subhasta uenditis·adna
ues xxv· quibus·p̄ ualerius flacchus prefectus
pre erat xx paratis aliasdecernunt; his comparatis
deductasq:. et additis quinq: nauib: quae aduexe
rant captiuos legatos·xxx naues ab ostia tarentu
p fecta eiussusq: p̄ ualerius militib: uarronianis
quibus·l· aputius legatus tarenti praeerat in naues
impositis. lunauium classe ꝓnuenit modo italię
oram sed explorare de macedonico bello. si congru
entiam litteris legatorum q: indicis philippi consi
lia essent·ut m̄ ualerium pr̄. litteris certiorem fa
cer&; is quem apustio legato exercitui preposito. ta
rentum adclassem profectus. primo quoq: tempo
re in macedoniam transmittere&·. dar&q: operā
ut philippum in regno continer&;, pecunia adclas
semtuendam bellumq: macedonicum·ea decreta est
quae ap̄ claudio in siciliam missa erat ut redder&ur hie
roni regię hęc ex per·l· anistium legatum tarentī e
deuecta; simul ab hierone missa cc modium tritici
et hordei·c; dum haec romani parant agunt q: ad phi
lippum captiua nauis una ex his quae romę missa
erant excursu refugit; inde scitum legatos cum litte
ris captos; itaq: ignarus ex hęc quae cum hannibale
legatis suis conuenissent. quaeq: legati eius ad se adla
turi fuissent legationem aliam cum eisdem mandatis
mittit legati ad hannibalem missi. heraclitus cui sco
tino·q·· cōs nomen erat·et cerito boeus otius et sosi
theus magnes. hi prospere tulerunt ac retulerunt
mandata·sed prius se aetas circumegit quam mouere
ac moliri quicquam rex poss&; tantum nauis una cap
ta cum legatis momenti fecit ad dilationem im mi
nentis romanis belli; et circa capuam transgresso uol
turnum fabio post expiata tandem prodigia·ambo
cōs rem gerebant; combulteriam &trebulam &
austaculam urbes q: ad poenum defecerant·fabius ui
cepit·praesidiaq: in his hannibalis. campaniq: per
multi capti &;; nolae sicut priore anno senatus roma
norum plebs hannibalis erat·consiliaq: occulta de
cede principum et proditione urbis inibantur; qui
bus ne inceptа procederent. inter capuam castraq:
hannibalis quae intisatis erant·traducto exercitu
fabius sup besuuium in clastris claudianis consedit
inde·m̄ marcellum propr̄ cum his copiis quas ha
bebat nolam in sidium misit; et in sardinia resp
t̄·mallium pr̄ administrari coepta quae omisse
erant; postquam·q̄ mutius pr̄· grauiore bo est im
plicitus. manlius nauibus longis ad caralis subduc
tis. naualibusq: sociis armatis. ut terra rem gere
r&·. et apr̄· exercitu acceptor duo et xx milia pe
ditum. cc equites confecit; cum his equitum pe
ditumq: copiis. profectus in agrum hostium haud
procul ab hamsicora castris castra posuit; ham sicora

foste profectus erat impellit Hossardos aduuentum ar
mandam. quacopias augeret filius nomine hostilis cas
tris preerat, is adulescentia ferox temere proelio in
to fusus fugatusq: ad xxx sardorum eo proelio caesar
ccc ferme uiri capti, alius exercitus primo pagros sil
uasq: fuga palatus. deinquoducem fugisse fama
erat adurbem nomine cornum. caput eius regionis
confugit, debellatumq: eo proelio insardinia est.
Misit classis punica cum duce hasdrubale. quae tempesta
te delecta adbalearis erat. intempore adspem rebellan
di aduenit. manlius post famam adpulsae punicae
classis. caralis se recepit, ea occasio ampsicorae da
ta est poeno se iungendi, hasdrubal copiis interra
expositis. classe remissa. carthaginem. duce
hampsicora adsociorum. pr. agrum populandum
profectus. caralis peruenturus erat. Mi manlius ob
uio exercitu. abeffusa cumpopulatione continuis
sit. primo castra castris modico intuallo sunt obiecta.
Deincepsi procursationes leuia certamina uario euen
tu inita, postremo descensum in aciem signis collatis
iusto proelio pquattuor horas pugnatum, diu pugna
ancipitem poeni sardis facile uinci adsuetis fecerunt,
postremo et ipsi cum omnia circa strage ac fuga sar
dorum repleta essent fusi, et rerum terga dantes. circu
ducto cornu quo pepulerat sardos. inclusit romanus,
caedes inde magis quam pugna fuit, xii. ostium cesa
sardorum simul poenorum q: ferme .iii. Et dcc capti.
Et signa militaria. vii. et xx. atte omnia clara
et memorabilem pugnam fecit. hasdrubal imp.
captus. et hanno et magio nobiles carthaginienses,
magio ex gente barchina, ppinqua cognationis hanni
bali iunctus. hanno auctores rebellionis sardis belli q:
eius haud dubie concitor, nec sardorum duces. minus
nobilem eam pugnam cladibus suis fecerunt, nam
et filius hamsicorae hostis in acie cecidit. et hamsicora
cum paucis equitib: fugiens. ut sup adflictas res ne
cem quoq: filii audiuit. Mette Mecutus interuentus
coepta impetu et mostem sibi conseiuit, cetteris urbs cor
nus eadem quae ante fuge receptaculum fuit, quam ma
nliius uictore exercitu adgressus. intra dies pauccos re
cepit. Deinde aliae quoq: ciuitates quae ad ampsico
rum poenosq: defecerant. obsidib: datis dedi derunt
sese, quibus stipendio frumentoq: imperato procu
iusq: autuirib: aut delicto. caralis exercitum re
duxit, ibi naub: longis deductis. inpositoq: quem se
cum aduexerat milite. romam Mauigat sardiniam
q: perdomitam nuntiat patrib:. et stipendiu ques
toib: frumentum aedilibus. captiuosq: fuluio. pr.
tradit, per idem tempus. ti otacilius. pr. ab Ilir baeo
classis in africam transuectus depopulatusq: agrum
carthaginiensem. cum sardiniam inde peteret. quo fa
ma erat hasdrubalem et balearib: Muper traiecisse
classi africam repetenti occurrit. leuiq: certamine
in alto commisso. septem inde Maues cum sociis naua
lib: cepit. ceteras metus haud secus quam tempestas
passim disiecit, peosdem forte dies et bomilcar cummi
litibus Adsupplementum carthagine missis. elephan
tisq: comeatu. locris accessit, quem ut incautum oppri
meret app. Claudius psimulationem puinctiae
circum eundae. messanam raptim exercitu ducto
aestuq: suo locros traiecit, laminde bomilcar adhan
nonem inbruttios pfectus erat. et locrenses postea
romanis clauserunt. ap. magno conatu Mulla re ges
ta messanam repetit, eadem aestate marcellus abnola
quam presidio obtinebat crebras excursiones in agru
hirpinum et samnites caudinos fecit. adeoq: omnia
ferro atq: igni uastauit. ut antiquarum claudium sam
nio memoriam renouaret, itaq: ex tim plo legati ad
hannibalem missi simul ex ultra gente. ita poenum ad
locutisunt, hostes pr. hannibale fuimus. primum
pnos ipsi quod nra arma. nostre uires Mostutare
poterant, postquam his parum fidebamus. pirrho
regi nos adiunximus. a quo relicti pacem Mneces
sariam accepimus. fuimusq: in ea pannos prope

quinquaginta; adidtempus quodinitaliam ueniſti-
tuanoſ Nonmagiſ uiſtuſ fortunaq: quamunica co
mittaſ abenignitaſ-erga cuesnroſ.quoscaptoſ nobiſ
remiſiſti-ita conciliauitibi utteſaluo atq: incolomi
amico-Nonmodo·pR·Sednedeoſ quidem iratoſ
ſifaſeſt dici timeremuſ; athercule Nonſolum incolo
mi etuictoreſ ſe&praeſente te·conploratum ppe con
iugum aculiberorum nroꝝ exaudire. &flagrantia
tecta poſſeſ conſpicer&; itaſumuſ aliquotiens hac
eſtate deuaſtati·utim marcelluſ· Nonhannibal uciſſe
adcannaſ uideatur; gloientur q: romani teadunu
modo icaim uigentem·uelut iaculo emiſſo torpore;
per annoſcum pr·bellumgeſſimuſ·nullo externo
aduti necduce Necexercitu·niſi quodpbiennium
pvſtruſnoſtro magiſ militeſuaſauxit uireſ.quamſuiſ
uiribuſ Nosdefendit; Nonego ſecundiſ rebuſ niſi glo
riabor duoſ coſ acduoſ conſulareſ exercituſ ab nobiſ
ſubiugummiſſoſ· Etſiquaalia autleta autgloioſa
nobiſ euenerunt·quaeaſpera aduerſaq: tuncaccide
runt minore indignatione referre poſſumuſ·quā
quaehodie eueniunt; magnidictatoriſſcum mag·eq
q·bini·coſ·cumbiniſconſularibuſ exercitib: in
grediebantur finiſnroſante exploratio etſubſidiiſ
poſitiſ etſubſigniſ adpopulandum ducebant·nunc
proprii uniuſ &parui aduendamnolam preſidi'pre
da ſumuſ; iamnemanipulatim quidem ſed latronū'
modo peurſanttotiſſ finib:nriſ· Neglegentiuſ quam
ſiinromano uagaientur agro; cauſa autem haec eſt·
quodneq: tudefendiſ·&nra iuuentuſ quaeſidomi e&
tutat&ur omniſſubſigniſ militat tuiſ; necte Nec ex
ercitumtuū noumſiaquo totacieſ romanaſ fuſaſ ſtra
taq: eē ſua· Et facile eēdicam opprimere populato
reſ nroſ.uagoſſine ſigniſ palatoſ.quo quemq: trahit
quamuiſuana prede ſpeſ; numidarum paucorum
illiquidem praeda erunt·praeſidiumque miſſum no
biſ Etnola eādemeriſſimodo quoſutſocioſ habereſ
dignoſ duxiſti-adidindignoſ iudicaſ quoſinfidem
receptoſ tuearis· Adeahannibal reſpondit omnia ſimul
facere hrrpinoſ ſamniteſq: &indicave cladeſſuaſ
et petere preſidium &queri inde enſoſ ſe neglectoſq:;
Jndicandum autem primum fuiſſe· deimpetrandum
preſidium· Poſtremo ni impetrar&ur· tumdeniq:
quaerendum fruſtra opem imploratam; exercituſee
Non inagrum hrrpinum ſamnitem uene &ipſe one
ri eſſent-ſedinproxima loca ſociorum pr·adductu
rum; iſpopulandiſ &militemſuū repleturū ſe· &
metupeul abhiſſummoturum hoſtiſ; quod adbellum
Romanum attiner& ſieraſrmenni quamtraebiae-
ſi cannarum quamthraſimeni pugna Nobilioreſ
ſe&cannarum ſequoq: memoriam obſcuram'maiore
etclarioꝛe uictoria facturum, Cumhocreſ.ponſo.muneribuſ
q: ampliſ·legatoſ dimiſit; ipſe preſidio modico relic
to intiſatiſ·p fectuſ·c&tero exercitui renouato iam
pergit; eodemanno exbruttiſcumſuꝑplemento car
thagine aduecto atq: elephantiſ uenit; caſtriſ haud
peul poſitiſ·longe aliaomnia inquirenti compeſta
ſunt· quamq: alegatiſſ ſociorum audierat, Nihil
enimmarcelluſ itagerebat·utautfortune autēme re
hoſti commiſſum dicipoſſ&; exploratocumfirmiſq:
preſidiuſtuto receptum·predatumierat·omniaq: uelut
aduerſuſpreſentemhannibalem cautapuiſaq: fuerunt;
Tumubiſenſit hoſtem aduentare copiaſ intra moe
nia tenuit·p muroſ inambulare ſenatoreſ Nolanoſ
iuſſit·Etomnia circa explorare quaeapudhoſteſſi
erent; exhiſanno cumadmurum ſucceſſiſſ&·heren
nium baſſum, etherumpettium adcōloquium
euocatoſ·permiſſuq: marcelli egreſſoſ; per interpretem
adloquitur; hannibaliſ uiſtutē ſoſtitudiq; animq: ex
tollit·pR·obtegq; ſeneſcentem cumuirib: maieſtatē;
quaeſiparia eſſent utquondam fuiſſent· tamē expeſtiſ
quamgraue romanum imperium ſociiſ·quanta ip
dulgentia hannibaliſ· &iam incampoſ omniſ italici
nominiſ fuiſſ& punicam romanae ſoci&atem
atq: amicitiam preoptandam eē; iambo·coſ cuiuiſ

exercitibus ad nolam essent · tamen non magis pares
hannibali futuros quam ad cannas fuissent · Nedū
p̄. unus cum paucis Et nouis militib: Nolam tu
tari posset, ipsorum quam hannibalis inter esse ·
capta an tradita nola potaretur, potiturū enī
ut capua nuceriaq: potitus e& . sed quid inter
capuae ac nuceriq fortuna inter e& ipsos prope
immedio sitos nolanos scire, Nolominari quae cap
tae urbi cessura forent · Et potuisse spondere simar
cellum p̄sidio ac nolam tradidissent · Neminē
alium quam ipsos legem quam in soci& atem ami
citiam q: hannibalis uenirent dicturū; ade a
berennius bassus respondit · multos annos iam in
ter romanum Nolanum q: populum · amicitiam ee ·
cuius Neutros ad eam diem pentere; & sibi sicum
fortuna mutanda fides fuerat · sero iam ee muta
re eam · dediturisse hannibali · fuisse a&cessendū
romanorum p̄sidium · cum is qui ad se sequendos
uenisse& omnia sibi Et esse consociata Et adultimū
fore · hoc conloquium abstulit spem hannibali · per
petitionem recipiendae nolae, itaq: corona oppi
dum circumdedit · ut simul ab omnia paste moe
nia adgrederetur; quem ut successisse muris mar
cellus uidit · instructa intra portam acie · cum ma
no tumultu erupit, aliquot primo impetu pulsi
cesique sunt; de inconcursu ad pugnāti facto · ae
quatisq: uirib: atrox ee coepit pugna · memorii
bilisq: in p̄aucas fuisse& . Nuingentib: procellis
effusus imber dire misse& pugnantis, eo die commis
so modico certamine atq: irritatis animis · in urbē
romani · poeni in castra receperunt se se, cum poeno
rum prima eruptione pulsi ceciderunt · aut plus
quam xxx romā nī imber continens p noctem totā ·
usq: ad horam testiam diei insequentis tenuit; itaq:
quam quam utraq: pars auidi certaminis erant · eo
die tenuerunt sese tamen munimentis, testio die
hannibal paste copiarum p̄datum in agrum
Nolanum misit, quo dubi anim aduestit marcellus ex
templo in aciem copias eduxit, Neq: hannibal detrac
tauit, mille fere passuum inter urbem erant castra q:
eo spatio · Et sum omnia campi circa Nolam concur
rerunt; clamor expaste utraq: sublatus · p̄ximos ex
cohortib: is quae in agros p̄datum exierant · ad proe
lium iam commissum reuocauit; & nolani aciem
romanam auxerunt · quos con laudatos marcellus ·
in subsidiis stare et sauios exacie efferre iussit · pugna
abstinerent ab se signum accepissent, proelium erat
ancep̄s summa ui et duces hostabantur et milites
pugnabant; marcellus uicti ante diem testium fugatis
ante paucos dies acumis pulsis, prioe anno ab no · ab
eodem seduce militē alio instare iub&, Non omnis
ee in acie · p̄dantis uagari in agro · sed qui pugnent
marcere campana luxuria uino Et cos tis omnibus
q: lustris p̄ tam hiemem confectos, abisse illam
uim uigorem q: delapsa ee robora corporum animo
rumq: quibus p̄ renei alpium q: superata sint iu
ga; reliquias illorum uirorum uix arma membra
q: sustinentis pugnare; capuam hannibali cannas
fuisse, ubi uis turem bellicam · ibi militarem disci
plinam · ibi p̄teriti temporis famam · ibi spem
futuri extinctam; cum haec ex probandā hosti
marcellus suorum militum animos erigere& · han
nibal multos grauioib: probris increpabat,
arma signaq: eadem se noscere quae ad tribiā trasi
menum q: postremo ad cannas uiderit · habueritq: ;
militem alium profecto se in hiberna capuam duxisse
alium inde eduxisse; legatum in ne romanum Et legio
nis uniusatq: alae · magno certamine uix tolerata s
pugnam · quos bine acies consulares Num quam
sustinuerunt · marcellus tirone milite ac nolanis
subsidiis · in multos iam iterum lacessit · ubi ille miles
meus est quiete pto exequo q · Flaminio · cos caput
abstulit · ubi · L · paulum ad cannas occidit · ferrum
nunc hebet in dextre torpent · aliquid prodigi est

aliudq; pauci plures uincere solitiefas. Hunc pauci plures uix restaui romam uos expugnatur os siquis ducer& fostes linguam iactabatis, enim minor es. est. Hic expeririuim uisturem q: uolo, expugnare Nolam campestrem urbem. Nonflumine non mari sep tam. hinc uos extam opulenta urbe preda spoliisq: onustos. uel ducam quo uoletis uel sequar, Nec bene nec maledicta pfuerunt adconfirmandos animos: cum omnipaste pelleuentur romanisq: crescerent animi. Nonduce solum adhostante. sed nolanis & ia pclamorem fauorem; indicem accendentibus ardo rem pugnae. terga poe nidederunt atq: in castra compulsi sunt; quae oppugnare cupientis militem a Marcellus nolam reduxit cum magno gaudio. Et gratulatione & iam plebis quae ante inclinatior ad poenos fuerat; hostium plus ui dcesa uel eo die ui ui capta. dc. Et signa militaria unde xx & duo elephanti quattuor in acie occisi. romanorum mi nus mille interfecta, posterum diem indutis tectis sepeliendo utrimq: cesos in acie consumpserunt, spolia hostium marcellus uulcano uotum crema uit. Festio postdie obiram credo aliquam aut spem liber alioui militiae. CCLXXII. equites. mixti numide hispani ad marcellum trans fugerunt, eorum fosta fideliq: opera in eo bello usi sunt saepe romani; agere hispanis in hispania et numidis in africa. post bellum uisturis causa locus datus est, Hannibal abnola remisso in bruttios annone. in quibus uenerat copiis. ipse apuliae hiberna petit. circaq: arpos consedit, q. fabius urb pfectum in apu liam hannibalem audiuit. frumentam abnola. Neapoliq: in ea castra conuecto. quae sup fuerant. munimentisq: firmatis. et presidio quod phiberna adpetendum locum satis e& relicto. ip se capuam propius mouit castra. agrumq: cam panum ferro igniq: est depopulatus, Donec coacti sunt campani nihil admodu uirib: suis fidentes egredi postis & castra ante urbem in aperto communire, VI. milia armatorum habebant pe ditem in bellum equitatu plus poterant, itaq: equestri bus proeliis lacessiebant hostem. in tr multos nobiles equites campanus certamus ui belli us erat cognomi ne taurea. cuius indidem erat longe omniu campa norum fostissimus eques. adeo ut cum apud roma nos militar&. unus eum romanus claudius asellus gloria equestria equar&, hunc taurea cum diu plus trans oculis obequitass& hostium tur mis. tandem si lentio facto ubi ess& Il asellus quaesiuit. et quoniam uerbis secunde uisture ambigere solitus es& cur non ferro decernet&. Dar&q: opima spolia uictus. aut uictor caper&, Hec ubi asello sunt nunciata in castra idmodo moratus ut eos pcunctaretur. licer& ne ex tra ordinem in uocantem hostem pugnare pmis sus eius arma extemplo cepit; pueq; sq: ante stationes equo tauream nomine compellauit. congrediq: ubi uell& iussit; in romani adspectaculu pugnae eius fre quentes exierant. et campani non uallum modo castro rum. sed moenia & iam urbis prospectantis repleuer, cum iam ante ferocib: dictis rem nobilitass& infestis hastis concitarunt equos; de in liberos spatio inter se lu dificantes. sine uulnere pugnam extrahebant; tum campanus romano; equorum inquit hoc non equi tum erit cestamen nisi e campo in cauam hanc uiam dimittimus equo sibi nullo adeuagandum spatio comminus conserentur manus; dicto prope citius equum in uia cla delegit taurea uerbis ferocior quam re. minime sis inquit can therium in fossam, que uox in rusticum in prouerbium prodita. I Cl. cum ex uia longe perequitass&. Qui anullo obuio hoste in campum rursus euectus. increpans ignauiam hos tis cum magno gaudio & gratulatione uictor in castra redit, Huic pugne equestris rem quam uetatis com munis ceste existimatio est. mirabilem ceste adici untquidam annales; cum refugientem ad urbem tau

ream cl· sequeretur· patentu hostium postae inuectum
palceram stupentib: miraculo hostib: intactū euasis
se ſq; inde statua fuere ære &ro &iam cōs mo
uit castra· ut se mentē campani facerent· pecantē uio
lauit agrum campanum quam iam alte inse gob:
herbae pabulum pebere poterant, t̄ conuexit in
claudiana castra supsuessulam· ubiq: hiberna edi
ficauit, m· claudio pro cōs· imperauit· ut retento
nolae necessario aduendam urbem presidio· cē
ros milites dimitteret romam· ne oneri soci et
sumptui reip essent, et gracchus acumis luceriam
inpulsa legiones cum duxisset· m· ualerium inde
p̄ brundisium· cum eo quem luceriae habuerat
exercitum misit· tuerig: oram agri sallentini· &
puteret· quod ad philippum bellum quem macedo
nicū attineret· iussit, extrus et statis ceu suam hec gesta
p̄scripsimus· litera et a p̄· et cū scipionib: uener·
quantas quamq: prospera inhispania res gessissent·
Sed pecuniam in stipendium uestimentaq: & frumētū
exercitui et socis naualib: omnia deesse, quod ad
stipendium attineat siderum inopse et aliquam ra
tionem inituros quomodo abhispanis sumant, cēte
ra utiq: abroma mittenda ee· ne cali aut exercitum aut
punicam atteneri posse litteris recreatus· nemo omni
umerat· quine cuera scribi &postulari aequa fateret&ur,
sed occurrebat animis· quantos exercitus terrestris na
ualis quaeue erentur· quantaq: noua classis mox paran
da ee· si bellum macedonicum mouueretur, siciliam
ac sardiniam quae ante bellum uectigales fuissent·
ut ex presides prouinciarum exercitus alere tributo
sumptus suppeditari· eum ipsum tributum conferen
tium numerum tantis exercituum stragib: & ad
tra sumen nem lacū adcannas inminutum· qui super
essent pauci simultiplici grauarentur stipendio· alia
periturosque pete itaq: nisi fides tur & rem p̄ opib: non
sterunt, prodeundem u in contionem fuluio· p̄ esse·
indicandas populos publicas necessitates· cohostandosq:
quire demptu ris sauxissent patrimonia· utrei p̄ exigua ex
auissent tempus commodarent· conduceretq: ex lege
prebenda quae ad exercitum hispaniense opus essent·
ut cum pecunia in aerario esset & is primis soluerentur,
Hec p̄· in contione edixit· quo uestimenta· frumentū
hi hispaniensi exercitui prebenda· quaeq: alia opus
essent naualibus socis· et locaturus, ubi eadies ueni
ad conducendum tres socios· ates aderant hominum· un
de xx· quorum duo postulata fuere· unum mihi
tarentum in eo publico essent· Alterum itaque in
naues impositum essent ab hostium tempestatisque ui
publico periculo essent, utroq: impetrato· conduxer
priuataq: pecuniares p· administratas cum ores eaq:
cartas patrie pomnes ordines ue lutteriore uno pesti
nebat, quem admodū conducta omnia magno animo
sunt· sic summa fide praebita· ne cui quam sic exopu
lento aerario ut quondam alerentur, cum hi cōmeat
uenerunt· iturici oppidum abhasdrubale ad mago
ne & hannibale bomilcaris filio. ob defectionē ad
romanos· oppugnabatur, in hac trina castra hostiu·
scipionis cum in urbē sociorum magno certamine ac
strage obsistentium pueniss ent· frumentum cuius
inopia erat aduexerunt· cohostatiq: oppidanos· ut eo de
animo moeniatutarentur· quo pro se pugnantem ro
manum exercitum uidissent, ad castra maxima oppug
nanda· quibus hasdrubal praeerat ducunt, eodem
et duo duces et duo exercitus carthaginienses· ibi rem
summam agi cernentes conuenerunt, itaq: eruptione
e castris pugnatum est· lx hostium milia eo die inpug
na fuerunt sedecim circa· romanis tamen adeo haud
dubia uictoria fuit· ut plures numero quam ipsi ro
mani erant hostium occiderint· ceperint amplius
tria milia hominum· paulo minus c equorum un
de lx militaria signa ui· elephantos quinq: in proe
lio occisis trinisq: eo die castris potitisunt, iturici
obsidione liberato· abinabili oppugnandum puni
ci exercitus traducti· suppletis copiis ex punicis a

utque maxime omniū belli auida modo preda aut
merces eē. etiam iuuente abundante iterū signis
conlatis eadem fortuna utriusq: pastis pugnatū;
supra xiii. hostium cesa. supraq: capta. cum signis
duobus. et xl. et viiii. elephantis; tum uero om
nes propehispaniae populi adromanos defecere.
modoq: maiores eaestate inhispania quam initalia
res gestae.

TITI LIUI ABUR BE CONDITA EXPLICIT LIBER. XXIII. INCIPIT LIB XXIIII.

VT EX CAMPANIA IN
BRUTIOS RIDITUM EST
hanno adiutorib: eductib: bruttis
graecas urbes temptauit eo facilius insocietate ma
nentes romana; quod bruttios quos et oderant
et metuebant. casthaginiensium pastis factos cer
nebant; regium primum temptatum est. diesq:
aliquotibi nequiquam absumpti; interim locren
ses frumentum lignaq: et cetera necessaria usib:
exagris inurbem rapere. et iam nequid relictum
prede hostibus esset. et indies maior omnib: postis
multitudo effundi; postremo hoc modo relicti in
urbe erant. quireficere muros portas telaq: inpro
pugnacula congerere cogebantur; inp mixtam
omniū aetatium ordinumq: multitudinē et
uagantem inagris. magna expaste inermem. ha
milcar poenus equites emisit; quiuiolare quemquā
uetiti. tantum ut aburbe exducerent fuga dissipa
tos turmas obiecere; dux ipse loco superiore castra
unde agros urbem posset conspicere. bruttiorum co
hostem adire muros atq: uocare principes lociensiū
adcolloquium iussit, et pollicentes amicitiam han
nibalis adhostari adurbem tradendam; bruttius
incolloquio nullius rei primo fidei, Deinde ut
poenus apparuit incollib: et refugientes pauci.
aliā omnē multitudinē inpotestate hostium esse
adferebant. tum metuuica consulturos se populū
responderunt, aduocataq: extemplo contione. cum
ecluissimus quisq: nouas res pouamq: societatem
mallent. et quorum propinqui extra urbem intēclusi
abhostib: erant. ut ut obsidibus datis pignera tos ha
berent animos. pauci magis tacita probarent constan
tem fidem quam prolatam tueri auderent. hauddu
bio inspectem consensu fit adpoenos deditio. L atilio
prefecto presidi quiq: cum eo milites romani erant. clam
impostum deductis atq: impositis innauis. ut regium
deueherentur; hamilcarem poenosq: ea conditione.
ut foedus extemplo equis legib: fieret. inurbem acce
perunt; cuius rei prope. non seruata fides dedititiis est.
cum poenus dolo dimissum romanū incussaret.
locrenses profugisse ipsum causarentur. insecuti et iam
equites sunt siquo casu infreto estus morari aut deferre
naues interram posset, et eos quidem quos sequebantur
non sunt adepti. alia sam̄ messana traicientis freto
regium naues conspexerunt; milites erant romani
aclaudio pretore missi adobtinendam urbem presi
dio; itaq: regio extemplo abscessum est. locrensibus ius
su hannibalis data pax. ut liberi suis legib: uiuerent,
urbs partter et poenis portus inpotestatem locrensiū
esset, sociatas eo iure starent ut poenus locrensem locren
sesq: poenum pace acbello tuuaret, sic a freto poeni
reducti. frementib: bruttiis quod regium aclocros.
quas urbes direpturos se destinauerant intactas re
liquissent, itaq: per se ipsi conscriptis armatisq: iu
uentutis suae xv milib: ad eroto nem oppugnandū
perguntare. gregam et ipsam urbem et maritimam,
plurimū accessurū opib:. sin ora maris urbē acpor
tū moenib: ualidam tenuissent credentes; ea cura ange
bat. quod neq: non accersere adauxiliumpoenos
satis audebant. neq: quid non prosocius egisse mi de
rentur, et si poenus rursus magis arbiter pacis
quam adiutor beli. fuisset. Neimlibestatem cro
tonis sicut antelocronum frustra pugnaretur,

Itaq: optimum uisum est adhannibalem mitti lega
tos cauerique: abeo ut receptus crotoniatis eē &
hannibal cum p̄sentiū eam consōlationē eē respon
dit &. adhannonem eos deiecit &. abhannone
nihil cesti ablatum nec eo diripiuolebant no
bilem atq: opulentem urbem. et sperabāt cum
bruttius oppugnar & poenos nec probare nec iu
bare eam oppugnationem apparer &. eo matu
rius ad sedefecturos, crotone nec consilium unū
in populares nec uoluntas erat ulliuſ uelut mor
bus inuaserat omnes italie ciuitates. ut plebes
ab optimatib: dissentirent, senatus romanis fa
uer &. et plebs ad poenos retraher &; eam dissen
sionem in urbe. perfuga nuntiat bruttius, aristo
machum eē principē plebis. tradendeq: hui
torem urbis, et inuasta urbe lataq: omnib: dis
iectis moenibus paras & stationes custodiasq: se
natorum eē, quacumq: custodiant plebis homines
eas patere aditum, auctore adduce p̄fuga. brutti co
rona cinxerunt urbem. acceptaq: a plebe primo
impetu omnes p̄ter arcem ceperē, arcem opti
mates tenebant p̄parato iam a p̄ce ad talem
casum p̄fugio, eodem aristomachus p̄fugit tamquā
poenis in bruttiis auctor urbis tradende fuis &,
urbs crotoniatarum in circuitu patentem duodecim
milia passuum habuit. ante pirri in italiam ad
uentum, post uastitatem eo bello factam. uix pars
dimidia habitabatur, flumen quod medio oppi
do fluxerat extra frequentia tecta is loca p̄ter
fluebat. & agros procul eis qua habitabantur sex
milia aberat. in urbe nobile templum ipsa urbe erat
nobilius. lacinię iunonis sanctum omnib: circa
populis, lucus ibi frequens silua & proceris abie
tis arboribus sep̄tus. lęta in medio pascua habet.
ubi omnis generis sacrum deae pecus pascebatur.
sine ullo pastore separatim q: egressi. cuiusq: ge
neris nocte remeabant ad stabula. Nunquā
insidiis ferarum. non fraude uiolati hominum,
magni igitur fructus ex eo pecore capti columnaq:
inde aurea solida facta & sacrata est, inclitumq: tem
plum diutius & iam non tantum sanctitate fuit,
ad miracula aliqua adfiguntur plerumq: tam
insignib: loci is, fama est aram eē in uestibulo tēpli.
cuius cinerem nullus umquam mou & uentus,
et agros crotoniatas una pas te imminens mari altera
uergentem in agrum. stratan dum naturali quodā
munita. postea & muro cincta. quapa uersas rupes
ab dionisio syracusio tyranno p dolum fuerat capta,
ed tum arce satis tuti debatur tota crotonia. tum op
timates tenebant circumsedente cum bruttiis eos
et iam plebe sua, postremo bruttii. cum suis uiribus
inexpugnabilem uiderent arcem. coacti necessita
te. hannonis auxilium implorant. is conditionib:
ad deditionem compellere crotoniates conatus.
ut colonia bruttiorum eo deduci. Antiquamq:
frequentia eo recipere, uastam ac desertam belli
urbem paterentur, omnium nemine p̄ter
aristomachi mouit. moriturosque ad firmabant
ciuis quam immixti bruttii sinalienos ritus
mores legesq: ac mox lingua & iam uestes eren
tur. aristomachus unus quando nec suadendo
ad deditionem satis ualebat. Nec sicut urbem pro
diderat. locum prodende arcis inueniebat. trans
fugit ad hannonem. locrenses breui post legatis
p̄missu hannonis arce min trassent. p̄suadent
ut traduci se in locros paterentur. Nec ultima ex
periri uellent, iam hoc ut sibi licer & impetrauē
rant. Et ab hannibale missis ad idip sum cum le
gatis. ita crotonem excessum est, deductiq: croto
niate ad mare. naues conscendunt. locros omnis
multitudo abeunt. in apulia Nec hiem p̄s quidem
qui & a inter romanos atq: hannibalem erat, lu
ceria sempronius cōs. hannibal haud procul
arpis hibernabat, inter eos leuia proelia exoc

casione aut opportunitate huius aut illius pactis orie
bantur; melior q: est romanus · et indies cautior
tutiorq: ab insidiis fiebat: in scitia romanis omnia
mutata erat mos hieronis · regnumq: ad hiero
nimum nepotem eius translatum puerum uix
dum libertatem nedum dominationem modice
laturum aetate sit ingenium · et tutores atq:
amici ad precipitandum in omnia uicia acceperunt; quae cita futura cernens hiero ultima senec
ta suo uoluisse se dicitur liberas siracusas relinquere ·
Me subdominatu puerili ludibrium bonis factis:
pactum firmatumq: inter & regnum huic con
silio eius · summa ope obstitere filie · nomen regi
poenes puerum fiturum tutae · regimen rerum
omnium · poenes se utrosq: suos andranodo rum primi
relinquebantur · non facile erat quinagensimum ta
gentia annum · circumsessio dies noctesq: mulieribus
blandicius liberare animum et conuertere ad publi
cam priuatam curam; itaq: tutores modo xv · puero relinquit quos precatus est mouens ut fidem erga
pr · L · annos absecultam inuiolatam seruarent ·
iuuenemq: suis potissimum uestigiis insistere
uellent disciplinae in qua edoctus e&, Haec
mandata cum expirasset · tutores testamento pro
lato · pueroq: in contione producto · erat autem xv
tum ferme annorum · pauci quippe contionem
ad exciandos clamores dispositi erant · ad proban
dum testamentum · cetteris uelut patre amisso morba
ciuitate omnia timentibus; funus fit regium magis
amore ciuium · & caritate quam cura suorum celebre
Deinde ceteros tutores summouit andranodorus ·
iuuenem iam ce dictitans hieronimum · ac regni po
tentem · deponendo q: tutelam ipse q: cum pluribus
communis erat · inse unum omnium uires conuertit ·
Vix quidem ulli bono moderatoq: regi facilius erat
fauor · apud siracusanos succedenti tanta caritate
hieronis, uerum enim uero hieronimus uelut suis
uitis desiderabilem efficere uell & alium primo statim
conspectum omnia quam dispari ostendit / Nam
quitot annos hieronem filiumq: eius gelonem ·
nec uestis habitu · nec alio ullo insigni differen
tes ac ceteris ciuibus fuisset · et conspexere pur
puram ac diadema ac satellites armatos · quadri
gasq: & iam albarum equarum interdum exregia
procedentem · morem dionisii tirranni hunc tam superbum apparatum habitumque a conuenientis sequebantur · contemptus omnium hominum · superbe
aures · contumeliosa dicta · aditus non alienis modo seductoribus · & iam libidines nouae inhumana
crudelitas · itaq: tantus omnis terror inuaserat · ut
quidam extitores aut morte uoluntaria aut fuga
preuerterent metum supplicionum · tres ex his quibus
solis aditus in domum familiarior erat · andranodorus
et zoilus · generi hieronis · & thrasо quidam de alius
quibus rebus aut magnopere audebantur; tendendo
autem duo ad carthaginenses · thrasо ad societatem
romanam · certamine ac studiis interdum inse conuer
tebant animum adulescentium coniuratio in tyran
ni caput facta indicatur · pcalonem quendam equalem
hieronimi · & iam inde a puero in omnia familiaria
iura adsumptum; index unum ex coniuratis theodotum ·
a quo ipse appellatus erat nominare potuit; qui
comprensus extimplo traditusq: andranodoro
torquendus · de se ipso haud cunctanter fassus · con
scios celebat, postremos cum omnibus intolerandis
patientiae humane cruciatibus lacerarent · uictum
malisse simulans · Quietat ab conscios insontes in
dicatum thrasonem ee auctorem consilii · mentatus
nec nisi tam potenti duce confisos · rem tantam au
suros ablatere tyranni quorum capita uilissima
fingenti inter dolores gemitusq: occurrere maxi
me animo tyranni credibile indicium thrasо
nominatus fecit; itaq: extimplo traditur ad sup
plicium · ad lecticq: poene ceteri iuxta insontes ·

— consociorum nemo cum diu socius consilii torquer& ur-
aut laturit aut fugit; tantum illis inuisture ac fide
theodoti fiduciae fuit tantumq: ipsi theodoto ui
rium adarcana occultanda' itaquodunum um
culum cum romanis societatis erat thrasone subla
to emedio' extimplo hauddubie addefectionem
respectabat; legatiq: adhannibalem missi acrewissi
abeo cumhannibale nobile adulescente hrpocrates
& epicides patri casthagine-sedoriundi absyracusis-exu
le auo-poenipsi materno genere, phosiuncta soci&as
hannibali acsyracusano tyranno' necinuitto hanniba
le apudtyrannum manserunt, 'appius-cl-pr cuius
sicilia puincia erat ubica accepit' extimplo legatos
adhieronimum misit, quicumsese adrenouandam so
ci&atem quecum auofuiss& uenissedicerent-pludi
brio auditi dimissiq: sunt-abquerentepiocum hie
ronimo 'quaefortuna eispugnae adcannas fuiss&-uix
credibilia enim legatos hannibalis narrare-uelle
quidueri sit scire-utexeo utranspem sequatur consi
lium capiat, romani cumserio legationes audire coe
piss&-redituros se adeum dicentes se monito magis
eo quam rogatione fidem temere mutar& pficiscunt-
hieronimus legatos casthaginem misit-adfoedus ex
soci&ate cumhannibale faciendum-pacta conuenit-
utcumromanos sicilia expulissent, ipsautembre
ui fore sinaues atq: exercitum misissent, hrnera
sicilia amnis quifermediuidit-finis regni syracusani ac
punici imperii ee; aliam deinde-inflatus adsen
tationibus eorumquicum nonhieronis tantum sed
pyrrhi etiamregis matriaui iubebant meminisse-
legationemmisit, quaaequm censebat sicilia sibi
omni cedit-italie imperium proprium queri casthа
ginienspopulo, hancleuitatem aciactationem ani
mi neq: mirabantur iniuuene furioso neq: argue-
bantedummodo auersarent eum abromanis, sed
omnia ineo precipiti adexitium fuerunt' namcu
premissishrpocrate atq: hepride-cumbinis militib.

armatorum adtemptandas urbes quaepsidus tenebан
tur romanis' etipse inleontinos cumcetero omni exer
citu-erantautem adxv milia peditum-equitumq:
profectus erat, liberasedss coniuratis-&omnes foste
militabant imminentes uiae angustę-quadescendere
adforum rex solebat sumpserunt, ibi cunstructi ar
maq: ceteri transitum expectantes starent-u ni
exeis indihiemini fuit nomen quiacustos corporis erat-
pastes ducte sunt-cumadppinquar& ianuae rex pcau
sam aliquam inauguris sustiner& abtergo agmen-
ita utconuenerat factum est, tamquam laxar& latu
pedem abstricto nodo moratus turbandi al dimouens
tum intu alli fecit-utcuminpterеuntem sine armatis
regem impetus fier&-confoderetur aliquot prius
uulneribus-quamsuccurri poss&-clamore et tumultu
audito-indi nomine tri hauddubi obstante-tela coi
ciuntur. hisque tam duob- acceptis uulnerib: euasit-
fuga satellitum utiacentem uidere regem facta est-
interfectores parsinforum-inmultitudinem letam li
bestate pars syracusas pgunt adpreoccupanda an
dranadon regionumq: aliorum consilia incesto re
rum statuiat-p-claudius bellum orienss expropin
quo cumcerner&-senatum litteris cestionem fecit-sici
liam casthaginiensi populo et hannibali conciliari-
ipse aduersus syracusana consilia puinciam regniq:
fines omnia conuestit presidia' exitu annieius-q.
fabius exauctoritate senatus-puteolos pbellum
coemptum frequentari-emporium communit-pre
sidiumq: imposuit' inde romam comitionu causa
uenienss ineum quemprimu diem comitialem ha
buit-comitia e dixit-atq: edixit inire, pretur be
incampum descenditeo diem cumsoas prerogatiue
ante siludionum exiss& eaque-I-acilium-m æmi
lium regulum cosdicer& que-tum-q-fabius silen
tio factorali oratione est usus, siaut pacem initaliam
aut bellum cumrq hostem haberemus-inquo negle
gentie anxior locus-&-quiuris studiis que incampu

admandandos quibus uelitis honores adfectis. moram
ullam offerretis mihi parum memi nisse uideretur
uel liberatis · Sed cum in hoc bello an hoc hoste · quum quā
ab illo duce sine ingenti mā clade erratum sit eadem uos
cura quā naciem armati descendtis. inire suffragium
ad creandos cōs demet & sibi siquem q: dicere hannibali
imperatou parem consulem nomino; hoc anno ad capu
am uibellitauiae campano summo equiti puocanti
summus romanus eques asellus claudius oppositus. ad
uersus gallum quondam puocantem in ponte anienem
manilium fidentem et animo & uirib: misere matores
nri. ob eandem causam ut multis annis post fuisse non ne
gauerim cum mā ualerio nondiffidersetur aduersus si
milē puocantem arma capienti gallum ad certamen.
quemadmodum pedites equitesq: optamus ut ualidio
res simus ut pares hosti habeamus Ita duci hostium
parem imperatorem queramus. cum quies summus ip
ciuitate dux eū legerimus. tam repente Lecius in annū
creatus aduersus ueterem Ac perpetuam imperatorem
comparabitur. nullus neq: temporis nec uiris inclusum
angustius. quominus ita omnia gerat Administer & q:
ut tempora postulabunt belli. nobis autem in apparatu
ipso Actantum inchoantib: res annus circumagitur.
quoniam quales uiros creare uos consules decet satis
est dictum. restat ut pauca de eis in quos prerogatiue fauor
inclinauit dicam. mā aemilius regillus. flamen est qui
rinalis. quem neq: mittere a sacris. neq: retinere possu
mus. ut nondum urbelli diseramus. iuramo facilius so
ris mee filiam uxorem atq: ex ea liberos habē. ceterum
non ea ura in me maiores q: meos meritas. ut non potiorem
priuatiq: necessitudinib: rē p habeam quilibet nauta
rū uectorumq: tranquillo mari gubernare potest. ubi
saeua ost a tempestas est. Acturbato mari rapitur uento
nauis. cum uiro & gubernatore opus est. non tranquillo
nauigauimus. Sed iam aliquot procellis submersi. poeno
sumus. Itaq: quis ad gubernacula sedeat summa cura
puidendū ac pcauendum uobis ē. imminore te expti. I.
Lacilio pesumus. haud sane cur ad maiora tibi fidamus
documenti quicquam dedisti. dic. Lassem hoc anno curru pue
fuisti erum verum causa paruimus. ut a fricae oram
popularentur. ut uta nobis italiae litora essent. ante
omnia ne supplementū cum stipendio commeatuq:
ab carthagine hannibali transportarentur. create. cos.
I. tacilium. non dico somnia hec. sed si aliquid eoū
rei p. prestitit. si non autem te classe obtinentes. & iam
uelut placato mari quibus hannibali tuta atq: inte
gra abdomo uenerunt. si ora italiae infestior hoc anno
quam africe fuit. quid dicere potes. cur te potissimum
ducem hannibali hosti oppugnabant. si consules ses
dictatorem dicendum exemplo maiorum nrm censse
remus. nec tu id indignari posse aliquem inciuitate.
R. meliorem bello haberi quam te magis nullius inter
est quam tua. T. o tacili non in ponī ceruicib: tuis onus
subquo concidas. ego magnopere suadeo q: eodem
animo. quo istam ib: uobis in aciem armatis. repente
diligendi duo imperatores essent. quorum ductu atq:
auspitio dimicaretis. hodie quoq: consules ere etis qui
bus sacramento liberi uri dicant. ad quorum te dictum
conueniant. subquorum tuta atq: cura militent. la
cus thrasumennus et cannae triste a dre cordatione
exemplar & ad pcauenda similes utiles documento sunt.
praecomensem: iunionum in suffragiū reuocare cum. T.
o t acilius ferociter. cum continuare consulatum
uelle uociferaretur. atq: obstrepere. lictores adeum ac
cedere consulius sit, Etquia nurbe nomine erat. pnus
in campum extrinere pfectus. admonuit cum se curib:
si bi fasces preferri. in serum praerogatiua suffragiū
inire. extiq: in ea cos. q. fabius maximus quasta
m marcellus tertiam; eosdem consules ceteri q cen
turie sine uariatione ulla dixerunt. & pr imus
rogatus. q. fuluius flaccus nouem alis creauit. T. ota
cilius ceterus. ceterum. q. fabius cos. lusquartū edilis
curulis erat. p. cornelius lentulus; comitius pre
torum pfectus. e facturum utq. fuluio extra ordine

urbana prouincia essetq; potissimū consulibus
ad bellum profectis urbi prę eę, atq; magnae
niues eo anno fuerunt. uberisq; agros inunda
uit cum magna strage ceterarum pecorumq:
& hominum. pntiaeq; quinto anno secundi punica
belli. q. fabius maximus quastam m claudius
marcellus testium consulatum ineunte s. plus
solito conuertebant in se ciuitatis animos. multis
enim annis tale consulum par non fuerat. referebant
senes, si maximum illum cum p decio
ad bellum gallicum. sic posteaq papirium carbonē
aduersus samnites bruttiosq: et lucanum cum
tarentino populis consules declaratos, absens mar
cellus cos creatus cum ad exercitum ee, presente
fabio atq; ipso comitia habente. consulatus continu
atus, tempus ac necessitas belli ac discrimen sum
mę rerum faciebant. sequi sane in exemplum ex
quirer & aut usus pecuniam cupidi aut imperio con
sulem haberet, aequum laudabant potius magni
tudine animi. quod cum summo imperatore esse
opus reip. scirent. sequerum haud dubiae ee. mino
ris inuidiam suam si qua ex re oriretur quam
utilitatem reip. fecissent, quod die magistratum inie
runt. cons. senatus in capitolio est habitus. de quo
cum q: omnium primum. ut cons sortirentur com
pararent quae inter se. ut per centuriis creandis comi
tia haberet. priusquam ad exercitum proficisceretur,
Prorogatum deinde imperium omnib: quia ad exerci
tus erant. iussisq: in puteum manere. ti. gracchus
lucerię. ubi cum uolonum exercitui erat, q terentius
varro in agro piceno, m. pomponius in gallico
& pr prior anni pro prq. mucius obtineret &
sardiniam, m ualerius ad brundisium oras mari
timę immensus. aduersus omnes motus philippi ma
cedonum regis pręe, c. cornelio lentulo pr
sicilia decreta prouincia. et ad lilybeo classis eadē
quam aduersus carthaginienses priore anno
habuisse, & prodigia eo anno multa nuntiata sunt. quę
quo magis ere credebant simplices ac religiosi homines eo
plura nuntiabantur. lanuuinę deinde ictus sospitę
iunonis cos dictos nidum fecisse. in apuliae palmam ui
rides arsisse. mantuae stagnum effusum minitio
amni eruentum uisum. et alibi creta & rome in
foro bobario sanguine pluuisse, et in uulco in stelo
fontem subterram tanta uia quam fluxisse ut seri
as dolia q: quae in eo loco erant prouoluta: uelut
impetus torrentis tulerit. acta de caelo acrium
publicum in capitolio. eadem in campo uulcani uo
cem insabinis. publicam q: uiam murum ac postī
gau fiam. alia uulgata miracula erant. hastam mar
tis prenestę sua sponte promotam. bouem in sicilia
locutam. infantem utero matris in mar rucinis io
triumphe clamasse. ex muliere ex polenti ut rum
factum. hadriae aram in cele. speciesq: hominum
circa eam candida ueste. uisas ee. quin rome
quoq: in ipsa urbe secundum apum examen in foro
uisum. quod mirabile est. quia arma ad firmantes
quidam legiones se armasse in ianiculo uidere. con
clamauerunt ciuitatem ad arma. quicum in ianiculo
essent. fugauerunt quem quam ibi prętor adsuetos
colli ei cultores apparuisse. hęc prodigia hostiis
maioribus procurata sunt. ex haruspicum respon so.
& supplicatio omnibus deis. quorum pulumaria
romae ex sint indicta est. pp & ratis quae ad pacē inde
pertinebant. de rep. bello q: gerendo. & quantum copi
arum & ubi q: quę essent. consules ad senatum retule
runt. duo de xx legionibus bellum geri placuit,
binos consules sibi sumere, binis gallian sicilia q:
ac sardiniam obtineri, duas q: pabulum pr apuliae.
duabus bolonum ti. graccum circa luceriam prę
ee, singulas. c terentio pro cons ad picenum. & m
ualerium ad classem circa brundisium. et duas urbi
presidium relinqui duas. hic, ut numerum legio
num explerentur. sex nouę legiones erant scribendę.

eas primo quoq: tempore cōscribe; e iussi & classem para re. utcum eis nauib: quae procalabrię litoꝛib: instationes essent. cL longarum classis nauium eo anno explerēt dilectum habito & centū nauibus nobis deductisq: fabius comitiaꝫ. censoꝛib: creandis habitis creatis m̄ atilius re gulus. et p turiusꝑ philus. cum increbresceret rumor bel lum in sicilia ee. tiberacilius eo cum classe p ficisci iussus est. cum de ea & naute/cōs ex se dixerunt. utqui l. aemilio ē flaminiusꝑ censoꝛib: milib: aeris. l. ipse aut dn̄i sui pater eius census fuisset & usq: ad centum milia. aut cui postea tanta ea & facta. nauta unum cum sex men sium stipendio dare & quisupra centum milia usq: ad ccc. triremes nautas cum stipendio annuo quisupra cc usq: ad decies aeris quinq: nautas. quisupra decies sep ties senatoꝛes. octo nautas cum annuo stipendio darent ex hoc edicto data nautae armati instructiq: abdominis cum triginta milia dierum copti scribarentur. naues cons cenderunt. cum primum est factum ut classis roma na socius naualib: priuata impensa paratis complere tur, hiemaꝛ solito adparatus. pracipuæ conterruit campanos. ne ab obsidione capuę bellum ciuis anni roma ni inciperent. itaq: legatos ad hannibalem oratum mise runt. ut capuam exercitum admoueret. ad eam oppug nandam nouos exercitus scribi: romę. neculliusꝰ urbis defectionis magis infensos eoꝝ animos ee. id quia cā trepida nuntiabant. maturandum hannibal ratus. ne prueniret romani. profectus arpis ad a fata. tria ecce rib: castris supcapuam consedit. inde numidis hispa nisq: ad presidium simul castroꝝ simul capuae relictis. cum exeꝛo exercitu ad lacum auerni pspici em sacrificandi. ipse aut temptare & puteolos quoq: ibi presidio erat descendit. maxime postquam hanni balem arpis profectum. & regredi in campaniam ad latum est. nec die nec nocte intermisso itinere. ad exercitum redit. & ti. gracchum ab luceria beneuentū copias admouere. q. fabium prisci filius. cōs erat. luceriam. graccho succedere iub & insiciliam eodem tempore duo pr. profecti publicius cornelius ad exercitum. otacilius qui maritime oraę reiq: nauali pre essit & cetera in suas quisq: puincias profecti, et quibus prorogatum imperium erat. eadem quas priori anno regiones obtinuerunt. ad hannibalem cum ad lacum auern: i ee. quinq: nobiles iuuenes a tarento uenerunt pastum adtractimenum lacum. pastum ad cannas captis. dimissiq: domos. cum eadem comitate quaui sus aduersus omnes romanoꝝ socios paenus fuerat. et memores beneficioꝝ eius pti isse magnam pastem se iuuentutis tarentinae referunt. ut hannibalis amicitiam ac societa te quam pr̄ malent. legatosq: ab sui missos rogare han nibalem ut exercitum p pius tarentum admoueat, si fig naeus si castra conspecta a tarento sint. haud ullam intercessuram qui urbs in potestate iuniorum plebem in manu pleb: is rem tarentinam ee. hannibal con laudatos eos hono ratosq: in gerit b: pmissis. domum ab coepta maturanda redire iub & se intempore ad futurum ee, ac cum spe dimissi. tarentum. ipsum ingens cupido incesserat tarenti potiundi urbem ee. uidebat cum opulentam nobilemq: tum marti ma & in macedoniam oppostune uersam. regemq: philip pum hunc postum si transirit & in italiam. brundisium romani haberent petiturum. sacro inde pp & rato ad quod uenerat. Et dum ibi moꝛatur p uastato agro cumano usq: ad misenum. promuntoꝝ. puteolos repente agmen conuertit ad opprimendum p̄sidium romanū. sex milia hominū erant. et locus munimento quoq: non natura modo tutis triduum ibi moꝛatus. poenus. ab omni paste temptato pre sidio. deinde ut nihil pcedebat ad populandum agrū campanum. magis ira quam ponendę urbis spe pro cessit. aduentu eius in propinquum agrum mota nola nae est plebs. iamdiu auersa ab romanis & infesta senatui suo. si q: legati ad arcessendum hannibalem. cum haud dubio prodito urbis uenerunt. quae nec incep tum eorum marcellus cōs a primoꝝ: accitus. die uno fessus lamacalib: cum ultra mus amnis trahentibus moꝛatus est & Contenderat inde proxima nocte sex

milia pedtum equites p̃sidio senatui essent nolam in
tromisit; et ubi a consule omnia impigre facta sunt ad pre
occupandam nolam: ita hannibal tempus terebat bis iam
ante eq̃ quisquam temptare segnior ad credendum nola
nis factus, isdem dieb: et q̃ fabius cons ad ea similum
temptandum. quod p̃sidio punico tenebatur: uenit
et ad beneuentum uelut ex composito paste altera a hamo
ex bruttijs cum magna pedtum equitumq: manu
altera. tī. gracchus ab luceria accessit. qui primo oppidum
intrauit; deinde ut hannonem tria milia ferme a urbe
ad calorem fluuium castra posuisse &. et inde agrum
populari audiunt. & ipse egressus moenibus, mille ferme
passus ab hoste castra locat; ibi contionem militum
habuit; legiones magna ex parte uolonum habebat.
qui iam alterum annum libertatem tacite mereri
quam postulare palam meruerant. Senserat tam
hiberni s egrediens murmur imagine eē queren
tium numquam liberi militaturi essent, seripseratq:
senatui p̃ nam quid desiderant quam quid meru
issent; bona factaq: opera eorum se ad eam diem usu.
p̃eq: ad exemplum iusti militis quicquam eis p̃ter
libertatem deesse; deo p̃missum ipsi erat facere & quod
de rep̃ ducere & eē, itaq: priusquam cum hoste manu
conserere &. pronuntiat tempus uenisse eis libertatis.
quamdiu speras sent postinde, postero die signis con
latis dimicaturum puro ac patenti campo, ubi sine
ullo insidiarum metu. uera uirtute gerire s possent,
qui caput hostis retulisset &. eum se exemplo liberū
iussurum eē, qui loco cessisset &. Et timeum seruili
supplicio animaduersurum; suā cuiq: fortunam
in manu eē libertatis auctorem eis. Non se fore solū
sed consulem m̃ marcellum et uniuersos patres.
quos consultos ab se de libertate eorum sibi p̃missis &
litteras inde. cōs. ac se. recturum, atq: clamor cum in
genti adsensu est sublatus pugnam poscebant. signūq:
uti dar & ex templo ferociter instabant. gracchus in
posterum diem p̃nuntiato. contionem dimisit; milites
leti p̃cipue quibus merces nouate inunum diem
opere libertas futura erat. armis expediendis quod re-
quum communi, postero die ubi signa coeperunt cane
primi omniū parati instructiq: ad p̃elium conueni
unt, sole orto gracchus in aciem copias seduct. Hannibal
moram dimicandi fecerunt. decem septem milia pedtū
erant maxima ex parte bruttij ac lucani. equites ∞ cc.
inter quos pauci admodum italici cæteri numidae fere
omnes mauriq: pugnatum est & acriter & diu. IIII
horis. Neutro inclinata est pugna. nec alia magis ro
manum impediebat res quam capta hostium precia
libertati facta; nam utrique hostem impigre occide
rat primum capite aegre inter turbam tumultūq:
abscidendo terebat tempus, deinde occupata dex
tra tenendo caput fortissimō s quisq: pugnator es
sedesierat. signis acrimidis tradita pugna erat.
quo ubi tr mil. gracchio nuntiauerunt. Neminem
stantem iam uulnerare hostem. carnificari ia
centes. & in dextris militum p gladius humana ca
pita eē signum dari propere iussit. proicerent
capita inuaderentq: hostē claram satis & insignem
uictutem eē. nec dubiam libertatem futuram strenuis
uiris; tum redintegrata pugna est. et equites etiam
in hostes emissus, quibus cum impigre Numida con
curr issent. Nec segnior equitum quam pedtū pugna
e & iterum in dubium adducta res; cum utrimq: duces
romanus. bruttium lucanumq: totiens amazonibus
suis victos subactosq: poenus mancipia romana exer
gastulo militem uerbis obtereret &; postremo p̃nun
tiat gracchus eē nihil quod de libertate s pararent. ni
si eo die fusi fugatiq: hostes essent; ea demum uo x
tra animos accendit. renouata clamore uelut aliis
pente facti tanta uise in hostem intulerunt. ut susti
neri ultra Non possent; primo ante signa poenorū.
deinde signa p turbata. postremo tota impulsa acies;
inde haud dubie terga data. ruuntq: fugientes in
castra. adeo pauidi trepidiq: ut ne in positis quidem

autuallo quisquam refrenerit· acprope continenti agmine
romani insecuti· pmium deintegro proelium inclusi
hostium uallo ediderunt; ibi sicutpugna inexpeditior
inangustiis· itacedes atrotior fuit; etadiuuere capti ui
quitapto intumultum ferro conglobati· etabtergo cedi
derunt poenos etfugam impedierunt; itaq: minus duo
milia hominum extanto exercitu· etea maior pars
equitum cumipso duce effugerunt· alii omnes cesi·
autcapti; capta etsigna duo dequadraginta· exuicto
rib: duo milia ferme cecidere· preda omnis preter
quamhominū captorummiliti concessa est· etpecus
exceptumest quodintradies .xxx. Domini cognouis
sent; cumpreda onusti incastra rediissent· quattuor
milia ferme uolonum militū q: pugnauerant segni
us: necincastra inruperant simul metu poene collem
hau; peul castris coeperunt; postero die pribunos militū
inde deducti· Contione militum aduocata agraccho sup
ueniunt· ubicumpcos uidere; milites primum ut pro cu
iusq: uirtus atq: opera meapugna fuerat· militaribus do
nis donassent· tuncquodaduolones attinerent· omnes
aut malle laudatos asedigniosq: indignosq: quamquē quā
eo die castigatum ee; quodbonum faustum felixq: rei p
ipsisq: et· omnesoli beros ee iuuere· adquam uocem cum
clamor ingentialacritate sublatus est· acnunc complexi
inter se gratulantesq:· nunemanus adcelum tollentes
bona omnia pr gracchoq: ipsi precarentur· tum grac
chus priusquam omnes iuxe libertatis acquasset· inquit;
neminem nota strenui autignaui militis notasse
uolui nunc exsoluta iam fide publica nediserimen
omne uirtutis ignauiaeq: pereat· nomina eorum trac
tate; pugne memores; secessione paulo ante fecerunt
referri ad me iubebo· citatosq: singulos iure iurando
adigam nisiq: ibi moribi causa erit nonaliter quamstan
tes verbumpotionemq: quoad stipendia facient captu
ros ee; hanemultam ita æquo animo feretis· si repu
tabitis nulla ignauiae nota leuiore uos designari
potuisse; signumdeinde colligendi uasa dedit·

militesq: praedampostantes agentesq: plausibilem
ac iocum· italudibundi beneuentum redierē· utab
epulis celebrem festumq: diem actis· nonexacie
reuesti uiderentur; beneuentani omnis turba effusa
cumobuiam adpostas exissent· Conspecti milites gra
tulari· uocare inhospitium· adparata conuiuia om
nibus inpropatulo aedium fuerant· adea inuitabant·
gracchumq: orabant utepulari pmitter& militib:·
& gracchus itapmisit· inpublico epularentur omnis
antes uasquisq: foris· prolata omnia pallati aut
lana alba uelatis capitib: epulatisunt; alii accubantes·
alii stantes quisimul ministrabant uescebantur; digna
res uisu· aut simulacrum celebrati eius diei· gracchus
postquamromam redit pingi iuber& inede libera
tis· quampater eius nauentino ex multa licia pe
cunia faciendā curauitdedicauitq: cumhaec ad
beneuentum gerentur· hannibal depopulatus
agrum neapolitanum· adnolam castra mouit; quem
ubi aduentare consul sensit· pomponio propr: cui eo
exercituquisup sessulam incastris erat accito are obuia
hostiparat; nec moram dimicandi facer& claudium
neronem· cumrobore equitum· silentio noctis pauer
sam maxime abhostepostam emittit· circumuectum q:
occulte subsequi sensim agmen hostium iubet; Et
ea hostium proelium uider& abtergose obicer& ider
rorecuiarum anexiguitate temporis nero exsequi
nonpotuerit· Incestum est; absente eo cūpelium
commissum e& superior quidem haud dubie romanus
erat· sedquia equites nonadfruere intempore· ratio
composite rei turbata est· nonausus insequi cedentes
marcellus· uincentibus suis signum receptui dedit·
plus tamen .ii. milia hostium eodie cesa traduntur· ro
manis minus .cccc. solis fere occasu nero diem hoste
rediens noctemq: nequiquam fessis equis hominibusq:·
neuiso quidem hoste rediens· adeo grauiter est ab
consule increpatus ut peum steriisse dicerētur· quo
minus accepta adcausas redderetur hosti

cladeſ poſterodie romanuſ in aciem deſcendi poenuſ
tacita etiam confectione uictuſ caſtriſ ſeteneruit, teſtio
die ſilentio noctiſ omiſſia ſpe nole potiunde. ſei num
quam proſpere temptate. tarentum adeſtionem ſpem
proditioniſ proficiſcitur, Necminoreſ animo reſ ro
manaſ domi quam militiae gerebatur. cenſoreſ uacui
adoperum locandorum cura. ppter inopiam aerarii
ab moreſ hominum regendoſ animum aduerterunt.
caſtigandaq: uitia quaecuelut diutinis morbis aegra
corpora exſeſe ignorant natabello erant, primum
eoſ tauerunt. qui poſt centenſem dicebantur; prin
cepſ eorum in curiam ſcribit. tum ſolet. queſtor tum forte erat
iuſſo deinde eoſ ceteriſq: eiuſdem noxae reiſ causam di
cere. cum pugnam requiſſent. pronuntiauerunt. uer
ba oratiem q eoſ aduerſuſ rem non habuiſſe. quo non
iuratio deſerende italie cauſa fierec ſecundum eoſ citati
miſ alli di exſoluendi iuriſiurandi in preſ quicaptuo
rum extimore. regreſſi clam in caſtra hannibalis ſolui
que iurauerant. ſ ituroſ habebant. his ſuperioribuſq:
ſequidempti. quipublicum equum habebant. tribuq:
moti aerari omneſ facinoq: ſenatumodo ex equeſtri or
dine regendo. ex ſecenſorum tenuit. nomina hominu
ex municipum tabuliſ excepſerunt. quiquadriennio non
militaſſent. quibus neq: uacatio iuſta militiae neq: morbi
cauſa fuiſſet. eaſ ſupra duomilia nominum in erariof
relata. ibuq: omneſ mori additumq: mei ex cenſorie
ſtatue literaſ. ut ei omneſ quoſcumq: liberoſ notaſſent. pedib:
mererent. ſtipendiumq: inſicium. ad cannenſeſ exer
citus reliquoſq: ſumilitum generi non priuſquam pulſi
tralia hoſtiſ eet finitum ſtipendiorum tempuſ erat. cum
cenſoreſ obtinuiſſent. aerari ſe iam locationib: abſtinerent
aedium ſacra. umtuendarum curandum q: equorum
prebendorum aeſimiliumq: eorum. conuenere adeſ
frequenteſ quibuſ aere hi. ex generiſ adſueuerant. hoſtiaq:
cenſoreſ atomnia permideagerent locarent aedi
nia in aerario ee. ſemmen niſi bello conſecto o
cumiam ab aerario penſurum ee conuenere deinde

dominicorum quoſ ſi. ſemproniuſ adbeneuentum ma
nu emiſerat. arceſſitoſq: ſe abtrium uiriſ menſariſ ee
dixerunt. ut pretia ſeruorum acciperent. ceterum non
ante quam bello confecto accepturoſ ee, cum inclinatio
animi cum plebiſ adſuſtinendam inopiam aerario fie
ret. & pecuniae equiq: pupillareſ primo. Deinde uidua
rum coepte conferri nuſquam caſtutiuſ ſanctiuſq:
deponere creditoribus quideferebant. quam in publica
fide indeſiquidemptum paratumq: pupilliſ ac uidu
iſ fore. ita queſtore perſcribebatur; manauit ea pri
uatorum in cognitaſ ex urbe. & iam in caſtra. ut non
equeſ centurio ſtipendium acciper. & mercen
nariumq: increpanteſ uocarent quia cepiſſent; q.
fabiuſ coſ adcaſilinum caſtra habebat. quo duummi
lium campanorum. & ee militum hannibaliſ tenebatur
preſidio preerat ſtatuſ metuſ miſſuſ a ben magio ar
cellano quieo anno maedix tuticus erat. ſeruitiaq: &
plebem promiſcue armat. ut caſtra romana inuader.
ſi cum conſule adcaſilinum oppugnaretur. dum, nihil
eorum fabium fefellit. ita q: nolam adcollegam
mittit. altero exercitu dum caſilinum oppugnatur
opuſ ee equicampaniſ opponatur. ue ipſe relicto no
le preſidio modico uenire. & ut ſi eum nola teneret.
& ne dum ſecure reſ ab hannibale eſſent. I gracchum
pro coſ abeneuento aceiturum. hoc nuntio marcel
luſ duob: militum milib: nole in preſidio relictiſ.
cum ee ſero exercitu caſilinum uenit. aduentuq: eiuſ
campani animouenteſ ſeſe q: ueuerunt. ita ab duob:
conſulibuſ caſilinum oppugnari coepit, ubi cum
multa ſuccedenteſ tenerent moenibuſ romani mi
litеſ acciperent uulnera. neq: ſatiſ ineptuſ ſucce
der. & fabiuſ omittendam rem parua. ac iuxta
magniſ difficilem abſtinendum q: inde cenſebat
tum reſ maioreſ inſtarent; marcelluſ multa magniſ
ducibuſ ſe aut non adgrediendo. ita ſemel adgreſ
ſi. non omittenda ee dicendo. quia magna fame
momenta. utramq: partem fierent tenuit. ne

inmerito incoepto abiretur, uineae indeomniaq: alia
operummachinationumq: genera cumadmoue
rentur. campaniq: fabium orarent. utabire capu
am tutolicere&. paucisegressis. marcellus postam
quaegrediebantur occupauit. cedesq: promiscue
omnia circa postam primo. Deinde inruptione
facta &iam inurbe fieri coepta est, quinquagin
ta fere primo egressi campanorum. cumad fabi
um confugissent presidio eiuscapuam puener̄,
casilinum inconloquia cunctationemq: peten
tium fidem. poccasionem captum est. captiuiq:
campanorum quiuehannibalis militum erant
romammissi. atq: ibi incarcere inclusi sunt; op
pidanorum turba perfinitimos populos incusto
diam diuisa; quib: dieb: acasilino re benegesta
recessum est eis. gracchus inlucanis aliquot cohor
tes inearegione conscriptas. cumprefecto socior̄
inagro hostium praedatum misit, eos effuse pa
latos hannoadortus. haudmultominorem quā
abbeneuento acceperat reddidit hosticladem
atq: inbruttios raptim negracchus adsequeretur
concessit, Consules marcellus retro unde uene
rat nolam redit. fabius insamnites adpopulan
dos agros. recipiendasq: armis quedefecerant
urbes pcessit. calidinussamnis grauius deuasta
tus. perustilatē agri prede pecudumhominūq:
actē oppida ui capta compulteria. telesia. compsa
indefugi fulē. Etorbitanium; exlucanis blande.
apulorum actē oppugnatē. milia hostium inhis
urbibus xxv capta Autoccisa. etreceptipfugē
ccclxx, quoscumromammissis&. consul. uir
gis incomitio caesi omnes. acdesaxo delecti. hec
a q̄. fabio intrapaucos dies gesta; marcellum ab ge
rundis rebus ualitudo aduersa nolae tenuit,
etapr̄ q. fabio cuicirca luceriam prouincia tota.
cuca oppidum per eosdies ui captum. statuiaq:
adardoneas communita, Dumhecaliis locis

abromanis geruntur. iamtarentum puenerat̄
hannibal. cummaxima omnium quacumq:
ieratclade, intarentino demum agro pacatum
incedere agmen coepit. nihil ibiuiolatum neq:
usq: iamuim excessum est, Apparabatq: non id
molestia militum autducis sui. adconciliandos
animos tarentinorum fieri, Ceterumcumprope
modo quisaccessissē. nulloadconspectum primū
agminis utrebatur motu facto. castra aburbe ferme
passus mille locat; Tarentitriduo antequam han
nibal admoenia accederē. a. m̄ ualerio propr̄
quiclassi adbrundisium preerat missus. isinpriore
conscripta iuuentute. disposituisq: adomnes postas
circaq: muros quarespostulabat stationes. die ac
nocte pluuia intentus. neq: hosprtib: neq: dubiis
socii. loci quicquam prebuit adcemptandumq: dieb:
aliquot frustra ibi assumptis hannibal. cūeorū
piemoquiadlacum auernē adissent. aut ipsi
uenirent autnuntium litteras uemitterent.
uana premissis&. emere secutum. cernens castra
indemouit. tumquoq: intacto agro tarentino.
quamquam simulata lenitas. nihil dumprofue
rat. tam spe labefactan̄ defidei haud absistens.
salpiam utuenti frumentum exagris. meta ponti
no atq: heraclensi. iam media estas exacta erat &
hibernis placebat locus. conpostat̄ predatum inde
numidas mauriq: psallentinum agrum proxi
mosq: apuliae saltus dimissis. unde cetere predē
haudmultum. equorum greges maxime abacti;
equib: adquattuor milia domanda equitibus
diuisa; romani cumbellum nequiquam contemnen
dum insiciliam oriretur. morsq: tiranni duces ma
gis inpigros dedisse&. Siracusanos. quamcausam
autanimos mutasse&. m̄ marcello alteri consulum
campuim̄piam decernunt, secundum hieronimi
caedem primo tumultuatum inleontinis apud
milites fuerat. uociferatumq: ferociter parent̄

tandum regi sanguine conturbatorum ēē deinde libertatis restituꝛę dulce auditum nomen crebro usurpatum spes facta expecunia regia largitionis militiaq: fungendę potioꝛib: ducib: et relata tyranni foeda scelera foediorꝛq: libidines adeo mutauere animos ut insepultum iacerę corpus paulo ante desiderati regis parentur cumcoeperint excomunicatis adexercitū obtinendum remansissent theodotus et sosis regis equis quanto maximo cursu poterant utignaros omnium regios opprimerent siracusas contendunt ceterum preuenerat ꝓnfama solum quanihil in talibus rebus est celerius sednuntius etiam exregis seruis, fraq: andrādoꝛus et insulam et arcem et alia quepoterat quaeque opostuna erāt praesidiis firmarat. hexaplotheodotus et sosis post solis occasum iam obscura luce inuecti cumeruentam regiam uestem atq: insigne capitis ostentarent trauecti pesticham simul adlibertatem simul adarma uocantes in achradina conuenire iubent multitudo pars procurrit in as pars inuestibulis stat pars extentis fenestrisq: prospectant et quidtristis rogitant. Omnia luminibus conlucent strepituq: uario complentur armati laeti patentib: congregantur inermes exolimpionis templo spolia gallorum hylliorumq: donā data hieronis pr. fixaq: abeo detrahunt precantes iouem utuolens propitius prębeat sacra armā pro patria prodeum delubris plubestate sese armantib: hęc atq: multitudo stationib: p̄ princip: regionum urbis dispositis adiungitur insula interea ceteraq: andrādoꝛus presidiis firmat horrea publica locus saxo quadrato septus atq: arcis inmodum emunitus capitur abiuuentute quae presidio eius loci adtributa erat mittuntq: nuncios in achradinam horrea frumentumq: in senatus potestate ęę luceprima populus omnis armatus in ferroisq: in achradinam adcuriam conuenit ibi proconcordię araquę in ostia loco erat principib: unus pro ne pernaeus contionem exliberam et moderatam habuit seruatudinis indignitatisq: homines expectos aduersus potum malum irritatos ęę discordia ciuilis quas impostę ei ades audisse magis a patribus siracusanos quam ipsos uidisse arma quod impigre coeperint laudare magis laudaturum sinon utantur pisi ultima necessitate coacti in presentia legatos ad androdōm mitti placere quidenuntient ut impotestate senatus ac populi sipostās insulę pareat reddat presidium, situtelam alieni regnisuum regnum uelit facere eundem secensere multo acrius abandrodoro quam abhieronimo repetu adlibestatem, abhac contione legati missisunt. senatus inde haberi coeptus est, quod sicut regnante hierone manserat publicum consilium ita postmostem eius anteeam diem nulla dere pręq: conuocati neq: consulti fuerant, utuentum ad andrādoꝛum est ipsum quidem mouebat et ciuium consensus. Et cum alię occupatę urbis pastes tum pars insulę uelut munitissima prodita atq: alienata, sed deuocatū eum ablegatis damarata uxor filia hieronis inflata adhuc regis animis ac muliebri spiritu admon& sępe usurpatae dionis tyranni uocis quae pedibus tractum noninsidentem equo relinquere tyrannidem dixerit debere. facile ēē momento quo quisuellit cedere possessione magne fortunę. facere et parare eam difficile atq: arduum esse spatium sumer& adconsultandum ablegatis eo uteretur adarcessendos ex leontinis milites quibus si pecuniam regiā pollicitus ē& omnia in potestate eius futura, Hęc muliebria consilia andranodouis pręq: tota aspernatus est. pręq: extimplo accepit tutiorem ade, sed adferandas ratus esse uiam in presentia tempori cessit & fraq: legatos renuntiare iussit futurum se in senatus et populi potestate, postera die luceprima pate factis insulę portis in forum achradinę uenit ibi imaram concordiae ex quapridie paluneus concionatus erat ascendit orationem q: eam orsus est. quaprimum cunctationis suę ueniam petuit, se enī

clausas habuisse postas. non separantem suas res a publicis sed strictis simul. Ladius timentem qui finis cedib: esset & futurus, utrum quod satis libertatis foret & continere tyrannum esset. Anquicumq: aut propinquitate aut affinitate aut aliquis ministeriis regiam contigissent. Anquicumq: aut propinquitate aut affinitate alienę cul[pa]e rei trucidarentur, postquā animadvertit eos qui liberassent patriam. seruare & iam libertatem uelle atq: undiq: consulti in medius. non dubitasse quin & concessum & cetera omnia quae sue fidei tuteleq: essent. quoniam eum quem mandassent suus furor absumpsisset. omnię restituer & conuersus deinde ad interfectores tyranni. a nomine appellans theodotum actos ni facimus inquit memorabile fecistis. sed mihi credite inchoata ur[bi] gloria non dum perfecta est. periculumq: ingens manet nisi facti & concordię consulitis. nec libera efferatur res. post hanc orationem claues postarum. pecuniaeq: regiae ante pedes eorum posuit. atq: illo quidem die dimissi ex contione. lęti circa fana omnia deum supplicauerunt. cum coniugib: ac liberis. postero die comitia prętorum creandis habita. creatus. n primis andranodorus. ceteri magna ex parte interfectores tyranni, duos etiam absentes. sepatrum accusationem fecerunt, qui audito. ut quae syracusis acta erant. pecuniam regiam quae in leontinis erat syracusis deuectam. questoribus ad ipsum creatis tradiderunt, Cteaque in insula erat achradinam tradita est. muriq: qua pars quae a b cetera urbe. nimis firmo munimento inter sae piebat insula consensu omnium deiecta est, secute & ceterę res hanc inclinationem animorum. ad libertatem ipsi: hippocrates etiam nuntio atq. epicides audita nostre tyranni. quam hippocrates etiam nuntio interfecto celare uoluerat defecta militib:. quia tutissimum ex presentib: uidebatur syracusas redire, Ubi nec suspecti obuersarentur. tamquam mouandi res aliquam occasionem quęrentes. prętores pri

mum. deinde senatum adeunt, ab hannibale se missos predicant ab hieronimum. tamquam amicum ac socium paruisse imperio eius cuius imperator suus se uoluerit uelle ad hannibalem redire, Ceterum eum iter rutum non sit. uagantib: passim per tam siciliam romanum armis petere ut presidii dent aliquid tot iam quo locos in ita liam ducant, gratiam magnam eos paruaopera apud hannibalem inituros, facile res impetrata abire enim duces regios. cum pleros militie tum gentes eos atq: audaces cupiebant, sed quod uo lebant nunquam maturato opus erat. nauiter ex pediebant, interim iuuenes militares. et ad suetudi militib. nunc apud eos ipsos. nunc apud transfugas. quorum maxima pars ex nauali bus socius romanorum erat. nunc & iam apud infimę plebis homines crimina serebant in senatum optimatesq: ut molirentur clam eos atq: struerent ut syracusę per speciem reconciliatę societatis indicio ne romanorum simul. Dein facto ac pauci auctores foederis renouati dominentur, his audiendis credendisq: opportuna multitudo maior in dies syracusas confluebat. Nec prędici solum spem mouandarum rerum sed andranadoro etiam prebebat, qui fessus tandem uxoris uocibus monentis. nunc illud ee tempus occupandi res. dum turbata omnia noua atq: incondita libertati essent dum regis stipendis passus obuersaretur mi les. dum ab hannibale missi duces ad ueteres militibus iuuare possent incepta. cum themisto cui gelonis filia nupta erat rei consociatam. pater is post dies aristo ni cuidam trag[oe]digo actori. cui et alta archana committere adsuerat. incaute aperiębat huic & genus & fortunas. omnesta et necessarias quam hilitate apud gre cos pudoris est ea deformabat, seq: sidem potius eing: ratus quam patrię debebat. indicium ad prętores defert. qui ubi rem hauduaquam ee ceteris indecoram compererent consultissentoribus. et ad eorum arbitrium ad fores positio. ingressos curtam chemistum atq: andranadorum interfecerunt, et cum tumulo[rum] fabre in speciem

atrocior. causa malis ignoratis: ostus est. cestis in
dicijs comperierunt. consultis senioribus: et auctoritate eorum, silentio tandem facto. indicem in curiam
intro duxerunt, quicumordine omnia edocuisset. Et principium coniurationis factum ab harmoniae
gelonis filiae nuptijs quibus themisto iuncta est. afrorum hispanorumq: auxiliares instructos adcedem pretorum principumq: aliorum bona quae
eorum praedae futura interfectoribus pnuntiatum iam
mercennariorum manum adsuetam imperijs andra
nadori paratam fuisse ad insulam rursus occupandam,
singula. Deinde quae quoq: agerentur. totamq:
uiris armisq: instructam Coniurationem ante oculos posuit. Et senatu quidem tam iure cesi quam hieronimus uidebantur, ante curiam uariae atq: incertae
rerum multitudinis clamor erat, quam ferociter minitantem in uestibulo curiae corpora Coniuratorum
eo metu compresserunt. ut silentes integram plebem
in contione sequerentur, sopatro mandatum. Absenatu
et ab collegis. ut uerba facerent, tamquam reos agebat
ante actauita orsus. quae cumq: post hieronis mortem
scelerate atq: impie facta essent. andranodorum ac themistum arguit fecisse. quidenim sua sponte fecisse
hieronimum puerum. adhuc dum pubescentem facere potuisse. tutores ac magistratus eius subaliena
inuidia regnasse, itaq: aut ante hieronimum. aut cum hieronimo perire eos debuisse. Aut illos debitos
iam morti destinatos. alia noua scelera post mortem
tyranni molitos. palam primo cum clausis andranadorus insulae portis. hereditatem regni creuerit. Et
quae procurator tenuerat pro domino possederit, pro
ditus. Deinde abeis qui in insula erant. circumsessus
ab uniuersa ciuitate quae achradinam tenuerit. Ne
quicquam palam atq: apeste petitum regnum. clam
& dolo adfectare conatus sit, Et beneficio quidem atq:
honore potuerit uinci tum in liberatores patriae
insidiator ipse libertatis creatus est praetor, Sed

altergelonis

animos eius regios regias coniuges fecisse. alteri geronis:
filias nuptas. subhanc uocem ex omnibus pastibus: contio
nis clamor oritur: nullam earum uiuere debere.
Nec quemquam sup ee tyrannorum sturpis. et natura
multitudinis est. aut seruit humiliter aut superbe do
minatur: libertatem quae media est. nec scire pe
dicere nec habere sciunt, et non ferme desunt tra tu
indulgentes ministri. qui auidos atq: intemperantes
publicorum animos ad sanguinem et caedes instigent.
sicut tum exemplo praetores rogationem promulgarunt.
acceptaq: prone priusquam promulgata est ut omnis
regia stirpis interficerentur, missiq: a pretoribus. de
maratham hieronis. et harmoniam gelonis filiam.
coniuges andranadori et themisti interfecerunt. hie
raclia erat filia hieronis uxor. zosippo qui legatus
ab hieronimo ad regem ptolomeum missus uoluntariu
cosciuerat exilium. ea cum ad se quoq: uenire prohibuit. et
in sacrarium ad penates confugit cum duabus filiabus
uirginibus. resolutis crinibus. miserabiliq: alio habitu.
et ad ea addidit preces. nunc pmemoriam hieronis patris
gelonisq: fratris. nec se innoxiam inuidia hieronimi con
flagrare sinerent, nihil se ex regno illius. praeter exiliu
uti habere. nec: fortunam suam eandem uuo hiero
nimo fuisse quam sororis. nec. interfecto eo causam eandem
dem ee, quidquod si andranodori consilia processissent.
illa cum uiro fuerit regnatura. sibi cum eo erit seruiendum, si quis zosippo nuntio interfectum hieronimu
a liberatas syracusas. qui dubiu ee quin ex tempo
confestim sit nauem. atq: in patriam redituros, quan
tum spes hominum fallit. in liberata patria coniuge
eius a liberos deuita dimicare. quid obstantes liberta
ti aut legibus. quod absit cuiquam periculum a sola nec
pe uidua & puellis morbitatem decedentibus ee, at
enim periculi quidem nihil abse timere. inuisam
tamen sturpem regiam ee. ablegarent ergo procul
a syracusis sicilia q. & asportari alexandriam
iuberent aduitum uxorem. ad patrem filias. auersis

auribus animisq: caſſe ne tempus reprerentur ferrū
quoſdam expedientes cernebat, cum omiſſis proſe-
precipue ſuetis ut ſaltem parcerent orare inſtitit /
aqua etate & iam hoſtes iratos abſtinere. Pet ran
nō ulciſcendo. quae odiſſent ſcelera ipſi imitarentur /.
interīm ne abſtractam a penetrabilibus iugulant in
uirgines. Deinde reſperſas matris cruore impe
tum faciunt, quae alienata mente. ſimul luctu
metuq: uellut capte furore. occurſu ſe ex ſacrario
probipuerum Nonutſi effugium patuiſſ& inpub
licum. impleant urbem tumultu fuerint, tum
quoq: aut magno aedium ſtipatio inter medios
tot armatos aliquoties integro corpore euaſe-
rent. tenentibusq: cum tot actam ualide eluctande ma
nus eſſent. ſeſe eripuerunt, tandem uulneribus: con
fecte. cum omnia compleſſent ſanguine. ex animes
corruerunt caedem qui deſe miſerabilem. miſera
biliorem caſus fecit. quod paulo poſt Nuntius uenit.
mutatis repente admiſericordiam animis. ne inter
ficerentur, ira. Deinde ex miſericordia oſta quod
adeo feſtinatum ad ſupplicium neq: locus pentien
di aut regreſſus abita relictus eſt. Itaq: fremere
multitudo. et in locum andranadoria themiſti. qui
ambo pr fuerant. comitia poſcere: quae neque quā
ex ſententia pretorum futura erant ſtatutus eſſent
comitiis dies. quone Nec opinantibus omnib: unus
ex ultima turba ep'r'ciden nominauit. Tum inde
alius hippocratem / crebriores. Deinde haec uoces.
et cum haud dubio aſenſu multitudinis ee, & erat
confuſa contio. Non popularī modo ſed militari
quoq: turba. magna expaſte etiam per fugis qui
omnia nouare cupiebant p mixtis / pretores diſſi
mulare primo. et tra hendare ee, poſtremo uicti
conſenſu et ſeditionem metuentes. pronuntiant eos
pretores / Nec illi primo ſtatim creatinudare quid
uellent. quamquam egre ferebant. et deinde utiſ
rerum. decem legatos iſſe ad appium cladium
et impetrati ſeniliuſ. qui de foedere antiquo reno
uando agerent. miſſos ad murgantiam tum claſſem
Nauium centum romanis habebat. quani euade
rent motus excedibus tyrannoum oſtiſſyracuſiſ.
quoue eos ageret nouaatq: inſolita libertas opperi
ens. per eosdem dies cum ad marcellum uenientem ip
ſi ciliam. legati ſyracuſani miſſi ab appio eſſent. au
ditis conditionibus pacis marcellus poſſe rem
conuenire ratus & ipſe legatos ſyracuſis qui coram
cum pretoribus de renouando foedere agerent. miſit /
& iam ibi nequaquam eadem quies & tranquillitas
erat /. poſtquam punicam claſſem acceſſiſſe pachi
num allatie, dempto timore hippocrates &epy-
cides. nunc apud mercennarios milites. nunc apud
tranſfugas. prodi romano ſyracuſas criminabantur,
At uero appius naues ad oſtium poſtis quid aliae
poſtis hominib: animus accederet inſtatione ha
bere coepit ingens inſpeciem criminib: uanis ac
ceſſerat fides, ac primi etiam tumultuoſe decur
rerat multitudo ad prohibendos ſi interram egre
derentur. in hac turbatione rerum in contione uā ca
ri placuit, ubi cum alii alios tenerent. Nec pecul ſedi
tione reſ ecit. apollonidies principum unus orati
onem ſalutarem. Ut in alio tempore habuit. Nec
ſpem ſalutis nec pricium propiorem umquam ciuita
ti ulli fuiſſe /. Si enim uno animo omnes uel ad roma
nos uel ad carthaginienſes inclinent. nullius ciuita
tis ſtatum fortunatiorem gratiorem fore, ſi alii alio
trahant res. non in tempore nos romanosq: bellum atro
ciuſ fore quam in ipſos syracuſanos. Cum intra eos
demmuros parſuna quaeſitos exercituſ. ſua arma.
ſuos habitura ſiduces /, Itaq: utidem omnes ſentiant
ſumma ui agendum ee. utra societas ſit utilior ei im
Longe minorem ac leviſſimi momenti conſultationē ee /.
Sed tamen hieronis potius quam hieronimi auctori
tatem ſequendam. in ſociis legendis. ad quinquaginta
annis feliciter expertam amicitiam, nunc incognitae

quondam infidelem preferendam ee etiam momenti
aliquid adconsilium quodcasthaginiensib: ita pax ne
cari possit utnonutiq: in presentia bellum cumeis geratur
cumromanis extimplo autpacem autbellum habendu;
quominusse cupiditatis ac studii uisa est oratio habere.
eo plus auctoritatis habuit, adiectum e pretoribus
ac delectis senatoribus militare & iam consilium iussi &
duces ordinum prefectiq: auxiliorum simul consulere
cum sepe acta res e & medius certaminib: postremo quia
belli cum romanis gerendi ratio nulla apparebat pace
fieri placuit. mittiq: cumeis legatos adrem confirman
dam dies addita multi interesserunt. cumex leontinis
legati presidium finibus suis orantes uenerunt. L.
legatio poppostuna uisa admultitudine incondi tam
actumultuosam exonerandam ducesq: eius ab legatos
hyppocratis prendere eo transfugas iussus. secuti
multis exmercennariis aux ilia quattuor milia ar
matorum effecerunt & mittentib: & missis ea leta
expeditio fuit. Namet illis quodiamdiu cupiebant
nouandi res occasio data est. Et hisentinamquandam
urbis fati exhaustam letabantur, & rerumleuauerunt
modo in presentia uelut corpus egrum. quomox ingrauio
re morbum recidere. hyppocratis enim finitima pro
uintiae romane primo fustibus excursionib: uastare
coepit, Deinde cumadtrahendos sociorum agros. missu
abappio presidium cet omnib: copiis impetum in
positam statione mcumcede multorum fecit. quae
cum e & nuntiata marcello. legatos extimplo syracu
sas misit. quipacis fidem ruptam ee dicerent, necbelli
defuturam umquamcausam, nisi hyppocratis atq: epi
cydis. non ab syracusis modo. sed tota pene sicilia ab
legarentur, epicydes, neautre scriminis absentis fra
tris praesentia aut de ess ppatriae sua concitando
bello ppetuo & ipse. illecamnos. quia satis eos aduer
sus ps. concitatos ce nebat. uester & & iam ab syra
cusas coepit. quam caros pacem pepigisse cumro
manis. utquicumq: populi subregib: fuissent
et suae ditionis essent. nec iam liberatos contentos ee ni
si etiam regnent ac dominentur, renuntiandu igitur eis
ee leontinos quoq: aequo censere liberos ee. uelquod
in solo urbis suae tyrannus ceciderit. uelquodibi pri
mum conclamatum ad libertatem. relictisq: regis ducib.
ab syracusas concurrimus, itaq; aut eximendum id de foe
dere ee aut legem eam foederis non accipiendam.
facile multitudini persuasum legatisq: syracusanorum
et decede statione romanae quaerentib: & hyppo
cratem atq: epicydem abire seu locos seu quoalio
mallent dummodo sicilia cedere armentib: fero re
responsum est, mandare se eos syracusanis. ut pro cum
pse cumromanis facerent. Nec regem alienis foede
ribus haec ad romanos syracusani detulerunt. ubi eum
tis leontinos in sua potestate ee, itaq: integro rerum
foedere bellum romanos cum iis gesturos. nec eos de
fecturos. sibelio itaut in potestatem redacti sua re
cursus ditionis ee. sicut pax conuenisset. marcellus
cum omni exercitu profectus in leontinos. appio quo
q: accito ut altera parte adgrederetur tanto ardore mi
litum est usus ut priusquam interconditiones pacis inter fectae
stationi. ut primo impetu urbem expugnarent, hip
pocrates atq: epicydes postquam capi muros. refrin
gi q: posse ad uidere. in arcem se secum paucis recepere
inde clam nocte herbesum profugium. syracusanis
octomilium armatorum agmine profectis domo ad
milam flumen nuntius occurrit. captam urbem ee
cetera falsa mixtaueris fere. eadem promiscuam
militum. et oppidanorum factam. nec quemequam
puberem arbitrari superesse. direptam urbem bona
locupletium donata, adnuntium eius atrocem consti
tit animum. concitatusq: omnib: erant autem sosis
ad nonimis quidagerent consultabant. errori
speciem haud uana mendati praebuerat uerbe
rati ac securi percussi transfugae adduo milia homi
num. ceterum leontinorum militumq: aliorum
memo post captam urbem uiolatus fuerat. suaq:

omnia eis nisiquaeprimusrumultuisq; capę urbis adsump
serat restituebantur. Necutleontinos irent proditos
adcedem commilitones querentes ppelli potuere
Neutiquodem lococestiorem nuntium expectarent
cumaddefectionem inclinatos animos cernerent pre
toressedeum motum haudduturnum fore. siducesq;
amentę sublatiessent. Et certum ducunt megaram
ipsi cumpaucis equitibus herbesumpti. discuntur
spe territos omnib: pproditionem urbis potiundę
quodubi: frustra eis fuit incertum. agendum rati
postero die megaris castra mouent. utherbesum
omnibus copiis oppugnarent. hippocrates & epi
cides Nontamtutum primo ictu quamunum
spe undiq abscisa consiliumratiē. utsemlitus
pmitterent. et adsuetis magna ex parte sibi &tu
tum fama ce[illegible]s commilitonum accensis obuiam
agmini procedunt. prima signa syracusanorum
erant. quiapud hieronimum meruerant
iubente hannibalis beneficium habebat capta
a tra sumennum inter romanorum auxilia. di
missiq; quosibi exsigni armatorum habituq:
cognouere. hippocrates et epicides. arma plebe
aculeamenta alia supplicium porrigentes. ra
ut reciperent sese. receptos tutarentur. non procra
rent. syracusanis aquib: ipsę moxtrucidandi
prodederentur. Quumq; conclamatum utbenu[illegible]ram
haberent. omnę secumillis fortunam subtrahi. in hoc
coloquium signa consistunt. et necatur. q; agre
Necdum quaenorę causa. fore & puenerat adduc
postquahippocrates atq; epicides uaiit rumor
fremitusq; totoagmine exhaud dubiae adpro
bantium aduentu neorum exemplo prętores ciuita
tis equis adprima signa perrexerunt. quumnos
illos sequi licentia creetensium eet. rogitates con
loquia ferendo cumhostę. in ussuq; pretorum mis
cendi eos agminisuo. comphendi ir[illegible]q; catenas ius
serunt hippocratis adquamuocem tantus extemplo
primum acretensib: clamor est ostus. Deindeex
ceptus abaliis. utfacile siultra tenderent apparet &
eis timendum ee. solliciti incestiq: rerum suarum. me
garam unde pfecti erat referi signa iubent. nunti
osq: defatu presenti syracusas mittunt. fraudem
quoq: hippocrates addit inclinatis adomnē suspitio
nem animis. & cretensium quibusdam aditinera
insidenda missis. uelut inceptas litteras quasip se
imposuerat recitat. prętores syracusanos marcello
secundum. Fuit autem. ut adsol & scriptum erat. frecte
eum atq; ordine feciisse. quodinleontinis nulli pe
perciss & Sedomnium mercenariorum militum
eandem eecausam. Necumquam syracusas quieta
ras. neque quicquam externorum auxiliorum aut
in urbe aut in exercitu fore. Itaq: dare & operam
uteos. quos suis prętoribus castra admegaram habe
rent. suam potestatem redigere & ad supplicio eorū
liberare & tandem syracusas. haec cum recitata essent.
cum ingenti clamore ad arma discursum est. ut prętores
inter tumultum & uidi abequitauerint. syracusas
ere[illegible]ga quidem equorum seditio compressa est
interea. Qui in siracusanos milites fiebant. nec abullo
temperatum fore & nec ipici des atq: hippocrates. ipse
multitudinis obuiam issent. Non amisericordia
aut humano consilio. sed nespem reditus precide
rent sibi. et cum ipsos simul milites fidos haberent.
simul obsides eorum cognatos quoq. eorum atq: amicos
tanto merito primum de impignore reconciliarent
expetitq: quam ania aut leuis aura mobile uulgus et
militem nancti. ex eo numero quinleontinis circum
sessi erant subornant ut syracusis proferret nuntium
conuenientem eis quae adm[illegible]las falso nuntiata
erant. Auctore inq: se exhibendo. [illegible] quae du
bia erant narrandę concitum[illegible]ra. hominum huic
non apud uolgum modo fides aut[illegible]senatum
quoq: increbuit. introducti[illegible]nonnulli ut[illegible]hanc et ali
quidam hominem palam ferre pbene decretam

inleontinis cē auaritiam etcrudelitatem romanorū
eandem sumtrassent ſyracusas aut foediora etiam
quomaiusibi auaritie premium ee& facturos fuis
se. itaq: clauendas cuncti postas. etcustodiendam
urbem censere. sednonab isdem omnis temere nec
eosdem odisse& admiratores senus omnē pastemq:
magnamplebis inuisum cē nomen romanum
pretores optimatiumq: pauci quamquam inflāma
uano nuntio eranttam adppius presentiusq: ma
lum cautiores cē &iam adhetapylum erant hyp
pocrates atq: epicides. serebanturq: conloquia p
ppinquos popularium quiinexercitu erant. utpor
tas aperirent sinerentq: communem patriam
defendi ab impetu romanorum. iam unis foribus
hexapylii apertis coeptuerant recipi tum pretores
inter uenerunt etprimo imperio minisq: dein
de auctoritate deterrendo. postremo utomnia uana
erant oblitimanifestatis precib: agebant neprode
rent patriam tiranni ante satellitibus &tum cor
ruptoribus exercitus, sedsurde adeo omnium aures
concitatae multitudinis erant. necminore impetu
quam fores poste effringebantur. effractisq: omni
b: cuneo exapylo agmen receptum est. pretores in
acradinam cum iuuentute popularium confugi
unt. mercennarii milites pfugeq: etquicquid re
giorum militum syracusis erat. agmen hostium
augent ita acradinaquoq: primo impetu captur.
pretorumq: nisiquiinter tumultum effugerunt
omnes interficiuntur; noxcedib: finem fecit poste
rodie seruiadpylleum uocati &carcere uincti emis
si. confusaq: haec omnis multitudo hyppocraten
atq: epicidem creant pretores syracusaeq: cumbre
ue tempus libertas adfulsisse& inantiquam seru
tutem recideranth, hecnunciata cumessent roma
nisexleontinis motasunt extimplo castra adsyra
cusas. etabappio legati ppotum missi foste in
quinque remierat. premissa quadriremis
cum intrasse& fauces postus capitur. legati egre effuge
runt &iam nonmodo pacis sedne belli quidem
iura relicta erant, cumromanus exercitus adolym
pium. iouis idtemplum est mille &passibus ab
urbe castra posuit. indequoq: legatos premitti
placuit quibusne intrarent urbem extra por
tam hyppocrates atq: epicides obuiam cum suis
processerunt. romanus orator nonbellum se syracu
sanis sedopem auxiliumq: adferre aut. &iisquiex
media caede elapsi perfugerint adse& eis quime
tu oppressi spedioremnonexilio solum sedetiam
moste seruitutem patiantur, neccedem nefandā
sociorum inultam romanos passuros, itaq: si eis
quiadse pfugerunt tutus inpatriam reditus patet
&cedis auctores dedātur &libertas legesq: syracu
sanis restituantur. nihil armis opus ee; Siea non
fiant. quicumq: inmoratit bello pfecturos ad
ea epicides. siquaadse mandata haberent res
ponsum eis atsedaturos fuisse. cum ineorum adquos
uenerint manuressyracusana e& tumreuertteren
tur, sibello lacessent. ipsare intellecturos nequa
quam idem ee syracusas acleontinos oppugnare.
ita legatis relictis. postasclausit. inde terra mariq:
simul coepte oppugnari syracuse, terra abhex
apylo maria abacradina. cuiusmurus fluctu ad
luitur, etquiasicutleontinos terrore acprimo
impetu ceperant. nondiffidebant uastandis
tectamq: spatio urbem. paste aliqua se inuasu
ros. omnem apparatum oppugnandarū urbiū
muris admouerunt. Etabuisse& tanto impetu
coeptares fortunam nisiunus homo syracusis ea
tempestate fuisset archimedes iserat. unicus spec
tator celi siderumq: mirabilior tam inuentor
ac machinator bellicorum tormentorū operūq:
quibus hostes ingentimole agerent. ipse pleui
momento ludificaretur, murus pinaequales
ductus colles pleraq: alia etdifficilia aditus

ſubmiſſa quaedam & quae planiſ ua llub: adire poſſent
cuiq: aptum uiſum eſt loco ita gen ere omnitor men
torum inſtruxit, ac ad imae mūrum: quiut antedictum eſt
mari alluitur. exquirq: rem ibuſ marcellus oppugna
bat. excelſis nauibus ſagittarii funditoreſq: etueliti & iā
quorum telum ad remitte dum habile imperitiſ eſt.
uir quemquam ſine cuiner conſiſtere in muro pati
ebantur, hi quaſtatim miſſilibuſ op eſt peul muro
tenebant. quae ſi iunctae aliae bin ung remeſ
dempti ſinterioribus remiſſi dat flexi ſ adplicarentur.
cum exteriore ordine remorum celeriter uehe agerentur
turriſ contabulato machinis ac q: alia quatien
diſ muriſ poſtabat, aduerſi unenta ē apparatū.
archimedeſ uariae magnitudi ormta in muriſ
diſpoſuerat. eaſq: eprocul iant nauiſ-saxa ingenti
pondere emicabat. propriores ſcorpionib: eoq: magiſ
crebris ſpiculis terrebat poſtremo utſuum uulnere
titeſ hoſtem ingererent. murum ab imo adſum
mum crebriſ cubitalib: ferro auiſ aperuit, per quae ea
ua pe ſagittariſ ſecur enib: modicis ex occulto pete
bant. hoſtemq: procul quaqua ſuiebant naueſ
quo interioreſ ictib: tormentorum eſſent. ea ſtol
lendo eſ upmu um eminenē, ferrea manuſ, ir
me carne inſigata cuminiceā prore eſſ & grau
q: libramento plumbi recelle ſ adſolum ſuſpen
ſa prora. nauem in pupim ſtatuebat. de in remiſſa
ſubito uelut eximi candentem nauem cum ingenti
trepidatione nauarum. tan q: adfligebant. ut ea
ſi ire ceptare ciderant. ab quantum aq: acciperē ita
maritima oppugnatio eſt eluſa omniſ quae iſſe ſe
aduerſa utrotiſ uris: terra adgrederentur, ſedea
quoq: parſ eorum ar ē ap parata tormentorum
inſtructa erat. hiero ſimpenſis curaq: p multoſ
annoſ archimediſ uni ā uſu ē natura etiam adiu
uabat loci. quod ſaxum cum in poſ ta muri funda
mentaſunt. magna paſte ita protinus eſt. ut non
ſolum miſſa tormenta ſederent, quae ponderes ſuo
pondera eſſent grauiter in hoſtem incideren. eadem
cauſa adſubeundum arduum aditum inſtabilemq:
ingreſſum prebebat. ita conſilio habito quo omniſ co
natuſ ludibrio eſſet abſiſtere oppugnatione atq: ob
ſidendo tantum arcere terra mariq: commeatib:
hoſtem placuit interim marcellus cum ceſtia fere
paſte exercitu ſ adrecipienda ſurbeſ p fectuſq: in
motu rerum ad caſthaginienſeſ defecerant. pelorū
atq: herbeſum dedentib: ipſiſ recipit megarā. ui
captā diruit ac diripuit. ad reliquorum ac maxime
ſyracuſanorum terrorem ipſidem fere tempuſ &
hamilco equiac pachinum promuntorium claſſem diu
tenuerat. ad heracleam quam uocant minoam quin
q: & xx miliapeditum. ac equitum. xiii. ele
phantoſ ex ſiciliae perequacquam cum quanti copiſ
ante coeperat. ad pachynum claſſem. ex poſtequam ab
hippocrate occupatae ſyracuſae erant. p fectuſ caſtha
ginem radiçtuſq: ibi ab legatiſ hippocratiſ & litte
riſ hannibaliſ quae ueniſſe tempuſ agebat ſiciliae p
nomine deceſſe reperendae. ipſe handuanuſ preſens
montor ſcale pulerat. utquanto maxime poſſent
ecorum equitumq: copiae in ſicilia traicerentur
aduenien heraclia traicerentur. in pauco ſinde
die agrigentum recipit, aliarumq: ciuitatum quae
paſtiſ caſthaginienſibus erant. adeo accenſe ſunt
animi ad pellendā ſiciliā romanoſ. ut poſtremo & ia
quae obſidebantur ſyracuſiſ animoſ ſuſtulerint.
ex paſte copiarum maiatiſ defendi urbem poſſe ſati
ta inter ſe munera deili ſtia ſunt. accepto deſ
pore eſſ & cuſtodiae urbiſ. hi poſtea ſcipionem
conſulem cauſ bellum ſyracuſiſ conſulen, annum
gereret, cum ſi miſſa pecuniae. ſcipio: noctē
p inter miſſa cuſtodiſ loca profectuſ ſe ad ea
dem illa urben ponebant. nauibus. ſuperuenit
marcellus ab agrigento. iam ſyracuſanoſ cum ſ ruſtra
eo arcuiſſe hoſtem ſ ſe ſ endiſſe. redien
ſibi muru ſatuiſ q illo tempore a loco

sr̃acusanum sibi exercitum obuium fore sedamen
meu hilmilconis poenorum q: utquib: neq aquā
eiscopiis quas habebat par ex: quam poterat maxi
me intentus atq: agmine adomnes casus composito
ibat, foste ac curaq: aduersus poenos preparata ad
uersus siculos usui fuit, castris ponendis incomposi
tos ac dispsos nactus eos & pleros q: inermes quot
peditum fuit circumuenit eques leui certamine
interc umhr̃ppocrate acras pfugit, eapugna de
fugientes abromanis cum cohibuisset & siculos. mar
cellus sr̃acusas redit, Et post paucos dies himilco
adiuncto hippocrate ad flumen ♀ anatim octo fer
me inde milia castra posuit, subidem foste tempus
et naues longe quinqi & l. casthaginiensium cum bo
milcare classis in magnum portum sr̃acusis exalto
decurrere. Et romana item classis xxxv remes
legionem primam panhormi exposuere, uersuq:
ab italia bellum adeo uterq: populus in sicilia am in
tentus fuisse uideri poterat, legionem romanam
q̃ exposita panormi erat. uenientē sr̃acusas pre
dā haud dubiae sibi futuram himilco. Ratus uia
decipitur, mediterraneo ♀ amq: poenus itinere
duxit; legio maritimis locis classe prosequente ad
appium claudium pachinum cum paste copiarū
obuiam pgressus puenit. nec diutius poeni ad sr̃a
cusis morati sunt. Et bomilcar simul parum fidens
♀ naibus suis duplici facile numero classem. haud
uentantibus romanis simul utili mora cer nens.
♀ nihil aliud absuis quam inopia adgrauari socio
rum uelis in altum datis in africam transmisit, Et
himilco secutus nequiquam marcellum sr̃acusas.
si qua prius quam maiorib: copiis iungeretur oc
casio pugnandi eet. postquam ea nulla contige
rat. tutum q: ad sr̃acusas Et munimento Et ui
rib: hostem cernebant. frustra ad sidendo, spectan
do q: obsidionem sociorum tempus tereret & castra
inde mouit. utquocumq: uocatus & defectionis ab
romanos spes admouer & exercitum ac presens suas
res foueta bus sadder & animos. mulgantiam primū
prodito a bipsis presidio romano: recupit, ubi fru
menti magna uis commeatusq: omnis generis con
uecta erant romanis. ad hanc defensionem erectis
et aliarum ciuitatum animi. presidia q: romana
aut pellebantur arcib: aut pdita p fraudem op
primebantur. Henna excelso loco ac pre rupto
undique situ acum loco inexpugnabilis erat. tum
presidium in arce sualidum. pfectum que presidio
haud sane oppostunum insidiantib: habebat, L.
pinarius erat. uir. acer. Et quiplus in eo posset &
decipi quam in fide siculorum reponer &, Et rum
intenderat eum ad cauendi omnia curam. tot audite
p dritionis defectionesq: urbium & clades praesidiorū,
taq: nocte iuxta parata instructaq: omnia custodiis
acui gilis erant. nec abarmis aut loco suo milex absce
debat, quod ubi hennensium princeps iam pactum cum
hil milcone de proditione praesidii animad uerterunt.
nulli occasioni fraudis romanum patere placuerat
agendum. urbem arcemq: suae potestatis aiunt
debere ee. si liber e in soc a & atem non ser ui in custodia
traditi essent romanis, itaq: claues postarū que reddi
sibi aequum censent. bonis socii fidem suā maxime
uinculū ee. & ita sibi pr senatum q: gratias habituri
si uolentes ac non coacti mansissent in amicitia. adea
romanus sem praesidio impositū ee dicere ab imper
atore suo. claues q: postarum & custodiam arcis a beo
accepisse. quē nec suo nec hennensium arbitrio haber &
sed eius qui comisisset & praesidio decedere apud roma
nos capitale esse. & ne liberorum etiam suorum eam
petentes sanxisset &, consulem marcellum haud pro
cul ea & ad eum mitterent legatos cuius iuris atq:
arbitrii ea &, si uero negare illi missuros. se tari q:
si uerbis nihil agerent. uindictam aliquam ali
bestatis suas quaesituros, tum pinarius ad illis.
si ad consulem grauamur mittere. sibi saltem da

rent populi concilium utsciretur utrum paucorum
ea denuntiata anuniuersae ciuitatis ẽt consensum;
inposterum diem contio postquam abeo conloquio
marcem sesereceptt conuocatio, quibus credo ego
uos audisse milites inquit quemadmodum praesidia
romana absciuis circumuenta & oppressa sint
phosdies eamuos fraudem deum primo benignitate
de uestra ipsiuis tute dies noctesq: per stando ac
pugilando inarmis uitaftis, utinam reliquum
tempus nec patiendo infanda infaciendo traduci
potest haec occulta fraude cautio est, quam si ad
huc sumus cuiquoniam parum succedit. apestc
ac propalam claues postarum reposcunt, quassimul
tradiderimus casthaginiensium extimplo henna
erit foediusq: hic trucidabimur. quam murgan ti
ae presidium interfectum est noctem unam egre
ad consultandum sumpsi quam uos cestiores pericu
li instantis facerem. ostalucc Contionem habituri
sunt adcriminandum me concitandum inec: uos
populum, staq: crastino die autuestro authen nen
sium sanguine henna inundabitur, nec praeoccu
patis peculium nec occupantes periculi quicquā
habebitis, quiprior strinxerit ferrum eius erit
uictoria, intenti ergo omnes armati: signum
expectabitis ergo in contione ero. & tempus quoad
omnia instructa sint. loquendo altercandoq: tra
ham, cum toga signum dedero. tum mihi undiq: cla
more sublato turbam inuadite acsternite omnia
ferro. et cauete quicquam supstitia quibus aut ut
uisa, ut fraus timeri possit, uos cetes mater ac pro
serpina precor. celeri superi inferni q: dii qui
hanc urbem. hos sacratos lacus luc esq: colitis. ut ita
nobis uolentes propitii adsitis. siuitande nonfe
rende fraudis causa hoc consilii capimus, plurib:
uos milites hostarer. sicum armatis dimicatio fu
tura est, inermes incautos adsati & atem trucida
bitis. et consulis castra inpropinquo sunt. nequid
abhimilcone & casthaginiensib: timeri possit ab
hac adhostatione dimissi corpora curant postero
die alia aliis locis adobsidendis itineribus clauden
dosq: oppositis exitus. parsima xima supter atrum
citraq: adsueti. et ut e spectaculum contione consis
tunt producetus ad populum a magistratib: prefectus
romanus. cum consulis decare iussa ad potestatem ee
non sua. & pleraq: eadem quae pridie dixisset. pri
mo sensim ac plus reddere claues. deinde una uoce
idomnes iuberent. cunctantiq: & differenti feroci
ter minitarentur. nec uiderentur ultra uim ulti
mam dilaturi. cum ipse fectus toga signum ut conuene
rat dedit. militesq: intenti dudum ac parati alii supne
aduersam contionem clamore sublato decurrunt.
alii ad exitus theatri confesti obsistunt, ceduntur
hennensis caueae inclusi coacerbantur q: non cedes so
lum sed & iam fuga. cum supaliorum capta rue
rent integri sauci uiui mostuis inci dentes cumula
rentur. inde passim discurritur & urbis capte modo
fugaq: & cedes omnia tenent. nihil ore missi ore milites
ita quodiure turbam inermem credebant quam si
periculum pax & ardor cestaminis eos inritat. ita
henna aut malo aut necessario facinore recentam
marcellus nec factum inprobauit & predā hennen
sium militib: concessit. Ratus timore deterritos
p dition ib: presidiorum siculos atq: ea cladem
ut urbi sinmedia sicilia site claraeq: uel ob insig
ne munimentum naturali locum uel ob sacrata
omnia uestigiis raptae quondam proserpine pro
pe unodie omnem sicilia m puasit & quia cede in
fandā rebantur. non hominum tantum sed & iam
deorum sedem uiolatam ee, tum uere quietiam
antedubii fuerant defecere ad poenos. hippoera
tes inde murgantiam himilco agrigentum sese
recepit. cum acerra pditoribus nequiquam ad
hennam exercitum admonuissent. marcellus
retro in leontinos redit frumentoq: & comeatib:

aliſ in castra conuectis presidio modico ibi relicto adſ-
racusas obsidendas uenit. Indeappio claudio romā
adconsulatum petendum missō. t. quintium crispi
num ineuſ locum classi caferisq: prefici ueteribꝫ:
ipse hibernacula quinq: milia passuum hexap̄lo
leonta uocant locum communiuit. dedificauit quę hec
insicilia usq: adprincipium hiemis gesta. eadem esta
te & cumphilippo rege quodiam ante susceptum fu
erat. motum bellum: eſlegati aborigo admualerium
pr uenerunt/presidentem classi brundisio calabri
aeq: circalitorib:. nuntiantes philippum primum
apolloniam temptasse lembis biremibus cxx.
flumine aduerso subuectum. deinde ut eare tardi
ore spe fuerit. adoricum clamnocte exercitum ad
nouisse eamq: urbem sitam inplano neq: moenis
neq: uirisatq: armis ualidam primo impetu oppres
sam ee; hec nuntiantes orabant ut opem ferret. & hostemq:
haud dubium romanis terra ac maritimis uiribus
arcerent. quaeobnullam aliam causam nisi quod
imminerent italiae peterentur; m̄ ualeriusſ. ∞∞
presidioq: eis. t. ualerio legato cumclasse instructa
paratq:. & quod longe naues militum capere non
poterant. nonerarias inpositis altero die oricum p
uenit. urbemq: eam deuitenentem presidio. quod
recedent inde reliquerat. haud magno certamine re
cepit. legati eo abapollonie uenerunt/nuntiantes in
obsidione sese quod deficere abromanis nollent esse.
neq: sustinere ultra uim accedentem posse. nisi pre
sidium mittatur. ut ait. iam facturum seque uellent.
pollicitus. ∞. delectorum militum nauib: longis
mittit adostium fluminis. cum prefecto sociumq:
nacto cristauro inpigro & perito militia. cis expo
sitis interram militib: nauibusq: oricum retro inde
uenerat adcapteram classem remissis militesq: pcul
a flumine puam minime abregis obsessam. duxit.
& nocte tacutnemo hostium sentat. & urbem est in
gressus. diem insequente quiteuenedum prefectus
iuuentutem apollonatium armaq: & urbis ut res
inspicer. & ubi eauisa inspectaq: satis animorum fece
re. simulq: abexploratoribꝫ: comperit quanta socordia
ac neglegentia apud hostes esset. silentio noctis ab ur
be sine ullo tumultu egressus. castra hostium adeo neg
lecta atq: inspesta intrauit. ut satis constat. & prius mille
hominum. ad allum intrasse quamquisquam sentiret.
ac sicede abstinuissent. peuenire tabernaculum regi
um posuisse. t. deinde. proxima nocte postaeexcitauit hostes
in detantus terror pauorq: omnis occupauit. ut non
modo aliusquisquam arma capere. aut castris pelle
re hostem conatus sit. & iam pene rex sicut somno excitus
erat. prope seminudus fugiens. militi quoq: neudum regi
uix decoro habitu ad flumen nauisq: perfugerit. eode
& alia turba effusa est. paulominus tria milia militum
in castris aut capta aut occisa. plus tamen hominum ali
quanto captum quam cesum est. castris direptis apollo
niatae catapultas ballistas tormentaq: alia quae op
pugnande urbi comparata erant. ad tuenda moenia.
Si quando similis fortuna uenisset. & apolloniam de
uexere. cetera omnis preda castrorum romanis con
cessa est. haec cum oricum essent nuntiata. m̄ ualeri
us classem extimplo adostium fluminis duxit. ne
nauib: capessere fugam rex posset. & terra: philippus
neq. terrestri neq: nauali certamini satis fore parem
se fidens. subductis nauib: aut incensis. terram mace
doniam petit. magnaexpaste inermi exercitu spo
liato: romana classis cum m̄ ualerio oricihiber
naut. eodem anno in hispania uariae res gestae
sunt priusquam romani amnem hiberum transi
rent. ingentes copias hispanorum mago & hasdrubal
fuderunt. defecissent: abromanis ulteriores hispa
nia. nisi p. cornelius raptim traducto exercitu hibe
rum. dubiis sociorum animis intempore aduenisset. &
primo adcasterum altum locum est insignis caede mag
ni hamilcaris. castra romani habuere. ar xerat
munita. & conuexerant. ante frumentum. tamen

quia omnia circa hostium plena erant agmen q: romanum impune inuersatum ab equitib: hostium fuerat · et ad ∞∞ aut mox atorum aut palantiu p agros interfecta cesserе inde romani ppius pacata loca · & ad montem victorie castra communiuere; eo cū scipio cum omnib: copiis & hasdrubal gisgonis filius testius casthaginiensium dux cum exercitu iusto aduenit contraq: castra romana transfluuium omnes consedere · p scipio cum expeditus clam p fectus ad loca circa uisenda · haud fefellit hostes · oppressissent q: cum inuocentib: campis nitumulū impropinquo coepissent; ibiquoq: circumsessis aduentu fratris obsidione eximitur; casulo urbs hispanie ualida ac nobilis · et adeo comuncta societate poeni ut uxor inde hannibali et · ad romanos deferet · casthaginienses illuc uergum oppugnare ado stiqua presidium ibi romanum erat uidebatur quae inopia maxime cum locum expugnaturi; cū scipio ut socius presidio q: ferret & opem cum legione expedita p fectus inerbina castra cum magna cede hostium · urbem est ingressus, & postero die eruptione aeq: feliciter pugnauit · supra XII milia hominum caesa · duobus proeliis plus eo hominū capta cum sex & xxx militarib · signis ita abiit uergi receptum est · bigerra inde urbs · socia · et hec romanorum erant · a casthaginiensib: oppugnari coepta est · eam obsidionem sine cessatione aduenies cū scipio solut ad mundam ex inde castra punica mota · & romani eo confestim secuti sunt ibi signis collatis pugnatum p quattuor ferme horas · egregieq: uincentib: romanis signum receptum est · ortū quod cū scipionis femur tragula confixum erat · pauorq: circa eum ceperat milites · ne mortiferum · et uulnus, cetera haud dubia fuit quin nisi ea mora intuenissent · castra eo die punica capi potuerint · iam non milites solum · sed elephanti & iam usq: ad uallum erant acci · superq: ipsas

nouem & xxx elefantis pilis confixis; hoc quoq: proelio ad xij milia hominum dicuntur caesa · p pe tria capta · cum signis militaribus · septē & L; ad auringem inde urbem poeni receptere · & utter riti instar & secutus romanus; ibi iterum scipio lecticula in aciem inlatus conflixit · nec dubia uictoria fuit · minus tamen dimidio hostium quam antea · qui pauciores est sup fuerant · qui pugnarent occisum · sedgens nata instaurandis reparandisq: bellis · magonem ad conquisitionem militū fratre missē breui repleuit exercitum animosq: ad temptandum de integro cestamen fecit; · plerique milites siq: p paste toties intra paucos dies uicta isdem animis quibus · p r · osta tode q: euentu pugnauere, plus octo milia hominum caesa · & haud multo minus quam mille capta · & signa militaria LVIII · & spolia plurima gallica fuere · aurei torques armilleq: magnus numerus · duo & ia insignes reguli gallorum moenia coepta & ciuis maro nomina erant eo proelio ceciderunt · octo elefanti capti · tres occisi; cum iam prospere in hispania essent res · uerecundia romanos tandem cepit · sagunti oppidum quae causa belli est · octauum iam annum sub hostium potestate est; itaq: id oppidum ut pulso presidio punico receperunt · cultoribusq: antiquis quos & fuis reliquerat belli restituerunt · & ut de tanos quicontraxerunt · ut cum casthaginiensib: bellum in potestatē redactos, sub corona uti diderunt · urbem q: eorum deleuerunt · hec in hispania · q: fabio m claudio coss gesta · omnia cum per L nouem · ingressi essent · ex templo censoribus: p furio & m atilio · a metello · tr · pl · dies dicta ad populum est · quae fortem cum proximo anno adempto equo tribu mouerant · at; aerariū fecerant · p p̄ coniurationem desertae actus italiae ad cannas factam, sed nouem tribunorum auxilio uetiti · causam in magistratu dicere demissique: fuerant · lustrum per ficerent mox prohibuit · p furi; m atilius magistratum ad hoc cauto; consilia con

comitia

ſularia habita atq: fabio maximo cōſ creati cōſ ambo
abſentes, q. fabius maximus cōſ. filius &c. sempronius
gracchus, iterum pr. fiunt cito quitum aediles curu
les erant. p̄ sempronius tuditanus & cn̄ fuluius
centumalus. & m̄ aemilius lepidus, ludos ſcenic: coſ
p quadriduum coanno primum factos abcurrules ae
dilib: memoriae proditur, aedilis tuditanus hic erit
quia dcannas pauore alius intanta clade torpentib:
p medios hostes auxilius comitatus p fectus auterem q.
fabio. cōſ designati cōſ romam accersita magistratu
inierunt senatuq. debello acprouintiis suis pra& coniq.
& de exercitib: quibuscuiq: praeessent consuluerunt.
Itaq: puintia atq: exercitus diuisi, bellum cumhanni
bale consulib: mandatum. & exercitum unus cumq;
ipse sempronius habuerat alter quem fabius cōſ eae
bine erant legiones, m̄ aemilius p̄r cuius p macrina
sors erat iuris dictionem attilio collegae p̄r. urba
no mandata luceriam puintiam habere & legiones
que duas quibus q fabius quitum consul erat praetor
praefuerat, p̄r sempronio puintiam ariminum. c̄ fu
luio suelam cumbinis isdem legionib: euenerunt,
ut fuluius urbanas legiones ducer& tuditanus am̄
pomponio acciper& progata imperia puintiae qui,
m̄ claudio siciliae finib: eis quib: regnum hieronis
fuiss& lentulo propr. prouintia uetus tota cilio
classis exercitus nulli additi noui, m̄ ualerio gre
cia macedonia quae cum legione & classe quam haber&,
m̄ murio cumulere exercitu duae autem legiones erant.
sardinia. c terrentio legio una quam preerat pice
num scribi, preterea duae urbanae legiones iusse & xx
milia sociorum his ducib: his copius aduersus multa
simul aut mota aut suspecta bella munirent roma
num imperium; consules duab: urbanis legionibus
scriptis supplemento q: in alias lecto priusquam ab
urbe mouerent prodigia procurarunt. quae nuntia
ta erant, inuius acpoſte tacte & iam iouis dies de, celo
tacta fuerant. & alia ludibria oculorum auriumq:
credita proueris, nauium longarum species in flumen
& arcine quae nulla erat uise & in iouis ut eilini templo
quod in compsino agro est arma conerepuisse. & flum
amitterni cruentum fluxisse, his peuratis ex decre& o
pontificum. p fecti consules sempronius in lucanos. in
apuliam fabius pater filio legatus ad suessulam in cafera
uenit cum obuiam filius progredier& ur. lictores q: uere
cundia maiestatis eius taciti ante irent. preter unde
cim fasces equo puectus senex. ut cōſ. animaduertere
proximum lictorem iussit & ut is descender& ex equo
inclamauit, tum demum desiliens. experiri inquit
uolui filio, s an scires consulem te ee, in ea castra
classius altinius arpianas clam nocte cum trib: seru
uenit p mittens si sibi premio for& se arpos p ditur ru
ee, eam rem ad consilium rettulisse& fabius. alius pro
transfuga uerberandus necandusq: uideri anceps tis
animi communis hostis qui post cannensem cladem
tamquam cum fortuna fidem stare opostet& ad
hannibalem discessit traxisse& q: ad defectionem
arpos, tum qua miles romana contra spem uotaq:
eius uelut resurgeret tur pitudinib: uideatur no
uam referre p ditionem. prodit is polli. viij. uira
li iudicio est. & sempaliun desentiat infidus socius
uanus hostis ad falerionum phirri ue p ditorem
testium transfugis documentum ee, contra ea con
sulis pater fabius temporum oblitos homines. in
medio ardore belli tamquam in pace libra dequoq:
arbitrari agere agebat & cum illud potius agendu
atq: eos agrandum scit. si quomodo fieri possit.
ne quis ocii populo romano desciscant. & non uocitent
documentum autem dicatur statui opostere. si quis
resipiscat & antiquam societatem respiciat. quod
si abire abromanis liceat. redire adeos non liceat.
qui dubium ee& qui breui desiderata ab socii s roma
nares. foederibus punicis omnia in italia iuncta ui
sura sit, seramen ponenum ee qui altino fidei ne
quiquam censeat habendum. sed media consecuturu

consilii uiam neq: eum prohoste neq: pfocio inpre
sentia habitum libera custodia haudpcul acastris
placere maliqua fida ciuitate eum seruarē pbellitem
pus; perp&rat bello tum consultandum utrum prior
defectioplus merita sit poene anhieredituſ ueniae;
fabio adsensum est. catenisq: legati stradtus &ipse
etcomites etauri satis magnum ponduſ quod secū tum
acculerat ei seruari iussum; calib: eum inter diu so
lutū custodes sequebantur: nocte clausum adser
uabant; arpis domi primū desiderari queri quae
est coeptus; deinfama protam urbem uulgata:
tumultū utprincipe amisso fecit: metuq: rerū no
uarum: extimplo nuntii missi; quib: nequaquā
offensus poenus qui autipsum utambigue fidei
uirum suspectum iampridem habebat &causam
nactus erat tamditis hominis bonapossidendi uen
dendiq:; ceterum utirae magis quam auaritiae da
tū crederent homine crudelitatem quoq: grauita
tē addidit: coniugem eius acliberos incastra accitos:
questione priuſ habitē primum defuga aliunde
inquantū auri argentiq: domi relictum e& satis cog
nitis omnib: uiuos combussit; fabius absuessula p
fectus arpes primum instituit oppugnare; ubi cū
adfere passib: castra posuisse& contemplatus ex
ppinquo situm urbis moenia quaeq: parsatissi
ma moenib: erat quiamaxime neglectam custo
dia uidit eapotissimum adgredi statuit; compara
tis omnib: quae adurbes oppugnandas usui sunt.
centurionum robora extoto exercitu delegit tribu
nosq: uiros fortes eis prefecit. et milites sexcentos
quantum satis uisum est attribuit eosq: ubi quastae
uigiliae signum cecinisse id adeum locum scalas iussit
ferre; portaibi humilis &angusta erat. infrequenti
uia pdefectam partem urbis; eam portam scalis pri
us transgressos amurum pgere exinteriore parte.
aut claustra refringere iub&; et tenentes parte
urbis cornu signum dare. utgere re copiae admo

uerentur parata omnia atq: instructa ee habiturum;
ea inpigre facta &quod impedimentū agentib: fore
uidebatur: idmaxime adfallendum adiuuit; imber
abnocte media coortus custodes uigiles q: lapsos e sta
tionib: subfugere intecta coegit sonitu q: primo lar
giorus procelle strepitum molentium portam exau
diri phibuit; lentior deinde; equaliorq: accedens
auribus magnam partem hominum sopiuit; postquā
portam tenebant cornicines inuita paribus: inter
ualliis dispositos canere iubent. utconsulem excirent
et ubi factum excomposito est. signa efferri consu
b& ac paulo ante lucem perfractam portam urbem
ingreditur; tum demum hostes excitati sunt. iam &
imbre conquiescente. et ppinqua luce presidium in
urbe erat hannibalis quinq: milia ferme armatorū.
et ipsi arpini tria milia hominum armabant; eos pri
mos poeni nequid abtergos fraudis e& hosti opposue
runt; pugnatum primo intenebris angustiisq: uiis
est; cum romani nonuisi tantum sedsecta &iam pxi
ma poste occupassent. quep& supne acuubierāt pos
sent cogniti utiquidam arpiniq: &romani atq:
indeconloquia coepta fieri; pcunctantib: romanis
quidsibiuellent arpiniquam obnoxam romanorū
quod autmeritū poenorum palienigenis a barba ris
italici aduersus ueteres socios romanos. bellū gere
rent. et uectigalem a stipendia militaria italiam
africe facerent. arpianis purgantib: ignaros omniū
seuenum aprincipib: datos poeno captos oppres
sosq: apaucis ee; initio ostoplures cumplurib: con
loqui; postremo pr arpinus; absuis adquos deductus
fideq: data intersigna aciesq: arpini repente pro
manis aduersus casthaginiensem armasse uester;
hispaniquoq: paulominus. xx. homines; nihil pre
terea cumconsule pactiquam ut sine fraude punicū
emitteretur presidium. adconsulem transtulerunt
signa; casthaginiensib: poste pate facte emissique
cum fide incolūmes ad hannibalem salapiam uener;

arpi sine clade ulliꝰ pr̃æterquã amuniuꝰ ueteriꝰ ꝓdito
rẽꝰ ꝓmouẽ ꝓfuge restituti ab romanoꝰ. hispanoꝰ du
plici cibaria dari iussa operaq: eoꝝ fori acfi
deli persepe respuisse ꝰt; cum consul alter in apu
lia. alter in lucaniꝰ eẽ. equiteꝰ cxii. ꝓ nobile scampa
ni pspeciem predandi exhostium agro ꝓmissum
magistratuum ab capua pfecti ab castra romana
quae sup fuere sulam erant uenerunt. stationi milu
tum quiessent dixerunt conloquise secum pr̃. uel
le. cui fuluiuꝰ castriꝰ pr̃erat, cui ubi nunciatu est.
x. exeo numero iussiꝰ inermib: deduci ad se ubiq:
postularent audiuit nihil autem aliud petebant
quam ut capua receptabona sibi restituerentur. in
fidem omneꝰ acceptꝰ et abalt̃o pr̃ sempronio
tuditano oppidum atrinum expugnatu amplius
lr̃ co co hominum capta. et æriꝰ argenti q: signaꝰ
aliquantum. rome foedum incendium p duas noctes
ac diem unum tenuit, solo aequata omnia inter sali
nas ac postam carmentalem cum equimelio iugula
rio q: ut eo. intemplis fortunę ac matriꝰ matutę. et
ex capostam lateua gaꝑnus ignis sacra profana q:
multa absumpsit. eodem anno p&cn̄. cornelio
cum in hispania resꝰ prospere essent. multoq: &ue
teres receperint socioꝰ et nouos adicerent in afri
cam quoq: spem ostenderunt. si pax erat rex nu
midarum. subito casthaginiensibuꝰ hostiꝰ factuꝰ.
Ad eum centurioneꝰ iii. Legatoꝰ miserunt. qui
cum eo amicitiam societatemq: facerent. et pollice
rentur. si pseuerare& urgueret bellũ casthagini
enseꝰ. gratam eam rem fore senatui populoq; quir̃.
et adnisuroꝰ ut tempore & bene cumulatam gra
tiam referret. grate legatio barbaro fuit: con
locutuq: cum legatis de ratione belli gerendi. ut
ue& erum militum uerba audiunt. quam multarum
rerum ipse ignaruꝰ ars. ex comparatione tam ordina
te disciplinę animum aduertit. tum primum ut p
bonis ac fidelib: socius fieret. et aurum ut duo lega
tionem referrent ad imperatoreꝰ suoꝰ unuꝰ apud se se
magister rei militaris redire& rudem ad pedestriꝰ
bella numidarum gentem eẽ equestrium habi
lem ita iam inde a principiis gentis maioreꝰ suoꝰ bel
la gessisse& ita se a pueriꝰ insuetuꝰ, sed habere hoste
pedestri fidentem mastę cui se equari robore uirtu
uelit& sibi pedites comparando eẽ. & ad id multitu
dinem hominum regnum abundare. sed ad mandi
ornandiq: & instruendis eoꝝ aptam ignorare. oma
uelut forte congregata turba sua uisca. ac emeraria
e&. facturoꝰ et impigentia quę uellent. legati res
pondent, fide accepta ut remitterẽ& ex tempio eum
si imperatoriꝰ sui ꝓ sonconpbassent. factum q; ues
tonio ꝓ nomen fuit qui id regem remansisse cum duob:
romaniꝰ relata numidis legatoꝰ in hispaniam misit.
ad accipienda fidem ab imperatoꝛib: romaniꝰ.
isdem mandauit ut protinus cum iuuenib: qui in tra pre
sidia casthaginiensium auxiliareꝰ ad transitione
perlicerent, et ipse ad uentum regis
pedites conscripsit. ordinatoq: ꝓxime morem ro
manum instruendo. & docuit eos. ignaseq; ui &
seruare ordines docuit, et operi alieno militis
rib: ita adsuefecit. ut breui rex ꝓ sonecq; ue in agris
fideꝝ& quam pedita conlatisq: equo campo signis
iusto proelio casthaginiensem hostem superaret&
romaniꝰ quoq: in hispania. Legatoꝝ regis aduen
tus magno emolumẽto fuit. ꝓ inq: ad famã eoꝝ
transitioneꝰ crebre ab numidis coepte fieri.
ita cum si pax phace romaniꝰ coepta amicitia est.
quo ad ubi casthaginienseꝰ ceperunt. ex tempio ad
calam in pasce altera ꝓ numidie. mesulia eagens
uocatur, regnantem legatoꝰ mittunt, filium cala
masinissam habebat. septẽdecem annoꝰ natum.
cęterum iuuenem in cadolem. ut iam tum appare
ret& eius regnum opulentiusq: quam quod acceperit
& facturum legati quoniam si pax se romaniꝰ
iunxisse&. ut potentior socie& arte eorum aduersus

regesq; populosq: africe essent· donec medius foret galae
quoq: casthaginiensib: iungi· quam primum antequā
syphax inhispaniam· aut romani in africam tran
seant· opprimi sipacem nihil dum preter nomen
ex foedere romano habentem posse facile persuasum
gale filio deposcente id bellum ut mitteret· exercitū
qui casthaginiensib: legionib: coniunctis magno
prodio syphacem deuicit· xxx milia eo pelio
hominum cesa dicuntur· syphax cum pauc̄is equi
tib: inmauru sios ex acie numidas extremi prope
oceanum aduersus gades colunt refugit· ad fluentib:
que ad famam eius undiq: barbaris ingentis breui
copias armauit utrum quib: in hispaniam angusto
diremptam freto traiceret· masinissa cum uictorie
exercitu aduenit· isq: ibi cum syphace ingenti
gloria pse sine ullis casthaginiensium opib: gessit
bellum· in hispania nihil memorabile gestum pre
terquam celtiberum· quod iuuentute eadem mer
cede qua facta cum casthaginiensib: erat· imperā
tores romani ad sepduxerunt· Et nobilissimos
hispanos supra ccc in italiam adit sollicitandos
populares sui inter auxilia hannibalis erant· mise
runt· id modo eris anni in hispaniam ad memoriā
insigne est· quod mercennarium militem in castris
peminē antequam tum celtiberos romani habuer·

TITI LIBII· LIB XXIIII· EXPT INCIPIT LIB UICESIMUS V·

Dum haec in africa atq:
in hispania geruntur· hannibal in
agro tarentino aestatem consumpsit·
spe per proditionem urbis tarentinorum potiun
de ipsorum interim salentinorum ignobiles ur
bes ad eum defecerunt· eodem tempore in britti is
ex duodecim populis quianno priore ad poenos
desciuerant· consentini & thauriani in fidem pr̄
redierunt· et plures redissent nisi pomponius
uelemātus prefectus socium prosperis aliquot
populationib: & in agro bruttio iusti duci speciem
nactus tumultuario exercitu acto coacto cum hanno
ne conflixisset· magna ibi uis hominum sed in condi
te turbe agrestium seruorumq: cesa aut capta est·
minimum iacture fuit quod pfectus inter ceteros est
captus· et tum temerarie pugnae auctore tante
publicanus omnib: malis astib: & reip̄ et socieātati
b: infidus damnosusq: sempronius consul in lucanis
multa pelia parua haud ullum dignum memoratu
fecit· & ignobilia oppida lucanorum aliquot ex
pugnauit· quo diutius trahebatur bellum· & uaria
bant secunde aduerse que res· non fortunam magis
quam animos hominum· tanta religio et ea magna
ex paste externa ciuitatem incesit· ut aut homines aut
deos repente alii uiderentur facti· nec iam in sece & eo
modo atq: intra pariet̄es ab oste tenebantur romani
ritus· sed in publico & iam ad foro capitalio que mu
lierum turba erat· nec sacrificantium nec apparecan
tium deos patrio more sacrificuli aduates ceperant
hominum mentes· quorum numeros auxit rusti
ca plebs· ex incultis diutino bello infestisq: agris
egestate & metu in urbem compulsa· et questus ex
alieno errore facilis· quem uelut ex concessa· astu
sus exercebant· primo secrete bonorum indig
nationes excaudiebantur· Deinde ad patres & in
ad publicam querimoniam excessit res· incusati gra
uiter absenatu ediles curules uiri quae capitales
quod non phiberent· cum emouerent eam multitudi
nem e foro ac dis dicere ac paratus sacrorum conari
essent· aut pecul̄ abfuit quin uiolarentur· ubi poten
tius iam esse id malum apparuit· quam ut minoris
p magistratus sedaretur· m̄ aemilio pr̄ urb· pre
gotium absenatu datum est· ut & his religionibus
populum liberaret is & in contione senatus consul
tum recitauit· Credix̄ utquicum q: libros uatici
nios precationesue· Aut astem sacrificandi conscrip
tam haberet & eos libros omnis litterasq: ad se ante k̄l

aprilesdeferrẽ neuquisinpublico sacroueloconouo
autexterno ritusacrificarẽ aliquotpublici sacer
dotes mostuicoannosunt .L. Corneliuslentulus
pontifex maximusetc̃. papiriusc̃f. massopon
tifex. etp̃furiuspilus augur. &c. papiriusle
massodecemuiri sacrorum inlentuli locum m̃
corneliuscethecusinpapiri cui seruiliuscepio
pontificesuffectisunt augur creatus. L. quin
tusflaminiusdecemuir sacrorum .L. corneliuss
lentulus comitiorum consularium iam adpete
battempus sedquiaconsules abellointentosauo
care nonplacebat. T. Sempronius consulcomiti
orum causadictatorem dixitc. claudium centho
nem; abeomagister equitumestdictus. q̃. fuluius
flaccus dictator primocomitiali die creauit consu
lem q̃ fuluium flaccummagistrum equitum. eã q̃.
claudium pulchrum. cuisicilia puincia inpre
tura fuerat tumpretores creati cui fuluius flac
cus. claudius neron̄ tumus silanus. p̃ cornelius
sulla; comitiis pfectus dictator magistratu abiit; ae
d. cur. fuit eo anno cum m̃ cornelio cethego. p̃
cornelius scipio cuipost africanꝰ fuitcognomen;
huicpetentiaedilitatem cumobsisterent tr̃ pl̃
negantes rationem eius habendam eẽ. quodnon
dum adpetendum legitima etas eẽt, Sime inquit
omnes quirites aedilem facere uolunt. satisanno
rum habeo; tanto inde fauore adsuffragium fe
rendum intrib: discursumest. utcribuni repente
incepto desisterent; aedilicia largitio hecfuit;
ludi romani protempous illius copiis magnifi
ce facti. ecdiem unum instaurati &congioles
muicossingulos dati; L. uilliusT apullus &
m̃ fundaniusfundulus; aedilesplebei. aliquot
matronas. apud apud populum probri accusa
runt; quasdam exeis damnatas inexilium
egerunt; ludiplebei pbiduum instaurati. &
iouisepulum fuit ludorũ causa; q̃ fuluius flac

Ceustestiũ appius claudius consulatũ ineunt
& pretores puinciasostitisunt; p̃ corneliussul
lam urbanam &peregrinamquaeduorũ ante
sossfuerat. cui fuluiusflaccus apuliam. ẽ clau
diusnerosuessulam. m̃ iuniussilanus creatus
cos; consulib: bellum cumhannibale. & binelegi
ones decretę; alteraq: fabio superiortsannico
sule altera fuluio centumalo acciper & pretorũ
fului flacciquelucerie subaemilio pretore. ne
ronisclaudi quaeinpiceno subẽ tesentio fuis
sentlegiones essent; supplementum ineas ipse
scriber & sibi; m̃ iunio intus cos legiones urba
ne priousannidate; T. Sempronio graccho
etp̃ sempronio tuditano. imperium puincia
quelucanie & gallie cumsuis exercitib: pre
rogate; item p̃ lentulo quauerus puinciae in
sicilia eẽt; m̃ marcello siracuse. etquahieronis
regnum fuisset; totacilio; classis graeciae. m̃.
ualerio; sardiniaq: mutiosceuole; hispaniae
p̃ & cui cornelius; aduenerest exercitus duae ur
bane legiones aconsulib: scripte. summaq: tri
um etuigintilegionum eo anno effectaest;
dilectumconsulum m̃ postumi pergensis. cum
magno prope moturerum factum impedit;
publicanus erat postumius quimultis annis pa
rem fraude auaritiaeq: neminem ineiuitate
habuerat. preter .L. pomponium uelentanũ.
quempopulantem temere agros inlucanis duc
tu hannonis priore anno ceperant carthagini
enses; hi quapublicum periculum erat aui
tempestatis inuis quaepostarentur adexercitus
& ementierant falsa naufragia. & eaipsaquaeue
ra renuntiauerant. fraudeipsorum factaerant
Noncasu; inueteres quassasq: naues paucis &
paruipretureb: impositis. cummersisunt eas
inalto exceptis inp̃ paratas sed apas nauis.
multiplicitet. fuisse merces ementiebantur;

ea fraus indicata m̄ aemilio pretoꝛ priore anno fuerat·
ac petum ad senatum delata· nec tamen ullo senatus
consulto notata· quia patres ordinem publicanoꝛum
in tali tempore offensum nolebant; populus seueri
or unde ex fraudis erat, excitatiq: tandem duo
t R· pl· spurius & l· caruilius rem inusam
infamem quecernerent ducem· tum m̄ illiu aeris
multam m̄ postumio dixerunt; cui cestando
cum dies aduenisset· consilium que tam frequens
plebis adesset· ut multitudinem area capitolium
caperet· perorata causa una spes uidebatur ee si c·
seruilius castra t R· pl· Qui propinquus cognatusq:
postumio erat· priusquam ad suffragium trib:
uocarentur intercessisset; tribus
populum summouerunt· sic illa quae lata est ut
sisterentur· ubi latini suffragium ferrent· ip
te rim publicani cascee instare ut concilio diem exi
merent populus reclamare; & forte in coꝛnu primus
sedebat causa cui simul metus pudoꝛq: animum
uersabat; cum in eo parum p̄sidii ee turbande
rei causa publicani p uacuum in summoto loco
ineo inruperunt· iurgantes simul cum populo
tribunis que nec pcul dimicatione res erat; cum
fuluius consul tribunis; Non meuidetis in
quit uos in ordinem coactos ee· ea rem ad seditio
nem spectare· nippe re dimittetis plebis concili
um: plebe dimissa senatus uocatur· Et consu
les uocatur de concilio plebis turbato uultu q:
audacia publicanoꝛum; m̄ furium camillum·
cuius exilium ruina urbis secuta fuerit· dam
nare se arbitratis ciuib: passum ee decem uiros
ante eum quoꝛum legib: ad eam diem uiuerent;
multos postea principes ciuitatis iudicium de se
populi passos; postumium p̄ꝛgentem suffra
gium populoꝛ· Extoꝛsisset & concilium plebis
sustulisset· tribunos in ordinem coegisse con
tra populum t R aciem introduxisse· locum
occupasse ut tribunos a plebe intercluderet· trib: insuf
fragium uocari phiberet; nihil aliud a ede ad imi
catione continuisse homines· nisi patientiam magistra
tuum· quod cesserint in p̄sentia furoꝛ atq: audaciae
paucoꝛum· unde iq: se ad populum t R passi sint; et co
mitia quae ex usu atq: ar mis phibiturus erat· per ausa
querentib: dimicationem dare tur· uoluntate ipsius
sustulerint; haec cum a boptimo quoq: patroc itate rei
acta essent· uimq: eam contra rem p̄ & pnitioso exem
plo factam senatus decreuisset· confestim caruilii t R
pl· omissa multa cestatione· rei capitalis diem postu
mio dixerunt· A cmu ad esse dare pyrrhi aulatoꝛe atq:
in carcerem duci iusserunt; postumius uadib: datis·
Non ad fuit t R· pl· Locauerunt· plebesque ita sciuit
sim postumius ante lit maias Non p dissent· citatusq:
eo die non respondisset· neq: excusatus ee· uideri
cum in exilio ee· bonaq: eius uenire· ipsi aqua & igni
placere interdici singulos· Deinde eorum quitur
be actum ultus concitatoꝛes fuerant· rei capitalis
diem dicere· ac uade s poscere coeperunt; primo non
dantis· Deinde & iam eos quidare possent in carcere
coiciebant; cuius rei periculum uitantes pleriq: in
exiliu abierunt; hunc fraus publicanoꝛum· Dein
de fraudem audacia pregens exitum habuit; comi
tia inde pontifici maximo creando sunt habita; et
comitia Nouus pontifex· m̄ cornelius ce thegus
habuit; ves ingenti cestamine p tierunt· q· fuluius
flaccus consul· quie tante bis consul & censoꝛ fue
rat· & t manlius toꝛquatus· & ipse duob: consula
tib: & censura insignis· et licinius crassus qui aedi
litatem cur peturus erat; hic senes honoꝛatos que
iuuenes in eo cestamine uicitante hunc intra centū
annos & uigintinemo preter p̄ cornelium calus
sam pontifex maximus creatus fuerat· qui sella
curuli non sedisset; consules dilectum cum ægre
conficerent· quod inopia iuniou· non facile
in utrumq: & noue urbane legiones & supplemtū

curule

ueterib: scriberetur suffragabat, senatus absistere eos
incepto uetuit & triumuiros binos creari iussit alteros
quietra alteros quintra quinquagesimum lapidē.
in pabis fossq: & conciliabulis omnē copiam ingenu
orum inspicerent & si quiroborus satis ad ferenda
arma habere uiderentur & iam sinondum militari
aetate essent militesq facerent, I R. pL. Sisui deretur
ad populum ferrent ut quinimorus septem decem annis
sacramēto dixissent ut inde stipendia procederent.
ac si septem decem annorum Aut maiores milites facti
essent, ex hoc secreti triumuiri bini conquisitionem
ingenuorum pagos habuerunt; eodem tempore exsi
cilia litteras marci marcelli. depostulatis militum
quicum plemtulo militabant In senatu retractae sunt,
cannensis reliquiae cladis hic exercitus erat. relegatus
in sicilia sicut antedictum est. Nec antepunici belli fi
nem in italia repostarentur, hi permissu lentuli pri
mores equitum centurionumq: & robora ex legioni
b: peditum legatos in hiberna ad marcellum misere,
equitib: unus potestate dicendi facta consulem te
marcelle in italiam adissemus. cum primum de nobis
Et sinon iniquum ceste triste factum est. Nisi hoc spera sse
mus in puinti amnos noste regum turbatam. ad grauc
bellum aduersos siculos simul poenosq: mitti & sangui
ne nro uulneribusq: nra tuitatis facturos ee. sicut patrū
memoriam. qui capti p̄rrho adheracleam erant aduer
sus p̄r. hum ipsum pugnantes satis fecerunt, quamquā
quo dobmeritū nrm scensuistis. pē nobis aut suscen
seritis, amb dinl omnes. Et uniuersum senatum ip
tueri uideor. cum te marcelle intueor, quem si ad can
nas consulem habuissemus. melior & reip̄ et nostra
fortuna ex̄s sine quaeso priusquam de conditione nra
quaeror noxam cuius arguimur nos purgare simon
deum ira nec fato cuius lege immobilis rerum huma
narum ordo sertur. sed culpa perimus ad cannas.
cuius tandem ea culpa fuit militum an imperatorū.
equidem miles nihil umquam dicam. de imperatore meo.
cui praesertim gratias etiam absenti acta sq̄ non despe
rauerit de rep, qui post fugam actam nisi post omnes an
nos prorogatum imperium et ceteros. item ex reliquis
cladis eius quos tribunos militum habuimus. honores
petere & gerere & pumtias optinere audiuimus, a nō
uobis uris q: liberis ignoscitis facile pē in haec uilia
capita seuire. Ex consuli primoribus q: aliis ciuitatis
fugere cum spes alia nulla ex & turpe Non fuit. mili
tes uti q: mortuos in acie mittere sic ad alliam ppe om
nem si exercitus fugit. ad furculas caudinos q: ex per
tus quidem cestamen armatradidit hosti italias puden
das cladis exercituum taceam. tam tantum abfuit abeo
utilla ignominia his exercitib: quereretur. ut eat
urbs romapeum exercitum qui abalia uelos transfuge
rat recuperaretur, Et caudine legiones quae sine
armis redierant romam armatae. Remisit insanni
ueundem illum hostem subiugum miserunt. quibac
sua ignominia letatus fuerat. cannensem uero
quisquam exercitum fugae aut pauoris insimulare
potest ubi plus quinquaginta milia hominum ceci
derunt. unde consul cum equitib: lxx fugit. unde
nemo superest. Nisi quem hostis cedendo fessus reli
quid, cum captiuis redemptio mercabatur. Nos
uulgo homines laudabant quod rei p̄ nos reseruas
semus. quod ad consulem uenusiam redissemus. &
speciem iusti exercitus fecissemus. Nunc deteriore
conditione sumus. quam apud patres nros fuerant
captiui quippe illis armatantum atq: ordo militan
di. locusq: in quo tenderent in castris est mutatus.
quae tamen semel nauata. prospera & uno felici
proelio recuperarunt. nemo eorum relegatus in
exilium est. nemini spes emerendi stipendia ad
empta hostis deniq: est data. cum quodimicantes
aut uitam semel aut ignominiam finirent, nos
quibus nisi quod commisimus utquisquā ex can
nensi acie miles romanus sup ex. nihil obici po
test. Nonsalum a patria peul italiaq: sed ab hoste

&iam relegati ſumuſ. ubi ſeneſcamuſ in exilio neq; ſpeſ neq; occaſio abolende ignominiae. neq; placande ciuium ire. neq; deniq: bene mori endiſit. neq; ignominiae finem' nec uiſtutiſ premiū p&imuſ: modo experiri animum & uiſtutē exercere liceat laborem. Et periculum petimuſ. utri rorum ut militum officio fungamur, belli inſicilia tam alterum annum ingenti dimicatio ne geritur. urbeſ aliaſ poenuſ. aliaſ romanuſ ex pugnat. pedtum equitum acieſ concurrunt ad ſyracuſaſ terra mariq: geritur reſclamorem pugnantium creptumq: armorum exaudimuſ. reſideſ ipſi acſegneſ. tamquam nec magnuſ nec armaha beamuſ, ſeruorum legionib: ti sempro mi uſ conſtorienſ iam cum hoſteſ ſigniſ conlatiſ pug nant. operę precium habent libertatem ciuitatemq:, p ſeruiſ ſaltim ad hoc bellum emptiſ quam primum congredi cum hoſte liceat. Et pugnando quere re libertatem uiſtutem uiſ terra. uiſ acie. uiſ urbib: oppugnandiſ experiri uiſtutem aſperrima queq: ad laborem periculumq: depoſcimuſ, utquod ad cannaſ faciundum quicquam primum fiat quoniā quicquid poſtea uixim uſ. Id omne deſtinatum ignominiae eſt. ſub haec dicta ad genua marcel li pcubuerunt. marcelluſ idnec iuriſ potestatiſ ſue edixit. ſenatui ſcripturum ſe. omnia quę de ſententia patrum facturum ee. eae litterę ad nouoſ conſuleſ allatę. ac peoſ in ſenatu recita teſunt. conſultuſq: de his litteriſ ita decreuit ſena tuſ, militib: qui ad cannaſ commilitoneſ ſuoſ pug nantiſ deſeruiſſent. ſenatum nihil uideri &ur reſp committenda ee. ſi m claudio pro coſ ali ter uideri &ur. facere & quod de rep fide q: ſua du ceret. dum nequiſ eorum munere uacaret. neu do militari uiſtutiſ ergo donaretur. neu in italiam reportaret &ur. donec hoſtiſ inteſtra italiam ee. committa. Deinde aprętore urbano deſenatuſ ſententia plebiſq: ſcita ſunt habita quib: creati ſunt quinq: uiri muriſ turribꝫ: reficiendiſ. et tri umuiri binis iuniſacriſ conquirendiſ. doniſq: p ſignandiſ. alteri reficiendiſ aedib: foſtunę & matriſ intra poſtam carmentalem. ſed & ſpei extra poſtam. quae priore anno incendio conſumptę fuerunt, tempeſtateſ foede fuere. in alban o monte biduum continenter lapidib: pluit. tacta de celo multa duae in capitolio aedeſ. uallum in caſtriſ multiſ locis ſupra ſueſſulam. & duo uigileſ exanimati. murus. turreſq: quaedam cum iſ pon ticae modo fulminib:. ſed & iam decuſſe. refe re saxa ingens uiſum uolitare. uel rubere ſolito magiſ ſanguineo queſimiliſ horum pdigioꝝ cauſa diem unum ſupplicatio fuit. & paliquot dieſ conſu leſ rebuſ diuinis operam dederē. & peoſdem dieſ ſacrum nouendiale fuit, Cum tarentinoꝝ defectio tam diu & inſpe hannibali. & inſuſpitio ne romaniſ ee. cauſa foſte extrinſecuſ matu rande eius interuenit phileaſ tarentinuſ. diu tam ſpeciem legationiſ. rome cum ee. uir ip qui & ianimi. & minime otium quorum diutino ſeneſcere uidebatur patientiſ ſi a ditum ſibi ad obſideſ tarentinoſ inuenit. cuſtodiebantur in atrio libertatiſ minore cura. quia nec ipſiſ nec ciuitati eorum fallere romanoſ expediebat. Hoſ erebiſ conloquiſ ſollicitatoſ. corrupti ſ aedituiſ duob: quicum primiſ tenebriſ cuſtodiae duxiſſe. & ipſe comeſ occulti tineriſ factuſ pfugit. luce prima uulgata pur bem fuga eſt. miſſiq: quiſequeren tur. ater racina comprenſoſ. omniſ retraxerunt. Deducti in comitio uirgiſq: ad pbam populo ceſi. de ſaxo deiciuntur. huiuſ atrocitaſ poenę duarum nobiliſſimarū italiae grecarum ciuitatium animoſ inritauit. cum publice tum & iam ſingulos priuati utquiſq: tam ſęde interemptoſ. aut ppinquitate aut amicitia contigebat. exuiſ tredecim fere

nobiles iuuenes tarentani coniurauerunt quorum
princeps nico & philemenus erant, hi priusquam
aliquid mouerent · conloquendum cum hanniba
le rati nocte p̄ speciem uenandi urbē egressi adeū
p̄fiteiscuntur, et cum haud procul castris abessent.
ceteri silua prope uiam sese occuluerunt · nico
& philomenos p̄gressi ad stationes comphensiq: ultro
ro petentes ad hannibalem deducti sunt; quicum
& causas consilii sui et quid pararent exposuissent /
conlaudatione ratiq; p̄missis. iubentur ut fidem
popularib: facerent · p̄dandi causa seu rbe egres
sos · pecora carthaginiensium quae pastum ppulsa
essent ad urbem agere tuto ac sine cessatamine id fac
turos p̄missum est, conspecta cap̄reda iuuenum est ·
minus quā iterum ac sepius ideos audire miraculo
fuit congressi cum hannibale · rursus fide sanxerunt
Liberos tarentinos legesq; suas q: omni habituros. neq:
ullum uectigal poeno pensuros p̄sidium ue inuitos
receptauros prodita p̄sidio carthaginiensium fore,
Haec ubi conuenerunt / tunc uero philemenus con
suetudine nocte egrediundi redeundiq: in urbem
frequentiorem facere & erat uenandi studio insignis.
canesq: & alius apparatus sequebatur; captumq: fer
me aliquid aut ab hoste exp̄parato ablatum repor
tantes donabat. aut p̄fecto aut custodib: postarum ·
nocte maxime commeare p̄ter metum hostium
credebant · ubi iam eo consuetudinis adducta res est ·
utquocumq: noctis tempore sibi loco dedisset signū
posta aperiretur. tempus agendae rei hannibali ui su ·
tridui uiam aberat · ubiquominus id mirum et uno
eodemq: loco statiua eum tamdiu habere aegrum
simulabat / romanis quoq: qui in p̄sentia o tarenti
erant suspecta ee iam segnis mora eius desierat ·
et ea p̄terea postquā tarentum irruptionem fecerunt / decem milib:
pedi tum atque equitum · quos ipse exp̄ditione uelocitate
corporum ac celeritate animorum aptissimos esse ratus est
decies quartam iugula noctis signa mouit / p̄missisque oc

toginta fere numidis equitibus p̄cepit · ut discurrerent
circa uias perlustrarent quae omnia oculis nequis agres
tium procul spectator agminis falleret / p̄ire gressos
retraherent · obuios occiderent / ut p̄donum magis
quā exercitus accolis species esset / ipse haptum agmine
facto quindecim fere milium spacio castra abra ren
topait / & nec ibi quidem nō intacto quo pergerent · tan
tum conuocatos milites monuit ut ea omnes irent
nec deuerti quēquā aut excedere ordinem agminis
paterentur; et in primis intenti ad imperia accipi
enda essent / ne quid misi ducum iussu facerent / tem
pore edicturum quae uellet agi / eadem ferme ho
ra rat̄ rentū fama p̄uenerat · numidas equites pau
cos populari agros · terrorem quae late agrestis inie
cisse / ad quem nō tium nihil ultra motus p̄fectus
romanus / quam ut partem equitum · postero die
luce prima iubet & exire / ad urendum populato
nibus hostem / interea domū nihil obedienter cura est
ut contra pargumento fuentilla procursatio nu
midarum · hannibalem excessisse quae castris
non mouisse; hannibal eā ipsa noctem mouit ·
dux philemenus erat / cum solito cap̄ue natio
nis onere ceteri proditores eaque cū posita erant
expectabant / conuenerat autem ut philemen
portula adsueta uenationē inferens · armatos
induceret / parte alia portā intrauda / ad
ir & hannē ad balea mediterranea regio est oppi
tem spectabat · aliquanto ante primo ei inclusum
cum porte adpropin quare & editus ex eo mon
to ignis ab hannibale est refulsit quo idem red di
tum ab monte signum / extincto deinde ut in
que flāme sunt / hannibal silentio ducebat
ad portam / nico ex improuiso ad portas sopitos
uigiles incubilib: suis obtruncat · postaq: aperit /
hannibal cum pedi tum agmine ingreditur · equites
subsistere iubet & ut quo res postulet occurrere libero
campo possent; et philemenus postulat pastea alia

qua commeare adsuerat adpropinquabat; nota uox
eius et familiare iam signum cum excitass& uigile·
dicente uix sustinere grandis bestie onus porrula
aperitur: Jnferentes aprum duos iuuenes secutus
ipse cum expeditos uenatore uigilem incautius mi
raculo magnitudinis eos qui ferebant uersum.
uenabulo traicit· Jngressi deinde triginta fere
armati· ceteros uigiles obtruncant· refringuntq:
postam proximam· et agmen subsignis confestim
inrupit; inde cum silentio ipsorum ducti hanniba
lis se coniunxerunt, tum duo milia gallorum
poenus intres diuisas pastis p urbem dimittit· ta
rentinos & infra quam maxime frequentia occu
pare iub& tumultu osto romanos passim caedi oppi
danis pari; seditionem fieri idpossse precipit iuuenib: ta
rentinis: utubique em suorum pcul uidissent quiescere
ac silere ac bono animo ee iuberent· iam tumultus
erat clamorq: qualis ee incapta urbe sol& sed quidrei
ee& plenos satis processo scir& tarentini romanos addi
ripiendam urbem credere coostos romanis seditio ali
qua cum fraude uideri ab oppidanis mota· Prefec
tus primo excitatus tumultu inposium effugit· in
de acceptis scapha· in arcem circumuehitur; terrore
et tuba audita ex theatro faciebat, quam& romana
erat aprodition: ad hoc ipsum praparate & inscien
ter a greco inflata; quis aut quibus signum dare& in
cestum efficiebat; Ubi inluxit· & romanis punica &
gallica arma cognita· tum dubitationem exemer
et greci romanos passim cedesseratos cernentes· ab
hannibale captam urbem senserunt; post quam lux
cessior erat & romani quicaedib: sup fuerat in arcem
confugerant· conticiscebatq: paulatim tumultus·
tum hannibal tarentinos sine armis conuocare iu
b& conuenere omnes prece quam quicedentis
in arcem romanos· ad omnem adeundam simul
fortunam pscuti fuerant· Jbi hannibal benigne
allocutus tarentinos· testatus quaeq: prestitisset
ciuib: eorum quos ad chrasumenum aut ad cannas ceo
pisset& simul in domo minationem superba roma
norum inuectus· recipere se in domos suas quemq: ius
sit· & foris: nomen suum inscribere· sodomoseas que
inscripte non essent· signo extimplo dato diripi
iussurum· si quis in hospitio ciuis romani uacuas aute
tenebat domos nomen inscripsisset& eum se pro hoste
habiturum· concilione dimissa· cum tituli notate
foris discrimen pacate ab hostili domo fecissent·
signo dato addiripienda hospitia romana passim
discursum est& fuit prede aliquantum· postero die
ad oppugnandam arcem ducit; quam cum& mari quo
impene insule modum pars maior circumluitur
pre altis rupib: & ab ipsa urbe muro & fossa ingenti
septam uider& eoque nec ui nec operib: expug
nabilem ee ne aut se ipsum curat iuendi tarentinos
Amatorib: rebus morar& ut: aut in relicto sine uali
do presidio tarentinos imp&um ex arce cum uellent
romani facerent· ua llo urbem ab arce inter sepire
statuit· non sine illa & iam spe cum phibentib: opus
romanis manum posse conseri· & si ferocius pcu
currissent magna cede ita attenuari presidii uires·
ut facile ipse ipsi tarentum urbem abuis tueri possent·
Ubi coeptum opus est· pate facta repente posta impe
tum inuenientis fecerunt romani pelliq: se fatio
passa·· quae pro opere erat ut successu crescer&
audatia· plures q: & longius pulsos prosequerent·,
Tum signo dato coostiundiq: poenisunt· quos instruc
tos ad hoc hannibal tenuerat eos sustinuere im·
p&um romani· sed ab effusa fuga loci angustiae
eos impedita q: alia opere tam coepto· alio apparatu operis morabantur· plurimi in fossam se preci
pitauere· occisiq: sunt plures in fuga quam in pugna·
inde & opus nullo prohibente fieri coeptum· fossa
ingens ducta· & uallum intra ea erigitur· modicumq:
post interuallo murum & iam eadem regione ad
dere parat· utuel sine presidio tueri se aduersus

romanos possent; Reliquit tam modicu pſidium, simul interfaciendo muro adiuuar& ipse pfectus cū ceteris copiis adgalaesum flumen quinq: milia abur be abest posuit castra. Cahis statiuis regressus adis spiciendum quodopus aliquantum opinione eius celerius creuerat. spem cepit & iam arcem expugnari posse? Erat non alti tudine utc& erat uta: sed loco pla no & aburbe muro tantum ac fossa diuisa. cum iam machinationum omnigeneꝝ & operib: oppugnare tur: missum a metaponto pſidium romanis. fecit ani mum. utnocte exinpulso opera hostium inuaderent, alia disiecerunt. alia ignicorruperunt; isq: finis hanni bali fuit. ea paste arcem oppugnare, reliqua erat in ob sidione spes nec ea satis efficax. quia rē cenentes quae inpoene insula posita. immin& fauc ib: postus mare liberum habebant. urbs contra exclusa maritimis co meatib: ppiusq: inopiam erant obsidentes. Quamob ses. si hannibal conuocatis principibus tarentinis omis psentis difficultates exposuit. neq: arcis tam munitę expugnandę cernere uiam neq: in obsidione quicquā habere spei donec mari hostes potiantur; quod si n Haue ssint quib: commeatus inuehi phibeant. extim plo haut arcessuros aut deditu rosse hostis, a os enta ebantur tarentini. cęterum ei quid consilium adferret. opem quoq: in eam rem adferendam censebant ee, punicas enim naues ex sicilia accitas id posse facere. suas q: sinu exiguo intus inclusas essent cum claustra postus hostis haberet. Et quemadmodum inde inap tu mmare euasuras? Cuadent in quit hannibal. multaq: inpedita natura sunt consilio expediuntur; urbem in ea mpostram habetis. plane & satis late uiae patent inom nis pastis uia quae in postu pme diam urbem admare transmissa est. plaustris trans uehamnaues. haud magna mole & n are nrm ert quo nunc hostes potiuntur; & illinc mare hinc ter ra circumsedebimus arcem immobreui aut relicta abhostib: aut cum ipsis hostib: capiemus; haec ora tio non spem modo effectus sedingentem & iam ducis admirationem fecit, contracta extemplo undiq: plaustra iunctaq: inter se & machinae ad subducen das q: naues admotae. munitumq: iter quo facilio ra plaustra minoraq: molesinitransitu ea&, iumenta in de & homines contracti & opus in pigre coeptum, pau cos q: post dies classis instructa ac parata circumuehit arcem. & ante eos ipsum postus ancora siagit, Hunc statum rerum hannibal tarenti relinquit, regressus ipse in hiberna. c&erum defectio tarentinorum utru priore anno an hoc facto sit inde uersum auctores tra hunt, plures propiore si quae etate memorie rerū. hoc anno factum tradunt, Roma consules prętores q: usq: ante diē xiii kl maias latine tenuerunt. eo die pp& rato sacro in monte in suas quisq: pumtias pficis cuntur, Relicto deinde noua obiecta est ex carmi nibus marcianis uates hic martius inlustris fuerat. & cum conquisitio priore anno ex s c. talium libro rum fier& inm aemilio pr urbem quie am rem agebat manus uenerantis protinus pouo pretori sullae tradiderat. ex huius marcii duob: carminibus alterius posterae est. ac ad editi cum rato auctoritas euentu alteri quoq: cuius nondum tempus uenerat adferebat fidē, priore carmine cannensis predicta clades. in haec fe re uerba erat. amnem nigrę iugenam romane fuge cannam. ne cale nigenam cogant in campo diq: me dis conserere manus. Sed neq: credetis mihi. donec compleri sanguine campum multaq: milia occisa tua deferat amnis in pontum magnū. ex tera fru gifera pisc ib: atq: auibus ferisq: quae q: incolunt terra si sfluat esca carotia. Nam mihi ita iuppiter factus est. & diomedis argiuicam post & cannam flumini quimilitaueram inuis locis iuxta atq: ipsam cladem agnoscebant, tum alteri carmen recitatum pone o tantum obscurius. quia in cesti ora futura prec& erissent. sed pplexius & iam scrip turae hostis romani si expellere uultis uomica

quae gentium uenit longe apollōni uouendos cēn
seo ludos quiquo annis comitet apollini fiant ·
cum populus dederit expublico pastem priuatis
uti conferant pse atq: suis iis ludis faciendis
prætorit prætoris quiuis populo plebeiq: dabit
summum decem uiri greco ritu hostiis sacra faci
ant hoc si recte faci&is. gaudebitis semp. fi&q: res
ura melior ps amisdium extingu&pduellis uros.
quiuros campos pascit placide, ad id carmen
explanandum diem unum sumpserunt, poste
ro die · S c factum est. ut decem uiri deludis
apollini sequedium a facienda inspicerent
ea cum inspecta relataq: adsentatum e&. censu
erunt patres apollini ludos uouendos facien
dos quit&quando ludi facti essent. duodecim
millia aeris prætori ad remdiuinam & duas hos
tias maiores dandas, alterum S · c factum est ut
decem uiri sacrum greco ritu facerent. iisqu e
hostiis · apollini boue aurato & capris duabus albis
auratis. latone boue femina aurata ludos pretor
inci eo maximo cum facturus e&. edixit · ut
populus peos ludos stipem apollini quantam
commodum e& conferr&; Haec est origo ludo
rum apollonariu m uictorie monualitudinis
ergo ut pleriquerentur uotorum factos q: popu
lus coronatus spectauit matronae supplicaue ex.
uulgo apestis ianuis inpropatulis epulati sunt celo
berq: dies omni cerimoniarum genere fuit cum
hannibal circa tarentum consules ambo in samnio
essent. / Sed circumsessuri capuam uiderentur.
quod malum diuturne obsidioni se& solet iam
fame campani sentiebant · quia sementem facere
phibuerant eos romani exercitus, staq: legatos
ad hannibalem miserunt · orantes ut priusquam
consules in agros suos educerent legiones suas eq:
omnes hostium presidiis insiderentur. frumtū
ex propinquis locis conuehi iubera& capuam han

nibal hannonē ex bruttiis cum exercitu in campaniam
transire · & dare operam ut frumtaria copia fier& campa
nis iussit, hanno ex bruttiis profectus cum exercitu ·
uictorius castra hostium consulesq: quinsamnio
erat. Cum beneuento iam adpropinquar& · ∞∞∞
passuum ab ipsa urbe loco edito castra posuit ·
inde ex socius circa populis quo aestate compostatum
erat · deuehi frumtū in castra iussit, presidius datis
quae commeatus eos prosequerentur. Capuam in de
mum tum misit · quadie in castris ad accipiendū fru
mtū presto essent omni undiq: genere uehiculo
rum iumentorumq: ex agris contracto. sopc&ta so
cordia mœstlegentiaq: a campanis actum paulo plus
cccc · uehicula missa · et pauca preterea iumta ·
ob id castigatis ab hannone quod ne fames quidem
quemutas accender& bestias. curam eorū stimulare
poss& aliam pdictā diem ad frumentū maiore apparatu
petendum, ea omnia sicut acta erant · cum enuntia
ta beneuentani essent · legatos decem ex templo circa
ad consules bouianum castra romanorū erant mi
serant, quicum audito quae ad capuam agerentur.
Interse comparassent ut alter in campaniam exercitū
ducer& · fuluius cui capuntia obuenerat profectus
nocte beneuento mœnia est ingressus, ex propin
quo cognouit hannonem cum exercitu spaste pfec
tū frumentatum pquestorem campanis datum
frumtū duo milia plaustrorū · inconditam in er
memq: aliam turbā aduenisse. ptumultū actu repi
dationē omnia agi · castrorumq: forma & militare
inmixtis agrestib: uis exterris sublatum his satis
compesta consul militib: edicit signa ad tentoria
in proximā noctem expedirent. castra punica
oppugnanda ee quasta uigilia profecti sarcinis om
nib: impedimentisq: beneuenti uelitis · paulo ante
lucem cum ad castra pueniss ent · tantum pauoris
iniecerunt · ut si in plano castra posita essent ·
haud dubiae primo impetu capi potuerint,

altitudoloci & munimenta defenderent quae nulla ex
parte adiri nisi arduo ac difficili aſensu poterant.
Luce prima proelium ingens accensum est. Nec uallū
modo tutantur poeni sed utroque quib: locus aequior esse
deturbandi tenta is parua hostes uincit tam omnia
prima impetu: et aliquot simul pastib: ad uallū ac
fossas puentum est; Sed cum multis uulneribus: ac
telis utrūque militū: aequaliter; itaq: conuocatis tribunis quem militū con
sul absistendum temerario incoepto: aut tutius sibi ui
deri reducto die exercitum beneuentum: de impos
ro castris hostium iungi: nec exire inde campani neue
hanno regredi possit: & quo facilius obtineatur col
legam quoq: et exercitum eius se accepturum totū q: eo
uersuros bellum; haec consilia ducis cum iam recepta
canere & clamor militū aspernantium tam segne imperi
um disiecit: proxime post hostium erat cohors paeli
gna cuius praefectus uibius expertum uexillū transuallū
hostium traiecit: exercitusque inde seq: & co hostem: sicut
uexilla hostes portari essent: princeps ipse perfossā ual
lum q: in castra irrupit; itaq: in transuallum paeligni
pugnabant cum altera pars tribuno
militum praetiae legionis exprobrante romanis ignā
uiam quis ociis captorū concederent decus: I peda
nius princeps primus centurio cum signifero
signum ademit: & iam hoc signum et hic centurio in
quit intra uallum hostium erit: sequantur qui capi
signum ab hoste prohibituri sunt: manipulares sui
primū transcendentem fossam. Dein legio tota se
cuta est: iam & consul ad conspectum transgredientiū
uallum mutato consilio ad reuocando q: ad incitatos
hostando q: uersus milites. Ostendere in quanto dis
crimine ac periculo fortissima cohors sociorum
et ciuium legio esset; itaq: prosequi q: omnes paequa
atq: iniqua loca cum undiq: tela conicerentur: ar
ma q: & corpora hostes obicerent: pua dunt: irrūpunt
q:; multi uulnerati & iā quo sui ressanguis deserer &
ut in trauallū hostiū caderent nitebantur; capta itaq:
momento temporis uelut in plano sita nec pmunita cas
tra cedes inde non iam pugna erat omnib: in trauallum
promixtis supra sex milia hostium occisa: supra septem
millia captiuum cum frumentatoribus; campani omniq:
plaustrorum et iumentorū apparatu capta: & alia in
gens preda fuit quam hanno populandus passim
cum ea & ex sociorum populi R. agris traxerat: in
de delectis hostium castris beneuentum reditui; pre
damq: ibi ambo consules iam & ap. claudius eo post
paucos dies uenit uendiderunt diuiseruntq:; & dona
ti quorum opera castra hostium capta erant. ante alios
Aceaeus paelignus pedanius princeps testiae legio
nis: hanno ab comino certo quo nuntiata castrorū
clades est cum paucis frumentatoribus: quos forte secū ha
buerat fugae magis quam itineris modo in brutti os
redit; et legati campani audita suae partis socioruq:
clade legatos ad hannibalem miserunt: qui nuntia
rent duos consules ad beneuentum ea die iter
a capua tantum non ad postas & muros bellum esse nisi pere
uenirat celerius capuam quam arpos in potestate hosti
um uentura; nec tam erat tum quidem non modo arcem
tanti debere ea ut capuam quam chastagini aequare
sit solitus desertam indefensamq: populo r. tradat:
hannibal cuique sibi fore rem campanam pollicitus.
Inde sentia duo milia equitum cum legatis mittit quo
presidio agros populationib: possent prohibere; Ro
mani interim sicut aliarum rerū arcis tarentinae
presidiuq: quo dibi obsideretur cura est; c. seruili
us legatus ex auctoritate patrum ap. cornelio pri
me turiam ad frumentum coemendū missus: cui ali
quot nauib: onustis in portū tarentinum inter
hostium custodias peruenit: cuius aduentu quia ante
nexigua spe uocati saepe ad transitionem ab hosti
b: per conloquia erant: ultro ad transeundum hosti
uocabant. sollicitabant q: Erat satis ualidum
presidium traducetis ad arcem tarenti tuendam mi
litib: itaq: & a pontini ex empto metu quo tenebant.

libestati adhannibalem defecere. hocidem eadem mora
maris et thurini fecerunt. mouit eos pontarentinorū
magis defectio meta pontanorum q: quib: indidem
pie xachaia oriundi & iam cognatione iuncti erant.
quamira in romanos propē obsides sup inter fectos eorū
amici cognatiq: litteras acnuntios adhannonē ma
gonemq: quinppinquo inbruttii serant miserunt.
si exercitum admoenia admouissent. se in potestatē
eorū urbem tradituros eē; m atinius thurin cum mo
dico presidio preerat quem facile elici adcertamen
temere ineundum rebantur posse. non militū quos
pp paucos habebat fiducia: quam iuuentutis thuri
ne. eam ex industria centuriauerat armauerat q:
ad talis casus. diuisis copiis inter se duces paeni cum
agrū thurinum ingressi essent. hanno cum peditū
agmine infestis signis ire adurbem pgit, mago
cum equitatu tectus collib: ab tergendas insidias
oppositus subsistit. atinius peditum tanti agmine
p exploratores compertos in aciem copias educit. &
fraudis intestinae & hostium insidiarum ignarus
pedestre proelium fuit pegne paucis in prima acie
pugnantib: romanis: thurinis expectantib: magis
quam adiuuantib: euentū & cha fragimiensium
acies de industria pedem referebat. ut a tergo
collig is abequite suo insessi hostem incautum p trahe
ret; quo ubi est ueritum cohosti cum clamore equites
p pere in conditam thurinorum turbam nec satis fido
animo unde pugnabat stantem extimplo in fugam
auerterunt, romani quam quā circumuentos hinc
pedes hinc eques urgebat tamen aliquamdiu pugnā
traxere postremo & ipsi terga uertunt. atq: ad urbem
fugiunt, ibi proditores conglobati cum popularium
agmen patentib: portis accepissent. ubi romanos fu
sos ad urbem ferri uiderunt. conclamant instare
poenum p mixtos q: & hostis urbē inuasuros ni pro
pere portas claudant, ita exclusos romanos prebue
re hostia decede m atinius tamen cum paucis receptus
seditione de paulis p tenuit. cum inde alii caedendum for
tunae & tradendam urbem uictoribus recensebant. Ce
terum utplerumq: fortunam & consilia mala uicerunt.
atinio cum suis ad mare ac naues deducto magis quia ipsi
ob imperium insemite actus tū consultum uolebant.
quam respectu romanorum carthaginienses in urbe
accipiunt. consules abeneuento in campanum agrū
legiones ducunt. non ad frumenta modo quae tam
in hiberni serant corrumpenda. sed ad capuā oppug
nandam. nobile me consulatum tam opulentę urbis
excidio rati facturos simul. Et ingens flagitium
imperio dempturos quod urbi tam p pinque restium
annum impunita defectio e &. Et erum ne beneuen
tum sine p sidio ess &. Et ut ad subita belli si hanni
bal quod facturum haud dubitabant ad opem feren
dam socis capuam uenis s & equites ium sustinere pos
sent, ti gracchum ex lucanis cum equitatu ac leui
armatura beneuentum uenire iubent legionibus
statuisq: adoptinendas res in lucanis aliquem presi
cere &; gracchо priusquam ex lucanis mouer & sacri
ficante triste prodigium factum est, ad exta sacri
fitio per p &rato angues duo ex occulto adlapsi lar
bere iecur. conspectiq: repente ex oculis abierunt.
Ioui m aruspicum monitu sacrificium instaurat & ur
atq: integrius exta reseruarentur. iterū accessiū
tradunt. libatoq: ignem intactos angues abisse.
Cum haruspices ad imperatorem idipsum petere pdi
gium praemonuissent. & ab occultis cauendū ho
minib: consultisq: nulla tam p uidentia fatum
imminens moueri potuit; flauus lucanis fuit
caput pastis eius lucanorum cum parś adhanni
hannibalem defecis s &. quae cum romanis sta
bat & ia hanno in magistratu erat ab isdem illis
creatus p; is mutata repente uoluntate locū gra
ue apud poenum queuens neq: transire ipse
neq: trahere ad defectionem lucanos satis ha
buit. nisi imperatoris et eius dem hospitis p dig

capitæ ac sanguine foedus cum hostib: sanxiss& ad ma
gonem quim brutt iis praerat clam inconloquium
uenit' fideq: abeo accepta si romanum iis imperatore
tradidiss& liberos cum suis legib: uenturos in amicitia
Lucanos' deducit poenum in locum pacis or acchum
adducturum' mago ibi pedites equites q: armare s et
capere eas latebr' ubi ingentem numerum occule
r& loco satis inspecto atq: undiq: explorato' dies com
posita gerendae rei est · flauus ad romanum imperato
rem uenit rem sealii magnam inc oasse ad quam p fici
endum ipsius gracchi opera opus ee omniu populo
ru praetoriub: quia d poenum in illo communi italie
motu defecissent p suasisse ut redirent in amicitia
romanoru · quando ve s quoq: romana quae ppe
ex itium clade cannensi uenit& in dies melior at
q: auctior fier& hannibalis uis senescer& ac p pe
ad nihilum uenit& uetere delicto aut in placabilis
fore romanos' nullam unquam gentem magis ex ora
bilem promptiorem q: ueniae dande fuisse quoti
ens rebellioni & iam maiorum suorum ignotu, haec
ab se in dicta, Ceterum ab ipso graccho eadem haec
audire malle eos p presentisq: contingere dexteram
ad pignus fidei secum ferre locum se conciliis dixisse
a conspectu amotu · haud peul castris romanis ibi pau
cis uerbis transigere posse · ut omne nomen lucanu
in fide ac societate romani sit, gracchus fraudem &
sermoni & rei abesse ratus · ac similitudine ueri cap
tus cum lictoribus: acturma equitum e castris p fectus ·
duce hospite insidias praecipitatus; hostes subito ex ostu
& nedubia p ditio e& flauus iis se adiungit, telaun q:
in gracchum atq: equites conicuntur gracchus ex equo
desilit · idem ceteros facere iubet · hostaturq: ut quod
unum reliquum fortuna fecerit: Ideo honestent uirtute ·
Reliquum aute quidem s& · paucis · a multitudine ip
ua lle silua ac montib: saepta · circumuentas pretermo
stem id referre utrum p sentes corpora pecorum
modo multi trucidentur · an toto a pacendo expec
tando q: cuentu inimp&um atq: iram uerso agen
tes audentes q: p fusi hostium e uore inter exspiran
tium inimicorum cumulata arma q: & corpora
cadant, tutanum p ditorem ac trans fuga amnes pe
terent, quae a miuicem a p se ad inferos missis s& ·
eum decus eximium egregium solatiu suae mort
i neuenturum, inter haec dicta paludamento circum
laeuum brachium in hosto · p amnis cura quidem seu ·
extulerant · in hostis impetu fecit maior quam p nu
mero hominu editur pugna · iaculis maxime apta
corporae romanorum · , Circumundiq: ex altio
rib: locis incauam uallem quo ieiuos & transfigunt,
gracchum iam nudatu p sidio · uiuum capere poe
ni nituntur · Ceterum conspicatus lucanum hospite,
inter hostis adeo infestus confestos inuasit · ut parcier
sine multorum p nicie p ponss& · ex animo meu
mago ex emplo ad hannibalem misit · poeniq:
cum capti ssimul fascib: ante tribunal imperatoris
iussit haec fera fama est gracchus in lucanis ad campos
quiuetere s uocantur perit, Suntq uinagro bene
uentano p pe calorem fluuiu ostendant a castris
cum lictoribus: ac trib: seruis lauandi causa p gressum ·
cum fosse inter salicta innata ripis latere nt hostes
p rudum atq: inermem saxisq: quae uolut affinis pro
pugnantem interfectum' sunt qui haruspicis monitu
quingentos passus a castris p gressum uti loco puro
ea quae ante dicta p digia sunt p curare& · Alii nsi
dentib: fosse locum duab: turmis p rumidarum ·
circumuentum scribant adeo p ecloc us nec ratio
nostris munro tam claro & insigni constat, funeris
quoq: gracchiuaria fama alii in castris romanis
sepultum abs uis alii ab hannibale & a uulgatior
fama est tradunt · in uestibulo punicorum castro
ru rogum exstructum ee armatu exercitu decu
curri sse cum tripudiis hispanorum moribus q: ar
morū · & corporum suae quiq: genti ad su& is · ipso
hannibale omni ueru uerborum q: honore exe[q]at·

celebrantes haec traduntquum lucanis regestę auc
toresſunt, ſullaſquiadcalorem flȧuium interfectū
memorant credereueliscapitis tantumgręcchi hoſ
tes portiſunt · eodelato adhannibalem missus abeo
confestim casthalo quincastra romana adcēn cor
neliū questorem deferret issunus imperatorus ip
castris celebrantib: · cumexercitubeneuentanis fe
cit, consules agrum campanum ingressi cumpassi
populārentur · eruptione oppidanorum Et
magonis cumequitatu territi & trepidi adsigna
milites palatos passim reuocarunt, Et uix dum
instructa acie fusisupramille etquingentos mi
lites amiserunt · inde ingens ferocia superbę suop
te ingenio gentis creuit · multisq: proeliis lacesse
bant romanos, Sedintentiores adcauendum con
sules unapugna fecerat · incaute atq: inconsulte
inita restituit tamenhis animos · Et illis minuit
audáciam paruaunares, sedinbello nihil tamle
ue est quodnonmagnę interdum rei momentum
faciat; I quinctio crispino badiuscampanus hoc
spes erat pfamiliari hospitio iunctus, creuerat
consuetudo quodeger rome apudcrispinum ba
diusantedefectionem campanamliberaliter
comiterq: curatus fuerat · tumbadiuspgressus an
te stationes quaeppostа stabant · uocari crispinū
iussit quodubiest crispinonuntiatum · ratus cap
loquium amicum acfamiliare quaerimanente me
moria & iam indiscidio publicorum foederū pri
uati iuris paulum ac&eris pcessit · postquam ip
conspectuuenere · puocatote inquit adpugnam
crispino badiusconscendamus equos summotisq:
aliis uter bellomelior sit decernamus; Adea cris
pinus necsibi necilli aut hostes desse · inquib: ustu
tem ostendant · se&iam si inacie occurrit decli
naturumnehospitali cęde dextram uiol&i · con
uersusq: abibat; enimuero ferocius tumcam
panus increpare mollitiam ignauiamq: & se
digna probria insontem tacere hospitalem hostem
appellans sumulantemq: parcere cuiscia parem
se non esse, siparumpublicis foederib: ruptis direp
ta simul · et priuata iura cępit &: badium campanū.
I quinctio crispino romanam palam duob: exer
citib: audientib: renunciare hostium nihil sibi cuico
consociatum nihil foederatum hostis cum hoste cui us
patriam acpenates publicos priuatosq: oppugnatū
uenisse &; siuir esse & congredereatur diu cunctantem cris
pinum pstulerętur malesuę impune insultare campa
nis patier&ur. Itaq: tantum moratus dum imperatores
consulerę & pmitterent sibi extraordinem in puo
cantem hostem pugnare · pmissu eorum arma coepit
equumq: conscendit · Et badium nomine compellans
adpugnam euocauit; nulla mora campano facta est ·
infestis equis concurrerunt · crispinus supra scutum
sinistrum umerū badio hastam transfixit; supq: delap
sum cumulnere exequo desiluit · utpedes iacentem
conficer& · badius priusquam opprimer&ur parma
atq: equo reducto ad suos ſ fugit · crispinus equum arma q:
capta & cruenta cum spidem · insignis spoliis ostentans
cum magna laude · Et gratulatione militū adconsu
les est deductus · laudatusq: ibi magnifice · & donis do
natus; hamibal ex agro beneuentano castra ad
capuam cę mmouit & · tertio postdie quamuenit copias
in aciem eduxit; haud quam quā dubius quod campanis
absente se paucos ante dies secunda fuisset pugna · quin
multo minus se suumq: totiens uictorem exercitū sufti
nere romani possent, Et cerum postquam pugnari
coepta est · equitum maxime incursu cum iaculis ob
ruerentur · laborabat romana acies donec signū equita
b: datum est · utrinhostem admitterent equos · ita equestre
proelium erat; cumpeditum sum sempronianus exer
citus cui cū cornelius quaestor preerat utriq: pasti
passem meri ſ buit · ſ hostes noui aduentarent ?
uelut excomposito utrimq: signū receptui datū · reduc
tiq: in castra prope aequo mar te decesserunt; plures

tamen abromanis primo incursu equitum ceciderunt
indeconsules ut auesterent capuam hannibalem noc
te quae secuta est diuersi fuluius magrum cumanum
claudius in lucanos abit postero die cum uacua castra
romano oum nuntiatū hannibali &. Et duob: agmi
nib: diuersos abisse. incestus primo utrū sequer&ur.
appium institit sequi'. Ille circumducto hoste quam
uoluit alio itinere ad capuam redit, hannibali alia
inhis locis bene gerende rei fortuna oblata est, M
centenius sutto cognomine paenula insignis inter pri
mipili centuriones. et magnitudine corporis & ani
mo. Is perfunctus militia. per p̄ cornelium sullam
p̄r̄ in senatum introductus petita patrib: ut sibi
quinque milia militū darentur. se periturum. Et hostis
et regionum breui opere pr̄eium facturum est qui
b: astibus ad id locoum nr̄i educes et exercitus capta
forent. Is aduersus inuectos emusurum. id non prius
sū magistoli deq̄ am stoli de creditum tam quam eae
de militares. Et imperatorie astes essent data pro
pinque octo milia militum. pars dimidia ciues pars
socii' & ipse aliquantum uoluntariorū itinere magris
consciuit. Ag ppe duplicato exercitu in lucanos puenit.
ubi hannibal nequiquam secutus claudium sub sti
terat. haud dubia res est quippe inter hannibalem
ducem. Et centurionem. exercitusq: alterum uin
cendo ueteranum. alterum nouum totum magnū
expasto & iam tumultuarium ac se inermem. ut
conspecta inter se agmina sunt. & neutra pars de
trectauit pugnam. extimplo instructae acies pugna
tū tam ut in nulla pariter duas amplius horas
concitata. Et dux steriss& romanam aciem. post
quam is non pulsere fama solum sed & iam m & cu fu
turi dedecoris si suate merita te contracte cladis sup
e& obiectans se hostium telis cecidit. fusa extimplo
est romana acies. sed ad senerue quidem ter patuit
omnib: uis abequite insessis. ut extanta multitudi
ne uix do euaserint. & eripassim alii alia pesti-

absumpta sint. Capua a consulib: iterum summa ui
obsideri coepta est quae q: ineam rem opus erant co
portabantur: parabantur q: castilinum frumēti
conuectum. ad uulturni ostium ubi nunc urbs est
castellū communitum ante fabius maximus mu
nierat. presidium impositum ut mare pximum
Et flumen in potestate, ineaduo maritima castel
la frumentum quod ex sardinia nup missum
erat quod q: mutinius p̄r̄. ex etruria coemerat
abostia conuectum est ut exercitui phiemem co
pia ess&, C&eterum supeam eadem q: inlucanis ac
cepta erat. uolonum quoq: exercitus quiuiuo grāco
summa fide stipendia fecerat. uelut exauctoratus
mos reduces ab signis discessit, Hannibal nonca
puam neclectam neq: ut anto discrimine defectos
uolebat socios. sed p spero ex temeritate uniusroma
ni ducis successu. in altera ius ducis exercitusq: oppri
mendi occasionem immmebat. ei fuluium p̄r̄. apu
li legati nuntiabant primo dum urbes quasdam apu
lorum q: ad hannibalem defecuissent oppugnar&
inertius rem egisse. post ea animo succes sit. et ipsi
et milites praeda implet os. in tantam licentiam so cor
diamq: effusos. ut nulla disciplina militiae ess&.
cum saepe alias tum paucis dieb: ante expertus qua
lis subinscio duce exercitus ex. in apuliam castra
mouit. circa herdoneam romana legiones & p̄r̄. ful
uius erant. quo ubi allatum est hostis aduentare. p
pe est factum ut iussu praetoris signis conuulsis in
aciem exirent. nec res magis ulla tenuit quās per
haud dubia. suo id arbitrio ubi uellent actu ves, noc
te insequenti hannibal cum tumultuatū in castris
et ple rosq: ferociter signi ut dar& instituisse duci
ad arma uocatis scir&. haud dubius p spere pugne
occansionem dari tria milia expeditorum militū
mulli seirca uepribusq: & siluis disponit. qui signo
dato simul omnes e latebris existerent. & magoo
nem duo ferme milia equitum. qua fugam ipsi

clinaturam credebat omnia tanera insidere iubꝫ his
nocte preparatis prima luce in aciē copias educit ·
Hec fuluius est cuncta ꝺ nomam sua ulla spe quā
militum impetu fosturto tractu sitaq: eadem temeri
tate qua processum in aciem est · instruitur acies ad
libidinem militū fosse pcurrentium consistentiūq:
que loco ipsorum tulisset animus. Deinde plibidinē
autem eatum deserentium locum, primale gio et sinistra
ala in primo instructa et in longitudinem porrecta
acies clamantib: tribunis nihil introrsus roboris
acuium eē. Et quacumq: impetum fecisset hostis
p rupturos nihil quod salutare esset · Non modo ad
animū sed ne aduresquidem admittebat · & han
nibal haud quaquam simili sua neq: simili exercitu
neq: ita instructo aderat, ergo Nec clamorem qui
dem atq: impetum primum eorū romani susti
nuere · dux stultitia & temeritate centenio par.
animo haud quaquam cōparandus · ubi rem inclu
natā acrepidantis suos uid& equo arrepto cum
ducentis fere equitib: effugit; Cetera afron
te pulsa in tergo atq: aliis circumuenta acies. eo
usq: efferesa. Cecidere ex duo decim gintimilib: hominū
duo milia haud amplius euaserunt · castris hostes
potiti sunt; Haec clades supaliam alia romam
cum essent nuntiatae ingens quidem & luctus
et pauor ciuitatem cōcepit, Sed tamen quia con
sules ubi summa rerū est · ad id locorum pspere ge
rerent · minus ussel adib: commouebantur; le
gatos ad consules mittunt ē. Laetorum · mī meti
lium · qui nuntiarent ut reliquias duorum exer
cituū cum cura colligerent ꝺ arentq: operam ne p
metū ad desperationem hosti sederent. ob Jo quod
post cannensem acciditꝫ cladem: et ut de sosto
res de exercitu uolonum conquirerent; de eis
negotii · p · cornelio datu, cui & dilectus manda
tus erat, isq: p fora concilia bula q: edixit · ut
conquisitio uolonorum fieret · atq: ad signa re
ducerentur. haec omnia intentissima cura ꝺ acta
ap · claudius consul · d · iunio ad ostium uulturni ·
mauretio cotta puteolis prepositio quinquaeq: na
ues exercituria ac sardinia accessissent · ex templo in
castra mitterent · frumentum ipse ad capuam regis
sus · q · fuluium collegam inuenit cali sino omnia
in deposta ntem molientem ad oppugnandam capuā ·
tum ambo circumsederunt urbem, Et claudium
neronem · pr · absuessula ex claudianis castris ex
ciuerunt · isquoq: modico ibi pvesidio ad tenendum
locum relicto ceteris omnib: copiis ad capuam des
cendit; Ita tria pretoria circa capuam erecta tres
et exercitus diuersis pastib: opus ad gressi fossa ual
loq: circumdare urbem parant: et castella excitant ·
modicis interuallis multisq: locis simul cum phi
bentib: operā campanis ed euentu pugnant · ut pos
tremo postis muroq: se continerent campanus; pri
us tamen quam haec continuarentur oper: legati
ad hannibalem missi · quique rerentur de sestam
abeo capuam ac ppe redditam romanis, obtesta
rentur q: ut tum saltem opem Non circumsessis mo
do · Sed & iam circumuallatis ferre, consulibus
litterae ap cornelio pr missae ut priusquam clau
derent capuam operib: potestatem campanis fac
rent utqui eorum uellent exirent ac pua sua sq: res
secum ferrent liberos foresua q: omnia habitaros ·
qui ante idus martias exissent; post eam diem qui
q: exissent quiq: ibi mansissent · hostium futuros
Numero, ea pronuntiata campanis · atq: ita spreta
ut ultro contumelias dicerent minarenturq;, han
nibal abherdonea tarentum duxerat legiones ·
spe autui aut dolo arcis tarentinae potiundae ·
quod ubi parum processit · ad brundisium flexit
iter · prodiit oppidum ratus sibi quoq: cum trus
traheret & tempus legati campani ad eum uene
runt · quaerentes simul orantesq: quib: hanni
bal magnifice respondit. Et antea se soluisse

obsidionem & nunc aduentum suū consules ꝓnlaturos
cum hac spedimissi legatiux regredi capuam · duplici fos
sa uallo q: cinctam potuerunt, cumma xime capua
circumuallar & ur. sr̄acusarū oppugnatio adfinem
uenit · pr̄eterquam una iuuentute ducis exercitusq: in
testina & iam pditione adiuta · ꝓnamq: marcellus im
tiouerit incestus utrum agrigentū adhimilconem
ethippocratep uester & bellum an obsidione sr̄a
cusas premer & quamquam nec ui capi uidebat posse
inexpugnabilem terrestria ac maritimo situ urbem ·
ꝓnec fame cum quam ꝓpe liberi a casthagine commea
tus alerent tamen ꝓnequid inexpectum relinqueret
si transfugas sr̄acusanos. erant autē apud romanos
aliquot nobilissimi uiri · de interfectione abromanis quia
ab nouis consiliis abhorrebant pulsi conloquiis suae
pastis temptare hominum animos iussit & fidem
dare si tradite forent sr̄acusę liberos eos ac suis le
gib: uicturos ee, ꝓnerat conloquii copia quia
multorum animi suspecti · omniū curā oculosq:
conuesterant · ꝓnequid fallerent tale admissū · seruus
unus exulum prostrans fuga intra missus in urbem
conuentis paucis in tuum conloquendi de tali re fecit.
De inpistoria quidam ꝓaue retinentib: opesti circū
uectiq: ita ad castra romana · conlocutiq: cum transfu
gis & idem saepius eodem modo. Et alii atq: alii pos
tremo ad LXXX facti · et cum iam facti composita oma
ad pditionē essent · in dtio delegato ad opicr̄ dep̄ perat
talū quendā indignantē sibi rem creditam non ee pe
cati omnes cōnerucian̄t sunt · alia sub inde spes post quā
haec uana cua serat. Excepit damnippus quidam lace
demonius missus abs r̄acusis ad philippū regem · captus
ab romanis ꝓauib: erat · huius utiq: redimendi & epr̄
cide cura erat ingens. ꝓnec abnuit marcellus iamtum
Aetoloum cuius socii lacedemonii erant amicitiam
ad fectantib: romanis ad conloquium de redemptionē
eius missis medius maxime atq: utrisq: opostunus
locus · ad postū tror̄loum ꝓpe turrī quā uocant ga
leagrame st usus, quo cum saepius commeant & unus ex ro
manis ex propinquo murum contēplans numerando
lapides aes ummandoq: ipse se cum qui in fronte pa
terent singuli altitudinem murī quantū pxime con
iectura poterat per mensus · humiliorem q: aliquanto
priscinę opinione sua Et ceteroru omniū ratus ee
et uel mediocrib: sę alis superabilem · ad marcellū rem
defect · haud spernenda ausa · sed cum adiri locus quia
obidipsum inuentius custodiebatur ꝓnon poss & · occasio
quę rebatur: quam obtulit transfuga · ꝓuntians diem
festū dianae per duū agi · et quia alia in obsidione
desint uno largius epulas celebrari · & abepr̄ci de
prebito uniuersę plebei & ptrib: a principib: diuisa ·
qubią accepit marcellus cum paucis tribunoru militū
conlocutus · electisq: peos ad rem tantam a gendā au
dendamq: idoneis centurionib: militibusq: & scalis
in occulto comparatis cet & erisi signum dari iub & ut maturē
corpora curarent qui & iq: darent · nocte in expeditione
eundum ee · in deubi id tempous usumquo die epulatis
et iam uinis satias principiumq: somni ee & · signi unius
milites ferre scalis iussit · Et ad mille ferre armati
tenui agmine psilentium eo deducti ubi sine strepitu
ac tumultu primi euaserunt in murum · secuti or dine
alii cum priorum audacia dubiis & iam animum fa
cer & · iam mille armatorum ceperant pastem · cui & ce
re ad mote pluribusq: scalis in murum euadebant · sig
no ab hex apr̄lo dato q: pingentem solitudinē erat
puentum · quia magna pars intur rib: epulari aut so
piti uino erant aut semigraues potabant paucos tam
eorum inpressos incubili b: interfecerunt prope hex
aphr̄lon est postula magna uire fringi coepta et e
muro ex composito tuba datum signum erat, & iam
undiq: ꝓnfustim sed ut a pestis grassabatur res quippe
ad epr̄polas frequentem custodiis locum puentum
erat · terrendiq: magis hostes erant quam fallendi
sicut territi sunt, ꝓnamsimul actubarum est auditus
cantus clamorq: tenentium muros pastemq: urbis

omnia tenericufodeſaliꝑmurum fugere aliſalire demuro prꝫcipitariq: turba pauentium magna parſ tamen ignaratanti mali erat, & grauatiſomnibuſ uinoſomnoq: & inuaſtę magnitudiniſ urbe paſtium ſenſu nonſatiſ ꝓuidente inomnia ſubluce hexaꝑto effracto marcelluſ omnib: copiſ urbem ingreſſuſ. excitauit conueſtitq: omneſ adarmacapienda ꝯpemq: ſiquampoſſent tamcaꝑtę prope urbiferendā & pcꝫdeſa binſulaquamipſinaſſon uocant citato ꝓfectuſ agmine hauddubiuſ quinpaucoſ ꝓneglegen tiam cuſtodumtranſgreſſoſ murum expulſuruſ for& occurrentib: pauidiſtumultū augere eoſ dicitranſ & maiora acterribiliora uero adferre. poſtquamconſpexit omnia circa epipolaſ armiſcō plca laceſſito tantū hoſte pauciſſimiſſilib: r& ro in agradinam agmen conueſtit. Nontamuimmultitu dinemq: hoſtiummetuenſ: quamnequa inteſtina frauſpoccaſionē orir& ur clauſaſq: inter tumultum achradinę atq: inſulę inuenir& poſtaſ, marcelluſ ut moenia ingreſſuſ exſuperiorib: lociſ urbem omni ū ferme illatempeſtate pulcherrimam ſubiectam oculiſ uidit. inlacrimaſſe dicitur paſtimgaudio tante perp& rate reipaſtim uetuſta gloria urbiſ athenien ſium claſſiſ demerſę. & duo ingenteſ exercituſcum duob: clariſſimiſ ducib: delecti occurrebant & tot bellatum chaſtaginienſib: tanto cumdiſcrimine geſtatot tam opulenti tyranniregeſq; preter cę te roſ hiero cumrecentiſſimę memoriae rextum ante omnia quacuiſtuſ ei foſtunaq: ſua dederat beneficiuſ inpopulum R Jnſigniſea cumuniuerſa occurrerent animo ſubir& q: cogitatio tam illa momento horę arſura omnia. & adcineres redtura. priuſquamſigna achradinam admouer& praemittit ſyracuſanoſ quiintra preſidia romana utantedic tumeſt fuerant. uralloquoleni pelle rent hoſtiſ addedendam urbem tenebant achradinę poſtaſ muroſq: maxime tranſfugę quibuſnulla erat

perconditionesſ ueniesſ peſci necadireturoſ necadloqui quēquā paſſi itaquę marcelluſ poſtquā ꝺ dimceptū irriſū fuit. adeinaliū ſignare ferriuſſit; tumuluſeſt mextrema parte urbiſ uerſuſ amari uiaque imminens ferenti magroſ mediterranea queinſule percommodeſtuſ adcommea tuſ excipiendoſ, preerat huicharchi philodemuſ argiuſa bepicade impoſitoſ, adquēmiſſuſ amarcello. ſiſ unuſ exinterfectoribꝰ tyranni cūlongo ſermone habito dilatuſ ꝓ fruſtrationem eſſet retulit marcello tēpuſ eum addeliberandum ſumpſiſſe. Cumiſ diem dedie differret oumhrppo crateſ atque himilco admoue rent caſtralegioneſ. hauddubiuſ ſimarcem accepiſſet eoſ delere romanū exercitum induſum muriſ poſ ſe marcelluſ uteuinaliū neque tradi nequecapiuidit poſſe interneca polim et tacam nomine apertum urbiſ etinſtar urbiumſunt poſuit caſtramenſ neſiſ quentia intraſſ& loca continere abdiſcurſu mileſ auiduſ praedę nonpoſſit, legatico abthyca & neapolicū inſuliſ etuelamitiſ ueneruntꝑcantes utacedib: & ab incendiiſ parꝑetur: dequorum precib: quampoſtula tiſ magiſ conciliohabito. marcelluſ exomnium ſenten tia edixit militib: nequiſ liberum corpuſ uiolar& ce tera prędę futura, caſtraq: tectiſ pari& um ꝓ muro ſepta poſtiſ religione plateārum patentib: ſtationeſ preſi diaq: diſpoſuit. Nequiſ indiſcurſu militum impe tuſ incaſtra fieri poſſ& inde ſignodato militeſ diſcur rerunt. refractiſq: foꝺb: cumomnia terrore ac tu multuſ treperent. a caedib: tamen tempꝰ ratum eſt rapiniſ nulluſ ante moduſ fuit quamomnia diutur na felicitate cumulata bona ꝯgeſſerunt; Jnter haec & philodemuſ cumſpeſ auxilii nulla eſſ& fi de accepta utimuiolatuſ adepicꝶ deꝓ redir& de ducto preſidio tradidit tumulum romaniſ auerſis omnib: adtumultum expaſte captae urbiſ. bomilcar noctem eam nactuſ quappter uimtempeſtatiſ ſtare adancoram inſalo romana claſſiſ Nonpoſſ& cumXXXV nauib: expoſtuſ ſyracuſano ꝓfectuſ. libero mariuela

obsidionem &nunc aduentum suu consules ꝓnlaturos
cum hac spedimissi legatiuix regredi capuam · duplici fos
sa ualloq: cinctam potuerunt, cumma xime capua
circumuallar&ur. sr̃acusarũ oppugnatio adfinem
uenit · pr̃eterquam uia uistute ducis exercitusq: in
testina &iam pditione adiuta. ꝑamq: marcellus ini
tio ueris incestus utrum agrigentũ adhimilconem
ethippocratep uester& bellum an obsidione sr̃a
cusas premer&quamquam nec ui capi uidebat posse
inexpugnabilem terrestria acmaritimo situ urbem ·
ꝓnec fame umquam ꝓpe liberi a casthaginae commea
tus alerent tamen ꝓnequid inexpestum relinqueret
si transfugas sr̃acusanos: erant autẽ apud romanos
aliquot nobilissimi uiri · interfectionẽ a romanis quia
ab nouis consiliis abhorrebant pulsi conloquiis suae
pastis temptare hominum animos iussit &fidem
dare si tradite forent sr̃acuse liberos eos acsuis le
gib: uicturos ee, ꝓnerat conloquii copia quia
multorum animi suspecti omniũ curã oculosq:
conuestierant · ꝓnequid faller& tale admissũ · seruus
unus exulum profectus fuga intrãmissus in urbem
conuentis paucis initium conloquendi de tali ꝓfecit ·
De inpistoria quidam ꝓaue retinentib: opesti circũ
uectiq: ita ad castra romana · conlocutiq: cum transfu
gis& idem saepius eodem modo · Et alii atq: alii pos
tremo ad LXXX facti · et cum iam facti composita oma
ad pditionẽ essent · in dicto delegato adꝓicer̃ deꝓ perat
taliquenda · indignantẽ sibi rem creditam non ee ꝓpe
cati omnes cõnecruciatissunt · alia subinde spes postquã
haec uana euaserat. Excepit damnippus quidam lace
demonius missus ab sr̃acusis ad philippũ regem · captus
ab romanis ꝓnauib: erat · huius utiq: redimendi &epr̃
cide cura erat ingens · ꝓnecabnuit marcellus tamtum
Aetolorum cuius socii lacedemoni erant amicitiam
ad fectantib: romanis ad conloquium de redemptionẽ
eius missis medius maxime atq: utrisq: opostunus
locus · ad postitro r̃lorum ꝓpẽ turrim quã uocant ga
leagrames t uisus, quo cum saepius commeant& unus ex ro
manis ex propinquo murum contẽplans numerando
lapides aesummandoq: ipse se cum qui in fronte pa
terent singuli altitudinem muri quantũ ꝓxime con
iectura poterat per mensus · humiliorem q: aliquanto
priscinẽ opinione sua Et& eorum omniũ ratus cẽ
et uel mediocrib: sẽ alis superabilem ad marcellum rem
defect · haud spernenda ausa · sed cum adiri locus quia
obi dipsum intentius custodiebatur ꝓnposs& · occasio
querebatur: quam obtulit transfuga · ꝓuinti ans diem
festum dianae ꝓtriduum agi · et quia alia in obsidione
desinit uno largius epulas celebrari · & ab epr̃e de
prebito uniuersẽ plebei & ꝓtrib: a principib: diuisa ·
quibus accepit marcellus cum paucis tribunorum militũ
conlocutus · electisq: peos ad rem tantam agendã au
dendamq: idoneis centurionib: militibusq: · & scalis
in occulto comparatis cẽ& eris signum dari iub& ut matura
corpora curarent qui&iq: darent · nocte in expeditione
eundum ee · in de ubi id tempous uisum quo die epulatis
tamum satias & principium q: somni e& · signum tus
milites ferre scalis iussit · et ad mille ferre armati
tenui agmine ꝓsilentium eo deducti ubi sine strepitu
ac tumultu primi euaserunt in murum · secuti or dine
alii cum priorum audatia dubiis & iam animum fa
cer& · iam mille armatorum ceperant pastem · cũ cẽ
re admote pluribusq: scalis in murum euadebant · sig
no ab hex apr̃lo dato q: pingentem solitudinẽ erat
puentum quia magna pars in turribus epulati aut so
piti uino erant aut semigraues potabant paucos tam̃
eorum impressos incubilib: interfecerunt prope hex
aphr̃lon est postulata magna ui refringi coepta et e
muro ex composito tuba datum signum erat, & iam
undiq: ꝓnfustim sed ata pace gerebatur res quippe
ad epr̃ polas frequentem custodiis locum puentum
erat · terrendiq: magis hostes erant quam fallendi
sicut territi sunt, ꝓnamsimul actubarum est auditus
cantus clamorq: tenentium muros pastemq: urbis

metuens ꝓfligerent idemqutumtendebant aboſtu
ſoliſ flarepdieſ pluresſuenti claſſis punica afrīca
rep&er& tradita achradina mercennariorummi
litū ducib: adbomilcarem nauigat claſſem inſta
tione uerſa. mafricam habentem; adquemtimen
tem nauale pelium nontamquodinpar uiribuſ
autnumero nauium e&. quippe&iam plureſ
habebat quamquoduenti aptioreſ romanae quamſue
claſſi flarent; ꝓpulittameꝑ utfoſtumamnaualiſ ceſta
minuſ experiri uell&; etmarcelluſcum&ſiculum
exercitum extota inſula conciri uider&: etcum
ingenti commeatu claſſem punicam aduentare.
ꝑeſimul terra mariq: incluſuſ urbe hoſtium ur
ger&ur: quāquam impar numero nauium erat: pro
hibere aditu ſyracuſanorū bomilcaꝛem conſtituit
duae claſſeſ infeſte circapmuntariū pachinum ſta
bant. ubiprima tranquillitaſ mariſ inaltū euexiſ
ſ& concurſurae itaq: cadente iam euro quipdieſ
aliquot ſaeuierat. prior bomilcar mouit cuiuſ pri
maclaſſis petere altumuiſa eſt. quodfaciliuſ ſupe
rar& ꝓmuntarium. ¶ C&erumpoſtquam tendere
adſe romanaſ naueſ uidit; inceſtū quaſubita territus
rebomilcar uela maltum dedit; miſiſq: nuntiis
heracleam quionerariaſ r&romafricam rep&exe
iuberent. ipſeſiciliam prꝑter uectuſ tarentum
petit; epicȳdeſ atanta repente deſtitutuſ ſpe. ꝑe
obſidionē magna expaſte captę urbiſ redirē agri
gentum nauigat. expectaturuſ magiſ euentum
quamindequicquam moturuſ; quae ubi incaſtra
ſiculorum ſunt nuntiata; epicȳdeſ ſyracuſiſ ex
ceſſiſſe. acaſthaginenſib: relictam inſulam. et
ꝓpe terrum traditam romaniſ legatoſ deconditio
nib: dedendę urbiſ. exploratapriuſ pcoꝛloquia
uoluntate eorum quiobſidebantur. admarcellū
mittunt; cumhaud ferme diſcrepar& quinque
ubiq: regum fuiſſent romanorum e&. ſiculiſ. c&e
ra cumlibertate aclegib: ſuiſſeruarentur. euocatiſ
adconloquium iiſquib: abepicȳ de credite reſerant.
miſſoſſe ſimul admarcellum ſimul adeo abexer
citu ſiculorum aium utuna omnium qui obſidey en
tur quiq: extraobſidionem fuiſſent. foſtuna eſſ&.
ſi ꝑeꝑ alteriſ ꝓprie ſibi paciſcerentur quicquam
recepti deinde abiiſ. utneceſſarioſ hoſpiteſq:
adloquerentur. expoſitiſ quaepacta iam cum
marcello haberent. oblata ſpe ſalutiſ ꝓpulere eoſ
utſecumpiꝛefectoſ epicȳdiſ polȳdtū etphiliſtionē
&epicȳdeꝑ cuiſidon cognomen erat. adgrederen
tur; interfectiſ iiſ etmultitudine adcontionē uo
cata inopiamq: quaeipſiinter ſe fremere occulti
ſolitierant conquaeſti quamquā tot mala urgerent
ꝑegarent foſtunam accuſandā eē. quodinipſoꝝ
e&. poteſtate quandiu eapatererentur. Romaniſ
cauſam oppugnandi ſyracuſaſ fuiſſe. caritatē ſy
racuſanorum ꝑonodiumꝑnam ut occupataſ reſ ab
ſatellitib: hannibaliſ. Deinde hieronimi hippo
crate atq: epicȳde audierint. tumbellum mouiſſe
etobſidere urbem coepiſſe. utcrudeliſ tȳranno ſ
eiuſ ꝑonutipſam urbem expugnarent. hippo
cratеſ uero interempto epicȳde intercluſo abſy ra
cuſiſ exꝓfectiſ eiuſ occiſiſ cāſthaginienſib: omni
poſſeſſione ſiciliae terra mariq: pulſiſ quamſup
eē cauſam romaniſ cur nonpinde acſibiero ipſe
uiuer& unicuſ romanae amicitiae cultor incolo
miſ ſyracuſaſ eē uelint itaq: necurbinechominib:
aliud periculum quamabſem&ipſiſ eē ſiocaſionem
reconciliandi ſeromaniſ ꝓtermiſſiſſent. eam
autēqualiſ illo momento horeſit. nullā deinde
fore. ſiſimul liberataſ abinpotentib: tȳranniſ
apparuiſſ& omnium ingenti adſenſu audita eoꝝ ra
tio eſt. ꝓtoreſtameꝑ priuſcreari quamlegatoſ
nominari placuit; exipſoꝝ deinde ꝓtoꝝ numu
mero miſſi oratoꝛeſ admarcellum; quoꝝ princepſ
ꝑeq: primo inquitſyracuſani uobiſ defecimuſ.
Sedhieronimuſ nequaquamtam inuoſ impiuſ quā

innos. nec posteapacem tyranni caede compositam syra
cusanus quisquam. sed satellites regii hippocrates atq:
epicydes obpressis nobis hinc metu hinc fraude tur
bauerunt. Nec quicquam dicere potes aliquando nobis
libestatis tempus fuisse. quod pacis uobiscum non fuerit.
Nunc ceste caede eorum qui oppressas tenebant sy
racusas. cum primum nri arbitrii esse ses. Coepimus ex
timplouenimus ad tradenda arma dedendos nos urbe.
moenia nullam recusandam fortunam quae iam posita
a uobis fuerit gloriam capte nobilissime pulcherrime
q: urbis grecarum deinde tibi dederunt marcelle quicquid
umquam terra mariq: memorandum gessimus. id tui tri
umphi titulo accedit. famae. Nec rediuelis quanta urbs
ate capta sit. quam posteris quoq: eam spectaculo ee quo
quisquis terra quisq: marue nerit. Nunc inter athe nien
sib: carthaginiensibusq: tropaea. nunc tua de nobis
ostendat incolumes q: syracusas familie ure subclente
la. Nomini s marcelloru m tutela q: habendas tradas.
Nep lus apud uos hieronymi quam hyeronis memoria
momenti faciat. diutius ille multo amicus fuit qua
hic hostis. Et illius benefacta & iam presentis. huius
amentia adpniciem tantum ipsius ualuit. omnia &
impetrabilia. Et tuta erant apud romanos. inter ipsos
plus belli ac periculi erat. Nam q: transfuge tradi se
romanis rati mercennariorum quoq: militum auxilia
in eundem compulere metum arreptis q: armis pretto
res primum obtruncant. Inde ad ce dem syracusanoru
Discurrunt quos q: forte appulit ira tum interficere. atq:
omnia quae in promptu erant diripuerunt. tum ne
sine ducib: essent se ex pfecto s creauere. utter ni acra
dine agnassa pre essent. sedato tandem tumultu exe
quentib: sciscitando quae acta cum romanis essent.
Dilucere id quod erat coepit. aliam suam ac pfugarum
causam ee intempore legati amarcello redierunt.
falsa cossuspitione incitatos memorantes. nec causa
expetende poene cuiquam ullam romanis ee. erat cer
tus achradine pfectis. hispanus moericus nomine

ad eum inter comites legatorum. de induciis unus ex
hispanorum auxiliaribus. est missus. qui sine arbitris
moericum nanctus. primum quo in statu reliquisset
hispaniam & nup in deuenerat exponit. omnia roma
nis ibi optineri armis. posse eum si operae pretium
faciat principem popularium ee. seu militare cum
romanis seu in patriam reuecti iubeat. contra simul et
obsideri pgat. quam spem ee terra mariq: clauso.
Motus his moericus cum legatos ad marcellum mitti
placuisset. & fratrem inter eos mittit. qui pe eundem illum
hispanum secretam a bali s ad marcellum deducut.
cum fidem accepisset. & composuisset. q: agende ordi
nem rei. achradinam redit. tum moerichus. ut absit
pitione pditionis auester. & omniu animos negat sibi
placere legatos commeare ultro citroq: Neq: rece
piendum quemquam neq: mittendum. Et quo inten
tius custodiae seruentur. oppostuna diuidenda pre
fectis ee ut suae quisq: pastis tutande reuertit. Omnes
adsensisunt pastib: diuidendis ipsi regio euenit aba
rethusa fonte usq: ad ostium magnis postus id ut scirent
romani fecit. Itaq: marcellus nocte nauem onerari
am cum armatis remulco quadriremis trahi ad achra
dinam iussit. exponiq: milites regione poste quae ppe
fontem arethusam est. Hoc cum quasta uigilia fac
tum ee. & expositos q: milites posta ut conuenerat re
cepisset. & moerichus. luce prima marcellus omnibus
copiis moenia achradinae adgreditur. Ita ut non eos
solum qui achradinam tenebant inse conuester &.
Sed ab nasso & iam agmina armatorum concurrerent.
relictis stationib: suis ad uium & impetum romanorum
arcendum. in hoc tumultu actuariae naues instructe
iam ante circumuectae q: ad nassum armatos exponunt.
qui impulso ad osti semiplenas stationes. & ad aptas fo
res post equa paulo ante excurrerant armati haud
magno certamine nassum coepere. deserta tu repi
datione effuga custodum. neq: ullis minus presidii
aut pinacie admanendum quam intrans fugis

fuitq̃ uianesuis quidem satis credentesse. medio cesta
mine effugerunt; marcellus ut captam eē nassum
& achradinę regionem unam teneri. moericum q:
pr̃sidio suis adiunctum. receptui cecinit; regiae
opes quarum fama maior quam referat diriperen
tur, suppresso impetu militum. ut iis qui machra
dina erāt transfugis spatium locus q: fugae datus e.
Et s̃r acusani tandem liberi metu positis achradinę
apestis. oratores ad marcellum mittunt. nihil petentes
aliud quam incolumitatem sibi liberis q: suis; Mar
cellus consilio aduocato. et adhibitis & iam s̃r acusanis
qui p sedition es pulsi ab domo. intra presidia romana
fuerant respondit; Non plura pannos quinquagin
ta bene facta hieronis quam paucis his annis malefi
cia eorum qui s̃r acusas tenuerint erga p̃r esse;
Sed pleraq: eorum quo debuerint recidisse. foede
rumq: ruptorum ipsos abse grauiores multo quam
p̃r uoluerit poenas exegisse; Sequidem testiū
annum circumsedere s̃r acusas. Non ut populus re
seruatam ciuitatem haberet. sed nec transfugarum du
ces captam Et oppressam tenerent; Quid potuerint
s̃r acusani facere. exemplo uel eos eē s̃r acusanorū
qui intra presidia romana fuerint. uel hispanum
ducem moericum qui p fidiū tradiderit. uel ipsorum
s̃r acusanorū postremo serum quidem sed foste con
silium; sibi omniū laborum periculorum quę circa
moenia s̃r acusana terra mariq: tamdiu exhaus
torum. nequaquam tantū fructū eē quod capere s̃r
acusas potuisset; indequaestor cum p̃sidio ab hassum
Et accipiendam pecuniam regiam custodiendam q:
missus diripienda militi data est. et custodib: diuisis
p domos eorūq̃ quinta pr̃sidia romana fuerunt.
Cum multa irae multa auaritiae foeda exempla ede
rentur: archimedem memoriae p ditū est. in anto
tumultu quantū capt̃ urbis. indiscurs u diripiendū
militum cierat. intentum formis quas impulue
re descripserat abigniaro militi quis eē interfectum.

aegre id marcellum tulisse. sepulturaq: curam habitam.
& propinquis & iam inquisitis honori presidioq: no
men memoria eius fuisse; Hoc maxime modo s̃r
acusae capt̃ in quib: praede tantum fuit quantū uix
capta casthagine tum fuisse. & cum quauris b: aequis
cestabatur; paucis ante diebus quam s̃r acusae cape
rentur. Totacilius cum quere mib: Lxxx uticam
abiit. s̃r beo transmisit. et cum ante lucem postū intras
set. & onerarias frumento onustas coepit. egressusq: in
terram depopulatus est. Aliquantū agri circa uticam
praedam q: omnis generis r&ro ad nauis egit; lis̃ beū
festo die quam in deprecatus erat cum centū xxx.
onerariis nauibus. frumento praeda q: onustis re
dit. idq: frumentum extimplo s̃r acusas misit. qd
nitam in tempore subuenisset. & uictori b: uictis q: pariter
pnitior fames instabat; eadem aestate in hispania cū
biennio. ferme nihil admodum memorabile fac
tū est. & consiliis q: magis quam armis bellum gerer&ur.
romani imperatores. egressi hibernā scopias coniun
xerunt; ibi consilium aduocatū omnium q: inunū
congruerunt sententiae. quando adisi dl oco rum
id modo actū est. & ut hasdrubalem tendentem in italiā
retinerent. tempus eē id iam agi ut bellum in hispa
nia finiretur; Et satis adiuuarium credebant ac
cessisse uigintimilia celtiberorum ea hieme ad
arma excitatum. tres exercitus erant hasdrubal gis
gonis filius & mago coniunctis castris quinq: fer
me dierum iter ab romanis aberant. p prior erat
hamilcaris filius hasdrubal uenus in hispania im
perator. ad urbem nomine amtorgim exercitū ha
bebant. eum uolebant prius opprimi duces romani.
Et spes erat. satis sup quae ad iuuarium eē illa resta
bat cura. Nec fuso eo pulsi alter hasdrubal & mago.
in aut o ssaltus montes q: recipientes se se. bellū
extraherent; optimum igitur rati diuisis bifa
riam copiis. totius simul hispaniae amplec
ti bellum ita inter se diuiserunt. ut p̃. cor

neliusduaspastes exercitus romanorum sociorūq:
aduersus magonem ducer& atq: hasdrubalem cū
cor neliusc umtestiaę paste ueteris exercitus celibe
risadiunctus cumhasdrubale barchinobellū ge
rer& unapfecti ambo duces exercitusq: celiberis
pregredientib: adurbem antorgem inconspec
tū hostium dirimente amniponunt castrā ibi
cū scipio cumquib: antedictum est copiis substi
tit;& p scipio pfectus addestinatam bellupastem
hasdrubal postquam animaduestit exiguum
romanum exercitum incastris. Et spem omnē
inceltiberorum auxiliis ee: pertusomnis barba
ricae etpraecipue omnium earū gentium iq
quibus ptot annos militabat pfidię facililin
guae cumutraq: castraplena hispanorum essent.
pocculta conloquia pciscitur magna mercede
cumceltiberorum principib: utcopiasinde abdu
cant, qui atrox uisum facinus qui non enim utinro
manos uestirent arma agebatur. & meres quanta
uelpbellosatis e& dabatur: nebellum gererent & cū
quiescpatum reditus domum fructusq: uidendi
suos suaq: grata uulgo erant, Itaq: nonducib: faci
liusquam multitudini pstasū est; simul qui metus
quidem abromanis erant quippe tampaucissibi reti
nerent, idquidem cauendum semp romanis ducibus
erit exemplaq: haecueye pdocumtis habenda neita
externiscredant auxiliis utnonplussuiroboris sua
rumq: ppriorum incastris habeant signis repen
te sublatis celtiberi abeuntnihil aliud quevent ibus
causam obtestantibusq: utmanerent romanis respon
dentes quam domesticos euocari bello scipio post
quā socii nec pvecib: necui retineri poterant nec
se autparem sine illis hosti ee aut fratri rursus
comungi uidit posse. Nec ullum aliud salutare
consilium in promptu ee re& roquantū poss& cede
re statuit; in domni cura intentus nec ubi hostia ę
quose committer& loco qui transgressus flumen
ppeuestigia abeuntium insistebat, peos dē dies p.
scipionem par terror: periculum maius abnouo hoste
urgebat, masinissa erat iuuenis eo tempore erat
sociusc asthaginiensium, quem deinde clarū potem
q: romana fecit amicitia. istum cum equitatum
numidarum & aduenienti p scipioni occurrit. Et
deinde adsidue dies nocteq: infestus aderat, utnon
uagos tantum, peul acastris lignatum pabulatūq:
pgressos excipere& sedipsis obequitare& castris. ip
uectusq: in media sepe stationes omnia ingenti
tumultu turbare& noctibusquoq: saepe incur
su repentino inpostis uallo q: trepidatū est. nec
aut locus aut tempus ullum uacuum ametu ac
sollicitudine erat romanis compulsiq: intraual
lum adempto rerum omniū usu cumppe iusta
obsidio ee& Et futuramq: astionem eam appare
re& sese indebilis quem cum septem milib: & quin
gentis suessetanorum aduersare fama erat poe
nis comunxiss& dux cautus & prudens scipio uic
tus necessitatib: temerarium capit consiliū ut
nocte indebili obuiam ir& Et quocumq: occur
riss& loco proelium conserer&? Relicto igitur
modico presidio incastris prepositoq: ti. fonteio
legato media nocte pfectus cum obuiis hostibus
manus conseruit. agmina magis quam acies pug
nabant. superior tamen pi utrimum ultuaria pug
na romanus erat. Cęterum & equites numidę re
pente quos fefellisse sedux ratus erat. ablatęrib:
circumfusi. magnum terrorem intulere, contrac
to aduersus numidā cestamine. nouo testius insup
aduenit hostis duces poeni adsecuti abtergo iam
pugnantis. ancepsq: proelium romanos circū
steterat. incestos inquem potissimū hostē quam ue
in pastem conferri eruptionē facerent, pugnanti
hostantiq: imperator& offerentise ubiplurimum
labor erat. latus dextrum lancea traicitur; cuneusq:
is hostiū quuincon festos circa ducē imp& ū fecerat.

ut exanimem labentem exequo scipionē uidit ála
cres gaudio cum clamore ꝓtotam aciem nunciantes
discurrunt imperatorem romanū cecidisse, ap̄ua
gatam passim uoce ut & hostes haud dubie ꝓ uictoꝝ
b: et romani uicti essent fecit fuga confestim
exacie ducē amisso fieri coepta est, Cæterum ut
ad rumpendum int̄ numidas leuiumq: armorū
alia auxilia haud difficilis erat· ita effugere
tantum equitum aequantium equos uelocitate pe
ditum uix poterant, caesiq: prope plures in fuga
quam in pugna sunt· Nec sup fuisset & quisquam ni
præcipiti tam adue sperum die· nox interuenisset &
haud segniter· in deducēs poeni fortuna usi con fes
tim e pelio uix necessaria quiete data militib: ad has
drubalem hamilcaris citatum agmen rapiunt· non
dubia spe coniunxissent debellari posse· quo dubie st
uentum inter exercitus ducesq: uictoria· recenti lętos·
gratulatio ingens facta imperatore tanto cum omni
exercitu delecto & alteram phau dubia parem uic
toriam expectantes, ad romanos ꝓ nondum quidem
fama tantę cladis puenerat· Sed mestum q̄dam
silentium erat· & tacita diuinatio qualis iam prae
sagientib: animis imminentis mali eē sol &· Impe
rator ipse præterquam quod ab socius sede se fu· hosti
um tantum auctas copias sentiebat· Coniectura
& iam et oratione ac suspitione acceptę cladis· quā
ad ullam bonam spem pronior erat· quoniam
modo enim has drubalem ac magonem ꝓ isi de
functo suo bello· sine cessatamine adducere exer
citū potuisse· quomodo autem non obstitisse aut
abtergo secutum fratrem ut si prohibere quominus
inunum coirent & duces & exercitus hostium
ꝓ non posse· ipse cesse cum fratre coniunger & copias·
his anxius curis id modo eē & salutare impresens
credebat· ęquo dere indequantum posset, Et inde
una nocte ignaris hostib: & obid qui & is aliquan
tum e mensus est iter· luce ut senserunt ꝓfectos
hostes· et premissis numidis quam poterant maxime
citato agmine sequi coeperunt· ante ꝓ noctem ad se
cutos numidae· ꝓ nunc abtergo nunc in latera incur
santes consistere coeperunt· actutari agmen ꝓ quan
tum possent· tamen tuto ut simul pugnarent pe
deñtq: scipio hostabatur· priusquam pedestris co
piae adsequerentur·, Cæterum nunc agendo
ꝓ nunc sustinendo agmen ꝓ cum aliquā diu haud mul
tū ꝓcederet ur· & nox iam instaret & reuocat pelio
suos scipio· & conlectos in tumulum quendam· ꝓ non
quidem satis tutum p̄sestim agmini perculso· edito
rem tamen quam cętera circa erant subducit ibi
primo impedimentis & equitatu in medium ꝓceptis·
circumdati pedites· haud difficulter impetus is
cursantium numidarum arcebant· Deinde post
quam toto agmine tris imperatores cum tribus iusti is
exercitib: aderant· apparebat parum armis aduen
di locum sine munimento ualituros eē, circūspecta
re atq: agitare dux coepit· si quo modo posset & uallum
circumicere, sederat adeo nudus tumultus & asperi
soli ut nec uirgulta uallo caedendo ꝓ necterra caespiti
faciendo aut ducendę fosse alibue ulli operi apta in
ueniri posset· ꝓ nec futura quicquam satis arduum aut
abscisum erat quod hosti aditum ascensum ue diffi
cilem preberet· omnia fastigio leni sub uexa· ut tam
aliquam imaginem uallo obicerent· cl̄ctellas inliga
tas oneribus uel ut struentes ad altitudinem solitam·
circumdabant· cumulo sarcinarum omnis generis
obiecto· ubi admoliendum clientèlę Defuerant· pu
nici exercitus postquam aduentus tumulū qui
dem facile agmen ꝓ erexere· munitionis faciem ꝓ no
uare primo eos uelut miraculo quodam tenuit·
cum duces undiq: uociferarentur quid starent
et non ludibrium illud uix feminis puerisue mo
randis satis ualidum distraherent diriperentq:
captum hostem teneri latentem post sarcinas, hęc
contemptim duces increpabant· Cæterum neq:

transilire neq: moliri onera armatis dedissent obiecta
nec cedere stipata scutella ipsisq: obruta sarcinis
cile erat traditis ibi cum a molitio obiecta onera arm
dedissent ut a pluribusq: idem pastib: fieri & capi
tam undiq: castra erant · pauci a multis pculsiq: ad ter
rib: passim cedebantur, magna pars tamen militum
cum in ppinquas se fugiss & siluas in castra p scipio
nis quib: ti · fonteius legatus praerat pfugerunt ·
c̄ scipionem alii in tumulo primo impetu hostiu
caesum tradunt · Alii cum pauc is in ppinquam castris
turrim pfugisse, hanc igni circumdatam atq: ita ex
u stis forib: quam nulla moliri potuerant ui capta
omnisq: intus cum ipso imperatore occisos, anno octauo
postquam in hispaniam uenerat c̄ scipio unde trice
simo die post fratris mortem est interfectus ; Luctus
ex morte eorum non mor maior quam q: pro tam his
paniam fuit quin apud ciuis pastem dolor is · et exerci
tus amissi & alienata punica & publica trahebat
clades, hispaniae ipsos lugebant desiderabantq: du
ces, cnaeu magis quo diutius pfuerat is prior q:
et fauorem occupauerat · Et specimen iustitiae tempe
rantieq: romanae primus dederat, cum delectis ex
ercitus amisseq: hispaniae uiderentur · uir unus res
ponditas restituit · erat exercitu · L · Marcius septimi
f · e · q · r · impiger inuenis animiq: & ingeni aliquan
to quam pfortuna in qua erat natus maior is ad summa
indolem accesserat c̄ scipioni disciplina · sub qua
prot annos omnis militiae astis edoctus fuerat · hic et ex
fuga collectis militib: & quibusdam depsidius deduc
tis · haud contemnendu exercitum fecerat · iunxe
ratq: cum ti fonteio · p · scipionis legato, sed tamen pres
titit equest r · auctoritate inter milites atq: honore ·
ut castris citra hiberum communitis · eum ducem ex
ercitus comitiis militarib: creari placuiss & ; Subeun
tes alii alios incustodiam ualli stationesq: donec
omnium suffragium in & · Ll · marcium cunctis
summa imperii detulerunt, omne inde tempus

q̄ exiguum fuit muniendis castris conuehendisq:
commeatib: consumpsit · & omnia imperia milites
cum in pigretum haud quaquam abiecto animo exe
quebatur ; Cęterum postquam hasdrubalem gisgo
nis uenientem ad reliquias belli delendas transisse
hiberum · et ad ppinquare adlatum est signum q:
pugnę propositum · ab nouo duce milites uiderunt ·
Recordati quos paulo ante imperatores habuiss &
quibusq: & ducib: & copiis freti prodire in pugnam
soliti essent · flere omnes repente & offensare capi
ta · et alii manus ad caelum tendere · deos incusantes ·
Alii strati humi suum quisq: nominatim ducem
implorare ; Neq: sedari lamentatio poterat · exci
tantib: centurionib: manipulares · Et ipso mulcan
te & increpante marcio · quod in mulie bris & ip
utiles sepiecissent fletus potius quam ad tutandos
sem & ipsos · et rem p secum · acuerent animos &
ne frustra imperatores suos iacere sinerent, cum
subito clamor tubarumq: sonus iam enim pp e
uallum hostes erant · excuditur ; inde uersa repen
te in aluctudi scurrunt ad arma · acuelut accen
si rabie discurrunt ad postas & in hostem neglegen
ter atq: incomposite uenientem incurrunt, ex
timplo inpulsa res pauorem incutit poenis mira
bundiq: unde tot hostes subito ex hosti ppedele
to exercitu forent · unde tanta audatia tanta fidu
tia suiuictis ac fugatis quis imperator duob: scipi
onibus caesis extitiss & · quis castris preess & · quis
signum dediss & pugnae, ad haec tot iam nec opi
nata primę omnium in cesti stupentesq: refer
pedem de inualida impressione pulsi terga uertunt
et aut fugientium caedes foeda fuiss & · aut te
merabilis periculosusq: sequentium impetatus ·
Ll marcius propere receptui dediss & signum ·
obsistensq: ad prima signa · et quosdam ipse re
tinens concitatam repressiss & aciem, inde in
castra aui dos adhuc cędisq: & sanguinis redux,

casthaginienſes trepide primo ab hoſtium uallo acti
poſtquam neminem inſequi uiderunt· metu ſubſti
tiſſe ratiocontemptim rurſus & ſedato gradu inca ſ
tra abeunt; par neglegentia incaſtris cuſtodiendis
fuit; ꝓam & ſippinquus hoſtis erat; tamen reliquias
eum eē duorum exercituū· ante paucos dies deleto
rum ſuccurrebat; Ob hoc cum omnia neglecta
apud hoſtis eſſent· exploratis iſmarcius ad conſiliū
prima ſpecie temerarium magis quam audax animū
adiecit· ut ultro caſtra hoſtium oppugnar& · faciliuſ
eē ratus unius haſdrubalis expugnari caſtra quam ſi
ſe rurſus tres exercitus acres duces iūnxiſſent· ſua
defendi ſimul haud ſucceſſiſſ& · e ep ſe recepturū
ſe ad fligtas res· aut ſipulſuros eē· tamen ultro inferen
do arma· contemptum ſit idem paturum· hetamen ſubi
tas res· Et nocturnus terror· & iam non ſuae fortunę
conſilium ꝓturbar& · adloquendos ad hoſtandos q: ſibi
milites ratus ſ contione aduocata· ita diſſeruit· uelme a
erga imperatorem nrm ſuum uos motuos q: pi& as· uel preſens
omnium nrm milites fortuna fidem cuiuis facere
poteſt mihi imperium ut amplum iudicio uro· ita re
ipſa graue ac ſollicitum eē· quo enim tempore ꝓ ſi
metus merorem obſtupe facer& · uix ita cāpos mei
eſſem· ut aliqua ſolatia inuenire aegro animo poſ
ſem· cogor uram omnium uicem· quod difficillimū
luctu eſt unus conſulere; Et nec tum quidem· ubi
quo nam modo has reliquias duorum exercituū patrię
conſeruare poſſem· cogitandum eſt· ad eſſere ani
mū a baſſiduo maerore lib& ; ꝓ teſto ē enim acer
ba memoria· et ſcipiones meam bo dies· noctes q: cu
ras inſomnis q: agitant· & exercitant ſaepe ſomno· ꝓ eu
ſe ꝓ eu inuictos ꝓ docto annos in his terris milites
ſuos· commilitones uros· ꝓ eu rp patriam· inultam·
& ſuam diſciplinam ſuam q: inſtituta ſequi iubent·
Et ut imperiis uiuorum nemo obedientior me
uno fuerit· ita poſt mortem ſuam quo dinquaq:
inre facturos illos fuiſſe maxime cenſeam· id
optimum ducere uos quoq: uelim militares ꝓ nam enti ſ
lacrimis q: tamquam extincto ſ ꝓſequi uiuunt uigent
q: fama rerum geſtarum· ſed quotienſcunq: occurr&
memoria illorum uelut ſi ad hoſtan tem ſignum q: dan
tis uideatis eos ita proelia inire; ꝓ ecalia pfecto ſpecies
heſternodie oblata oculis animis q: uris memorabi
le illud edidit pelium· quo documentū dediſtis hoſ
tib: ꝓ oncum ſcipionib: extinctū e& ꝓ omen ro ma
num· Et cuius populi uis atq: uis tus ꝓ o non obruta ſit
cannenſi clade· ex omnip fecto ſaeuitia fortunae
emerſuram eē· Nunc quia tantū ausi eſtis ſponte
ua experiri lib& quantū audeatis duce uro auctore
ꝓ onem heſternodie cum ſignū receptui dedi ſequen
tib: effuſe uobis turbatum hoſtem· frangere auda
ciam uram· ſed differre immaturam gloriam atq: op
portunitatem uoluiut poſt modū p parati incautos·
armati inermes atq: & iam ſopitos occaſiones ad
gredi poſſetis; ꝓ ec huius occaſionis pem milites fortę
temere· ſed ex re ipſa· ꝓ ceptam habeo· a uobis quoq:
p fecto ſi quis quaerat quo nam modo pauci amulta ſ
uicta auctoribus· caſtra tutati ſitis· ꝓ ihil aliud reſpon
deatis· quam id ipſum timentis uos omnia & operib:
firmata habuiſſe ipſos paratos inſtructos q: fuiſſe·
et ita ſe res hab& · Ad id quod nec timeatur fortuna
facit minime· utiſunt homines· quia qd neglexe
ris incautū atq: aptū habeas ꝓ ihil· omnium nunc
minus metuunt hoſtes· quam ne opeſſi modo ipſi
atq: oppugnati· caſtra ſua ultro oppugnemus· audea
mus quod credi non poteſt· ausuros noſ eo ipſo quod
difficillimum uidetur facilius erat· Teſtia uigi
lia noctis ſilenti agmine ducam uos· exploratum
ꝓ o nuigiliarum ordinē ꝓ ſtationes iuſtas eē·
clamor inpoſtis auditus & primus imp& us caſtra
coeperit· Tum inter torpidos ſomno pauentis q:
ad nec opinatum tumultum & inermis incubilibus
ſuis oppreſſos illac ede ſedatura quauos heſterno
die reuocato ſaegre ferebatis· ſcio audax uideri con

silium sed in re b: asperis & extremis ꝑ fortissima quaeq:
consilia tutissima sunt · quasi ex inopinato momento cuius preter uolat opportunitas cunctatus
paulum fueris ꝓ nequiquam mox omissam queraris ·
unus exercitus in propinquo est · duo haud procul ab ho
stium adgredientib: ꝑ aliqua & iam tempestatis ura
atq: illorum ut resistendi empferrimus · ecce sterne
eruptionis fama contempni desierimus · periculum est
ne omnes duces omnis copiae conueniant · tres de in
de duces tres exercitus sustinebimus · hostium quos ci
scipio incolumi exercitu non sustinuit · utut iden do
copias ꝓgere duces nri · ita separatim adhuc oppri
mi possunt hostes, alia belligerandi uia nulla est ; pro
inde nihil praeter noctis proximę opportunitatem
expectemus ; ista dei sibene iuuanti b: corpora cura
te ut integri urgentesq: eodem animo in castra hosti
um inrumpatis quouis a tutati estis · Laeti & audi sive
ab nouo duce ꝓ nouum consilium · et quo audacius erat
magis placebat, reliquum diei expediendis armis
et curatione corporum consumptum · et maior pars
noctis quies data est ; quasi tau igilia mouere · erant
ultra proxima castra · sex milium interuallo distantes
aliae copiae poenorum · uallis caua inter erat condensa
arboribus, in humus siluę medio ferme · statio cohors
romana a ste punica abditur · & equites, ita medio iti
nere inter coepto cetere copiae silentio agmine ad proxi
mos hostes ducę, et cum statio nulla ꝓposita neq:
in uallo custodię essent · uelut in sua castra, nullo us
quam obsistente penetrauere, in de signa canunt · et
tollitur clamor, pars semisomnos caedunt hostis ·
pars ignę, casis stramento arido, tectis inicuunt · pars
postas occupant ut fugam interdudant, hostes si
mul ignis clamor caedes · uelut alienato sensibus nec
audire nec pudere quicquam sinunt · incidunt in
ermes inter cateruas armatorum · alii ruunt ad postas ·
alii ob septas itinerib: supuallum saliunt · et utcui
q: euaserat, primus ad castra altera fugiunt, ubi ad

cohoste & equitib: ex occulto percurrentib: circumuenti
caesiq: ad unum omnes sunt · quamquā & iam si quis
ex aceede effugisset · ad eo rapti ua capitis ꝓ proximis: castris
in altera m transcursum castra a bromani sest · · ut prae
uenire nuntius cladis ꝓ nondum sset · ibi uero quo longius
ab hoste aberant · et quia sublucē pabulatū lignatū &
p̄datū quidam dilapsi fuerant · neglecta magis omnia
ac soluta inuenire · arma tantū instationib: posita · mili
tes inermes aut humi sedentes accubantesq: aut ob am
bulantes ante uallum postasq: cum hi stam securis solu
tisq: romani calentis adhuc ad recenti pugna ferocesq:
uictoria proelium ineunt, itaq: ne quaquam resisti in
potis potuit · intra postas concursu ex toti s castris ad pri
mum clamorem et tumultum facto atrox, peli ū oritur ·
diuq: tenuissent · ni cruenta scuta romanorum ui sa ·
inditium alterius cladis poenis atq: in de pauorem inie
cissent ; Hic terror in fugam auertit omnis effusiq:
quaminterest ꝓ pisiquos caedes oppressit · exuuntur castris ·
ita nocte acdie bina castra hostium oppugnat, ad ductu
L · Marci ad erigenta septem milia hostium caesa ·
auctor est claudius, qui annales acilianos ex greco in
latinum sermonem uertit, captos ad xc dcccxxx prędā
ingentem parā tam in ea fuisse · clipei argentei pon
do cxxxvii · cum imagine barchini has drubalis ua
lerius antias unacastra magonis capita tradidit · sep
tem milia caesa hostium, altero pelio eruptione pur
gati cum has drubale · decem millia occisa quattuor
millia cccxxx · captos piso quinq: milia hominum
cum magone cedentis ꝓ ros effuse sequeretur caesa
ex insidiis scribit, apud omnis magnū nomen marcii
duci est · et uere gloriae eius & iam miracula addunt ·
flammae i concionanti fusa me capite · sine ipsius sen
su cum magno pauore circustantium militū, inonim
tū quae uictorię eius de poenis usq: ad incensū capi to
lii fuisse in eploclyp eum marciū appellatū cū imagi
ne has drubalis quidem deinde aliquandiu in hispania
res fuere ut risq: post tantas inuicē acceptas inlatasq:

cladescunctantib: periculum summę verum facerẽdum
haec inhispaniaę geruntur marcellus captiss̄ racusis-
cumc&era insicilia tanta fide atq: integritate composu
issent ut non modo suam gloriam sed &iamma iestatem
populi R̄ augerent· ornamenta signa urbis tabulas
quaequibus abundabant s̄racusę romam deuexit ·
hostium quidem illa spolia &par tabelli iure cẽteru
indeprimum initium mirandi gręcarum artium opera ·
licentiaeq: huic sacra pfana q: omnia uulgo spolian
di faccũę quae posteremo ipsromanos deos templum q·
idipsum primum qd amarcello eximio ornatũ est uer
titui scabantur enim abexternis adpostam capenam
dedicata amarcello templ̄ appẽ excellentiam eius ge
neris ornamenta quorum pexigua pars compar &
legationes omnium ferme ciuitatium sicilię adeum
conueniebant dispar ut causa earum· ita contio erat ·
qui ante capta ss̄racusas· aut non desciuerant aut re
dierant in amicitiam· ut socii fideles accepta cultiq: quos
m&us post capta ss̄racusas dediderat· utuicti auctore
Legesacceperunt, Eranttam̄ haud parui reliquiae
belli circa agrigentum romanis ep̄ gides & hanno
duces reliqui prioris belli· & tęstius nouus adhanniba
le in locum h̄ pocratis missus· libi poenicum generis
h̄ ppacinatis· muttinen populares uocabant· uir in
piger & subhannibale magistro omnis belli aste sẽ
doctus· Huicabep̄ eide & hannone numidę dati au
xiliares· cumquib: ita puagatus ẽ hostium agros ita socii
os adretinendos infide animos eorum ferendosq:
in tempore cuiq: auxilium adit ut breui tempore
totam siciliam impler & pomissui pene spes alia
maior apud fauentis rebus casthaginiensium ẽt; itaq:
inclusi ad tempus moenib: agrigenti dux poenus s̄
racusanus quae non consilio mutinis quam fiducia
magis sausi egredi extra muros· ad hiemem amne
posuerunt castra, quod ubi platum ad marcellum est
extemplo copias mouit· Et ab hoste quattuor fer
me milliu inter uallo consedit quid agerent
pararent ue expectaturus· sed nullum neq: locum
neq: tempus cunctationi consilio uededit mutinen·
transgressus amnem aestatione hostium cum ingen
ti terrore accumultu inuectus· postero die ppe iusto
pelio compulit hostis intra mōmenta· inde reuocatus
seditione numidarum in castris facta· cum ccc· fer
me eorum heracleam minoam concessissent· admit
gandos reuocandosq: eos pfectos· magno opere mo
nuisse duces dicitur· ne absente secum hoste manus
conserererent · Idambo aegre passi duces· magis
hanno iam ante anxius gloria eius· mutinem sibi
modum facere degenere· mafrum imperatori casth
ginienśi misso absenato populoq: isp pulit cunctan
tẽ epier dem ut transgressi flumen· in aciem exirent ·
nam si mutinem operirentur· & secunda pugnae
fortuna eueniss & haud dubie mutinis gloriam
fore; Enim uero indignum ratus marcellus· sequi
hannibalem subnixum uictoria cannensi ab nola
repulis & is terra mariq: uictis ab se hostib: cederet ·
arma· properẽ capere milites & efferri signa iub &
instruente exercitu decem effusi se quisad uolant ex
hostium acie numidae, nunciantes populares suos pri
mum ea seditione motos· qua cccc· ex numero suo con
cesserint heracleam· de inquo praefectum suum ab ob
trectantib: ducibus gloriae eius· sub ipsam cestami
nis diem ablegatũ uideant· qui & uros impugnā gens
fallax· p̄missi fidem p̄stitit; ita q: & romanis ex eunt
animus· nuncio celeri pordinem missō defectum
abequite hostem ẽ quem maxime timuerant· Et
territi hostes· praeterquam quod quia maxima paste
urium suarum nomine uabantur· timore & iam ip
cusso ne ab suo & ipsi equite oppugnarentur; itaq:
haud magni cestaminis fuit, primus clamor atq: im
p&us remdederunt, numidae cum incursu qui &i
stetissent in cornib: ut ergabantis suos uiderunt ·
fugę tantum parum, p̄ comites facti· post quā omn̄s
agrigentum trepido agmine p&entes uiderunt ·

ipsimetu obsidionis passim inciuitates proxima dilapsi ;
multa milia hominū caesa capta · et octo elephanti, haec
ultima in sicilia marcelli pugna fuit, uictor inde ſ̄ ra
cusas redit, tam ferme in extai annu erat, ttaq: senatus
rom̄ decreuit ut praetor neliu populius romanus litte
ras capuam ad consules mitter& · dum hannibal pro
cul abess& · nec ullam magna discriminis res ad capuam
gereretur: alter eorum sit auu deretur ad magistratus
subrogandos roma ueniret, litteris acceptis inter se
consules comparar̄nt ut claudius commitiū pfice
ret& · fuluius ad capuam maneret& · consules claudius cere
aunt · cū fuluium centimalū & p̄ ſulpicium ser: g · f ·
galbam quinullum antea curulem magistratū cessis
s& · praetores deinde creati cornelius c& hegus c · sulpici
us piso, pisoni iurisdictio urbana · pupio urbana sicilia
c& hego apulia lentulo sardinia euenit consulib: prorogatu
imanum imperium est · TITI LIVII AB URBE CONDITA
LIBER XXV · IXPL · INCIPLIB XXVI ·
FELICITER AMEN ·

CN FULVIUS CENTIMALUS PR SULPI
CIUS GALBA CONSULES CUM IDIBUS
martiis magistratum iniissent senatu in
capitolium uocato de rep̄ de administratio
ne belli deputatus exercitib: quae patres consuluerunt
q: fuluio ap̄ claudio prioris anni consulib: proroga
tum imperium est atq: exercitus quos habebant decreti
adiectum q: neq: a capua quam obsidebant abscederent
priusquam oppugnassent eam tum cura maxime
intentos habebat romanos p̄ monabitra tantum quae in
nullam umquam ciuitatem iustior fuit quam quod
urbs tam nobilis ac potens sicut defectione sua a
traxerat aliquot populos · ita recepta inclinatura rursus
animos uidebatur ad ueneris imperii respectum · et pre
toribus prioris anni · m · iunio & ruria p · sempronio
gallia cum binis legionib: quas habuerant prorogatum est
imperium, prorogatum & m marcello ut pro consule in
sicilia reliqua bella ſ̄ficer& · et exercitu quem haber& ,
si supplemento opus esset& supplere& de legionib: quibus p ·
cornelius pro p̄r · in sicilia praeesset& · dum ne quem militē
[illegible] eo numero quibus senatus missionem reditū
q: in patriam negasset& ante belli finem ; c̄ · pupio cui si
cilia euenerat duae legiones quas p · cornelius habuisset&
decreta · et supplementum de exercitu cn̄ · fuluii ·
qui priore anno in apulia foede caesus fugatusq: erat huic
generi militum senatus eundem quem cannensib: finem
statuerat militiae addictum & iam utrorumq: ignomi
niae · ne oppidis hibernarent · neue hiberna propius
ullam urbem decem milib: passuum aedificarent ; l ·
cornelio in sardinia duae legiones datae quibus q: mucius
praefuerat, supplementum si opus esset& consules scribere
tussi tot acilio · etiam · uel ario siciliae graeciaeq: ora cum le
gionib: classisq: quib: praeerant decretae quinquaginta
greci cum legione una · centum siculi cum duab: legionib:
habebant naueforib: & xx · legionib: romanis eo anno
bellum terra mariq: est gestum ; principio eius anni
cum de litteris · l · marcii referretur · res gestae magnifice
senatui uisae titulus honoris quo de imperio non populi iussu
non ex auctoritate patrum dato pro p̄r · senatui scripserat magnam pastem hominum offendebat, rem mali
exempli esse, imperatores legi ab exercitib: et sollemne
auspiciatorum comitiorum in castra . et pro uincias pcul
a legib: magistratibusq: admilitarem temeritatem
transferri ·, et cum quidam referendum ad senatū cen
serent · melius uisum differri eam consultationem · do
nec profiscerentur equites qui ab marcio litteras attule
rant ; Referebat de frumento et ueste timenti s exercitus
placuit eam utram q: rem curae fore senatui ad scribi
autem pro p̄r · l · marcio non placuit, sed ipsum quod
consultationi relinquerant pro praeiudicato ferre& ·
Dimissi equites : de nulla re prius consules retulere · tum ·
omnium q: in unum sententiae congruebant · agen
dum cum tribunis plebis ea · primo quoq: tempore ad
plebem ferrent · quem cum imperio mitti placeret&
in hispaniam · ad eum exercitum cui · cn̄ · scipio !

imperator prefuisse & eacum tribunis acta promulgata q:
es, sed aliud de festa men occupauerat animos, c. sempro
mus plesus die dicta. cū. fuluium ob exercitū in apu
lia missum in contionib: uexabat, multo imperatores
temeritate atq: inscitia exercitum in locum precipitē
praeduxisse dictitans-neminem preter cū fuluium
ante conrupisse-omnib: uirtus legiones suas quam
p der&, Itaq: uere dici posse prius eos periisse quam ui
derent hostem, nec ab hannibale sed ab imperatore
suo. ēē, neminem cum suffragium ineat satis cernere.
cui imperium cui exercitum p mittat, quid inē fuisse
inter. ti. sempronium cum ei seruorum exercitus
datus e& breui effecisse disciplina atq: imperio. ut
nemo eorum generis ac sanguinis sui memor- inacie
ess& praesidio soc&s. hostib: terrori essent, cum adbe
neuolentum alias q: urbes eo suelut e faucibus hanni
balis ereptas populo. R. restituisse, cū fuluium
quirtium romanorum exercitum. honeste gentos.
liberaliter educatos. seruilib: uirtus imbuisse, ergo ef
feciss& & ferocesecinqui&i inter socios signaui & im
belles inter hostis essent nec impetum modo poenorū
sed nec lamorem quidem sustinere posse nt, nec hercu
le mirum ēē milites inacie cum primus omniū impe
rator fuger& magis mirari se aliquos stantis ceci disse.
Et non omnes comites. cū. fului fuisse pauoris ac fugę;
C. flaminium. L. paulum. L. postumium. cū. ac
p. scipiones cadere inacie malu isse. quam deserere cir
cumuentos exercitus; cū fului umppe unum munti
um delecti exercitus romam redis& facinus indignū
ēē. cannensem exercitum quod e acie fugerit. insi
ci liam depostatum ne prius indedimittatur quam hos
tis ex italia decesserit. et hoc idem in cū. fului legi
onib: nuper decr&um. cū. fului o fugam ex proe
lio ipsius temeritate commisso in pugnata ēē. & eum
in gane alustris q: ubi iuuentam egerit. Senectutem
actu rum milites qui nihil aliud peccauerint quā
quōd imperatores similes fuerint relegatos prope

in exilium ignominiosam pati militiam, adeo imparem
libertatem romę diti ac pauperi honorato atq: inhonorato
esse: Reus abisse culpam milites transferebat eos fero
citer pugnam poscentis p ductos in aciem. Moneo quouo
luerint quia serum die i fuerit. sed postero die & tempo
re et loco aeq: instructo seu famam seu uim hostium non
sustinuisse cum effusae omnes fugerunt sequoq: turba
ablatum utua rronem cannense pugnauit multos alios
imperatores, qui autem solum seres, tantū m prodesse rei
p. possis simo rs sua remedio publicis cladib: futura ēē
potuiss&, Non se inopia commeatus ponit in loca iniqua
incauta incaute deductum non agmine inexplorato
eundem insidiis circum. uentū. ui. aperta armis acie uictum
nec suorum animos nec hostium in potestate habuisse.
suum cuiq: ingenium audatiam aut pauorem facere;
Bis est accusatus. pēnia q: anquisitum testio testib: datis.
cum preter quam quod omnib: probris onerabatur. iu
rati plurimi dicerent fugę pauoris q: initium a prętore
ostium abeo desertos milites, cum hauduanum timorem
uocis crederent terga dedisse. tanta ita accensa ē utea
pite anquirendum contio succlamar&. De eo quoque
nouum ces tame pi ostium, quam cum bis pecunia anquisis
s& testio capitis se anquirere dicer& tribuni. pl. appel
lati con legae. negarunt se immora ēē quod minus q
ei moste maiorum p missum e&. seu legib: seu moribus
mall& anquirer&. quoad uel capitis uel pecuniae iu
dicass& priuato tum sempronius per duellionis seiu
dicare. cū. fului o dix, diemq: comitiis ab ē. calpurnio.
pr. urb. petit, inde alia spes abreo tempta est. si ad ēē
iudicio quintus fului frater poss& florentium & fama
rerum gestarum ex propinqua specapua. & porunde, id
cum plicteras miserabiliter, p fratris capite scriptas
petiss& fului us negass& qua e patre se rep. esse absce
dia capua. postquam dies comitiorum aderat. cū. ful
ui us exulatum tarquinios abiit. ideo iustum exilium
esses quid plebs, inter hęc uis omnis belli uersa in capuā
erat, obsidebatur tamen acrius quam oppugnabatur.

ceu fuit

ꝓcaut famem tolerare seruitia ac plebs poterant aut mit
tere nuntios ad hannibalem ꝑ custodias tam astas inuentus est
numida qui acceptis litteris euasurum se ꝑfectus ꝓstare
ꝓmissum ꝑ media romana castra nocte egressus spem ac
cendit campanis dum aliquid uirium sup ea ab omni par
te eruptionem temptandi · Ceterum in multis cesta minibus
equestria proelia ferme ꝓspera faciebant pedites superaban
tur; sed nequam quaedam tam letum uincere quam triste
ulla paste erat ab obsesso et prope expugnato hoste; Inita
tandem ratio est utquo duo rib: de erat aste aequaretur ex
omnib: legionib: electi sunt iuuenes maxime uigore ac
leuitate corporum ueloces et parma breuiores quam eques
tres · et septena iacula · quaterna longa pedes data · prefixa
ferro · quale hastis uelitaribus inest · eos singulos ipsi equos
suos accipientes equites adsuefecerunt & uelut post sese
& desilire ꝑniciter ubi datum signum ea · postquam adsue
tudinem cotidiana satis intrepide usum est fieri · in cam
pum qui medius inter castra murumq: erat aduersus ip
structos campanorum equites ꝓcesserunt · et ubi ad con
iectum teli uentum est · signo dato uelites desiliunt pedes
tris inde acies ex equitatu repente in hostium equites ip
si currit iacula quae cum impetu alia supalia emittunt; qui
b: plurimi sine equo suuros quepassim coniecti ꝑ multos
uulnera uerunt · pauori tamen plus ex re · noua atq:
inopinata iniectum est; & impulsum hostem equites in
uecti fugam stragemq: eorum usq: ad postas fecerunt;
inde equitatu quoq: superior romana res fuit · instituto
tum uti velites in legionib: essent · auctorem peditu equiti
immiscendorum centurionem qui in nauium fuerunt ·
honoriq: id ei · apud imperatorem fuisse · cum in hoc statu
ad capuam res essent · hannibalem diuersum tarentinae
arcis potiundae capuae quae recuperandae trahebant curae;
tamen respectus capuae in quam omnium sociorum hosti
umq: conuersa sui debat animos documento futurae
qualem cumq: euentum defectio a bromanis habuisset ·
Igitur magna paste impedimentorum relicta in brut
tiis et omni grauiore armatu cum delectis peditum
equitumq: quam potuerat aptissimus ad maturandum · iter
in campaniam contendit; seu tamen tam raptim euntem
tres & xxx elephanti in uallem occulta posti fata montem
imminentem capuae consedit; Aduenienscum castellu
galatiam ꝑsidio ui pulso coepisset & in circumsedentis capu
am seuestit praemissis quamq: nuntius capuam quo tempo
re castra romana adgressuri se ea · uti eodem & illi ad erup
tionem parati postis omnib: se esse effunderent ingente
praebuit terrorem; namalia paste ipse ad ostu est alia
campania omnes equites peditesq: · Et cum his punicum
praesidium cui bostare hannopreerat erupit romani
ui in re trepida ad unam concurrendo paste aliquid
indefensi relinquerent · itainter se se copias pastiti sunt;
appius claudius campanis · fuluius hannibali est oppositus · c · nero pro p · r · cum equitib: sex legionu uia que
sue sula m fest · c · fuluius flaccus legatos cum sociali
equitatu constitit e regione ciuitatis · ni amnis pelius non
soliti modo clamore ac tumultu est coepti · sed adalium
uirorum equorum armorumq: sonum disposita in muris
campanorum in belli s multitudo tantu cuiuis eris crepitu
qualis in defectu lunae silenti nocte ciet sol & edidit cla
morem ut ad uesteret & et impugnantiu animos campanos
facile ualloappius arcebat maior uis ab altera paste ful
uium hannibal & poeni urgebant; legio ibi sexta loco
cessit; qua pulsa cohors hispanorum cum tribus elephantis
usq: ad uallu puasit; ruperatq: mediam aciem romanoru ·
Et in anci piti spe ac periculo erat · utrum in castra pru pe
rent & an ter includerentur a fuis quem pauorem legionis pericu
lu q: castrorum fuluius ubi uidit q: nauium priores q:
alios centurionum hostatur: ut eo hostem hostium subuallo
pugnantem inuadant in summo discrimine remuesti ·
ut una dandam hi esse · et mox reconatu quan condensa
aciem inrupissent in castra inruptu ros aut confic iendos
subuallo ea ꝓ ec magni cestamini s vem fore paucos ea ·
Et abfuisset interclusis et quae dum paucae romanis inter
rupta acies uideatur & iam si se iterum q: hostem uestat ·
anci pi ti pugna medios circumuenturam nauius · ubi

haec imperatoris dicta accepit secundi hastati signum
ademptū signifero. in hostis infesti agerum in medios
eos minitans. nisi propere sequantur milites. ecpaste
capessant pugnae ingest corpuserat. et arma honestabant. et sublatum alte signum conuestierat ad speculū circumuentes hostes q: Caeterum postquam iam ad signa perueniebat hispanorum tum undiq: in eum tragulae coniectae. & prope tota in unum aciem uersa, sed neq: multitudo hostium neq: teloru impetū eius sustinere potuerunt, Et. m. atilius legatus primi principis ex eadem legione. signum inferri in cohortem hispanorum coegit, et qui castris praeerant. L. porcius. decimus &. t. popilius legati pugnabant. elephantos q: transgredientes in solo uallo confixerunt. quorum corporib: cum oppleta fossa et iam uelut aggere aut ponte iniecto transitū hostib: dedit, ibi per stragem iacentium elephantorū atrox edita caedes. altera in parte castrorum iam impulsi erant campani. pauicumq: presidiū et ipsa posita capuae quae uulgo festa pugnabatur, neq: iam armati inrupentib: romanis resistebant. quamquā posta ballistis scorpionib: q: instructa. missilibus procul hostis arcebat, Et suppressit impetū romanorum uulnus imperatoris appi claudii, cuius os ante prima signa ad hostantis sub leuo humero summū pectus caesa iacuit, magna uis tamen hostium ante posta est caesa. et cum trepidi in urbem compulsi. & hannibal postquā cohortis hispanorum stragem uidit. summaq: ui castra hostium defendi. omissa oppugnatione recipere signa & conuestere agmen pedite obiecto abtergo equitatu ne hostis instaret. & coepit legionum ardor ingens ad hostem insequendum fuit, flaccus receptui canī iussit. satis ad utrumq: profectum ratus. ut & campani quam haud multū in hannibale praesidii et. Et ipse hannibal sentiret. & caesa eo die quibus pugnae auctores essent. octo milia hominū de hannibalis exercitu tria ex campanis tradunt, signaq:

casthaginiensib: quindecim ademptā duo deuginti campanis. apud alios pequa quā tanta molē pugnae inueniri plusq: pauoris quam cestami nis fuisse. cum inopinato in castra romana numidae hispaniq: cū helephantis inrupissent. elephanti p media castra uadentes. stragem tabernaculorum ingenti sonitu ac fuga. abrumpentium uincula. iumentorū facerent fraudem quoq: sup tumultū adiectam. inuisis a bhannibale quibus habuit aliquo gnari latinae linguae iuberent consulum uerbis. quoniam amissa castra essent. pse quemq: militum inproximos montes fugere. Sed eam celeriter cognitam fraudem oppressamq: magna caede hostium elephantos igni e castris exactos. hoc ultimum uetitumq: initiū finitumq: est deditionis eius capuae pelium fuit. Media tamen quisquis summus magistratus apud campanos est. eo anno seppius loesius erat. loco pscurā tenuit: fortuna ostus, matre etrusquondam propupillo eo curante familiare ostentū cū respondisset haruspex summū quode & imperiū capuae puenturum ad eum puerum. nihil ad eā spem adagnoscentem dixisse ferunt. noctu pdita res campanorū narrasse. ubi summos honos ad filium meū pueni & ea ludificatio ueri & ipsa inuerum uestit. Iam cum fame ferroq: urgerentur. nec spes ulla sup esse & sisti in spem honorum erant honores decernentib: loesius querendo detestam ac proditam a primoribus capuam summū magistratum ultimus omniū campanorū cepit. Caeterū hannibal ut nec hostis feliciam plus ad pugnam uidit. neq: p castra eorum prumpi ad capuam posse. ne suos quoq: commeatus intercluderent. Noui consules abscendere inrito incepto et mouere a capua statuit castra. Multa secum quotiam inde ire pgere & uoluenti subiit animū imperii caput ipsum belli romam petendi. cui iusto rei semp cupitae preter missā occasionem post cannensem pugnam. & alii uulgo fremebant. Et ipse non dissimulabat. neq: inopinato pauore ac tumultu non esse desperandum aliqua parte urbis occupari posse. et

firoma indiscrimine eē capuameā templo omissuruſ
aut amboimperatoreſ romanoſ aut alterum exhiſ étſidi
uiſiſſent copiaſ utrumq: infirmiorem factuā aut ſibi aut
campaniſ bene gerendae rei fortunam daturoſ eē una
ea cura angebat ꝓ neuhā abſceſſiſſē extimplo dederēt
campani numidam promptū adomnia audendaq: doniſ
plicit ut litteriſ acceptiſ ſpecie tranſfugae caſtra roma
na ingreſſuſ altera paſte clam capuam pruadat. litterę au
temerant adhoſtatione plenę ꝑfectionē ſuā quae ſalutā
riſſiſſe ſē abſtracturā addefendendam romā aboppug
nanda capua duceſ atq: exercituſ romanoſ ne deſponderent
animoſ tolerando pacē. cōſ diēſ totam ſoluturoſ obſidionē.
Jud de nauēſ in flumine uulturno conphenſaſ. ubi gladio
quod iam antę ꝓſidii cauſa fecerat caſtellum iuſſit. quā
rum ubi tantam copiam eē utruna nocte & traici poſſe ex
ercituſ allatūeſſe. cū barii ſdecem dierum ꝓparatiſ de
ductaſ nocte ad fluuiū legioneſ antelucem traiecit; Jd
priuſquam fier& ita futurum conpertū ex tranſfugiſ ful
uiuſ flaccuſſenatui romam cum ſcripſiſſē. uariąe animi
hominū ꝑculuſq: ingenio adfectiſunt. ut interea trepida
ſenatu extimplo uocato p̄. corneliuſ culeuſing cognomē
erat. omneſ duceſ exercituſq: extota italia ꝓeq: capuae
ꝓeq: ulluſ alteriuſ rei memor. adurbiſ preſidium reuoca
bat; Fabiuſ maximuſ abſcedi acapua terreriq: & eir
cum agi admutuſ comminationeſq: hannibaliſ flagitio
ſū ducebat quia dcamaſ uictor ꝑ ire tam adurbē auſuſ ꝓ
ē& ei acapua repulſū ſpem potiunde urbiſ romae cepiſſe.
ꝓ ad romam obſidendā ſed acapuā liberandā obſidione
ire romā cū eo exercitu quia durbem e& ioue foederū rum
tou abhannibale tefem deoſq: alioſ defenſuroſ ee. haſdi
uerſaſ ſententiaſ media ſententia p̄. ualerii flacciuicit,
qui qui utriſq: rei memor. imperatoribus. quia dcapuam
eſſent ſcribendum cenſuit. quia durbē preſidii eſſe. quan
taſ aut ē hannibal copiaſ ducer& aut quanto exercitu
ad capuam obſidendā opuſ e& ipſoſ ſcire. ſi& roma educi
b: alter. Et exercituſ parſ mitti poſſe& ita abreliquo &
duce& exercitu capua recte obſiderentur. inter ſe
comparārent. claudiuſ fuluiuſq: utri obſidenda capua
utri adprohibendam obſidione patriam romā uenirun
dum e& hoc. ſē. capuam plato quintuſ fuluiuſ pro cōſ
cui collegae exuulnere egrediundum romam erat. et trib:
exercitib: milite electo ad quindecim milia hominū mil
le equite ſuulturnum traduxit; Jud de cum hannibal ē
latina uia iturū ſatiſ comperiſſe& ipſe pappiae muniei
piaquaeq: ꝓpē eā uiam ſunt. ſed iam coā lauinii ꝓ mi
ſit. ut commeatuſ paratoſ & in urbib: haberent & ex
agriſ deuiſ in uiam ꝓferrent praeſidiaq: in urbeſ con
traherent. ut ſua cuiq: reſp̄ in manu e& hannibal quod ē
uulturnō eſt tranſgreſſuſ haud procul a flumine caſtra
poſuit. poſtero die prēter caleſ in agrum ſidicinum ꝑuenit.
ibi diem unū populando moratuſ ꝑ ſueſſulam alliſanumq:
& caſinatem agrū uia latina duxit, ſub caſinū biduo ſtatiua
habita. et paſſim populationeſ facę inde prēter integram
uiam aquinumq: in fregellanum agrū ad liriū fluuium
uentū ubi interciſū pontē a fregellaniſ moranti itineriſ cau
ſa inuenit. Et fluuium uulturnuſ tenuerat amniſ nauib:
ab hannibale incenſis rateſ ad traiciendū exercitū in mag
na inopia materiae egre comparantē traiecto ratib: exer
citu reliquum fuluio expediti iter. ꝓ non urbeſ modo ſed
circa uiam expoſitiſ benigne commeatib: erat. ala creſq:
militeſ aliuſ aliā uia dder& gradum memor ad defen
dendam ire patriam hoſtabantur; roma fregellanuſ
ꝓ ſtiuſ diem noctemq: itinere continuato ingentem
attulit terrorem. tumultuoſiuſ quam allatū erat curſu
hominū ad fingentium uana audiēſ. totā urbem conci
liāt ploratuſ mulierum non expriuatiſ ſolū domib: ex au
diebatur. Sedundiq: matrone in publicū effuſe circa
deum delubra diſcurrunt. crinib: paſſiſ araſ uer
rentes nixę genib: ſupinaſ manuſ ad caelū ac deoſ ten
dentes oranteſq: ut urbem romanam e manib: hoſtiū
eriperent. matreſq: romanaſ & liberoſ paruoſ inuio
latoſ ſeruarent. Senatuſ magiſtratib: in foro preſto
eſt. ſi quid conſuleſ uelint. alii accipiunt imperia
diſcedunt q: ad ſua ſquiſq: officiorū paſte alii offer

se siquou usus operesit, praesidia inaste incapitolio immurisset
ca urbem in monte & iam albano atq: aste aefulana ponunt;
inter hunc tumultum q: fuluium procos profectum cui ex
ercitu capua adfestus; cum eminuer&ur imperium sim
urbem uenisse & decernit senatus utq: fuluio par cum con
sulib: imperium esse & hannibal infestius ppopulato agro
fregellano ppe intercisos pontis pfrusinatem ferentinatēq:
et anagninum agrum in labicanum uenit. inde algido
tusculum petit; pecr̄ceptus moenibus in fratusculum dex
trorsus gabios descendit, inde in pupiniam exercitu demis
so octomilia passuum abroma posuit castra, quo propri
us hostis accedebat eo maior caedes fiebat fugientium
pr̄cedentib: p̄numidis, plures q: omniū generū atq:
&atium capiebantur; Ipho tumultu fuluius flac
cus postaca pena cum exercitu roma ingressus media ur
be carinas esquilias contendit; inde egressus inter esqui
linam collinamq: postam posuit castra; ad hos plebis com
meatum eo composta runt, consules senatusq: in castra uene
runt. Ibi de summa re p. consulta tu placuit consules cir
ca postas collinam esquilinamq: ponere castra, c. calpur
nium. pr. urbanum capitolio atq: arce pr̄esse. Et senatū
se frequentem in foro contineri. si quid in tam subitis reb:
consulto opus esset; Thaec hannibal ad anienem flu
uium triamilia passuū a urbe castra admouit; Ibi
statuus positis ipse cum duob: milib: equitū ac posta colli
nā usq: ad herculis templū est p gressus, atq: unde p xime
poterat moenia situmq: urbis obequitans contemplabatur;
id eum tam licenter atq: ociose facere. flacco indignum uisū
est. itaq: immisit equites summouerique atq: in castra redigi
hostium equitatū iussit. cum commissu pelio & consules trans
fugas numidarū quitū in aventino ad mille & cc. erant. me
dia urbe transire esquilia iusserunt; nullo saptior est inter
conualles tectaq: hostium ecsepulchra & cauas undiq: uias
ad pugnandum futuros rati. quos cum ex arce capitolio q:
cluuo publicio in equis decurrentis quidam uidisse. Et captū
aventinum conclamarunt, ea restantium tumultu ac fugam
praebuit. utinis castra punicam extra urbem fuissent
effusa se omnis pauida multitudo fudit. tunc in domos atq:
intecta refugiebant uagosq: in uisos hostib: lapidib:
telisq: incessebant, pec comprimi tumultus apeririq: error
poterat. refestis utineris: agrestium turba pecoruq: quae
repentinus pauor in urbem compulerat; Equestre pelium
secundum fuit. sum orq: hostes sunt, & quia multis locis com
primendi tumultus erat. quit emere oriebantur. placuit
omnes q: dictatore consules cepsore sue fuissent cum impe
rio eē donec recessisset & a muris hostis. Et die quod relu
qui fuit & nocti insequenti multa temere exercitati tumul
tuantium compressis: postero die transgressus anienem
hannibal in aciem omnes copias eduxit. pec flaccus consules q:
cestamen detrectaueret, instructis utrimq: exercitib: in eus
pugnae casum in qua urbs roma uictor ruperet. imbres ingens grandine mixtus. ita utramq: aciem turbauit
ut uix armis recentis in castra se se receperint. nullius rei
minore quam hostium mm & u; Et postero die eodem loco
acies instructas eadem tempestas diremit. ubi recepissent
se in castra, ira serenitas cum tranquillitate oriebatur;
in religione mea ut apud poenos uersa est. audit aq: uox han
nibalis festinare portunde. sui urbis rome. modo mente non da
ri. modo fortunam minuere. & ia pmedius & aliae paruae
magnaq: res magna illa. quod cum ipse ad moenia urbis rome
armatus sederet & milites subuexillum in supplementū his
paniae p fecto audirit. paruaute quod eos dies eum fosse
agrum in quo ipse castra haberet & uenisse. nihil obid deminu
to pretio cognitū ex quodam captiuo est; Jouem adeo
superbum atq: indignum uisū eius soli quod ipse bello captū
possideret & haberet q; inuentum roma emptorem. ut ex
te plouocato pr̄cone tabernas argentarias quae circa forū
romanū essent tussit uenire. his motus ad rutiam fului
um castra retulit. sex milia passuum a urbe. inde ad lucū
feroniae p git. ubi templū ea tempestate inclitū diuitiis
capenates aliq; accolae eius erant. primitias frugum
eo dona quae alia procopia postantes. multo auro argen
to q: ide xornatū habebant, his omnib: donis cum spolia
tū templū aeris acerui cum rudera milites religione in

ducti iacerent post pfectionē hannibalis magni inuenti
Huius populatio tēpli haud dubia inter scriptores est
Coelius romam euntem ac frō deuestisse eo hannibalē
tradit iterq: eius abreate cupiliisq: & abam iterno ordiri
ex campania insamnium inde impeligno spueniisse pre
terq: oppidum sulmonem in marrucinos transisse ip̄
de albensi agro in marsos: hinc amiternum forulosq: ui
cum ueniisse. neq: ibi error est. quo dtantiq: exercitus
uestigia intra tam breui uisa ceui memoriam potue
rint confundisse. enim ea constat tantū id interest ue
nerit ne eo itinere ad urbem an ab urbe in campaniam
redierit; Cæterum nonquantū romani spestinati ꝙ
ad præmendam obsidione capuā fuit tantū ad defen
dendam hannibali iam q: eclucanos in bruttium agrū
ad fretum ac regiis eo cursu contendit ut prope repen
tino aduentu incautos oppresserit capua etsi nihilo seg
nius oppressa ꝙ eos dis fuerat tamen aduentū flacci
sensit; Et admiratio obstitit ꝓ simul regressū hanni
balem in deprecationē intellexerunt relictos se deser
tosq: & spem capuae retinendę deploratam apud poenos
eē. accessit edictū p cōs ex sc̄i ppositū uulgatūq: apud
hostes ut quicuiq campanus ante certā diem transiisset sine
fraude eet; Nec ulla facta est transitio magis eos
quam fide continente quia maiora in defectione de
liquerant quam quib: ignosci posset; Ceterū quē admo
dū nemo priuato consilio ad hostem transibat sic nihil
salutare in medio consistebatur. Nobilitas rem p̄ deser
uerant neq: in senatū cogi poterant. in magistratu erat
qui nō sibi honorem adiecisset. Sed in dignitate sua ui
ac ius magistratui quem gerebat dempsisset. Iam ne
in foro quidem aut publico loco principum quisquā
apparebat domib: inclusi patrie occasum cū suo exi
cio in dies expectabant. Summa cura omnis in bostha
rem hannonem q: prefectos presidi punici uersa erat
suo non sociorum periculo sollicitos; His conscrip
tis ad hannibalem litteris. Non libere modo sed & iā
aspere quib: non capuā solā tradita in manū hostib:
sed nēq: quoq: presidium in omni seruciatu spditos incusa
bant. abisse eum in bruttios uelut auestentem sese. Nec a
pua in oculis eius capere. aut hercule romanos ne op
pugnatione quidem urbis rome abstrahi a capua obsi
denda potuisse. tanto constantiorem inimicū romanū.
quam amicū poenū ee. si redeat capuā bellūq: omne
eo uestat & se & campanos paratos eruptioni fore. Non
cum regimis neq: tarentinis bellū gesturos transisse
alpis ubi romane legiones sint ibi et castha ginien sium
exercitus debere ee. sic ad annal. sic ad tar sumennum
rem bene gestam. eo cundo conferendo q: cum hoste.
castra. fortunam temptando. in hanc sententiā litterę
conscriptę. numidis ppositam ercede iam pfessis operam
dantur. his specie transfugarum cum ad flaccum in castra
uenissent. ut inde tempore capto abirent. fames quaeq:
tamdiu capue erat nulli non pbabilem causam transi
tionis facer & mulier repente campanam in castra uenit
eos tum transfugarum uniusindicatq: imperatori roma
no numidā fraude composita transisse. litterasq: ad han
nibalem ferre. idumū ex his qui sibi rem aperuisse argu
ere se separatam ee. pductus primo satis. Constanter ig
norare semulierem simulabat. paulatim de inconuic
tu ueris cum tomita poscit & parari uider & fassus dicta ee
litteras quaeplate. Et ad ditū & iā indicio qd celabatur.
& alios specie transfugarum numidas uagari in castris
romanis. his supra septuaginta cōprensis. Et cum transfu
gis nouis multatiis ut gis manibusq: precisis. capuam redi
guntur. conspectū tam triste supplicii fregit animos
campanorum. concursus ad curiam populi factus. coegit
loesium senatum uocare. Et primo rib: quam diu pub
licis consiliis aberant. ppalam minabantur. Postquam
rent in senatū circa domos eorum iturosse & in publicū
omnis ui extracturos ee. Ut timor frequentē senatū
magistratui prebuit. ibi cum ceteri delegatis mittendis
ad imperatores romanos agerent. Vnius uirius
qui defectionis auctor ab romanis fuerat. interrogatus
sententiā negat eos qui de legatis & de pace ac de dictione

loquantur: meminisse. ꝓ̄ equid facturi fuerint si romanos
in potestate habuissent· ꝓ̄ ecquid ipsis patiendum sit ·
Quid uos inquit eam deditionē fore cens& is quaquonda
uta duersus samnites auxilium imp&rare mus nos ꝓ̄ostraq:
omnia romanis dedimus· iam ememoria excessit quo
tempore & inqua fortuna ap̄r· defecerimus· iamquem
admodū in defectione praesidium quod poterat emitti ·
per uciatū & ad contumeliam necarē mus quotiens in ob
sidentis quam inimici eruperimus castra oppugnarē
mus· hannibalem uocauerimus ad opprimendos eos·
hoc quod recentissimū est ad oppugnandam romā hinc
eum miseri mus· age quae contra q: illi in feste inno se fe
cerint repetite ut ex eo quid sper& is habeatis cum hostis
alienigenā· Italia e& . et hannibal hostis & cuncta bello
arderent· omissis omnib: omisso ipso hannibale ambo con
sules et duo consulares exercitus ad capuam oppugnan
dam miserunt· alterum annū circumuallatos in usosq:
ꝓ̄ os fame macerant · et ipsi no bis cum ultima pericula gra
uissimos labores ꝓ̄ pessi circauallum ac fossam sepe tru
dati · et ꝓ̄ pe ad extremum castris exuti sedomito haec -
uetus atq: uisitata re sest· in oppugnanda hostium urbes
labores ac pericula pati illud irae atq: odii execrabilisq:
indicium est · Hannibal ingentib: copiis pedi tum
equitatumq: castra oppugnauit & expugnare cepit tamo pe
riculo ꝓ̄ ihil moti sunt· ab obsidione p̄fecti· transuultur nū
perussit calenum agrum· nihil tanta sociorū clade auoca
ti sunt· ad ipsam urbem romam infesta signa ferri iussit·
eam quoq: tempestatem imminentem spreuerunt· trans
gressus aniēm amnem tria milia passuum a burbe castra
posuit postremo ad mūnia ipsa et ad postas accessit· ro
mam se adempturū eis ꝓ̄ si ob mitterent capuam osten
dit ꝓ̄ o nomisserunt · Feras bestias caeco imp&tu ac ra
bie concitatas· sia de cubicula & catulos earum ire p̄ gas·
ad opem suis ferendam aiestas · Romanos roma cir
cum sessa· coniuges liberi quorum ploratus hinc p̄ pe
exaudiebantur: are fos ideum delubra· sepulchra
maiorum temerata· acui olata· a capua ꝓ̄ o nauestes·

tanta auiditas supplicii expetendi· tanta sanguinis nr̄i
hauriendi est sitis· ꝓ̄ ecimiuria fortasse ꝓ̄ os quoq: idē
fecisse mus sidata fortuna e& ·· itaq: quoniam aliter
dus im mos talib: est uisum· cum mostē ꝓ̄ erecusare
quidē debea· cruciatus contumelias q: quas sp̄erat hostis ·
dum liber dum mei potens sum· effugere moste pre
ter quam honesta · Et iam leni possum ꝓ̄ o nui debo
ap̄ud dd laudatū ēq: fuluium uictoria insolenti sub
nixas· neq: uinctus p̄ urbem romanā triumphi spec
taculum trahar: ut deinde in carc& rem aut palum de
ligatus lacerato uirgis tergo· ceruicem securi roma
ne subiciam· ꝓ̄ ecdirui incendiq: patriam uideb o ·
ꝓ̄ ecrapi ad stuprum matris· campanas uirgines q:
et ingenuos pueros· albam unde ipsi oriundi erant·
a fundamentis proruerunt· ne stirpis ꝓ̄ e memoria or
ginum suarū extar& · ꝓ̄ edum eos capue passuros· ere
dam cui infestiores quam hasta ginis sunt ; Itaq: qui
b: urm̄ ante fato cedere quam hec tot̄ tam acerba uide
ant in animo est hi sapud me hodie epule instructe
parateq: sunt· satiati si uino ciboq: poculum idem qd
mihi datum fuerit circumferetur, ea potio corpus
a cruciatu animum a contumelia· oculos aures audi
endis audiendisq: omnib: acerbis indignisq: qua
manent uictos uindicabit ; parati erant qui magno
rogo in propatulo aedium accenso corpore exanima
inluciant· haec unauita & honesta · et libera ad mostē ·
& ipsi uisuri temmittabuntur hostes & hannibal fosti
socios sci& absedes estos ac ꝓ̄ ditos esse ·· Hanc oratio
nem uiri plures cum ad sensu audierunt· quam fosti ani
mo id quod ꝓ̄ babant ex sequi potuerunt· maior pars
senatus multis saepe bellis ex pestam populū romа
nū s clementiam· haud diffidentes sibi quoq: placa
bilem fore· legatos ad dedendam romanis capuam
decreuerunt · Miserunt q: uiuum uirriū septē
et xx ferme senatores domū secutisunt· epulatiq:
cum eo & quantū facere potuerant alienatis mentib:
uino ab imminentis sensu mali uenenum omnes

sumpserunt, indemisso conuiuio dextris intersedatis,
ultimoq: complexu conlacrimantes suu patrieq: casu
alii ut eodem rogo cremarentur manserunt. alii domos
digressi sunt, impletaq: cibo unoq: uenenum efficacem
in maturanda morte cum uenenum fecerunt, itaq: nocte
tota plerique eorum. et die insequenti passim cum
anima egissent omnes tamen priusquam aperirentur hos
tib: postq; expirarunt, postero die postatoui quae aduer
sus castra romana erat iussu pro cos apestae est. ea intro
missa legio una & duae ale cum. c. fuluio legato; Is cum
omnium primu armate laq: quae capua erant ad se con
ferenda curasset & custodiis ad omnes postas dispositis, ne
quis exire aut emitti posset & presidium punicu comphen
dit, senatu campanum ire in castra ad imperatorem roma
nos iussit, quo cumuenissent. extimplo his omnib: cate
ne iniecte iussiq: ad questores deferre quod auri atq: ar
genti haberent, auri pondo lxx fuit argenti triginta
milia pondo et ccc senatores q: et xx cales in custodia
duo et triginta tea nummisit, quorum de sententia maxi
me de cetum a bromanis constabat. De supplicio campa
ni senatus. haud quaqua inter fuluium claudiumq: con
uenie bat, facilis impetrande uenie claudius. fuluio du
rior sententia erat. itaq: appius romam ad senatu arbi
trium eius retotum reiciebat puncta ndi & iam equu ee
potestatem fieri patrib: ne communicassent consilia
cum aliquis socioru latini nominis municipioru & nu
ope eoru in bello foret & ad municipioru aduti. Id
uero minime committendu ee fuluius dicere. ut sollici
tarentur crimini b: dubii socioru fideliu animi & subi
cerentur indicib: quis neq: quid facerent quicquam
um qua pensi fuisset & itaq: se eam questionem oppressu
rum extincturum q: a bhoc sermone cum digressi essent
et appius quamuis ferociter loquente collega pondubi
tar & tam litteras suptanta re abroma expectaturu fului
us ne id ipsu impedimentu in coepto foret. Dimittens sp contu
tribuni mil. ac prefectis socium imperauit uti duo bus
equitu delectis denuntiarent ut & festinabucina presto
essent; Cum hoc equitatu nocte tea num pfectus prima
luce postam intrauit atq: in foru m prexit, concursuq:
ad primu equitu ingressum facto magistratu si dicinu
citari iussit imperauitq: ut pducer & campanos quos in
custodia haber & pductiones uirgisq: caesi ac securi p
cussi, in decitato equo cales pcurrit, ubi cum in tribunali
consedisset & pductiq: campani deligarentur ad palum.
equesc itus a broma uenit. litteraq: a c. calpurnio
populus romanus fuluio est. c. tradit murmur ab
tribunali totam contionem persuasit differri rem inte
gram ad patres de campanis. et fuluius dicta ee ratus.
acceptas litteras neq: resolutas cum in gremio reposuis
set & pretori imperauit ut lictorem lege agere iube r &
ita de his quoq: qui calib: erant sumptu suplicium.
tum litteres legate senatusq: c. seru m ad impediendā
rem actam quae summa ope ad pperata erat ne impedi
ri posset & consurgentem iam fuluium taurea uibellius
campanos per mediam uade rturbam nomine inclama
uit. Et cum mirabundus quidnam sese uell & resedis
set & flaccus. Me quoq: inquit iube occidi. ut glori
ari possis multo fortiorem qua ipse es uiru abste occi
su ee. cum flaccus negaret & pfecto satis compote men
tis ee modo phiberi & iam se si uell & sc. dicere &
tum uibellius quandoquidem inquit capta patria.
pp inquis amicisq: amissis. cum ipse manu mea co n
iugem liberosq: interfecerim nequid indigni pateren
tur: mihi nemo stis quid est copia eadem est quae his sciub:
mei spectatur auis tute muise huius ute ultrica. atq:
ita gladiu sque mueste exerat pro uersum pectus trans
fixus ante pedes imperatoris moribundus procubuit. quia
& quod ad suplicium attin & Et campanoru & pleraq:
alia de placi unius sententia acta erant. mos tuu apud
claudiu sub deditione capue quidam tradunt. Hunc
quoq: ipsum taurea ne q: sua sponte uenisse cales.
ne q: sua manu interfectu. sed cum interceteros ad pa
lu deligatus quia parum instrepitus exaudiri pos
sent quae uoci feretur. silentium fieri flaccu ius

ſiſſe; tum tauream illa quae ante memorata ſunt dixiſſe
uirum ſe foſtiſſimū ab neq; aquā parta duiſtutē occidi ·
Subhec dicta iuſſu p consulis p̄conem ita pūtias ſe-
lictor uiro forti addeuirgas ē tneum primum lege age;
Lectum quoq: ſē · priuſquam ſecuri ferir & quidam
auctor ēſſunt ſed quia ad ſcriptū inſē · fuerit · ſi ei uide
r & ur integram rem ad ſenatum reiter & int̄p tatū eē
quid magiſter · p · Ducer & eſtimationē ſibi p miſſa; ca-
puam a calib: reditum eſt; tellaq: & calatia in deditio
nē acceptē; ibiquoq: in eoſ qui capita rerum erant anim
aduerſum; ita ad lxx principes ſenatus interfecti; ccc.
ferme p̄obiles campani in carcerem conditi; a liu p ſocio
rū latini nominiſ urbes in cuſtodias datiuariiſ caſibuſ
interierunt · Multitudo alia ciuium campanorum
ueniundata; de urbe agro q: reliqua conſultatio fuit;
quibuſdam delendam; ſeſcentib: urbem praeualidā ·
p̄pinquam: inimicā; & erū p̄ſensu utilitas uicit; p̄am
p̄p̄ agrum q̄ē omni feſtilitate terre ſatis conſtabat
primum in talia eē urbi ſeruata eſt · ut & aliqua
aratorū ſedes urbi frequentande multitudo in colarū
libeſtinorum q: et inſtitorū opificum q: retenta; ēger
omniſ & tecta publica · p̄r · facta; · C & erum habitari
tantū tā quā urbē capuā frequentariq: placuit; cor
puſ nullū ciuitatiſ · p̄ ec ſenatuſ p̄ ec plebiſ concilium
p̄ ec magiſtratuſ eē · ſine conſilio publico · ſine imperio
multitudinem nulliuſ rei inter ſe ſociam ad conſen
ſū inhabilem fore; p̄ fectū ad iura reddenda · ab roma
quod; anniſ miſſuroſ · Ita ad capuam reſ compoſite;
conſilio ab omni p̄aſte laudabili ſeuere & celeriter
in maxime noxioſ animaduerſum; multitudo ciuiū
diſſipata in nullā ſpem redituſ p̄ on ſae uitum incen
diſ ruiniſq: intecta innoxia muroſq: & cum emolu
mēto quaeſita & iam apud ſocioſ lenitatiſ ſpecie ſin co
lumitate urbiſ nobiliſſime opulentiſſimeq: cuiuſ
ruiniſ omniſ campania · omneſ qui campaniā circa
accolunt populi ingemuiſſent; confeſſio expreſ
ſa hoſti quanta uiſ in romaniſ ad expetendaſ poenaſ
ab infidelib: ſociiſ & quam nihil in hannibale auxiliā
ad receptoſ in fidem tuendoſ eē; Romani patreſ p
functi ad capuam attinebat cura · C · neronem ex hiſ
duab: legionib: quaſ ad capuam habuerāt ſex milia
peditū · Et ccc · equiteſ quoſ ipſe legiſſ & et ſociū lati
ni nominiſ peditū numerum parem & dccc · equiteſ
decernunt; eū; exercitum puteoliſ in naueſ impoſitum ·
p̄ero in hiſpaniam tranſpoſtauit; cum tarraconem
nauib: ueniſſ & expoſitiſq: ibi copiiſ & nauib: ſubductiſ ·
ſocioſ quoq: nauali ſ multitudiniſ augendae cauſa ar
maſſ & p̄ fectu ſadhiberum flumen exercitū abtſon
tero & martio accepit · in dep̄git ad hoſtiſ ire · Haſdru
bal hamilcariſ ad lapideſ atroſ caſtra habebat; in auſeta
niſ iſ locuſ eſt · inter oppida iliturgim et mentiſſam ·
Huiuſ ſaltuſ fauceſ nero · in aſtoreſ eē & · ſed caduceatorē
miſit quip mitter & ſi in demiſſuſ for & ſe omnē exer
citū ex hiſpania depoſtaturū · Quam l & o animo ſ · rem cū
romanuſ accepiſſ & · die m poſterū haſdrubal con loqo
p & iuit · ut romani legeſ conſcriberentur · detrahen
diſ areib: urbium die; quae ſtatuendā in aduā p̄eſidia
deducerentur · ſua q: omnia ſine fraude poeni deper
tarent; quod ubi impe; rauit; extimplo primiſ tenebriſ
atq: inde tota nocte · quod grauiſſimū exercituſ erat
haſdrubal quacumq: poſſ & euadere ſaluuſſit; data
ſedulo operaeſt · p̄e multa nocte; exirent · ut ipſa pau
citas cum ad hoſtem ſilentio fallendum aptior · tū ad
euadendum partaſſem itaſ ac difficiliſ eſſ & ; Ue p̄tū
inſequenti die ad conloquiū eſt · ſed loquendi plura
ſcribendo q: dedita opera quae in rem non eē & die con
ſumpto · in poſterū dilatū eſt; additā inſequenſ p̄ox ·
ſpatiū dedit · Et alioſ emittendi; p̄ec poſtero die reſ
finem inuenit; · ita aliq; d dieſ diſceptando palam dele
gib: nocteſq: · emittendiſ clam e caſtriſ caſthaginien
ſib: abſumpte; & poſtquam parſ maior · emiſſa exer
citu ſerat · iam nehiſquidem quae ultro dicta erant
ſtabatur: minuſq: ac minuſ cum timore ſimul fi de
decreſcente conueniebat; iam ferme pedeſtreſ omniſ

copiae euaserant esaltuq; cumprimalucedepsa nebu
la saltuomnēcamposq: circa innæxit. Quodubi sensit
hasdrubal mittit adneronemqui inposterū diem
conloquium differre& illumdiem religiosum casthagi
niensib: adagendumquicquā reiseriā ee; pacis
quidem suspecta fraus cum ea& data uenia eius diei
extimploq: hasdrubal cumequitatu elephantisq:
castris egressus. sineullotumultu intactī euasit. ho
ra fermequasta dispulsa sole nebula aperuit
diem uacuaq: hostium castra conspexerunt ro
mani tumdemum claudius punicam fraudem
agnoscens ut sedolocaptum sensit profisceretem
instituit equi paratus conflugere acie, sedhostis de
trectabat pugnam. leuia tamen proelia inter
extremum punicum agmen precursoresq: ro
manorum fiebant. Interhec hispaniae populi
necqui post cladem acceptam defecerant rediebant
adromanos paecullinouidficiebant. Et romae
senatui populoq: post receptam capuam pax ita
liae iammaior quamhispaniae curae erat & exer
citum augeri et imperatorem mitti placebat.
Dectamen quemmitterent satis constabat qua
illud ubiduo summi imperatores intra dies xxx.
cecidissent qui inlocum duorum succederet&
extraordinaria cura deligendum ee, cumalii
alium nominarent. postremum eo decursū est
ut populus pcos creando inhispaniam comitia habe
ret&. Diemq: comitis consules edixerunt, primo ex
pectauerant utquisetanto imperio dignos crede
rent homina pferrentur. Quae ut destituta
expectatio est. redintegratus luctus acceptae cladis.
desiderium q: imperatorum amissorū, mesta
itaq: ciuitas ppe inopsconsilii comitiorum die
tamen in campum descendit. atq: immagistratus
uersi circumspectant ora principum aliorum
alios sentientium. fremuntq: adeo pdita res des
peratiq: dere. esse. ut nemo audeat inhispaniā
imperium accipere; Cumsubito. p. cornelius qui
inhispaniam ceciderat filius quattuor& xx. fer
me annos natus sp fessus sepetere. insuperiore
undeconspici possit loco constitit; Inquem post
quamomnium ora conuersa sunt damore acfauo
reominati extemplo sunt. felix faustumq: impe
rium, iussi deinde inire suffragium adunū omnes
non centuriae modo sed& iamhomines. p. scipioni
imperium ee inhispania tulerunt; Cceterū post
rem actam ut iam resederat impetus animo
rum ardorq: silentium subito ostū. et tacita co
gitatio quidnam egissent nouisauo plusualuisset&.
quamratio& atis maxime pentebat, quidam fostu
nā& iamdomus horrebant. Domenq: exfunestis
duab: familiis. ineas puntias ubi inter sepulchra
patris patruiq: residere dē essent, profisceretis.
Quā ubi abretamto imp& tu actam sollicitudinem
curamq: hominum animam aduestit aduocata
contione trade& ate sua imperioq: mandato. Et
bello quodgerundum ee& magno elatoq: animo
disseruit ut ardorem eum qui resederat excitaret&
rursus nouaret&q: impleret& hominis cestiorisspei.
quamquantam fides, p missi humani aut ratio ex
fiducia rerum ubi uicere sole; Tuit enim scipio
Donueri stantum uistutib: mirabilis. sed aste quoq:
quadam abiuuenta in hostentationem earum co
postu spleraq: apud multitudinem. aut p noctur
nas uisas species. aut uelut diuinitus mente mon ita
agens. siue& ipse capti quadam superstitione animi
siue ut imperia consiliaq: uelut soste oraculi missa
sit Decc cunctatione assequerentur; Adhoc tā
inde abinitio preparans animos. ex quotogam ui
rilem sumpsit nullodie prius ullam publicam
priuatamq: remisit quam in capitolium ir&.
Ingressusq: aedem consider&. et plerumq: solus
in secreto ibi tempus tereret&. Hiemos p omnem
uitam seruabat. seu consulto seu temere uulgatae

opinioni fidem apud quosdam fecit: ut stirpis eius diuinae
uirtutis esse, retulitq: famā in alexandro magno prius
uulgatā ex tanta nitate et fabula parem anguis immanis
concubitu. Conceptū etenim cubiculo matris eius uisā
p̄ saepe pdigni eius speciem interuentu q: hominum
euolutam repente atq: ex oculis elapsam; His miracu
lis numquā ab ipso elusā fides est. quippotius aucta
aste quadam nec abnuendi tale quicquā nec palā ad
firmandi; multa alia eiusdem generis alia uera alia
adsimulata ad admirationis humanae. in eo tuuene ex
cesserant modum quibus frena nunc ciuitas &ati haud qua
quam maturae tantam molem uerū tantūq: imperiū p̄mi
sit; Adeas copias quas exercere exercitu hispania ha
bebatq: quae apud teos cum. c. nerone contra tecta erant.
decem milia militū & equites adducuntur. & m̄ iunius sila
nus p̄ pr̄. adiutor ad res gerendas datus est; Ita cū xxx
nauibus classe omnes autē quinq: remes erant ostia tibe
rina p̄fectus p̄ret oram tuscam maris alpes p̄q: galli
cum sinū et deinde p̄ pyrenei circumuectus p̄ montana
ui empor uis urbe greca. oriundi & ipsi a phocea sunt
copias exposuit; Inde sequanis: tum is tarraconē
pedib: p̄fectus conuentū omnium sociorū & ciuiū legati
ones ad famā eius ex omni sepuntia effuderant. ha
but̄ naues ibi subduci iussit. remissis quattuor tri
remib: massilien siumq: officii causa ab domo p̄secu
tae fuerant. responsa inde legationib:. suspensis ua
ri& ate tota casu uidere coepit. ita elato ab ingenti ur
bium suarū fiducia animo. ut nullū ferox uer
bum excideret& ingens q: omnib: quae dicere& quae
cum maiestas mess& tum fides p̄fectus ab tarraco
ne. & ciuitates socioum & hiberna exercitus adiit.
con laudauitq: milites quod duab: tantis deinceps
cladib: ictis puntiam obtinuissent, nec fructū
secundarū rerū sentire hostis passi. omnicis hiberū
agro eos arcuissent. socios q: cum fide tutati essent, mar
cium secum habebat cum tanto honore. ut facile appa
reret& nihil minus quam uereri nequis obstaret& glo
riae sue. succes sit inde neroni silanus& in hiberna milites
noui deducti; scipio omnib: quae ēde unda agenda q:
erant in aturae aditis pactis q: tarraconē concessit.
nihil ominor fama apud hostes scipionis erat. quā
apud et uestros socios q: ēt diuinatio quaedam futuri quomi
nus ratio timoris reddi poterat. opostea& eine re maiorē
inferens metum in hiberna diuersi concesserant. Has
drubal gisconis filius q: ad ocenum& gaudis magno in
mediterranea maxime supra castulonen sem saltum.
has drubal hamilcaris filius p̄ximus hibero circa sagun
tū hiberna uit. a estate is exercitus extremo quo captae st capua.
& scipio in hispania uenit. punica classis ex sicilia ta
rentū accita. argendos commeatus p̄sidio romano
quod in arce tarentina erat. clauserat quidē omnis ad
arcē amari aditus. sed ad sidendo diutius arcis orem an
nonā socius quam hostis faciebat, nec enim tantū subuehi
oppidanis p̄ pacata litora aptos q: post us p̄sidio nauū
punicarum poterat quantū frumenti classis ipsa turba
ret. haud alimixta ex omni genere hominū absumebat.
utar tis p̄sidiis& tā sine inuecto qui a pauci erant ex an
te p̄parato sustentari possi& tarentinis classiq: nec in
uectā umquidē sufficeret& tandem maiore gratia quam
uenerat classis dimissa ē. annona haud multū laxauerat.
qua remoto maritimo p̄sidio. subuehi frumentū non
poterat. Eiusdē estatis exitus m̄ marcellus ex sicilia
puntia cū ad urbem uenisset& a calpurnio p̄. f. sena
tus est ad eidem bello edatus est. Ibi cum de reb: ab se
gestis differuisset& questus lenit er nec suam magis
quam militū uices q: puntia confecta exercitū de
postare non licuisset& postulauit ut triumphanti urbē
inire licer&, id non impetrauit cum multis uerbis
actū est& utrum inimis conuenit& cuius nomine ab
senti is obtes p̄spere ductu eius gestas supplicatio de
creta sit&. Et dum haec Romae talib: habitus honos et pre
senti negare triumphum an quē tradere exercitū
successori tuissent. quod nisi manente ip̄ puntia
bello decerneret& ur- eum quasi debello triumphare

cumexercitusfestis meritisq: immeriti triumphi abesset:
Medium uisū utouansurbem iniret. tr. pl. exauctori
tate senatusq populū ruler. utm marco marcello quo
die urbem ouansiniret imperiū et pridie quam urbē
iniret inmonte albano triumphauit inde ouans multam
praese predam inurbem intulit. Cūsimulachro capta
rū syracusarū catapultae ballistaeq: etalia omnia ip
sarum tabelli lata et pacis diuturne regiaeq: opulentie
ornamēta. argenti aerisq: fabre factiua falia suppel
lex preciosaq: uestis et multa nobilia signa quib: inter
primas grecie urbes syracuse ornate fuerant; pūicae quo
q: uictoriae signū octoducti elephanti et nomen minimum
fuere spectaculū cū coronis aureis precedentes sosis syra
cusanus et moericus hispanus quorū altero ducente noc
turno syracusas introitū erat. alternassum quodq: ibi
presidi erat. p̄diderat; His ambobus ciuitas data. et
quingena iugera agri sosidi in agro syracusano. qui
autregius aut hostium populi romani fuissent. et edes
syracusis cuiusuelle eorū inquos belli iure animaduer
sū esset; in eodē agro belli genipquē inlectus adtran
sitionem moerichus erat. ccccc iugera agri dedit et a
postp̄fectionē exsicilia marcelli punica classis octo milia
peditum. triā numidarum equitum exposuit. adeos
murgentie terre securae defensionem earū hrbla et
marcella. ignobiliorae sunt quaedam aliae et numidae
praefecto. mutinensi agri protā siciliā sociorū popu li
R. agros urebant. sup hac exercitus romanus iratus.
pastim quodeum imperatore non deuectus ex punicia
et. pastim qd in oppidis hibernare uetiti erant. segni
fungebantur militia magisq: eis auctor ad seditionem
quam animus decerat. in has difficultates in cornelius

populus romanus. et militū animos p̄ nunc consolando
p̄ nunc castigando sedauit. et cauit ac esse omnes quae de fe
cerant inditionem redigit. atq: exhis murgentiam
hispanisq: urbs agerq: debebatur. ex sc̄. attribuit;
Consules cum ambo appuliam p̄uinciam haberent.
minus q: iam terrouisa poenis et hannibale esse sostiri
iussi appuliam macedoniamq: puincia sulpitio mace
doniae uenit. isq: leuino successit. fuluius romā comiti
orū causa arcessitus cum comitia consulib: rogandis
haberet. et praerogatiua u et uria iuniorū. t. manliū tor
quati et toraciliū quipse erat gratulandi causa turba
coirent. Nec dubius de et consensus populi magna circū
fusus turisa attribunal consulis uenit. p et q: ut pau
ca sua uerba audirent. centuriam quaeq: tulisset et suffra
giū reuocari iuberet. Et ratis omnib: expectatione q̄d
nam postulaturus esset. et oculorū ualitudinē excusauit.
impudentē et gubernatorē et imperatorē esse. qui cū alie
nis oculis ei omnia agenda sint postul et sibi post alium
capita ac fortunas committi p̄inde sidi uid et ur. et re
dire in suffragiū u et uria munitorū iuberet. et meminis
set in consulib: creandis belli. quod in tali a sit tempore
quae reipublice uix dum requiesse magis a strepitu
et tumultu hostili quo pauco s ante menses asserim p̄ pe
moenia romana post hec cū centuria frequens succla
masset. nihil se mutare sententiae eosdemq: consules
dicturos see. Tum torquatus. neq: ego uros inquit mores
consul ferre potero. neq: uos imperium meū redire in
suffragium et cogitare bellū punicū ita alia et hostiū du
cem hannibalē esse; Tū centuria et auctoritate mota
uiri et admiratu cū circa fremitu p et it a consule ut
uetu riā se mouū citaret. et uelle se se cum maiorib: natu
conloqui. Et ex auctoritate eorū consules dicere citatis
u et uriae senioribus datū secr et o mouilicū ui sconloquen
di tempus. seniores de trib: consulendū dixerunt esse;
Duob: plenissi am honoruq: fabio et m marcello. et siuiaq:
p̄ouūali quē aduersus poenos consulē creari uellent.
m ualerio leuinō egregie aduersus philippū regē

terramariq: rogessisse. tadetrib: consultatione data. seniorib: dimissis iuniores suffragium meunt m. Marcellus claudium fulgente tu siciliadomita. & m ualerium leuinū absentes consules dixerunt auctoritate prerogatiue omnes centurie secute sunt eludant nunc antiquam mirantes nonequidem siquasit sapientiu ciuitas quamdocti fingunt magisquamnorunt. ut principes grauiores temperatioresq: acupidine imperii aut multitudinem melius moratam censeant fieri posse; Centuriam uero iuniorum sentores consulere uoluisse quibus imperium suffragium andar& uix utueri similesit parentium quoq: hocsæculo uilis leuisq: apudliberos auctoritas fecit pretoria indecomitia habita; p. manliusualens& L. manliusacidinus. &. c. letorib: &. t. cinciusalimentus creatisunt; Fosteiraincidit utcomitius p fecias nuntiar& ut toti cilium quem. t. manliasisinterpellatus ordo comitiorū e& conlegam absentem daturus fuisse uidebatur populus mostuū in sicilia ee; Ludiapollina res& priore anno fierant eteoannoutfierent repente calpurnio populus romanus senatusdecreuit utinppetuummoueren tur. Codē anno pdigia aliquot uisa nunciata q: sunt in aede concordie uictoria quae in culmine erat fulmine icta decussaq: aduictorias quae mante fixis erant haesitneq: indepcidit& anagnia & flagellis nunciatu e murū postasq: decado tactas& in foro suber tano sanguinis riuos pdiem totū fluxisse& frecti lapidib: pluuisse. & reate mula peperisse. apdigia hostus maiorib: sunt pcurata. & obsecratio in unum diem populo indicta. & nouendiale sacrum; sacerdotes publici aliquot eoanno eodem mostu sunt pouiq: suffecti; in locum m. aemili pumide decem uiri sacrorum. m. aemilius laepidus in locum. m. pomponi mathonis pontificis. c. luuius in locū. s. p. caruili maximi augu ris. m. seruilius. toti cilius crassus pontifex quia exacto anno mostuus erat. ideo nominatio in locū eius pone facta. c. claudius flamen dialis qd exta

perperam dederat flamonio abiit; pidem tempus m ualerius laeuinus temptatis prius p secreta conloquia principum animis ad indictum ante ad idipsum concilium aetolorū classe expeditauenit. Vbicum simulata cusas capuamq: captam infidē inimicitiaq: rerum secundarum ostentasset. adiecisse quaeiam inde amaiorib: traditum morem romanis colendi socios ex quib: alios incitatem atq: aequum secū ius accepissent alios inex fortuna haberent ut socii ee quam ciues mallent. aetolos eo immaiore futuros honore qd gentū transmarinarum inamicitia primi uenissent. philippū ers& macedonas grauis accolas ee quorū seuum ac spiritus& iam fregisse& eo redactū ee ut non his modo urbib: quas puim ademisset& aetolis excedant. sed ipsam macedoniam infestam habeant. et acarnanas quos aegre ferrent aetholia corpore suo diremptos. restit futurum se in antiquam formulam iurisq: accitionis eorum. haec dicta p missa quae a romano imperatore. scopas quitum populus romanus gentis erat. & thoumachus princeps aetolorū adfirmauerunt auctoritate sua tribre cum uerecundia & maiore cum fide uim maiestatēq: populi romani extollentes. maxime tamen spes potiunde mouebat acarnias igitur conscripte conditiones quib: in amicitiam soci& atem q: populus romanus uenirent ad tum quiuis i lacerent uellentq: eodem iure amicitie elegi lacedemonii que & actalus& pleuratus& scertiletus essent asie ac talus h tracum & illiriorum reges bellū ut ex timplo. aetholi cum philippo terra gerē rent. nauib: plenis minus xxv remibus ad iuuarent romanus urbium corcy retenus aba& holia incipienti solum tecta q: & muri cū agris aetholorum alia omnis preda pr. essent; darentq: operam romani. ut acarnaniā a& holi haberent. si aetholi pacem cū philippo facerent. foedera adscriberent ita rata eorū pace si philippus arma abro

manis socijsq: quiq: eorũ dictis non iesserit abstinuisse &
Jtem si populus romanus foedere iungere & ut regiut
cauere & ne iuse i bellũ inferendi & holi is socijsq: eorum
es · Hec conuenerunt conscriptaq: biennio post
olympie ab & holijs in capitolio a bromanis ut testa
ta sacratis monumentis essent sumpositaq; more cau
sa fuerant recenti rome diutius legati aetolorũ: nec
tamen impedimento id rebus gerendis fuit; & ecto
li extimplo mouerunt aduersus philippũ bellũ &
laeuinus zacynthum parua insula est ppinqua echo
lie urbem unã eodem quoipsa est nomine hab & eã
preter arcem uicepit & oloniada snassumq: acarna
nũm captas: etolis contribuit · Philippum quoq:
satis implicatum bello finitimo ratus: ne ita liam poe
nosq: et pactacum hannibale posse & respicere. cor
cyram ipse sere cepit; philippo aetolorum defectio
nelle hibernanti allata est; itaq: qua primo uere
moturus exercitum in greciam erat · illyrios finiti
masq: eius urbes alterno metu quietas: macedonia
haber & expeditionẽ subitam in origino uũ atq:
apollonatium fines fecit · egressosq: apolloniatas
cum magno terrore ac pauore compulit intra muros:
uastatis proximis illyricis impelagoniam eadem
celeriter uestit iter; inde dardanorum urbem sitã
in macedoniam transitũ dardanis facturam coepit; his
raptim actis memor & holici iunctiq: cum eo romani
belli ppelagoniam et lyncum & bottiã eam in thes sa
liam descendit · ad bellum secum aduersus a & olos ca
pessendum incitari posse homines credebat, et re
licto ad fauces thessalie pseo cum quattuor milibus
armatorum ad arcendos aditu & holos ipse prius quã
maiores occuparet & ur reb: in macedoniam atq: inde
in thraciam exercitum ar uias eo duxit, Jncur
rere eagens in macedoniã solita erat ubi regem occu
patũ extremo bello ac sine presidio ee regnũ sensit &;
ad frangendas igitur uastare agros & urbem iampho
rymam caput artemq: medicae oppugnare cepit;
scopas ubi ipse cum in thraciam recem occupatũ q: ibi
bello audiunt armata omni iuuentute a & holorum
bellũ inferre acarnanio parat; aduersus quod se ar
cananum gens et uiribus impar & iam moenia das
nassumq: amissa cernens: romana q: in sup arma ip
gruere ira magis instruat quam consilio belli comu
nibus liberisq: & senioribus: sup sexaginta annos in ppin
quam ep irum missis: ab quindecim ad sexaginta
annos coniurant nisi uictores esse non redituros: qui
uictus acie excessisset & cum nequis urbe tecto men
sã lare recipere & diram execrationem in popularis
obtestationem quam sanctissimã potuerunt aduer
sus hospites conposuerunt precatiq: simul epirotas
sunt ut quisuorum in acie cecidisset eos in o tumu
lo contegerent ad liberent q: humatis titulũ hic si
tis sunt a carnes qui aduersus uim atq: iniuriam & holorũ
ppatria pugnantes mostem occubuerunt; phec incita
tis animis castra in extremis finibus: suis obuia hosti po
suerunt · nunciis ad philippum missis quanto res
in discrimine esset & · omittere philippũ id quod in
manibus erat coegerunt bellũ · Jamphorina p dita
nẽ recepta & prospero alio successu rerũ & holorũ
impetum tardauerat primo coniurationis fama
acarnani caede in de auditus philippi aduentus re
gredi & iam in intimos coegit fines, nec philippus
quam quã ne opprimerentur arcananes in terri
bus: magnis erat · ultra diume est progressus inde cum
audisset & reditum a & holorum ex arcanania · & ipse
pellam redit; laeuinus ueris principio ac cyram
p fectus nauibus: superato leucata p munturio cum
uenisset & naupactum ante cyram in de septurũ
edixit · ut presto ibi scopas a & oliq: essent · sita anti
cyra est in loci de leua pas thesinum corinthia
cum intrantibus: re uetera ter cobreuis nauigatio
ab naupacto ẽ; testio ferme post die utrimq: oppug
nari coepta est; grauiora mare oppugnatio erat ·
qui a & tormẽta machinaeq: omnis generis in nauibus:

erant·et romanum inde oppugnabant; itaq: intra paucos dies
recepta urbs pditione ñ & dis traditur: preda ex nau
pacto romanis cessit; litere q̃ lacum o reddite consulem
eu absentem declaratu & successore uenire ·p· sulpiciu;
et erum diuturno ibi morbo implicitus. seruus spe omni
u romam uenit; m̃ · marcellus cum dib: marcius consu
latum iniss & · senatu eo die mouis modo causa habuit ·
p fessus nihil se absente conlega · pq: de rep. pq: de p
uincia facturum; scire se frequentes sic los ppe urbe inuil
lis obtrectatoru suoru ee quib: tantu ab ee utpse non lice
at palam rome; crimina edita ficta ab inimicis uulgare.
ueni simularent aliquem sibi timore absente conlega di
cendi de consule esse ipse eis extimplo daturus senatu
fuerit; ubiquidem conlega ueniss & pro passuru quic
qua prius agi quam ut siculi in senatu introducantur;
Dilectu ppe am̃ cornelius pro tota sicilia habitu utqua
plurimi questu de se roma uenirent · eundem litteris fal
sis urbem implesse bellu insicilia ee ut sua laude minuat
Moderatia animi gloriam eo die adeptus consul senatu di
misit ac ppe iustitiu omniu; uerum futuru uidebat donec
alter consul ad urbem ueniss & · Otiu ut sol & exercuit
plebis rumores · belli diuturnitate & uastatos agros circ
ca urbem qua infesto agmine iss & hannibal · exhausta
dilectib: italia & pre qd cannis caesus exercitus quere
bantur · & consules bellicosos ambo iros acres q: pimis
& feroces creatos; quu el in pace tranquilla bellu excitare
possent · pedum in bello respirare ciuitatem sinent
passuri; interrupit hos sermones nocte quae pridie
quinquatrus fuit · plurib: simul locis circa foru incep
diu ostu; eo de tempore septe tabernę quae postea
quinq: & argentarię quae nunc nouę appellantur
arsere; comphensa postea priuata edificia · pq: enim
tum basilice erant · comphensę lautumię · forum q: pis
catoriu & trium regium; aedes uestae uix defensa est ·
tredecim maxime seruorum opera · quim publicum
redempti ac manu missi sunt; Nocte & die continua
ti incendiu fuit · pecullidubiu erat humana id fraude
factu ee qd plurib: simul locis et his diuersis signes co
orti ee nt; itaq: consul exauctoritate senatus pcontione
edix quicquoru opera id conflatu incendiu p fitet & ur
premiu fore libero pecuma · seruo libertate; eop̃mio in
ductus campanoru calatoru seruus manu sei nom erat ·
Indicauit dominos & quinq: pter ea iuuenes nobiles
campanos · quorum parentes aq: fuluio securi pcussi erant ·
id incendiu fecisse uulgoq: facturos alia · pi comprendan
tur; Comphensi familieq: coru & primo eleuabat
index indicium q: pridie eum uerberib: castigatu ab
dominis discessisse piram ac leuitate ex re fortuita cri
mi committu; ceteru utcoa coarguebantur · et quesito
ex ministris facinoris fore omen dia haberi coepta est · sa
crificium omnes atq: in dominos seruos q: consocios animad uer
sum; indicii libras data · & uigintimilia aeris; consule lae
uino capua pereunti circumfusa multitudo campanoru ·
obsecrantium cum lacrimis ut sibi roma ad senatu ire li
ceret & oratum si quam misericordia tandem flecti possent ·
pes ea adultimu pditu irent · pomenq: campanoru aq̃ę flac
co deleri sinerent; flaccus sibi priuatam simultate cui cap
nis negare ulla ee · publicas inimicitias hostis & ee · & futu
ras quoad eo animo ee erga populu romanu sciret; nulla
eni inter ris gente ee · nulla infestiorem populu pomini
romano; ideo se moenib: incluso tenere eos; quia si qui
euasissent; aliqua uelut feras bestias pagos uagari · &
laniare & trucidare qdcuq: obuiu deturi; alios ad hanniba
lem transfugisse · alios ad roma incendenda pfectos · ip
uenturu insemusto foro consulem uestigia sceleris cam
panoru; uestę edempetiam & ee nos sine sed conditum
inpetrabili fatale pignus imperii romani se minime cen
sere tutu ee campanis potestate intrandi romana moe
nia fieri; laeumus campanos iure iurando a flacco ad ac
tos quinto die quam ab senatu responsu accepissent · ca
puam redituros se quise romam iussit; hac circumfusus
multitudine simul siculi sobuiam egressis siculisq:
roma prebuit · clarissimaru urbiu excidio acceleberri
mis uiris uictos bello accusatores in urbe ad ducentes;

Derēp. tamenprimum acdepuncti ſamboconſules
adſenatum rettulere ibilaeuinuſ quoſtanto macedo
nia etgrecia &olia carnaneſ locriq: eſſent· quaſq:
ibireſipſe egiſſ& terramariq: expoſuit philippum
inferentem bellum a&oliſ· inmacedoniam r&ro
ab ſe compulſum adintimarentuſ regni habiſſe
legionemq: inde deducipoſſe· claſſem ſatiſ eē adar
cen dumitalia regem haecdeſedeq: puincia cui p
fuerat conſultū depuinctiſ communiſ relatio fuit,
Decreuere patreſ utalteri conſulum italia bellū
quecumhannibale puincia eē. Alterclaſſem cui
voraciluſ prefuiſſ& ſiciliamq: puinciā cū· L· cin
cio· p̄r̄· obtiner& exercituſ eiſ duodecr&i quin&
ruria galliaq: eēnt, eaquattuor eram legioneſ
urbanedue ſuperioriſanni in&ruriam· due quib:
ſulpiciuſconſul prefuiſſ& ingalliammittentur:
gallie &legionibuſ p̄e& quemconſul cuiuſitalia
puincia eē& p̄feciſſ&. Jn&ruriam· c· calpurni
uſ poſtpreturam p̄ro rogato mannū imperio miſſuſa q̄ue
fuluio capuapuincia decr&a progatumq: inannum
imperium exercituſ ciuiū ſociorumq: minui iuſſuſ:
utex duab: legionib: unalegio quinq: milia peditum
&· ccc· equiteſ eſſent dimiſſiſ quiplurima ſtipendia
haberent· & ſociorū ſeptemmilia peditū &· ccc· equi
teſ relinquerentur: eademrationeſ ſtipendiorū habi
ta inuecterib: militib: dimittendiſ cō fuluio conſuli
ſuperioriſanni ¶ecdepuintia appulia ¶ecdeexer
citu quemhabuerat quicquammutatū tantū inannū
progatū imperiū eſt. P̄· Sulpiciuſ conlega eiuſ
omnē exercitū p̄ ſocioſ naualeſ iuſſuſ dimittere ē,
Item exſicilia exercituſ cui· m̄· corneliuſ p̄e& ubi
conſul inpuinciam uenit& dimitti iuſſuſ, L· quinc
tio p̄ad obtinendā ſiciliā cannenſeſ militeſ dati
duarū inſtar legionum totidem legioneſ inſardiniā
p· manlio uulſoni p̄r· decr&e quibuſ· L· corneliuſ
ineadempuincia priore anno p̄fuerat, urbanaſ
legioneſ ita ſcribere conſuleſ iuſſi nequemmilitem
facerentquiinexercitu claudii· m̄· ualeriq: fuluii
fuiſſent· ¶eue eo anno plureſquamuna &xx roma
nelegioneſ eſſent· Hiſ·c· perfectiſ ſoſtiriipuinciaſ
conſuleſſiciliа &claſſiſmarcello italiacumbello ad
uerſuſ hannibalem laeuino euent quaeſorſuelut
iterumcaptiſſ· racuſiſ ita exanimauit ſiculoſ ex
pectationeſ oſtiſ inconſulum conſpectuſ tantiſ ut
complorato eorum flebileſq: uoceſ etextimplo ocu
loſ hominum conueſterent &poſtmodū ſermoneſ
prebuerint· Circuibant enim ſenatoriū cū ueſte
ſordida· adfirmanteſſe ¶nonmodo ſuā quiſq: pā
triam ſ& totam ſiciliam relicturoſ ſi eo marcelluſ
iterumcum imperio rediſſ&· Nulloſuomerito
eumante inplacabilem inſe fuiſſe, quidiratū q̄d
romā deſequeſtum ueniſſe ſiculoſſciat facturū
obrui& neignib: autmergi freto ſatuſ illi inſule ēē
quamuelutdedi noxe inimicō he ſiculorum quere
le domoſ primum nobilium circūlate celebrateq:
ſermonib: quoſpaſtimmiſericordia ſiculorū par
tim inuidia marcelli excitabat· in ſenatū &ia pue
nerunt, poſtulatū a conſulib: eſt utdep mutandiſ
puinciſ ſenatū conſulerent· Marcelluſ ſi iam
auditi abſenatu ſiculi eēnt· aliam forſitan futurā
fuiſſe ſententiam ſuā dicere· ¶nunc nequiſ timore
frenati eoſ dicere poſſ&· quominuſ de eo libere que
rantur incuiuſ poteſtate mox futuri ſint· ſi conleg
nihil interſit mutare ſepuintiam paratū eēdep̄cari
ſenatuſ p̄reiudicium· Namcumextra ſoſtem con
lege obitionem dare puintie iniquum fuerit· quan
to maiorem iniuriam immo contumeliā eē· ſoſtem
ſuā adeū transferri ita ſenatuſ cum quid placer&
magiſ oſtendiſſ& quam decreuiſſ& dimittitur·
Jnteripſoſ conſuleſ p mutatio puintiarū rapiente
fato marcellum adhannibalem facta ē· utex quo
primuſ poſta duerſe pugne gloriam cēperat ineuſ
laudem poſtremuſ romanorum imperatorū proſ
periſ tum maxime bellicis reb: caderē&, Per

p̄tor

mutatiſ puntiuſſiculi inſenatū introductimulta de hieronisregiſ fidepp&ua erga p̄r uerba fecerunt ingraciampublicam aueſtenteſ hieronimumhacpoſ tea hr̄ppocraten atq: epr̄cidem tr̄rannoſcumabita lia tumpp̄defectionem abromaniſ adannibalem in uiſuſ fuiſſe ſibiobeamcauſam Ethieronimū aprin cipib: iuuentutiſ pp̄ publico conſilio interfectū & in epicidiſ hr̄ppocratiſq: eedem LXX pobiliſſimorum iuuenum coniurationem factamquoſmarcellimora deſtitutoſquia adpredictumtempuſ exercitūadſr̄ racuſaſ pona admouiſſ& indicio facto omniſ abtr̄ran niſinterfectoſeamquoq: hr̄ppocrateſ &epr̄cidiſ tr̄ rannidemmarcellum excitaſſeleontiniſ crudelit̄ direptiſſimumquam deinde principeſ ſr̄racuſanorū dediſſe admarcellum tranſirepolliceriq: ſeurbem cumuell& et traditurof ſedeumprimoulca peremа luiſſe; deincumidneq: terra neq: mariomnia ex pruſpotuiſſ& auctoreſ traditarumſr̄racuſarum fabrum ararium ſoſim& moericumhiſpanum quā principeſſr̄racuſanorum habere totieſ idnequiquā ultro offerenteſ praeoptaſſe quoſcilic& iuſtiore de cauſa uetuſtiſſimoſ ſocioſ p̄r. trucidar& acdiripe r& ſinonhieronimuſ abhannibale defeciſſ& · Sed populuſſr̄racuſanuſ etſenatuſſi poſtaſ marcello ſr̄racuſanipublice· Etponoppreſſiſſr̄racuſaniſ tr̄rannicorum hr̄ppocrateſ etepr̄cideſclauſiſ ſent· ſicaſthaginienſiū animiſ bellū cump̄r· geſ ſiſſent· quidultra quamquodfecerit pſi iutdele r& ſr̄racuſaſ facere hoſtiliter marcellumpotuiſſe· ceſſepreter moenia ettectaexhauſta urbiſacrę fрac ta acſpoliataadeum delubra diuiſipſiſ ornamentiſq: eorum ablatiōnihil relictum ſr̄racuſiſeſſe · Bona quoq: multiſadempta· tautnenudo quidem ſolo reliquiſ direptę̄ nealaere ſeſe acſuoſ poſſent orare ſepatreſ conſcriptoſ utſinequeant omnia· ſaltem quę comparent cognoſciq: poſſint reſtituidominiſ iu beant; talia conqueſtoſcumexceder& extemplo utdepoſtulatiſcorumpatreſconſulipoſſent Lacuinuſ iuſſiſſ& · Maneant inquit marcelluſ uictorramі iuſ reſpondeam; quando ea condicione puobiſ· p c· bellagerimuſ utuictoſarmiſ accuſatoreſ habeamuſ duę captę hocanno urbeſ capua fuluiumreum marcellū ſr̄racuſe habeant reductiſ incuriamlegatiſ, tum conſul pona deomaieſtatiſ inquit p̄r. imperiiq: huiuſ obliturſſum p̄c· utſidemeo crimine ambigeretur· con ſuldeuicturuſ cauſam accuſantib: greciſ fuerim, ſed nonquidego fecerim indiſquiſitionem uenit Namquic quidiſtipatidebuerint· quiſmonfuerunt hoſteſ nihil intereſt piumcauuohierone ſr̄racuſaſ uiolauerim · Sinautē diſceuerunt poſtaſ legatoſ mr̄oſ ferro atq: armiſ petierunt· urbem acmoenia clauſerunt· exercituq: caſthaginienſium aduerſuſ noſ tutatiſ ſunt· quiſpaſ ſoſeē hoſtilia cumfecerint indignatur: tradenteſ urbē principeſ ſr̄racuſanorum auerſatuſſim ſoſim & moe richumhiſpanum quib: tantā crederem potioreſ habuiſ ponestiſe extremi ſr̄racuſanorum· quippe qui aliiſ humilitatem obiciatiſ quiſeſt urm quiſe mihi poſtaſ apeſturū quiarmatoſ militeſ meoſ murbem ac ceperū̄ pmiſerit· odiſtiſ & execramini eoſ quifecerу. Et nehiſquidem contumeliſ meoſ dicendiſparetiſ tantum abeſt ut& ipſitale quicquam facturi fueritiſ, ipſahumilitaſ eorum p̄·c· quamiſti obiciunt maxіmo argumēto eſt me pneminem quinauatā operā· R̄· p̄· noſtrae uelit et auerſatiī eē, & antequā obſiderem ſr̄ racuſaſ pnslegatiſ mittendiſ nunc adconloquiū eum do temptaui pacem; & poſteaquam neq: legatoſ uiolandi uerecundia erat pecmihipſi congreſſo adpoſtaſ cum principib: reſponſū dabaṇtur: multiſ terra mariq: ex hauſtiſ laborib: tandem ui atq: armiſ ſr̄racuſaſ cepi; quaecaptiſacciderint· apud hannibalē & caſthagi enſiſ uicto ſe iuſtiuſ quā apuduictoriſ populi ſenatū quererentur · Ego· p̄·c· ſr̄racuſaſ ſpoliataſ ſine gaturuſ eſſem· Num quā ſpoliāſ earū urbē romā exornarem· oſtē queautē ſinguliſ uictor aut ademi aut dedi-

cumbelli iure tum excuusq: merito satis sociõe feciſſe
ea uos rata habeatis p̃. c, me magis rei pinter eſt quã
mea quippe fides exſolutae adrem p̃. ptin& ne acta
mea reſcindendo alios in posterum segniores duces
faciatis. Et quoniam coram & siculorum et mea uer
ba audistis. p̃. c. simul templo excedemus ut mea ab
sente liberius consuli senatus possit. Ita dimissis si
culis & ipse in capitolium ad dilectũ discessit, consul
alter de postulatis siculorum ad patres retulit; ibi
cum diu de sententia cessatũ e&. et magna pars senatus prin
cipe eius sententia. et manlio torquato cum tyranni
bellũ gerendum fuisse censerent hostib: & syracusano
rũ populi. R. et urbem recipi non capi& receptam
legib: antiquis e libertate stabilire. Non fessam mise
randa seruitute bello adfligi. Inter tyrannorum
et ducis romani cesta mĩam iam p̃miũ uictoris in medio po
sitam urbem pulcherrimã ac nobilissimã periisse.
horreum atq: aerarium quondam. p̃. r. cuius muni
ficentia ac doni simultis tempestatib: hoc deniq: ipso
punico bello adiuta ornataq: res p̃ est&. Si ab inse
ris existat rex hiero fidissimus imperio romano cultor
quo ore aut syracusas aut romam ei ostendi posse cũ
ubi semirutam ac spoliatam patriam respexerit ip
gredienti romam in uestibulo urbis ppe inposita spo
lia patrie siue uisurus sit; haec talia quae cum adin
uidiam consulis miserationem q: siculorum dicerentur: minutius tamen decreuerunt patres ea marcel
liquae isgerens bellum uictoriq: egisset& rata habenda
esse in relicuum curae senatui fore rem syracusanam
mandaturos q: consulle uno quod sine iactura rei p̃
fieri posset& fortunis ei us ciuitatis consule r&. Missis
duob: senatoribus in capitolium ad consulem uti redir&
in curiam & introduceret siculis. s. c. recitatũ e. Legati
q: benigne appati ac dimissi ad genua se marcelli con
sulis pieceru nt& obsecrantes ut quae deplorande ac
leuande calamitatis causa dixissent. ueniam eis dar&
et in fidem et clientelam quae se urbem q: syracusas

post hec

accipere& potens hoc consul clemẽter appellatos eos
dimisit. Campanis deinde senatus datus e quorũ oratio
miserabilior causa durior erat, nec q: enim meritas poe
nas negare poterant nec tyranni erant in quos culpã
conferrent. sed satis pensum poenarũ tot ueneno ab
sumptis tot securi pcussis senatui ub: credebant paucos
nobilium superiores eo quo ne sua conscientia ut
quicquam de se grauius consulerent impulerit nec
uictoris ira capitis damnauerit, eos libertatem sibi suisq:
& bonorum aliquam partem orare, ciues romanos.
ad finitab: plerosq: & ppinquis iam iam cognationib:
ex conubio uetusto iunctos. Summotis deinde
et emplo paulis p dubitatum an arcesserent a capua q:
fului us e&, mos tum senim post capta claudius consul
leri& coram imperatore quire sgessis s& sicut& in
marcellum siculosq: disceptatum fuerat disceptar&.
De incumma tilii. c. fului um fratres flacci legatos
eius atq: minutii& L. u&uri um philonem item claudii
legatos quorum nib: gerendis reb: an fuerant in senatu
uiderent nec fului um auocaria capua nec differri
campanos uell& interrogatus sententiam atilius re
gulus cuius ex his qui ad capuam fuerant maxima auc
toritas erat. In consilio inquid arbitror me fuisse
consulib: capua capta cum quereret& ur equi campano
rum bene mereri tus de re p̃. Nostra ea& duas mulieres
con pestum est uestiam oppia matellanam capue habi
tantem et fauculam cluuiam quae quo dã questu cor
pore feciss& illam cotidie sacrificass& p̃ salute &
uictoria. p̃. R. hanc captiuis egentib: alimenta
clam suppeditasse, c&eterorum omniũ campanorũ
eundem erga nos animũ que ea sthaginiensiũ fuisse.
securiq: pcussos aque fului o uicisse magis quorũ dig
nitas inter alios quam quorũ culpae minebat p̃ senatui
agi de campanis quicuis romanis mus populi nonui
deo posse. idque& apud maiores nros in sat rianis facti
ea cum defecissent. ut m. antistius. tr. pl. prius ro
gationẽ ferr& scir&q: plebs uti senatui de satrianis

sententiae dicenda eiusse& itaq: censeo cum · R̄ · pl ·
agendum eē ut eorum unus plurēsue rogationem
ferant ad plebem quanobis statuendi de campanis
ius fiat, L· atilius tr̄· pl· ex auctoritate senatus plebē
in haec uerba rogauit omnes campani atellani calatini
sabatini quise dediderunt in arbitrium ditionem q:
p̄r· fulvio p cōs quos q: una secum dedidere agrum
urbem q: diuina humana q: utensilia q: siue quid aliud
dediderunt de his reb: Quid fieri uidetur uos rogo qui
rites plebes scito iussit quo senatus iuratus maxima
pars censeat qua de re ita uolumus iubemus q: ex
hoc plebē scito senatus consultus sapiē diuinae quae pri
mum bona ac libertatem restituit siqua alia premia
petere ab senatu uellent uenire eas romam campanis in
familias singulas de er& qua e non opere pretium est
omnia enumerare · Aliorum bona publicanda ip
sos liberos q: eorum et con iuges uendendas extra fines
que e nupsissent prius quam in · p̄r· potestatem uenirent,
alios inuincula condendos ac de his posterius consulendū,
aliorū campanorum summā & iam census distinxerunt ·
publicanda pecunia bona essent pecua captiua preter
equos & mancipia praeter puberes uirilis sexus & omnia
quae solo non continentur restituenda censuerunt: do
minus campanos omnis atellanos calatinos sabatinos ex
tra quam qui eorū aut ipsi aut parentes eorū apud hostes
essent liberos ee iusserunt · ita ut nemo eorum ciuis · R̄ ·
Aut latini nominis sed neue quis eorū qui capuae fuisset&
dum posteclause essent in urbe agro ue campano intra cer
ta die mm anere& · Locus ubi habitarent trans tiberim
qui non contingeret& tiberim dare& ur̄ qui nec capte pec
in urbe campana quae a populo defecissent& per bellum
fuissent eos ciis urbi mamnen romam uersus qui a dro
manos transissent priusquam capuam hannibal ue
nire& ei suul turnum emouendos censuerunt; ineq̄ uis
eorum pp̄r̄ius mare quindecim milib: passuū agrū
aedificium ue habere& · quae eorum trans tiberim emo
tae essent pecunia ipsi posterius eorum uspiam pararent
habere ntue nisi in uenient e agros, suburbano nepesino
ue agro dumne quam ator quam quinquaginta iuge
rum agri modus e& senatorum omnium quis q: magis
tratus capuae atelle galeae gessissent bona uenire
capuae iusserunt libera corpora quae uenundari placue
rat romam mitti ac rome uenire signa statuas aeneas
quae capta de hostib: dicerentur quae eorum sacra ac p fana
ee nt ad pontificū collegium reiecerunt obhaec decre& a mesti
oris aliquanto quam roma uenerant campanos dimiser̄.
pecuniam quae fuluii sacra uti am in se se · Sed iniquitate dei
atq: execrabilem fortunam suam incusabant · Dimissis
siculis campanis q: dilectus habitus scripto deinde exer
citus de regimum supplemento agi coepti in aquā rem eū
neq: hominū satis nec ex aqua parentur stipendium que
acciperent pecunie quicquā ea tempestate in publico
esse& edixerunt consules ut priuatim ex censu ordinibus q:
sicut antea remiges darent cum stipendio dari usq: dierū
xxx · ad id dictum tantus fremitus hominum tanta
indignatio fuit ut magis dux quam materia seditioni de
esset& · Secundum siculos campanos q: plebem romanā
p dendam lacerandam q: sibi consule sumpsisse· prior an
nos tributo exhausto nihil reliqui preter terram nu dā
acuastam haberet tecta hostis incendisse· seruos agricultu
res rem p̄· abduxisse· pecunia de militiam paruo aere· emen
do nunc remiges imperā· si quid cuiargenti aeris ue fuerit
stipendio remigū & tributis annuis ablatū · Se dent
quod non habeam pecunia ui nullo imperio cogi posse bo
na sua uenderent· incorpora quae reliqua essent seu
rent· pecunia dem antur quidem quicquam superius
esse · Haec non occulto sed p palam in for& atq: ocu
lis ipsorum consulum ingens turba circumfusi fremē
bant· pecco sedare consules pecunia castigando pecunia con
solando poterant, spatium deinde in stribui sedare
ad cogitandū dixerunt· quo ipsi ad rem inspiciendā
expediendam usi sunt; senatū postero die habuerunt
de remigum supplemento; ubi cum multa disseruisset
curae qua plebis recusatio esset& ue sterunt orationem

eo uti diceretur priuatis id seu aequum seu iniquū onus
iniungendū ee ꝓ munde cum pecunia in aerario
ponē & paraturos nauales socios quomodo autē sine
classib: aut siciliam obtineri aut italia philippū arce
ri posse aut tuta italia eltra ee · Cum in hac
difficultate rerū consilium hæreret & appetor por
quidā occupass & hominū mentes tū læuinus · cōs.
magistratus senatui et senatui populo sicut honore
prestitit · ita ad omnia quae dura atq: aspera essent
subeunda ducem debere ee · si quid iniungere inferi
ori uelis id prius ante actuosipse iuris statueris · facilius
omnis oboedientis habeas · Nec impensa grauis est
cum ea plus quam puerili paste sibi quemq: capere prin
cipum uideant · Itaq: classes habeatque ornare
uolumus populū romanū priuatos sine recusatione
remiges dare nobis m & ipsis primūm peremus aurū
argentū signatū omnes senatores craftino die in publi
cū conferamus sita ut a nullos sibi quisq: et coniugi et
liberis & filio bullā et quib: uxor filie ue sunt sin
gulas uncias pondo auri relinquant · Argenti
qui curuli sella sederunt equo ornamēta & libras
pondo ut ligni patellamq: deorū causa habere pos
sint ce & ceteri senatores libram argenti tantū aeris signa
ti quina milia in singulos patres familie relin
quamus · Ceterū omne aurū argentū · aes signatū
ad triumuiros mensarios extemplo deferamus nullo
ante · sc · facto ut uoluntaria conlatio & certamen
ad iuuande rei p · excitet ademulandū animos pri
mū equestris ordinis deinde reliquę plebis hanc una
uiam multa inter nos conlocuti · Consules inuenī
mus ingredimini diis bene iuuantib: resp · in co
lumis et priuata res facite salua sit prestat publicā
pdendo tua ne quinquā seruet sin hec tanto animo
consensu ē ut gratię ultro consulib: agerentur ·
Senatu indemisso psequisq: aurū argentū & aes
in publicū conferunt tanto certamine iniecto ut
prima in primos nomina sua uellent in publicis
tabulis esse ut nec trium uiri accipiendo nec scribere
ferundo sufficerent · Hunc consensū senatus
equester ordo est secutus equestris ordinis plebs
ita sine edicto sine coestatione magistratuū nec remi
gesin supplementū nec stipendio resp · egui parati
sq: omnib: ad bellum consules in punctias pfec
tis sunt neq: aliud magis tempus belli fuit ꝓ quo cas tha
ginenses romani q: pariter uariis casib: immixtis
magis in anci pitis pe agmen tu fuerint · Nam ro
manis & inpune cus hinc in hispaniam aduersus res
hinc pspere in sicilia luctu & lętitia miscuerant &
in italia cum tarentum amissum damno & dolore
tū arce cū psidio recepta · preter spem gaudio fuit ·
& terrorem subitū pauorem q: urbis romae obsessę
& oppugnatę capuae post dies pauco scapta in l & itia
uestit · Trans marine quoq: res quadam uice
pensatę philippus hostis tempore haud satis oppor
tuno factus · & olim noua ad sciū socii attalus q: a sie
rex iam de sponte fortuna romani imperium ori
entis cas thaginenses quoq: capiuę amissa · & taren
tum captū æquabant · et tuta domoenia urbis ro
manę nullo phibente se pueniss e in gloria pone
bant · ita pigebant inriti incepti pudebatq: adeo se
spretos ut sedentib: ipsis ad romana moenia · alia por
ta exercitus romanus in hispaniā ducer & ur · Ipsa
quoq: hispanię quo propriuss pe uenerant tantis
duob: ducib: exercitūsq: caesis debellatū ibi · ac pul
sos inde romanos ee · eo · pl · ibus ab l · mastio tumul
tuario duce aduanū & irritū uictoria redacta ee · in
dignationes praebebant · Ita equante fortuna · sus
pensa omnia utriusq: erant · integra spe integro
m & u uelud illo tempore primū bellū inciperent ·
Hannibalē ante omnia angebat quod capua prima
eius oppugnata a bromanis quā defensa a bse · mul
torū italię populoū animos uefterat · quos neque
omnis tenere presidiis sui uell & immultas par
uas q: pastis carpere exercitū q d minime tū ex pe

diebat poterat· ꝓcededucti ſ ꝓſidiū ſ peli liberā uel ob noxiam timoū ſocioū ꝙ relinquere fidē ꝑcepſ inauaritiā & crudelitatē animus ad ſpoliandā quaecuerī nequibat utua ſtata hoſti relinquerentur inclinauit· Id foedū conſiliū cum incoepto tū & iā extulerunt ꝙ eq: enim ip digna patientia modo abalienabantur animi ſed & ea rorū etiā quippe ad pluriſ exemplū quā ꝓtinebat· ꝓcc conſul romanus ſtemptandi ſ urbib: ſic un de ſpes aliqua ſe oſtendiſſ & deerat· Salapiae principes erant daſius & blattius daſius hannibali amicus· blattius quantū ex tuto poterat rem romanā fouebat & poc cultoſ nuntioſ ſ pem ꝓditionis fecerat marcello· ſed ſi ne adiutore daſio reſtranſigi ꝙ non poterat· Multū ac diu cunctatus ē tū quoq: magiſ inopia conſilii potius quā ſpe effectus daſiū appellabat· Atille cū abre auerſus tum aemulo potentatus inimicus rem hannibali aperit· Arceſſito utroq: hannibal cum ꝓtribunali quae dam agere & mox de blattio cognituruſ ſtarentq: ſummoto populo accuſator & reus blattius de ꝓditione daſiū appellabat· Enimueroille uelut inmani teſtaꝝ exclamat ſuboculiſ hannibalis ſecū de ꝓditione agi hannibali atq: eiſqui aderant quo audatior referat minuſ ſimiliſ ueri uſa eſt· aemula tione ꝑfecto atq: odiū ē & iderim ꝙ adferri· qđ qui a teſtē habere non poſſ & liberius fingentiſ ita in de dimiſſi ſunt· ꝙ blattius inde abſtitit· tam audaci inceptoquā idem obtundendo docendoq: quam ea res ipſis patriae q: ſalutariſ e & · puicit ut ꝓſidiū pum cū autē numidae erant· ſalapia quae traderetur mar cello· ꝙ ſine caede multa tradiderunt· Longe for tiſſimi equitū toto punico exercituerant· itaq: quamquā impuiſa res fuit ꝙ ecuſu ſequoū in urbe erat· tamen armis inter tumultū captiſ & eruptionem temptauer· & cū euadere ꝙ ſequirent pugnantes ad ultimū occubuerunt· ꝙ ec plus quinquaginta ex his in poteſtatē hoſtiū uiui uenerunt· pluſq: aliquanto damni hec ala equitum miſſa hannibali quā ſalapia

fuit· ꝙ ecdeinde um quā poenus quo longe plurimū ua luerat· equitatu ſuperior fuit ꝑidem tēpus cū in arce tarentina uix inopia tolerabiliſ e & ſpem omnē ꝓſidiū qđ ibi erat romanū ꝓfectus quae ꝓſidia atq: arceſ m· le uius incōmeatib: ab ſicilia miſſis habebant· quiuttō to ꝓcter ueherentur· horam italie claſſis uiginti fer me nauium regi ſtabat· ꝑ erat claſſi commeatibus q: quin tius obſcuro genere oſtus· ceterum multis fortib: facti militari gloria inluſtris· primo quinq: naues quarū maxime duae triremes amarcello ei traditae erant habuit poſtea rem impigre ſepe gerenti· tres addite quinq: remes poſtremo ipſe ac ſocius regiſq: & auel lia & apeſio debita ex foedere exigendo· claſſes xxx ꝙ nauium ſicut ante dictū ē efficit· Huic abregio ꝓ fecta eclaſſi de mocrates cum pari claſſe nauiū tareti narū numero quindecim milia ferme a burbe ad ſa pri poſtē obuius fuit· Veliſtū foſte impuid futu ri ceſtamini romanus uenie bat· ſed circa crotonē ſ ba rimq: ſuppleuerat remigio nauis inſtructam q: & armatā egregie ꝓ magnitudine ꝙ nauiū claſſē ha bebat· Et tum foſte ſubidem tēpus & uentius omniſ cecidit· & hoſtes inconſpectu fuere· ut componenda armamenta expediendum q: remigem ac militem ad imminens ceſtamī ſatis tēpo ui ſe & raro alia ſtantis animi etuſte concurrerunt claſſes· quippe cū in maiou diſcrimē reliquam ipſe erant pugnarent· tarentini ut recuperar & urbē a bromaniſ poſtremo ſimūppe animū arcem & iā liberarent· ſpe commeatuſ quoq: hoſtib: ſina ualipelio poſſeſſionem mariſ ademiſſent· inclusuroſ· Romani ut retenta poſſeſſione areis oſtenderent ꝙ ut ac uiſtute ſed ꝓditione ac fuſto tarentū amiſſum· Itaq: ex utraq: paſte ſignō dato cum roſtriſ concurriſſent· ꝙ eq: r & ronauem inhiberent· nec dirimi ab ſe hoſtem paterentur· quā quiſ in depti ſ nauē erat ferrea iniecta manu· ita conſerebant ex ꝓpinquo pugnam· ut non miſſilib: tantū ſed gladiiſ & iāppe conlato pe de quaerer & ur· Prorę inter ſe iunctae hęrebant·

puppes alieno remigio circumagebantur. ita inasto stipa te erant naues futuri x ullum telum in mari uanū intcide re & frontib: uelut pedestri acie surgebant pugnaq: naues pugnantib: erant · Insignis tamē intēc & eras pugna fuit duarum quae prime agminis concurrerant intēse, in romana p̄ naue ipse quin & iusserat. in tarentina nico cui p conisus fuit cognomen. p̄ non publico modo sed priuato & iam odio inuisus atq: infestus romanis. qd eius factioni serat quae tarentum hannibali p̄diderat · Hinc quintium simul pugnantē hostantēq: suos. 1 p̄ cautū hasta transfigit. ille atq: p̄cepscum arma sp̄cidit ante proram uictor tarentinus inturbata duce amisso naue impigre transgressus cum summouisset & hostis et prora iam tarentinorum ē & puppim male conglo bati tuerentur romani repente · Et alia a puppe triremis hostium apparuit · ita in medio circum uenta romana nauis capitur · Hinc & eris terror iniectus ut in p̄ram nauē captā uidere, fugi entesq: passim aliae in altum erse aliae in terrā remis abreptē mox p̄de fuere. Iam in finis meta pontinisq: exhonerarii squae cōmeatus equabantur. per pauce in potestatem hostium uenere, aliae ad incestos uentos hinc atq: illinc obliqua trans ferentes uela in altum euectae sunt, p̄ pari que aequa fortuna per os dies tarenti res gesta. nam ad quattuor milia hominū frumentatū egressa cum in agris passim uagarentur. Liuius auli arci p̄sidio q: romano praerat. intentus in omnes occasiones gerende rei · c · p̄sius im pigrū utrū cū duob: milib: & armatorū exaste emisit, qui uage effusos p agros palatosq: ad ostu cum diu passi cecidissent & paucos ex multis trepida fuga incedentis semi apertis portarū foribus in urbem compulit. ne urbs eodem impetu caperetur · Ita equatae res acta rentū romanis uictoribus. mari frumentis spes que in oculis fuerat utrosq: frustrata pariter, pari tempus Leuinus consul iam magna parte anni cir cūacta in siciliam uenerit: nouisq: socii exspectatus cum uenissent & primum ac potissimū omniū ratus si ra cusanis nouā pace inconditas componere res agrigen tinis in de quod belli reliquum erat tenebatur q: a carthagi nensium ualido p̄sidio duxit legiones. & ad fuit fortuna inceptis. hanno erat imperator carthaginien sium sed omnē immittine numidis q: spem reposi tam habebant. p̄ totam siciliam uagus p̄das agebat ex sociis romanorum neq: intercludi ab agrigento ui aut aste ulla. p̄ neque in ne rē̄m per & ubi uelit & p̄hibe ri poterat. haec eius gloria quia iam imperatoris quoq: fame officiebat. postremo in inuidiam uadit · ut ne bene gesta quidem res iam hannonis p̄pter auctorem satis grate essent. p̄pter postremo p̄fecturam eius filio suo dedito ratus cum imperio auctoritatem quoq: & in ter numidas ereptur ē qd longe aliter uenit · Nam uetere m fauorem eius sua insup inuidia auxit, neq: ille indignitatem iniuriae tulit confestim que ad leuinum occultos p̄nuntios misit de tradendo agri gento p̄ quos ut est facta fides compositis q: rei gerende mod̄ post am ad mare ferentem numidę cū occupas sent · pulsis in de custodib: aut ce sis romanos a dip̄sū missos in urbem acceperunt · Et cū agmine iam in media urbis ac foro magno tumultu reperto ratus hanno nē aliud quam tumultū ac secessionē. id qd & ante acci derat p̄ numidarū ē ea dē cō primēda sedition ē p̄cessit · Atq: illic cum ei multitudo maior quam numidarum p̄cul uisa & clamor romanus haud quaquā ignotus ad au res accidisset & priusquā adiri aut deuenir & capessit fugā. pauere p̄ posta emissus ad sū pro comite epicy de cū pauci s ad mare puenit, p̄ ecutiq: oppostune paruū nauiū uelica hostib: sicilia de quap̄ annos cessatū erat in africam tra iecerunt, alia multitudo poenorū siculorūq: p̄ ceptato quidem cestamine cū ce ci in fugā ruerent clausiq: exitus essent circa posta sepsa · Oppido recepto Leuinus qui capita rerū agrigenti erant uirgis cesos securi percussit. ce teros p̄dā q: uendidit omnē pecuniā romā misit. fama agrigentinorū clades sicilia cū p̄ua sit & oīa repente ad

romanos inclinauerunt / pditae breui sunt xx oppida / ex
uicta uoluntaria deditione in fide uenere adquadra
ginta · Quae ciuitatu principib: cui pcuiusq: merito
consul pretia poenasq: exsoluit & coegit & q: siculos po
stea stande armis ad agru colendu animos conuertere · ut e &
pnon incolaru modo alimentis frugifera insula · sed urbis
rome atq: italiae id quod multis saepe tepestatib: fecerat
annona leuaret & abagatyrna inconditam multitudine
secu in italia transuexit · quattuor milia hominu erant ·
mixti ex omni conluuione exules obaerati capitalia au
sipleriq: et cu incautis: suis ac sublegib: uixerant · et
postqua eos exuaris causis fortuna similis conglobaue
rat · agathyrna latrocinia ad rapina tolerantes furta; hos
neq: relinquere lacuiandos insulatu primu noua pace co
alescente uelut materia nouadi siqp satis tutu natus e · et
regi mos fuit futuri erant ad populandu bruttiu agru ad
sua latrocinia quaerentib: manu & q d ad sicilia attin &
eo anno debellatu e in hispania principio ueris p · scipio
nauib: deductis euocatisq: edicto tarraconem socioru auxi
lus classem oneraria sq: ostium indehiberi fluminis pete
re iub & eode legiones exhibernis conuenire cu iussiss &
ipse cumquinq: milib: socioru ab tarracone pfectus ad
exercitu e cuquo ueniss & adloquendos maxime uetteres
milites quitantis sup fuerunt cladib: ratis contione aduo
cata tradisserunt · Nemo ante me nouus imperator
militib: suis prius quam operacoru usus e & gratias agere iure
ac merito potuit me nouissimo prius quam puntia aut castra
uidere obligauit fortuna primu q d eapi & ate erga patrem
patruumq: unuos eu mostuosq: fuistis deinde q d amissam
tanta clade puntiae possessione integra & pr. et succes
sor mihi uis tute ura obtinuistis · Sed cuita benignitate
deu id patre atq: agamus pro nutu ipsi maneamus in hispania
sed nepoe i maneant · pecu q pripa hiberis tantes arceamus
transitu hostis, sed ultro transeamus transferamusq: bel
lu uere or. pecc cui ur mmaius id audaciusq: consiliu qua
aut p memoria claudium nup acceptaru aut pa & ate mea
uideatur / aduerse pugne in hispania nulliu s animo
quam meo minus obliterari possunt / quippe cui pater & pa
truus intra triginta dieru spatiu uitalium sup alium cumu
laretur familiae nre funus inter fecisunt · Sed ut fa
miliaris paene orbitas ac solitudo frangit animu ita publica
cum fortunatu uis tus desperare · De summa rerup hib &
eo fato quo damnata pro bis sors e ut magnis omnib: belli
uicti uicerimus uetera omitto porsenna · gallos samnites
Apunicis bellis incipiam q d classes q d duces q d exercitus
priore bello amissi sunt · Jamquid hoc bello memore
omnib: aut ipse ad fui cladib: aut quib: a fui maxime unus
omniu ea sensit rebi athar sumenus camne quid aliu d s
quam monumita occisoru exercituu consuluq: romanoru
ad defectione italiae siciliae maioris pastis sardiniae adde
ultimu terrore ac pauore m castra punica iter aniene
ac moenia romana posita · et uis um ppe impestis uictore m
hannibale in hac ruina rerum stetit una integra atq: im
mobilis uis tus · pr. haec omnia strata humi erexit ac fustu
lit uos omniu primi milites post cannensem cladem ua
denti has drubali ad alpis italiamq: quis i secu fratre
conuenisset & nullu iam nom sed pr. ductu auspicio q:
patris et obstitis tis & haec secunde resillas aduersas fusti
nuerunt / nunc benignitate deu omnia secunda p spera
in dies lectiora ac meliora in italia sicilia q: geruntur
in sicilia s r acuse agrigentu capru pulsi tota insula hos
tes recepta q: puntia in ditione · pr. est / in italia · ar pi.
pi recepti capua capa iter omne a burbe roma trepida
fuge mensus hannibal in extremu angulu agri bruttii
compulsus. pihil iam maius p catur deos quam ut incolumi
cedere atq: abire ex hostium terra liceat / Quid igitur
minus conueniat milites quam cumalie supalia s clades
cumularentur ac dippe ipsi cum hannibale starent uos
hic cum parentibus meis aequentur enim & ia honore
pominis sustinuisse labante fortuna · pr. punc eos de
quia illi omnia secunda le taq: sunt animis deficere ·
Nup quoq: accider. utinam ta sine meo luctu quam arma
uerat · Cum terra mariq: instrui oppugnatione uider &
et ipse copias ita disponit oppida nouu duo milia abea paste

quacastra romana erant opponit quingentis militib: arte
insedit quingentos tumulo urbis inoccientem uerso impo
nit multitudine aliaqua clamor quo subita uocas s&.
Resistentā adomnia occurrere iub& pate facta de
inde posta eos quos inuia ferente adcastra hostium
instruxerat mittit. Romani duce ipso praecipiente
parumper cessere. ut propior essent subsidiis incestamine ipso
submittendi essent, Et primo haud impar iste tere
acies. subsidia deinde identidem submisse castris. pī
auesterunt solum in fugam hostis. sed adeo infusis
institerunt. ut nisi receptui cecinisset& pmixti fugien
tib: inrupturi fuisse in urbem uiderentur. Trepidatio
uero pon procio maior quam tota urbe fuit, multe sta
tiones pauore atq: loca deserte sunt relicti quemu ri
cumquacuiq: erat pximū desiluissent, quod obuere sus
cipio in tumulū quē mercurii cantantia duestat multis
pastib: nuda tadefensoribus moenia ee omnes e castris exci
tos exire adpugnandam urbem. et ferre scalas iub& ip
se triumpra ese iuuenum ualidorum scutis oppositis. ip
gens enim tamulsomnis generis teloum emuris uolabat
a dur bem succendit. hostatur imperat. quae in rem sunt.
qd plurimū ad accendendos militū animos inter erat tes
tis spectatorq: ustus atq: ignauiae cuiusq: adest. Itaq:
inuulnerata actela ruunt. pneq: illos muri neq: sup stan
tes armati arcere queunt. qui ne cestati ascendunt, Et ab
nauib: eodem tempore ea quae mari adluitur parsurbis
oppugnari coepta est, Ceterum tumultus inde maior
quam uis hiberi poterat; du adplicant. du pastim expo
nunt scalas militesq:. dum quacuiq: pximū est in terrā
euadere pperant. ipsa festinatione & cestamine alia
alios impediunt, interhec repleuerat iam poenus arma
tis muros. et uis magna & ingentia copia congesta telorū
subpedabat. sed neq: uiri nec tela pec quicquā aliud aeq:
quam moenia ipsa sese defendebant. Rarae enim
scale altitudini aequari poterant. Et quo quaeq: altio
res eo infirmiores erant, itaq: cum summus quisq: eua
dere pon poss& subirent tam alie onere ipse fran
gebantur. quidam stantib: scalis. cum altitudo ca
liginē oculis offudisset& ad terram delatis sunt, et cū
passim homines scale queruerent& ipso successu auda
cia atq: alacritas hostium crescere& signum recepti
datū est. quod spem non psentis modo abtanto cesta
mine a labore qui& is obsessis. sed& iam in posterum
dedit. scalis & chorona capiurbem. Non posse opera
& difficilia ee & tempus daturū. ad ferendā opem
imperato ubi sui s, uix prior tumultus conti uerat.
cum scipio ab defessis iam uulneratisq: recentis inte
grosq: alios accipere scalas iub&. uim aiore adgredi
urbem, ipse ut e nuntiatum est aestum decedere. qd
ppiscatores e tarraconenses. puncle ub: cibis nunc
ubi ea siderent uagis puagatos stagnum con ptū habe
bat facilem pedibus ad murum transitum dare eos arma
tos duxit. Medium fer medie i erat& ad id qd sua sponte
cedente in mare est. ut trahebatur aqua acer& iam septē
trio ostus inclinatū stagnū eodem quo aestus ferebat. & adeo
pudauerat uada. ut alibi umbilico tenus aqua esset& alibi ge
nua uix superaret. Hoccura acratione compertū impdigiū
ad eos uestens scipio. qui ad transitū romanis mare uestere t
& stagna auferrent. uias que antenū quā in tas humano
uestigio aperirent. neptunū iubebat ducem tan eris equi
ae medio stagno euadere ad moenia, ad terrā. in gens labor
succedentib: erat. nec altitudo tantū moenia impediebant.
sed quod eunt as ad aequas utrimq: ictus subiectos habebas
romanos. ut latera infesta subeuntib: quā aduersa corpo
ra essent, at paste in alia quingentis et p stagnum facilis
transitus et in mē rum accensus in defuit, Nam neq: ope
re emuntus erat. ut ubi ipse ius loci ac stagni p sidio sa
tis credi tum fore& nec ulla arma tou stacio aut custo
dia opposita. intentis omnib: ad opem offerenda
unde periculum ostendebatur, ubi urbem sine
cestamine intrauere pgunt inde quanto maximo
cursu poterant. ad eam posta me circa quam omne
contractum cestamen erat, In quo adeo conten
ti omnium non animi solum fuere. sed& iam

oculiaureſq: pugnantiũ ſpectantiũq: adhoſtantiũ pug
nantiſ. ũt nemo abtergo anteſemet& ẽcaptã urbẽ quã
tẽ ina duerſuſ inciderunt; utrimq: ancipitẽ hoſtem
habebant tuncq; uerbatiſ defenſoribꝫ: metu& moenia
capta& poſta intuſſouiſq: paritẽ frĩgi coepta ẽt mox
cedendo confectiſ a diſtractiſ q; eiter impedir& foſtib:
armati impetũ fecerunt· magna multitudo & muroſ
tranſcendebat· ſed ipſa ſſim adcedem oppidanorum
uerſi illaq: poſtã ingreſſa erat iuſta acieſ cum ducib:
cũ ordinib: media urbe forũ peſſit· Iſ de cũ duob:
trineribuſ fugientiſ uider& hoſtiſ alioſ ad tumulum
in orientẽ uerſum quitenebatur· quingentorum mili
tũ preſidio alioſ inquã & ipſe mago cum omnib: fere ar
matiſ quimuriſ pulſi fuerant· refugerat· paſtũ copiarũ
ad tumultũ expugnandum mittit· paſti ipſe adarcẽ
ducit; & tumulu ſprimo impetu ẽ captuſ & mago ar
cẽ conatuſ defendere· cum omnia hoſtium plebꝫ uider& ĩna
q; eq: ſemultã eẽ arcemq: ẽtp̃ſidiũ dedidit· quo adde
dita arx eſt ẽcdeſtota urbe paſſim facte· nec ulli puberũ
qui obuiuſ fuit parcebatur· tum ſigno dato aedibuſ
finiſ factuſ ad pd̃ã uictoreſ uerſi· quae ingenſ omniſ
generiſ fuit; liberorum capitũ uirilis ſexuſ ad decem
milia captũ· Iſ de quiciues nouae kaſthaginiſ erant
dimiſit urbemq: etſua omnia quae reliqua eiſ bellũ
fecerat reſtituit; opificeſ adduo milia hominũ erant·
eoſ publicoſ foꝛe· p̃r: edixit cuiſ pe ppinqua libertati ſ.
ſia adminiſteria belli enixe operam nauaſſent· C& e
ram multitudinẽ incolarũ iuuenũ acualidoꝛũ ſeruo
rũ· inclaſſem ad ſupplementũ remigũ dedit, etauxe
rat nauib: octo captiuiſ claſſem; extra hanc multitudinẽ
hiſpanoꝛũ obſideſerant· quoꝛum pinde ac ſi ſocioꝛũ libe
ri eſſent cura habita, captuſ & apparatuſ ingenſ bel
li catapulte maxime forme centũ uiginti minoreſ
cc lxxxj; balliſte maioꝛeſ xxiij. minoreſ quinqua
ginta due; ſcorpionum minorũ q: et armoꝛũ telorũ
q: ingenſ numeruſ, ſigna militaria lxxiiii, et
auri argenti q; lata ad imperatorem magna uis,
patere aureq; fuerunt cclxxxvj· libraſ ferme omneſ
pondo; argenti facta ſignatiq: decem & octo milia & ec c
pondo; uaſoꝛũ argenteoꝛũ magnuſ numeruſ· hec oĩa
c· flaminio queſtoꝛi adpenſa ad numerata q: ſunt;
tritici quadraginta milia modiũ· ordei ducenta
ſeptuaginta; ad naueſ oneꝛarie lxiij. impoſtu ẽx
pugnate q: quaedam cum ſuiſ oneribꝫ· frumẽto· ar
miſ aere· pr̃eterea ferro q: et linteiſ & ſpaſto & nauali
alia materia ad claſſem ẽdificandam· ut minimum
omniũ inter tantaſ opeſ bellicaſ caſthago ipſa fuerit;
eodie ſcipio· c· lelio cum ſociiſ naualib: urbem cuſto
dire iuſſo; ipſe in caſtra legioneſ reduxit· feſſoſq: mi
liteſ omnib: uno die belli operib: quippe qui & acie
dimicaſſent et capienda urbe tantũ laboꝛib: peri
culiq: adiſſent· & capta cum hiſ qui in arcẽ confugerant
iniquo & iam loco pugnaſſent· curare corpoꝛa iuſſit;
poſtero die militib: naualibuſq: ſociiſ conuocatiſ·
primum diſ immoſtalib: laudeſ grateſq: egit· quiſe
quis urbiſſolum opulentiſſime omniũ in hiſpanie· uno
die compotem feciſſent· ſedante eo congeſſiſſent omniſ
africe atq: hiſpanie opeſ utneq: hoſtib: quicquã relin que
retur et ſibi ac ſuiſ omnia ſupeſſent· Militũ deinde
uiſtute conlaudauit quod eoſ non eruptio hoſtium· nĩ
altitudo moenium· non explorata ſtagnis uada· non caſ
tellũ in alto tumulo ſitum· non munitiſſima arx deter
ruiſſ& quominuſ tranſcenderent omnia prumperent
q:; itaq: quamquã omnib: omnia deber& · precipuum
muraliſ corone decuſeiuſ ee quiprimuſ murũ aſcendiſ
ſ& ꝓfiteretur· quiſe dignum eo ducer& dono· Duo pro
feſſi ſunt q· tiberiuſ centurio legioniſ quaſte· & ſex·
digitiuſ ſociuſ naualiſ· quiecipſi tam inter ſe acriter conten
debant quam ſtudia excitauerant uterq: ſui corporiſ
hominum ſocius; c· leliuſ q: claſſiſ legionarii· m̃· ſem
proniuſ ſtudi tanuſ aderat; ea contentio cũppe ſeditionẽ
uenit& · ſcipio treſ recuperatoreſ cuiſe datur; pnunti
aſſ& · qui cognita cauſa ex ſcribuſq: auditiſ iudicarent
uter prior in oppidum tranſcendiſſ& · c· laelio

admoti

Et m̄. sempronio aduocatis pactis utriusq: cornelium
caudinum de medio adiecit eosq: tres recuperatores consi
dere & causam cognoscere iussit; cum res eo maiore ager &ur
ceste amine quodam otiante dignitatis pontam aduocati
quam moderatores studiorum fuerant. c̄. Laelius re
ucto consilio a pr̄tribunal adscipionē accedit eumq:
doc& rem sine modo ac modestia agi. ac prope ee ut
manus inter conferant. C&erū &iā si uis abest nihil
hominus detestabili exemplo rem agi quippe ubi
fraude acpiurio decuspectatur uis tutissime hinc le
gionarios milites hinc classicos pomnes deos apparatos
iurare magis quaeuelint quam quaesciant uera ee, &
obstringere piurio non se solū suum q: caput sed signa
militaria. Et aquilas sacra mitiq: religionē hec adeū de
sentia. p̄. Cornelii & m̄. sempronii deferre, Sci
pio conlaudato Laelio ad contionē aduocaui et pnuncia
uitq: se satis compr̄ habere q: tiberium. & sex. digitū
pariter immurum ascendisse. seq: eo iuuentutis causa coro
nis murali bus donare. Tum reliquos pro cuiusq: meritū uir
tutisq: erat donauit, ante omnis. c̄. Laelium praefectū
classis. et omnigenere laudis sim& ipse aequauit. & coro
na aurea ac xxx bubus donauit. Tum obsides ciuitati
ū hispaniae uocari iussit. quorum quantus pumerus
fuerit scribere quippe ubi alibi. ccc. ferme alibi
Dcc xxv. fuisse inueniam aeq: & alia inter auctores
discrepant, presidium punicū alius decem. Alius septē.
alius haud plus quā duū miliū fuisse scribit. capta alibi
supraquinq: et uigintiuenias. Scorpiones maiores
minoresq: ad lx. captos scripserim. si auctore grecū
sequar silenum. si ualerium antiatem maiorū scorpio
num sex milia. minorum decem triamilia. adeo nullus
mentiendi modius est, pe deducib: quidem conuenit,
pleriq: laelium prefuisse classi sunt qui m̄. iunium si
lanum dicant. Ariminen prefuisse punico presidio dedi
tum q: romanis fantias ualerius magonē, alii scripto
res tradunt pondenumero nauium captarum pon
deponere auri atq: argenti & redacte pecuniae con
uenit. si aliquis adsentiri pecesse est. media simillima
ueneri ssunt. C&erum uocatis obsidib: primū uniuer
sos bonū animū habere iussit uenisse eos in populi. R̄.
potestatem qui benefitio quam metu obligare homi
nes malit. exteras q: gentes fide ac soci& ate iunctos
habere quam tristi subiectos seruitio. Deinde accep
tis pominib: ciuitatium recensuit captiuos. quos q̄
cuiusq: populi essent. et nuntios domū misit ut ad suos
quisq: recipiendos ueniret, si quarū forte ciuitatiū lega
ti aderant eis presentib: uos restituit. C&erorū curam
benigne tuendorū. c̄. Flaminio quaestori attribuit,
inter hec e media turba obsidum mulier magno natu
mandonii uxor quis fratre indebilis ile ergetū re
gulie rat. flens ad pedes imperatoris pcubuit obtestari
q: coepit ut curam cultumq: feminarū impensius custo
dib: comm daret. cum scipio nihil defuturū pfecto dice
ret & tum rursus mulier haud magni ista facimus inquit
quidenim huic fortune non satis e aliam curā & ate
harum intuentem nam ipsa name extra periculū iniurie
muliebris cum stimulat a& ate & forma florente circa
eam indebilis filii aeq: pobilitati pariq: omnes eam pro
parente colebant. Tum scipio meae populiq: r̄. disci
pline causa facerem inquit pequid quod sanctū usquā
ee apud nos uiolat& ur, pun cuti de cure impensius urāquo
q: uictus dignitasq: facit. quae nec in malis quidem oblite
decoris matronalis est is. Spectate deinde integritatis
uiro tradidit eas tueriq: haud secus uerecunde ac modes
te quam hosti tum coniuges ac matres iussit captiuare
deinde amilitib: adducitur ad eū adulta uirgo ad eo
eximia forma utquacūq: incedebat conuertet& &
omniū oculos, Scipio pcunctatus patriā parentesq:
inter c&era cepit desponsam eā principi celtiberorū.
adulescentiā luccio pom̄ erat. extimplo igitur paren
tib: sponsoq: abdomo accitis cum interī audir& depe
rire eum sponsae amore. ubi primū uenit accuratiore
eum sermone quam parentis adloquitur, iuuenis ip
iuuenē apollo minor sit. inter nos huius sermonis

uerecundia · Ego cum sponsa uocata amicis: nris adme
ducta ee audire quet ibi eam cordi ee & forma facer &
fidem quia ipse si frui licer & ludo & atis presertim inlec
to & lecto & legitimo amore · ecce nomen res p. animum rim
occupass & ueniam mihi dari ss sponsa impensius aman
ti uellem tuo cuius sponso amor faueo fuit sponsa tua
apud me ea dem quam apud socer os tuos parentes q: suos ue
recundia seruata tibi est · ut inuiolatu & indignum mereq:
dari tibi donum poss & · Hanc mercedem una peo mu
nere paciscor amicus populo · R · sis & simeu rum bonu
credis ee qualis patre patruumq: meu iam ante hae gentes
norant · scias multos nris similes inciuitate romana ee · Nec
ullum interris hodie populu diciposse · quem minus tibi
hoste tuisq: ee uelis · Aut amicum malis adulescentem simul
pudore gaudio pcussus dextra scipionis tenens deos om s
inuocar & ad gratia illi pse referenda quia ia sibi ne quaqua
satis facultatis p suo animo atq: illius erga se & parentes
inde cognatiq: uirginis appellati · quiquonia gratis sibi
redder & ur uirgo ad qua redimenda satis magnu attulis
sent auri pondus orare scipione ut id absedonu acciper &
coeperunt, haud minorem eius rei apud se gratia futura
ee affirmantes, qua reddita inuiolate for & uirginis ·
Scipio quando tanto opere peterent accepturu sepollicitus
ponia ante pedes ponit iussit, uocato q: ad se lucceio, sup do
te inquit qua acceptur us a socero es · haec tibi ame dotalia
dona accedent · aurum q: tollere ac sibi habere iussit, his
lactus donis honoribus dimissus domu impleuit populari s
laudib: meritis scipionis ueniss e dissimillimu iuuenem
uincente omnia · cum armis tu benignitate ac benefitius
traq: dilectu clientiu habito cum dilectis mille & cccc ·
equitib: intra paucos dies ad scipionem reuestit · Scipio
retenta i secu laeliu dum captiuos obsides q: & predam ex
consilio eius disponer & satis omnib: compositis data
quinq: re me captiuis magone et quindecim fere senatoribus
quis imuleu eo capti fuerant in naue ut impositis nuntium
uictorie romam mittit, ipse paucos dies quib: morari
casthagine statuerat · exarcendis nauali bus pedestribus q:
copiis absumsit · Primo die legiones inarmis quattuor
milium spacio decurrerunt · secundo die arma curare
& tergere ante tentoria iussit · tertio die sudibus inter se
inmodum iuste pugnae concurrerunt · p pilatis q: mis
silib: iaculatis sunt · quarto die quies data · quinto iterum
in armis decursu est · hunc ordinem labor is quietis q: quo
ad casthaginē moratis sunt seruarunt · Remigium clau
sicines q: militis tranquillo in altu euecti agilitate nauiu
simul achris naualib: pugna experiebantur · Hec ex
tra urbem terra mari q: corpora simul animos q: ad bel
lu acuebantur · p · ipsa strepebat apparatu belli fabris
omnium generum in publica officina inclusis data
cuncta paricura subibat, nunc operib: aspiciendis
tempus dabatq: quae in officinis quaeq: in arma
mentario quae ac naualib: · fabrorum multitudo
plurima in singula dies cestamine ingenti faciebat ·
His ita incoatis refectis q: quas sauerant muris dis
positis q: presidiis accusate iam urbis tarraconē
est profectus · Amultis legationib: pti nus
inuia ad tus quas pasti dator es ponso existimere
dimisit pastim distulit tarraconē quo omnib: in sui s
ueteribus q: socii s edierat conuentu et cuncti fere
quicis hiberum incolunt populi multi & iam ulterio
res pumtie conuenerunt · Casthaginien siu duces
primo ex industria famam capte casthaginis compres
serunt · Deinde ut clarior referat quam utte gri
ac dissimulari possent · eleuabant uerbis nec opi
nato aduentu ac prope fusto uno us die urbem una
hispanie interceptam cuius rei tam parua et premio
elatum insolentem iuuenem immodico gaudio spe
ciem magnae uictoriae imposuisse, Ac ubi ad
propinquar & resduces tres uictores hostium ex
ercitus audiss & occursuram et exemplo domesti
corum funerum memoriam, hec inuulgus iacta
bant · Haud quaqua ipsi ignari quanti sibi ad
omnia uirium casthagine amissa decessiss & ·

IIIIIIB AB URBE CONDITA LIB XXUI · IXPL ·

INCIPIT LIBER XXVII·

HIC STATUS RERŪ HISPANIA RAT· INITALIA CONSUL MARcellus salapia pproditionē receptamarmoreas ereles desamnitib: ui coepit· adtria milia militū ibi hannibalis quae ps̄idiis causa relicta erant oppressa; preda et aliquantū eius fuit mih; concessa· tritici quoq: ducenta quadrageta milia modium· et centū decem milia hordei inuenta, c& erūnequa quā inde tantū gaudium fuit· quanta clades intra pau cos dies acceptа est; haud pcul herdonea urbe· castra ibi cū fuluiu; pcos habebat spe recipiendę herdoneae· quę post cannensem cladē a bromanis defecerat· pecloco satis tuto posita· pecpresidiis firmata· neglegentiam insitam ingenio ducis augebat spes ea· quod labare' is aduersus poenum fidē senserant; postquam salapia amissa· excessisse his locis in bruttios hannibalem auditū est ea omnia abherdonea poccultos nuntios dela_ta hannibali simulcuram sociar& in ende urbis· & spem fecere incautum hostem adgrediendi exercitu expedito aut famā ppe preuenir& magnis itineribus· ad herdoneā contendit· et quo plus terroris hostio bicer& acies instructa accessit; pari audacia romanis consilio et uiribus· impar copiis raptim eductis· conflixit; quinta legio et sinistra ala acriter pugnam inierunt, Ceterum hannibal signo equitib dato· ut cum pedestres equesq: occupassent presenti cestamine oculos animosq: circūuecti pars castra hostium· pars erga oppidanos; inuaderent; ipse ipse fuluiissimi litudinē hominis· quia c& fuluium prętorem biennio ante inis dēdeuicerat locis increpans similē euentū pugnę fore adfirmabat· Neq: ea spes uana fuit; nam ceu cōmunus acie & pedite cestamine multi ceciderent romanoru; starent tam ordines signaq: equestres tumultus a tergo simulacris clamor hostilis auditus· sextam ante legionem quae in secunda acie posita prior a bnumidis turbata est· quinta deinde atq: eos qui ad prima signa erant auersi; pars in fugam effusi; pars immedio caesi· ubi & ipse cū· fuluius ceu unde cum tribunis militū cecidit· Romanoru; sociorū; q: quę caesa in eo pelio milia sunt quis pcesto adfirm& cum decem milia· alibi haud plus quam septē inueniam· cas tris praeda que uictor potitur; herdoneā quia & defectura fuisse a romanos comperit· nec mansuram in fide sunde abscessisse & multitudinē omniū & a ponto aethuriosq traducta· incendit occidit· princes cū fuluio conloquia occulta habuisse compertum est, Roma niq extanta clade euaserant· diuersis itineribus· emersi ad marcellū consulē in samniū pfugerunt; marcellus admodū nihil tanta clade territus· litteris rome ad senatū deduce & exercitu ab herdonea amisso scribit; Ceterum eundem sequi post cannensem pugnā fero cem uictoria hannibalē contudisse & ire aduersus eum breue mihi & itiam q' exulta& facturū· Ceterome qui dē cum luctus ingens ex pterrito tum timor in futurū erat; mart consul ex samnio lucanos transgressus· ad nu mistronē in conspectu hannibalis loco plano cū poenus collem tener& posuit castra; addidit et alia fidentis speciem quod prior in aciem eduxit· nec de tractauit hannibal ut signa post is efferri uidit; ita tamen aciē instruxerunt ut poenus dextrū cornu in colle erige r& romanis in istrū ad oppidum adplicarent· Abhora testia cum ad noctē pugnā extendissent· fes seq: pugnando prime acies essent· a bromanis prima legio et de extra ala ab hannibale hispani milites ef funditur; balearis elephanti quoq: commisso iā cesta mine impeliū acti diu pugna neutro inclinata st& it; primae legioni testia· dextrę ale sinistra subiit· et apud hostes integri a fessis pugnā accepere; nouū atq: atrox peliū ex tam segni repente exarsit· recentib: amissi corporis & nox incesta uictoria diremit pugnantis postero die romani absolet o sto in multū diei stetere in acie; ubi nemo hostiū aduersus pdiit· spolia potiū legere· & congestos in unū locū cremauere suos; nocte

insequentihannibal silentio mouit castra inapuliam
abiit; marcellus ubi lux fugā hostium aperuit. sau
cius cum p̄sidio modico nuministro relictis prepositoq:
his. L. furio purpurione. tr. militū uestigiis institit
sequi; aduenus iam adeptus eum est; ibi p dies aliquot
cū abstationib; p cursaretur. mixta equitum peditū q:
tumultuosa magis pelia. quia id malu erant a tellamis
galatiam migrare iussit; traduc inter multas magnasq:
res quae nunc secundę p tunc aduersę occultabant cogi
tationes hominum; nec tarentinę quidem arcis excidii
memoriam. ogulnius & p. aquilius in etruriam legati
ad frumentū coemendū quod tarentū p ostaretur profec
ti. et mille milites de exercitu urbano. par numerus ro
manorum ue eodem in p̄sidiū cū frumento missis. iā estas
in exitu erat comitiorumq: consularium instabat tēpus;
sed littere marcelli negantis deserē p. ē ue stigium abscedi
ab hannibale cui cedenti cestam̄ que abeunti grauis ipse
instat & curam inecerant. p eaut cōs m. tum maxime
res agentē a bello auocarent. aut in annū cōs de essent
optimū uisu ē quanquā extra italiā ē & ualerium potius con
sulē ex sicilia reuocari; de eis litteras ussu senatus. ab l.
mallio p populus romanus urbis misse. cū litteris consulis.
m̄. marcelli ut ex isnosceret & quae causa patrib: eū potius
quam collegam reuocandi ex prouincia ē & ; eo fere tem
pore legati a bregessi phace romā uenerunt quaeq: p spe
ra pelia rex cum casthaginiensib: feciss & memorant es.
regem p ecinimicos & tulli populo quam casthaginiensi
p ecamiciorem quā romano ē ē ad firmabant ; Misisse
eum ante legatos hispaniā ad eū p̄ publiū scornelium
imperatorē s romanos; nunc a bipso uelut fonte petere
romanā amicitiā uoluisse, senatu non legatis modo be
nigne respondit. sed & ipse legatos cum donis ad regem mi
sit. l. genutium poetelium. p̄. popillium; donatulere
togam ex purpurea sellam eburneā. paterā
ex quinq: pondo auri factā p tinus & alios a fricę reguloś
iussi ad hrē; his quoq: quae darentur posta toge pretex
tę & terna pondo patere aureę; & alexandream ad
p tolomaeum ecleopatram reges; m̄. atilius & m̄ aeilius
legati ad commemorandam renouandamq: amicitiā
missi donatulere regi togam & tōnicam purpōream
cum sella eburnea. regine pallam pictam cum amiculo
purpōreo; multa ea estate qua haec facta sunt ex p̄pinquis
urbib: agris q: nuntiata sunt p digia; tusculi agnus bimū
uberem lacte mutatum. iouis aedis culmen p fulmine
ictū ac ppe omnibus tecto p nudatū; isdem fere diebus. ana g
nia aeternam ante postam hiemem. ac noctē sine ullo
ignis alimento arsisse & aues & ad competū anagninum
in lucodiane nidos in arboribus: reliquisse. et arraci ne imma
re haud p cul postu angues magnitudinis mire lasciui
entium piscium modo exultasse; et quinis porcū cum ore
humano genitū & in agro capenate ad lucū feroniae
quattuor signa sanguine multo diem ac noctē sudasse;
haec p digia hostius maiorib: p curata deer & o pontificum
et supplicatio diem rome ad omnia pulumaria. alterū
in capenatia agro ad fōrōniae lucum indicta; m̄. ualerius
cōs litteris exercitus p untia exercituq: mandato cen
tio p populus romanus; m̄. ualerio messala. p̄fecto
classis cum paste nauium in africam p̄dandi. simul
speculandum quae populus casthaginiensis ager &
par & q: misso. Ipse decem nauib: romam p fectus.
cum spes pueniss & . senatū ex templo habuit; ubi
de sua reb: gestis commemorauit. cū anno s ppe. lx.
in sicilia m terra mariq: magnis sepe cladib: bella
tū e & . se campunia cō p fecisse. p eminē casthagi
niensem in sicilia ē. p eminem siculū qui fugatim
& unde a fuerint non esse; omnes in urbes in agros suos
reducto s arare desertam recoli terram tandem frugi
feram ipsis cultoribus: populoq: R. pace ac bello
fidissimam annonę subsidium; ex immuttine & si quo
rū alio rū merita erga populū romanū erant. in sena
tū introductis. honores omnib: ad ex soluendā fidem
a consule habitis; mutuines & iam ciuis romanus facti.
rogatione ab tr. pl. ex auctoritate patrū ad plebem
lata ; Dum hęc romae geruntur. m̄. ualerius

quinquaginta nauib: cumanteluce adafricam accessiss& improuiso magrum uticensem ascensionem fecit eumq;. late depopulatus multis mostalib: cū alia omnis generis preda captis ad naues redit & ad siciliam transmisit. testio de cimo die quam pfectus in delu lv beum reuectus ex captiuis questione habita haec compesta consuliq: lacuino omnia or dine conscripta: ut scirent quo in statu africe res essent, quinq: milia numidarū cum massiua illi filio galę filio acerri mo iuuene carthagine ee. & alios protam africam milites mercede deduci quum hispaniam adhasdrubalem trau cerentur: ut is quam maximo exercito primo quoq: tempore in italiam transgressus iungeret & hannibali in eo posita uic toriam credere carthaginienses, classem preterea ingentē apparari ad siciliam repetendam eamq: secredere breui traiecturam. Haec recitata a consule ita mouere senatum ut non exspectanda comitia consuli censerent. sed dicta torem comitiorum habendorum causa dici & extemplo inpunitā redeundum. Illi disceptatio tenebat quo con sul in sicilia sem. ualerium messalam quitum classi pre ee. dictatorem dicturum ee aiebat. patres extra romanū agrū eiā autē in italia terminari negabant dictatorē dici posse. M. Lucretius tr. pl. cum de ea re consulere & ita decreuit senatus ut cos priusquam a urbe discederet populum rogaret quem dictatorem dici placeret. eumq: quem populus iussisset dicere dictatorem, si cos noluisset populus romanus populum rogaret, sine is quidem uellet. Tum tribuni ad plebem ferrent, cum cos se populū rogatu rum negasset quod sua ea potestate esset. pretorem q: uetus set. rogaret. tr. pl. rogarunt plebesq: scitum utque fuluius quitum ad capuā erat dictator dicere tur, sed quo die id plebis concilium futurum erat. cos. clam nocte in sicilia m abiit, destitutiq: patres litteras ad m claudium mittendas cen suerunt. ut de sesto abconlega rei. p. subueniret. dicere & q- quemq: populus iussisset dictatorem italiam claudio. cos. que fuluius dictator dictus & ex eodem plebis scito. Et absq: fuluio dictatore p licinius crassus pontifex maxi mus magister equitum dictus, dictator post quā roma m uenit. c. sempronium plesū legatū quē ad capuam habuerat in & ruriam punitia cū exercitum misit in locū. c. calpurni populus romanus quē ut capuae exercitui q: suo pte esset & litteris exscisset ipse comitia inquēdiem primū potuit dixit, quae cesta mine in tribunos dictatorem q: in iecto per ficinon potuerant, galeria iunioum q: soste praerogatiuē erat q: fuluium et quē fabium cos dixerant eodem q: iure uocatē inclinassent. pisitr. pl. c. & L. arriam in tē posuissent. qui neq: magistratum continuari satis cuule esse aiebant. Et multo foediorū exempli cum ipsū creari quit comitia habe r& ita q: si suum nomen dictator acciper& se comitiis inter cessuros sialiorum prete quā ipsius ratio haber& ur. comitiis se moram non facere, dictator cuius am comitiorū auctoritate se natus plebiscito exemplitutabatur, nam q: cū. seruilio. cos cū eo flaminius alter consul ad tā sumennū cecidisset & ex auctoritate patrū ad plebem latū plebem q: scitum esse. ut quo ad bellum in italia ee &. ex his qui consules essent quos & quo tiesuell& reficiendi cos populi ius ee & exemplū quae eā rem se habere uetus. L. postumi me gelli quinter rex his comi tiis qua ipse habuisset. cos. cum c. iunio bubulo creatus est & recensq: fabi qui sibi continuari consulatū pisi id bo no publico fieri & pfecto numquam sisset &. His orationi b: cum diu cestatū ee & postremo ita inter dictatorem actri bunos conuenit. ut eo quo de censuisset & senatus staret ur, pa trib: id tempus rei. p. uisum est utpu& eret es & ex tpo s belli q: per tos imperatores resp. gereret ur, itaq: moram fieri co mitiis non placere, concedentib: tribunis comitia habita de clarati. cos q: fabius maximus. ū q: fuluius flaccus, pretores creati. L. ueturius philo qr quintius crispinus c. hostilius tumulus c. aurunculeius, magistratib: in annum creatis, q: fuluius dictatura se abdicauit, extremo estatis huius classis punica nauium xl. cum pfecto hamilcare in sardiniam tra iecta olbiensem primo de inpost quā ibi p manlius col so populus romanus cum exercitu apparuit. circumacta inde alba alteru insule latus caralitanū agrum uastauit. Et cum preda omnis generis in africam redit, sacerdotes romani eo anno mostua liquot. suffecti q: c. seruilius pontifex

factus in locum torquati crassi x· uiri item sacris faciendis
in locum t· sempronii ti· f· longi· ti sempronius· c· f· lon
gus suffectus· in· marcius rex sacrorum mortuus est· &· m· æmi
lius papus maximus curio neq: in eorū locū sacerdotes eo
anno suffecti &censores hic annus habuit L· u&urium
philonem et p· licinium crassum maximum pontificem· eras
sus licinius nec consul nec prætor ante fuerat quam censor est
factus· ex aedilitate gradum ad censuram fecit &· hi censo
res neq: senatum legerunt neq: quicquam publicæ rei ege
runt mors diremit· L· u&urius inde & licinius censura se ab
dicauit· aediles curules fuere ti· & p· licinius uarus· ludos ro
manos diem unū instaurarunt· aediles plebis q: catius· & L·
porcius licinus· ex multaticio argento signa enea ad æd& eros
debere & ludos præmonuit huius copia magnifici apparatus
fecerunt· exitu anni huius die quasto & tricesimo quā ataranacone p fectus erat· romam ueniti sq: cum agmine captiuorū
ingressus urbem magnum concursū hominū fecit· pos
tero die in senatum introductus captam carthaginē caput his
panie unodie· receptasq: aliquot urbes quæ defecissent·
nouasq: in societatem ascitas exposuit· ex captiuis compertā
his fere congruentia quæq: in litteris fuerant m· ua le
rii messalæ· maxime mouit patres· has drubalis transitus in ita
liam uix hannibali atq: eius armis subsistentem· p ductus et
in contionem· liuius eadem tum disseruit· Senatus ob res feli
citer abscipione gestas in unum diem decreuit· c· laelium
primo quoq: tempore cum quib: uenerat nauib: redire
in nauib: in hispaniam iussit carthaginis expugnationem
in hunc annū conferri multis auctoribus· haud segnius quos dā
ea quia no insequenti captam tradiderint· quod mihi minus
simile ueri uisum est· annū integrum scipionem nihil gerun
do in hispania consumsisse q· fabio maximo uel q· fului
flacco· u· cos· idibus martiis quo die magistratum inierunt·
italia ambobus prouincia decreta· regionib: tam pastitaui imperi
um fabius tarentinum· fului us in lucanis abruttiis q· gere
rēt· m· claudio prorogatum in annū imperiū prætores sosti
ti prouincias· c· hostilius tubulus urb· L· u&urius philo pe
regrinam cum gallia· t· quintius crispinus capuā· c· au
runculeius sardiniam· exercitos ita p uincias diuisere fului o
duae legiones quas in sicilia ualerius laeuinus haberet &q·
fabio quib: in& ruria· c· calpurnius exercitus in& ruriā
succederet &· c· calpurnius i dem præ esset & p uinciae exer
citū que quem quintus fului us habuisset & quintius obtine
ret &· c· hostilius abc· lectio p p r· p uinciā exercitū que
quitū ariminem erat· accipe ret &m· marcello quib: cos
rem gesserat legiones decrete m· ualerio cum L· licinio
his quoq: est progatum in sicilia imperiū tamen sis exerci
tus datus eum q: subplere ex militib: qui ex legionib: c p
fulum supessent iussi conquisitos eos consules in sicilia miser·
Additaq: ea sub quae cam nen ses militabant quique expre
tous se p· fului exercitu obsimilis iam fuge missi eo absenatu
fuerant· c· aurunculeio eademin sardinia legiones quib: p·
manliu suolso eam p uinciā obtinuerat decrete· p· sulpicio
eadem legione eademq: classe macedoniam obtinere ius
sus· p rogatū mannū imperiū· xxx quinq: uemes ex sicilia
tarentū atq: fabium cos· mitti iusse· cætera classe præda
tum in africam· aut ipsum m· ualerium messalam mise re
seu L· cinclium seu m· ualerium messalam· nec de hispania
quicquam mutatū nisi q d non manū is scipioni si lanoq:
sed donec reuocati absenatu forent progatū imperiū est·
ita p uinciæ exercitum quae ineū locū pastita imperia· in
ter maiorum uerecuras cum comitia maximi curionis·
cum in locū m· aemili sacerdos crearetur· u&us exstaueret
æstamen patricius negantib: c· manilli atelli quinus ex
plebe petebat habendam rationē eē quia nemo ante eum
fuisset ex patrib: id sacerdotium habuisset &· Tribuni appellati
ad senatū uenere· senatus populi potestatē fecit· ita primus
ex plebe creatus maximus curio· c· manilius atellus· &
flamen dialem inuitum augurari coegit· p· licinius ponti
fex maximus· c· ualerium flaccum decemuirorū sacris
faciun dis creatus in locum q: mucii scęuolæ de mortui· c·
Laetorius causam inaugurare coacti flaminis libens re
cusasset pi ex mala fama in bonam uestis set & obadulescen
tiam neglegentem luxuriosam q: c· flaccus flamen
captus ap· liti no pontifice maximo erat L· flacco

fratri germano cognatisq: aliis obeademutia inuisus; is
ut animum eius cura sacrorū et cerimoniarū cepit: ita re
pente exuitanti quos mores ut nemo tota iuuentute habe
retur prior nec probatior primoribus patrum suis pariter
alienisq: et huius fame consensu ac latus ad iustam fiduciā
fuit rem inter missam p multos annos ob indignitatē flami
num priorum rep&tauit ut in senatū introir& ingressū
ei curiam cum L· licinius prætor inde eduxiss& t̄r· pl·
appellauit· flamen uetustum iussacerdotii repetebat·
datum id cum toga· prætexta· & sella curuli et flaminio ee
prætor p̄ one xolitis uetustate annalium exemplis stare·
Jussed recentissimę cuiusq: consu&udinis usus ualebat nec
patrum nec aliorum memoria· dialem quemquā id ius
usurpass& t̄ribunum rem inestiaś flaminū oblitteratam·
ipsis non sacerdotio damno fuisse· cum aequum censuissent
p̄ ipso quidem contra tendente· praetura magno adsen
su patrum plebisciue· flamen in senatum introduxerunt;
omnib: ita existimantib: magis sanctitate uitę quam sa
cerdotii iure· eam rem flaminum obtinuisse consules
priusquam in punicas irent· duas urbanas legiones
in suplementū quantū opus erat c&teris exercitib: militū
scripserunt; urbanum uetus rem exercitum fuluius cōs
c· fuluio flacco legato frater hic consulis erat· in &truria
dedit ducendum; et legiones quae in &truria erant· romā
deducendas; et fabius cos reliquias exercituś fuluiam con quisi
tas· fuere autem ad ccc xxxv· q: maximum filium ducere
in siciliam· ad m· ualerium p cōsiussit· atq: abeo duas legio
nes et xxxv· remes accepere; nihil ea educte ex insula
legiones minuerunt· p̄ cuirib: nec specie eius p̄ sidium;
p̄ am cum p̄ ter egregię suppleras duas u&
res legiones· transfugarum & iam numidarum equitū· pe
ditumq: magnam uim haber& siculos quoq: quin ex
ercitu epicy· dis auspoenorum fuerant belli peritos
uiros milites scripsit; ea externa auxilia cum singulis ro
manis legionib: adiunxiss& duorum speciem exer
citu seruauit altero l· cincium pastem insulę regnum
qua feronis fuerat tueri iussit altero ipso c&teram insulā
tuebatur; diuisam eōndam romani punici q: imperii finib:
classe quoq: lxx paste automnia bitulorum p̄ sidia
ore maritimae essent ipse cum mutti nisi equitatu p̄ uincia
peragrabat ut uiseret& agros cultaq: ab incultis notaret&
et p̄ inde dominos laudaret& castigaret& quę sita tantum
ea cura frumēti p̄ uenit ut &roma mitteret&· et ea tinam
conueheret& unde exercitui quia adtarentū æstiua actu
rus isset& posset& p̄ beri; c&terum transpostati milites in
siciliam· & erat pars latini nominis socioruq: p̄ pe magni
motus causa fuere· a deo exparui saepe magnarum mō
ta rerum pendent; fremitus enim inter latinos socios q:
inconciliis ostus decimum annū dilectib: stipendiis ex
haustos ee· quo annis fere clade magna pugnaie-
alios inacie occidi alios morbo absumi· magis perire sibi
ciuem qui ab romano milite lectus sit· quam qui ab poe
no captus; quippe ab hoste gratis remitti in patriam· ab ro
manis extra italiam in exilium uerius quam in militiā
ablegari; Octauū tā ibi annum senescere cannensem
militem moriturū antequam italia hostis excedat;
quippe p̄ unctum maxime flores sui rib: excedat si
uacet milites p̄ on redeant in patriam· noui legantur
breue neminem sup futurū; itaq: q̄ p̄ pe diem res ipsa
negatura sit· priusquam adultima solitudinē atq: ege
tatem pueniat in negandū· p̄ r. ee si consentientes ip
hoc socios uideant· romani p̄ fecti de pace cum cast hagi
nensib: iungenda cogitaturos· aliter p̄ umquam uno
hannibale sine bello italiam fore; haec acta in conciliis·
xxx· tum coloniae p̄ r. erant ex his duodecim cum omni
ū legationes romę essent· p̄ negauerunt cos· ee unde
milites pecuniam que darent; ea fuere· ardea nepe
tes utrum alta· carse· dico sue ssa cere is· et laca tes· nar
nia· interamna· noua· reconsules sic tecum abstergere
re eo statam detestabili consilio uellent· castigando
increpando q: plusquam lenter agendo p̄ fectu
ros tractu eos· ausos ee consulib: dicere aiebant· quod
consules in senatu pronuntiarent inanimum in
ducere p̄ on possent; non enim deliberationem

eam numerum militiae. sed aptam defectionem apr.
eē redirent itaq: ppere incolomias et tam quā integrā
rē locutī magis quam ausi tantum nefas cum suis consule
rent, admonerent ꝓ non campanos neq: tarentinos eē eos
sed romanos, inde oriundos, inde colonias atq: in agrū bel
lo captū urbis augendę causa missos q: liberi parentib:
deberent. eā illos romanis debere. siulla pi& as. sime
moria antique patrie essi&. Consulerent igitur
de integro. nam tum quidem quae tome rea gitassent.
ea pdendi imperio romani tradendi hannibali victo
riae esse cum alterni s hec consules dimas tassent. nihil
motilegati neq: sequod domum renuntiare haberent
dixerunt. ꝓneq: senatum sui quid noui consuler&. ubi
nec miles qui legeret&ur. ꝓnec pecunia quę daret&ur in
stipendium e&. cum obstinatos uiderent consules.
rem ad senatum detulerunt. Ubi tantus pauor ani
mis hominum est iniectus. ut magna pars aegre accum de im
perio dicer&, idem alias colonias facturas. idem socios
consensisse omnis adpdendā hannibali urbem roma
nam, consules hostari et consolari senatum. et dicere
alias colonias in fide atq: officio pristino fore eas quoq:
ipsas quae officio decessissent. si legati circa eas coloni
as mittantur qui castigent non quipcentur. uerecun
diam imperii habituras eē pmissum ab senatu his
cum essent agerentq: uterē p ducerent temptatis pri
us aliarum colonia rum animis ceciderunt legatos. que
fuerunt q: ab his quidmilites ex formula paratos ha
berent, p duodeuiginti colonis. m. sextilius fragella
nus respondit, Et milites paratos formula ee. & si
plurib: opus ea. plures daturos. et quicquid aliud im
perar& uell&q: populus. r. emixe facturos ad id sibi ne
q: opes de ess& animum & iam sup eē, Consules sibi ui
deri p fatis pmerito eorum suauoce conlaudari eos.
Si si uniuersi incuria gratias egissent sequi in senatu
eos iusserunt. Senatus quam poterat honoratissi
mos decreto ad locutus eos mandat consulib:. ut ad
populum eos pducerent. Et inter multa alia preela
ra quae ipsis mauolb: quesiis prestitissent. recens& iam
mer tum eorū. in remp. commemorarent, ꝓ nunc qui
dē posttor secula fileantur. fraudentur ue. laude sua.
signi fuere. et noxam sacculaniq: et fragellam. et
nucerini& hadriam& firmani. et arimi nenses, et ab
altero mari pontiam et prestani. et cosani, mediterrani.
benti entani. aeserni ni. et spoletini. et placentini. et
cremonenses. Harum colonia rū subsidio, tū imperū
pr. stetit hisque gratia. et in senatu& apud populū ac
tae duodecim milia coloniarū q: detractauerunt im
peri ui minentionē fieri patres uetuerunt ꝓneq: illos
dimitti neq: retineri neq: appellari a. cos. eatacita cas
tigatio maxime ex dignitate pr: uisa ē, c&era expedi
entib: quae ad bellum opus erant consulib: aurū uicesi
marium q dinsanctione aerario ad ultimos casus ser ua
batur promi placuit prompta ad pondo auri. inde quin
quagena pondo data consulib: & m. marcello & p. sul
picio p cos. et L. ueturio populus romanus qui gallia
puintia erat sortitus addit umq: fabio. cos. centū pon
do auri precipuū q dinarē tarentina postar&ur. c&e
ro usisunt ad uestim ta psenti pecunia locanda exer
citui quinhispania bellū secunda sua fama ducisq:
gerebat. Prodigia quoq: priusquā a burbe con
sules pficiscerentur, pcurari placuit. in albano mon
te tacta de caelo erant. signum iouis arbor que tēplo
ppinqua& ostium lacus. et capuae muri. fos tunaeq:
aedis et sinuesse muri s postaq:, Haec de caelo tacta
cruentam& iam fluxisse aquā albanā quidā auc
tores erant. Et rome in tuscella ā aedis fos tis fos tunę
de capite signum quod in corona erat. in manū sponte
sua plapsū, et priuerni satis constabat bonū locutū.
uolturium q: frequenti foro in taberna ā deuolasse.
et sinuesse natum ambiguo inter marem ac feminā
sexu infantem quos androgy nos uulgus uocat pleraq: fa
ciliore adduplicanda uerba greco sermone appel
lat. & lacte pluuisse, et cum elephanti capite puerū
natū, ea pdigia hostiis maioribus pcurata& supplicatio

cta omnia pulunaria · obsecratio inunū diē indicta ·
et deceteā ut ē. hostiliuſ prętor ludoſ appollomi ſicut
hiſ annis uoti faciq: erant uouer & facer &q: peoſdies
et censoꝛib: creandiſq: fuluiuſ · coſ · comitia habuit ·
creati censoꝛes ambo quinondum cōſ fuerant · m̄. cor
neliuſ cethegus publiuſ sempniuſ tuditanuſ censoꝛes
ut agrum campanū fluendū locarent exauctoꝛitate
patrum latū inplebem est plebesq: sciuit · Senatuſ
legionem contentio intercensoꝛes deprincipe legen
do tenuit sempronī lectio erat cęterū corneliuſ mo
rem traditum patrib: sequendum aiebat · ut primuſ cen
sor exhiſ qui uiuerent fuiſſ & cum principem legerent ·
et ibi manliuſ torquatus erat · sempronius cui dii ſoſtē
legendi dedissent et iuſ liberum eoſdem dedisse deoſ
se id ſuo arbitrio lecturum facturumq: fabium maxīmū
quem tum principem romane ciuitatis ēē uel hannibale
iudice uicturuſ e & · Cum diu cęstatum uerbis e & con
cedente conlega lectus a sempronio princeps in senatu qūę
fabius maximus coſ · in deinde alius lectus senatus octo prę
teritis inter quoſ m̄. cęcilius metellus erat infamis auctor
deserendę italiae post cannensem inequestrib: quoq: no
tis eadem seruata causa · sederant p̄ pauci quoſ ea infa
mia attingere & illis omnib: etmulti erant ademp̄ti
equi qui cannensium legionū equites in sicilia erant ·
addiderunt acerbitati & iam tempus nēp̄terita stipen
dia p̄cederent his quae equo publico emeruerant · sed
denascendi equis priuatis facerent · magnū p̄terea nu
merū eoꝝ conquisiuerunt · qui equo meuerī desinerat
q: ex his qui principio eius belli septēdecim annoſ nati
fuerant neq: militauerant · omneſ aerarioſ fecerunt ·
locauerunt inde ueficienda quae circa foꝝ incendio
consumpta erant · septē tabernas · macellū · atriū regiā ·
transactis omnib: quae rome agende erant consules
ad bellū p̄fecti prior fuluius p̄gressus capuā post
paucos dies consecutus fabius qui & conlegā coā obtes
tatus · Et p̄ litteras marcellū quā acerrimo bello deti
nere & hannibalē dum ipse tarentū oppugnare · ea
urbe ademp̄ta hostium undiq: pulsoneuiri consisteret nec
quid fidem respicer & habenti neue morandi qui dē causam
in italia foret regiū & iā nuntiū mittit ad p̄fectū p̄sidi qd
ab laeuino coſ aduersus bruttios ibi locatū erat · octo mi
lia hominū parsim̄axima abagathyrana sicut antedictū ·
ex sicilia traducta raptouuere hominū ad fugā ortū · Ad
ditierant bruttiorū indidem p̄fuge & audacie & auden
di omnia nec essitatib: pares · hanc manū ad bruttiū pri
mū agrū depoſtulandū duci uſſit · inde ad cautionē ur
bē oppugnandā imperata non impigre solū ſed & iā aui
de exsecuti direptis fugatisq: cultoꝛib: agri ſumma ui
urbem oppugnabant · marcellus et cōſ litteris excitus ·
quia in duxerunt in animū neminē duce romanū tam
parem hannibali quā ſe eē ibi primū in agris pabuli copia
fuit exhibere nisi p̄fectus ad canusiū hannibali occurrit ·
Sollicitabat ad defectionē canusinoſ poenus · et erū ut ad
p̄pinquare marcellū audiunt castra inde mouit · apesta erat
regio sine ullis ad insidias latebris · itaq: in loca saltuosa ce
dere inde coepit · marcellus uesti gijs instabat castra q: castris
conferebat · et operep fecto extimplo in aciem legioneſ edu
cebat hannibal turbatim pequites pedites q: iaculatoreſ
leuia certamina serens casum uniuersę pugnae non ne
cessariū ducebat · tractusę tam ad id quo ducebat certam̄
noctep̄ gressum ad sequitur locis planis ac p̄parentib: mar
cellus castra in depōtentem pugnando undiq: inmuni
toreſ operib: phib & ita signa conlata pugnatū q: totis
copijs · et cum iam nox instare & · maste equo discessum est ·
castra exiguo distantia spatio raptī ante noctē p̄munita ·
Postero die luce prima marcellus in aciem copias eduxit ·
nec hannibal detractauit certam̄ multis uerbis ad hostatus
milites ut memoreſ tę ara sue nni cannarū q: contūderent
ferociam hostis surgere atq: instare eū non castra ponere
pati non respirare aut circumspicere cotidie simul orien
tē solē & romanā aciem in campis undendā ēē · siunopelio haud
in ueniatus habeat quietius deinde tranquillius quę eum
bellaturū · His inritatia dhostationib: simulq: tedio fe
roniae hostiū cotidie instantiū lacessientiūq: acriter

peliumneq; pugnatū ampliusduab: horisest cedere inde abromanis dextraala etextra ordinari coepere quodubi marcellusiudit duodeuicesimā legionem inprimā aciem inducitdumalii trepidicedunt Alii segniter subeunt turbata totaaciesest deinprorsus fusa eruncente pudorem metuterga dabant Cecidere inpugnaq; ad duomilia etseptingenticiuium socioruq; inhisquattuor romani centuriones duotribuni mil m licinius& m heluius signamilitaria quattuor dealaprima quaefugit duo de legione quaecedentib: socius successerat amissa Marcellus posimacstra reditūe contionēadeos aeuam atq; acerbam apudmilites habuit utpeliopdiem totuminfeliciter tolerato tristioris iratiduci sorte& Dissimmostalib: utinam ali re laudes gratesq: inquit ago quoduictor hostis cumtantopauore incidentib: uobis inuallū postasq: non ipsa castra ē adgressus deseruisseris pfecto eodē terrore castra quoomisistis pugnā quipauor hicquiterrorq: repente qui& cumquib: pugnare& is obliuio animos coepit Nempe idemsunt hihostes quosiuncendo & uictossequendo priore estate absumpsistis quib: dies nocteq: fugientib: phosdies institistis quos leuib: peliis fatigastis quos hesterno die neciter facere nec castraponere passiestis omitto ea quib: gloriari potestis cuius& ipsius pudere acpenitere uos oposte& referamnempe aequis manib: hesterno die diremistis pugnā quidhaecnox quidhicdies attulit urā hiscopiae inminutes anillorū auctes ponequidemmihi cū exercitu eloqui uideor. neccumromanis militib: corpora tantū atq: arma uteuisdē animi eosdē animos habuisse& is tergaura uidisse& hostis signa alicuimanipulo autco hosti abstulisse& adhuc cesis legionib: romanis gloriabat Vosilli hodiernodie primū fugati exercitus dedistis decusclamor indeostis aduenia eius diei dare& ubiuelle& deinde experiretur militū suoū animos; egouero experiar inquit milites& uoscrastinodie inaciem educā utuictores potius quamuicti uenia impetretis quampetatis cohostib: q: signa amiserunt Hordeumdari iussit centurionesq: manipulorū quorū signa amissa fuerant destricteis gladiis deuisdiscintos defatiuiussit Et utposterodie omnes equites pedites armati adessent edicta contio dimissa fatendū iure ac merito sese increpitos neq: illo die uirū quēq: in acie romana fuisse pter unū ducē cuiaut moste satis faciendū aut egregia uictoria esse& Postero die ornati armatiq: ad edictū aderant imperatores conlaudat pnuntiatq: a quib: osta pridie fuga e& cohostes quaeq: signa amisissent se inprimaacie inducturū edicere iam sese omnib: pugnandū acumcendū ee Et admittendū singulis uniuersisq: nepriusheserne fuge quamhodierne uictoriae fama romampueniat Ipse deca bocorpora firmare iussit ut longior pugna e& uirib: sufficerent ubi omnia dicta quaesunt quib: exultarentur animi militū in acie pceduntq; ubi hannibali nunciatū e cū eo nimirū inquit hoste e& quinec bonā nec malā ferre fortunā possit seuiuie ferociter instatiuictus est instaurat cumuictoribus: certamen Signa inde canere iussit copias educit pugnatū utrimq: aliquanto quā pridie acrius est poenis ad obtinendū hesternū decus admitentib: romanis addemendam ignominiā sinistra ala abromanis& cohostes quea miserant signa inprimaacie pugnabant & legio uicesima abdextero cornu instructa L cornelius lentulus etc claudius pulcher legati cornib: preerat marcellus mediam aciem hostatoru testisq: psens firmabat ad hannibale hispani primā obtinebant frontē& id robur in omni exercitu erat cumanceps diu pugna e& hannibal elephantos inprimā aciem inducti iussit siquē inicere ea res tumultū ac pauorem possit& et primo turbarunt signa ordines q: et passim occulcatis et passim disputatis errore quicirca erant nudauerant una paste aciem lacius q: fuga manasse& mtc decimus flauus tr mil signo arrepto primihastati manipulū eius signi sequi se iussisse& dux ubimaxime tumultū conclobate beluae faciebant pilaq: ineas conicti iussit hese omnia tela hauddifficile exppinquo in tanta corpora icti& tā confestaturba sed utnon omnes uulnerati sunt ita in quorum tergis infixa stetere pila ut est genus

ancepſinfugamuerſi&iam integroſauectere, tum iam
ꝓnonunuſmanipuluſſedpſequiſſeq: mileſquimodo
adſequiagmen fugientiū elephantoꝝ poteratpila
concereeomagiſ ruere inſuoſ beluae tantoq: maio
rem ſtragem edereequaminter hoſtiſ ediderant quan
to acriuſ pauor conſternatam agit quaminſidentiſ
magiſtri imperio regitur, inturbatā tranſcurſu bel
uarumaciem ſigna inferunt romanipeditesq: &haud
magno ceſtamine diſſipataſ trepidanteſq: auectunt; tū
infugienteſ equitatum immittit marcelluſ: nec an
te finiſſequendieſt factuſquamincaſtra pauenteſ
compulſiſunt, namſupaliaquaeterrorem trepidatio
nemq: facerent elephantiq: duoimpſa poſta corrue
rant coactiq: erant militesꝑfoſſamuallumq: ruere
incaſtra; ibimaximahoſtium cedes facta, ceſa adocto
miliahominū quinq: elephanti, necromaniſ increuen
tauictoria fuit mille ferme ceſeptingenti deuab:
legionib: &ſocioꝝ ſupra. ccc. occiſi uulnerati ꝑ
multiciuium ſocioꝝq: ꝛ Hannibal noctep xi
ma caſtra moutecupientem inſe quimarcellū ꝓhibu
it multitudo ſauciorum ſpeculatoreſquipſequerentur
agmenmiſſi poſtero die retuleꝝ bruttioſ hanni
balempetere; hiſdem fermedieb: atq: fuluium coſ.
irpini educami&uulcientiſ traditiſ preſidiiſ hanni
baliſque murib: habebant dediderunt ſe ſeclemq:
aconſule cumuerboꝝ tantū caſtigatione ob errorem
preteritū acceptiſſe bruttiſ ſimiliſ reſuentiae facta e
cumabhiſ et uiuiuſ et pacciuſ fratre longe nobiliſſimę
gentiſ eiuſ eandemq: data lucaniſ erat conditio
ne deditionis petentes ueniſſentq: fabiuſ coſ oppidū
ſalentiniſ manduriam uicepit. ibi adhominū capta
ceteteere predealiquantū, inde tarentiū ꝓfectuſ in
ipſiſ faucib: poſtuſ poſuit caſtra nauiſ quaſi liuiuſ tu
tandiſ commeatib: habuerat paſtem machinationib:
onerat apparatu quoq: moenium oppugnandoꝝ
parātor mītiſ et ſaxiſ omniq: miſſiliū teloꝝ genere
inſtruit, onerariaſ ſolum quaeremiſ agerentur: ut
alii machinaſ ſcalaſq: admuroſ ferrent. alii pculexna
uib: uulnerarent moenium ꝓpugnatoreſ. Haena
ueſ ab apeſto mari urbem adgrederentur: inſtructę
paratiq: ſunt, eterat liberum mare claſſe punica.
cumphilippuſ oppugnare a&coloſ parar& corcuram
tramiſſa. Jubruttiſ interim cautoneſ oppugna
toreſ ſubaduentu hannibaliſ ne opprimerentur in
tumulum apſenti impetu tutum ſe recipere, fabiū
tarentum obſidentem leuedicu: adremingentē potun
damadiuuit ꝓſidiū bruttioꝝ datū abhannibale taren
tini habebant, eiuſ preſidii ꝓfectuſ deporiebat amore
mulierculę cuiuſ frater in exercitu fabii cōſ. erat. iſ
ceſtior litteriſ ſororiſ factuſ de noua conſu&udine
aduene locupl&iſatq: in ꝓpulareſ tam honoratiſ pem
nanctuſ ꝓſoroꝛem quolib& impelli amante poſſe. quid
ſperar& adconſulem detulit. Quaecū hauduana
cogitatio uiſa e& ꝓpter fugam iuſſu ſtarentū tranſire
ac ſororē prefecto conciliatuſ. primo occulte tēptando
animum. de inſatiſ exploꝛata leuitate blandieniſ mulie
bꝛib: ꝓpulit eū adꝓditionē cuſtodie loci cui preꝓſitus
erat. Ubi& ratio agendę rei & tempuſ conuenit. mi
leſ nocte pintualla ſtationū elam exurbe emiſſuſ ea
quaeacta erant quaeq: ut agerentur conuenerat adcon
ſulem refert; fabiuſ uigiliaprima dato ſigno hiſqui in
arce erant quiq: cuſtodiam poſtuſ habebant. ipſe circū
ito poſtu abrectione urbiſ in orientem uerſa. occultuſ con
ſedit. Canere inde turbę ſimul abarce ſimul abo ſtu
&nauib: quae abapto mari adpulſe erant. clamorq: un
diq: cumingenti tumultu. unde minimum periculi erat
de induſtria hoſtuſ conſul ;interim ſilentio contine bat
ſuoſ igitur democtateſ quiꝑfectuſ claſſiſ fuerat. poſte
illo loco ꝓpoſituſ poſtquam qui&a omnia circa ſe uidit.
aliaſ paſteſ eo tumultu ꝓſonare ut capte urbiſ interdū ex
citar&ur clamor: uertuſ ne in cunctationem ſuā conſul
aliquā uim facer& ac ſigna inferr&. ꝓſidiū adarcē unde
maxime terribiliſ accedebat ſonuſ traduciꝛ, fabiuſ cū
ex tempoꝛiſ ſpatio &ex ſilentio ipſo quo dubi paulo

ante strepebant excitantesuocantesq: adarma inde nulla
arcebat uox deductas custodias sensissent ferri scalas
adeampastemmuri quabrutioui cohoste p̄sidiū agitare
p̄ditionis conciliator nuntiauerat iubē ; eaprimum
captus est murus adiuuantib: recipientibusq: bruttius
et transcensum in urbe est inde expximare fracta posta
ut frequenti agmine signa inferentur. tū clamore sub
lato subostū fermeluci s nullo obuio armato in foꝝ p
ueniunt omnisq: undiq: quia adarcem postūq: pugna
bant inse conuesterunt. pdiū inauditu foꝝ maiore im
petu quāpseuerantia cōmissuē. p animo p armis p aste
belli p uigore acuinb: corpoꝝ. parromano tarentinus
erat ignarus pilis tantū comiectis. priusp̄ene quā conse re
rent manus terga dederē dilapsiq: p nota urbis itinera in
suas amicoꝝ q: domos duo ex ducib: meo & democrates
fostis pugnantes cecidere. philemenes qui p ditionis ad
hannibalem auctor fuerat. cum citato equo expelio auec
tus e & uagus paulo post equus errans p urbem cognitus
corpus p̄ quam inuentū ē. creditū uulgo ē imputeū
aptū ex equo p̄ceptasse casthalonē aut ē p fectū punici
p̄sidii cū cōmemoratione pāni hospicii. positis armis
uenientem adconsulem miles obuius obtruncatā alii ali
os passim sine discrimine armatos inermis cedunt. castha
ginienses tarentinosq: pariter. bruttii quoq: multi in
ē fecti seu perrorem seu & ere meos insito odio. seu
ad p ditionis fāmā utui pocius atq: arma sit captū tarentū
uider & ur extinguendam tū acede addiripiendam
urbem discursum milia. xxx. Seruilii capitū dicun
tur capti argenti uis ingens. facti signatiq: auri lxxxiij
milia pondo signata tabule ppe ut s̄ racusanā ornā
menta aequauerint. Sed & maiore animo generis
eius p̄da abstinuit fabius quam marcellus qui interro
gatis scribe quid fieri signi uell & ingentis magnitu
dinis diuisum est suoquisq: habitu in domū pugnantiū
formati deos iratos tarentinis relinquiu sset. murus
qui inde urbem abarce dirimebat diruturse. accisiec
tus. dum haec aguntur hannibalis qui caulonia

obsidebant in seditionē acceptis audita oppugnatione
tarenti die s noctesq: cursim agmine facto cum festinans
ad opem ferendā captam urbē audisset & et romani suū
hannibalē inquit habent. ea dē qua ceperamus aste ta
rentū amisimus. p etam̄ fugientes modo conuestisse
agmen uid & ur quo constituerat loco quinq: milia
fer me a burbe posuit castra. ibi paucos morat us dies. me
tap̄dam sese recepit. inde duo m & apontinos. cū litteris
principū eius ciuitatis ad fabiū tarentū mittit. fidē ab eos
acceptur os impunita his priora fore si me tapontū his cū
p̄sidio pumeop didissent. fabius ueraque adferrent ee
ratus die m qua accessurus erat m & apontū constituit.
litteras quae ad principes dedit quae ad hannibalem dela
te sunt. enim uero letus successu fraudis. si non fabius qui
dem dolo inuictus fuisset & haud p cul me taponto insidias
ponit. fabio auspicanti prius quā egrederet ur a tarento.
auersse mel atq: iterum p ionaddixerunt. hostia quoq:
caesa consulent. ideo s aruspex cauendum fraude hostili
et abinsidiis praedixē. metapontini postquā adconstituta tū
non uenerat diem. remissiut cunctantē hosta rentur. ac re
pente comprehensi m & ugrauiores quaestionis de te gunt in
sidias. aestatis eius principio qua haec agebantur. p. sci
pio in hispania cū hiemē totā reconciliandis barbaroꝝ
animis. pacti donis pacti remissione obsidū captiuoꝝ q:
absumpsisset & aedes coadeū clarus inducens hispanos uenit.
erant comunx liberiq: eius apud romanos. sed p tē eā cā sā
& iā uelut fostuita inclinato animoꝝ quae hispaniā omnē
auerterat ad romanū aponi c imperio trax eu tā de causā in
debili mandonioq: fuit haud dubiae omnis hispaniē prin
cipib: cū omni popularium manu relicto has drubale se ce
dendi in imminentis castris eius tumulos unde p continen
tia iugatutus receptus ad romanos se &. Hasdrubal cum
hostium restantis augescere incrementis cernere & suas
imminui ac fore utnisi auden do aliquid mouerent qua
coepissent fluerent dimicare quam primū statuit. Sci
pio auidior & iā cessaminis erat. cum ea spe quā successus
rerū augebat. tum q̄d priusquā iungerentur hostium ex

ercitus cum uno dimicare duce exercitu q: quã simul cũ uersis malebat, cæterum & tã sicum plurib: pariẽ dimicandũ for & aste quadãcopias auxerat, quam cũ uider & nullũ ẽẽ nauiũ usũ qui auia cua omnis hispaniae oracl asib: subduc tis nauib: tarracone naualesq socios terrestrib: copus addi dit. et armoũ ad fatim erat et quae post captam eam fece rat tanto opificum · Cum his copius scipio ueris princi pio ab tarracone egressus iam enim ecl eius redierat ab roma. sine quo nihil maioris rẽ moũ uolebat ducere. ad hos tem pg tpomnia pacata cuncta utcuiusq: populi finis tran sire & psequentib: excipientibusq: socius indebilis putroq: locutus haud quaquam barbarus stoli de incauteue sed po tius cum uerecundia gratitate ppriorq: excusati transi onem ut necessariam quam q louiani ea uelut primã occasionem raptam, scire eni se transfugae pomen uetterib: exsecrabile. socius nouis suspectum ẽẽ pq: eũ si reprehendere pomen hominum sit am anceps odiũ causa ponnoiñ faciat, merita in deseruam duces carthaginiensis commemorauit aut aritiam contra eorum supbiam q: et omnis generis iniuriã instatq: popularis ticaq: corpus dum tax at suum adidtempus apud eos fuisse animum iampridẽ ibi ẽẽ ubi iuus ac fas crederent colu; adeos quoq: confugere & supplices qui nequeant hominũ uim atq: iniurias pati se id scipioni ẽẽ morare ut traditio sibi pec frau di apud eum nec honor usit qualis ex hac die experiundo cognouerit pinde operae eorum ptiũ facere & · Ita pror sus respond & facturum romanus pecp transfugis ha biturum qui non duxerint societatẽ ratã ubi nec diuini quicquam nec humani sancti ũ e& pducto deinde incons pectũ his coniuges liberiq: lacrumantib: gaudio red duntur; atq: eo die in hospitiũ abducti. postero die foe dere acceptafides dimissiq: ad copias ad ducendas, isdem De inde castris tendebant. donec ducib: is ad hostẽ puentũ est p ximus carthaginiensiũ exercitus hasdrubalis pro pe urbem baesulã erat p castris equitum stationes habe bant, ea suelite sante signaniq: et qui primi agmini serap aduenientis existimere. priusquã castris locũ acciperent a deo contempti imp & ũ fecerẽ. ut facile apparatr & quid utriq: pasti animoũ e& in castra trepida fuga compulsi equites sunt. signaq: romana post is ppe ipsis in lata, at q: illo quidem die inritatis tantũ ad cestamẽ animis castra romani posuerũ nocte hasdrubal intumulũ copias reci pit plano campo in summo patent. et sului us abtergo ante circaq: uelut ripa prec epsi orã eius omnẽ cingebat suberat & altera interior summissa fastigio planities. eamquoq: alteram crepido haud facilior. in ascensum ambibat; in hunc inferiorem campũ postero die hasdru bal postquam stantẽp castris hostium acie uidit equi tes simul das leuium q: armoũ baltaris & a fros dimi sit, Scipio circumuectus ordines signaq: ostendebat hostẽp pdã nata spe dimicandi aequo campo captantẽ tumulos loci fiducia suis turis armoũq: stare in conspectu sed altiora moenia habuisse carthaginem q: transcendisse & miles romanus, nec tumulos nec arcem nec mare quidem armis obstitisse suis, ad id fore alti tudines quascepissent hostes ut p̃cipita & prerupta salientes fugerent; eamquoq: se illis fugã clausurũ coh hostes q: duas alteras tenere fauces uallis pquã deferre tur amnis iubet & alterã uiam insidere quae aburbe promuli obliqua magro sferret · Ipse expeditos qui pridie stationes hostium pepulerant. ad leuẽ arma turã in fimo stantẽ supcilio ducit pasperã primã nihil aliud quam uia impediti; erẽde inde ut subito cũ uenerẽ telorũ primo omnis generis uis ingens effusa meos est, ipsi contra saxa quae locus strata passim omnia ferme missilia pim & ingerere. nec milites solũ sed & iã turba calonũ immixta armatis, cæterũ quam quã accensis difficilis erat & ppe obruebantur telis saxisq: assiduitate tam succedendi muros & ptinacia animi subier primi qui simul cepere aliquid aequi loci ubi firmo consisterent gradu leuem et concursatorem hostẽ atq: inter uallo tutiti cũ pcul missilib: pugnae ludit ur. insta bilem eundem ad comminus conserendas manus ex pulerunt loco & cũ caede magna in aciem altiore sup

stantem tumulo impegre impegre inde scipio iussit aduersus medi
am euadere aciem uicto ub: & era scopias cum laelio diui
dit atq: eum pas te de extra tumuli circumire donec mol
liorem ascensum uiam inueniret & iub & ipse adleuē circum tu
haud magno intransuersos hostes incurrit. inde primo
turbata acies est, dum ad circūsonantē undiq: clamo
rem flectere cornua & obuertere ordines uolunt. hoc
tumultu et laeti iussu subiit. et dum pedem referunt. pe
abtergo uulnerarentur. lata ta prima acies locusq:
ad euadendū & medius datus ē, quip tam iniquū locum
stantib: integris ordinib: elephantisq: antesignalocatis
numquā euasissent. cū abomni paste caedes fieret
scipio quileuo cornu in dextrum incucurrerat maxime
inuda latera hostium pugnabat, & iam ne fuge quidē
patebat locus. & stationes utrimq: romanę dextra
leuaq: insederant uias & postā castroū ducis principumq:
fuga clauserat; Additā trepidatione elephantoū quos
territos aeq: hostis timebant, caesa igitur adocto milia
hominum, hasdrubali amante quam dimicare & pecuma
rapta elephantis quae p̄missis quā plurimos poterant
defuga excipiens. p̄ter tagum flamā ad p̄reneū ten
dit. scipio castris hostium potitus. cū p̄dā libera capta omnē
p̄dā militib: concessisse. in recensendis captiuis decē mi
lia peditū duo milia equitū inuenit, ex hispanos sine p̄
tio omnes domū dimisit. afros uendere quęstorem iussit.
Cū fusi et inde multitudo hispanoū & antededitoū et
pridie captoū regem eū ingenti consensu appellauit,
tum scipio silentio p̄ p̄conē facto, sibi maximū nomen impe
ratoris ee dixit. quos emilites sui appellassent, regium nomen
alibi magnū rome intolerabile ee, regalem animū in esse.
si dinhominis ingenio amplissimū ducerent. tacite iu
dicarent. uoci suffragationē abstinerent. Censere & ia
barbari magnitudinē animi cuius miraculo p̄ominis
alii mos tales stuperent. ideo tam magno fastigio aspnan
tis dona inde regulis principibusq: hispanoū diuisa. &
ex magna copia captoū equoū. ccc. quos uell & eligere
& indebilem iussit. cū afros uender & iussu imperatoris

questoi puerum adultū inter eos forma insignicū audiss &
regi generis ee ad scipionem misit, quē cū p̄cunctar & ur
scipio quis et cui ās & cur id ętatis in castris suiss & p̄ter mid
ee aut, massiū populares uocare orbum a patre relictum.
apud mat̄nū auū gala regem numidarū edītū cū auun
culo mānissa. qui nup cū equitatu subsidio casthagini
ensib: uenisse & in hispaniam traiecisse. phibitū p̄ p̄t & a
tē amasinissam numquā ante p̄liū inisse. eo die quo
pugnatū cū romanis e & in scipioa uunculo. clam armis
equoq: sumpto in aciem exisse. ibi p̄lapso equo effusum
inp̄cep̄s captū a romanis ee. scipio cū adseruari numi
dam iussisset & quae p̄ tribunali agenda erant pagit, inde
cum se in p̄torium recepisset & reuocatū eū interrogat uellet
ad masinissā reuertī cum effusis gaudio lacrimis cupere
uero dicer & tum puero anulū aureū tunicā lato clauo
cum hispano sagulo & aurea fibula. equumq: ornatū
donat iussitq: p̄sequi quo acuell & equitib: dimisit.
Debello inde consiliū habitū & auctoribus quibusdam
ut confesti hasdrubalē consequer & ur. anceps id ratus
ne mago atq: hasdrubal cum eo ingerent copias p̄sidio
tantū ad insidendū p̄reneo missō ipsō reliquum ętatis
recipiendis infidem hispanię populis absumpsit, pauci
post p̄lium factū ad beculam diebus cum scipio redien
iam tarraconem saltu castulonensi excessisset & hasdrubal
gisgonis filius et mago imperatoris ex ulteriore hispania
ad hasdrubalem uenere. serū post malegestā rē auxiliū.
consilio inceptā exsequendā belli hanno parū opportune
ibi conferentibus: quid incuiusq: p̄untiae regione an
morū hispanis ee & unus hasdrubal gisgonis ultimā
hispaniā eorū quae ad oceanū & gades uergit. ignaram
adhuc romanorū ee. eo quae casthaginiensibus satis fi
dam censebat. Jtē hasdrubalem alterū & magonē
constabat beneficiis scipionis occupatos omniū animos.
publice priuatim q: ee. p̄ transitionibus. finē ante fore
quam omnes spani milites aut in ultima hispaniae amoti
aut traducti in galliam forent. Jtaq: & ia senatus
casthaginiensiū p̄censuisset & eundū tam hasdrubali

fuisse in italiam ubi bellicaput rerum summa e&, si
mul ec hispanos omnes pcul a bnomine scipionis ex his
pania abducer& exercitum eius cum transitionib:
tum aduerso pelio inminutu hispanis repleri mili
tib: &magonem hasdrubali gisgonis fil' tradito
exercitui ipsum cum grandi pecunia adconducen
da mercede auxilia in balliaris traiecere, hasdrubalem
gisgonis cum exercitu penitus in lusitaniam abire.
Hec cum romanus cognouisset, maximis ex omni eq
tatu qd roboris e& . tria milia equitu explerent cumq:
uacuum pc&teriorem hispania socius opem ferre
hostium oppida atq: agros popularj; his decretis
ad exsequenda quae statuerant digressi, hec eo an
no in hispania accepta, rome fama scipionis indies cres
cere. fabio tarentum captum magisqua uis tute glo
rie tam ee, fuluii senescere fama, marcellus & iam ad
uersorum ore ee supquam qd primo male pugnauer
at. quia uagante pitalia hannibale media estate
uenusia intecta militesabduxisset, inimicus erat &c.
publicius bibulus tr. pl, is iam a prima pugna quae
aduersa fuerat. adsiduis contionib: infame inuisuq:
plebei claudium fecerat & iam de imperio obrogando
eius agebat, cum tamen necessaria claudii obtinuerant
relicto uenusiae legato marcellus rome redir& ad
purganda ea quae inimici decernerent pec de imperi
o eius abrogando absente ipso ager&tur, fo te subide
tempus et marcellus addepcanda ignominiam et quae
fuluius. cos. comitiorum causa romam uenit, actum
de imperio marcelli in circo flaminio est. ingenti concur
su plebis q: e omni ui ordinum accusauntq: tr. pl. pi
marcellum modo sed omne nobilitate. fraude eorum
et cunctatione fieri ut hannibale decim manu italia
puntia habeat diutius ibi quam casthagine uix erit
habere fructum imperii progati marcello populu
romanum' bis cessum exercitui eius. aestiua uenusia
subtectis agere, Hanc tribuni oratione m ita obrut
marcellus commemoratione rerum suarum ut non roga
tio solum de imperio eius abrogando antequae re rectur
sed postero die consule me cum ingenti consensu centuriae
omnes crearent. additur conlegatum quintius crispinus
quintu prator erat. postero die prectores creati p. licinius
crassus crassus diuersopontifex maximus p. licinius uarus
sextus iulius cesar q: claudius comitiorum ipsorum diebus
sollicita ciuitas de &ruriae defectione fuit principium eius
rei ab arretinis fieri c. calpurnius scripserat. quibus pun
tiam pro pr. obtinebant. atque confestim emissus marcel
lus cos. designatus quirem inspicer& ac sidigna uider&tur
exercitum accito bellum ex apulia in &suriam transfer
r& eo metu compressi &rusci quieuerunt. tarentinorum
legatis pacem petentib: cum libertatem a legibus suis
responsum absenatu est. ut redirent cum fabius cos. ro
mam uenisset. ludi &romani et plebei eo anno in singu
los dies instaurati. aediles curules fuere cornelius gau
dinus et ser. sulpitius galba. plebei c. seruilio. seruiliu
negabant iure aut tr. pl. fuisse aut aedilem ee qd patre
eius quem trium uirum agrarium occisum abolis e circa
utinam ee opinio p nexe annos fuerat. uiuere atq: in
hostium potestate ee satis constabat. Undecimo anno
punici belli consulatum inierunt m marcellus quintu
ut numer&tur consulatus quem uiue creatus pnon esset.
Et quintius crispinus utris q: consulib: italia decreta
puntiae. et duo cos. prioris anni exercitus festiuus uenu
sie tum erat cui marcellus p fuerat. ita ut ex trib: eligi
rent duo quos uellent. festiuse cui tradi er&tur cui tarentu
et sallentinum puntiae uenissent. &c. ere puntiae ita diuise
prectoribus. p. licinio casso pontif. maximo peregrina
et quo senatus censuisset &. se x iulius cesari sicilia q: clau
dio flamini tarentum. progatum imperiu in annu ee q.
fuluio flacco. ut puntiam capuam qua& quinti pr.
fuerat cum una legione obtiner&. progatu ee. hosti
lio tubulo est. ut pro pr. in &suriam ad duas legiones
sc. ceder&. c. calpurnio pre rogatu &l. uecurio philo
nie st. ut pro pr. galliam tande puntia cu his de duab:
legionib: obtiner&. quibus pretor obtinuisset &. qd inl.

u&curio idem inc·aruncleio decretum absenatul atumq:
deprorogando imperio adpopulum est quipopulus ro
manus sardiniam puntiam cũduab: legionib: obti
nuerat, additum &adpsidiũ puntiae quinquagintanа
ues quassp̃. scipio exhispania misiss&; etp̃. scipioni &m̃.
silanosuae hispaniae sut quexercitus inannum decr&
scipio exoctogintanauib: quasut secum exitalia adducta s
autcaptas casthagine habebatquinquaginta insardiniã
transmittere iussus. quia fama erat magnumnaualem
apparatũ eo anno casthagine eẽ. cc. nauib: omnẽ orã
italiae siciliae sardineq: impleturos, et insicilia ita
diutisa resest; Sextocesari exercitus cannensis datus;
m̃. ualerius leumuseiquoq: enim prorogatum imperiũ;
classemq: adsiciliam erat nauium lxx obtiner&. adde
r&eo xxx naues quaeadtarentum priore anno fuerant,
cumea centumnauiũ classe siuider&ur ei predatum ip
afriamtraiecer&; etp̃. sulpicio uteadẽclasse macedoniã
greciamq: puntiam haber& progatum inannũ imperi
umest; deuab: quaeadurbem romã fuerant legionib:
pihilmutatũ; supplemẽtũ quoopus essent scriberent con
sules pmissũ una etuagintilegionib: eoanno defensũ
imperium romanũ est &p̃. licinio uaro. pr. urbẽmne
gotium datũ ut nauis longas. xxx. uetereș reficerent
quae osti. fuerant &xx. nouas pauis socias naualib: imple
r&. utquinquaginta nauium classe oram magis uicinã
urbi romanae tueri possi&, c. calpurnius uectius abarre
tio mouere exercitum nisi cum successor uenisset&; idem
et tubulo imperatum ut inde precipue cap̃er& pequa
noua consilia caperentur; pretores inpuntias pfecti
consules religio tenebat quodprodiis aliquod nunci
atis pion facile litabant, et ex campania nuntiata erant
capuaeduas aedis fostumae et mastuis& sepulchra aliqd
decaelo dicta, cumhisadeo minimis& iam reb: paruare
ligio inserit deos mures inaede iouis aurum rosisse casini
ex amen apium ingens inforo consedisse. et ostis murũ
postamq: decelo tacta caere uulturium uolasse inaede
iouis aulsinis sanguine lacummanasse, Horũ prodi
giorum causa diem unum supplicatio fuit pdiesaliquot
hostiae maiores sine lictione caesae diuq: nonimpetrata
pax deum incapita consulum. rep̃. incolomi exitiabilis
pdigioum euentus uestitę ludi apollina resq: fuluio ap̃
cornelio sulla p̃ populus romanus urbis primum facti
erant, inde omnes deinceps pretores urbani fecerant. sed
inunum annum uouebant dieq: incepto faciebant, eo
anno pestilentia grauis incidit inurbẽ agros q: quae
tam magis inmorbos longos quam inpmitiabilis euasit,
eius pestilentie causa et supplicatum pcompita. tota
urbe est etp̃. licinius uarus p̃r. urbis legem ferre ad
populum iussus ut ludi imp̃p&uũ instatam diem uoue
rentur; ipse primus iauouit fecitq: antediem testiũ no
nas quintilis sis dies deinde sollemnis seruatus, dear
retinis et fama indies grauior. et cum crescere patri
b:; itaq: c̃. hostilio scriptum est pediffer& obsides
abarretinis acciperẽt. et cum trader& romã deducendos
c. tarentius uarro cum imperio missus; cum qui ut uenit
extimplo hostilius legionem unam quae ante urbem
castra habebat signa inurbem ferre iussit. presidiaq:
loci si doneis dispositum in foro citatis senatoribus: obsi
des imperauit. Cum senatus biduum adconsideran
dũ tẽpus peter& autipsos extimplo dare aut sepostero
die senatorum omnis liberos sumpturũ edix̃. inde por
tas custodire iussit tribunis militũ prefectisq: socium &
centuriones p̃ sequinocte urbe exir&, sed segnius ne
glegentiusq: factum sep̃tem principes senatus priusq
quam custodię impostis locarentur: ante noctem cum li
beris euaserunt; postero die luce prima cum senatus
in foum citari coeptus es& desiderat ibinamq: eorum
uenerunt c& eris senatoribus: cxx. obsides liberis ipsorũ
acceptis traditisq: c. terentio romam deducendi; his om
nia suspectiora quamante fuerant insenatum fecit,
itaq: tamquam imminente & ruscotumultu legio
nẽ unam alterã exurbanis arretium ducere iussus
ipse c̃. terentius eamq: habere inpsidio urbis, C.
hostilium cumec&ero exercitu plac& totã puntiam

peragrare-etcauere nequa occasio nouarcupientib: res
daretur; c· tarentinusutarretium cumlegioneuenit·cla
uesq; postarū cummagistratusq; poposciscent·negantib: his
comparare afraude amotas magistratusq; quamm&legentia
interceditsse·ipsealiasclauesomnib: postisimposuit cau&q:
cumcura utomnia inpotestatesua essent; hostilium inten
tuusmonuit utmeo spem nonmoturos quicquam &ruscos
poner&·sinequidmoueriposs& cauiss& · Decarentinis
indemagna contentione insenatuactum·coram fabio defen
dente ipsoquosceperat armisaliusinfensis&pleriscq: aequantib:
eos campanorum moss paeneq: sō insententiam m·acilii
factūcēutoppidū p̄sidio custodiretur· tarentinisq: omnes
intramoenia continerentur; resintegra postea referretur·
cumtranquilliorstatusitalie ess& · Etdem·luio pfecto
arcistarentinae haudminore certamine actūēaliis sc̄ potantib:
prefectū qdeuis socordia tarentū pditū hosti e& · alii prē
miadecernentib: quopquinquennio arcē tutatus e&· maxi
mequeunius eiusopera tarentū receptū for& medijs adsen
sores nonadsenatumnotionē deceptumve dicentib: cuius
sententiae & fabiusfuit; adiecit tamē fateri se opera liui ta
rentū receptū qd amici eius uulgo insenatu iactassent; ne
q: enimreciputundū fuisse missamissum for& ,, Consulū
alter quintiuscrispinusadexercitūquemq· fuluiusflac
cus habuerat cūsupplemēto ipslucanosē pfectus; marcellū
alie atq: alie obiectoanimo religionesretinebant; inquib: qd
cumbello gallico adclastidiū aedemhonori &uirtutiuouis
s& dedicatio eius apontificib: impediebatur: qdnegabant
unā cellā duob: rectedicari quiasidecaelo tacta aut
pdigii aliquid inea facta es& difficilis purgatio for& · qd
utrideo resciuma fieri& · scire non possit& neq: enīduobus
pontificesfuisse deis rite una hostia fieri; ita addita uirtutis aedes
adpperato opere neq: tamenabipsoaedes ea dedicatesunt; tum
demūadexercitūquēpriore annouenusiae reliquerat· cum
supplemento pficiscitur; locros inbrutius crispinus oppugna
re conatus; quiamagnā famā attulisse fabio tarentū fere
batur· omnegenus tormentorū machinarūq: exsicilia arces
fierat· etnauesin idem accitae erant quaeuergentem ad
marepistem urbeoppugnarent; eam omissa oppugnatioest·quia
laetiumhannibal admouerat copias·et conlegā eductisse
ita aduenusiā exercitū fama erat·cūconiugi uolebat; itaq: ip
apuleiā exbrutiis reditū &inter uenusiam bantiamq: mi
nus trium miliū passuū interuallo·consules bimis castris con
sederant·ineadem regione &hannibal rediit aduerso ablo
cris bello ibi cōs· ambē ingenio ferocesppe cotidie ipsa certe
heare hauddubia spe siduob: exercitib: consularib: iunc
tis commississ& sese hostis debellare posse; hannibal quia
cummarcello bispriore anno congressus uicerat uictusq:
erat utcūeodēsidimicandū for& necspem nec mē exuano
haber& · itaduob: consulib: haudquaquā sese parem futurū
credebat · Itaq: totus insuasaftesuersus insidijs locū querebat,
leuiatamē pelia inūbina castra uario euentu fiebant· quibus ai
extrahi aestatem posse consules crederent nihilominus op
pugnari locros posserati · Cincius ex sicilia locrēs cū
classe traicer& scribunt; etutā bterra quoq: oppugnari moe
nia possent·a tarento pastem exercitusquae inpsidio erat
ducieo usserunt; eaita futura p quosdam thurinos compesta
hannibali cumessent·mittit adinsidendū abtarento uia-
tra mil'
sibisubtumulo petelle equitū duopeditū, in occulto locata;
inquē inexplorato euntes romani cumincidissent· adar
matorūcessa & ferme utui captialii dissipati fugapagros
saltusq: tarentum petiere; tumulus erat siluestris inter
punica & romanacastra abneutrisprimo occupatus· quia
romani qualisparseuis quaeuergers& adhostium castra
e&· ignorabant hannibal insidijs quiascastris apriorem
eum crediderat·itaq: nocteadimissas aliquot pumita
rumturmas medio insaltu condiderat· quorum inēdiu
pemo abstatione mouebatur· neautarma autipsipeul
conspicerentur· fremebant uulgo incastris romanis oc
cupandum eū tumulū eē &castello firmandū·nisi occu
patus abhannibale for& uelutincertis habe rent
hostem; mouit cares marcellum &conlegē; quinimis
inquit ipsicumequitib: pauciscexploratū·subiectaves
oculisnris cestius reddit consiliū · Consentienti
crispino cumequitib: ccxx· exquib: quadraginta

ſp regella nic&eri &ruſcierant p ficiſcuntur; ſecuti m marcellum tr mil · cōſ filiuſ & manliuſ ſimul et duo p fecti ſocium · l · arrenius & m auluſ; immolaſſe eodie quidam pdidere memoriam · cōſ · marcellū & prima hoſtia ceſa tecur ſine capite inuentum in ſecunda omnia conparuiſſe quae ad ſolent · aurigi etiā uiſū in capite · Hec idſane aruſpici placuiſſe qd ſecundum truncа & turpia extа miſſ leta apparuiſſent, C&erum · cōſ · marcellū tan tacupidita ſtenebat dimicandi cum hannibale uetnū quā ſatis caſtra caſtris cohlata creder & tum quoq; ualle egredien ſ ſignū dedit · uta dlocum mileſ e & paratuſ ut ſi colliſ inquem ſpeculatū iſſent placuiſſ & uaſa colligerent et ſequerentur: exiguum cāpiant ecaſtra · erat in de in colliſ apta undiq: & conſpecta ferebatuta; ſumidiſ ſpeculator Hequaquam inſpem tantae rei poſitus · ſed ſi quo ſua gof pabuli aut lignoū cauſa longiuſ a caſtris p greſſos poſſ & excipere · ſignum dat ut parit abutriſq: lateribꝫ: exori rentur; ſi non ante apparuiſſe quib: obuiſ ſa ſtugo ipſo conſurgendum erat · quam circumiſe quā abtergo in cluderent uiā; tumundiq: omneſ exoſti & clamore ſub lato impetū fecere; cum ineaualle conſuleſ eſſent · Ut neq: euadere poſſent inuagū occupatū ab hoſte · nec exceptū ab tergo circūuenti haberent · exerci tameꝫ diutius ceſtam̄ potuiſſ & ni coepta ab &ruſciſ fuga pa uorem & eriſ inecciſſ & ſi non tam̄ omiſſere pugnam deſecti ab &ruſciſ fregella nidonec integri conſuleſ hoſtando ipſiq: expaſte pugnando rem ſuſtinebant; ſed poſtquam uulneratoſ ambo conſuleſ marcellū & iam tranſfixū lancea plabentē exequo moribundū uidere tū & ipſi ppauci autē ſuperat & cum eriſpino conſule duob: iaculiſicto & marcello adoleſcente ſaucio & ipſo effugerunt · Inīfecti auluſ manliuſ tribunuſ · mil · & ex duob: p fecti ſociū manu ſauxiliuſ occiſuſ · arrenius captuſ et lictoreſ conſulum quinq: uiui in hoſtium poteſta tē uenerunt · & eri aut inīfecti aut cum conſule effugerī, equitū tres & quadraginta aut in pelio aut in fuga ceciderē. duo de uiginti uiui capti, Tumultuatū in caſtris fuerat

ut conſul ib: irent ſubſidio tum conlē & filium alterius conſulis, ſauciū ſe exiguaſq: in felice ſe expeditionis reliquias · ad caſtra uenientes ſcernunt; mors marcelli cui alio qui miſerabiliſ fuit tunc quod nec pa & ate maior tamen im ſe exaginta annis erat · Hec q: pu & eriſ prudentie duci ſtā impudeſe conlegamq: et ppe totam rem p · impcepſ de derat; multoſ circa unam rem p · Ambituſ fecerim · ſi que de marcelli moſ teuariant auctoreſ omnia exequi uelim; ut omitteā alioſ · c · laeliuſ triplicem geſtē rei ordinem edit unam tradita famā alteraſ ſcripta laudatione fi lii quirei geſtē interfuerit teſtia quā ipſi p inquiſita ac ſibi conpta ad feſt; c&erum ita famauarit · uttam̄ pleriq: loci ſpeculandi cauſa caſtris egreſſum omneſ inſidiis cir cumuentū tradunt; hannibal magnū terrorē hoſtibuſ moſte conſulis unius uulnerisq; alterius infectū eē ratuſ ne cui de eē occaſione caſtra intumulū inquo pugnatū erat extimplo transferit ibi munentū macelli corpus ſepelit · Criſpinuſ & moſte conlegē & ſuo uulnere territuſ ſilen tio inſequenti ſnoctiſ p fectuſ quoſ quoſ p ximoſ nanctuſ; montiſ in his loco alto et tuto undiq: caſtra poſuit; ibi duo duceſ ſagaciter mortē ſalē ad inferendam fraudem · Anuliſ marcelliſimul cū corpore hannibal potituſ erat · et uiſſigni errore nec dolus nec uirtus ā poenom & ueſ criſpinuſ circa ciuitateſ p ximaſ miſerat nuncioſ occiſū con legā eē anuliſq: eiuſ hoſtē portum̄ ne quib: litteriſ crede rent nomine marcelli cōpoſitiſ, paucoante hic nuntiuſ conſuliſ ſalapiam uenerat · cum litteꝛe ab hannibale al lataeſ marcelli nomine & compoſite, ſenēcte que diem illū ſecuturae & ſalapiam uenturum̄ militeſ eſſent qui imp ſidio erant ſi quo opera eorū opuſ e & ſenſere ſalapitani frau dem & abira defectionis modo ſed & iā equitū inīfectorū rati occaſionē ſupplicii p&ere · miſſo nūcio pfugā autē romanoſ ſine arbitrio militeſ quae uellent agerent · oppidanoſ p muroſ urbiſq: oppoſtuna loca inſtationibuſ diſponunt · cuſtodiaſ uigiliaſq: ineam noctē intēptiuſ ip ſtruunt; circa poſtā quā uenturū hoſtē querebantur · qd roboriſ inp ſidio erat · opponunt; hannibal quaſ tauigilia

fermeadurbēaccessit;primiagminiserantpfugeromano
rum&armaromanahabebant;hiubiadpostameſt uen
tumlatine omnesloquentesexcitantuigilesaperiq;: por
tamiubent consulemadesse · Uigilesiudutaduocēeorū
excitatitumultuari·trepidaremoliripostam cataracta
delectaclausaerat;eampastem uectib:leuantpastim fu
nib: subducunt intantāaltitudinissutsubire rectepos
sent;uixdumsatispetebat itercumpfugecestatim ru
unt ppostam;etcumdeferme intranssemt·remisso
funequosuspensaerat cataractamagnosonitucecī
dit · Salapitanialiqpfugasneglegenter exitinere
suspensāumerisutinterpacatosgerentesinuadunt
arma·alii etturrieiusposteq; muriq: saxissudib:·
pilisabsterrenthostem · Itaindehannibal fua
etipsefraudecapturusabiitpfectusq: adlocorumsoluen
dam obsidionem·quamancinussumma ui operibus
tormentoumq: omnigenere exsiciliaaduecto oppug
nass& · Magoniamhaudferme fidentirecenturum
defensurumq: seurbem·prima spesmoste nunciata
marcelli adfulsit;secutusinde nuntius.hannibalem
numidarumequitatu pmissoipsum quantūadcelera
re poss& cumpeditumagmine sequi · Itaq: ubi
primumnumida ſeditio speculissigno aduentare sen
sit·&ipsepatefacta repentepostaferox inhostis erum
pit;etprimomagissquiainprouisoidfecerat· quamqd
paruirtb: e& · ancepsceptamēerat · Deindeutsupue
nere numidę tantuspauor romanisest iniectus. ut
passimadmare acnaues fugerent relictis operibus
machinisq: quib: muros quatiebant;ita aduentum han
nibalis solutaIocrorum obsidioest · Crispinuspostquā
inbrutiospfectumhannibalem sensit exercitum cui
conlega prefuerat m̄ marcellum̄ tr: mil · uenusiam
abducereiussit;ipse cumlegionib:suis capuam pfec
tusuix lecticae agitationem pre grauitate uulnerū
patiens·romamlitteras demoste conlege scripsitquan
toq: ipse indiscrimine e& · Secomitiorumcausa p̄
posse romam uenire·quianecuie laborem passurū s

uideretur·ecdetarento sollicitus e& neexbruttis hanni
bal eo conuester& agmen;legatus opus eē adse mitti
uiros prudentes;cumquibus uell& dere p̄. loquere
tur;haelittere recitate magnum&luctū moste alte
riusconsulis fermetumdealtero fecerunt;itaq: &que
fabiumfiliumadexercitumuenusiammisserunt· &
adcos·tres legatimissisexiuliuscesar · l·licinius
pollio·l·cinciushalimetuscumpaucissantediebus
exsicilia rediss& · Hinuntiare consuli iussiutsi ad
comitia uenire romamnonposs&·dictatorem inagro
romano dicer& comitiorum causa;siconsul tarentū
pfectusesset&q: claudium pr̄. placere meam regionē
indeabducerelegiones: inquaplurimassociorum urbes
tueripossę eidem aestatem̄ ualeriuscumclassem centū na
uiū exsicilia inafricam transmisit·et adclupeam urbem
essentione facta·agrumlatae nulloferme obuioarmato
uastauit;indeadnaues raptim p̄datores receptiquia repen
te fama accidit classem punicā aduentare,lxxx erant
et res naues cumhis haudpeul clipea pspere pugnat ro
manus·x&xviii p̄ auib:captis fugatis aliscum mag
na terrestri nauali q: p̄dali urbem redit;eadē estate
&philippusimplorantib: achaeis auxiliū tulit quos
et machinaidas tyrannus lacae demoniorum finiti
mobellourebat·&aetolinauib:p̄ freti quodnaupactū
et patrasintfluit rhion incolę uocantesexercitu tra
iecto depopulatur attalū quoq: regem asiae quia &oli
summugentissiuę magistratuideū p̄xumo anno con
silio detulerunt· fama erat ineuropam tractur um ·
Obhecphilippo ingreciam descendenti adlabiam tā
urbem aetoli duce phyrria· quip̄tor ineum annum
cumabsenteattolo creatuserat occurrerunt;habebant
&altrato auxilia secum&ferme exromanaclasse ap̄.
sulpicio missos;aduersushunceducem atq: hascopias phi
lippus bisspspero euentupugnauit·admodū hostium
utraq: pugna occidit;indecum aetoli metu cō pulsi
lamiae urbis moenib: tenerent sesephilippus apha
lera exercitū duxit inmaliaco sinuis locusē quondā

frequenter habitatus ppē egregium postūtutasq: circa
stationes: et aliam opostunitatem maritimā ēt estremq:
eolegati abrege egypti ptolomeꝰ rhodusq: & athenensib:
rhodusq: & chiꝰ fuerunt ad dirimendum inēphilippū
atq: aetolos bellum adhibitus aba & olis et exfinitimis
pacificatora mv nander rex athanum, omniū autem
uon tanta paetoli scura erat ferociꝰ quam pingenuiꝰ gre
corū genti squam nephillippuꝰ regnumq: eiuꝰ reb: gre
ciae grauilibrati futurū immiscere tur · De pace dilata
consultatio est in concilia macherū concilio & locuꝰ & dieꝰ
cesta indicta interim xxx dierum indutie impetrate,
p fectuꝰ inde rex pthessaliambo & iam quo calchidem eu
boeae uenit ut attalum quem classem euboeam peti
turum audierat postib: & ut litorum adpulsu arceret &
Jp de pssidio relicto aduersus attalum si foste interim
traiecisset & p fectus ipse cum pauci sequitum leuisq: ar
mature argos uenit · Jbi curatione heroum nemo
rumq: suffragiꝰ populi adeum delata: quia se ma
cedonum ye geꝰ ex eaciuitate oriundaꝰ referē, hereiꝰ
coactis ab ipso ludicro extimplo regium p fectus est · ad
indictum multo ante sociorū concilīū, ibi de aetolico
finiendo bello actū · pecausa aut romaniꝰ aut attalo ip
trandi greciam eē, sedea omnia uix dum indutuꝰ
latiarum tēpore circūacto aetoli turbauere · post quā
et attalū aeginam uenisse & romām classem stare ad
naupactū audiuꝰ · rouocati enim in concilīū achaeorū
in quo & etē legationes erant quae ad phalara egerunt
de pace primi questiꝰ quaedam parua contra fidem cop
uentionis tempore induciarū facta: postremo negaꝝ
dirimi bellū posse · nisi messeniꝰ achaeip̄lū redderent ·
romaniꝰ restitueretur · at intanta scerdi · ledo & pleurato
arrhidae, enim uero indignū ratus philippuꝰ uictoꝰ
uictoriꝰ ibi ultro conditionēꝰ ferre · pe ante aquidē se
aut de pace audisse aut induciaꝰ pepigisse dix̄ · spem ullā
habentequi & uroꝰ aetoloꝰ · sed utomniꝰ socioꝰ restituꝰ habe
re & quietur ōꝰ · se pacisillo bellicausam quae fisse, ita in
fecta pace concilīū dimisit quatuor milib: armatorū
relictis ad pſidium achaeorū et quinq: longis nauib:
acceptis quasi ad cepiss & misenū p ad se classi casthā
gimensiū & ex hibi tynia abrege prusia uementib:
p nauib: statuerat naualy pelio lacessere romanos iam diu
in regione ea potentis maris · Jpse habito concilio argos re
gressus iam eorum adpetebat tēp quae celebrare uolebat
presentia sua ; Occupato rege apparatu ludorū & p dieꝰ
festos licenciuꝰ quam in tēbelli tēpora remittente animū
sulpiciuꝰ naupactop fectus classem abstulit ipsi litione
et chorumthum festilitatis effuse uastauit · Fama eiusrei
philippum abludisse iuit raptimq: cum equitatu p fectuꝰ
se subsequeditib: palatos passim pagos grauisq: p̄da
Aut quum hil tale metuerent ad ostus romanos compulit
in naues classis romana haud quaquā lete p̄da naupactū
redit, philippo ludorum quoq: qui reliquerant celebrita
tē quantecumq: de romanis tam uictorie paste famam
auxerat letitiaq: ingenti celebrati festi die sed magis & tā
quod popularitē dempto capitis insigni p̄r puraq: atq:
alio regio habitu æquauerat celeriss e in speciem quoni
hil erat iuse st ciuitatib: liberis p̄buiss & quae haud du
biam eo facto spem libratis ꝓ sis omnia intoleranda li
bidine foeda ac deformi tē effeciss · Uagabatur enī
cum uno aut altero comite p̄ maritas domos · dies noctesq:
et summittendo se imp̄riuatum fastigiū quominus conspec
tus eo solitior erat · celibatem cum alii suam ostendiss &
totā in suā licentiam uestierat, ꝓ neq: enim omnia eme bat
aut eblandiebatur · sed uī flagitiis adhibebat pericu
los umq: et uiris et parentib: mox incommoda seueri
tate libidini regie feciss e, uni & iā principi acheorum
erato adempta uxor nomine polychratia · ac spe regi
arum nuptiarū in macedoniam aspostata fuerat, per
hec flagitia sollemni nemeorū pacto pauciss q: additis
dieb: d̄r̄mas ēp fectus ad pſidiū aetolorū qd abeleis
ad citū acceptū q: in urbem erat eiciendū, Cl̄r̄ clea
das peneseum summa imperiebāt · acheiq: ad d̄r̄mas
regi occurrere · & elioꝝ accensi odio q dac & eriꝰ
acheis dissentirent · & infensi a & olis quos romanū quoq:

aduersusse mouisse bellum credebant ꝓfecti adv̄ mis coniunc
to exercitu transeunt larisum amnem quieleium agrū adv̄si
dimeo dirimit · primum diem quo finis hostium ingressi sunt
populando absumpserunt, postero die acie instructa adur
bem accesserunt · pȳe missis equitib: quibus equitando prūp
tū ad excursiones genus lacesserent genus ꝯ ecloꝝ ignora
bant sulpicium cum quindecim nauib: ab naupacto cv̄llenē
tra iecisse & expositis in terram quattuor milib: armatorū ·
silentio noctis ꝓ & conspicia gmen poss & intrass & limita quę
impulsa resingentem iecit terrorem, postquā int̄ & colos eos
qua romana signa atq: arma cognouere & primo recipere su
os suoluerat rex deinde contracto iam impetu, & colos & tra
lis illv̄riorum ideſt genus cęstamine cum urbe geri uidet &
suos & ipse rex cum equitatu in cohostem romanā incurrit, ibi
equus pilo traiectus cum ꝓlapsum ꝓcaput regem effudis
s & atro x pugna utrumq: accensa est, & tabromanis impetu
in regem facto. & pregentib: regis · ꝓ signis & ipsius pugna
fuit cum pedes int̄ equites coactus e & ꝓ pelumini ve, de in
cumiam impar cęstamen e & caderentq: circa eum multi
& uulnerarentur · raptus ab suis atq: alteri equo iniectus
fugit, eodie castra quinq: milia passuum a urbe eli orum
posuit, postero die castellum phv̄rcum uocant copias om̄s
e duxe quo agrestium multitudinē cū pecoꝝ ib: m & u popu
lationū compulsam audierat, eā incondītā inermēq: mul
titudinē primo stati terrore aduenientes cepit compensa
ueratq: eap̄da q dignominiae adelum acceptū fuerat, Diuiden
tipredam captiuosq: fuer autē hominū pecoꝝ is om̄s generis ad
milia xx. ꝓ mius ex macedonia uenit · eropum quendam
corrupto arcis presidiis qui ꝓfecto luchnidum cepisse tene
re. & dar siorum quos dam uicos. & dardanos etiā conciret
omisso igitur achaico bello relicti stam̄ xx. & quingentis
omnis conseris armoꝝ ī cum menippo & polipha nia ducib:
ad presidiū socioꝝ ꝓfectus ab dv̄ mis pachiam bo & iā que
& euboeam decumis castris · demetriadem in thessaliam pue
nit ibi alia maiorem adferentes tumultum nunciōs occurr̄
dardanos in macedoniā effusos ore stidem iam tenere ac
descendisse · in arge sta eum campū famāq: int̄ barbaros
celebrem e philippum occisū e expeditione ea qua populatoꝝ ib:
agri adsitionem pugnauit · in arborem inlatus imp & u equi ad
eminentem ramū coꝝ n̄ alterum galeae pȳe flegrī inuentum
ab & oloquodam pȳelatum q: in & olgiam adscerdileum cui no
tumerat insignē galeae flammā in̄fecti regis uulgauit ·
Post ꝓfectionem achaia regis sulpicius aeginam clas
se ꝓfectus cum attalo se se coniunxit · achaei cum ętolis
aeleis quę aut ꝓ cul messenę ꝓsperam pugnā fecerunt
attalus rex et p̄. sulpicius aeginę hibernarunt · exitu
huius anni. t · quintius cos. dictatore comitiorum
ludorum q: faciendorum causa dicto · l · manlio
torquato ex uulnere molitur · alii in campania mos tuū tra
dunt · id quod nullo ante bello acciderat duo consules si
ne memorando pelio interfecti uelut orbam rēm̄ p · re
liquerant · Dictator manlius magistrū eq: c · seruilium gem̄ tum aed · cūr erat dixit, Senatus quod ei primū e
habitus ludos magnos facere dictatorem iussit quos · m ·
aemilius · pr · urb · c · flaminio cū seruilio · cōs · fecerat ·
et in quinquennium uouerat, tum dictator et fecit lu
dos et in insequens lustrum mouit, Cęterum cum duo con
sulare s exercitus tam ꝓpe hostem sine ducib: eēnt · omnib:
alius omissis una precipua cura patres populūq: ingessit
consules primo quoq: tempore creandi · ut eos crearent
potissimū quoꝝ ūiustus satisfacta a fraude punica e &, cū
toto eo bello damnosa p̄ ppere ac feruida ingenia im pe
ratoꝝ um fuissent · tum eo ipso consules ꝑ ī ācupidi tate con
serendi cum hoste manū sine copia natā fraudē lapsos
esse · Cęterum deos immortales miserti os ꝓ hominis ro
manipepcisse innoxius exercitib: temeritatem consulū
ip sorum capitib: damnatę cum circumspicerent patres
quosnam consules facerent · longe ante alios eminebat · c ·
claudius nero · et con lega quae sebatur · et uirū quidem
eum egregia ducebant sed pramptiorem acriorib: q:
quam tempora belli postularent aut hostis hannibal ·
temperandum acre ingenium eius moderato & pruden
tiuiro adiuncto collega censebant, m̄ luuius erat multis
annis ante ex consulatu populi iudicio damnatus quā

ignominiam adeo aegre tulerat utrus migrar& ecp mul
tos annos ecturbe &omni co&u carer& hominum / Octauo
ferme post damnationem anno .m. claudius marcellus
& m̃ ualerius leuinus. cos. reduxerant eum in urbem sed
erat ueste obsolita capilloq: & barba ꝓmissa prese referens
inuultu habituque insignem memoriã ignominiae accep
tae. L. uetuius. & p̃. licinius censores eum tondere & squa
lorem deponere. & in senatum uenire fungiq: aliis publicis
muneribꝫ: coegerunt / sed tum quoq: aut uerbo ad senti
ebatur aut pedibꝫ: in sententia mabant. donec cognati ho
mines eum causa marcialium maraticum fama eius agere
tur stante cogit in senatu sententiam dicere. Tunc extan
to m̃e uallo auditus conuestit ora hominũ in se causam q:
sermonibꝫ: indigno iniuriam a populo factã magnoq: id
damno fuisse. quod tam graui bello ꝓ copera nec consilio
tali fuit. ꝙ iuuaret es p̃. e& /, c̃. neronine q: q. fabium m̃q:
m̃. ualerium laeuinum dari / Conlegas posse quia duos
patricios creari non licet& eandem causam in. c̃. manlio eẽ
prẽ quam quod recusasset& delatum consulatum recu ra
turusq: e&, egregium par consulum fore si m̃. liuiũ cum
claudio conlega madiunxissent, ꝓ populus mentionẽ
eius rei ostam a patribꝫ: est aspnatus, Unus eam rem inciui
tate is cui deferebatur honos abnuebat. leuitatem ciuitatis
accusans sordidati rei ꝓ commisertos candida mtogam in
uito offerre. eodem honore spẽnasq: congeri si bonum
ducerent. quid ita pnoxium comperissent quid ita male
credito prior consulatu alterum crederent. Haec ta
lia que arguentem et queremtem castigabant patres& m̃.
furium nemo rantes reuocatum de exilio patriam pulsã
se de sua restituisse. ut parentum saeuitiam sic patriꝫ pa
tiendo acferendo leniendam eẽ, admisi omnes cum clau
dio. m̃. liuium cos fecerunt, post diem festiuẽ eius diei p̃
torum comitia habita, prectores creati L. porcius licinus
manlius. t. et a hostilius catones, comitius pfecti fludisq:
factis dictator. & mag. equitum magistratu habierunt,
C. terrentius uarro in& ruriam p pl̃. missus ut ex ea
puntia hostilius tarentum ad eũ exercitum ir& quẽt.

manlius transmare legatus sit& uisereq: quae sibi gere
rentur: simul quo dolimpie ludicrũ ea estate futurũ erat
quod maximo co&u celebrar& ur. ut situ ophostẽ poss&
audir& id consiliũ utqui siculi bello ibi pfugia uttarenti
nicui ex legati ab hannibale essent. domos redirent. sci
rentq: sua omnia his quae ante bellũ habuissent reddere
pr. qua periculosissimus annus imminere uidebatur.
ꝓceq: consules in rep̃. erant. in consules designatos omnes
uersiquam primũ eos sostiri puntia& ꝓsciscere quã
quise orũ ꝑ puntiã. quẽ hostẽ haber& uolebant / De reconci
liatione& iã gratiae eorum in senatu actũ ẽ principio fac
to ãq: fabio maximo. inimicitie autem nobiles inter eos erant
& acerbiores eas in dies odia resq: liuio sua calamitas fecerat.
quod spretũ se in ea fortuna credebat. itaq: is magis implicabi
bat se erat. et nihil opus se eẽ reconciliatione aiebat. acrius
& intentius omnia gesturos timentes ne ex se mi
nime conlegę potestas fier&, Uicit tamen auctoritas senatus.
ut positis simultatib: communi consilio quae administra
rent rep̃. puntiae his non ꝑmixte ꝓuincijs: sicut superi
oribꝫ: annis sed diuersae extremis italiae finib: alteri ad
uersus hannibalem bruttiu lucanũ, alteri gallia aduer
sus hasdrubalem quem iam alpib: adppinquare fama
erat decernẽdã exercitum eduob: qui in gallia qui q: in& ru
ria e& addito urbano eligeret& quem mallent& qui galliã e&
sostitus cui bruttii puntiae uenissent& nouis legionibus
urbanis scriptis utriusmallent& consulum prioris anni ex
ercitũ sumeret& relictũ a cos. exercitumq: fuluius ꝑ cos
acciperet& eiq: in annum imperiũ e&, & c̃. hostilio cui
p& ruria tarentum mutauerant puntiã ꝓ arento ca
puam mutauerunt legionibus data ẽ cui fuluius ꝓximo
anno ꝑfuerat. de hasdrubalis aduentu in italiã cura in dies
crescebat. massiliensium primũ legati puntiauerunt
eum in galliam transgressum erectosq: aduentu eius
quia magnum pondus auri attulisse dicerẽtur ad mer
cedem auxilia conducenda gallorum animos. Missi
deinde cum his legati abroma sex amistius& m̃. raecius
ad rem inspiciendã rettulerant mississe cum massi

uensib: ducib: quiphospites eorum principes gallo
rum omnia explorata referrent; pcompto habere
has drubalem ingenti iam coacto exercitu pximo uere
alpes traiecturum; pectu eius quicquā aliud morari nisi
quod clausae hieme alpes essent · Jp locū. m. marcellu
s · aquilius paetus augur creatus inauguratusq: & cū
cornelius dolabella rex sacrorum inauguratus est
in locum · m · marcii quibiennio ante mostuus erat · Hoc
eodem anno elustrū conditum est a censoribus: p sempro
nio tuditano & m · cornelio & hego censa ciuium capi
ta CXXXVII milia centum octo minor aliquanto
numerus quam quiante bellū fuerat · eo anno primū
ex quo hannibal in italiam uenisset &; comitiū tectū ē
memoriae p ditū est · et ludos romanos semel instauratos
abaedib: curulib: qūe metello & c · seruilio & plebeis ludis
biduum instauratū ae mamilio & m · cecilio metello aed pl ·
et tria signa ad caeteris fidem dederunt · & i ou is epulum
fuit ludorum causa · Consulatum inde ineunt · c ·
claudius nero & m · liuius iterum; qui quia designati; puin
tias sostitierant · prętores sostitiuisserunt; c · hostilio urba
nę uenit addita et peregrinauit res impunitias exire
possent; a hostilio sardinia · c · mamilio sicilia · l · porcio
galliae uenit; summa legionū triū & XX · ita prouintias
dimissa ut unae consulum essent quattuor; hispania
habere & binas tres prętores in sicilia in sardinia & gallias;
duas c · terentius in & ruria duas quintus fuluius circa
tarentū & sallentinos; unam c · hostilius tubulus capuae;
duae urbane ut scriberentur; primis quattuor legionib:
populus tribunos creauit ut inc & eras consules; miserunt ·
Priusquā consules; pficiscerentur; pouendiale sacrū fuit ·
qui a uehis de caelo lapida uerat · sub unius pdigii ut fit
mentionē alia quoq: nuntiata; mentu rum; saedem io
uis & lucum maricae i · te; matelle murū & posta de caelo
tacta; mentur nenses; terribilius quod essi & adicie bant
sanguinis riuū impostā fluxisse · & capuae lupus nocte
postam ingressus; uigilem laniauerat · Haec pcura
ta hostius maioub: pdigia & supplicatio diem unū fuit

ut ex decreto pontificū inde iterum nouendiale instau
ratū quod in marmoreo lapidib: ut sum pluvie liberatas
religione mentes; turbauit rursus; punctatū infantē ē
quadrimo parem pce magnitudine tam mirandū quā
quod is quoq: ut sinuessae biennio ante incestus ma san
femina e & natus erat · Jd uero haruspices; ex & ruria
adciti foedum acturpe; p digium dicere extorrē agro
romano; p cul terrae cum tactu alto mergendū utuū in
arcā condidere; puectumq: in mare pierunt · De
creuere item pontifices; ut uirgines; ter nouene p urbē
euntes; carmē canerent; ideum in nouistato us aede
discederent conditū ablui o po & a carmen tacta dece
lo aedis in auentino iunonis regine; p digiumq: id in matro
nas; p tinere haruspices; cum respondissent donoq: diuā
placandā c · aedilium curedicto in capitoliū conuocate
quib: in urbe romana intraq: decimum lapidē a urbe
domicilia essent · ipse in sequinq: & XX · delegerunt
ad quas ex doti b: stipem conferrent; inde donum peluis
aurea facta lataq: in auent in umpure caste; q: a matronis
sacrificatum; confestim ad aliud sacrificiū eidē diuae ab
decemuiris edicta dies; cuius ordo talis fuit · ab aede apolli
nis boues; femine albe duae posta carmen tale in urbē
ductae; poste as duas signa cupressea iunonis regine;
postabantur; tū septē & XX uirgines; longa in dute
uestē carmen in iunonem regina canentes; ibant; illa
tempestate forsitan laudabile rudib: ingeniis; nunc
abhorrens & inconditum si referatur · uirginū ordi
nē sequebantur X · uiri coronati laurea prętexta
tiq: apposita lugario uico in forum uenere · in foro pom pa
constitit & p manus; restes data uirgines; sonū uocis pul su
pedum modulantes; intercesserunt; inde uicorum sco uel abro
gi pbouarii fouī in cliuū publicium atq: aedem iunonis
reginae prectu; bidua e hostiae ab X · uiris immolatae ·
& simulacra cupressea in aedem inlata; Deis triae pla
catis dilectū consules; habebant · acrius intentiusq: quā
prioribus; amo quisquā meminerat habitū; Nam & bel
li terror duplicatus; noui hostis; in italia aduentu & minus

iuuenturiſſent unde ſcriberent militesq; colonoſ & iam maritimoſ quiſacro ſanctam uacationem dicebantur habere dare militesq; cogebant; quib: recuſantib: edixere indiem ceſtam utroquoquiſq: iure uacationē haberet & adſenatum deferret &, eadie adſenatū hipopuliuenerē, oſtenſiſalienſiſanctiaſ anxuraſ mentur nenſiſalienſiſ ſinueſſanuſ & abſuperomari ſenenſiſ. cumuacationeſſuaſquiſq: populuſ recitaret & nulliuſcum inimalia hoſtiſ eſſet & preteritia temoſtienſemq: uacatio obſeruari eſt, et earumcoloniarū iuniores iure iurando adactiſupra dieſ xxx. ponpnocaturoſſe extra moenia coloniaeſuae donechoſtiſint talia eē, cumomneſ cenſerent primoquoq: tempore conſulib: eundum adbelluinam & haſdrubali occurrendum eē deſcendenti abalpib: negalloſ ciſalpinoſ neue & ruriam erectam inſpem rerum nouarum ſollicitaret, ethannibalem ſuoppriō occupandum bellum neemergere exbruttiſ atq: obuiam ire fratri poſſet, huiuſcunctabatur parū fidenſ ſuarū pumtiarū exercitib: conlegam exduob: conſularib: egregiſ exercitib: et teſtiocuiq: claudiō ſtarenti prē eē & electionē haberet & intuleratq: mentionē deuolonib: reuocandiſ adſignaſ ſecūſ liberampotestatem conſulib: fecit & ſupplendi undeuellent & eligendi deomnib: exercitib: quoſuellent pmutandiq: expuintiſ quoſē erēp. cenſerent eē traducendi, omnia cumſumma concordia conſulum acta uolēntiſ inunā deuicesimā & xx. legioneſ ſcripti, magnirōriſ auxilia exhiſpania quoq: apud ſcipionē liuiomiſſa quidam adidbellum auctoreſſunt octomilia hiſpanorum gallorumq: & duomilia delegione militū equitū x. mixtoſ numidaſ hiſpanoſq:, lucretium haſcopiaſ nauib: adduxiſſe & ſagittariorum funditorumq: ad xxx. exſicilia c. mamilium miſiſſe, auxerunt romae tumultū litteraē exgallia allate ab L. populo. pr̄ Haſdrubalem mouiſſe exhibernis & iam alpeſ tranſire. octomilia ligurum conſcripta armataq: comunctura ſe tranſgreſſo initaliam eē. piſimittere retur inli gereſ quieoſ bello occupar &, ſecum inualido exercitu quoadtutum putar & p greſſurum. Haelittereē conſules rapidim confecto dilectu maturiuſquam conſtituerant exire & in pumtiaſ coegerunt eamente utriq: hoſtē inſuapumtia continer & neq: coniungi aut conferre inunum uireſ pateretur, plurimum inea re ad iuuit opinio hannibaliſ quod & ſiea eſtate tranſiturū initaliam fratrem crediderat recordando q; ipſe intrantſitu nunc rhodani nunc alpium cum heminib: locisq: pugnando ppquinq: menſeſe exhauſiſſet & haud quaquā tamfacilē matrumq: tranſitum expectabat. ea tardiuſ mouendi exhibernis causa fuit. Cæterum haſdrubali ceſſua & aliorum ſpe omnia celeriora atq: expeditiora fuere, nam primum receperunt modo aruernis eē deincepſ quę alie gallicę atq: alpinę gentes, ſed & iam ſecute ſunt adbellum, & cum munita pleraq: tranſitu fratriſ quae antea inuia fuerant ducebat. cum & iam duodecim annorum adſuetudine puiſſet alpib: facili intermiſſa iam tranſibant hominum ingenia, inuiſitataq: amq: antea alienigeniſ necuidere ipſi aduenā inſua terra adſuetudine omni generi humano inſociale ſerunt, et primo ignari quo poenuſ pger & ſuaſ rupeſ ſuaq: caſtella et pecorum hominumq: pdāp & i crediderant, fama dein de punicibelli quoduodecimū annū urebatur ſatis edocuerat uiamtantū alpiſ eē duaſ pualidaſ urbeſ magno inter ſe mariſ terrarumq: ſpatio diſcretaſ de imperio et opib: ceſtare, haec cauſae aperuerant alpiſ haſdrubali. ceterum quodceleritate itineriſ p fectū erat id mora adplacentiam dum fruſtra obſidet magiſ quam oppugnat corrupit. Crediderat campeſtriſ oppidi facilem expugnationē eē & nobilitaſ coloniae ipſi duxerat eum magnū ſe excidio eiuſ urbiſ terrorem cēteriſ ratum iniectur ūſ nompſe ſoluī ea oppugnatio impedit. ſed hannibalem poſt famā tranſituſ eiuſ tanto ſpe ſua celeriorem iam mouentē exhibernis continuerat, quippe reputantē piſ ſoluī quālenta urbiū oppugnatio eſſet. ſed & iā quā ipſe fruſtra eandē illā coloniā abterebiauctor regreſſuſ tempta ſſet,

Cōsules diuersissimis rib: pfecta urbe uelut in duo partē
bella distenderant curas hominum simul recolentiū quas
primus aduentus hannibalis iuuenilis & italię cladis simul
cum illa angere & curaquos tam ppitios urbi atq: imperio
foret deos eodem tempore utrobiq: resp· prospere gerere
tur· adhuc aduersa secundis pensandorum adicit tempus
extractam ee· cum in italia aduersa sumendum et cannas
pcipitas & romana res prospere bella in hispania pro
lapsam eam erexisse · Posteaquam in hispania alia
supalia clades duob: egregiis ducib: amissis duob: exer
citus ex pastedeles & multa secunda in italia sicilia q:
gesta quas p satarem excepisse & ipsum in tm alluī loci
quod in ultimis terrarum oris alterum bellum gere
retur spatium dedisse ad respirandum· nunc duo
bella in italiā accepta duo celeberrimi nominis
duces circumstare urbem romanā & unū in locū
tot āpericuli molem omne onus incubuisse· quorum pri
or uicisse & intra cum altero iuncturum interrebat· ego ex
muso animus lugubris duorum consulū funeribus his anxii
curis homines digredientis in pugnam consules pro
secuti sunt· memorię pditum sed plenum adhuc ire
inclusi mī · liuium ad bellū pficiscentē monenti q:
fabione prius quam genus hostiū cognouisse & teme
re manus conserere & · respondisse · ubi primū hosti
ū agmen conspexisse & pugnaturū cum quereret & ur
quae causa festinandi ee· aut ex hoste egressa gloria
inquid aut ex ciuib: uicisse gaudium meritū ceste & si non
honestū capiam· priusquam claudius consul in puinciā
uenit & pextremū finē agri larinatis ducentē in sallentinos
exercitū hannibalē expediisse cohostib: ad ostus c · hostili
us tubulus in posito agmine terribilē tumultū intulit·
ad triginta miliū hominū occidit· mouēsigna militaria
cepit· mouerat ex hibernis ad famā hostis q: claudius qui
purbes agri sallentini castra disposita habebat· itaq: ne
cū duob: exercitib: simul confligeret & hannibal nocte
castra ex agro tarentino mouit atq: in bruttios concessit·
claudius in sallentinos agrū conuestit· hostilius capuā
petens obuius aduenit· iam fuit cōs· claudio ibi ex utroq:
exercitu electo peditū quadraginta milia & equites qui
b: cōs· aduersus hannibalē gereret & reliquas copias hos
tilius capuā ducere iussus utq: fului op cōs· traderet &
hannibal undiq: contracto exercitu quē in hibernis
aut in pōsidiis agri bruttii habuerat· in lucanos ad gru
mentū uenit spe recipiendi oppida quae p metū a ro
manis defecissent· eodē aduenus ia cōs· romanus ex
ploratis itinerib: contendit & x· fere & quingentos
passus castra locat ab hoste · Grumū ti moenib: pope
iniunctum uidebatur· poenorum uallū quingenti pas
sus inter erant castra punica & romana· in tē iacebat cam
pus colles imminebat· nudi sinistro latere casthagi
ensium dextro romanorū· neutri suspecti q d nihil sil
uę p eq: ad insidias latebraru habebant· in medio cāpo
abstationib: pcursantes cessatim haud satis digna dic
tu serebant· id modo romanum quaerere appetebat p e
ab ire hostē pater et ur· hannibalę in decupiens totis uiribus
in aciem descendebat· tū cōs· ingenio hostis usus· quo
minus intam aptis collib: timeri insidiae poterant
quinq: cohortib: additis quinq: manipulis nocte iugū
superare & in auersis collib: considere iub & tēpus ex sur
gendi ex insidiis· et adgredi hostē · ei· claudiū asellū
trī· mīt · & p· claudiū pf · socium edoc & quos cū his mitte
bat· ipse· luce prima copias omnes peditū equitum q:
in aciem eduxit· paulo post & ab hannibale signū pugnę
p positū e clamorq: in castris ad arma discurrentiū est
sublatus· inde equites pedes q: cessatim postremi uere ac palati
p campum pperare ab hostibus quos ubi effusos· cōs· uide·
trī· mil · testię legionis· c· aruncule io imperat · ut eq tes
legionis quanto maximo imp & u possit in hostē emittat·
ita peditum modo incomposito & toto passim se campo fu
disse· ut sterni obteriq: priusquam instruantur possint·
Nondum hannibal e castris exierat cum pugnantiū cla
morem audiuit· itaq: exercitus tumultū raptim ad hostē
copta sagitam primos occupauerat· equestre terror peditū
& iam prima legio et de extra ala peliū inibat· incompositi

hostes utrumq; aut peditu aut equitu casus obtulit · ita conser-
manus cum esset pugna subsidiis expurrentium adcessamen
numero augetur, pugnantisq: quod nisi mutare exercitu
et ducu uteri haud facile est inter tumultu ac terrorem in
struxissent hannibal iii. cohortium ac manipulorum decur
sum e colle clamor abtergo auditus metum ne inter cludere
rentur castris iniecit & indepauor incussus & fuga passim
fieri coepta est, minorq: cedes fuit quu appinquitas castro
rum breuiorem fugam pulsis fecit, equites enim tergo in
herebant intransuersa latera inuaserant cohortes secundis
collibus: uia nuda ac facili decurrentes etiam supra octo milia
hominum occisa · supra septingenti capti signa militaria VIIII ·
Adempta · elephanti & iam quorum nulli usus in pentima ac
tumultuaria pugna fuerat quattuor occisi duo capti, circa
romanorum sociorumq: uictores cecidere, postero die poeni
queuit · romanus maciem copiis ductis · postquam neminem
signa contra efferre uidit spolia legi cesorum hostium & suorum
corpora conlata in unum sepeliri iussit, inde insequentib:
continuis dieb: aliquot instituit postis utpote inferre signa
uideretur · Donec hannibal festa uigilia crebris ignibus
tabernaculisq: quae pars castrorum a hostis uergebat &
numis dispauci squi in uallo postisq: se ostenderent relictis pfec
tus apuliam petere intendit, ubi in luce · successit uallo roma
na acies · et numide ex composito paulis p · impostis se
uallo q: ostentauere · frustraq: aliquamdiu hostes cetatis
equis agmen suorum insecuntur, consulib: silentium in castris &
ne pauco squidem qui prima luce obambulauerant paste ulla
cernebat · duob: equitib: speculatum in castra p̄missis · post
quam satisfacta omnia ee exploratum e inferri signa iussit ·
tantumq: ibi moratus dum milites adp̄dam discurrunt · re
cepit deinde cecinit · multoq: ante noctem copias reduxit,
Postero die prima luce pfectus magnis itineribus: fama & ues
tigia agmini sequens haud procul uenusiam hostem insequitur,
ibi quoq: tumultuaria pugna fuit · supra XX · poenorum
caesa; inde nocturnis montanisq: itineribus: poenus ne locum
pugnandi dare & metapontum p&uit, hanno inde is enim p̄sidio
eis locis p̄fuerat imbruttios cum paucis ad exercitum nouum copia
randum missus hannibal copias eius ad sua sadditis iuuentu
re & roquibus uenerat itineribus repetit · atq: inde canusium
pcedit nunquam nero uestigius hostis abstiterat & quę fuluium
cum meta pontum ipse pficiscens & ur inlucanos ne regio ea sine
presidio ee & arcessiebat · Interhec abhasdrubale post quam
placentię obsidione abscessit quattuor galli equites duo
numidae cum litteris missi ad hannibalem cum p medium hostem
totam fere longitudinem italiae emensi eent · dum meta
pontum cedentem hannibalem sequuntur incertis itineribus: ta
rentum delati ad agros pabulatoribus: romanis ad quintum
claudium p p̄r. Deducuntur, eum primo incertis implicantes
responsis ut metus tormentorum admotus fateri ueracoegit · edo
cuerunt litteras se abhasdrubale ad hannibalem ferre, cum
his litteris sicuterant signatis · L · uergimo tr. mil. · du
cendi ad claudium cos. traduntur, duae simul turmae sam
nitium p̄sidii causa missae, quibus ad cons. puenere litterae
quę electę pimi p̄tes · & ex captiuis pcunctatio facta · tum claudi
us pro imo tempus ee rei p̄. Ratus quo consilius ordinarius
puintiae suae quisq: finibus pexercitus suos cum hoste desti
nato ab hoste absenatum bellum gerer & · Audendum aliquid
in pui su inopinatum q̄d coeptum pro minorem apud ciues quam
hostis terrorem facer & p p̄ & ratum in magna l & itia ex mag
no metu uester & litteris hasdrubalis roma ad senatum missis.
Simul & ipse patres conscriptos quid parare ee doc & · ut
cum in umbria se occursurum hasdrubal fratri scribat ·
legionem a capua roma arcessant · dilectum rome habeant ·
exercitum urbanum ad narniam hosti opponant · Haec
senatus scripta p̄missi itinere pagum larinatem · marrucinum ·
frentanum p̄ rutilianum q: exercitu ducturus erat · ut omnes
ex agris urbibusq: commeatus paratos militia ad suescen
dum in uiam deferrent · equos iumenta q: alia pducer &
uehiculorum fessis copia ee, Ipse deforo exercitu ciuium
sociorumq: q̄ robur erat delegit · sex milia peditum x equi
tes p̄nuntiat occupare se inlucanis p̄xima urbem punicam q:
ne a p̄sidium uelle ut ad iter paratiomnes essent pfectus
nocte flexit in picenum, & cos. quidem quantis maximis
itineribus: poterat ad conlegam ducebat · relicto q: cetio

Legato quicastris p̃ęẽ&romae haud minus terroris ac
tumultus erat quam fuerat biennio cum castra punica ob
iecta romanis moenib: postisq: fuerant, neq: satis con
stabat animis tam aut audacter consules laudarent
uituperarent ꝓ apparebat quonihil iniquius est.
exeuentui famā habiturum: castra prope hanniba
lem hostem relicta sine duce cum exercitu cui de trac
tum for& omne quod roboris quod floris fuerit.
et consulem in lucanos ostendisse iter. cum picenum & gallū
pcem & castra relinquente minulla alia retentora quā erro
re hostis qui ducem in deat q: exercitus pastem abess & ig
norar& quid futurum sit dpalam fiat. et aut insequi ne ro
nem cum sex milib: armatorū p fectū hannibal toto ex
ercitu uelit aut castra inuadere p̃de relicta sine uiribꝫ
sine imperio. sine auspitio uetere seruus belli clades: locos
p̃ximo anno infecti terrebant. Et ea omnia accidisse.
cum unus imperator unus exercitus hostium in talia ea&
Nunc duo bella punica facta duos ingentes exercitus.
duos ꝑ pe hannibales in talia eē quippe et hasdrubalē
patre eodem hamilcare genitum aeque impigrū ducē p
tot in hispania romano exercitatum bello gemina uictoria
insignem duob: exercitib: cum clarissimis ducib: dele
tis. Iam itineris quidem celeritate ex hispania & conci
tatis ad arma gallicis gentib: multo magis quam hanniba
lem ipsum gloriari posse, quippe in his locis hunc coegis
se exercitum quib: ille maiore mpaste militū famę ac
frigore. quae miserrima mostis genera sint amisis&,
Adiciebant & imperiti rerum hispanie aut cū ignoto du
ce. c. neronē congressurum, sed quem in alio impedito
deprensus foste haud secus quam puerū conscribendis fal
lacib: conditionib: pacis. frustratus eludisse. omnia ma
iora etiam uero p̃sidiali ostiū mora suam & u in̄pte semp
in̄pedeteriora inclinato ducebant, nero postquam tantum
in tua lli ab hoste fecerat uidere gi consiliuum satis tutū eē
paucos milites alloquitur, negat ulluus consiliū imperatoris
in speciem audacib: ve ipsa tōtius fuisse quā suū ad cestam
eo sse uictoriam ducere. quippe ad quod bellū collega non
ante quā ad sati& item ipsius pediti atq: equiti dare absen
tu copie fuissent maiores instructioresq: quam si aduersus
ipsum hannibalē ir& p fecturus sit, eo ipsos quantum eum q:
uirium momenti addiderint rem omnē inclinaturos, audi
tum modo in acie. quam ne ante audir& ur daturū operā alte
rū cōs. et alterū exercitui aduenisse. haud dubiam uictoriā
facturū fama belli conficere. et parua momenta in spem me
tuq: impellere animos. glorie quidem ex re bene geste pastes.
fructuppe omnē ipsos laturos. semp quod postremū adiec
tum sit id remtotam uideri traxisse, cernere ipsos quo concur
sui qua admiratione quo fauore hominum iter fuit celebre
tur, et herculem instructa omnia ordinib: utrorū mulie
rum q: undiq: ex agris effusorum in tuota & p̃ces & laudes
ibant illos p̃sidia reip̃. un dices urbis romane imperiq:
appellabant. in illorum armis dextrisq: suam liberorum
suorū salutē ac libertē repositā eē, Deos omnes deasq: pre
cabantur ut illis faustum iter. felixq: pugna. matura ex hosti
b: uictoria eē, et damnarentur q: ipsi uotorum q: ꝑ his
suscepissent, utque ad modum nunc solliciti ꝓsequerentur
eos. et a paucos post dies leti ouantib: uictoriam obuiā irent,
mutare. Inde ꝓsequisq: & offerre & fatigare precib: ut
que ipsis ut̃ tisq: usui essent absq; potissimum sumerent.
benigne omnia cumulata dare. modestia cessare milites
ꝓ nequid ultra usum necessarium sumer& ꝓ nihil morari. nec
ab signis nec sub sistere cibum capientes. diem ac noctem ire,
uix quod sati ad naturale desiderium corporū eē& qui&
dar&, et ad collegam p̃ missi erant qui nuntiarent aduen
tū ꝓ cunctarentur q̃ de lam an palam. in̄ diu an noctu
uenire an esse uell& isdem an alius consilio castris. nocte
clamināre melius uisum est, esse ap castra abluto cōs.
data erat. ut tribunus tribunum. centurio centurionem.
eques equitem pedes pediti ē acciper&, ꝓ neq: enim dilatari
castra opus eē. ꝓ hostis aduentum alterius consulis senti
r&, et co hostis ad plurium manu sto tot dentiū facilior fu
tura erat quod claudianus exercitus ꝓ nihil ferre p̃ter
arma secum in expeditionem tulerat, ceterum in ipso itine
re aut cum uoluntaris agmen erat. offerentib: ultro se se

exuctcrib: militib: ꝑfunctis iam militia: etiuuenib: quos
cestatim nomina dantis: siquorum corpoꝝ species robor̄q:
uiriū aptum militiæ uidebatur conscripserat; Aosenam
t̄ṗ̄ castra alterius consulis erant & quingentos ferme in
depassus hasdrubal aberat; itaq: cum iam adpropinquar&
tectus montib: subsistebat. Hero, neante noctem castra ingre
deretur. Silentio ingressi absuisquisq: ordinis hominib:
intentoria abducti: cum summa omniū l&itia hospitalit̄
excipiuntur; posterodie consiliū habitum cui&. L. por
cius licinius. pR. adfuit; Castra iuncta consulum castris
habebat. Et ante aduentum eorū ꝓloca alta ducendo exer
citū modo insider& angustos saltus ut transitum claudere&
modo ablatere aut a tergo carpere& agmen ludificatus
hostem omnib: astib: belli fuerat; istum in consilio aderat.
multoꝝ eo inclinant sententiae utdum fessum uia acuigi
lius reficer& militem nero simul & adnoscendum hostem
paruos sibi sumer& diez tempus pugnae differretur; Hero
ro nonsuadere modo sed summa operare instabat. Hecon
silium suū quo diutum celeritas feciss& temerarium mo
rando facerent; errore quinondiutur nus futurus eet
ueluttor pentem hannibalem in castra sua sine duce relic
ta adgredi ꝓ ad sequendum se iter intendisse; antequā
se moueat deleriq: in apuliam q̄ ꝓplatando spatium hosti
d& eum & illa castra ꝓdere hannibali & aperire in gallia
ter. ut potium ubiuelit hasdrubali coniungatur; Extī
plo signum dandum & eundum in aciem abutendumq:
errore hostium absentiumq; dum neq: illi sciant cū pau
ciorib: ꝓ hic cum pluribus: & ualidioꝝb: rem ee; consilio
dimisso signum pugnae ꝓponitur. confestimq: in aciem
ꝓcedunt; iam hostes ante castra instructi stabant; moram
pugnae attulit qd hasdrubal ꝓuectus ante signa cum pauci
equitib: scuta u& era hostium notauit quae ante ꝓnuide
bat & strigosiores equos. multitudo quoq: maior solitā uisa;
sus ci tatus enim id qd erat receptui ꝑpere ceciit. Ac misit
ad flumen unde aquabantur. ubi & excipi aliqui possent
& notari oculos si quid foste adustioꝝ colouꝝ ut ex recenti
uia eet; simul circumueh ꝑ cul castra sub& speculari q:

ꝑ cum aucti aliqua ꝑte si t uallum & ut ad eandem dant semel
bis ne signum canat in castris ea cum ordine omnia essent.
castra nihil aucta errorem faciebant, bina erant sicut
ante aduentum cōs alterius fuerant una liui. altera. L.
porci ne utri quicquam quo latius tender& ut ad mu
nimenta adiectum illud u& erem duce ad su& umque
romano hostium ut quod semel in ꝓtus castris signum.
bis consularib: referebant ceciisse & quonammodo al̄
ab hannibale abscessiss& cura angebat. minime id qd erat
suspicari potera t̄ tangere i frustratione hannibalem elusū.
ut ubi dux ubi exercitus e& cum quo castra conlata habu
erit ignorar& ꝑfecto haud mediocri clade absterritū
insequi non ausum magno pere uereri ꝓpditis reb: seru
ipse auxilium uenisse & romanisq: eadem iam fortuna
in italia quae in hispania e&, interdum litteras suas
ad eum non peuenisse credere. inceptisq: hos consulem
ad se se opprimendū adcelerasse; his anxius curis. ex
tinctis ignib: uigilia prima dato signo ut acti ua sa col
ligerent signa ferri iussit; inter pidatione & noctur
no tumultu duces parum inte ad seruat; al̄ in destinatis
tam ante animo latebris subsedit. al̄ parua da nota me
taurū flumi tranauit, ita de sestū abductib: agm̄ primo
ꝓ agros palatur. fessiq: aliquot somno acuigilius ster
nunt corpora passim. atq: infrequentia relinquunt
signa; hasdrubal dum lux iam ostendentis signa ferre
iub&. Et ꝓ stuosi amnis sinus flexusq: cum errorem
uoluens haud multū ꝓcessiss& ubi prima lux transtū
opostunum ostendiss& transiturus. Sed cum quanta
mare abscedebat tanto altioꝝb: coercentib: amnem ri
pis non inuenit& uada diem ferendo. spatium dedit
ad sequendum se se hosti; Hero primum cum omni equi
tatu aduenit. porcius deinde ad secutus cum leui arma
tura; quicum fessum agmen carperent a b omni pa ste.
incursarent q: & iā omisso itinere qd fuga simile erat.
castra metari poenus in tumulo sup fluminis ripam
uell& aduenit liuius peditum omnib: copiis ꝓ oniti
neris modo sed ad conserendum extimplo peliū instructis

armatisq: sedubi omnes copias coniunxerunt directaq: acies
est. Claudius dextro incornu Liuium sabsinistro pugnã instruit·
media acies pretoriu tuenda data· Hasdrubal omissa
munitione castrorum postquam pugnandũ uidit· in pri
ma acie antesigna elephantos conlocat· circa eos laeuo incor
nu aduersus Claudium gallos opponit haud tantũ iis fidens·
q̃ quantum abhoste timeri eos credebat; sinistrũ cornu
aduersus m̃· Liuium sibi atq: hispanis sibi maxime inue
tos e militem spem habebat sumpsit; ligures in medio post
elephantos posuit sed longior quam latior; acies erat; gallos
p minuens collis tegebat· ea fronte quam hispani tenebant
cum sinistro romanorum cornu concurrit; dextra
omnis acies extra peliũ eminens cessabat· colli sup po
situs arcebat q̃ ea aut fronte aut latere adgrederentur;
inter Liuium hasdrubalem q: ingens contractum cestaũ erat·
atrox q: cedes utrimq: edebatur; ibi duces ambo par sima
ior pedite equitumq: romanorũ ibi hispanius & usmi
les pertaesq: romane pugne· & ligures duri in ar
mis genus eodem uersi elephanti qui primo impetu tur
bauerant antesigna romanos· & iam signa mouerant
loco deinde crescente cestamine & clamore in inpotenti
us iam regi et inter duas acies uersari uelut incerti quorũ
essent· haud dissimiliter nauib: sine gubernaculo uagis;
Claudius quidem ergo precipiti cursu tam longum iter emẽ
si fumus clamitans militib: cum in aduersũ collẽ frustra
signa erigere conatus se· & post quã ea regione pen & rari
ad hostẽ non uidebat posse eo hostis aliquot subducta se dex
tro cornu ubi stationem magis segnem quã pugnã futuram
cernebat· post aciem circũduxit· et non hostib: modo sed
& iam suis inopinantib: in sinistrum hostium latus incurrit;
tantaq: celeritas fuit ut cum ostendissent se ablaturos· mox
interga iam pugnarent; itaq: omnib: pastib: ab fronte ab
latere ab tergo trucidantur hispani ligures q: et a gallos
iam cedes pueneratq; Ibi minimum cestaminis fuit; nã & pars
magna ab signis aberant nocte dilapsi; stratiq: somno passim
pagos· & qui aderant itinere acti gilius fessi intolerantis
sima labouis corpora uix arma humeris gestabant; & iam
die medium erat sitisq: & calor hiantis edendos capiendos
q: ad facti mpẽ bebat, Elephanti plures ab ipsis rectorib:
quam ab hoste interfecti; fabrile scalprum cum malleo habebant·
i dubi seuire lueuae aceruere in suos coeperant· magister ip
se rauresposito ipso in asticulo quo iungitur capiti cer uix·
quanto maximo poterat ictu adigebat; celerima uiam mor
tis intante molis belua inuecta erat ubi regendi puncti essent;
primusq: id hasdrubal instituerat duas cum saepe alias me
morabilis tum illa precipue pugna; ille pugnantis hostan
do pariterq: obeundo pericula sustinuit· ille fessos ab
nuentisq: ed dio ed labore· nunc pẽcando nunc castigando
accendit; ille fugientis reuocauit omissamq: pugnã aliquot
locis restituit; postremo cum haud dubie fortuna hostiũ
ed· pesuperasset tanto exercitui suum nom̃ secuto; concitato
equo se in co hostem romanam inmisit; ibi ut patre ha
milcare et hannibale fratre dignum erat pugnans cecidit;
cumquã eo bello una acie tantum hostiũ interfectũ; redditaq: aequa cannensi clade uel duces uel exercitus interitu
uidebantur; quinquaginta sex milia hostiũ occisa· capta
quinque milia et quadringenti; magna pda alia cũ omnis
generis tum auri & iam argenti q: ciuium & iã romanorũ
qui capti apud hostes erant supra XXX capitum recepta;
id solatii fuit pro amissis ei opelio militib:; cum haud quam quã
meruentauictoria fuit· octo ferme millia romanorum
sociorumq: occisa adeoq: & iam uictore sanguine cedisq:
operat sati & ut postero die cum ea nuntiatũ Liuio· cos·
gallos et alpinos ligures q: qui aut pelio non adfuissent·
aut inde cedẽ effugissent· uno agmine abire sine consto duce·
sine signis sine ordine ullo aut imperio posse; si una eq
tũ ala mittatur omnes deleri q: sup sint· aliquin unti
& hostiũ cladis & mãe uisturis; nero ea nocte quae secuta est
pugnam citatiorem quam in deuenerat agmine die sex
to ad statiua sua atq: hostem puenit; ibi eius frequentia
minore quia nemo praecesserat nuntius· la & tia uero
tanta uix ut compotes mentiũ pgaudio essent celebra
tiũ· Nam rome neuter animi habitus satis dici
enarrariq: potest· nec quo incerta expectatio ne euentus

ciuitas fuerat. nec quouictoriæ famā accepit. nunquā omis
dies ex quo claudium consulē pfectū fama attulit ob ostio
sole ad occidentem aut senator quisquam a curia atq:
ab magistratib: abscessit. aut populus e foro matronæ
qui a nihil impsis opus erat mētē ad obtestationes q: uer
sę pomnia delubra uagę supplices suos q: fatigare
deos tam sollicitę ac suspensę ciuitatj fama incesta
primo accidit duos narniensis equites in castra quę
in faucib: umbriae oppositae erant. uenisse ex proelio
nuntiantes caesos hostis, et primo magis auribus: quā
animis id acceptū erat. ut mauult lętus quāe quā quod
mente caperet. aut satis ex edere possent. & ipsa celeri
tas id demimpediebat. quod biduo ante pugnatū dicebāt.
Litterę deinde ab. L. manlio ac id omissae ex castris
adferuntur de narniensium equitū aduentu. hę litte
rę p forum ad tribunal platę senatum curia exciuēt
tanto q: cęstamine ac tumultu populi ad foros et curiae
concursū. ut adire nuntius non posset. & trahere tur ap
cunctantib: uociferantibusq: ut in rostris prius quā in
senatu litterę recitarentur, tandem summoti & coer
citi a magistratib: dispensariq: lętitia imponentis
eius animos potuit. in senatum primū deinde in contio
nem litterę recitatę sunt, Exceptusq: ingenio alius
iam cęstum gaudiū. alius nulla ante futura fides erat.
quam legatos consulum ue litteras audissent, ipsos de in
de adpinquare legatos ad latum mē, tunc enim uero
omnis & ad carrere obuius primus quisq: oculis auribusq:
haurire tantū gaudiū cupientes ad mixtum usq: pon
tem continens ager puenit, legati erant. L. ueturius
philus p. licinius uarusq: metellus circumfusi omnis
generis hominum frequentia in forum puenerūt, cum
alii ipsos alii comites eorum q: acta essent percunctaren
tur. et utq: audierat exercitum hostium imperato
remq: occisum legiones romanas incolumes saluos con
sules ce ex tempio alius porro impestierant gaudiū suū.
cum aegre in curiam puentū e& multo aegrius sūmo
ta turba ne patribus: misceretur, litterae in senatu
recitatę sunt. intraducti in contionē legati, L. uetu rius litteris
recitatis ipse planius omnia quae acta erant exposuit. cui in
genti ad sensu postremo & iam clamore uniuersę contio
nis cum uix gaudiū animis caperent. discursū inde a bali
is circa templa deum ut grates agerent. a bali is domos ut
coniugib: liberisq: tam lętum nuntium impirent, Sena
tus quodm̄. biuius &c̄. claudius. cos. incolumi exercitu
ducem hostium legionesq: occidissent. supplicationem
in triduum decreuit. eam supplicationē a. hostius pr. edix.
celebrata auris feminisq: ē omnia templa prout i tridu
ū aequalem turbam habuere. cum matrone amplissima
ueste cum liberis pinde ac si debellatū foret. & omni solutę me
tu deis immortalib: grates agerent, statuq: ciuitatis
eau ictoria inde haud secus quam in pace resitter se
contrahere uendendo argentū credituī soluendo auderent,
c̄. claudius cos. cum in castra rediss& caput has drubalis qd
seruatū cum cura attulerat p tot a ante hostium stationes.
captiuosq: afros uinctos uterant ostendi. duos & iam ex his
soluto sire ad hannibalem. & exprome re q: acta essent iussit,
Hannibal tanto simul publico familiariq: ictus luctu
agnoscere se fortunā cas thaginis fatur dixisse, castris q:
inde moti sut omnia auxilia quae diffusa latius tueri p̄
poterat in extremum italię angulum bruttios contra
here& Et me apontinos ciuitatem uniuersam ex ceros
seditionibus sui educanorum qui suae ditionis erant in
bruttiū agrum traduxit. TITI. LIUII. ABUR
BI CONDITA. LIBER XXUII. EXPLICIT.
INCIPIT LIBER XXUIII. FELICITER.

CUM TRANSITU HASDRUBA
LIS QUANTŪ IN ITALIA DECLI
nauerat belli. tantum leuatę hispanię uide
rentur: renatum ibi subito par prior bellum est, his
paniae ea tempestate signa habebant romani poeniq:.
hasdrubal gisgonis filius ad oceanum penitus gadesq:
concesserat. Nostri maris ora omnisq: fere mehispania
qua orientem uergit. scipionis acromanę ditionis erat,

nouus imperator hannonem locum barchinni has drubalis·
quo cum exercitu ex africa transgressus magonique iunctus
cum inceltiberia quae media inter duo maria est· breui mag
num numerum armasset· scipio aduersus eum m· silanum
cum decem milia peditum seu plus militum equitum: quingentis missis
Silanus quantis maximis potuit itineribus: impediebant au
tem & asperitates uiarum & anguste saltus: crebris· ut
plenaque: hispanie inclusa: tamen non solum nuntios sed & ia
famam aduentus sui progressus ducibus: indidem ex celtiberia
transfugis ad hostem peruenit, eisdem auctoribus: comperit eum de
cim circiter milia ab hoste abesse· bina castra circa uiam
quae rent ceteris celtiberos nouum exercitum supra nouem
milia hominum dextra punica tenere castra, castationibus:
uigiles omni iusta militari custodia tuta & firma ceteris illa alte
ra soluta neglecta que: ut barbarorum et ferorum· et minus
timenti ui quod in sua terra essent, capere usus ad gredienda ra
tus silanus signa quam maxime alleuiam iubebat ferri·
Quae unde abstationibus: puniceis conspicere & ut ipse premis
sis speculatoribus: citato agmine ad hostem pergit, tria milia
fere abe rat cum hauddum quisquam hostium sensisset confra
gosa loca & obsitas ut ingulis tenebat colles, sibi in cauas ualles at
que obscura considere militem et cibum capere iubet, speculatores, transfugarum dicta ad firmantes ueniunt, tum
sarcinis in medium coniectis arma romani capiunt, acieque:
iusta in pugnam ad unum mille passuum abe rant eum ab hoste cons
pecti sunt, trepidari que: repente coepta & mago ex castris ci
tato equo ad primum clamorem et tumultum aduehitur, erant
in celtibero exercitu xl· scutata & ducenti equites, hanc
iustam legionem & id ferme roboris erat· in prima acie locat
ceteros leuem armatura in insidiis posuit· Cum ita instruc
tos educer & e castris sux dum in gressus ualli eos romani
pila coniecerunt, subsidunt Hispani aduersus emissa
tela ab hoste· inde admittenda ipsi consurgunt, Quae
cum romanis confestim solent densatis excepissent scu
tis tum pes cum pede conlatus est· et ad ius gerere coepta
est, ceterum asperitas locorum celtiberis quib: in pelio
concursare mos est· uelocitatem inutilem faciebat· & haud
iniqua demerat romanis stabili pugnae ad suetis· Prius quam an
gustiae & interna uirgulata ordines dirimebant & sin
guli bini que: uelut cum paribus: conserere pugnam coge
bantur, quod ad fugam impedimento hostibus: erat· ideo cedere
eo suetis uinctos prebebat, & iam ferme omnibus: scutatis cel
tiberorum in ferrei scutis leuis armatura Et cha tagines ses
qui ex alteris castris subsidio uenerant pulsi uidebantur,
Duo haud amplius milia peditum et equitatus omnis ui ex
intro pelio cum magone effugerunt, hanno alter im
perator cum eis qui postremi iam profligato pelio aduene
rat uiuus capitur, magonem fugientes equitatus ferme
omnis et quod ueterum peditum erat septuagesimo die
in gaditanam paruintiam ad has drubalem pueuerunt, celti
beri nouum simile ex proxima silua inde domos dif
fugerunt, post hoc nauata uictoria neque aquam tantum iam con
flatum bellum quantum futuri memoria belli silicu
ius et cuius celtiberorum gente excita & alias ad arma sol
licitare populos oppressera, itaque: conlaudato benigne
silano scipio spem debellandi similem eam ipse cunctan
do moratus et nactus ad id quod relicuum belli erat· in
ultimam hispaniam aduersus has drubalem pergit, & poe
nus cum castra tum fore ad sociorum animos in betica con
tinendos infide habet· & signis repente sublatis· fuga e
quam magis itineris modo penitus ad oceanum et gaudes
ius ducit· ceterum quo ad continuus est & exercitum ppositum bel
lo se fore ratus antequam freto gadis traiceret· & exercitum
omnem passim incuntates diuisit ut & muris seipse & armis
muros tutarentur· Scipio ubi animadue sum dissipatum
passim bellum circum fere ad singulas urbes armaturi
magis quam magni ea operis rat & ro uestit iter, in hostib:
tam eam relinquere religionem· l· Scipionem fratrem
cum decem milib: peditum equitum· ad oppugnandum
opulentissimam in his locis urbem orongin barbari appel
labant mittit, sita in maes sessum finib: est hispane gen
tis ager fructifer· argentum & ia incole fodiunt, ea ars
fuerat has drubali ad excursiones circa mediterraneos
populos faciendas· Scipio castris ppe urbem positis prius

quaneircumuallēr& urbemmisit adpostas quiexppinquo
alloquto animostempt arent suaderentq: utamicitiam poti
usquamuim experirentur romanorum ubinihil pacati res
pondebatur: fossaduplicq: uallocircumdata urbe.intrib:
postisexercitūdiuidit utunasemp parsqui&is interim dua
b: oppugnar& prima parscumadosta oppugnare est. atrox
sane &ancepspraelium fuit ponsubire nonscalas ferre ad
muros praeincidentib: telis facileerat &iamquiero xerant
admurum scalasalii furcis adidipsum factis detrudeban
tur. maliosfupissup neferr& inecctiutpericulo essent pe
suspensi immurum extraherentur. Quodubianimaduestit
scipioinimia paucitate suorum exaequatūcestamī eē &iā eo
superarehostem quodexmuro pugnar& duabussimulpastib:
primareceptaurbem estadgressus quaerestantumpauoufin
iecit fessisiamcumprimis pugnando ut&oppida ni moenia
repentina fuga desererent. Et punicumpresidiū m&uno
pdita mensē& relictisstationib: inunumsecolliger&. Iimor
indeoppidanos incessit nisihostis urbemintrass& siue poe
nusanhispanus e& obuiipassim cederentur atq: pate facta
repente posta frequentes exoppido sese eiecerunt. scuta
praeseferentes pectelapcul coicerentur: dextras nudas
ostentantes ut gladios abiecisse apparer&: idutrum parū
exim uallo sit conspectū an dolus aliquis suspectus fuerit
incomptū est impetus hostilis intrans fugas factus. Hec secus
quamaduersa acies cesa eademq: posta signa infesta urbē
inlata. et aliispastib: securib: dolabris quaecedebantur poste
eturquisq: intrauerat eques adforum occupandum. ita enim
preceptum erat citato equop gebat. additumerat ex triario
rumēr̄at equitūp sidiū legionarii e& erampastis puadunt. di
reptione &cede obuioum pisiquiarmis seruebantur abs
tinuerunt. Casthaginienses omnes incusto diamdatis.
oppidanorum fermequiclauserant postas e& ersi traditū oppi
dū suae redditeres cecidere in urbis eius oppugnatione hostiū
duomillia fermeromanorū haudampliusl xxxx. lera &ip
si squirem gessere urbis eius expugnatio fuit. &imperatori
e& eroq: exercituī& speciosū aduentūsuū ingentē turbā
captiuorūpraese agentes fecerunt. Scipio conlaudat fratrē
cumquantopoterat uerborumhonore casthaginiabse captae copiā
abeo oroneimaequass& quia& hiemps instabat ut nec cēptare
gadis pcedisiectumpassim pprouintiā exercitū hasdrubalis
consectari poss& inc&eriorem hispaniā omissuasopias re
duxē dimissisq: inhibernalegionib: L. scipione fratre ro
mam missō. et hannone hostiū imperatore c&erisq: nobilib:
captiuis ipse tarraconē concessit. Eodem anno classis ro
mana. m. ualerio laeuinopcōs. exsicilia inafricam trans
missa. inuticensi casthaginiensiq: agrolate populationes
fecit extremissimis: casthaginiensiū circaipsa moenia
utice prede actes. Repetentib: siciliam classis punica
Lxx. erant longe naues occurrit decem & septem naues
exhisaptes. quattuor inaltomerse. c&era fusa acfuga
ta classis terra mariq: uictor romanus. cummagna omnis
generis pradali urbeum repetit tuto indemaripulsis
hostiumnauib: magnicommeatus frumēti romā sub
uecti principio &atisquahaec gesta. p̄. sulpicius pcos.
et atatus rex cumregine sicut antedictū ē hibnasse pt.
lemnumin declasse iuncta romana quinq: &uiginti
quinq: remes regiaequinq: &xxx transmiserunt
et philippus seuterra seumari obuiam eundum hostifor&
paratus adomnis conatus e& ipse demetriadem admare
descendit lariſam diem aduenientibus exercitui edixit
undiq: absocius legationes demetriadem adfamā regis
conuenerunt. sustulerant enimanimos a&olicū abroma
na soci&ate tumpost attali aduentum finitimosq: depo
pulabantur. necarnes solum boeotq: et quieuboeam ip
colunt inmagnom&uerant. sedachaeiquoq: quos supa&o
licū bellummachanidas &iam lacedemoniē strēnuus.
haudpeul argiuorum fine positis castris terrebat. hiomīs
suisquisq: urbib: quaepericula terra mariq: postendebantur
memorantes auxilia rege morabant nec exregno quidē
ipsi uttranquille nuntiabantur. res& scerdile dumple
uratumq: motos eē& tracummaxime medos siquòlongin
quū bellū regū occupass& pxima macedonie incursō
ros. boeotii quidem& interiores graecie populi ther mopy
larum saltus ubi angustie fauces coastanter fossa uallo q:

merclidi aba&oli s nuntiabant. ne transiru ad socioru urbes tu
endas philippo darent. uel segne ducetor excitare tumultu circu
fusi poterant. legiones dimittit. pollicitus puttempus ac resider&
omnib: laturu se auxiliu in psentia quae maxime urgebat
respirar& limnu psidiu urbi mittit. unde allatu erat attalu
ab lemno classe transmissa. omne circa urbe magru depopula
tu. polr pantha cummodica manu imboeotiam. menippum
tequendam ex regis ducib: cum mille peltatis. peltace trae
hauddissimilis est. chalchidam mittit. additi aenianu utomnes
insulae pastis tueri poss& ipse scopr ssam est pfectus eodemq: ab
lari simacedonum copias traduci iussit. eo nuntiata e conciliu
aeoli s heracleam indictum regemq: attalu ad consultandu de
summa belli uenturum magnis itineribus heracleam duxit.
Et consilio quidem dimisso iamuenit segetib: tam quae ppe
maturitate erant maxime in sinu aenianu euastatis scotissa
copias reducit. ibi exercitu omni relicto. cum cohorte regia
demetriadem sese recepit. indeutra domis hostium motus poss&
occurrere in phocide. atq: euboeam & pephare cummittit. qui lo
ca alta eligerent unde editi ignes apparerent. ipse in tisaeo mons
est ipi altitudine ingente cacumini s editi specula posuit.
ut ignib: pcul sublatis signum ubiquid molirentur hostes mon
to tempore s acciper&. romanus imperator. Et attalus rex
a pepar rhetonice eam traiecerunt. ipi de classem in euboea
ad urbem oreum tramittunt. quae ab demetriaco sinu chal
cidem & euripum petenti ad leuam prima urbium euboeae
posita e. Itaq: attalu ac sulpicium conuenit. ut romani ama
ri. regia terra oppugnarent. quatriduo postquam adpulsa
classis est urbem adgressi sunt. Idtempus occulti s cum plato
re qui a philippo prepositus urbi erat conloqui s absu ptu e.
Duas arces urbs hab& una imminente mari altera in urbis
medio est. cumculo indeutra admare ducit. quam amar
tur risquinq: tabulatoru egregiu ppugnaculu claudebat.
ibi primo atrocissimu contractu est ceftam. & turre instructa
omnigenere telorum & tormentis machinisq: ad oppugnanda ea
ex nauib: expositis ruomniu animos oculosq: in de ceftam auer
tissent. postam aritime argis plator romanos accepit. momentoq:
arx occupata est oppidam pulsi. inde in mediam urbem ad alte

ra intendere aciem. & ibi positi erant qui foris postas obicerent.
tra exclusi in medio caeduntur capiuntur q: macedonu psidiu con
globatu subarissmuro stetit. nec fuga effuse p&ta. nec pertinaciter
pelium intra. eos plator uenia a sulpicio impetrata inermes im
positos addemetria cum phrurio dis exposuit. ipse ad attalu se re
cepit. sulpicius tam facili adorae eum successu elatus calchidem
inde primus uicti classe p&it. ubi haud quam quam ad spem euentus
respondit. expectata utrimq: coactum in angustias mare spe
ciem intuenti primo gemini postus inora duo uersi prebuere.
sed haud facile alia infestior classi statio est. nam & uenti abu
triusq: terre pr altissmontib: subiti ac procellosi deiciunt & fretu
ipsu euripi non septiens die sicut fama est tempoub: statis reci
pcat. sed temere immodu uenti nunc huc nunc illuc uerso
mari uelut monti pcipiti deuolutus torrens rapitur. ita nec
nocte nec die quies nauib: datur. cum classem iam infesta sta
tio accepit. tum & oppidu alia parte clausum mari. alia abtei
re gregie munitum p psidio q: ualido firmatu & pcipue fide
p fectoru principumq: quae fluxa & uana apud oraeum
fuerant. stabile atq: inexpugnabile fuit. Id prudenter
ut inte mere suspectare romanos fecit. quo circumspectis
difficultatib: ne frustra tempus tereret & celeriter abstitit. ip
ceptoq: classem que inde ad cr num locri di semporium ide est orb.
et pontioum mille passuu a mari site traiecit. philippu & ignos
sa boraeo editum minuerant. sed seriu s platoris fraude ex spe
culae lati & inparitum uisu rib: haud facilis erat in insulam
classi accessus. trapcunctatione omissa ad caleidis auxilium.
ubi signu accepit in pigre est motus. iam & ipsa calcis quae quae
eiusdem insulae urbs est tam adeo asto intercinditur freto. ut
ponto continenti iungatur. terra que aditu facilio re quam
mari habeat. Igitur philippus directo p psidio fusisq: aeoli s
qui saltu termopylaru insidebant cum ad dem & riade scotussa
inde de est tia uigilia p fectus trepidos hostis heracleam com
pulit & ipse uno die phocidis et iam millia amplius XL. con
tendit. Eodem fere die media a batalo rege opuntioru urbs capta
diripiebatur. Is concesserat eam regi p da sulpicius quia oraeu
paucos ante dies a romano milite ex trab: regis direpta fue
rat. cum romana classis eo se cepisset. & attalus ignarus ad uentus

philippi pecunias principib: exigendis erebat tempus adeoq:
impunita res fuit utnisi cretensium quida foste pabulatu aburbe
longius progressi agmen hostiu pcul conspexissent· opprimi po
tuerit attalus inermis atq: incomposituscursu effusus mare ac
pauesp&it &molientib: abterra nauis philippus supuenit tumul
tuq: &iam exterra nauticis praebuit indeponti redit· deos ho
minesq: accusans quodtante rei fortuna exoculis ppe raptam
amisisset· Oponti quoq: abeade ira increpiti qdcum trahere
obsidionem in aduentum suu posuissent· uisos tam hoste ppe in
uoluntariam dedition conc essissent, Compositis circa oportem
reb: zoronen est pfectus erat attalus primo oratum est pfectus inde
cum fama accidisset prosian bithinie regem. infinis regnisui
transgressu omissis reb: atq: a&olico bello. in asiam traiecit,
&sulpicius aeginam classem recepit unde initio uer pfectus
erat, haud maiore cestamine quam oportem attalus decestat·
philippus zoronen cepit· incolebant urbem eam pfugi abthebis
pthioticis urbe sua capta a philippo cum infidem &olorum pfu
gissent· sede mea sua a&olicam dederant· urbis ua statem accessit
priorem eiusdem philippi bello, tu abturone sicut antedictu e
recepta pfectus athuro non &drumi as dou parua atq: ignobilia
oppida cepit inde elatiam iussi sibi se operire ptolomei dio
q: legati suenit, Ubicum definiendo a&olico bello ager&cur·
xo fuerant enim legati nup heracleae concilio romanorum
a&olorumq: nuntius ad festum machanidam olympiorum solle pme
ludicru paratis eleos atq: gredi statuisse pu festendu idratus· legatis cu
benigno responso dimissis neq: causa eius belli fuisse· nec moram
simodo aequa&honesta conditione liceat pace facturu cum expe
dito agmine pfectus pboeciam megara atq: in dechoritthum des
cendit, unde comeatibus sumptis· phleiun tapheneumq: p&it·
&iam cum heraeum uenisset audit machanidam fama aduen
tus suu territum refugisse lacedemonem aegium que se ad con
siliorum a&olorum recepit, simul classem punicam utmari
quoq: aliquid posset accitam· ibi ratus se inuenturum pauci
antedieb: inde ua e as traiecerant poeni indepostus ea arma
num p&ierant, cum aboereo pfectu attalu romanosq: audis
sent· uerit me ad se ir&cur· intrarhium fauces e ae sum corinthii
sinus opprimerentur, philippus merebat quidem &angebat

cum ad omnia ipse raptim isset &· nullum tam sereu in tempore occur
risse &rapientem omnia exoculis elusisse celeritatem sua
fortuna, in concilio autē dissimulans aegritudinē elato
animo differ et testatus deos homines q: se nullo loco nec
tempori defuisse qui ubi hostium arma concrepuissent·
eo quanta maxima posse celeritate tenderet &seduix ratione
in ri posse utrum a seaudatius an fugatius ab hostib: gerat
bellu, sic abopontea attalu sic sulpicium abchalchide, sic eis ipsis
dieb: machanidam e manibus suis elapsu, Sednon semp fe
licem eē fuga neq; difficili id bellu habendu in quo sine mo
congressu cu hostib: si sui certi sq; d primu e&confessione se
hostium habere. neq; uaquam pare se sibi breui &uicto riam haud
dubiam habituru nec melioreeuentu eo ssecu quā ope pug
naturos, la&iregem socii audierunt, reddidit inde achaeis
hereum &triphyllā alipherā autem megalopolitis, qd suoru
fuisse finiu satis pbabant, restituit inde nauib: acceptis ab achae
is erant autem ies quadriremes &biremes totidem ante ex·
rant traiecit, Indequinq: remib: septem &lembis xx· ampli
us quos ut adiungerent casthaginiensium classi miserat in
chorinthium sinu pfectus a deruthras a&olorū quae ppe
euphaliu sunt escensionem fecit, haud felicitate hostis, ma
hominū qd aut in agri aut in ppinquis castellis poti dania s
atq: appollonie fuit· in siluas montesq: refugit· pecora quae
in festinationem abigne quierant sumdirepta &in san es
compulsa cum isset &eraq: pdantia a praetore achaeorū aegium
misso tum corinthum p&issent· pedestris in decopias pboeciā
terra duci iussit ipse aboeotis praeter terrā attica sup
sinium nauigans intermedias ppe hostium classes chalchidē
puenit; inde conlaudata fide acuigilate qdneq: timor neq:
spes flexisset &eorum animos· hostatus q: oppugnationi hostu
nam mallent abcalcide oraeum nauigat principiti q: his
qui fugere ca praurbe quam se romanis tradere malu erant
summa rerum &custodia urbe pmissa· ipsa dem &triadem
Abeuboea unde primum ad opem ferendā copias pfectus
erat traiecit, Cassandreae deinde centum nauiu longaru
carinis positis contractaq: ad effectai eius operis multitudine
fabroūnauali quia res in greciatranquilla e&pfectio attali

fecerat & in tempore laborantib: socius latū ab se auxilium ne & ro
in regnū concessit Auditionis bellum ferre &, Extremo & latis
eius quae hec in gretia gesta sunt cum eo q: fabius maximi p̄. legatus
ab m̄. liuio cōs. romam ad senatum nuntiasset & consulem satis
presidii galliae putaret credere l. postumium cum suis legioni
b: eē decedere sede inde Acdeducti exercitum consularem posse;
patres nomm̄. liuium tantū redire ad urbem. sed conlegā quoq:
eius c̄. claudiū iusserunt; id modo in decreto inesset quod m̄.
liui exercitum reduci. neronis legiones hannibali oppositas
manere in puinciis iusserunt. Iuxta quo scripta litteras conue
nit utrique eē modo uno animo remp. gessissent. ita quā
quā ex diuersis regionib: conuenirent uno tempore ad urb
em accederent praeneste qui prior uenisset & collega ibi ope
riri iussus; Postera cum eueniret utro eō die ambo praeneste ue
nirent; inde p̄missio edicto utriduo post frequens senatus a d
edem bellonae ad eē & omnis multitudo in cobuiam effusa ad urb
em accessere; p̄salutabant modo uniuersi circumfusi sed pro
quisq: uictrices dextras consulum cupiente alii gratulabantur
alii gratias agebant q̄ deorū opera incolomis resp. eēt; in senatu
cum more omniū imperatorū expositis reb: ab segetis postu
lassent utrp rep. fortē felicitāq: administrata. eē diis immor
talib: haberetur honos & ipsis triumphantib: urbem inire licer &.
Seuero ea quae postularent decernere patres merito deorum
primum deinde secundum deos consulum respondere; & suppli
cationē ambor̄ nomine & triumpho utriq: decreto. in ipsos
quidem bellum communi animo gessissent triumphū sepa
rauere ita conuenit utquoniam & in puinciā liuii res gesta
eē & Ereo die quo pugnatū fore & eius forte auspicium fuisse &
ere exercitus liuianus deductus romam uenisse & Neronis de
inde deportata nonpotuisse & ut m̄. liuium quadrigis ur
bem ineuntem milites sequerentur. c. claudius equo. si
ne militib: inueheretur. Ita consociatus triumphus cū
utrisq: tum magis eorum quibus tum merito antebat tantū
honoris cum lege cesserat. gloriam auxilium equitū aiebant
sex dierum spatio transcurrisse longitudinem italiae.
Eo eodie cum hasdrubale in gallia signis conlatis pugnas
se. quod eum castra aduersus esse in apulia posita habere

hannibal eredidisse. Ita unum ere didisse & ita unū consulē puta
paste italiae aduersus duos duces duos imperatores. hinc consili
um suum hinc corpus oppositum esse. Nom̄ neronis satis fuisse ad
continendis castris hannibalem hasdrubalem uero qua alia
re quam ad uentu eius obrutum atq: extinctū eē quē ir & alē
consul sublimis curru multitudinis uelli & equis undequo p̄ur
bem uerum triumphum uehi neronem q̄: & iam sipedes incedat
uel pastem ea bello uel spreto triumpho gloriam memorabilē
fore; his sermones spectantium neronem usq: in capitolium p̄secutis
pecuniam in aerarium tulerunt sestertium tricies octogin ta
milia. aeris milib: m̄. liuius quinquageno s. senos asses diui
sit tantundem c̄. claudib: absentib: militib: suis est pollicitus
cum ad exercitum rediss &. Notatum eo die plura carmina
militarib: locis in c̄. claudium qua consulē suum iactata; equites
L. ueturium & q̄. cecilium legatos. magnis tulisse laudib: hor
tatosq: eē plebem ut eo s cōs. in proximum annum crearent; adiecisse
equitum p̄rogatiuae auctoritatem Consules postero die in contione
quam fosti fideliq: duorum praecipue legatorum opera usi essent.
commemorantes; cum comitiorum tempus adp & er & et p dictatorē
comitia habere placuisse & et c̄. claudius cōs. liuium conlegam dic
tatorem dix̄. liuius q̄. cecilium. is ipse quitum erat magr̄ equitū;
Iudeptorum comitia habita; creati c̄. seruilius m̄. cecilius metel
lus. t. claudius asellus q̄: manlius turrinus. quitum aed. pl.
erat; comitiis p̄fecti s dictator magistratu adicato dimisso q: exer
citu in urbem; Triumphum ex c̄. est p fectus ad quaestiones habendas
qui & ruscorum umbrorum ue. populi defectionis a bromanis
ad hasdrubalem subaduentum eius consilia agitassent. quique
eum auxilio s aut commeatu aut opera aliqua iuuissent; haec eo anno
dom in militiae q: gesta. ludi romani. ter. toti instaurati ab aedilib:
curul. c̄. seruilio caepione. ser. corneliolentulo; item ludi
plebei semel toti instaurati ab aedile pleb. m̄. pomponio mathone.
& q̄: mamilio turrino. Octauo decimo anno punici belli. L. ue
turio philone & q̄. cecilio metello. cōs. bruttii ambo pulsi
ut cum hannibale bellum gererent puincia decreta; p̄to
res exinde sortiti sunt; m̄. cecilius metellus urb. q:
m̄. aemilius p̄ri q. c. seruilius siciliam. t. claudius
sardiniam. exercitus tradiui si consulum alteri quem. c.

claudiuſ prioriſ anni cōſ: alterique mq: claudiuſ p p̄r̄ · eae bine legioneſ erant habuiſſent exercitum in & ruria duaſ uolonū legioneſ acceremio p p̄r̄ · m̄. liuiuſ p cōſ. cui pro rogatum imanum imperiū erat acciper &, etq: mamilio utcollegę iu riſdictione tradita: galliā cum exercitu cui l portiuſ p p̄r̄ prefuerat obtiner & decretum eſt, iuſſuſq: populari agroſ gallorum quia dpoenoſ ſubaduentu haſdrubaluſ defeciſſent, c. ſeruilio cum cannenſib: duab: legionib: ſicut p· mamiliuſ tenuerat· ſiciliae uenda datae ex ſardima uetuſ exercituſ cui am hoſtiliuſ p̄ fuerat depoſtatuſ, p̄ noua legione quā t· claudiuſ tra icer & ſecum conſuleſ conſcripſerunt q· claudio uttarentū· c· hoſ tilio tubulo utcapuam putnt iam haber &· prorogatū imanum imperium eſt, p̄n̄ · ualeriuſ p cōſ· quituende circa ſiciliam maritumae ore preſuerat· xxx nauib: c· ſeruilio p̄ decitis cum e & era omni claſſe redire adurbem iuſſuſ, in ciuitate tanto diſcri mine belli ſollicita cum omniū ſecundorum aduerſorum q: cauſaſ indeoſ ueſterent· multa p digia nuntiabantur, terra cinę iouiſ æ dem ſacrei matriſ canoſ haud minuſ terrebant· in ędem iouiſ foris b: ipſiſ duo lapſi anguesſ abantio nuntiatū eſt cruenta ſſpicaſ metentib: uiſa eſſe, aere porcuſ biceps & agnuſ maſ· idem q: femi na parituſ erat; & albe duoſ bleſuiſoſ ferebant & nocte frigelliſ lu cem opoſtat & boſ in agro romano locutuſ ſe tara neptum multo ma naſſe ſudore. in circo flaminio dicebatur, & aede ceres iſalutiſ qui rini de celo tacte p digia conſuleſ hoſtiuſ maiorib: p curare iuſſi ere ſupplicationem unū diem habere, ea ex ſc̄· facta plus omnib: aut nunciatiſ peregre aut uiſis domi p digiſ terruit animoſ homi nū · ignis in aede ueſte extinctuſ ceſaq: fragro eſt ueſtaliſ uiiſ cuſtodia etuſ noctiſ fuerat iuſſu p̄. licinio pontificiſ, idquam quā nihil poſtendentib: deiſ· e & erum me legentia humana acci de rat· tam & hoſtiuſ maiorib: p curari & ſupplicatione adueſtā ha beri placuit, priuſquam p ficiſcerentur conſuleſ ad bellum monti a ſenatuſ ſunt ut magroſ redducende plebiſ curam haberent· deum benignitate ſummotū bellū a urbe romana etlatio eē· poſſe ſine conuenire ſiciliae quam italie colende maiorē curā eē, ſedreſ haud quaquam erat populo facilior liberiſ cultoribus: bello abſumptiſ & inopia ſeruitiorum & pecore direpto uilliſq: diruti ſ aut incenſiſ magna tam par ſ auctoritate conſulū com pulſa in agro remigrauit, Mouerant autē huiuſ ceri mentionē placentinorum & ceremonenſium legati querenteſ agrū ſuū ab in colis gallis incurſari acua ſtari magnamq: paſtē colonorū ſuorū dilapſam eē & iam infrequentiſſe urbeſ agrum uaſtū acdeſeſtum habere, manilio prętori mandatum ut colonias ab hoſte tuer & ur, conſuleſ ex ſc· dire xerunt quicuueſ cremonenſeſ atq: placenti niſ eſſent· ante ceſtam diem in colonias reueſterentur, principio deinde ueriſ & ipſi ad bellum p fecti ſq: caeciliuſ cōſ· exercitū ab c· perone l· uetuſ aq: claudio p p̄r̄ accepit, p̄ouiſq: mi litib: quoſ ipſe conſcripſerat ſub pleuit in conſentinū agrū conſuleſ exercitum duxer & paſſimq: de populati tum agme p̄ iam graue p̄da e & inſaltu anguſto abruttiiſ iugaratoribuſq: p̄ tumi diſturbatiſunt· ita ut nonp̄ daſſi & armati quoq: in periculo fuerint, maior tamē tumultuſ quam pugna fuit & p̄miſſa pre da incolumeſſ & legioneſ in loca culta euaſere, ipſi lucanoſ p fecti ea ſine ceſtamine tota genſ in p̄ditionem p̄r· redit, Cum hannibale nihil eo anno rei geſtum eſt, nam neq: ipſe ſe obtulit in tam recenti uoluntate publico priuato q: neq: laceſſerunt quietū romanū tantū in eſſe uim & ſi omnia alia circa eū rue rent in uno illo duce cenſebant· ac ne ſcio an mirabilior aduer ſiſ quam ſecundiſ reb: tulerit, quippe & in hoſtium terra per annoſ xiiij tam pauel ab domouaria fortuna belluḡere ri & ex ercitu non ſuo ciuile ſed mixto ex cō luuione omniū gentium· quib: non lex non moſ non lingua communiſ, aliuſ habituſ alia ueſtiſ, alia arma· aliter uſ alia ſacra· aliſ ppedii eſſent, tta quodam uno uinculo copulauerit eoſ ut nulla p̄ce inter ipſoſ p̄ ce aduerſuſ ducem ſeditio exti terit· cum & pacuniā ſepe in ſtipendiū & commeatuſ in hoſtiū agro de e & · quoꝝ inopia prio re pumico bello multa infanda in duceſ militeſ q: commiſſa fuerant, poſt haſdrubaliſ uero exercitū duce in quib: ſpeſ omniſ repoſita uictorię fuerat delectū cedendo q: in angulū bruttiū c & era talia conceſſū ut nonuideatur mirabile nullum motū in caſtriſ factū· Nam adc & era id quoq: accеſſerat ut ne alendi quidem exercituſ niſi ex bruttio agro ſpeſ eſſ· quia omniſ coler & ur exiguuſ tam tanto alendo exercitui erat· Tum magnā paſtē iuuentutiſ abſtractā a cultu agrorū bellū occupauerat, et moſ uitio & iā inſituſ genti· p̄ latrocinia

militiam exercendi nec abdomo quicquam mittebatur; de hispa
nia res quadā expaste eandem fortunam quadā longe dispare
habebant; eandēq; pelio uicti carthaginienses duce amisso multi
mā hispaniae oram usq: ad oceanum compulsi erant; dispare autē
quod hispania nonquam italia modo sed quamulla pars terra
rū bello reparando aptior erat loco rum hominūq: ingeniis; itaq:
ergo prima romanis initia punicarū quae quidem continentissimē
postrema omnium mīra demū adductu auspitioq: augusti cē
sāris pdomita est. Ibi rumhasdrubal gisgonis maximusq: eo bel
lo secundū barchinos dux regressus ab gadib: rebellandi spe ad
iuuantē agone hamilcharis fil. Di rectib: pulteriorem hispaniā
habitis quinquaginta milia peditū xl. & quingentos equites ar
mauit, De equestrib: copiis ferme inter auctores conuenit: peditū sep
tuaginta milia quidā adducta ad silpiam urbē scribunt; ibi sup
campos patentis duo duces poeni ea mente pedetentarent cestam
considerē, Scipio cum adeū fama tanti comparati exercitus pla
ta e & pecq: romani legionib: tantae se forte pare multitudini
ratus utnon in speciem saltē opponerentur barbarorū auxilia neq:
in his tam tantū uirtutī ponendū ut mutando fidem quae cladis
causa fuisset & patri patruoq: magnū momentū facerent, premisso
silano ad sculcham duodetriginta oppidis regnante, ut equites
pedites q: ad eo quos ephiemem conscripturum pollicitus erat accipe
re; ipse ab tarchone profectus primus ab sociis quia collunt uia mmodi
ca contrahendo auxilia castulonē pueni t, Eo adducta ab silano
auxilia trium milia peditū et equites; inde ad baeculam urbem pgres
sus omni exercitu ciuitatū sortitarū equitū q quinq: & quadraginta
milib: castra ponentis eos fama go Et ma sinissa cū omni equitatu ad
gressus; turbasset q: munientis sua ab tripostumulū opostume
ad id positū ab scipione equites impulso ineffusos incurrissent.
et prumptissimū quēq: & pximē uallū atq: in ipsos munitores
primū inuectū uix dum pelio intro fuderunt; cum ceteris qui
subsignis atq: ordine agmini s incesserant longior et diu ambi
gua pugna fuit. Sed cum ab stationib: primū expedite co
hortes; deinde exopere deductis militibus atq: arma capere iussis plu
res & integri essis magnum q: iam agmen armatorum a castris im
pelium ruer & terga haud dubie uestunt poeni numideq:;
& primo curmatim abibant nihil pauorem festinationē ue con
fusis ordinib: dempost quā acri nus ultimis incidebant romanus
neq: sustineri impetus poterat. nihil iam ordinum memores pas
sim quacumq: pximum fuit in fugam effunduntur, Et quam
quā eo pelio aliquantum romanis aucti et deminuti hostib: ani
mi erant tam aliquoties sequentes dies ab excursionib: equitum
laeuisq: armaturę cessatum est, ubi satis temptate phecleuia cesta
mina uiresunt prior hasdrubal in aciem copias educ. deinde
& romani procesere; seduntraq: acies pullo st & it instructa; & cum
ab neutri spugna coepta e & iam die ad occasum inclinante. &
apoeno priusdeinde ab romano in castra copiae reducte, Hoc
idem pdies aliquot factū prior semp poenus copias castris educe
bat prior sessis stando signum receptui dabat ab neutra pastę p
cursum telum ue missum aut uox ulla osta; mediam aciem hinc
romani illinc carthaginienses mixti afris cornua socii tenebant,
erant autē utrisq: hispani pcornib: antepunicam aciem elephan
ti castellorum pculspeciem ui prębebant, tam inutrisq: castris
sermonis ita erat ut instructi stetissent. pugnaturos medias
agies romanū poenum q: quos inter belli causa e & pari robore ani
morū ambo rum q: concursuros. Scipio ubi hęc obstinate cre
dita animo adueritomnia de industria in eum diem quo pug
naturus erat mutauit; tesseram uestiri pcastra dedit utam tel lucē
uiri equiq: curati pransi ēent. armatus eques frenatos stratosq:
tener & equos ut ix dum satis cesta luce. equitatum omnē cū leui
armatura instationes punicas inmisit. inde confestim ipse
cum grauiagmine legionum pcedit. pter opinionē destinatā
suorum hostium q: romano milite cornib: firmatis. socius in
mediam aciē acceptis, hasdrubal clamore equitum exercita
tus ut ex tabnaculo psiluit. tumultumq: ante uallū & trepida
tionem suorum ex pcul signa legionum fulgentia plenosq:
hostium campos uidit. equitatū omnē ex tmplo in equites emit
tit, ipse cum pedite agmine castris egreditur. nec ex ordine
soluto quicquā aciei instruenda mutat, equitū iā diu anceps
pugna erat. nec ipsa pcedere aut poterat. quia pulsis quod ppe
inuicem fiebat. in aciem peditum tutus receptus erat, Sed ubi
iam haud plus quingentos passus acies inter se aberant. signo
receptui dato scipio pate factisq: ordinib: equitatū omnem
leuem q: armaturam in medium acceptā diuisam q: in pastes

duas insubsidiis postcornualocat indeubi incipiendę iampug
ne tempus erat spanos ea media acies fuit pressogradu inter
cedere iub& ipse ede xtro cornu ibinamq: prę erat nuntium
ad siluanum et mastium mittit ut cornu extenderent in
sinistram pastem quemadmodum setendente addextram
uidissent, Et cum expediti speditum equitũq: prius pug
nã consererent cum hoste quam coire intĩse medio acies pos
sent traduct is cornib: cumẽnis peditũ cohostib: ternisq:
equitũ turmis ad hoc uelitib: citato gradu in hostem ducebant
sequentib: in oblicum alius sinus in medio erat qua segnius
hispanouũ signa incidebant, Et iam conflixerant cornua
cumqd roboris in acie hostium erat poeni ueterani a frisq:
Romanis deliciscontectũ uenissent neq: incornua utradiuuarent
pugnantes discernere auderent media aciem uenienti ex ad
uerso hosti cornu ancipiti pelio urgebantur: eques leuisq: ar ma
tura uelites circumducti alius in latera incurrebant dehostes
a fronte urgebant ut abrumperent cornu acie clera acie · Et cum
abomnipa stehaud qua quam pugna erat tum quod pugna bale
arium tironumq: hispanouum romanoq: militi obiecta erat
& procedente iam deficere hasdrubalis exercitũ coeperant oppressi
matutino tumultu coacto s priusquã cibo corpora firmarent
rapere in aciem exire ad id sedulo diem extraxerat scipio ut
sera pugna ea& Nam ab septima demũ hora peditum signa
cornib: incurrerunt ad media s acies aliquanto seruis puenit
pugnã ut prius æstus a meridiano sol & labor ques tandi subar
mis& simul fames sitisq: corpora adficerent quam manus cũ
hoste conserererent · Ita steterunt sicut is in nixi Nam supe& e
ra elephanta& iã tumultuose genere pugnae equitũ uelitũq:
et leuis armaturae consternati et ornib: in mediam aciem se
se inuulerant, fessi igitur corpoꝛib: animisq: retro ad ere pedẽ
ordines tamẽ seruantes haud secus quam imperio duci s cede
rent integra acies · Sed cum ea ipso acrius subinclinatã sen
sere uictores secundiq: in hęrerent nec fragile impetus sus ti
neri poss& quamquã retinebat obsistebatq: cedentib: hasdru
bal ab tergo eẽ collis rupes q: receptum simodice se reciperent
clam tantisper ãn uincente metu uerecundia cũ pximus quisq:
hostẽ ceder& terga ex timplo data atq: in fugam sec omnes
effunderunt, ac primo consistere siuna in radicib: colliu ãcreuo
care in ordines militẽ coeperant cum cetantib: in aduersũ colle erige
re aciem romanis inde inferri in pigre signa uidẽ integra fuga
in castra pauidi compelluntur, nec pe cul uallo romanus aberant
cepissentq: tanto impetu castra inse ex uehemẽti sole qualis inter
grauissimbres nubes effulg& tantaui sa quae de iecissẽ& utrix
in castra sua receperint seu ictoꝛe s quos dã& iã religio coeperit
ulteriusquicquam eo die conandi, casthagi mensis quam quã
fessos labore acuulneribus: nox imberq: ad necessariam quie
tem uocabat tum quam& us& periculum cessandi non dabat
tẽpus prima luce oppugnaturis hostib: castra saxis undiq: cir
ca exppinquis uallib: congestis augentuallo munimẽto sese quan
do inarmis parum psidii fore& defensuri · Sed transitio so
ciorũ fuga utrutior mora uidebatur fecit principiũ defectio
nis abatte ne regulo turdetanorum factũ se, is cum magna popu
lariũ manu transfugit inde duo munita oppida cum presidiis
tradita ap fecit s romano& nec latius inclinatis semel ad defectio
nẽ animis serpere& res silentio pximę noctis hasdrubal castra
mouet& scipio ut primaluce quiin stationib: erant retulerẽ p
fectos hostis pmisso equitatu signa ferri iub& ad eo q: cita
to agmine ducit ut sua recta uestigia sequentes issent haud
dubię ad sequituri fuerint ducib: ester editũ breuius aliud
eẽ iter ad baeim fluuium ut transeuntis adgrederentur,
Hasdrubal clauso transitu fluminis ad oceanum pflectit & iã
inde fugientium modo effusi abibant, Itaq: ab legionib:
romanis aliquantum inter ualli fecit eques leuisq: armatura;
Nunc ab tergo nunc ab lateribus occurrendo, fatigabat moraba
turq: sed cũ ad crebro tumultus signa consisterent & nunc eques
tria Nunc cum uelitib: auxiliisq: peditũ pelia conserererent
supuenerẽ legiones, Inde non iam pugna sed trucidatio uelut
pecoꝛum fieri donec ipse dux & fugae auctoꝛ in pximos colli s cũ
sex milib: ferme semermium euasit, cęteri ceꝑi captiq: castra
tumultuaria raptim poen tumulo edctissimo cõmuniuerẽ
atq: inde cum hostis Nequiquã subire iniquo ascensu conatus
e&. haud difficulter se se tutatus, sed obsidio in loco nudo atq:
inopi ruix in pauco s dies tolerabilis erat, Itaq: transitiones ad
hostem fiebant: postremo dux ipse nauib: acceptis nec p

cul aberat mare nocte relicto exercitu gadis profugit; Scipio
fuga ducis hostium indita decem milia peditum mille
equites relinquit silano ad castrorum obsidionem ipse cum
cc & eris copiis septuagesimis castris primus causis regulorum
ciuitatium q: cognoscendis: ut premia adueram meritorum
aestimatione tribui possent: tarraconem redit, post pac
tionem eius maximissima cum silano clam congressus: ut
ad noua consilia gentem quoq: sua obedientem haberet &
cum paucis popularib: in africam traiecit. Honoram eiusdem
tempore subite mutationis causa: quam documto post
id tempus constantissime adultimam senectam fidei: pecu
quidem eius sine probabili causa fecisse. Magno inde re
missis abhasdrubale naub: gadis profectis & ceteri defecti ab
ducib: par transitione fuga dissipati proximas ciuitates
sunt nullo numero autoritb: manus insignis; hec maxime
modo ductu atq: auspitio. Scipionis pulsi hispania car
thaginienses sunt quasto decimo anno post bellum initum
quinto quam recipi puinciam & exercitum accepit; haud
multo post silanus debellatum referens: tarraconem ad scipio
nem redit; l. scipio cum multis nobilib: captiuis nuncius
receptae hispaniae romam est missus. Et cum ceteri letitia
gloria q: ingenti eam rem uulgo ferrent unus qui gesserat
inexplebilis uisturis uereq: laudis paruum instar eorum
quae spe ac magnitudine animi concepisset & receptas his
panias ducebat; iam africam magnam q: carthaginem &
insuidentes Romen q: uel ut consummatae eius belli gloriae
spectabat; itaq: premolienda sibi ratus iam reconciliandos q:
regum gentium q: animos s. phacem primum regem sta
tuit temptare. Is masae s. liorum is rex erat; masesulugens
ad finis mauris in regione hispaniae maxime quae; ita no
ua carthago est spectant; foedus ea tempestate regi cum
carthaginiensib: erat; quod haud grauius ei sanctius q:
quam uulgo barbaris quib: ex fortuna pend & fides
ratus fore oratorem ad eum c. laelium cum donis mit
tit; quib: barbarus l. & us et quia retro uum p sperae ubi q:
romanis poenis autem in italia aduersae. in hispania nul
lae iam erat amicitiam se romanorum accipere annuit.

firmande eius fidem nec dare nec accipere. nisi cum ipso coram
duce romano; ita leuius in id modo fide abrege accepta: ita
aduenam fore ad scipionem redit; magnum in omnia
momenti s. phax ad certamen referat. africae opulentissi
mus eius terrae bello iam expertus ipsos carthaginienses finib:
& iam regnia prae ad hispaniam quod freto exiguo dirimun
tur posicis dignam rati: rem scipio ratus quae quoniam
aliter posset magno periculo periculo peteretur: l. mar
cio tarraconem silano carthagine noua quo pedib: ab
tarracone itinerib: magnis erat ad praesidium hispaniae
relicti ipse cum c. laelio duab: quinq: remib: ab carthagine
nec fretus tranquillo mari plurimum remis interdiu
& leni aduuante uento in africam traiecit. Forte
ita incidit ut eo ipso tempore hasdrubal pulsus hispania
septentrionem remib: postumi nauem tuis anchoris positis terre
applicat & naues cum conscendere duos quinq: remes. hunc
quam dubio quin hostium essent opprimi q: a pluribus
priusquam portum intrarent possent. Nihil aliud quam
tumultum & trepidationem simul militum ac nautarum
nec quam arma q: & naues expedientium fecerunt,
percussa enim exalto uento paulo acriori uento prius in portum
intulerunt quinq: remes quam poeni anchoras moliren
tur; nec ultra tumultum de re quisquam in regio portu aude
bat; ita inter tam prior hasdrubal. mox scipio & laelius
egressi ad regem pergunt; magnificum. id s. phaci. nec erat
alter uisum duorum opulentissimorum ex tempestate duces
populorum uno die suam pacem amicitiam q: petentis
uenisse. Utrum q: in hospitium mitat; & quoniam
forte sub uno tecto ee atq: ex deosdem penates uo
luisset & contrahere ad conloquium dirime darum simultati
um causae conatus scipione abnuente haud priuatim
cum poeno odium ee, quod conloquendo finiri & aut de rep.
quicq: secum hoste agere iniussu senatus posse; illud mag
nopere tendente rege. prealto hospitio exclusus mensa
uidetur. ut in animum inducere ad eadem uenire epulas
haud abnuit. cenatum q: simul apud regem est; & eodem
& lia lecto scipio atq: hasdrubal. quia ita cordi erat regi

accubuerunt; tanta autē inierat comitas scipioni atq: ad
omnia naturalis ingenio exercitas ut non siphacē modo
barbarum insu & uma: mozib: romanis: sed hostem & iā
infestissimum facunde adloquendu sibi conciliaret &
mirabiliozem q: sibi euitū congresso coram ui supse
ferebat quam belloreb: gestis: nec dubitare quin si-
phax regnum q: eius iam in romanoz ūeēnt potestate.
eum autem illuir adconciliandos animos eē. Itaq:
non quomodo hispaniae amissę sint querendum ma
gis cathaginiensib: eē; quā quomodo africam retine
ant cogitandum; non peregrinabundū neq: circa amoe
nas oras uacantem tantū ducē romanū relicta pulcra
nouae editionis relictis exercitib: duāb: in africam trai e
cisse-sese in hostile me terrā regiam in fidē in exptam sed
potius de africę spem ac fectantē hoc eum iam pridē
uolutare in animo hoc pala fremere quod non quem
admodum hannibal in italia sic scipio in africa bellum
gereret. Scipio foedere ictō cum syphace pfectus ex
africa dubiisq: & plerumq: saeuissimo iactatus uentis-
die quasto noue cathaginis postum tenuit; hispaniae
sicut a bello punico qui & ea erant. Itaq uasdam ciui
tates ppī conscientiā culpae m & u magis quā fide que
tas eē apparebat; quarum maxime insignes & mag
nitudine & noxa illurgi & castulo erant; castulo cum
pperis reb: socii fuissent. post ces os cum exercitib: sci
piones defecerant ad poenos; illurgitani p dendis qui
ex illa clade ad eos pfugerant interficiendis q: sceluſ
& iam defectioni addiderant; Ipseos populos primo
aduentu cū dubiae hispaniae essent merito magis quā
utiliter saeuitum fuit & tunc iam tranquillis reb: quia
tempus exposcende poenę uidebatur uenisse acciti
Abtarracone l. mastium cum testia paste copiarum
ad castulonem mittit oppugnandū ipse cū cētero ex
ercitu quinis fere me adilturgin castris puenit; clau
se erant poste omniaq: instructa & parata ad oppug
nationē arcendā ideo conscientia quid se merito scī
rent p indicto eis bello fuerat; hinc & hostari milites

scipio orsus est ipsos laudendos postas indicasse hispanos.
qui duttimerent merita essent; itaq: multo infestioz ib: ani
mis cum eis qū cum cathaginiensib: bellū gerendū eē,
quippe cum illis ppe finēira de imperio & gloria cesta
ri ābhis p fidię & crudelitatis & sceleris poenas exposcen
das; euenisse tempus quo & nefandā commilitonū necem.
& in sem & etinipsos sic eodem fuga delati forent instruc
tā stragem ulciscerentur; et in omne tēpus grauido cum
to sancirent. Nequisquam romanū ciuem militē. uel
mulla fortuna oppostum ū imurię ducer & ab hac cohor
tatione ducis incitati scalas electis p manipulos uiris diui
dunt. pastino exercitu trau pastia alteri laeuus prę eē legatis
duob: simul loci sancipiti terrore urbem adgrediuntur;
Nondux unus aut plures principes oppidanos. sed suos ip
sorū conscientia culpę m & us ad defendendam impigre
urbem hortatur & meminerant & admonebant alios sup
plicii ex se Nonuictoz uam p & ubiquidq: mos tē opp & er &
id referre utrum in pugna & in acie ubi mars communis
et uicti sępe erigeret & et affligeret & uictoz fortuna post modo
grauata & diruta urbe ante ora captarum coniugum libero
rumq: inter uerbera & uincula omnia foeda atq: in dig
na passi exspirarent. Igitur Nonmilitaris modo ac & as
autuiri tantum. sed femine pueriq: sup animi corporisq:
uires ad sunt pugnantib: tela ministrant. saxa immuros
munientib: gerunt. Nonlibras solum agebatur quae ui
rorū fortiū tam ai pectora acuit. sed ultima omniū suppli
cia & foeda mors oboculos erat. Accendebantur animi &
cesta mine labori sac periculi atq: ipso inter se conspectu; itaq:
tanto ardore cestam initi ēt ut dimittor ille totius spanię
exercitus a bunius oppidi iuuentute saepe repulsus amu
ris. haud satis de colopelio trepidar & i dubiui dit scipio.
ueritus Nepauniso natib: suoru & hostib: cresceret animus
& segnior miles fieret & sibi m & conandū ad pastē periculi
cape sendā eē ratus. increpita ignauia militū ferri sca
las iub &. et seipsum sic & eri cunctentur ascensurum imi
natur; iam subierat haud mediocri periculo moenia.
cum clamor undiq: ab sollicitis uicē imperatoris militib:

sublatus scalę que multis simul pastib: erigi coepte & ex altera
paste laelius in statā uicta oppida nouā uis directis q: p pug
natoꝛib: occupantur muri: arx & iam ab ea paste quae ip
expugnabilis uidebatur ipse tumultū captae & transfugę afri
quitum int auxilia romana erant. et oppida nisi ea tuen
da unde periculum uidebatur uersis & romanis subeuntib:
S. C. IR. quam adire poterant conspexerunt. editissimā
urbis pastem quae rupe prealta tegebatur. neq: opere ullo
munitam et ab defensoꝛib: uacuam leuium corpoꝛū homines
& multa exercitatione pnitium clauos secum ferreos por
tantis quā pinequalit eminentia rupis poterant scandunt.
si cubi nimis arduū & leue saxum occurrebat clauos p modi
ca int ualla figentes cum uelut gradꝰ fecissent primi sequen
tis extrahentis manu postremi subleuantes eos qui prae
irent in summū euadunt; inde decurrunt cum clamore
in urbē ia captā a bromanis; tum uero apparuit a bira &
ab odio urbē oppugnata ee. pe mo capienta uiuos nemo paten
tib: ad direptionē omnib: p de memor est; trucidanti iner
mes iuxta atq: armatos femina sparit ad uiros usq: ad
infantium cede ira crudelis puenit; igne deinde tectis im
ciunt ad diruunt quae incendio absumi nequeunt. adeo
ue stigia quoq: urbis extinguere ac delere memoriā hostiū
sedis cordi est. Castulonem inde scipio exercitū duxit.
quam urbem non hispani modo conuene sed punici & iam
exercitus ex dissipata passim fuga reliquie tutabantur: sed
aduentū scipionis preuerat fama cladis illiturgitanorum.
terror q: deinde ac desperatio inuaserat & in diuersis cau
sis cum sibi quisq: consulit nec alter alterius respectu uell & primo
tacita suspitio. Deinde apta discordia. secessionem int castha
ginienses atq: hispanos fecit. Hi scerdubelus p pala de
ditionis auctoꝛ him ilcopunicis auxiliarib: p erat quos ur
bē queclam fide accepta cerdubelus romano pdit; miti
or ea uictoria fuit pectantum de noxę admissū erat & ali
quantū ira lenierat uoluntaria dedit io; marcius inde in
barbaros siquinondū p domitierant. subiusditionem q:
redigendos missos. scipio casthaginē aduota soluendadis
munus q: gladiatoꝛū quod mostis causa patris patruiq: pa

rauerat edendum redit. Gladiatoꝛum spectaculū fuit pū
ex eo genere hominum ex quo lanistis comparare mos est
seruoꝛum quuen ale sanguinē habent uoluntaria omnis
& gratuita opera pugnantiū fuit. Nam alii missi a bregu
lissum ad speciem insite gentj uis tutis ostendendū alii
ipsi p fessi sepugnaturos in gratiam duci s alios aemulatio
& ceste mutpuocarent p uocatiue haud abnuerent trax.
quidem quas disceptando controuersias finire nequiue
rant ea utnoluerant pacto inter se utiuctoꝛem ipse sequeret
ferro decreuerunt; neq: obscuri generis homines sed cla
ri inlustres q: coꝛbis & oꝛ sua patruele s fratres de princepa
tu ciuitatis quam idē uocabant abigentes. ferro secestatu
ros p fessi sunt; coꝛbis maior erat & ate oꝛ sue pat princeps
p ximefuerat. a fratre maiore post mostē eius principatu ac
cepto; cum uerbis disceptare scipiouell & ac sedare iras. pe
gatū i dambodicere cognatis communib: nec aliū deoꝛū
hominū ue quam mastē se iudicē habituros ee; robore
maior: minor floꝛe & ati ferox. mostē incestamine quā
utalē alterius imperio subiger & ur preoptantes se. ei diri
mi abtantarabis nequirent. insigne spectaculū exercitui
prebuere. documētū q: quantum cupiditas imperii
mālū int mostales ee & maior usu armoꝛū & astu facile
stolida sure s minoꝛis superauit; huic gladiatoꝛū spectaculo
ludi funebres additi; copia & pumtali & castrensi appa
ratu; Resimerimnihilominus ablegatis gerebantur;
marcius superato beteam niquē incole cestī appellant.
dua opulenta ciuitate s sine cestamine in deditionē accepit;
asta pa urbs casthaginiensiū semp pastis. neq: id tam dignū
ira erat quam q d extra necessitate s belli precipuū in roma
nos gerebant odium; nec urbē aut situ aut munimēto tutā
habebant. quae ferociore s animos facer & sedingenia
incolarum latrocinio l & a. ut ex cursione s insti mū agrū
socioꝛū p. facerent impulerant. & uago similite s romanos
lixas q: & mercatoꝛe s exciperent. magnū & ia comitatum
qui a pauci s paruitutū fuerat transgredientē fines. posi
tis insidi s circumuentū in quo loco int fecer; ad hanc
urbem oppugnandā cū ad motus exercitus e &. oppidani

conscientia scelerum quia nec dedititio tuta ad eam infesto sui debatur pieq: spes moenib: aut arma misi uendere salutis erat facinus sine se a suos foedum ac ferum conscisc̃unt locum in foro destinant quo pr̃ecios issima rerum suarum congererent, supeũ cumulum̃ coniuges ac liberos considere cum iussissent. ligna circa extrui fasces q: uir̃ ultro ciũ conitiunt quinquaginta deinde armati iuuenib: praecipiunt ut donec incertus euentus pugnae e& p̃sidiũ eo loco fortunarum suarum corporumq: quae cariora fortuna misi esset seruarent; si remi inclinatam uiderent atq: in eo iã eũ urbs caperetur scirent omnes quos euntes impeli uicernerent mox tẽ in ipsa pugna obituros; illos sep̃ deos super os inferos q: orare ut memores libertatis quae illo die aut mox te honesta aut seruitute infimienda eẽ nihil relinquerent id quod saeuire iratus hostis posset, ferrum ignem q: in manib: eẽ amicae ac fideles potius eaquae pertura essent absumerent manu. quam insultarent superbo lu dibrio hostes · His adortationib: exc̃itatio dira adiecta si quem apposito spes mollitia ue animi flexisset, inde concitato agmine patentib: post is ingenti tumultu erumpunt neq: erat ulla satis firma statio opposita quia nihilminus quam ut egredi posset, moenib: audistent timeri poterant; p̃pauce equitatu urm̃ leuisq: armature repente ecastris ad idipsum emissa occurrit acrior impetu atq: animis quam compositior ullo ordine pugna fuit; Itaq: pulsus eques qui primus se hosti obtulerat terrorem intulit leui armaturae pugnatiq: sub ipso uallo fortẽ nisi robur legionum pexiguo ad instruendũ dato tempore. aciem dire xisset, ibiquoq: trepidatũ parũ p̃ circa signa eẽ cũ ceci furore inuulnera ac ferru uae cordia audacia ruerent de inuectis similes aduersus temerarios imp& us prima xc̃e de conscripti simissisq: carthagine adhibernandum naues subduxer̃ · post magonis a boceani ora discessum gaditani romanis dediuntur · Haec in hispania p̃ scipionis ductu auspitioq: gesta; ipse l · lentulo & l · manlio ac idmo puntia tradita decem nauib: romã rediit & senatui extra urbẽ dato mandebello p̃ q̃ eas res in hispania gessisset & disserut quotiens signis conlatis di micassi & quod oppida ex hostib: ui coepisset & quas gentes in ditionem populi r̃. redigisset & aduersus quattuor se imperatores quattuor uictores exercitus in hispania isse p̃ memini t̃ carthaginem semini ster roribus reliquisse · Ob has res gestas magis tempta ta est triumphi spes quam p& tra pinacit̃ quia neminem ante eũ diem triumphasse qui sine magistratu res gessisset & constabat̃ senatum misso urbe me sting ressus ad exercitum quã praesens in aerarium tulit decem quattuor milia trecentũ quadringenta duo & signati argenti magnum numerum; comitia inde creandis consulib: habuit. l · ualerius philocentaurus, eque omnes ingenti fauore p̃ · scipionẽ consulẽ dixer̃, collega additure ip̃ · licinius crassus pontif̃ · maximus; ceterũ comitia maiore quam ulla p̃ id bellũ celebrata frequentia; p̃ditũ memorie est; conuenerant undiq: nõ suffragandi modo sed & iam expectandi causa p̃ · scipionis concurrebant q: domũ frequentẽ & in capitoliũ ad immolantem eũ cũ centũ bubos uoti sin hispania iouis acrificar& sponderant q: animi sicut ẽ · lutati us super ius bellũ punicũ fuisset & · Ita id quod instauratũ p̃ · cornelium finiturũ atq: ut in hispania omnipoenos expulisset & sic italia pulsurũ eẽ · africam que ip̃ inde ac debellatũ in italia for& puntiã destinabant; p̃retor inde comitia habita; creati duo quorum ac d · p̃l · erant · S̃ ẽ · lucretius · c p̃ · seruilius caepio & l · aemilius papus quasto decimo anno punici belli; p̃ · cornelius scipio & l · licinius crassus ut consulatũ inierunt · p̃ nominatae consulib: puntiae ses; sicilia scipioni extra sortẽ concedente collegã quia sacrorũ cura pontif̃ · maximũ in italia retinebat · Brutti crasso; tum p̃retor ip̃ puntiae in sostem conie te; urbana c p̃ · seruilio optigit arminũ ita gallia m appellabant, S p̃ · lucretia; sicilia · l · aemilio; c p̃ · octauio sardinia; senatus in capitolio habitus sibi referente p̃ · scipione s ẽ · factũ ẽ ut quos ludos int̃ seditionem militarem in hispania uouisset & ex ea pecunia quam ipse in aerarium dedisset & facer& ; Tum sagunti nouũ legatos in senatum introduxit; ex eis maximus natu & si nihil ultra malorũ est p̃ c̃ · quãq; d passi sumus; ut adulti mũ fidem uob prestaremus tam ea urã merita imperatorũ q: urorũ

erganos fuerunt. nos gladium nr̄arū ꝓpenitebit bellum
ꝑpē nos suscepistis suscepta quasti decimū annū tam prospera
cū gesta sunt sepe aduersum discrimen & ipsi uenerit is &
populū casthaginiensē adduxerit is cum in italia tam atrox
bellū et hannibalē hostem haberet & is consulē cui exercitus
in hispaniam uel ad colligendas reliquias naufragii nr̄i
missus is p. et cn̄. cornelii ex quo impunitiam uener̄ nullo
tempore destituerunt quae nobis secunda quaeq: aduersa hostib: nr̄is eēnt facere. Ja omniū primū oppidum
nobis restituer̄ pomnē hispaniā ciues urōs uenundatos
dimissis qui conquirerent ex seruitute in libertatē resti
tuerunt cum iam ꝑpe eā utopabilem ex miserrima fortu
na haberemus p. & cn̄. cornelii imperatores urī luctuosius
nobis quoq: quam uobis perierunt. Tum uesd ad hoc retrac
ti ex distantib: locis in sedē antiquā uidebatur utteru̇ pe
riremus et alterum excidium patrie uideremus ꝓnec ad ꝓ
nicie memnr̄am casthaginiensi utiq: aut duce aut exercitu
opus eē abturbulentissimo suetorrimis hostib: qui prioris quoq:
excidii causa nobis fuerunt extingui posse cum exsperato
repente misistis nobis hunc p. scipionem quē fortunatissi
mi omniū sagunti nouum uidemur quia consulē declara
tū uidemus acui disse nos ciuib: nr̄is renuntiaturi sum
spem omnē salutem q: nr̄am qui cū plurimas hostiū urōrū
cepisset & in hispania urbes ubiq: ex captoru̇ numero excre
tos sagunti nos in patriam remisit postremo tur detaniam
ad eo infestam nobilis utilla gente incolumi stare sagunti
ꝓnon posset & ita bello adflixit ut non modo nobis absit uer
bo inuidia nepostēris quidem timenda nr̄is eē. Delectā
urbem cernimus eorum ingratia sagunti deleuerat han
nibal uectigal ex agro eorum capib: quod nobis non tam
fructu iocundius est quam ultione obhec quib: maiora
ꝓnec sperare nec optare adiisse mos talib: poteramus gratias actum nos decem legatos sagunti ad senatus populūsq:
romanos misit simul gratulatū quod ita res hosanno s in his
pania atq: italia gessistis ut in hispaniam non habere o eā
ꝓtenuisse sed quaterrarū ultimas finit oceanus domi
tam armis habeatis italiae nisi quatenus uallū castrorum
cingit nihil reliquer tis poeno. Jouiopt̄imo maximo p̄sidi
capitalinę arcis non grate est tam ob hec agere iussi sumus.
sed donum hoc & iam siuos p mittet & is coronam auream in
capitolium uictorie ergo ferre. id utip mittatis quesumus
utiq: si uobis ita uidet̄ur quae uobis imperatores urī co
moda tribuerunt. rata atq: pp&ua auctoritate ur̄a fa
ciatis senatus legatis sagunti nis respondit & diru tū & res
titutū sagunti nō fidei socialis utrimq: seruate documētū omni
b: gentib: fore suos imperatores recte & ordine & ex uolun
tate senatus fecisse qd sagunti nō restituerint ciuesq: sagun
tinos seruitio exemerint quaeq: alia eis benigne fece
rint ea senatum ita uoluisse fieri. donū p mittere ut in capi
tolio ponerent locus in delubris aq: legatis p̄beri iussa. & mu
neris dari ꝓ eminus denamilia aeris. legationes deinde
& ea uidere quae & ꝑ cetera ib: sagunti nis ut quatenus ratio
possent ita iam spectatū irent duces datis litteris q: p oppida
misse & ut his panos ea mi ter acciperent. ꝑ tū deferre exerci
tib: scribendis de pumtis si relatū cum fricam nouā pumti
ā extra sos tem p. scipioni destinari homines fama fer
rent. et ipse nulla iam modica gloria contentus. non ad
gerendum modo bellū sed ad finiendum dicer & sic os.
declaratū eē ꝓq: aliter id fieri posse quam si ipse in afri
cam exercitū transportar & acturum se id p populū ap te
ferr & si senatus aduersar & ur. Jd consiliū haud quaquā
primo ib: patrū cum placer & ceteri p merita aut ambitione
mussarent q: fabius maximus rogatus sententiā. sic o multis
urī muideri. p̄c. Rem actā hodie rnodie agi & frustra
habituru̇ oratione quam quā de integra re de africa. p
uincia sententiā dixerit, ego autē primū illud ignoro
quē admodū ceteris iam puincia africa consulis uiri fortis
& strenuis fit quam nec senatus censuit in hunc annū puin
tiā eē. nec populus iussit. De in de si eet consulem peccare
arbitror. qui de re transacta simulando se referre. senatū
ludibrio hab & ꝓ senatorem modo qui de quo consulitur suo
loco dicit sententiā. Atq: ego ceteru̇ habeo dissentientem ibi
a bista festinatione in africā traiciendi duarū rerū subeun
dā opinionē. eē iuniu sinistre ingenio meo cunctationis.

quamm&cū pigritiamq: hominesadolescentes sane appellant dū
mepenitcat adhucaliorum speciosiora primoaspectu consilia
semp uisamea usumeliora alteriusobtrectationisatq: inuidiæ
aduersuserescentem indies gloriamfortissimi cosaqua suspitio
ne sime neq: uitaacta eemoresimei neq: dictatura cumquin
q: consularib: tantūq: gloue belli domiq: paste uindicat ut
ꝑ prius fastidiū seruisimquam desideriū a&cassatem liber&quē
enimmihi &meartio cūeo cē potest quinefilioquidemmeo
aequalissi medicatorem cumuigerē adhucuirib: &incursu
maximarerū eērecusantē. ꝓmoautinsenatu autapud popu
lūaudiunt quominusinspectantememagistro equitū quo d
fando numquā auditū erat ante imperiūmmecū aequar&
rebusquamuerbisadsequimalui utqualiacūq: iudicio mihicom
paratuserat. suamoxconfessione mesibi ꝑferre&, ꝓdūego p
functus honorib: cessamina mihi atq: aemulatione cūadules
cente floretissimo ꝑponā. uidelic&ut mihi tamutuendo
ꝓsolūreb: gerendis fesso sihuicnegotia fuerint africa
puincia decernatur. Cumeagloriaqueꝑtaē uiuen
dū atq: mouendumest, uincere ergo phibui hannibalē.
ut aliob quoduigent nuncuires &iam uincipossē,
Illudte mihi gnoscere. p. corneli aequumerit. sicūimme
ipso numquāpluris famāhominū quāsiemp. fecerī
ꝓ neuamquidem gloriā quamquāsiaut bellū nul
lum initalia aut is hostis e&, exquouicto nihil
gloriae quereretur quite initalia retinere&, et sidbono
publico fęceresimul cumbello materiamgloriæ&ue
isse ereptū uideri possē&, cumuesd hānibal hostis incolumi
exercitumquastū decimū annū italiam opsideat. pęnite
bitte ꝑ. corneli gloriæ&ue. sihostē eū quitot funerū tot gla
dium nobiscausā furto cū cōs. italiaę expuleris i&sicut penes
ē. lutatiumprioris punici ꝑpetrati belli titulus fuit. ita
penesteh uius fuerit, ꝓsisi authamilcar hannibali dux est
preferendus fuit illudbellū huicautuictoria maior illa
clarior q: quamhaecmodocontingat. utte cōs. uincamus
futura stadrepanis aut er. ci detraxisse hamilcarem.
quamita alia expulisse poenos atq: hannibalem malis
netuquidē & simagis parata quāsperata gloriā amplec
teris hispania potiusquamitalia bellolibera gloriatus fue
ris, ꝓ dum isest hannibal quemnonmagistimuisse uideatur
quamcontempsisse qualiud bellū maluerit, quin igitur ad hoc
accingeris ꝓcipitos circumitus utcumin africā trajeceris secuturū
te illuc hannibalē speres. potiusquamrecto hinc itinere ubihan
nibal est eobellumincendis. ¶ Egregiamistā palmā belli
punici paratipetis. hoc&natura prius est tua cūdefendere salie
na treoppugnatū pax ante initalia bellumin africa sit, &nobpri
us decebat prius timor quamultro alius inferatur, siutrumq:
tuoductu auspicioq: fieri potest hannibale hicuicetpillicasthagi
nē expugnāsi altera ultraui ctoria. nobisconsuli relinquendaest
prior cummaior clariorq: tumcausā &iam insequentis fuerit,
ꝓ iam numquidem ꝑ quā quod &initalia &in africa duos di
uersos exercitus alere erarium nonpotest. praeterquā quod
unde classes tueamur. undecommeatib: sufficiamus præben
dis nihil requiet, quid periculi tandem quantū adeatur quē
fallit ꝑ. licinius initalia. ꝑ. scipio bellū in africa ger&. quidsi
quodomnes deiomeꝓ auertant &dicere&iam reformidat
animus. sedquaeiccidere unt accidere possunt&uictor hannibali
readurbem pgere&. tumdemumreconsulē ex africa sicutq: ful
uium acapua arcessemus. quidquodin africa quoq: mars communis
belli erit domus tibituapat patruusq: intra xxx diescū exer
citib: cesi documtosint ubipqdaliqd annos maximis reb: terra
mariq: gerendis amplissimū pomī apud exteras gentes populi r.
uestreq: familiae fecerint. Diesinedeficiat si regesimperato
resq: temere in hostium trā transgressos cummaximis cladib:
sui exercituuq: suorū enumerare uelim; Athenienses pru
dentissima ciuitas, bello domi relicto. auctore aeq: inpigro ac
nobiliuuene magnaclasse in sicilia mittransmissa. una pug
na aliali florentem rem ꝑ. suā inpp&uiā adflixer, externa
& nimis antiqua repto, africa eademista. &mī. atilius
insigne utrusq: fortune exemplū nobisdocumēto sint, pęcibi
ꝑ. cornelicum exalto africam conspexeris. ludus& lucus. fuis
se hispani&ue uidebuntur, quidenim simile pacato mari p
oramitaliæ gallieq: uectus sem portissimurbē sociorū classem
ad appulisti ex positos militesptissima adsocios&amicos
pr. tarraconem duxisti, abtarraconedeinde ꝑ ppsidia

romana citra hiberum exercitus patris patruiq; tui post amissos im
peratores ferocioresq; & calamitate ipsa duce tumultuarium quidē
ille .l. marcus & militari suffragio ad tempus lectus. cū eruī
si nobilitas actusti honores adornarent clarissimis imperatoribus:
qualibus & aste bellu parisq; oppugnata p summū otiū cū carthago
nullo triumpunicorū exercitum socios defendente cū e
ra neq; ee leuo nullo tamen modo africo bello comparan
da: ubi non postu sullus classi mare aptus nec ager pacatus si
ciuitas socia. non rex amicus. nā p cedente quacumq; cir
cūspexeris. hostia omnia atq; infesta. Nisi phaei nu
midisq; credis fatis sit semel creditum non semper temerita se
felix & fraus fidem in parui sibi praestruit ut cum opere pre
cium sit cum mercede magna fallat. non hostis patrē patru
umq; tuum arma prius quam celtiberi socii fraude circū
uenerunt. nec tibi psi amagone & hasdrubale hostiū duci
b: quantum abindibile & mandonio in fide acceptis peri
culi fuit. Numidis tuere dere potes. defectionem militū
tuorū exptus & syphax & masinissa sequam carthaginiensis
malunt potentis in africa ee carthaginiensis quam quemquā
alium. nunc illos aemulatio inter se & omnes causa est a minu
acuunt quia pcul extern us metus ē. hostem ideo romana ar
ma & exercitum alieni generis uelut ad commune restinguen
dū incendium concurrent. Uter eidem illi carthaginiensis
hispaniam defendere. alie moenia patrie templa deum aras
& focos defendent cum eunt is impelium pauida p sequitur
coniunx & parui liberi occurrabunt. quid porro si satis con
fixi carthaginiensis consensu africe. fide sociorum regū.
moenibus suis cum tuo exercitu sq: tui psidio nudata ita
liam uiderint ultro ipsi nouum exercitum in italiā aut ex
africa miserint. aut magonē que abalearib: classe trans
missa iam pōrā ligurum altinorū uectari constat. han
nibali se coniungere iusserint. nempe in eodem terrore eri
mus in quo nup fuimus. cum hasdrubal in italiam transcen
dit. quino nsolum carthaginē. sed omnē africam exercitu
tuo exclausurus emanib: tuis italiam emisisti. uictū ex te
dicere quidem minus uellē & id tua non fr̄ p. Solū causa
ter datū uicto in italiā ee. pate renos omnia quae sperati bi.

ae. pr̄. imperio euenere tuo consilio ad signare aduersa casi
businti belli & fortune legare quo melior e. fortior q: es. eo
magis cale m p̄sidem sibi patria atq: uniuersa italia retin &
potes ne ipse quidem dissimulare ubi hannibal sit tibi
caput atq: arcem huius belli ee. quippe qui te prete ferat
eam tibi causam ee. ut hannibalem eo trahas. sive igitur sive
illic cum hannibale est tibi futura. re sū trum tandem ergo
firmior eris in africa solus an hi tuo con lege que tu exer
citu coniuncto cū claudius quidē & liuius cōs. tam recenti
exemplo quantum id intersit docuerūt. quid hannibalem
utrum tandem extremus angulus agri bruttii frustra
iam diu poscentem ab domo auxilia. an propinqua cartha
go & tota socia potentiorem armis uiri sq: faci & qd istud
consiliū ē. ibi malle decernere ubi tua e dimidiae omnium no
stre copiae sint hostium multo maiores. quā ubi duob: exerci
tib: aduersus unum totus pelus & tā diuturna & grauis militia
fessus pugnandū sit. quā compar consiliū tum parentis ut
consilio sit reputa ille consul p fectus in hispaniā ut hannibā
li ab alpib: descendenti occurrebat in italiā ex pu incta re
ducta cum hannibal in italia ut relinquere in italiā
paras. non quia reip. id utile. sed quia tibi amplū & glorioſū
censuisse es sicut cum puincta & exercitus sic lecto sine lege.
f c. duab: nauib: pr̄. imperator fortunā publicā
& maiestatem imperii q. tum in tuo capite periclita
bantur commisisti. Ego p. cornelium reip. nobisq: non
sibi ipsi priuatim creatū consulē existimo. exercitus q:
ad custodiam nobis atq: in italia scriptos ee. non quos rego
more psupbiam consules. quo terrarū uelint traiciant.
cui oratione ad tempus parata fabius. tua auctoritate & inue
terate prudentia ac fama magnā partē senatus & seniores
maxime mouisset. Pluresq: consiliū senis quā animū ad
ulescentie ferocem laudarent. scipio italocutus fertur.
& ipse q: fabius principio orationis patres conscripti com
memorauit. in sententia sua posse obtrectationē suspectā
ee. cuius egoret non tam ipse ausit tantū uirū in simula re
quae a suspicio ultio orationis an rei haud sane purgata e.
Sicenī honores suos & famā uerū gestarū extulit uerbis.

adextinguendum inuidiae crimen tamquã mihi ab infimo
quoq: periculũ sit pememecũ ae mul&ur· et non habeo qui quia
supe&eros excellat quoq: nitipondissimulo me sibi aequari
nolit; sic se nem sep functum q: &me infra a&atẽ fili &iã sui
posuit tamquam non longius quã quantũ uirtẽ humanẽ spa
tiũ ẽ cupiditas gloriae extendatur· maximaq: pars eius in
memoriam a posteritate mpmineat· maximo cuiq: id acci
dere animo cẽstum habeo. cẽstumiũt se ponc ũ pẽsentib: modo
sed cum omni saeui clarissimi compar&; Equidem haud
dissimulo mẽtu as quinte fabi laudes pona dsequi solũ uelle·
sed bona tua dixerim si possim &iam me exsuperare; illud
nec tibi inme neumihi imminoũb: natu animi sit· ut nolim
quemquã nr̃i similẽ euadere· ciuem; idẽ nr̃i ponc ũ modo
quib: inuiderimus· sed reip̃· &põene omnis generis huma
ni deterrimũ sit; commemorauit quantũ esse ẽ periculi adi
turos sin africam traicerẽnt· uĩ meã quoq: non solũ reip̃·
&exercitus uicem uider&ur sollicitus unde haec repente
cura deme exosta cum patẽ patruus q: meus in tẽfecti cũ duo exer
citus eorũ ppe occidi ne occidi possent· cum amisse hispaniae·
cum quattuor exercitus poenorũ quattuor q: duces omnia
mea arm is q: tenerent; cũ quẽ stus ad id bellũ imperator se
mose ostenderet; põeme nemo pfiteri ausus ẽ&; cum mihi
quattuor &XX annos nato decaluisset imperiũ pr̃: quid ita
tũ nemo a&atẽ meã uim hostiũ difficultatẽ belli· patris patruiq:
recentẽ cladẽ commemorabat· Utrũ maior aliqua nunc
in africa calamitas acceptast· quam tunc in hispania erat·
an maior est nunc sunt exercitus in africa &duces plures me
liores q: quam tunc in hispania fuerunt· an&as mea tunc matu
rior bello gerendo fuit quam nunc est· an cũ carthagini en
se hoste in hispania quam in africa bellũ geri aptius est· faci
le est fusos fugatos q: quattuor exercitus punicos· post &
urbes uicta as autem et us ubacta as in ditionẽ post pdomita
omnia usq: ad oceanũ tot regulos tot ferocis gentis· post re
ceptã hispaniã totã ita ut uestigium belli nullũ reliquũ
sit; lauare meas res gestas· tamherculequam siuictor ex
africa redierim· eas ipsas leuare quae nunc retinendi mei
causa ut terribilia eadem uideantur· uerb extollumtur;
negat ad itã ẽe in africam· negat ullos patere postus; mi· atilium
captũ in africa commemorat· tamquã mi· atilius primo acces
su ad africam offenderit· neq: recordatur illum pcitam infeli ci
imperatoũ patuisse tam postus africe &res egregias primo
anno gessisse &quantã ad carthaginienses duces adtin& in
uictã adultum pmansisse; nihil igitur· me isto exemplo
terruerit· si hoc bello non prior sinu p& non prior sinu per·
& non anni sante XL· ista clades accepta for& quie go minus
in africam regulo capto quam scipionib: occisis in hispaniam
traicere; me felicius cartippum lacedemonium carthagini·
quam me patriae meae sinerem natũ ẽe crescer&q: mihi ex eo
ipsa q d possit in hominis unius uis tute tantũ momenti ẽe·
Ut &iam athenienses audiendis temere inscitiam omissõ
domi bello trangressi; curergo quoniã graecas fabulas enarra
re uacat· põna gat hoc lempotius syracusanũ regem· cũ diu si
cilia punico belloureret&ur· transgressum in hanc eandem
africam auertisse eo bellũ unde uenerat refers· Sed quid ultro
m&ũ inferre hosti &abs eremoto periculo· alium in discrimen
ad ducere quale sit u&erib: exterris q: exemplis admonere
opus est; multũ interest alienos populare fines an tuos uri ex
cindi uideas; plus animi est inferenti periculũ quã ppulsanti·
adhuc maior ignotarũ rerum est terror bona mala q: hostiũ
ex ppinquo ex gressus finis aspicias; põnsperauerat hanni
bal fore utcor in italia ad sedifecer̃ent post cannensem cladẽ;
quanto minus quicquã in africa carthaginiensib: firmum
aut stabile m it· nfidis socius graui b: ac supbis dominis ad
hoc nos&iam defecti ab socius uiri b: nr̃is militẽ romano fretum;
carthaginiensi nihil ciuilis roboris est· mercede parato simile est
habent· afros numidas q: leuissima fidei mutabile ingenia·
Hic modo nihil moraest; iunam& traiecisse me audieris &ar
dere bello africam& molientem hinc hannibalem & obsideri
carthaginem· lectiores& frequentiores ex africa ex pectate
nuntios quam ex hispania accipiebatis· Has mihi spes
subiecit fortuna· pr̃· defederis ab hoste uiolatis testes sipax
et ma simissa· reges quorum ego fidei ita pfidei ita inimica· ut
bene cautus ap fidus in multa quae nunc ex intuallo põna p
parent bellum aperi& ideo futuri& ducis non de esse fortunę

nota

prebentisse&ablata casu plectere adconsilium habeboq. fabi pa
rem quem das hannibalem; sed illum ego potius trahamquā ille
mereanet in suam terram cogam pugnare eum. et cas thago pre
miū uictoriā certi quam semiruta bruttiorū castella. neqd
interim dum traicio dum expono exercitum in africa. dū
castra ad cas thaginem p mouere sp. hic de trimi capiat
quo dtuq. fabi cum uictor tota uolitet & italia hannibal
potuisti prestare. hoc uide ne contumeliosum sit concusso
iam & pene fracto hannibale negare posse p. licinū
consulem uirum fortissimū prestare equinea sacris absit
pontifex maximus. ideo in softe tam longinq; puncie pū
uenit. siherculesnihilo maturius hoc quo ego censeo modo
p ficer& ur bellum tamen addignitate populi r. fama q: a
pud reges gentes q: externis p cinebat. non ad defenden
dam modo italiam. sed ad inferenda & iam africe arma ui
der nobis animū ee; pe hoc cere di uulgariq: quod hannibal
au sus sit. pe minem duce romanorum audere; & priore
punico bello tum cum de sicilia ce stare tur. to tiens. africā
ab nris exercitibus q: & classib: oppugnata. nunc de italia
ce stare tur africam pacata ee; requiescat aliquando ue xa
ta tam diu italia uratur eua stetur q: in uicem africa castra
romana potius quam cas thaginis postis imminean t. quā
nostrorū uallū hostium ex moenib: nris uideamus; africa
sit reliqui belli sedes. illuc terror fuga q: populatio agro
rum defectio sociorū. c& ere belli clades q: in nos p quat
tuordecim annos ingruerunt uertantur quae ad rem p.
p tin& et bellum qd instat & puncias de quib: agitur dixis
se satis est. illa longa oratione caduos p tinens sit. si quem
admodū q. fabius meas res gestas in hispania eleuauit. sic
ego contra gloriā eius eludere & meā uerb extollere uelī
pleuerum faciam pce. Et si nulla alia re in odestia ce ste & tem
perando linguae adulescens senem uicero; ita & uixi &
gessi res ut tacitus ea opinione quā ur sponte concep
ta animis haber& is facile contentus essem. minus equis
animis audietur est scipio quia uulgatū erat si apud se
natū p o nobtinuisse& ut puncia africa sibi decerne
re& ur. ac populum ex templo laturū; itaq: & fuluius qui
consul quater fuerat postulauit a consule ut palam in senatū
dicer& p mitter& ne patrib: ut de puncis decernerent. sta
turus q: eo e& quo de censuissent. an ad populum latur us.
cum scipio respondisse& se quo dere p. esse& facturū. tū ful
uius; p o ne go ignarus quid respondeat ur us facturus ue esse;
que siui quippe cum pre te fera s tempta re te magis quam
consulere te senatū & impune iam tibi quam uoluerit sex em
plo decernamus; paratam rogationē habea; itaq: ad ob
tr. pl. postulo inquit ut sententia mihi de eo p o n dicen
do qd est in mea sententia discedatur: p o nsit ratū habi
turus con s. auxilio sit is; inde altercatio osta; cum con s. pe
gar& aequum e& tribunos intercedere. quominus suo quis
q: loco rogatus sententiam dicer& tribuni ita decreuer;
si consulatui uidere; puncius p mittit stari eo qd senatus cen
suerit fer ri placeat nec de ea re ferri ad populū patiemur
Si non p mittit qui de ea re sententiā recusauit dicere au
xilio erimus consul die ad conloquendū cū conlega p& ite. pos
tero die p missū senatui est puncie ita credite; alteri consulē
sicilia & xxx rostrate naues. quas c. seruilius superiore an
no habuisse& p missū q: ut africā si id e rēp. esse ce nser& tra
icer& alterni bruttii & belluū cum hannibale. cū eo exer
citu quem. l. uetturius& q. cecilius sortirentur inter se
comparare nt. ututer in bruttiis duab: legionib: quas cos.
reliquisse& rem gerer& imperium q: in annū p roga retur
cui ea puncia eueniss& cer& eris pē consules pretores q:
qui exercitib: puncis quae p futuri erant p rogata imperia
q: cilio sortie uent ut ei cos. in bruttiis aduersus hannibalē
belluū gerer& ludi de inde scipionis magna frequentia &
fauore spectantiū celebrati legati delphos ad donū ex pre
da hasdrubalis post an dum missi sim. pomponius matho
atq: cattius tuler coronā aureā. cc. pondo & simulacra
spoliarum & xpondo argenti facti scipio cum ut dilectū
haber& pe q: imp& ras s& neq: magnopere te tendisse&
ut uoluntarios ducere sibimilites licer& tenuit; & quia in
pense negauerat reip. futuram classem ui quae ab socius
darentur ad nouas fabricandas naues accipere& et rum e
primū populi p suis quisq: facultatib: consule aditu ros

pollicitę̃ certes frumentū socius nauali b: commeatūq: om
nis generis, pōpulonensesq; ferrum tarquiniensesq; lītea
uela uolaterrani interamenta nauiū & frumētū arre
timi xxx. scutōl̄ozū galeas totidem pilages hastas lon
gas milium quinquaginta. summā paricuiusq: gene
ris numero expleturos securis rubra falces alueol̄as na
ues, quantum in xl. longas naues opus ex̄ trticiti centū
et uiginti milia modiū & inuaticū decurionib: remigib: q:
conlaturos, peru sinclusi in ruscellanī abi & es in fabrican
das naues & frumētū magnum numerū abi & e publicis sil
uis est usus umbriae populi & pr̄ hos nursini & reatini &
amiterninis abimusq: omnis ager militē pollicit; mar si
pelignī marrucinīq: multi uoluntarī nomina inclassem
dederūt; camerinesq; cum aequo foedere cum romanis essent co
hortē armatam sexcentorū hominū misere, xxx. nauiū
carinę uiginti quinq: remes. decem quadriremes cū essent
positę. ipse tum instituit operi. uidit quadragesimo quinto
cū ex siluis deiecta materia erat. naues instructę armateq:
in aquam deducte, profectus in siciliam est triginta nauib: lon
gis uoluptariorum sep̄tē fere mē milib: in naues impositis. &p.
licinius in bruttios ad duos exercitus consulares ueniē, ex eis
cum sibi sumpsit quem. l. ueterius cōs habuerat, metello ut
quib: p fuisse, facilius cum adsu & is imperio rem gesturum
ratus, p misit, & p̄tores diuersis in puincias, p fecti, et quia pecu
nia ad bellum deerat agri campani regionem fossa greca
ad mare uersam uendere quaestores iussi iudicio quoq: p
misso quia ager ciuis campani fuisset & uti his publicus p̄r. ex̄
indici primū constituit. tū quanta pecunię ager indicatus esset &
pars decima, & ex̄. seruilio p̄r. urb. negotium datū. ut
campani ciues ubicunq: ex f̄c. licer & habitare. ibi habita
rent. animaduerter & q: ineos quali bi habitarent; eadem
aestate mago hamilcaris filius ex minorebaliarum insula ubi
hibernarat iuuentute lecta inclassem imposita in italiam
xxx. ferme rostratis nauib: et multis onerariis duodecim milia
peditū duo ferme equitū traiecit genuamq: nulli s̄ presi
dus maritimam oram tutantib: repentino aduentu ce
pit. Inde ad oram ligurū alpinorum si quos ibi motus fa
cere posset & classem appulit ingaunis ligurū ea gens est bel
lum eatempestate gerebant cum epanteriis montanis. Igi
tur poenus auone oppido alpino p̄da deposita. & x longis
nauib: instatione ad p̄sidiū relictis se & eris carthaginem
missis actuendam maritimā ōrā quia fama erat scipio
nē traiecturū ipse soci & ate cum ingauniscquorū gratiam
malebat composita montano instituit oppugnare. & cres
cebat exercitus indies ad famā p̄ominis eius gallis undiq:
confluentib:, ea litteris cognita, p̄. lucretine frustra has
drubali cum exercitu deleto bienno ante fuerint letati si
par aliud in debellum duce tantum mutato orē & ur. cu
ram ingentem accendit patrib:, itaq: & m̄. liuio cōs. ex
& ruria uolonū exercitū ad mouere ariminū iusserunt.
et c̄. seruilio p̄r. negotiū datū. ut si ere p̄. censeret & eo
urbanas legiones cum imperio uideretur dato ex urbe du
ci iuberet & m̄. ualerius lacunus arretiū eas legiones duc̄.
eisdem dieb: naues honerarię poenorum octoginta cir
ca sardiniam abc. octauio qui puntiae pre erat capt̄as
eas coelius frumēto missio ad hannibalem comeatuq:
onustas ualerius praedā & rus cam ligurumq: & monta
norū captiuos carthaginem p̄ postanti s tradit. in bruttiis
nihil fere anno eo memorabile gestū pestilentia ip
cessera t pariclade in romanos poenosq: nisi quod punicū
exercitum sup morbū & iā fames adfecit. Piu non is
lacinia templū aestate hannibal egit ibiq: aram condidit
dedicauitq: cum ingenti rerum gestarū titulo punicis
grecisq: litteris in sculipto. TITI LIVII ABUR
BE CONDITA LIB̄ XXIIII. EXPLICIT.
INCIPIT LIB̄ XXIIII. FELICITER.

SCIPIO POST QUĀ IN SICILIAM
UENIT. UOLUPTUARIOS MILITIS
ordinauit centurias uitq: ex his ccc. iuuenes
florentis a & ate & uirium robore. inermis circa se ha
bebat. ignorantis quem ad usum neq: centuriati neq:
armati seruarentur; tum ex totius sicilie iuniorū nu
mero principes genere & fortuna trecentos equites

201 Ff 194

98.202

quiſcum in africam traicerent legit diemq: his quę quiſ ar
miſq: inſtructi atq: ornati adeſſent edixit grauiſe a militia
pculdomo terra mari q: multos labores magna pericula
allaturā uidebatur, neq: ipſos modo ſed parentis cognatosq:
eoꝝ ea cura angebat ubi dies quae dicta erat aduenit ar
ma equosq: oſtenderunt. Tum ſcipio renuntiari ſibi dix
quoſdam equites ſiculorum tam quā graue & dura horre
re eam militiā, ſi quis animati eſſent malle eos ſibi eam ſi facere
ri quam poſtmodo querentis ſegnes atq: inutiles militeſ rī p.
eē; expromerent quid ſentirent cum bona uenia ſe audi tu
rū, ubi ex his unus auſus eſt dicere ſe prorſus ſi ſibi utrū uelit
liberum eē nolle militare. Tum ſcipio & quoniam igitur ad
uleſcens quid ſentire ſe non diſſimula ſti uicarium tibi ex
pedit iam cuiuis arma equum q: &cetera inſtrumēta mili
tiae trada ſe recte cum hinc exēmplo domū ducas exerceas.
docendū curet ſequo arm iſq: l. & o condicionē accipienti unū
ex trecentis quos inermes habebat tradit, ubi hoc modo ex
auctoratis equitem cū gratia imperatoris & eri uide
re ſequiſq: excuſare & uicarium accipere, lta. ccc. ſiculi ſ.
romani equites ſubſtituti ſi nepublica impenſa, docen
dorum curam ſiculi habuerunt. quia edictum imperato
ris erat ipſum militaturū qui ita non feciſſet, Egredia
hanc alam equitū eua ſiſſe ferunt. adiuuiſſe legiones,
inde cum inſpicer & plurimorū ſtipendiorū ex his milites
delegit maxime qui ſub duce marcello militauerant; qđ
cum optima diſciplina inſtitutos credebat. tū & iam ablon
ga ſy. racuſarum obſidione pertiſſimos eē urbium op
pugnandarū. Nihil enim reum ſed caſthaginiſiam
excidia agitabat animo, inde exercitū poppida diſpti
frumēti ſiculorum ciuitatib: imperat. ex italia aduecto
pareit. uectores naues reficit & cū iſē. Laelium in africā
prędatum mittit, moras panhormi ſub ducit quia ex uari
di materia rapi m facere erant. ut in ſicco hibernarent, pre
paratiſ omnib: ad bellum ſyracuſas ꝓ nondum magni ſ belli
motib: ſatis tranquillas uenit; grecię res aquibuſdam itali
ci generis eadem utriq ap bellum ceperant retinentibuſ.
conceſſas ſibi abſentia repetebant, omniū primū ratus

tueri publicam fidem. paſtimeo, dicto paſtiiudicium ſ & iam
impunitas ad opanenda iniuriā reddit iſ. ſuas res ſyra
cuſanis reſtituit, ꝓ nonipſis tantū eare ſſe domnib: ſiciliae po
puli ſ grata fuit. eoq: enixius ab bellū adiuuarunt, eadem
aeſtate in hiſpania co ſtumingens ſ bellū concitante. in dibi
li nulla alia de cauſa quā pa ꝑ admiratione ſcipionis ſ contēp
tu imperatorum alioꝝ. oſto eum ſupeē unū ducē romani ſ.
& eri ſ ab hannibale mē fiti ebantur, eo nec in hiſpania ceſſiſ
ſcipionib: aliū quem mitterent habuiſſe. & poſtquā in ita
lia grauius bellum urgueꝝ & aduerſus hannibalē eū arceſ
ſitū, ꝑ tot quā qđ nomina tantū ducū in hiſpania romani ha
bebant. exercitāquoq: indeu & ere deducēdū. repida oīa
ut in conditā turbā tironū eē. ꝓ tum quā tale occaſionem
liberande hiſpanię foꝛe ſeruitum a deā diem aut caſthagini
enſib: aut romanis. ꝓ nec inuicem hā ſa utilis. ſed in tēdū utriq:
ſimul ꝑ pulſos a bromanis caſthaginienſib: ab hiſpanis ſ ſic offi
rent pelli romanos poſſe ſe ſtura bomni imperio primorum
inſequentis ſuppreſſit conatus paulo poſt ul. ro ferre
pedem ut neminem cedere atq: obſtinatos mouit ueſtigio
quemq: ſuo uidit pro facta acie qđ ut facere poſſ & multi
tudo armatorū facile ſuppeditabat. cornua hoſtiū ampleꝛ.
in orbem pugnantis ad unū omnis occidit; at hec tamen
hoſtiū iratorū acerrima & maxime dimicantiū pugnantiſq: ce
debant. foediora alia in urbe trucidatio erat. cum turbā femi
narū, puerorumq: inbellū ineꝛmemq: ciues ſui cederent
& in ſuccenſū rogum ſemianimi pleraq: inicerent corpora
riuiq: ſanguinis flammā orientem reſtinguerent, poſtre
mo ipſi cede miſeranda ſuorū fatigati cum armis medio in
cendio ſe iecerunt. Jam cedis ꝑ & rate uictores romani
ſupuenerunt. ac primo conſpectu tam foe de mirabundi pa
rum pobſtipuerunt. De in cumaurū argentāq: cumulo rerū
aliarum in ꝑfluens auiditate ingenii humani rapere exigne
uellent. correpta aliis flamma. alii ambuſti ad flaciua pouiſ.
cum ꝓceptus primis ſurgente turba ꝓ nē. ita a ſtapa ſine
ꝑ da militū ferrē igniq: abſumpta. ꝓ marcius & eri ſ eius
regionis metu in deditionē acceptis uictorem exercitū caſtha
ginē a ſcipionē reduxit. ꝓ eo ipſo ſo die ſ pfugo agadib: uener

pollicentes urbem punicã quę p̃sidiũ quod in ea urbe ee. & imperatorem p̃sidii cum classe p̃dituros eo, imago ibi ex fuga subsistere rat naubus q: in oceano collecta aliquantũ auxilioũ & transfretaũ ex africa ora. et ex proximis hispanię locis phannonẽ p̃fecturũ cogerat, fide accepta data q: p̃fugis. Et marcius eo cum septẽ triremib: quinq: remi una est missus ut certa mariq: communi consilio rem gererent, scipio ipse grauiore morbo implicitus grauiore tamen fama: cum adid quisq: quod aut certa insita hominũ libidine alendi de industria rumore s adiceret. & aliquid p̃untiã omnẽ ac maximã longinqua eius turbaut, appararunt q: quantã excitatura molẽ uera fuisset. & cladem scum uanus rumor tanta sp cella s ex ciuis s. & p̃ socii infide non exercitus in officio mansit, Mandonius indibilis q: quia regnum sibi hispanię pulsis in decas eh agimen sib: destinarant animis nihil ppe contigerat. concitatis popularib: lacelania autẽ erant & iuuentute celtiberorũ excita agrũ sues itannũ sed & annũ q: socioũ p̃. hostilit depopulatis, ciuili saliis furor in castris ad sucronem o stu s octo ibi milia militum erant p̃sidiũ gentib: quae cis hiberũ incolunt. ipsi positũ, mota eorũ aut em mente s s. p̃ont ũ primũ cũ deuita imperatoris dubii allatis. sed iam ante licentia ex diuturno ut fit otio collecta & nonnihil quod in colaxi us rapto suetis s uiue se arcioresq: in pace reserant, ac primo (sermone) restantiũ occulti seuebantur: si bellum in p̃uincia e & quid sese in̄ pacato s facere. si debellatũ iam & confecta p̃uincia e & quur in talia m reuehio flagitatiũ q: stipendiũ p̃ceptus quam ex more & modestia militari erat. et a bcustodib: p̃bra in circumeuntis uigiliaster tribunos iacta & noctu quidam p̃datũ in agrũ circa pacatũ erant. postremo in̄diu ac p̃palam sine commeatu abs signis abibant omnia libidine ac licentia militũ nihil in stituto aut disciplinę militiae aut imperio eorũ qui p̃erant gerebatur, forma tamen romanorũ castrorum constabat una ea spe quod tribunos ex contagione furoris haud exp̃tus seditionis defectionisq: ratis foret. ut iurare ad dere in principis s sinebant. et signum a bei s pectabant. & in stationẽ ac uigilias in ordinem ibant, et utrum imperii abstulerant. tamen speciem dicto parentium uterosi b imperantes seruabant, et ruptę deinde seditio postquam reprehendere atq: improbare tribunos ea quae fierent. et conari obuiam ire & propalã abnuere furor sed eorũ se futuros socios sensere unt, fugati sitaq: principis ac post paulo ea castris tribunis ad̃ principis s seditionis s gregarios milites c̃. albium calenũ & c̃. atrium brũ delatũ omniũ consensu imperium est. qui nequaquam tribunicis contenti ornamentis insignia & iam summi imperii fasces s ecures q: adtrectare ausi, p̃quem uenit in mente s. suis tergis suisq: ceruicib: uirgas illas secures q: imminere. quasi ad metum aliorũ p̃ferrent, mors sci p̃omissa falso credita obcecabat animos. subeuius uulgata mox fama p̃ondubitabant tota hispania arsura bello, ne o tumultu & socii s pecunias imperari. et a diri p̃pinqua s urbes posse. & turbatis reb: cui omnia omnes audere nt. minus insignia forte quae ipsi fecissent. Cum alios subinde recentis nuntios. p̃ nostris modo sedetam funeris expectarent. neq: s uperuenit. & quisquam euanescere q: temere o stus rumor tam primi auctores requiri cepti. & subtrahente se quoq: utere didisse potius temere quam finxisse. rem talem uideri poss. & destituti duces. iam sua ipsi insignia & p̃uana imagine imagine imperii quod gererent ueram iustamq: mox in se uersuram potestatẽ horrebant, stupente ea seditione cum uiuere primo mox & ia ualere scipionẽ cesti auctores ad ferrent. tribuni militũ septẽ qui ab ipso scipione s, quo quoui primũ aduentu exasperati animo s mox ipsis placido sermone p̃mulgentib: noto s cum quib: congress si erant lenitis s circumeuntis s. ea ætate uolia primo deinde in principis s p̃torio ubi sermones inter se serentiũ circulos ui dissent adloquebantur: p̃cunctantes magis q: causa ire consternationis quae subito s orent quam facti accusantes, Vulgo stipendiũ p̃ondatũ ad die iactabatur. et cum eo dē tempore quo sceluslitur gitanorũ ex stetis s. & post duorum imperatorũ duorũq: exercituũ stragem sua ui stute defensu p̃ romanũ ac recenta p̃untia e &. iligurgitanos p̃oenam nox̄e meritam habere s uis recte facti s gratiã qui exsoluat p̃ ea e. Talia querentis s. quae ora re s eq: ea relaturos ad imperatorem respondebant. lętari quod nihil tristius s ue insanabilius e &. & p̃. scipione rerum benigne & reip̃. esse gratię referende, scipionis bellis ad suetudinẽ ad seditionẽ q̃ cellas rudem sollicitũ hab & res. p̃ ea aut exercitus peccando aut ipse puniendo modũ excedere &. in p̃senti aut coepisse lenitẽ agi placuit, et missis circa stipendia

riascuratesexactoub: stipendi'spemppinquā fecere;edictū
subindepositū ut adstipendiumpetendū conuenirentcāstha
ginē'seucarpimpastes:seuūiuer's mallent;tranquillā sedtio
nēpselanguescentē;repentinaquiescere;bellantiū hispano
rum fecit;redierantenim infimsomisso inceptomandato
iniusq;indibilisipostquamuiuere scipionē allatuē;pātia
eratautciuisautexternus.cumquo furoremsuūconsocia
rent;omnia circumspectantesconsilianihil reliquihabebant.
preter pomptissimū amalisconsiliis receptum'ut imperatorss
uel iuste ire uelnondesperandeclementiadeē. committe
rent;&iam hostib: eumcognouissecumquib: ferrodimicass
s&;suam seditionēsineuulnere sine sanguine fuisse.precip
samatrocemnecatroci poenamdignamutingenia humana
adsuamcuiq:leuandamculpam:nunio plusfaciunda illa
dubitatio erat singulaepeccohostesanuniuersi adstipendium
petendumiretq;inclinautsententia:qdutiusceptsebant uni
uersosire;peosdemdiesquibushecilli consultabantconsilium
de'iscasthagini erat.cestabaturq:sententiis.utrumin auctores
tantūseditioniserant autembinumero haudplusquā quinq:
ettrigintaanimaduerter&ur.anplurium supplicio uindicanda
eabat tamfoedēexemplidefectio.magisquamseditio eēuicit
sententia lenior.utunde Deculpa ostaee&. ibipoena consis
ter&admulctuidinēcastigationemsatiseēconsilio dimisso
utidactūuideretur.expeditio aduersusmandoniū indebi
lemq: ediciturexercituiqui casthagine erat.&cebaria
eoruāliquot parēre iubentur. Tribunisseptēquib&an
tea sucronem adlenitendam seditionēierant obuiam exer
cituimissisquinanomina principib:seditionis edita sunt.
ut eospidoneoshominesbenignouultu aceermone inhospi
tiuminuitatosq;uinoūincirent;haudpcul iamcasthagine
aberant.cumexobuiasauditūpostero die omnēexercitum
cumīn.silanoinlacetanosppficisci'pometu omni quitaci
tus insidebat animis liberauit eos.sedletitiam ingentēfecit.
quodmagishabituri solum imperatoremquāipsi imporestate
eiuseēnt;subocasumsoluisurbemingressisunt.exercituq:
alterūparatēomnia adtter uiderunt.exceptisermoni
b: deindustria compositis.letiōpostunūq;aduentū eorū
imperatori ee.quodsubipsampfectionēalteriusexercitus
euenissent corpora curant;abtribunisine ullo tumultu auc
toresseditionispidoneos hominespductiinhospitia:conpren
si acuictisunt;iugulaquasta: impedimta exercitus cuius si
mulabatur tacpficiscicoepere;sublucemsignamota:etadposta
retentāagmenscustodesq:circaomnesportas missinequisurbe
egrederetur. Uocatadeindeadcontionēquipridie uenerant
ferociinforumadtribunal imperatorisutultro ferriri suc
clamationib:concurrunt;simul&imperator intribunal ascen
dit.etreducti armati aportasinermi contionisē abtergo cir
cumfuderūtumomnis ferociaconcidit.&utpostea fatebant
nihil aeq:eosterruitquampīspem rēborecoldi imperatoriisquē
adfectūuisurosercrediderant.cultusq:qualēpiacliequidem age
bant meminisse. Sedidtacitus paulispdonecnuntiatūēeduc
tosinforuāauctoresseditionis.etpatrata omnia ee&.tumsilentio
ppconēfacto tacoepit;Numquammihi defuturā orationem
quaexercitummeūadidquerere dedinonquouerba umquā
portiusquamresexercuerim;sedquippeapertia incastris ha
bitusadsuerammilitarib:ingeniisuduituosqueadmodum
loquar.necconsiliumnec oratio suppeditat.quosneq: nomi
nequidemappellaredebeam scio;ciuesquiapatriaurā desci
tis.anmilitesquiimperium auspitiumq:abnuistis.sacramēti
religionērupistis.hostisconpora'orauestitū.habitūciuium
adgnosco.factadicta consilia animos hostiumuideo;quidemī
uosnisiquodilirgitesautlacetaniautoptastisaliud aut spe
rastis.ecilliranimandoniumatq:indebilemregiaenobilitatis
uiros ducesfuroressecutisuosauspicium&imperiū adubruim
atrium excalenumalbium deiuistis;Negateuosidomnisfeci
seautfactāuoluisse militespaucorum eum furorēatq:amenti
am eēlibentercredamnegantib:;Necenim easunt commissa
quaeuulgata inomnēexercitumsinepiaculisingentib: ex
piaripossint;inultusea tamquamuulnera attingo.sedmisitac
tatractataq:sanarinonpossunt;equidempulsis hispaniacastha
giniensib: nullos hominesercredebam eē.ubiutra eēt siemea
siemenonsolum aduersussocios gesseramsed&iam aduersus
hostis;incastris enimeis quantūopinio fefellit famā superis
meae.nonacceptasolum sed&iamexpectataest uero qdego

uulgari facinus pomne suelim, equidem si totū exercitū moste
mihi optās credere rem hic statīo ante oculos uros morerer. nec
multa iuuar & inuisa iuub: ermilitib: meis. Sed multitudo
omnis sicut natura maris pse immobilis est. & uenientes au
re cient. ita aut tranquillum aut pelle inuobis sunt. & causa
atq: origo omnis furoris pene auctores est. uos contagion e
insanistis. Quimihi nehodie quidem scire uidemini quo amīe
pgressi sitis quid faci pro sin me quidin patriam parentis q:
ac liberos uros quidin deos sacrāmq; testes quid aduersus au
spitia subquib: militaris quid aduersus morē militiae disci
plinam quae maiorum quid aduersus summi imperii maiesta
tē ausi sitis de meipso taceo temere potius quam auide credide
ritis. denīq: ego si cuius imperitiae deae exercitum minime
mirandum sit; patria quid de uobis meruerat. quam cum mando
nio et indebili consociando consilia pdebaris. quid pr̄. cum
imperium ablatum a beribus suffragio populi creatus. ad
homines priuatos deduxistis. cum eo ipso pro contenti sip tribunis
illos habere tis fasces imperatoris uris adeos quib: seruus cui impe
rare et. quam quam fuerant romanes exercitus deduxistis;
Jnp̄ fri pro tendere albus & atrius classi cum apud eos cecinit.
signum ab his p̄ actum est. sederunt in tribunali p. scipionis. lictor
apparuit summoto inc esserunt fasces cum securib: p̄ latis sunt;
lapides pluere & fulmina iacidecelo & insuetus f& us animalis
edere uos portenta e putatis, hoc est portentū quod nullis hosti
is nullis supplicationib: sine sanguine eorū quitantū ausi fa
cinus sint. expiari possit; atq: ego quamquam nullū scelus
ratione hab& tam utinre nefaria. quae mens quod consiliu
ū urm fuerit scire uelim; regium quondam inp sidium missa
legio in tfecti sp sceli sprincipib: ciuitati urbem opulentā pde
cem annos tenuit; pp̄ q̄d facinus totā legio milia hominū quattu
or in foro rome securi pcussis. sed illi primum' pon atrium
umbrū se se milix am nominis & iam abominandi uice. sed ui
bellū tr mil. secutis. nec cum p̄rro nec cum samnitibus
aut lucanis hostib: p̄r. se coniunxer̄. uos cum mando nio &in
debili consilia communicastis. & arma consociatur fuistis.
illi sicut campani capuam tuscis ueteribus: cultoribus: adempta
mamestini in sicilia m messenā ee iam sic regium habituri p p& uam
sedemerant. nec populū nec socias p̄r. ultro lacessituri bello; su
cronem neuos domicilio habituri eratis, ubi suos deducendes
confecta punica imperator relinquerem deū hominūq: fidē
implorare debebatis quo do non redieritis ad conipuges liberosq:
uros sed horum quoq: memoriam sicut patrie meiq: et ecerritis
ex animis uris. uia consilii sceleratis sed non adultimū demētis exe
quituolo; me neuuo & cetero incolumi exercitu tuquo ego die uno
casthagine coepi cum quo quattuor exercitus casthaginiensiū
fugi fugaui expuli uos octomilia hominū minoris ceste omis
preter quam albius & umbrius sunt quib: uos subiecistis. his
paniam punicia p̄r. ereptur eratis a moliore tamo ueo
mo en meum nihil ultra facere credita mos tē me ā
uob uiolatus sim. Quid si ego more rer. mecū expiatu
ram r p̄. mecū casurum imperium p̄r. Erat ne istuc iup
piter optimus maximus sinit urbem auspicato die ducto
rib: in& ernū condita huic fragili et mortali corpori aequale ee;
postumio albino. m. marcello p. quintio. crispino. cn̄. ful
uio. scipionis bis mei stot tam p̄clari s imperatoribus uno bello ab
sumptis. sup ftes est. p̄r. erit q: mille alius punce ferro mori
entib: me ouinus funere elatare s. p. ess& uos ipsi hic in his
pania patre & patruo meo duob: imperatoribus in fectis. sep ti
mum marcium duce uob aduersus exultantis recenti uictoria
poenos delegistis. & sic loquor tam q̄ sine duce hispanie futurę
fuerint, m. silanus eodem iure eodem imperio mecū in pu
niā missus. L. Scipio frater meus & c. laelius legatus in di
ces maiestatis imperii de essent utrum exercitus iam duces
ducib: an dignitas an causa comparari poterat quib: si omnib:
superiores esse tis arma conpinxit patriam contra ciues uros
ferre tis africam italie casthaginem urbis romane impera re
uelle tis quam obnoxiam patrie. Coriolanum quondam
damp̄natio iniusta miserum & indignum exiliū uti r& ad
oppugnandū patriā impulit. reuocauit tam apublico parri
cidio priuata pi& as quid dolere ut ira incitauit. stipendium
p̄ die b: paucis imperatore egro seruus p̄ numeratum satisdig
na causa fuit quur patrie incidere tis bellum cur a dilerge
tes descisceretis a p̄r. cum nihil diuinarū humanarum ue
rerum inuiolatū uob ess&. Jp̄sanistis p fecto milites nec

maior incorpus meū uis mor bi quam imminutā sit mente sinua sit horror & animus referre quid crediderint homines qui sperauerint quid optauerint; auferat omnia irrita oblitio est potest sinon utcumq: silentiū tegat Non negauerim teriste atrocē quae uobis uisā orationē meā quanta crediturus facta uā atrociora eē quā dicta mea & mea quae feci stis uos nedici quidem omnia aequo animo feritis sed nea quidem ipsa ultra exprobrabuntur· utinā tā facile uos obliuiscamini eorū quae ego obliuiscar; Itaq: quod ad uniuersos uos attin& sic erroris pentit& satis supq: poenarū habeo; albius calenus exatriu sumbet& ceteri nefarie seditionis auctores· sanguinē luent quod admiserūt; uobis supplicio rū spectaculū primo do pia acerbū sed lenū & tiā sisana mens reddit debet& eē, de nullis enī quā deu ob infestis aut initius consulueri· Uix finēdicendi fecerat cū exparato simul omnium rerū terror oculis auribus q: est offusus exercitus qui corona contionē circūdederat gladius abscura concrepuit· pconis audita uox· citantis nomina damnatorū inconsilio; nudi in medium prahebantur· Eē simul omnis apparatus supplicii exprimebatur; Deligati ad palum uirgis q: caesi & securi percussi; a deo tarpentib: m& qui aderant· utnon modo ferocior uox aduersus atrocita tē poenae sed negemitus qui dē exaudiretur; tracti inde de medio omnes purgatoq: loco citati milites nominatim apud tribunos militum in uerba principis iurarūt stipendiumq: ad nōm singulis pssolutū ē; hunc finē exitū q: seditio militum coepta apud sucronem habuit pidem tempus ad beterim fluuiū· anno pfectus magonis missus agadib: cum pua manu afrorū mercede hispanos sollicitandos· ad XL iuuenum armauit; castris deinde exutus ab· l· marcio maxima paste militū in ē tumultū captorū castrorū quibus dā & tiā in fugā amissis· palatos psequentes sequite cū paucis ipse effugit· Dū hec ad beterim fluuiū geruntur: laelius interim freto inoceanum euectus ad caste iam classe accessit; urbs ca inora oceani sita est, ubi primū faucib: angustis pandit ur mare gadis sine cessatione pdeditionē recipiendi ultroque eam rem pollicerentur· in castra romana uenientib:· spes sicut antedictū ē· fuerat; pate facta· in matura pditio ē comprensos q: omnis mago ad herbali prēcou casthaginem deuehendos tradit; aderbal coniuratis inquinq: rem inpositis premissaq: ea quia tardior quam tri remis erat ipse cum octotri remib: modico intuallo sequitur, tā fretum intrabat quinq: remis cū laelius & ipse inquinq: remi postu carpe ie sequentib: septem tri remib: euectus in aderbalē inuehitur; quum q: remes satis credens deprensam rapido infr& o in aduersum estu reciprocari non posse; poenus in re subita parū pincestus trepidauit utrum quinq: remē sequeretur: an hostis rostra conuertet& ipsa cunctatio facultatē detrectandē pugnae adiecit; iā enī subiecture liherant· Erundiq: instabant hostes aestu quoq: arbitriū moderandi naues ademerat· neq: erat nauali pugnē similis quippe ubi nihil uoluntariū nihil astis aut consiliū eē· ut natura freti estusq: totius cestuminis potens sui alienis nauib: pequiquā remigio incontrarium tendentis Inuehebat & fugientem nauem uidere suestice retro impostū mucrob: inlatā & sequentē si incontrariū tracum incidisset& maris fugientis modo se se aduestentē, iam in ipsa pugna haec cum infesta rostro p& er& hostiū nauē obliqua ipsa ictū alterius rostri accipiebat illa cum transuersa obicer& ur hostis repetenti in costam in proram ictū in tri remes fortuna regente ancep speliū miscer& ur· quinq: remis romana seu pondere tenatior seu plurib: remoū ordinib· scindentib: uestice scū facilius regeretur duas tri remes sup pressit unius plata imperulateris alterius remos detersit, ceteraq: quasi indepta eē mulcasset& nicum reliquis quinquenauib: aderbal uelis in africam transmisisset&, Laelius uictor caste iam reuectus audit is quae acta gadib: erant pate factam pditionē coniuratos q: missos casthaginē spē ad irritū redactā quā uenissent nuntius ad l· mastiū missis. nisi siter rore frustra tempus sedendo ad dē dissuellent redeundū ad imperatorē eē; adsentiente mastio paucos post dies ambo casthaginē redierē; ad quorū discessum non respirauit modo magnitterra mariq: ancipiti metu urger& ur, Sed & iam audita rebellione ilergetū· Ilerget& um spem recuperandē hispaniē iam certus nuntios casthaginē ad senatum mittit· qui simul seditionē ciuilem in castris romanis simul defectionē sociorū in maius uerbis extollentes· hostem ur· ut auxilia mitterent quib: traditū a patrib: imperiū hispaniē repeti posset&, mandonius et indibilis infinis regressi paulisp dū quid nā de seditione statue

recur scirent·suspensiqueuenerē. siciuium errori ignoscer&ur. He
diffidentes sibiquoq: ignosci poss&, postquā uulgatae atrocitas
supplicii. suamquoq: noxā pari poenam̄ estimatā ratiuocatis rur
sus ad arma popularib: contractisq: quae ante habuerant auxi
liis in scenanū agrū ubi principio defectionis statiua habuerant.
cum uigintimilib: equitū et quingentis transcenderē, Scipio
cum soluendi fidei partē omnib: noxiis innoxiisq: stipendiū.
uultu ac sermone in omnis placato facile reconciliatis militū ani
mis priusquā castra ab casthagine mouer&, contione aduocata mul
tis uerbis impfidiam rebellantiū regulorum inuectus, nequā eode
animo se rep fessus: aduindicandū id scelus quociuile errorem
nup sanauerit, tum seh.aud secus quam uiscera secantē sua cū
gemitu& lacrimis triginta hominū capitib: expiasse. octo mili
ū seu imprudentiā seu noxam nunc l&o & erecto animo adcędē
ilerg&ū ire, Nonenim eos neq: natos in eade ētra. nec ulla secū
soci&ate iunctos ee. eāquae sola fuerit fidei atq: amicitiae ipsos
p sceleis rupisse, ne exercitu suo sepē quāqd omnis ciues aut socios
latinę q: nominis uideat& iā eo moueri qd nemo fere sit miles
qui non ex italia aut patruo suo cū. Scipione qui primus ro
mani nominis sine eā pumtiā uenerit aut apatre consule aut a se
sit ex italiā aduectus: scipionū nomini auspicii somnis adsuetos.
quos ciuis in patriam domum triumphū deducere uelit. quos con
sulatū petenti uelut si omniū cōmunis agatur honos adfuturos.
sper& quod ad expeditionē attineat que in statu summe morē ee re
rū suarū gestarū quid bellū ducat magonis: hercule sibi qui ex
tra orbem terrarū in circūfusā oceano insulā cū paucis p fuge
rit nauib: maiorem curā ee quā ilergetaū, quippe illic & ducem
casthaginiensem. et quantū cuiq: punici p fidiū ee. hi clatro
nes latronum q: duces ee quib: ad populandos finitimorū
agros tectaq: urenda: & rapienda pecora aliqua uis sit. ita in
acie ac signis conlatis nullā ee magis uelocitate ad fugā quā
armis fretos pugnaturos ee. Itaq: non quo dullū in deperi
culū aut semen maioris belli uideat. ideo sē prius quā punicia
decedat. opprimendo silergetes duxisse, sed primum ne impu
nita tam scelerata defectio ei. Deinde ne quis impunitā
simul uis tute tanta & felicitate p domita relicus hostis dici
poss&. p inde deis bene iuuantib: sequerentur. p iam

ad bellū gerendū neq: enim cōm pari hoste cestam̄ ee quā ad
expetendas ab hominib: sceleris poenas ab hac oratione dimissos.
Aduter se comparare in diem posterū iub& p fectus q: decumis cas
tris puenit ad hiberum flumē inde superato amnidie quasto in
conspectu hostium posuit castra. Campus ante montib: circa
septus erat. in eum uallē scipio cū pecora rapta pleraq: ex hostiū
agris propelli ad inritandam feritatem barbarorū iussisset&.
uelites sub sidio misit aquib: ubi p pcursationē commissa pug
na e&: laelium cum aequitatu imp&ū ex occulto facer& iub&.
Mons opportune p minens equitū insidias nec. nec ulla mora
pugne facta e&. hispani inconspecta pecora uelites inhispa
nos preda occupatos incurrere. primo missi lib. territauere.
Deinde emissi legiones: uelis quae inritauere magis quā decer
nere pugnam poterant. gladios nudant. et conlato pede stre
cestam̄ erat. nisi equites supuenissent. neq: ex aduerso tanto im
peti obuios obtruere. sed circumuecti & iā quidā p infimę leui
a tergo seu plerosq: intercluderent obiecer, maiorq: caedes fuit
quam quanta in edere leuia pexcursiones pelia solent, ira magis
accensa aduersos pelio barbari est. quam inminuti animi, Itaq:
repulsi uiderentur: prima luce postero die in aciem p cessere,
non capiebat omnis copias angusta. sicut antedictū e uallis. sed
fere me peditū pas tes omnis equitatus in aciem descendit. in q: dreli
quū peditū erat obliquo constituerunt colle. Scipio ipse e solo
ci angustias ratus. et quod in hosto pugna romano apt or quam
hispano militi futura uidebatur. et quod in eū locū decli tata
hostiū acies e&. quinon omnem multitudinē eorū caperet. no
uos& iā consilio adiecit animū equidē esse. posse circūdare
cornib: in tam angusto spatio & hosti quē cū pedite eduxisset&
inutilē fore, Itaq: imperat lelio ut p colli squā occultissimo te
nere circūducat equites. segregatis q: quantū poss& equestrē
ad pedestri pugnam ipse omnia signa peditū in hosti sue stit.
quattuor cohortis in fronte statuit. qui alatius pandere aciem
non poterat. moram pugnandi nullā fecit. ut ipso certamine
auerteret& ad conspectu transeuntis ūp colles equitū. neq. ante
circūductos cernere quam tumultū equestris pugnae abtergo
accepere. et ita duo p lia erant duae pedituī acies. duo equitatus
p longitudinē capi quam isceri ex genere utro pelio angustię

149
2108

nonpatiebantur pugnabant hispanorumcumneq: peditesequiti neq: acies peditia auxilio e& pedes fiducia equitis temere commissus campo cederet&ur: equescircumuentus nec peditem afronte iamenim strate pedestris copiae erant. nec abtergo equitem sustinere&. Et ipsicumdiu inorbem se sestantib: equis defendissent. Adunum omnesceciderunt nec quisquā peditum equitum ue supfuitquinualle pugnauerunt; testudo parsquaeincolle adspectaculum magis cutiquā adpastē pugnae capessendaest. Erat edocumet tempus adfugiendū habuit; inter eos et reculi ipsi fugerunt; priusquam tota circūueniretur acies; inter tumultum elapsi castra eodem die hispanorum p̄ reliquam p̄dā cum trib: ferme milib: hominū capiuntur romani socii q: ad mille ducenti; cōpelio ceciderē. uulnerata ampliusxxx. hominum; minus cruenta uictoria fuisset. si parentiore campo & adfugam capessendam facilo fore&; purgatum indibilis abiectis belli consiliis. nihil tutius inadflictis reb: expesta fide& clemētia scipionis ratus. mandoniū fratrem adeum mittit. quia duoluti genib: fatalem rabiem temporis eius accusat cum uelut contagione quadam pestifera. Nonilergetes modo & lacetani. sed castra quoq: romana insanierint; suamquidē & fratris et reliquorum populariū eā conditionem cē. ut aut sibi ita uideatur reddant spiritum p. scipioni abeo dē illo acceptum aut seruati debitam uitam; peo inpp& uū deuoueant; antea incausa sua fiduciam sibi fuisse Nondū experta clemētia eius. nunc contra nullam incausa omnē immisericordia uictoris spem positam habere, Mos uetustus erat romanis quūmquo necto edere necequis legib: iungeretur amicitia Nonprius imperio in eum tamquā patatū utquam omnia diuina humana q: dedisset& opsides acceperi arma adempta p̄sidia urbib: imposita forent, Scipio multis inuectus in p̄sentem mandoniū absentē q: indibilē uerbis illos quidem merito perisse; ipsorum malesitio aut uicturos suum q: p̄r. beneficio ce& erum quippe capigneta timentium rebellionem cē. tiberim arma relinquere solutus enim os neq: se in opsides innoxios. sed in ipsos fidefecerint saeuiturum; nec inermis sed abarmato hostepoenas exp̄t is p̄ mittere sese utrum p̄ pitios an iratos habere romanos mallent; tradimissus mandonius pecuniā tantū modo imperata exqua p̄sidium militi prestari possit&. Ipse marcio in ulteriorem hispaniam p̄ misso paucos moratus dies dū imperatam pecuniam miles gereti p̄ numerarent. cui expeditis marciū iā adp̄pinquantē oceano adsequitur. Inchoata res iam ante demasinissa. aliis atq: aliis decausis dilata erat. qd numidacum ipso utiq: congere de scipione uolebat. atq: eius dextra fidem sancire. eatum itineris tam longi actantum deuicausa scipioni fuit; masinissa cum gadib: e& ceptior aduentare eū amastio factus causando corrumpi equos inclusos in insula. penuriamq: omnium rerum & facere& et ris& ipsos sentire. adhoc equitem marcescere desidia appulit ut se traicere incontinentem ad depopulandos primos hispanie agros pateretur. transgressus. p̄. r̄. is princeps numidarū p̄ mittit ad tempus locumq: conloquio statuendū duos pobsidib: retineri ad scipionē iub& remissos tertio quicumiussū erat adducerē masinissam. cum paucis in conloquium uenerant; ceperat iam ante numidam ex fama rerum gestarū admiratio uiri substituitq: animo speciem quoq: corporis amplā ac magnificam; et erum maior p̄sentis uenerātio cepit. & p̄ quā qd sua apte natura multa maiestas inerat. adornabat p̄ missa cesari est habitus q: corporis pon cultus mundities. seduriliscere ac militaris et astas in medio uirium robore. qd pleniusnitidi usq: ex morbo uelut renouatus flos iuuente faciebat; p̄ pe attonitus ipso congressu numidae gratias de fratris filio remisso agit; ex eo tempore adfirmat eam sequtē sisse occasionem quam tandē oblatam deū immortaliū beneficio. p̄ omisere cupere. se illi populoq: r̄. operam nauare. ita ut nemo unus externus magis enixe aduuerit rem romanā. id se& iam sii am pridem uell& minus p̄stare in hispania aliena atq: ignota terra p̄ tuisse; in qua autem genē̄ris educatus q: in spem patrii regni e& facile p̄ stiturum. siquidem eundem scipionem ducem in africam romani mittant. satis sperare p breui saeui castha ginē cē, Laetus eum scipio uidit audiuitq: tum caput rerum in omni hostium equitatum masinissam fuisse scire&. et ipse

iuuenis specimen animi pse ferr& fidedata acceptaq; pfectus
retro carraconem est. masinissa pmissu romanoū pe sine causa tra
iecisse in contionatrem uidetur. populatus pximos agros gadis
rediit. Magoni desperatis in hispania reb: in quarum spem
seditio primum militaris defectio indibilis animos eius sustulerant. deinde
paranti traicere in africam nunciatū ab casthagine est iubere se
natū ut classem quam gadib: haber& in italiam traicer& conduc
tā ibi gallorum ac ligurū quantam maxima poss& iuuentute
coniunger& hannibali ne senescere bellum maximo imp&u
maiore fortuna coeptum siner&; adeam remeta casthagine
pecunia magoni aduecta est. et ipse quantam potuit agi ditanis
exigit. pon acrario modo sed etiam tēplis spoliatis. et priuatim
omnib: coactis aurum argentumq: in publicū conferre, Cum
pē uehere tur hispanie oram. haud procul casthagine noua expo
sitis in terram militib: proximis depopulatur agros inde ad ur
bem classem adpulit. Ibi cum diu milites in nauib: tenuiss&
nocte inlitus expositos ad pastem eam muri qua capta casthago ab
romanis fuerat ducit; pcepsidio satis ualido urbē tener iratus. &
aliquos oppidanorum ad spem nouandi res aliquid moturos; ce
terum nunti ex agris trepidi simul populationē agrestiū q: fu
gam. et hostiū aduentum adtulerant. & uisa mē diu classis erat.
Hec sine causam electam ante urbem statione apparebat, Itaq:
instructi armatiq: intra posta ad stagnum ac mare uersam con
tinebantur, ubi effusi hostes mixta inermibus nauali turba ad
muros tumultu maiore quam uis ubi erunt. pate facta repente
posta. romani cum clamore erumpunt. turbatosq: hostis & ad pri
mum incursum coniectūq: telorū aduersus usq: ad litus cum mul
ta cede p sequentur. Hec nisi naues litori adpulsas & repidos accepis
sent. sup fuisset & fugae aut pugne quisquam; in ipsis quoq: trepida
tū nauib: est. dum ne hostes cum suis simul inrumperent. trahunt
scalas orasq: et ancoras. de immoliendo mora e& pcidunt multiq:
ad naues nauib: incestos praetenebris quidam peterent aut inui
tarent foede interierunt; postero die cum classis inde retro ad oce
anum unde uenerat fugisset. ad occingiti homines cesi in mē mu
rum litusq: et ad duo milia armatorum inuenta, Mago cū
&dis repetas& exclusus inde classe ad cimbros haud procul aga
dib: is locus abest. classe adpulsa. mittendis legatis quaerendo
quae quod poste sibi socio atq: amico clause fo& purgantib:
his multitudinis concursu factum infeste obdirepta quedā
absondentib: naues militib: ad conloquium sup stes eorum
qui summus poenis ē magistratus. cum questore elicuit lacera
tosq: uerberib: cruci adfigi tussit, inde nauib: adpiti sam in
sulam centum milia fermea contenti poenitum eam incol
bant pcipitatē classis bona cum pace acceptae est. Hec com
tus modo benigne pbiti sed in supplemtū classi iuuentus a
q: data; quorum fiducia poenus in baliaris insulas quinqu
ginta inde milia absunt transiit. Duae s baliares insule
maior altera atq: opulentior armis uiris q:. & postū hab& ubi
commode hib naturū se& iam extremi autumni etas credebat,
e& erū haud secus quam si romani eam insulam incolent hosti
liter classi occursume st, fundis ut nunc pluri mū. ita tū solo
coelo utebantur. nec quic quam alterius genus unus tantū ex
aste. quantū in ceteros omnes baliares excellunt; itaq: tantaui
la pidū ereberrime grandinis modo. in pp in quantē tā terre
classem effusa ē. ut mirare postū pro nausi. aue sterent in altū
naues, immanorem inde baliarū insulā traiecerunt. fertilem
agro uiris armis haud quaeq: ualidam; itaq: egressi nauib: sup
positum loco munito castra. ac sine cessamine urbe agroq: potiti
duob: milib: auxiliarium inde externo inde soluta impp& u
um hispania. in patrios redire mores ritusq:. Haec alia que
dicendo non popularis modo sed ausetanos quoq: uicinam
gentem concitat& alios finitimos sibi atq: illis populos; itaq: in
tra pauco s dies xxx milia peditū. quattuor ferme equitum
in federatum agrum quo edictū erat conuenerunt. Romani
quoq: imperatores l. lentulus & l manlius acciditi nus ne cluser&
primo neglegendo bellum iuncti s ipsi exercitus pagrū auxeta
num hostico tamquā pacato clemē ter ducis militib: ad sedem hosti
um puenit& triumm iliū spatio pcul a castris eorum posuer
castra. primo plātos nequiquam tempatū. ut discederet& ut ab
armis deinde cum impabulatores romanos impetus repente ab
equitib: hispanis factus e&. summisso ab statione romano equi
tatu. equestre pelū fuit; haud sane memorando inpastē ullan
euentu sole oriente postero die. armati instructiq: omnes mille
ferme passus p sua a castris romanis faciem ostendere; medii

auſetani erant cornu adeſt rumi lergetes. Laeuum ignobiles
tenebant hiſpani populi; in cornua & mediam aciem inter
ualla patentia ſatis late fecerunt. qua equitatum ubi tempus
eſſet emitterent; et romoni more ſuo exercitum cum extruxiſ
ſent. Idmodo hoſtium imitatiſ ut in legiones & ipſi patentiſ
equiti relinquerent uiaſ; & erum lentulus ei paſſuſum equitaſ
fore ratus ſi quae prior indehiſcentem in ualli hoſtium aciem
equites emiſiſſet. ſer. cornelio tr mil. imperat. equites ſi pa
tentiſ in hoſtium acies ui premittere equos iubeat; ipſe coepta
parum proſpere pedeſtri pugna tanti motus dum cederent duo
decimae legioni quae in leuo cornu aduerſus ilergetes ſi pna
erat deci mā teſtiam legionē ex ſubſidiis in primam aciem
firmam tui ducit. Poſtquam aequata ibi pugna ē. ad l.
manlium in prima ſigna hoſtium ac ſubſidia quib: reſpoſ
tulabat locū ſi inducentem uenit. Iudicata ita ab leuo cornu
eē, iam miſſum eē ab ſe cornelium ſeruiū pcellē queſtri hoſtiſ
circumfuſurum; urx hec dicta dederat. cum romani equites
in medios inuecti hoſtes. ſimul pedeſtriſ acies turbant ſimul
equitib: hiſpanorum uiam inmittendi equos clauſerunt.
Itaq: omiſſa pugna equeſtri ad pedeſtrem hiſpani deſcenderē.
Romani imperatores ut turbatas hoſtium ordines. et trepida
tionē pauorem q: et fluctuantia uideri ſigna ſtantur orant
milites ut pulſos ne ureſ ut ui acie patiantur. Non ſuſtinu
iſſent tam infeſtum imp& umbar barſini regulus ipſe indebiliſ.
cum equitib: ad pedes degreſſiſ ante prima ſigna pediti ſe
obiecit ſſet. Ibi aliquandiu atrox pugna ſteti t; tandem poſt
quam hi qui circa regem ſeminecem reſtantem. Deinde pi
lo terre ad fixum pugnabant obruti teli ſ occubuerunt. tu fu
ga paſſim coepta; plures ceſi qui ē quos conſcendendi equitib: ſpati
um non fuerat, et equi a pulſi ſacriter inſtiterunt romani nec
ante abſceſſum eſt. quam caſtriſ quoq: exuerunt hoſtem.
Decem tria milia hiſpanorum ceſa eodie. dccc fere capti.
romanorum ſociorū paulo ampliuſ cc maxime in leuo cor
nu ceciderē; pulſi caſtriſ hiſpani aut quie expelio effugerant.
ſparſi primo pagoſ deinde in ſua ſquiſq: ciuitates redierunt,
tum amandonio euocati in conſilium conqueſti q: ibi cladeſ
ſuas increpitiſ auctoribus: belli legatoſ mittendoſ ad arma tra
denda deditionem q: faciendam cenſuere. Quib: culpam in
auctorem belli indibilē cēteroſq: principes quorum plerique
in acie cecidiſſent conferentib: tradentibuſq: arma & deden
tib: ſic responſum eſt. Ju deditionem ita accipi eoſſi mandoni
um cēteroſq: belli conctores ſi tradidiſſent uiuoſſi minus ex
ercitum ſi magnum ilergetum auſetanorum q: & de incepſa liorū
populorum ducturoſ. Haec dicta legatiſ renunciata q: in conci
lium ibi mandonius cēteriq: principes comp̄henſi & traditi ad
ſupplicium; hiſpanie populiſ reddita pax. ſtipendium eius anni
duplex & frumētū ſex menſium imperatum ſaga q: et toge exer
citui et obſides ab triginta ferme populis accepti; ita hiſpanie
rebellantiſ tumultu haud magno motu intra paucoſ dieſ con
cito et compreſſo in africam omniſ terror uerſuſ; ē. Laeliuſ
nocte ad hipponem regiū cui acceſſiſſet. luce prima ad popu
landū agrum ſubſignī militeſ ſocioſq: naualiſ duxi; omnib:
paciſmodo incuriuſ agentib: magna clades inlata numini q: tre
pidi caſthaginem terrore ingenti compleuere; claſſem ro
manam ſcipionem q: imperatorem. et fama fuerat tā inſiciliā
tranſgreſſum aduenisſe; nec dū naues uidiſſent. nec quanta
manuſ agroſ popularetur ſatiſ ignari omnia in maiuſ m& u
augente accipiebant; ita q: primo terror pauor q: de inmeſtitia
animoſ inceſſit tantum fortunam mutaſſe ut quimodo ipſi ex
ercitum ante moeniam romanam habuiſſent. uictores ſtratiſ q:
tot hoſtiū exercitib: omniſ italie populoſ aut ui ā aut uolun
tate in deditionē accepiſſent? Huerſo maſte africe popula
tioneſ et obſidione caſthaginiſ uri forent, nequicquā pari ad
parienda ex robore ac romani fuiſſent; illiſ romanā plebem.
illiſ latiū iuuentutē p̄buiſſe maiorem ſemp frequentio rēq:
proceſſiſ exercitib: ſuboleſcentum ſuā plebem in bellū in urbe
inbellem eē. mercede parari auxilia exagriſ gentē ad omnē
auram ſpei mobili atq: infida. Jam regē ſyphacem poſt con
loquiū cū ſcipione alienatum. maſiniſſam a peſta defectione
infeſtiſſimum hoſtem nihil uſquam ſpei nihil auxilii eē. nec
magonem ex gallia mouere tumultuſ quicquam nec coniun
gere ſe ſe hannibali. et hannibalem ipſius ā & fama ſeneſcere
et uiribuſ. Jn hec deflenda; lapſoſ ab recenti numīo ani
moſ rurſuſ terror inſtans reuocauit ad conſultandū quoniā

modo obuiam p̄ sentib: periculis ire cur: dilectus raptim in urbe agris q: haberi placet & mittere ad conducenda a frouum auxi lia · munire urbem · frumētū conuehere & cetera arma parare · instruere naues & amittere ad hipponem aduersus romanam classem · Iam hec agentib: nuntius tandem uenit lelium p̄ sci pionē copias q: quantę ad incursiones agrorum satis sint trans uectas · summā belli molē adhuc in sicilia eē · Itaque spiratū · mittit q: ad siphacem legationes alios q: reguloś firmandę soci & atis causa coepte ; ad philippum quoq: missi qui ducenta ar genti talenta pollicerentur · ut in siciliam aut in italiam trai cer & missi · et a duos imperatores italiam ut omni terrore scipi onē retinerent ; ad magonem non legati modo · sed XXV lon gę naues ex miliapeditum · octingenti equites · & septē helefan ti ; ad hoc magna pecunia ad conducenda auxilia quib: fre tus propius urbem romanā exercitū admouere & coniunge re & q: se hannibali ; Haec casthagine parabant agitabant q: · ad lelium p̄ da sa ingentis ex agro inermi ac nudo p̄ sidiis agentem · masinissam fama romanę classis exitus cū equitib: pauc is ueni ; is segnit remagi ad scipionem questus · q d tā non exercitū iam in africam traiecisse & · p culsis casthaginiensib: · si p̄ ce impedito finitimum bellis quem incestū habere · si spatiū ad sua utuelit componenda detur · nihil sin cera fide cum romanis acturum · Hosta r & ur simular & ascipione necessar & sequā quam regno pulsus e & · cū haud contenendis copiis ad futurum peditum equitū q: · nec ipsi laelio mouandum in africa eē classem credere · p fectam in casthagine cum qua absente scipione non satis tutum eē contrahi cestam ; ab hoc sermone dimisso masinissa · lelius posterodie naues p̄ da onustas ab hippone solutit · reuectus q: in siciliam mandata masinisse scipioni exposuit , eisdē fer medieb: naues q: ab casthagine ab magonem missę erant in albino caunos ligures genuam q: accessere · in his locis tum forte ago tenebat classem , qui legatorum audita uerbis iuuentutem exercitus quam maximos comparare · ex emplo gallorum · nam q: utriusq: gentis ingens ibi mul titudo erat , concilium habuit · & missum se ad eos uindican dos in libertatem at · et utri picernant mitti sibi ab domo p̄ sidia sed quanta suis rib: quanto exercitu id bellū geratur · in eorū potestate eē duos exercitus romanos · unum in gallia · alterū in etruria eē satis sciret p · lucretium secū · m · liuio iuncturū multa milia armanda eē · ut duob: ducib: exercitib: romanis resis tatur , Gallis summā ad id suam uolunt eē dicere · sed cum una castra romana intra infinis altera infinitum a terra & etruria ppe in conspectu habeant · Si palam fiat auxilii adiutū absese poenū ex emplo infestos utrim q: exercitus in agrum suum incursuros ea ab gallis desiderar & quib: oc culte ad iuuari poss & ligurib: quod pculago urbibus q: eorū castra romani sint libera consilia eē illos armare in uentutem · et capessere p̄ p̄ste bellum aequū eē ligures haud abnuere · tempus modo duorum mensū petere · addilectus habendos interim mago milites gallos dimissis clam pagos eorū mercede conducere commeatus quoq: omnis generis occulte ad eos gallis populis mittebantur , m · liuius exercitū bolonū ex etruria in galliam traducit · iunctus q: lucretio si mago exligurib: p̄ p̄ius urbem moueat · obuiam ire parat , si poenus sub angulo alpium qui & usse contineat · et ipse in eadem regione circa ariminū italiae p̄ sidio futurus · Post reditā ex africa · ē · laeli · utscipionis stimulato masinissę ad hostationib: & militib: p̄ dā ex hostiū terra cernentib: · tota classe efferri accensis ad traiciendū qua primū · intuenit ma ior minor cogitatio locros urbem recipiendi · quae sub defec tionem italię descierat & ipsa ad poenos , spe sautē ad fectan dę eius rei admi nima ad fulsit · latrociniis magis quā iusto bello in bruttiis gerebantur res · principio ab numidis facto · & bruttiis non soci & atę magis punica quam suopte ingenio congruentib: in eum morem postremo romani quoq: iam contagione quadam rapto gaudentes quantū p̄ duces licebat · excursiones in hostiū agros facere · Ad his egressi quidam urbem locrensem circumuenti regium q: abstracti fuerant , in eo captiuorum numero fabri quidam fuere , ad suos apud poenas mercede opus in arce loc rum facere · hi cogniti ab locrensium principib: qui pulsi ab aduersa factione quae hannibali locros tradiderat regium se contulerant · Cum eos ea p̄ cantib: ut mos est quidiu absunt quae dom' agerentur exposuissent ·

spem fecerunt si redempti a remissi forent arcem sibi traditu
ros: ibi sibi habitare. fidemq: sibi rerū omniū in castha gini ensef
eēq; atq: utq; simul desiderio patrię angerentur: simul cupi
ditate inimicos ulciscendi arderent. redemptis extemplo
his remissis quę cū ordinem agendę rei composuissent.
signaq: pcul edita observarent. ipsi ad scipionem syracusas p
fecti apud quem parsexulum erat. referentes sibi pmissa capti
uorum cum spem abeffectu haud abhorrentem consuli fecissent.
trē. mil. cum his mī. sergius & pmatienus missi. ustiq: abregio
tria milia militū lo & ducere. & quę plemī. o ppr. scrip
tū utrei agendę adessē. Profecti abregio scalas addedi tam
altitudinem arcis fabricatas postam es media fere nocte ex
eo loco unde [illegible] ad deprehendi arcē. Qui parati
intenti q: & ipsi scalas adiecturi iam facturi [illegible] fuissent. pluribus
que simul locis scandere sese accepissent. pro ortus quā clamor oriri cē.
inuigiles poenorum. uti multo tali [illegible] sopitos. impune fuisse
factus quo ingemitus. primo ientaculi. dein subita
consternatio ex somno & tumultus cum causa ignorarētur. postre
mo cęstiores alius exercitus. alia iam q: ad arma sequisq: uoca
bat; hostis in arce esse. & coeduigiles oppressiq: fuerent roman.
pequa quam [illegible] ro parest nec clamor [illegible] quiex tra arcē erant
sublatus: incestu undeacc [illegible] omni. [illegible] una augente noctur
no tumultu fecisse. Iam q: nec plena hostium arce territa poe
nis amisso castamin [illegible] alterum arcem duę sibi hac multū in
distante confugerunt. oppidani [illegible] m habebant. nec ullis
pnitū immedi [illegible] ar [illegible] g [illegible] scoti leuibus
cęstabat. q: plenius romanis hamilcar punico [illegible] o pe
arce sentes ex p quis [illegible] bsidia copias augebant. Ipse
post emo uenieba [illegible] annibal nec sustinuissent romani nisi lo
crensium multitudo eruperbata. sup [illegible] caritia ponoru
ad romanos inclinassē. Scipioni ut nunciatū. ita maiore
discrimine locris remuesti ipsum q: hannibalem acuonsar. ne
pfidiō & iam periclitarētur haud fac [illegible] in cepti & ipse ames
sana l: scipione fratre in sidio ibi [illegible] amp mū estu freti
inclinati ft nauesmar secundo misi [illegible] annibal ab ipso loco
amni haud pculi sa urbe locris abest. quunti pmissi [illegible] sul luce
prima summa uipeliū cum romanis ac locrensib: consererent.
dum ipse auersis omnib: in eum tumultū abtergo urbem incau
tā adgrederētur. Vbi luce coeptam inuenit pugnā ipse nec
in arcem se includerētur. bā locum astū inpetraturus uoluit. neq:
scalas quib: scanderē & muros attulerat. sā reinisi in acerbum con
iectis cum haud pcul muris ad terrorem hostium aciem ostendis
sē. & cum equitib: pumi dis circum equitat urbem. Dum scalę
quaeq: alia ad oppugnandum opus erant parant aduisendum qua
maxime pasto adgrederetur. pgressus ad murum. sorpione
icto oui proximos cum foste stetit. ac territus inde tam periculo so
casu re ceptui canere cum iuit. & castra pcul abiecturetri cōmu
nit. Classis romana ame ssenā locros aliquot dies hous de & sup e
rante accessit. exposita omni. [illegible] senatib: & ante occasum solis urbem
ingressi sunt. Postero die coepta ex arce a poeni s pugna.
et hannibali am scalis aliisq: omnib: ad oppugnationē: in pa
rati subibat muros. Cum repente ineā nihil minus quā tale
quicquā timentē. patefacta porta erumpunt romani ad duo
centi s inpuide scum inuasissent occidunt. cedere s hannibal
ut consulē ade ē sensit in castra recipit. nuntioq: misso ad eos
qui in arce erant. [illegible] ci ibim & ipsi consulē rent. nocte moti s castris
abiit. et qui in arce erant ignibi emicto tecti sq: tenebant. ut is
cum tumultus hostem morarētur. agmen suorū fugę simili tu. ita
nocte ad secuti sunt. Scipio u. & arcem rei tam ab hostib:
& uacua audit castra. uocato s ad contionē locrē ses. grauiter ob de
fectionē incusata de auctoribus. supplicium sumpsit. bona q: eorū
alteri. us factionis principib: obegregiam fidem aduersus ro
mano s concessit. publice nec dare nec eripere sequicquā locren
sib: dix. romam mittere rent legatos quam senatus aequum cen. u
isset. & eam fortunam habituros. illud satis scire. & si male de certati
essent. an eli ore fructu subiecti s romanis futuros. quam iubaret ei s
carthaginiens ib: fuerint. ipse legatos domum dimisit. eo q: quod ad
arce [illegible] properat. ad tuendam urbem. velicro cuiquib: uenerat
copius mes [illegible] nam traiecit. Tra supbe & crudeliter habiti locren
ses. ab carthaginiens ib: post defectionem a romanis fuerant.
ut modica sinuitas sponae. quo modo animi pati. sed propeli
bere [illegible] sere. uerum enim uero tanta m plenius hamilcarem
ad sidi [illegible] tanti ppresidii. milites romani poenos scelere
[illegible] uiolata [illegible] superauerunt. ut nonas missę duit is uider. &

cestari;nihil omniumq: inopi inuisas opes potentioresf faciunt
pmissum inopidanoseft. abduce autamilitib: ;incorpora ipso
rū inliberosinconiugesf infande contumelie aedie;namauari
tie pesacrorumquidem spoliationeabstinuit;necaliamodo
templa uiolata-sedpserpine&iam intacti omni&ate thes
auri pēquāqdapyrrho quicummagnopiaculo sacrilegiisui
manubias rectulit spoliatidicebantur;, ergosiattantereginę
nauesf lacerate naufragiisnihilinterrā integri pēsacrā pecu
niā deaequamaspostabat extulerattumquoq: aliogenere
cladiseademillapecuniaomnib: contacti seadulatione tēpli
furorem obiecit atq: inseducem inducem militē inmilitē ra
bie hoste uestit;summe reipleminius praerat;militū pars
subeoquamipse abregio abduxerat. parssubtribunis erat;rap
to poculo argenteo exoppidani domopleminimiles fugient
sequentib: quorum erat. obuius fosse sergius &meet enō tr. mi
litum fuit;quicumiussu tribunorum ademptū posulū e&iurgi
um inde&clamor: pugna postremoosta intēpleminimilites tri
bunoruq: utsuisquisq: oppostunus aduenerat. Multitudi
ne simul acumultu crescentiuicti pleminimilites cuadpleni
niū cruorem &uulnera ostentantes;sine uociferatione atq:
indignatione concurrissent probra ineumipsū iactata iniur
gis referentesfaccensus ira domo sese pruit. uocatosq: tribu
nos nudari acuirgas expedire iub&. Dumspoliandis his. re
pugnabant enim militumq: implorabant tempus tertiur: re- auxiliū
pente milites ferocesf recenti uictoria exomnib: locis uelut
aduersus hostis adarmaconclamatū e&. concurrerunt;et
cumuiolata iamuirgis corpora tribunorum uidissent tū uero
inmulto inpotentiorem subito rabiem accensi sine respectu
pontmaiestatis modo sed&iamhumanitatis. inlegatū impetū
licetorib: prius indignū inmodum mulgatis sufficiunt, tunc
ipsū absuis inceptū &seclusum hostiliter lacerant. &ppe
ex sanguemnaso auribusq: multi latis relinquunt. His messa
nam nuntiatis scipio post paucos dies locos exercē aduectus.
cumcausā pleminī et tribunoruū audita &pleminio noxa li
berato relicto quae ineiusdem loci pfidio. tribunis sontib: iu
dicatis et inuincla coniectis. utromam ad senatum mitte
rentur. messanam atq: inde syracusas redit; pleminius im
potens ire neglectam ab scipione etenim is leuiter latam suā in
iuriam ratus. necquemquam estimare alium eam litem eius pa
tiendo sensisse&tribunos adtrahi adse iussit. laceratosq: omnib:
quae pati corpus ullum potest inēfecit. nec satiatus uiuorum poena
insepultos proiecit; simili crudelitate &in locrensium principes ē
usus quos adconquirendas iniurias ad p. scipionem pfectos audi
uit; &quae antea plubi dinem atq: auaritiam foeda exempla
in sortios ediderat. tuncabibā multiplici aedere infamie atq: in
uidie nonsibimodo sed&iam imperatori eē. Jam comitiorum
adpetebat tempus cum a. p. licinio. cōs. litterae romam allatae. se
exercitumq: suum graui morbo adfectari. necsisti potuisse ni
adeam uis mali aut grauior &iam in hostis ingruisset. Itaq: quoniā
ipse uenire adcomitia nonposset. sine patrib: uideretur. seq: cecī
lium metellum dictatorem comitiorum causā dicturum. exer ci
tumq: cecili dimitte. re. p. esse; nec iamneq: usū eius ullum in pse n
tia ee cumhannibaliam inhiberna suos receperit&tanta ip
cesserit inea castra uis mali ubi uti nisi matura dimittantur. nemo
omnium sup futurus uideatur;ea, cōs. a patrib: facienda utere.
p. fide q: suadet& p missa; ciuitatem eo tempore gens religio inua
serat. tuuenco carmine inlubris sybillinis ppē crebris eo ande
celo lapidatum inspecti quandoq: hostis alienigena terrae italie
bellum intulisset&eum pelli italia uinci q: posse. si materi da ea
pissimum eromanam aduecta fore&;id carmen abducem uiri
inuentum eo magis patres mouit quod&legati quidonum delphos
postauerant referebant&sacrificantib: ipsis pythio apollini
leta fuisse&responsum oraculo edictum maiorem multo uictoriā
quamcuius ex spoliis dona postarent adee;ineiusdem spei summā
conferebant p. scipioni suelut presagientem animum define
belli. quoddepoposcisset& puniciam africam itaquoq: maturius
fatis omnib: oraculisq: postendentesse se uictorie compotes fie
rent id cogitare quaeratio transportande romam deae est&.
Nulla dum in asia socias ciuitates habebat. tamen memores
aesculapium quoq: ex graecia quondam hauddum ullo fudere
sociata. ualitudinis populi causa arcessitum; tunc iam attalo
rege ppē commune aduersus philippum bellum coepti-
amicitiam eē facturum eumque possē populi r. causa.
legatos adeum decernunt m. ualerium leuinum. quibus

cōs fuerat·acres in grecia gesserat cecilium galbā ediliciū gal
bam duos questores cū · tremelium flaccū & m̄ · ualerium fal
conem; his quinq: naues quinq: remes ēt ut ex dignitate adi
rent eas terras · ad quas conciliandā maiestas pōmini roma
no eē decernunt, legati asiam petentes ēt primus delphos cum
ascendissent oraculum adierunt consulentes ad quod negō
tium domo missi ecēnt ꝓficiendi eiusquam sibi populo q: r.
postender & responsum cōferunt · prætorem in regem con potes
eius fore quod peterent, cum romam deam de ex issent tum
curarent ut eam quam uir optimus roma reperiret hospitio excipe
rēt · Pergamum ad regem uenerunt, is legatos comiter
acceptos: pessinuntem in phrigiam deuexit sacrumq: his la
pidem quam mater deū eē incolę dicebant tradidit · ac de
portare romam iussit; ꝑmissus a legatis m̄ · ualerius falco ·
nuntiauit deam ad portari quærendum uir ū optimū in ciuita
te eē quem eam dignissimum hospitio acciperet · Quæ cecilius
metellus dictator ab consule in bruttiis comitiorum causa
dictus exercitusq: eius dimissus magister equitum · l · uti
rius philo comitia habuit ap dictatorem consules facti m̄ · cor
nelius cethegus · p · sempronius tuditanus absens cum pun
tiam graeciam haberet, prætores inde creati cladius nero m̄ ·
marcius rella · l · scribonius libo pomponius matho comiti
is pactis dictator sese magistratu abdicauit; Ludi romani ter ·
plebei septiens instaurati circenses erant aediles consules &
l · cornelius lentulus · l · hispaniam puntiam habebat · absens
creatus absens eum honorem gessit, t · claudius asilus · & m̄
iunius penus plebei aediles fuerunt · ædem uisturis eo anno
ad portam capenam marcellus dedicauit · septimo decimo an
no postquam a patre eius primo consulatu uota · Gallis declas
tidium fuerat & flamen martialis eo anno est mortuus · m̄ ·
aemilius regillus, neglecto eo bienno res in gręcia erant, itaq:
philippus a cetolos defectos a bromano cuiuni fidebant auxi
lio · quib: uolunt conditionib: ad petendam & paciscendā
subegit pacem; quod nisi omni ui ꝓficere maturasset · bellan
tē eū cum a colis p · sempronius pro · cōs · successor imperi
missus sulpicio · cum decem milib: & xxxv · rostratis na
uib: haud parium momenti ad opem ferendā sociis oppres
sis & uix dum pace facta nuntius regi uenit romanos ver
rhatium uenisse pasthinos q: & propinquas gentis alias mo
tas ea ad spem nouandi res dimallum q: oppugnare eos ue sterā
rant auxilio trati quod sine auctoritate sua aduersus foedus
cum rege pacem fecissent; ea cum audisset & philippus in equimo
tus maior infinitimis gentib: apolloniam contendit · quo
sempronius se recipere rat · Misso ei duo legato cum parte co
piarum et quindecim nauib: in aetoliam aduersendas res pace
que si posset turbandam; philippus agros apollinatium uastauit ·
et ad urbem admotus cum potestatem pugnę romano fecit,
quem postquam qui & ū muros tantum modo tueri uidit · nec
satis fidens suis uiribus ut urbem oppugnaret · cum romanis quoq: si
cut cum ęolis cupiens pacem si posset & simmus induciās facere t ·
nihil ultra irritatis nouo certamine odiis · in regnum se recepit;
pidem tempus tredio diuturni belli epiroe temptata prius roma
norum uoluntate legatos de pace communi ad philippum mise
re · satis confidere conuentura ea adfirmantes · ad conloquiū
cum p · sempronio imperatore romano uenisset & facile impe
tratum; neq: enim ipsius quidē regis adhorrebant animus
ut in epirum transiret & poenicę urbis epiri ibi prius conlocutus ·
ex cuma fropo et darda & philippo epirotarum prętore · postea
cum p̄ · sempronio congrediatur; ad fluit conloquio amy nander
rathamanum rex et magistratus alii epirotarum & acarna
num, primus philippus p̄tor uerba fecit & petit simul
a brege & ab imperatore romano ut finem belli facerent ·
darentq: eam epirotis ueniam ꝑ sempronius conditiones
pacis dixit ut pasthini et dimallum & bargullum & eugenium ro
manorum essent at in tania simissis romam legatis absentium pa
tres & ut macedonie cederet · His conditionibus cum pax con
uenit & a brege foederis adscripti prusia ab ichimię rex a chei
beo epirote a bromani silienses attalus rex pleuratus nabis
lacedemoniorum tyrannus eleimesse athenienses hoc con
scripta consignataq: sunt · & in duos menses indutię facte ·
donec rome mitterentur legati ut populus in has conditio
nes pacem iusserunt q: omnes trib: quia uersos in africam
bello omnib: aliis impsentia leuari uolebant belli, p̄ · sem
pronius pace facta ad consulatū romam decessit ꝑ · sep mo ·

·IX·

m̄ cornelio quintus decimus issannus belli punici erat. pumtie
cornelio & furia cumuetere exercitui sempronio bructi uetoues
scriber& legiones decreue. ptoib: m· mastio·l·urbi scribonio li
boni peregrine & idem galliam pomponio mathoni siciliaci clau
dio neroni sardinie uenit. p Scipionicumeo exercitu cumea class
se quamhabebat. progatum inannū imperiū est. item p̄. licinio
utbructiosduab: legionib: optaner& quoadeum inpunitia cū
imperio morari consulie re p̄· uisum e& ·et m̄ liuio & sp· lucre
tio cumbinis legionib: quib: aduersus magonem galliae p̄sidio
fuissent. progatum imperiū e. & cū octauio uicum sardiniam
legionem queri· claudio tradidiss& ipse nauibus longis xl·
maritimamoram quib: finib: senatus sēn suiss& tutaretur. m·
pomponio p̄ . Insicilia cannensis exercitus due legiones de
crete. et quintius tarentum ē· hostiliustubulus capuam. p p̄·
sicut priore annotum uetere p̄sidio optinerent. dehispanie impe
rio quosineam prouintiam duos pmitti placer& latū adpopulū
est ōmnes trib: eosdem l· cornelium lentulū & l· manlium acidi n
um. p cos· sicutpriore annotenuissent optinere eas pumtias ius
serunt. consules dilectum habere instituerunt· & adnouas scri
bendas inbructios legatos & inceteroru. ita enim iussi ab senatu
erant exercitū supplemētū quamquam nondum apeste afri
ca punica decreta erat· occultantib: ideredo patrib: nep̄ scribe
rent carthaginiensis. tū meam spem erecta ciuitas erat· in africa
eo anno bellatum ire finem q: bello punico adesse. impleuerat
ea res superstitionum animos proniq: et adnunciada adres scen
da. p digiae erant. eo plura uulgabantur. duos soles uisos & nocte
interluxisse. et facem stelie ab ostu soli s adoccidentem porrigi ui
sam tarracine posta manentiae & postam etmultis locis murū de
celo tactum. in aede iunonis sospitae anuum cum horrendo fra
gore restere pitum edictū eou pcursandoum causa· diem unū
supplicatio fuit & nouendiale sacrum· quos de celo lapidatū e&
facta ea accessit consultacio de matre idaea accipienda qua
p̄ equā quod m· ualerius unus ex legatis pregressus· actutum
in italia fore nuntiauerat. regis nuncius aderat tarracine iā
eē. haud parue rei iudicium senatum tenebat quiuir optimy
inciuitate e&· ueram ceste uictoriam eius rei sibiquisq: mall &
quamulla imperia honore uesuffragios & patrum seu pleb

delatos p̄· scipionem c p̄ n̄ · l · eiusqui inhispania ceciderat. ad
ulescentem nondū quaestorē iudicauer in tota ciuitate uirum
bonū optimū ee. id quib: uisum est: inducti ita iudicarint sicut
traditum a proximis memorie temporū illorū scriptoribus: libens
posteris traderem· ita meas opiniones coniectam. do rem uetus
tate obrutam. pon interponam · p· cornelius cum omnib:
matronis hostiam ire iussus obuiam daeae isq: eam de naue
accipere & in terram elatam tradere ferendā cum matronis.
postquam nauis ad hostium amnis tiberini accessit· sicut erat
iussus in salum naue euectus ab sacerdotib: deam accepit ex
tulitq: in terram. matrone primores ciuitatis inequas uniuis
claudie quinte insigne est pomen accipere. cui dubia uetta
diturancea fama clamorem ad posteros tam religioso ministerio
pudicitiam fecit· eaep manus succedentes deinde alie alias·
omni obuiam effusa ciuitate· turibulis ante ianuas positis qua
preferebatur atq: accenso ture precantib: uti uolens propitia
que urbem romanam iniret & in edem uictorie que est in palatio
pruleret eam p̄ . Idus apr· is que dies festus fuit. populus
frequens dee dona dae tulit. lecti sternium q: & ludi fuere·
megalesiam appellata. cum de supplemēto legionū quae in pun
tiis erant ageretur· tempus ee a quibusdam senatoribus· sub ec
tū est que dubiis in reb: utcumq: tolerata essent. eadempto iam
tandem deum benignitate metu. pomultra patiere uti se expecta
tione patrib: subiecerunt· colonias latinas duodecim· quaeq:
fabio etq: fuluio cōs· abnuissent milites dare eas annum iam
ferme sextum uacationē militie quas honoris & beneficii causa
habere cum maxime bonos oboedientes q: socios p fidē atq: obsequio
imp̄r· Continuis omniū annoū dilectib: exhausti erant. sub hanc
uocem pon memoria magis patrib: renouata. re ipse iam obli
teratae st· Itaq: nihil prius referre consules passi deque
ut consules magistratus denosq: principes sepe cesuro arderet
lib: alba capti sol is· fuisse· sed iacere anarmia· interamnam hen
quae coloniae ineacausa erant romam exirent · His impera
rent quantum quaeq: earum coloniarum militū plurimū
dediss& p̄ . ex quo hostes in italia essent· duplicatū eius
summe numerum peditum dare. et equites centenos
uicenos. si qua eum numerum equitum explere non poss&

pequite uno tres pedites licere dare, pedites equites q: quã locu
pletissimi legerentur · mitterentur q: ubicumq: extra talia
supplemento opus esset, si quis exhis recusarent · retinerent eius
coloniae magistratus legatosq: placere pecq: si postularent senatũ
dari prius quã imperata fecissent, stipendium preterea his colon
is similia aeris asse singulos imperari exigiq: quod annis censu
q: in his coloni is agri · ex formula ab romanis censoribus data · dari
autẽ placere eandem quam pr. deferriq: romam abiuratis
censoribus coloniarũ prius quam magistratu abirent · ex hoc
se accitis romam magistratib: primoribusq: earũ coloniarũ
consules summa militẽ stipendium quae impetrassent a tribus
magis recusare · ac reclamare negare tantum militũ efficipos
se uix sisimplum ex formula imperatur emisuros · Orare
atq: obsecrare ut sibi senatum adire ac de pace licere, nihil
sequare perire merito admississe. sed stipendum & tã for &
pecq: suum delictum neq: iram · p R · ut plus militũ darent
quam haberent posse effici consules obstinatos legatos manere
rome iubent · magistratui[bus] [illegible] domũ addilectus haben
dos nisi summa militum quae imperata est & romã adducta
neminem his senatum daturum · Ita precisa spe senatũ ad
eundi de pace q: dilectus in his duodecim coloniis longã
uocationem numero iuniorum auctore aut difficulter est · p
fecta sunt altera item respe aequioribus neglecta silentio · rela
ta am · Valerio Leuino est quattuor tribus conlatas pecunias ac
m · claudio cos re[illegible]de tandem mo equum ee dix · nec mirari
quemquã debere imperia obligata fide suam precipuã curã
ee, quam pro quam quod aliquid p priẽ a consule meius anni quo
conlatae pecuniae essent primer & etiam seauctorem ita conferen
di fuisse inopiae erario, nec plebe tributum sufficiente, grauat
capitib: admonitio fuit iussi q: referre consulib: decreuerunt ·
utrib: pensionib: ea pecunia solueretur, primam p sentem
hiquitum essent · duas cestu[illegible] quinci consules numerarent,
omnis deinde alias aeras una o[illegible] nauc postquam locrensiũ
clades que ignorate a deam diem fuerant legatorũ aduentu
uulgatas · nec tam pleminis ceius quam scipionis in eo autambi
tus aut neglegentia · tras hominũ inuitaut decẽ legati locren
sium op sitis qualore & sordib: incomitio sedentib: consulibus

ualamenta · supplicium ramos oleae ut grecis mos est porgentes
ante tribunal cum fletili uoci feratione humi pcubuerunt, que
rentib: consulib: locrenses sedixerẽ ee · capassos q: plenio legato
romanis q: militibus q: patri nec asthaginiensi quae idem uelit,
p R · rogare uti sibi patres adeundi deplorandi que aerumnas
suas potestatem facerent, senatu dato in maximus natu exhis, scio
quanti estimentur nre apud uos querele pc, plurimũ in
eo momenti ee sipbe sciatis & quomodo pditu locri hannibalis
sint · et quomodo pulsi hannibalis p sidio restituti in ditionẽ
uram, quippe si culpa si defectionis, culpa publico consilio abstit
et reditũ in uram ditionẽ appareat · si nonuoluntate solui sed &ia
ope & uis ture nram magis indignemini bonis ac fidelib: soci
is tam indignas iniurias ab legato uro militibus q: fieri, sedego
causam utriusq: defectionis nre · in aliud tẽpus differendam
arbitror, sed aurum iterum gratia munius & coa p scipione
qui locros recepit omnium nobis recte perperamq: facto uũ est
testigatur · alterius quod quale scumq: fuimus patri non debuimus ·
si non possumus dissimulare pc · si cum p sidio punicũ in ar
ce nra habere mus multa foeda & indigna & ap fecto p sidii
ham leare · & abnumi dis a fris q: passos esse, quid illas conla
ta cum his quae hodie patimur · & cum bona uenia queso audi
atis pc · id quod in uitus dicam, in diserimine est · si unc huma
num omne genus utrum uos ac asthaginienses, principes terra
rum uideat · si ex is quae locrenses aut abilli passi sumus · aut
auro p sidio, si unc cum maxime patimur · estimandũ roma
nũ ac punicum imperium est · sit nemo si onillos sibi quam
uos dominos p opte, et tam uidete quẽ admodũ in uos lo
crenses animati sint · cum asthaginib: iniurias mãtro mino
res acceperemus · adurim imperatorem confugimus · cui auro
presidio plus quam hostilia patiamur · nusquam alio quam
ad uos querelas deculimus, aut uos recipi & is pditas res nras · p · c ·
aut ne abdi · si quidem immortalib: quod pemimur · quicquã su
pest q ẽ ple minus legatus missus est · cum p sidio a drecipien
dos asthaginiensib: locros · Et tam eodem ire relicturi p sidio,
in hoc legatũ ro dant enim animũ ad loquendũ libere ultimę
miseriae · si ec hominis quicquã est p c · pfiguram & speciem ·
si q: romanici us pẽ habitauit est itaq: & sonũ latinę linguę pestis

acbelua inmanis qualis freti quodam quoabsicilia diuidimur.
ad pniciem nauigantiū circūsedisse fabule ferū, Ac si scelus libidi
nēq: & auaritiā solus ipse exercere in socios urōs satis haberet & una
pfundā quidem uoraginē tam patientia nra expleremus, iunc
omnis centurionū milites urōs adeo inpmiscuo licentiā atq: impbi
tatē ēuoluit pleminos fecit, Omnes rapiunt spoliant uerberant
uulnerant occidunt constuprant matronas. furit uirgines in cen
suos raptos ex complexu parentū totidie capitur urbs nra totidie
diripitur: dies noctes q: omnia passim mulierū puerorūq: quira
piuntur atq: abspostantur plorātib: sonant gemitu quis ciat quo
modo aut nos ad patiendum sufficiamus aut illos qui faciunt nō dū
tantarū iniuriarū saci & as ceperit. Neq: ego exequi possum nec
uob operā ēt audire singuli quae passi sumus communit omnia am
plectar, nego domū ullā locris nego quem quā hominē expt ē in
iuriē ēē. nego ullū genus sceleris libidinis auaritiae sup ēē q̄d inullo
qui pati potuerit pēmissū sit. Iux ratio iniri potest ut casus ciuitatis sit
de testabilior: cum hostes bello urbem cepere. ancume xitiabilis ty
rannus uitā atq: oppressit āmissis omnia quae capte urbes patiun
tur passi sumus. et cum maxime patimur. p̄ c. omnia quae crude
lissimi atq: impostumissimi tyranni sceleratq: inoppressos uidunt
pleminibus innos liberosq: nros & coniuges edidit unū est. de quo
nominatū & nos queri religio infixa animos cogat & uos audire
et exsoluere rem. p. uram religionē sit rauob uidebitur uelim
p̄ c, Uidimus enī cū quanta cerimonia monumentos solū conlatis
deos sed & iam externos accipiatis fanum est apud nos proserpinę
decumus sanctitate tēpli credo aliquam famā ad uos puenisse pyr
rhi bello quicum ex sicilia redienti locros classe pūcueherētur in talia
foeda quae ppē fidē erga uos inciuilitatem nram facinore ēdidit thesau
ros quoq: proserpinę intactos ad eā diē spoliauit atq: ita pecunia in
naue est imposita ipse terra est pfecta. si quid ē ergo euenit. p̄ c. cum si pos
tero die foedissima tempestate lacerata omnes q: naues quae sacram
pecuniam habuerē in litora nra eiectę sunt. quarta clade edoctus tan
dem deos eē supbissimos rex pecuniā omnē conquisitā in thesauros
proserpinę referri iussit. pectam illi ūquā postea prosperi quicquā
euenit, pulsus q: italia ignobili atq: inhonesta morte temere nocte
ingressus argis occubuit, Hęc cū audisset legatus ur tribuniq: mi
litū & mille alia quae nō augendę religionis causa sed p̄senti deae nu
mini se confecta nobis q: nris referebantur. Au si nihil omnino sacrilegas
admouere manus intactis illius thesauris & nefanda p̄da seipsos ac domos
contaminare uos & milites uros quibus: puos fidem q: uram patres
conscripti prius quā eo gesserit neq̄d piaculi commiserit. p̄ suo soluisse san
guine sed & ipublica clade luant, quam quā ne nunc quidē. p̄ c. aut
audacib: Aut in militib: uris cesserat ira deae. Aliquotiens iam inter se
signis conlatis concurrere. Dux alterius pastis plenius alterius duo
res. mil. erant non ae qui us cum carthaginiensib: quam inter se ipsi ferro dimi
cauere p̄ buissent q: occasionē furore suo locrēsi receptendi hannibali in
sia accitus a nobscipio intueniss & ath ere ule milites contracto sacrile
gio furor agitat inducib: ipsis puniendis nullū deae numē apparuit
Immo ibi p̄sens maxime fuit, iurgi sce si tribuni ad legatos. legatus de in
de insidi s tribunoru intēceptus p̄ quā q̄d toto corpore lacer atus naso quoq:
auribus q: decisis exsanguis & relictus recreatus deinde legatus ex
uulneribus tribunos mil. inuincla coniectos deinde uerberatos seruilib: q:
omnib: supplicius crucidatis cruciando occidit nostruos deinde de phi
bus sepeliri has de a poena sat ē pli sui spoliatos ub: hab & desin & omnib: eas
agitare furi is quam reposita sacra inpecunia sit thesauris fuerit. Quo
res quondam nri grauerotonensiū bello quae ex tra urbē tēplū est
transferre in urbē eā pecuniā uoluerē. noctu audita ex delubro
uo x abstinerent manus deam sua templa defensura quia mouendi
inde thesauros religio incussa erat. muro circumdari tēplū uoluerunt
alię quantū ia altitudinis excitata erant moenia cui subito conlap si
rum as sed & nunc & sepe alias deam sua sedem suū q: templū aui tuta
est aut auiolatoribus. grauia piacula exegit nras iniurias nec potest nec
possit alius ulcisci quā uos p̄ c, Uos uram q: fidē supplices confugi
mus nihil nra inter est utrū subillo legatos p̄fidio locros eē finatis an
irato hannibali & poeni s ad supplicium dedatis. Non postulamus ut ex
tēplo nob ut deab sente uindicta causa credatis ueniat coram ipse audiat
ipse diluat si quicquā sceleris quod homo in homine sedere potest in
nos p̄miserit. Non recusemus quin & nos omnia eadē iterū si pati possumus
patiamur: & ille omnidiuino humano q: liber & ur scelere. Haec cum
ab legatis dicta ēent quae sisset & quae ab his quae fabius decul isset & ne eas
quer das ad p. scipionem s esponderē missos legatos eē. sedere belli appara
tū occupatū eē. in africā autiā traiecisse aut intra paucos dies traiecturū
rū & legati gratia quanta eē & apud imperatorem expt os eē cum incū & &
tribunos inuincla coniecerit legatū aequesonē aut magis & iā inea

potestatem relinquerit; iussis excedere templo legatis plenius
modo sed etiam scipio principum orationib: lacerari; ante omnis
que fabius pictum eum ad conrumpendā disciplinam militarē
arguere, sic & in hispania pluspp̄ seditionem militū quā bel
lo amissū, externo & regio more & indulgeri licentię militū
& sequire in eos sententiam deinde aeq: trucem orationi adie
cit. pleminium legatum uinctū romā deportari placere.
et ex uinculis causam dicere. ac si uera forent quae locrenses que
rerentur in carcere necari bona q: eius publicarei; p. Scipionē
quod de pupilla deceſſiſſet & iniussu senatus reuocari a gri q: cum
IR. pl. Ut de imperio eius abrogando ferrent ad populū,
locrensib: coram senatum responderē. quam iniurias sibi fac
tas quererentur. eas. neq: senatum neq: populum facta sua uelle,
uiros bonos socios q: et amicos eos appellari, coniuges q: quae alia
erepta essent restitui pecunia quanta ex thesauris pro ser
pinae sublata es & conquiri duplam q: pecuniam in thensau
ros reponi, Et sacrum peculiare fieri ita utrius ad con
legium pontificum referretur: quod sacri thesauri moti
uiolatic ent. quae piacula quib: de his quib: hostius fieri place
ret & milites qui locri fuissent omnes in siciliam transportari quat
tuor cohortes sociorum latini nominis in insidiū locros adduc
ci; p rogari eo die sententie accensis stud ius p scipione & ad
uersus scipionem. n. potuere, pē. p. lemini facanus locren
sium q: cladē. ipsius & iam imperatoris. n. romanus modo
sed nemilitaris quidem cultus iactabatur. Cum pallio cre
pidisq: in ambulare. in gymnasio ubelli secum palestreq:
operam dare. aeque segniter mollitē cohortem totā. sy. ra cusa
rum amoenitate frui. carthaginē atq: hannibalem excidis
se de memoria, exercitum omnē licentia corruptum qua
lis sucrone in hispania fuerit. qualis nunc locris. socii s ma
gis quam hosti metuendus. Haec quamquā pastim uera.
pastim mixta eoque similia ueris iactabantur. tamen uicit
q: metelli sententia. Quidec & eris maximo ad sensus.
de scipionis causa dissensit, quī enim conuenire quemmo
do ciuitas iuuenem admodū. recuperande hispanie de
legarit ducē. quem recepta ab hostib: hispania. ad im
ponendum punico finem creauerit consulem ispe desti
bello

nauerit africam subacturum hannibalem ex italia detracturū.
repente tam quam q̄ pleminium indicta causa ppe dam
natum expuncta reuocari. cum ea que in se nefarie facta
locrenses quererentur. nec p̄sente quide scipione facta dice
rent. neq: aliud quam patientia aut pudor. qd legato pepei
sset in simulari possent; si sibi placere in pomponiū. p̄ R. cui si
cilia puncta sortiuenisset. triduo proximo in puncia ap ficis
ci consules. Decem legatos quos his uideretur ex senatu
legere quos cum p̄tore mitterent. & duos trib: plebei.
atq: aedile cū eo consilio p̄tore cognoscere. ea quae locren
ses facta quererentur. iussu aut uoluntate p̄ scipionis facta
essent. ut eum de puncia decedere iuberent; Si p̄. scipio
iam in africam traiecisset & IR. pl. atq: aedilem cū duob: le
gatis quos maxime idoneos p̄tor censuisset & in africā p ficis
cerentur tribuni atq: aediles quī reducerent inde scipionē,
legati qui exercitui p̄ essent donec nouus imperator ad eum
exercitum ueniret, si m pomponius ea de decē legati comperisse p̄.
neq: iussu neq: uoluntate p. scipionis ea facta eē ut de exerci
tum scipio maneret & bellum q: ut p̄ posuisset & gereret &; Hoc
facto s. c. cum IR. pl. factū es & aut comparatent qui duo cū
p̄tore aut legatis irent ad concilium pontificum relatum
et de expiandis quae locris in templo p serpine tacta uiola
ta q: inde essent, IR pl. cum p̄r. et de decem legatis p fectum.
claudius marcellus & m. cincius alimentus aed. pl. datus q:
si aut in sicilia p̄tor dicto audiens non es & scipio aut iā in
africam traiecisset & prendere tribuni iuberent ac iure sacro sancte
potestates reducerent; prius locrēsis re quam messanam consi
lium erat; ceterum duplex fama est. quo ad pleminiū attine
at. alii auditis quae roma acta essent in exilium neapolim eun
tem foste in quēm metellum unū ex legatis incidisse. & abeo
regium uinctum traduntalii ab ipso scipione legatū cū xxx.
nobilissimis equitum missū. Qui pleminiū in catenas & cū eo
seditionis principes conicerent, Hi omnes seu ante scipionis
seu tum p̄ui iussu traditi in custodiam regii s p̄tor legati q:
locrēs p fecti. p̄. primam sicuti mandatū erat religionis
curam habuere; omnē eni sacrā pecuniā quae q: apud mili
tes erat conquisitam ipsi secū attulerant. In thesauris repo

ſuerunt acpſaculáreſagrum fecerunt, tumuocatoſadcon
tionem militeſ pr̄or ſigna extraurbem efferre iub& caſtra
q: incampolocat· cumgrauiedicto ſiquiſmileſ autinurbe
reſtitaſſ& autſecum exuliſſ&; locrenſib: ſepmittere. utqd
ſuiquiſq: cognoſſ& prender&· ſiquidnoncomparar&
unde anteomnia libera placereſineomora locrenſibuſ
reſtituiñonleui defunctarum poena quinonreſtituiſſ&,
locrenſium deindecontionem habuit· atq: hiſlibratem
legeſq: ſuaſ pr̄. ſenatumq: reſtituere dixit; ſiquipleminiū
aliumq: aliumue accuſare uell&· regium ſe ſequer&ur;ſi
de p̄· ſcipione publiceqqueri uellent· eaqueſocriſ nefariae
indeoſ homineſq: facta ēent· iuſſua uel uoluntate p̄· ſcipioniſ
facta eſſent· legatoſ mitterent meſſanam; ibiſecum conſilio
cognituros; locrenſeſ pr̄or legatúſq: ſenatui ac pr̄· gratiaſ
eger̄· ſeadpleminium accuſandumituroſ; Scipionem
quamquā parumminuriſ ciuitatiſſuae uoluerit· eūeēuirū
quemamicum ſibi quamінimicum mallent eēp̄ceſto ſe ha
bere neq: iuſſu neq: uoluntate p̄· ſcipioniſ tot tamnefan
da commiſſa· ſedhaudpleminio ꝓnimium autſibiparum
creditū autnatura inſitum quib:dam ēē utmagiſ peccari
nolint· quamſatiſanimi aduindicanda peccata habeant·
Et p̄ꝛ. & conſilio haudmediocre onuſ demptum erat
de ſcipione cognoſcendi pleminium & adduo & xxx·
homineſ cumeo damnauerunt· atq: incatenis romammiſe r̄
ipſiad ſcipionem p̄fecti eaquoq: quaeuulgata ſermonib·
erant deculpa acdeſidia imperatoriſſoluta quediſciplina
militiae compta oculiſ refeſſent romam· uenientib: iiſ
ſp̄· racuſaſſcipioreſ ꝓnuerba adpurgandum ſeſe reparauit
exercitum omnem eo conuenire claſſem expediri iuſſit tam
quam dimicandum eodie terra mariq: cumcaſthaginienſib:
e& quodieęuenerunt hoſpitio comīt acceptiſ· poſtero die
terreſtremnauale mq: exercitum ꝓinſtructoſ domo do
ſedhoſdecurrentiſ claſſem inpoſtu ſimulacrum & ipſam
edentemnaualeſ pugnę oſtendit; imcirca armāria &
horrеatumuiſendum· p̄or legatiq· ducti· tantaq: admiratio
ſingularūq: rerum incuſſa utſatiſ crederent autilloduce
atq: exercitu uinci caſthaginienſem populum autalionullo
poſſe juberentquequoddibeneueſterent traicere. & ſpeiquoq:
quodieillum omneſ centurię priorem quoſdixiſſent primo
quoq: tempore compotem p̄r· facerę; adeoq: l& iſ inde animiſ
p̄fecta ſunt tamquamuictoriam nonbelli magnificū apparatum
nuntiaturi romā ēent, pleminiuſquiq: ineadem cauſa erant·
poſtquamromā ēuentū· extemploincarcerem condit acpri
mo conducti adpopulum abtribuniſ apud p̄occupatoſ locren
ſiū clade animoſ· nullummiſericordię locum habuerunt·,
poſteacumſępiuſ p̄ducerentur iamſeneſcente inuidiammol
liebantur irę & ipſa deformitaſ pleminimemoria quae
abſentiſſcipionis· facilliuſ aduulgum conciliabat moſtu
uſ tamp̄riuſ inuncliſē· quamiudiciū deeo populi p̄ficer&ur
Hunc pleminiū clodiuſ liciniuſ inlibro teſtio rerūrom re
feſtludiſ uotiuiſq; dromae africanuſ iterū· conſ· faciebat
p̄ quoſdamquoſ p̄tio corruperat aliquot locis urbem incende
re· utfrangendi carceriſ fugiendiq: haber& occaſionem pa
tefacto deinſcelere delegatum intullianum ex ſē, deſci
pióne nuſquam niſi in ſenatū actū ubi omneſ legatiq: & tribuni
claſſem eam exercitū ducemq: uerb excollentеſ fecerunt· utſe
natuſ conſer& primoquoq: tempore inafricamtraicien dum·
ſcipioniq: p̄mitteretur· utexhiſ exercitib: quimſicilia eſſent
ipſę licer& quoſinafricam ſecumtraicer&· quoſ p̄ſidio; dumhecapud romanoſ gerentur caſtha
ginienſeſ quoq: cumſpeculiſ p̄omniq; p̄munturia poſitiſ
p̄cunctantеſ pauenteſq: adſinguloſ nuntioſ ſollicitam hiemē
egiſſent· haudparuū & ipſi tuendę africę momentū adiecer̄·
ſoci & atem ſp̄· phaciſ regiſ cuiuſmaxime fidutia traiecturum
inafricam romanū credider̄· Erathaſdrubali ciſgoniſ filio
ꝓnhoſpitiummodo cūrege dequoantedictū ē cūexhiſpa
nia foſte inidē tempuſſcipio atq: haſdrubal conuenerunt·
ſedmentio quoq: inchoata adfinitatiſ utrex ducer& filiam
haſdrubaliſę; deamrem conſūmandam tempuſq: nuptiiſ ſta
tuendum· iamenim & nōbiliſ eratur gō· p̄fectuſ haſdrubal
ut accenſum cupidtate· & ſum anteomniſ numide barbaroſ
effuſi inuecterem ſenſit urginem acaſthagine accenſit ma
turat atq: nuptiaſ & intāliam gratulatione· utpublicū quoq:
foeduſ priuato adiceretur· ſoci & aſimē populū caſthaginienſiū·

regemq: data ultra ctroq: fide eosdem amicos inimicosq: habi
turos iure iurando adfirmatur · Ceterum hasdrubal memor
et cum scipione inita regi soci&atis· et quam uana & mutabilia
barbarorum ingenia essent· ueritus ne sit traiecisse & in africam
scipio paruum uinculum eae nuptae essent· dum accensum re
genti amore numidae hab& · p pellit blanditiis quoq: puellae
ad hambitiosum legatos in siciliam ad scipionem mittat· p quos mo
neat eum ne prioribus· fuis p missis· fretus in africam traiciat· Se
& nuptiis ciuis carthaginiensis filiae hasdrubalis· quem uiderit
apud se in hospitio· et publico & iam foede regum populo carthagi
niensi iunctum· opare primum ut pecul abafrica sicut adhuc fe
cerint bellum romanis cum carthaginiensib: gerant ne sibi inter
esse ceteris inimicis· eorum armaq: aut hec aut illa abnuente altera
sociis atae sequi necesse sit· sinon abstineat africa scipio· et carthagi
nis exercitum admoueat sibi necessarium fore & p terra africa
in qua & ipse sit gentis· et p patriam coniugis sue· p que paren
te ac penatibus· dimidicare· Cum his mandatis abregelegati
ad scipionem missi syracusis eum conuenere· scipioni tam quam
magno momento rerum in africa gerendarum magnaque spe de
tractus erat· legatis ppe· priusquam res uulgaretur remissis
in africam· litteras dat ad regem quibus & iam atq: & iam mon
& eum pro ea hospitii secum ne cum p r· Intra sociis & atis ne
fas fidem de exteras deos testis atq: arbitros conuentorum fallat·
Cæterum quando neq: celari aduentus numidarum poterat· ua
gati enim in urbe· obuersantesque prio erant· & si silet ur quid pe
tentes ueniissent periculum erat· ne uera eo ipso quo celarentur·
sua· Sponte magis emanarent animoq: in exercitu incede
re & ne simul cum rege et carthaginiensib: foret & bellandum·
Ne stat autem falsis occupando mentes hominum· et uocatis ad
contionem militib: p o nulla ee cunctandum· ac instare ut in
africam quam primum traiciat· socios regis masinissam ipsum
prius ad lelium uenisse· quorum eq d cunctando rempus terere
tur· p unc fr pha cem mittere· legatos idem admirantemq: ut
aut traiciatur· tandem in africam exercitus· aut si mutata con si
lia sint· certior fiat· ut & sibi ac regno suo poss & consulere· itaq:
satis iam omnib: instructisq: & re iam nonultra recipiente cunc
tationem in animo sibi ee· lilibeum classe traducta eodemq:
omnib: pedituum equitumq: copiis contractisq: p prima die cursu
p auib: dar & deis beneiuuantib: in africam traicere· litteras ad
m· pomponium mittit· ut sicui deret ur lilybeo ue ni re &· ut
communi consulerent quas potissimum legiones & quantum
militum numerum in africam traicer & ire circumo ra maritima
misit· ut naues onerarie comprimisse lilybeo omnes contraherentur·
quicquid militum in sicilia erat cum lilybeum conuenisset· et nec
urbis multitudine hominum neq: postus naues capere & tantus om
nib: ardor erat in africam traiciendi ut non ad bellum duci ui
derentur· sed ad certam victoriae p mium · Praecipue qui super
rabant ex cannensi exercitu milites illo p on alio duce se debe
bant nauata rei· p· opera finire· semel itiam ignominiosam posse
& scipio minime id genus militum aspnabatur· utpote qui neq: ad cannas
signa ulla eorum cladem acceptam scir & neq: ullo saepe uetere
milite in exercitu romano ee in exp tosq: p on uarii s pelli s modo
et urbib: & iam oppugnandis quinta & sexta cannensis erat legio nes·
ea sse tra iecturum in africam cum dixisset· & singulos milites in spexit·
relictisq: quos non idoneos credebat in locum eorum subiecit· quos se
cum ex italia adduxerat· suppleuitq: ita cas legiones· ut singule
senas milia & ducenos peditos tricenos haberent equites· sociorum
item latini nominis pedites equitesq: de exercitu cannensi le gi t
quantum militum in africam transportatum sit· p on paruo numero
inter auctores· discrepat· alibi decem milia peditum duo milia &
ducentos equites· alibi sedecim milia peditum mille & · dc · equi
tes· alibi paste plus dimidia· rem auctam quinq: & triginta milia
peditum equitumq: in naues impositaquidam p adiecere· nume
rum in quo si me ipse in redubia pon mali coelius· ut abstin & nume
ro ita ad immensum multitudinis speciem aug & uolucres· ad
terram delapsas clamore militum atq: tantam multitudinem
conscendit senatus· ut nemo mo stat alium aut in italia aut in sicilia
relinqui uider & ur· milites ut naues ordine ac sine ullo tumultu cons
cenderent· ipse eam sibi curam sumpsit nauticis· c · lelius quicla s
sis p fectus erat· in nauib: ante conscendere coactos continuit·
commeatos imponendi · m · pompanio · p r · curam dat· quinq:
et quadraginta dierum cibaria· quib: quindecim dierum cocta impo
sita· ut omnes iam in nauib: erant scaphas circumm isit ut ex nauib:
gubernatores q: & magistri nauium & bini milites in forum conuener

IX

adimperia accipienda. postquãconuenerunt primũ abhis quesiunt
si aliquam hominib: iumẽtisq: intot idem dies qd frumẽtũ inposuis
sent ubi respondерunt aquam dierum quinq: & xl· innauib: eẽ
tum edix̃ militib: ut silentium qui & innautis sine cessamine ad
ministeria exsequenda bene oboedientes prestarent · Cum xx
rostratisse abl· scipione ab dextro cornu aduentium totidem rostra
tas etc· laelium pfectum classis cum m· porcio catone questor
istum erat onerariis futurum psidio lumina innauib: singula
rostrate bina onerate habent in ptoria pauesinsigne nocturnũ
trium luminum fore · Emporia ut peteyent gubernatoribus: &
dix̃ festiuissimus ager eoq: abundans omnia copia rerũ est
regio & inbelles quod plerumq: in uberi agro euenit barbaris
priusq: quam casthaginẽ curuenirent opprimi uideantur
possehi sedis sedituis imperiis redire ad naues iussi & postero die
de is bene iuuantib: sicnodato soli ere naues multe classes romanae
e sicilia atq: ipso illo postu pfecte erant · Ceterum non eo bello
solum nec id mirum pdatũ enĩ tanta imodo plere que classe sierant
sed ne priore quidem ulla pfecto tanti spectaculi fuit · Quamquã
si magnitudinẽ classis estimare & sed sibi mi consules cum binis exer
citib: ante traiecerant et prope totidem rostre in illis classibus
fuerant quo dum onerariis scipio tum traiciebat · pampt̃ xl· lon
gas naues quadringentis ferme onerariis exercitum trans
uexit · sed de bellum bello secundum priori ut atrocius roma
nis uideret & cur cum quo in italia bellabatur · tum ingentes
strages tot exercituum simul ceptis ducib: effecerant & sci
pio dix̃ pastim facas fortib: pastim suapte fortuna quada
ingentia adincrementa gloriẽ celebratus conuestierat animos.
simul & mens ipsa traiciendi nulli ante eo bello duci trahen
dum ex sicilia transferendumq: & finiendum in africa bellũ
se transire uulgata erat concurrerat ad spectaculum in postum
omnis turba pontium modo ut libet sedlationũ omniũ
ex sicilia que ad psequendum scipionem officii causa conue
nerant; & p. R· prouintiae m· pomponium secute fuerant
ad hoc legionis que in hoc legationes que in sicilia relinquebantur
tur ad psequendos commilitones processerant; nec classis
modo pspectanab: & terra sed terra & uam omnis circa refesta
turba spectaculo ppconẽ facto diu deque inquit maria terras
que colui suos precor queso que uti q: in meo imperio gesta sunt
gerantur: eamihi populo plebiq: romane socius quomini q: la
tino qui populi · R· Uti q: meam sectam imperium auspici
umq: terra mariam nibusq: secuntur bene uerrunq: uos om
nia bene iuuetis bonis auctoribus: auxitis: saluos incolomes q:
uictis pduelib: uictores spoliis decoratos: preda onustos
triumphantes q: mecum domos reduces sistatis inimicorũ hosti
umq: ulciscendorum copiam faxitis quaeq: populus casthagi
niensis incautatem nrãm facere molitus est autmihi populoq:
R· incautatem casthaginiensib: exempla edendi facultatem
deis secundum has pces crudax tam uicinam utimos est ip
mare piecit tubaq: signum dedit pficiscendi · Uento secun
do uehemẽtis atis pfecti celeri terre conspectu terre ablati sup·
Et ame ridiae pebule cepit tauix ut concursus nauium inter
seuitarent: lenior uentus in alto factus nocte insequentem eade
calligẽ obtenuit sole ostoest die fussa & addita uisu ento iam terr
ram cernebant haud ita multo post gubernator: scipioni ait·
pon plus quinq: milia passuum africam abesse; mercuri p mun
turium secernere. si iubeat eo dirigi iam in postu fore omnẽ dasse,
scipio ut inconspectu terra fuit pcatus ut bono rei p. Suo q:
africam uideri ẽdare uela & alium in frana uib: accessũ p & ere
iub & ueto eodem ferebantur. Ceterum nebula subidem
ferme tempus quo pridie ex osta conspectũ terrae aduenit
& uentus premere nebula cecidit pox deinde incerta ora
omnia fecit; taq: anchoras ne aut in terre inferentur iecere,
ubi inluxit uentus idem coortus nebula dissecta aperuit omnia
africe litora; scipio quod e & proximum pretuntur iũ pcuncta
tus cum pulchri pmuntur iũ aduocari: audisse & placet com
inquit hoc d: rigite naues eo classis decurrit copiaeq: omnes
in terra exposite sunt; prosperatum mutatione sine terro
re accum ultu fuisse pmultis grecis latinisq: auctoribus: cre
didi cecilius pterquam quod mersas fluctib: naues ceteros
omnis celestis mariamosq: terror es postremo abreptam
tempestate ab yrrica classem ad insulam egimurum inde
egre co reptam cursum exponit & ppe obrutis naub: in
iussum imperatoris scapi, si haud secus quam naufragos
militesi[illegible]rmi, cum ingenti tumultu in terra euasisse ·

Expositiscopiis romani castra inproximistumulis metantur,iam
quoninmaritimos modo agros conspectu primum classis.dein
tumultu egredientium interrā pauor terrorq: pueneratt
sedipsa urbes.quoq: enimhominumtantūmodo turba multerum pue
rorumq: agminib: immixta omnispassim compleuerat uias,
sedpecoraquoq: praeseagrestes agebantur reliqui subito afri
cam dicere. urbib: uero ipsis maiorem quamquēsecūtaculerāt
terrorem inferebant, precipue casthaginis prope utcaptae
tumultus fuit, quampost matilum consules annisppequin
quaginta. nullōromanum exercitum uiderant. preter pre
datoriasclasses quib: ascensiones in agros facte erant. rapti
quaeq: obuia fors fecerat. priusrecursum sempadnaues quā
clamor agrestis comcitat fuerat. Comaior tumfuga pa
uorq: inurbe fuit. ethercule neq: exercitus domiualidus.
neq: dux quemopponerent erat hasdrubal gisgonis fili
us genere famadiuitis. regiatum &iam adfinitate longe
primus ciuitatis erat. sedeum abillo scipione aliquotd pe
lus fusum pulsumq: inhispania meminerant, necmagis
ducempari quamtumultuariū exercitumsuū romano exercitui eē,
itaq: uelutsiurbem excemploadgressurus scipio fors& ita conda
matū adarma est. posteq: pastimclause & armati immurr suigliq:
et stationes disposite. ac nocte insequenti uigilatum est, postero
die equites speculatumadmare turbandosq: egredientis ex na
uib: missi. instationes romanorum incidertunt. tam scipio classe
uticam missa: ipse haud ita multū pgressus. aritumulos proxi
mos ceperat, equites & instationib: locis idoneis posuerat. et
pagros miserat predatum hicum casthaginiensi equitatu peditū
cumcommississent. paucos inipso certamine plerosq: fugientes
persecuti inquib: pfectū quoq: annonem nobilē iuuenem
occiderē. Scipio nonagros modo circauastauit. sedurbē & iā
proximā afrouū satis opulentam cepit. ubi pceteram quę extem
ploinnaues onerarias impositamissa. queinsicilia erant. octo
miliauirorum seruorumq: capitū sunt capta. letissimus tam
omnisinprincipio rerum gerendum aduentus fuit masinisse.
quemquidam cumducentis haud ampliusequitib:. pleriq:
cumduū miliū equitatu traduc uenisse. Cęterumcūlonge
maximus omniū etatisiue regumhic fuerit. plurimū que
rem romanam iuuerit operę ptinuid&ur. excedere paulum
adenarrandum quam uaria fortuna usus sit. in ammittendo re
cuperandoq: paterno regno militandi procasthaginiensibus
inspania pater eimoritur. galę nomē erat regnum adfratrem
regi. socalcen pgrandem natu tamos apud numidas est. puenit
haudmultopost. ōezalce quoq: mortuo maior exduob: filiis
eius capussapuero admodum altero patrum imperium accepit.
Cęterum inēummagistratus regentis quā auctoritatis inter suos
haberet. ob: optinere & regnum extitit quidamma zetulus no
mine nonalienos sanguine regib: familię semp inimice. ac de
imperio uaria fortuna cumhisquitum optinebant certantis.
isconcitatis popularib: apud quos inuidia regum magnę
auctoritatis erat. castris palampositis descendere. regē maciem
ac dimicare de regno cepit. in quo pelio capussa. cummultis prin
cipum cecidit gens. mesulioruū omnis indicio imperium q: maze
tuli concessit. regio tamen nomine apsumpto contentus q: nomine
modico tot tot uos puerum ita leuem mazen quistirpis regie superat
regem appellat. casthaginiensem nobilem feminā sororis
filiam hannibalis. quae pximo ezacri regi nupta fuerat
matrimonio sibi iunxit. spe casthaginiensiū soci& atis. et si pha
ce hospitium u&ustū legatis missis renouat omnia ea auxilia
praeparans aduersus masinissam, Et masinissa audita mor
te patrui de innece fratris patruelis. ex hispania in mauretā
niam. baga eatempestate rex maurorum erat traiecit. abeo
supplex infimis pceib: auxilium itineri. quoniā bello nō po
terat. quattuor miliamaurorum impetrauit. cūhis. ipse prae
misso nuntio adpatern os suos q: amicos. cumadfinis regni
puenisset. quingenti ferme numidę adeum conuenerunt. igi
tur mauris inde sicut conuenerat. retro adregem remissis.
quamquam aliquanto minor spe multitudo. nec cum qua
tantārem adgredi satis auderet. conuenere ratus agendo
ac moliendo uires quoq: adagendū aliquid conjecturum.
profiscenti adsyphacem laucumaze regulo adthapsum
occurrit. ibi rapidum agmen cuminurbē refugisset. urbem
masinissa primo impetu capit. ex regis alios trades esse
recipit. alios uimparantis occidit. pars maxima cuipso pue
ro in tumultu adsyphacem. quo primum intenderat

iter peruenerunt · famahuiusmodicę rei inprincipio rerū
prospera eae agmen conuestit · admasinissam numidas ad
fluebant quaeundiq: exagris uicisq: uetere militeſ galae &
inuitabant iuuenem adrecuperandum patrium regnū; nam ero
militum aliquantum mazetullus superabat, quam & ipse
eum exercitū q̄d capusam uicerat. et exreceptis post eaedem
regis aliquo d̄ habebat. et puer leuchumazes ab syphace auxi
liū ingentia adduxerat, quindecim milia peditū mazetul
lio decem milia equitum erant · quibuscum masinissa pe
quaquam tantū peditū equitumue habente acie conflixit,
uicit tamen et uetere rum uisus & prudentia inter romana et
punica arma exercitati duciss regulus cum tutore & exigua
me mazaesuliorum manu incasthaginiensem agrum pfugit,
ita recuperato regno paterno masinissa · quia sibi aduersus sy
phacem haud paulo maiorem restare dimicationem cernebat ·
optimum ratus cum fratre patruele gratiam reconciliare. mis
sis qui & puero spem facerent se in fidem masinissę se se p̄ misis
se & futurum eū in eodem honore quo apud galam oe zac es
quondam fuisse &, et quim mazetullio p̄ impunitate sua oīa
cum fide restituis ponder &, ambo preoptantis exilio modi
cam domi fortunam omnia pei dfier & casthaginiensibus
dem dustria agentib: ad se se p̄ duxit · Hasdrubal tum for
te cum hec gerebantur apud syphacem erat · quinumidę haud
sane multum ad septanere credentiutrū penes lauchrmazen
an masinissam regnū maesuliorum e& · Fallie eū mag
nopere ait sima sinissam eisdem contentū fore quib: patrē
galam aut patruum eius oe zaclem credat, multo maiorem in dol
lem in eo animi ingeniq: ee quam in nullo gentis eius fuit quā
fuisse &, Saepe eum in hispania s fare in ē homines iustitię
specimen dedisse · socius pariter hospitibusq: & syphacem &
casthaginiensis pisioni entę illū ignem oppressisse nt · ingenta
mox incendio cum iam nulla molem ferre possent arsuros,
ad huc d̄ neras s& fragiles uires eius ee uix dum coalescentis
fouentas regnum instando stimulando q: puncit · ut exerci
tū ad finis maesuliorū admoueat · atq: in agro de quo sepe cū
galanum uerbis modo disceptatū · sed etiam armis certatum
fuerat · tamquā haud dubie iuris sui castra loce, si quis arceat

utquod maxime opus sit aciem dimicaturum, sin par m& um
ag r ocedatur · in medium regnum eundū, aut sine certamine
concessuros in ditionem eius mesulios, ut nequaquam pares
futuros armis · His uocib: incitatus syphax · masinissę bellū
infest & primo certamine messulios fundit fugat que, ma
sinissa cum paucis equitib: ex acie in montem bellum incole
uocant p fugit, familię aliquot cum mappalib: pecorib:
q: ulla pecunia illis est p secutis sunt regem; et era mesuliorū
multitudo in ditionē syphacis concessit, quem ceperant
exules montem herbidus a, quo sus q: est, et equi a pecori bon
alendo erat · hominū quoquo d carne ac lacte uescentiū abun
de suffitiebat alimentis · Inde nocturnis primo ac fustibus
incursionib: deinde apto latrocinio infesta omnia circa esse.
maxime uri casthaginiensis ager quia et plus de qua inter
numidas et latrocinium titius erat · iam quae adeo licenter
eludebant ut ad male delectam p̄dam uenderent mercato
rib: naues appellantib: adidipsum plures q: quam iusto sepe
in bello casthaginienses caderent caperentur que deplorabat
ea apud syphacem casthaginienses intentum q: & ipsum ad
reliquias belli p sequendas instigabant, seduxit regium ui
debatur latronem uagum in montib: consectari bocar expre
fecti s regis uiracer & inpiger ad id delectus & data xl · pe
ditum · duo equitū p̄ miorū q: ingenti spe honorat us sica
put masinissę retulis s& autumnum uero inestimabile gau
dium fore cepis s& palato s incurios e siagentis inpulso ad hostis
pecorum hominū q: ingenti multitudine ea p̄sidio arma
torum exclusa masinissam ipsum cum paucis in uestitum montis
compellit inde p pe iam ut debellato p̄ ea p̄da modo pecorū
hominū q: captorum missa ad regem sed copius utali quanto
maiorib: quam preliquis belli remissis · cum haud amplius
.T. peditib: ducentis q: equitib: degressum iugis masinissam
p secutus in valle asta faucib: utrim q: oppositis inclusit · ubi
ingens cedes mesuliorum facta masinissa cum quinquaginta
haud amplius equitib: per anfractus montis signo s sequenta
bus. eripuit · Tenuit tamen uestigia bucar adeptusque eum
patentibus prope clivum urbem campis ita circumuenit
ut preter quattuor equites omnes ad unum interficeret & cū his

ipſumquoq: maſiniſſam ſauciumppe manib: intertumultum iſſit,
inconſpectu erant fugientes ala equitum diſpſato campo quibuſ
dam ut occurrerent pobliquantendentib: quinq: hoſtes ſeq:
batur. ſamnis ingens fugientiſ accepit. neq: enim cunctanter
ut quoſi maior metu ſurgere & immiſerant equos rapiq: gur
gite inobliquum prelati duob: inconſpectu hoſtium in pre
rapidum gurgitem hauſtiſ ipſe periſſe credituſ ac duo reliqui
equites cum eo in turgulta ulteriorif ripe emerſerunt, hiſ
finiſ bacariſſequendi fuit. nec ingredi flumen auſo necha
bere credentiſ etiam quem ſequer & unde uanuſ auctor
abſumpti ſe finiſſe ad regem redit, miſſiq: qui caſthaginem —
gaudium ingens nunciarent. tota aquea africa fama moſtiſſima
ſi uiſſet, repl& uarie animoſ adfecit. Maſiniſſa inſpe
lunca occulta cum herbiſ ſuraret & uulnuſ diuorum equitum latere
cruore die ſaliquo duxit. Ubi primum ducto cicatrix pati
quo poſſeuiſſa tractamenta dedit, ingenti pgere ad regnum
reperendum atq: in ſo itinere haud pluſ xl equites. collectiſ
cum inimeſuloſ palam iam quiſ ee. ſerens ueniſſe & tantum mo
tum in fauore priſtino tanti gaudio inſperato quodquem periſ
ſe credebant incolumem cernebant, fecit. Intra paucoſ di
es ſex uiuapeditum armatorum quattuor equitum adeu co
nirent, iam q: non in poſſeſſione modo pat. regni ee & ſed
iam ſeciof caſthaginienſium populoſ. meſuloumq: fineſ ad
ſyphagiſ regnum erectaſtare &.

Jpſe interim tato ad bellum
ſyphace intenſtum hyppo memq: magiſ oppoſtuno ui adoma
montium conſedit. maiorem igitur iam rex ſyphax iracuſ qui
ut pprefecto ager & cum filio iuuene nomen uermine rat par
te exercituſ miſſa imperat ut circumducto agmine inſe intenti
hoſtem abtergo inuadit. poccep fectuſ uer. inaquie occultoad
greſſuruſ erat. ſi phax autem medium apro: dire more utqui ſigniſ
conlatiſ acie dimicaturuſ ee & mouit caſtra ubi ampuſ uiſum eſt. —
quo pueniſſe iam circummiſſi uideri poterant & ipſe in eluo —
ferentiaad hoſtem cum multitudine freti ſum pparatiſ abter —
go inſidiiſ paduerſum monte erecto aciem duxit maſiniſſam
maxime loci quo multo aequiore pugnaturuſ erat. Ecipſe di
rigit ſuoſ atrox pelium & diu anceps fuit. loco. tu. dine mili
tum maſiniſſam multitudine quae nimio maior erat ſyipha

cum iuuante ſea mulatu do diuiſa cum parſa fronte urget & parſ
abtergo ſecit. rum fudiſſe & uictoriam haud dubiam ſyphaci dedit,
ere neeſſugium quidem patebat hinc a fronte hinc abtergo in
cluſiſi taq: colleg. ditheſ equiteſq: ceſi aut captiducentoſ ferme
equiteſ maſiniſſa circa ſe conglobatoſ diuiſoſq: turmatim intreſ
paſteſ erumpere iubet. loco pdicto in quem ex diſſipata conue
nirent fuga, ipſe quam intenderat inter mediatela hoſtiu euaſit,
duc. ur. be heſere alteram etu dedita hoſtipti nacior inſ. pug
nando teliſ obruta et confixa eſt. Uerminam ppe ueſtigiiſ
inſtantem inalienam atq: alia flectendo itinere ludenſ tedio &
deſperatione tandem ſeſſum abſiſtere ſequendo coegit. ipſe
cum ſe xagenta equitib: ad minorem ſiſtim puenit, ibi cum con
ſcientia egregia ſaepe repetiti regni paterni inter punica empo
ria gentemq: ad. laeliu. ſiſ quae romane aduentu in africa
corſum pſit. haec animu incinens ut cum modico potiuſ quam
cum magno pſidio equitum adſcipione quoq: poſtea ueniſſe
maſiniſſam certu. ni, quippe illa regnantis multitudo haec pau
cit. ex ili fortuna conuenienſ eſt, caſthaginienſeſ ala
equitatum cum pfecto amiſſa alio equitatu pnouu dilectu co
parato hannonem hamilcaris filium preficiunt. Haſdru
balem ſubinde ac ſyphacem plitteraſ nunciоſq: poſtremo & ia
plegato ſarceſſunt, haſdrubalem opem ferre ppe circu ſeſſe
patrie iubent. ſyphacem orant ut caſthagini ut uniuer ſe
africe ſubueniat, aduticam tum caſtra ſcipio ferme mille paſ
ſuſ a burbe habebat. tranſlata amare ubi paucoſ dieſ ſtatiua con
iuncta claſſi fuerant. Hannone quaquam ſatiſ ualido non
modo ad laceſſendum hoſte ſed neaduendoſ quidem a popula
tionib: agroſ equitatu acceptoſ domniu primu equitu numeru
rum auger & pecaliarum gentium aſpnatuſ maxime tam mu
m. daſ. idlonge primum equitu in africa eſt genuſ conducit. ia
ad quattuor milia equitum habebat cum ſaleca nomine urbe
occupaut quindecim ferme milia abromaniſ caſtriſ. Quod
ubi ſcipioni relatum eſt. aeſtiua ſubtectiſ equitatuſ in quit ſint
uel plureſ dum talem ducem habeant. eominuſ ſibi ceſſandum
ratuſ quod illiſ egnuſ rem agerent maſiniſſam cum equitatu
premiſſum poſtiſ obequitare atq: hoſtem ad pugnam elicere
iubet. Ubi omniſ multitudo ſe effudiſſe & grauiorq: iam

mcertamine eō & quamurfacile fustineri possē & cederē & pau
latim se intempore pugne obuenturum tantum moratus
quantum satis temporis pregresso uisum addiendos hostis
cum romano equitatu secutus regem rebus quippe por
tune circumie flexu subposite erant occultus processit, ma
sinissa ex eo posito nunc terrenis nunc ipse modo
utrip sis obequitabat postis accedendo cum timoris simula
tio audatiam hosti faceret & adinsequentem temere elicieret
Nondum omnes egressi erant uarie dux fatigabatur alios
uino et somno grauis arma capere & frenare equos co
gendo alios nesparsi et incondite sine ordine sine signis om
nib: postis excurrerent obsistendo. primo incaute se
quentis masinissa sed cedendo sensim in peditis secum ac
cipiebat donec ad tumulos regem as romanum equita
tū pertraxit. Inde ex ostie equites & ipse integris uiribus
& regentib: equis hannonia frisq: pugnando ac sequen
do fessis se circumfudere. & masinissa flexis subito equis
in pugnam redit. Mille fere qui primi agminis fuerant
erant quib: haud facilis de fessis fuit cum ipso duce han
none intercluse atq: interfecti sunt cæteros duces prae
cipue territos cede effuse fugientis per triginta milia
passuum uictores secuti ad duo preterea milia equitum
occiderunt. inter eos satis constabat nominatos du
centos carthaginiensium equites fuisse et huiusce quos
dam et genere illustres. Eodem fere quo hec gesta
sunt die naues quae predam in siciliam uexerant. cum
commeatu redierē. uelut ominate ad predam alteram
repetendam sese uenisse. Duos enim nomine carthagi nien
sium duces duob: equestrib: pelli sunt per fectos. quo nomines
auctores fuisse credo pefallere & bis relata eadem res
cadius quidem et ualerius captum & iam hannonem tra
dunt. scipio p fectos equites q: pecuniis q: opera fuerat
ante omnis masinissam insignis donis donat. & firmo pre
sidio salace impositoipse cum cæteroexercitu p fectus non
agris modo quasecuq: incedebat populat. sed urbib: & iam
quibusdam uicis quae expugnatis. late fuso terrore
belli septimo die quam p fectus erat magnū hominum
et pecoris et omnis generis prede trahens q: rursus hostilib:
spoliis naues dimittit. Inde omissis expeditionib: que
ad oppugnandam uticā omnis belli uires conuestit eā
deinde sicepisse & sedem ad cætera exequenda habitu
rus. simul & classe nauales socii qua expaste urbs mari
adluitur: simul et terrestris exercitus ad imminentem
prope ipsis moenib: tumulum est admotus torris machinis
q: et ad uexerat secum et ex sicilia missa cui commeatu erant.
et noua in armamentario multis talium operum artificib: de
industria inclusis fiebant. Uticensib: tuta undique
mole circumsessis. in carthaginiensi populo carthaginien
sib: in hasdrubale tra situs mouisse & syphacem spes omnis
erat, sed desiderio indigentium auxilii tardius cuncta mo
uebantur. Hasdrubal intentissima conquisitione cum
ad xxx mib apeditum et ria equitum confecisse & portam
ante aduentum syphacis castra p pius hostem mouere est
ausus. syphax cum quinquaginta milib: fectum de cum
equitum aduentu cum festum q: mortis a carthagine castris
haud procul uticam munitionibus q: romanis consedit.
Quorum aduentus hoc tam inopinati fecit. ut scipio cum xl.
fere mediebus pequiquam omnia experiens obsedisse &
uticam abscedere & inde irrito incepto & iā enī hiems
instabat. Castra hiberna in promuntorio quod tenui iugo
continenti adherens in aliquantum maris spacium exten
ditur communituno uallo et paua liū castra amplec
titur. iugo medio legionum castris impositis. latus ad sep
tentrionem uersum subducte naues naualesq: socii tene
bant, meridianam uallem ad alterum litus. hec in africa
usq: ad extremum autumni gesta. per conuectum undiq: ex
populatis circa agris frumentum commeatusq: ex sicilia atq:
italia aductos. cui octauius propr. ex sardinia abdu
cla udio pr: cuius ea puncta erat. ingentem uim fru
menti ad exercitum ea q: non solum que iam facta erant
repleta. sed noua edificata que summa exercitui de erat
id mandatum octauio ut cui prouse ager & si quid ex ea p
uincia comparari emitti poss & ea quoq:
haud segniter curata res. mille ducente togae

breui spatio et duodecim milia tumicarū missa ē estate ea qua hęc in africa gesta sunt · p̄. sempronius: cos: cui bruttii p uincia erat in agro cōsentino cum hannibale in ipso itinere tumultuario pelio conflixit. agmin̄b: magis quā acie pug natū ē: romani pulsi et tumultu uerius quam pugna: ā mille et ducenti de exercitu consulis infecti in castra trepide re ditū ęq: oppugnare tam̄ ea hostes ausi: c& rum silentio p xime noctis p fectus inde · cos: prę misso nuntio ad p̄. licinū pro cōs: ut suas legiones ad moueret & copias iunxit · Ita duo duces: duo exercitus ad hannibalem redierunt · nec mora dimi candi facta: cum cos: et duplicatę uires: poeno recens uictoria animo e& · Iupprimam aciem suas legiones sempronius induxit in subsidiis locate p̄. licinii legiones: cos: principio pugnę ed̄ fortunę primigenię uobis hodie hostis fudi ss& compos q: eius uoti fuit · fusi ac fugati poeni supra XL · armatorū cęsa paulo minus cece VI · uicapti & equi XL & undecim militaria signa per cul sus aduerso proelio hannibal crotonem exercitū reduxit: eodem tempore cornelius cos: in altera parte italię p̄ tamarmis quam iudiciorum terrore & ruri am contin& totam ferme ad magonem ac peum ad spem nouandi res uersam: eas quae stiones ex sc · minime ambitiose habuit multiq: nobiles etrusci qui aut ipsi erant aut miserunt ad magonem defectione primo presentis erant condemp̄nati: postea conscientia sibi m& ipsi exilium conscientes: cum absentis damnati essent: corpoꝛib: subtractis bona tantum quae publicari poterant pigneranda poene praebebant dum haec consules diuersis regionib: agunt censores interim romae liuius & c̄. claudius senatū recitauerunt princeps iterum dilectus q· M̄ · fabius maximus: notati septem nemora quisella curruli sedis s& sas tatecta acriter et cum summa fide exercerunt: uti ame foro bouario & a duenerit circa foros publicos: et ede m matris magnę impalatio faciendā locauerunt: uectigal & iam nouū ex salaria annona statuer̄ se xtante sal & roma et p totam italiam erat rome precio eod̄ pluris in fous & conciliabulis et alio alibi precio prębendum locauerunt: i duectigal commūtū alterū ex censoꝛib: satisfere debant populo ratū quod in quo in iudicio quond̄ damnatus e& · in precio satis maxime onerata tribus quarum opera damnatus erat credebant · Iudex salinator liuio inditum cognomen: lustrū conditum: seruius: quia p pro uincias dimiserunt: censoꝛes: ut ciuium romanoꝝ̄ in exerci tib: quantus ubiq: e& referretur numerus: ce a cum his du centa decem quattuoꝛ milia hominum: condidit lustrū: claudi us nero · Duodecim deinde coloniarum: quod num quā ante factū erat: deferentib: ipsarū̄ coloniarū̄ censoꝛib: acceperunt ut quantum numero militū quattuor̄ pecunia ualerent in pub licis tabulis: monumēta extarent · Equitū̄ deinde census agi coeptus est: et ambo fostes censoꝛes: equū̄ publicū̄ habebant: cum ad tribum polliam uentū ē · In qua liui nomen erat & p̄ę co cunctar& ur citare ipsum censoꝛem: cita inquit nero m̄. li uiū: et si ue ex residua u& ere simultate si ue intempestiua iacta tione seueritatis inflatus: m̄. liuium qui a populi iudicio e& damnatus: equum uendere iussit · Item m̄ liuius: cum ad tribū narniensem et p̄om̄ con legę uentum est: uendere equū̄ · c · claudiū unū̄ iussit: duarum uerū̄ · causā̄ unius q̄d̄ p̄ falsū̄ a duer sum se testimonium dixiss& · alterius q̄d̄ non sincera fide secum in gratiam rediss& · Neq: foedum ces tam̄ inquinandi famam alterius cum sue fame damno factum ē: ex tu censurę cui n̄ leges iurass& c · claudius & in aerarium esse ciss& inter nomina eoꝝ̄ quos aerarios: relinquebat: dedit con legę p̄om̄: de inde · m̄ · liui us: in aerarium uenit p̄ m̄ aeciam tribum quae se neq: condem nass& p̄ neq: condemp̄natū̄ aut consulē aut censoꝛem fecis s& · po pulū R̄ · omnē quattuor & XL trib: aerarios: deliquit · q̄d̄ & innocentē se condemnassent · et condemnatū̄ consulē & censo rem fecissent: neq: in ficiari possent aut iudicio simul aut comi tiis bis: ab se peccatū ē: quattuor & XXX trib: & c · claudium aerarium foꝛe q̄d̄ sic exemplū habe r& bis eundem aerarium re linquendi c · claudium nominatum se inter aerarios fuisse relicturū: prauum ces tam̄ p̄otarū̄ in̄censoꝛes: castigato in constantię populi censoria & grauitate temporū̄ illoꝝ̄ digna inuidia censores: cum essent: crescendi ex his ratus: ē occasio nē c̄ p̄ baebius R̄ · p̄ · die mad populū̄ utrisq: dixit: ea res Consensu patrū̄ discussa est · p̄ postea obnoxia popularia au rae censura e&: eadem estate in brutti sdam pena cos: deuicta consentia et pandosia et ignobile salię ciuitates: uoluntate

indtionem uenerunt · Et cum comitiorum ia adp&er& tēpus
corneliū potius ex etruria ubi nihil belli erat romā acciri pla
cuit is consules eū ferulium geminū creauit inde p̄toria co
mitia habita creati p̄. cornelius lentulus. l. quintilius uaru s.
p̄. aelius papius p̄. uilius t̄ appiusi duo cum aediles pl. eēnt
p̄tores p̄fecti sunt · Consul comitiis p̄fectus ad exercitum
in etruriam redit; sacerdotes eo anno mortui atq: in locū illorū
suffecti t̄i. uetturius philo flamen martialis. & in locū aemili
R: regilli qui priore anno mortuus erat. creatus inauguratus
q: in m̄. pomponi mathonis. Et decemuiri locū creati decē
uir. m̄. Aurelius cotta augur. t̄ sempronius gracchus ad
modū adulescens, quod tū prarū in mandandis sacerdotiis
erat; quadrigę aureae eo anno in capitolio positę. abaedilib:
cur. ē. liuio & m̄. seruilio gemino & ludi romani biduum
instaurati idem p biduum plebei abaedilib: p̄. alio p̄. uillio
& iouis epulum fuit ludorum causa · TITI. LIUII.
ABURBE CONDITA EXPLICIT LIB̄
XXVIIII. INCIPIT LIBER XXX.

C N SERUILIUS C̄OS. SEX
IUS DICIMUS IS ANNUS BILLI
punici erat cum de rep̄. bello que & puincia ad senatū relatum est.
censuerunt patres ut cos inter se compararent. sortirentur ue
uter bruttios aduersus hannibalem uter & etruriam ac ligures pro
uinciam haberet. & cui brutii euenissent. exercitum ap̄. sempronio
acciperet. & p̄. sempronius ei quoq: enim p consuli imperiū in
annū p̄gabatur. p̄. licinio succederet is romā reuerteret. & ur
bello quoq: bonus habitus ad c&era quib: nemo ea tempestate
instructior ciuis habebatur: congestis omnib: humanis ad na
tura fortuna q: bonis nobilis idem ac diues erat forma uiri
busq: corpore excellebat. facundissimus habebatur seu causa
oranda seu in senatu ad populum suadendi ac dissuadendi locus
e& uir is pontificii peritissimus. sup hec bellice quoq: laudis con
sulatus compotem facere& · Quod in brutiis puincia · idem
in & etruria ac ligur ib: decretum m̄ · cornelius nouo consuli trade
re exercitum iussus ipse prorogato imperio gallia m puinciā
obtinere cum legionib: his quas p̄. scribonius prior e anno habu
isset& · Sortito deinde puincia scipioni bruttii seruilio gemino
& etruria euenit cum p̄tore puincie insorte conlecte iuris dictio
nem urbanam petit. aelius sardiniam p̄. uilliu s arimino ū cum
duab: legionib: sub lucretio spurio ea fuerant quintilius
uarus est sortitus & lucretio progatum imperiū ut genuā oppidū
a magone poene diruptum ex aedificar& p̄. scipioni non tē pous
set dum rei gerende finem donec de bellatū in africa fore& p̄rogatū
imperium est. decretumq: ut supplicatio fieret& qd is in africam
puinciam traiecisset& uteare s salutaris. p R. siq; ducia tq: ex
ercitu i esset& · Jussi liam tria milia militū scripta & quia qd
roboris ea puincia habuerat in africam transuectum fuerat.
Et qui ante quam classis ex africa traiecerent& XL nauib: custodiri
placuerat sicilię maritimam oram tredecim nouas naues uil
lius secum in siciliam duxit, c&era & insicilia uetere s refectę,
huic classi p̄. pomponius prior is anni p̄tor p̄rogatę imperio
p̄positus. nouos milites ex italia aduectos in naues impositt ·
Pare m nauium numerū c̄ū · octauio p̄tori ut ē prioris anni
cum pariture imperi aduendam sardiniae orum patres decre
uerunt lentulus p̄tor duo milia militū dare in naues iussus.
et italię ora qui ad incestū erat quo missuri classem cartaginien
ses forent. ui debantur autē quicquid nudatū p̄sidiis e& pe
tituri m̄. mario p̄tori prioris anni cum totidem nauib: tuenda da
ta est. XXX militum in eam classem ex decreto patrum consules
scripserunt, & duas legiones urbanas ad incesta belli hispanię
cum exercitib: imperio quę uetere rib: imperatorib: l. lentulo
& l. manlio acidino decrete uiginti omnino legionib: & cLX
nauib: longis res romana eo anno gesta, p̄tores in puincias
ire iussu consulib: imperatū priusquā a urbe p̄ficiscerentur.
ludos magnos facerent quos t̄. manlius torquatus dictator
in quintum annū uouer is & sic eodem statuere s. p̄. star& et nouas
religiones excitabant in animas hominū p̄digia ex pluribus lo
cis nunciata. aurum in capitolio coruis non laceras se tantum
rostris creditis sed& iam edisse, mures aurea m antiquam coronam
rosere; circa capuam omnē agrū lucustarū uis ingens sita ut
unde aduenissent. parum constaret& compleuit; eculeus
ream tecum quinq: pedib: natus; anagnię sparsi primū ignes
in cęlo dein fax ingens arsit, frusinone a arcus solem tenui

lineam amplexus est, circulum deinde ipsum maior solis orbis extrinsecus includit. Carpi terra campestri agro in ingentem sinum consedit. Consulum alteri primam hostiam immolanti caput uicinis defuit, ea maiorib: prodigia hostiis procurari edicta collegio pontificum, in quibus sacrificaretur. His transactis consules prouincias obtinuere. Hispaniae Scipio, Africae cura erat, seu quia ibi summa rerum belli gerendi uis esse credebant, seu ut Scipioni gratificarentur, in quem tum omnis uersa ciuitas erat, itaque: nonne Sardiniam tantum sicut antea dictum est de sede Sicilia quoque: & Hispania uestimentum: & arma & iam ex Sicilia et omne genus commeatus eo postabantur. Hic Scipio illo tempore hiemis belli operare miserat quae multa simul undique eum circumstabant. Uticam obsidebat, castra in conspectu Hasdrubalis erant. Carthaginienses deduxerant, pauem classem paratam instructamque ad commeatus intercipiendos habebant. Praeterhaec Syphacis quidem reconciliandi curam animo miserat, si forte iam aetatis amore nisi in uxore ex multa copia cepisset, & Syphace magis pacis cum Carthaginiensibus conditionem ut Romani Africa Poeni Italia excederent, quam si bellare tur spes ulla deserturum adferebatur. Haec nuntios acta magis equidem crediderim, et ita pars maior auctores est, quam ipsum Syphacem ut tam ita ualerius prodit in castra romana ad conloquium uenisse, primo ea conditione est imperator romanus uix auribus admisit, postea autem causa probabilis fuit commeandi for & in castra hostium mollius eadem illa abnuere ac spem facere, sepius ultro citroque agitantibus rem coniecturam, hibernacula Carthaginiensium congesta temere ex agri materia, ex aedificatis ligneis fermento rata erant, pluuiae praecipue harundine tectis floreaque parsmaxima tecta passim nullo ordine quidam ut sine imperio occupatis locis extra fossam & iam ualli quoque habitabant, haec relata Scipioni spem fecerant castra hostium occasione incendii cum legatis quos mitteret ad Syphacem Caloni cum loco primo ordine spectate uirtutis atque prudentiae uiri habitum mittebat, qui dum inconsulto legati essent ua gip castra aliusalia adituse extruse que omni situ forma que

et uniuersorum castrorum & partium quae poeni quae numidae haberent, quantum interualli inter Hasdrubalis ac regia castra esset & specularentur, morem que simul nosceret stationum uigiliarum quae nocte an in medio opportunior esset insidianti essent, & intercrebra conloquia alii atque alii de industria quo pluribus omnia nota essent mittebantur, cum saepius agitare de pace in dies & Syphaci & Carthaginiensibus, per eum facere & legatos romani uenisse retro esse ad imperatorem aiunt nisi certum responsum detur, proinde seu ipsi starent & iam sententia seu consulendus Hasdrubal & Carthaginienses essent consulerent & tempus ea aut pacem componi aut bellum nauiter gerere. Dum consulitur Hasdrubale et Carthaginienses & speculatores somnia uisendi & Scipio ad comparanda ea quae in remorante tempus habuit & mentione ac spe pacis neglegentia ut fit apud poenos numidum quae ostacauendi nequid hostile interim pateretur, tandem relatum responsum quibusdam qui animis cupere romanus pacem uidebatur: iniquis occasionem ad tecti quae pro posture cupienti tollere inducias Scipioni causam prebuere. Ac nuntiis regis cum relatum sit ad consilium dixisse & postero die respondisse uno frustra tendente nulli alii pacem placuisse, renuntiari & igitur nullam aliam spem relictis Carthaginiensibus: Syphacem cum romanis esse. Ita tolli induciasut libera fide incepta exsequerentur deductisque nauibus & iam ueris principibus erat machinator intra quae uelut amari adgressuri uticam imponit & XX militum ad capiendum quem antea tenuerat tumulum suputi cam mittit, simul abeo quod parabat malleruse rei curam conuester & hostium animas simul pequa cum ipse ad Syphacem Hasdrubalem que perfectus est. Eruptio ex urbe & impetus in castra sua relicta cum leui praesidio fieri. His praeparatis aduocatoque consilio & dicere exploratoribus iussis quae compesta adferrent nisi missaque: cui omnia hostium nota erant, postremo ipse quid parari & in proximam noctem proponeret tribuni seditionem ut ubi pretorio dimisso signa conuulsa & exemplo educerent castris legiones, ita ut tum per manerat signa subocasum solis efferrentur coepta ad primam

ferme uigiliam agmen explicauerunt; media nocte septem
enim milia ferme nec ab eo erant modicum gradu ad castra hostiu
puentum est. ibi scipio pastem copiarum Laelio masinissamq:
ac numidis adtribuit. et castra syphacis inuadere igneſq:
colligere iubet; singulos deinde separatim Lelium ac masinis
sam deducto obtestatur: utquantum nox prouidentie ad
mat tantaq: diligentia expleant curaq: se hasdrubalem puni
caque castra aggressurum. Ceterum inanem anteceptum
quam ignem in regis castris conspexisset. neq: ea res mora
dium est. Nam ut proximis casis ignis hesit extem
plo proxima quaeq: et deinceps continua amplexus totis se
passim dissipauit castris; et repentina quidem quanta nec esse
erat. Innocturno effuso tam late incendio ostaest. Ceteru
fore tum hostium in hostile malum bellicu ignem parari nec sine armis ad
restinguendum incendiu effusi inermos incidere hostis,
maxime numidas ab masinissa missa pleraq: regiorum castrorum
ad exaustam tenerum. Idoneis locis dispositos impiger cubilib:
semisomnos hausit flamma; multa incipiti fuga ruentes:
super alios manu fortis postarum obtriti sunt; refulgentem
flammam primo uigiles carthaginiensium; deinde excitati
alii nocturno tumultu cum conspexissent. abcoedentem terrore
credere; ipsi sua sponte incendium; ostiu; et clamor inter
cedentem et uulnera sublatus sane ex repentina nocturna
re; et confusus sensum uera adimebat. Igitur per sequisq:
inermes utquib: hostile suspectum; et omnib: postis quacunq: pro
manerat eo modo quae restinguendo ignis fecerent postantes
magnem romanum ruebant quib: cessis omnib: per quam hostili
odio et iam nequis nuntius efugeret; et exemplo scipione elec
ta ut in tali tumultu potestas inuadit ignibusq: in proxima tecta
connectis effusa flamma primo uelut sparso plurib: locis re
luxit. Dein pro continua serpens uno repente omnia incen
dio hausit. ambusti homines iumentaq: foeda primum fuga
dein strage obruebant itinera postarum quos non oppresse
rat ignis ferro absumpti binaq: castra die una deleta duces
tam ambo ex tot milib: armatorum xx peditum; et equites
semiermes magna parte sauci ad flatiq: incendio effugerunt.
Cesa hau tha usta flammis xl milia hominum sunt capta
supra quinque milia; multa castra carthaginiensium nobiles; unde
cim senatores; signa militaria clxxiiii. equum indici sup
xx dcc. elephantis ex scripto decto ferro flammam q: absumpti;
magna uis armorum capta; ea omnia imperator uulcano sacra
ta incendit; hasdrubal ex fuga cum pauci sa frorum urbem
proximam petierat. eo q: omnes qui superant uestigia ducis
sequentes; se contulerant. metu deinde pedederentur scipio
ni urbe excessit. nox eo dem patentib: postis romani accepta;
nec quicquam hostile qui a uoluntate concesserant in dicio
ne facta. Duae sub inde urbes captae direptaq: ea preda
et quae castris ex censis exigne rapta erat; milita concessa est; sy
phax octo milium ferme inde spatio loco communito consedit;
hasdrubal carthaginem contendit. nec quid p metu ex recenti
clade mollius consuleretur, quo tamen is primo terrore sta
tus sit omissa utica carthaginem crederent exemplo scipio
nem obsessurum senatum itaq: ut suffectus quo duelut con
sulare imperium apud eos erat uocauerunt. Ibi trib: una
de pace legatos ad scipionem decernebat. altera hannibalem
ad uenda m ab exitia bili bello patriam pu ocabat. festi a
romane in aduersis reb: constantie erat reparandu exer
citum syphace q: ostandu ne bello absisteret; et censebat, hec
sententia qua hasdrubal p sens barchine que omnes factiones
bellum malebant uincere. Ipse dilectus in urbe agris q: habe
re coeptus. et ad syphacem legati missi summa ope et ipsum
reparantem bellum cum uxore sophonisba mutante blanditiis
satis potentib: ad animum a mantis. sed praecib: et misse
ricordia ualuisset; et plena lacrimarum obtestans de patre suu
patriam q: proderet; isdem q: flammis carthaginem quibus
castra conflagrassent absumi sineret; et spem quoq: opostune
oblatam adferebant legati quattuor milia celtiberorum
circa urbem nomine obbam ab conquisitorib: suis conduc
ta in hispanie egregie iuuentutis sibi occurrisse; et hasdru
balem propediem ad fore cum manum haud quaqua con
tempnenda. Igitur non benigne modo legatis respon
dit sed ostendit et iam multitudinem agrestium numida
rum quib: per eos dem dies arma quosq: dedisset. et omne
iuuentatem adfirmat ex regno exiturum exire incendio

ponproeliocladem acceptam cũbello inferiorem cẽ qui
armisuincatur · Haecegatas responsa; etpostdiespaucos
reuersus hasdrubal & sỹpax copias iunxerunt· isomnis
exercatus fuit triginta fermemilia armatorum scipionẽ
uelutiam debellato quodadsỹpacém casthaginienses quie
attiner& utice oppugnandę inæquumiamq: machinas
admouentemmuris aduertit fama redintegrati bellimo
dicisquaepsidius adspeciemmodo obsidionis terra mariq:
relictisipsecumrobore exercitusire adhostispgit· pri
momtumulo quatuor milia fermedistantę abcastris
regissconsedit posterodie cumequitatuinmagnos itauocant
campossubiectos circumulos dęgressus succedendo adstationes
hostium lacessendoq: leuiusproeliis diemabsumpsit& pinse
quens biduum tumultuosis hincatq: illinc excursionibus
inuicemnihildictu satisdię gestumfecerunt quastodie ip
aciem utrimq: descensumest· Romanusposttprincepss
hastarum primasigna insubsidiis tnarasconstruxequi
tatumitalicum abdextro cornuableuo sumidas mesnis
samq: oppositt· Syphax hasdrubalq: numidicis aduer
susitalicum equitatum casthaginiensium contramasiri ssẽ
locatisceltiberos mediamaciem inaduersa signa legio
num accipere& ita instructi concurrunteprimo impetu
simul utrąq: cornua& uniuersę &casthaginienses pulsi
sumnumidę maximaparsagrestesromanũequitatum·
neq. casthaginienses& ipse noxusimiles masinissa recenta
sispectera uictoriaterribilem sufanuere· Nudata
utrimq: cornib: celtiberum acies stabatquodnecinfuga
salusullaostendebatur locisignotisneq: spes ueniręab
scipioneerat quembenemeritum desę& genetesua mer
cennariis armis inafricam oppugnatum uenisse erat grat
circumfusisundiq: hostibusalii supaliosca derent obstina
te mouebantur omnib: q: ineosuersis aliquantis ad fugã
tempexsyphax & hasdrubal pcepérunt, fatigatos cede
diuersusquampugnauttcoęs· nox oppressit, postero
die scipio laeluminasinissamq: cumomniromano et nostra
dico exercitu expeditosq: militum adpsequendosss· phacem
acq: hasdrubalem mittit, ipse cumrobore exercitus urbes
citaiquaeomnescasthaginiensiũ dicionis erant· pastim ipse
timmetu pastimuisubicit, casthaginieratquidem ingens
terrorcircumferentem arma scipionẽ omnib: finitimis
raptim pdomitis ipsamcasthaginem repentę adgressurum
credebant, itaq: & muri reficiebantur ppugnaculisquae ar
mabantur· et psequisq: diuturnę obsidionis tolerandas iuuit
exagris conuehit, Rarumertio est pacis frequentior lega
torum adhannibalem arcessendum mittendorũ parsmaxi
ma classemq: ademmeatus excipiendos parata erat mit
tere iubent· adopprimendam stationem nauiũ aciutice ĩ incau
te agentem· forsitan& iamnaualiacastra relictaculeum pre
sidio oppressuros, inhocconsilium maxime inclinant, lega
tos tamen adhannibalem mittendos censent quippe classi
ut felicissime geratur· respastealiqua leuare utice obsi
dionem casthaginem ipsam quatiatur, neq: imperatorem
alium qui emhannibalem neq: exercitũ talium quamhan
nibalis in eędeducte ergo postero die pauessimus legati
in italiam pcesserapturnq: omnia stremulamte fortuna agebã
tur· Et inquoquisq: cessassę& pdi abse salutẽ monebat,
Scipio gauisus tam spei insultu rumurbium exercitũ tra
hens· captisaliquępredaq: inuecta castra adutica amittit
tam incasthaginem inmenatus occupat, relictis pro castro
tis· nec abesta casthagine quindecim milia fermepassuũ loca
cum operibus tumsua apte natura tutus& quia celsa casthagi
conspicię& prebere ipsecons, cetũ cum fusummare urbi adsit·
indecunneximetutum romanis uisorentconstrata classis
hostiumest, utcum a casthagine egressi tur omissa opere
pnuntiarẽtur signaque raptim ferrentur· Coeptą nenauesi
ueritam& obsidionem uersę· acminime pauali pelio apte
optimerentur, quienim restituissent agilis& nutanco instru
mento· ipse& armatę classis naues tormenta machinasq: por
tantes ecutinonerariarum usui uersę auditta pulsę ad
murossugaggere acponib: prebere ascensus possent, itaq:
scipio postquam innauali cestamine sol& rostratas quaepsidio
alii rẽpoterant ipso stremam aciem receptas prope terra mo
nerariarum quadruplicem ordinem ppmuro aduersus hostẽ
oppositẽs quę ipsas pe intumultu pugnę turbari ordines

possent malis antemnisq: de naue in nauem traicere facul dis fu
mb: uel: ex uno inter se uinculo inligatis conpressit tabulas quae
instrauit utpotium ordinem fecisset. et subipsis pontib: inter
ualla fecit. quaprocurrere speculatoriae naues in hostem ac
cito recipi possent. His raptim protempore instructis mille fer
me delecta ppugnatores onerariis imponuntur. teloui missilui ut
quamuis longo certamine sufficerent uis ingens congeritur. ita
parat atq: intenti hostium aduentui operiebantur. carthaginienses
quibus tractura cetera omnia pmixta turbata trepidantiu primo
impetu oppressisse. atq: ulsi terrestribus: dein de: atq: inde in
mari quidem ubi ipsi plus poterant satis fidentes. die segni
nauigatione absumpto. subocasum solis impositi rursus in mona af
fricae uocant classe adpulere. Postero die subortum solis instruxe
re aba. to naues. ueluti ad iustum pelitum nauale. et tamqua ex ci
tu ris contra romanis. cum diu steti sent. postquam nihil mouen
tibi hostibi uiderunt. tum demum onerarias adgrediuntur.
erat minime certamini paualis similis. proxime speciem muros op
pugnantium. aut ingentis altitudine aliquanta onerarie. exrostratis
proeminentibus naplerasque sicut ponte supino. Actutela in locum su
periorem mittebant. grauior ac pondere ipsa librator. supne
exonerari sicut erat. spectatore nauis ac leua ipsa nauigia
quae sub constratis pontium pinnis alla excurrebant. primo ip
sis erant impetu et magnitudine rostratarum obruebantur. De
inde & ppugnatoribus quoq: incommode erant. qd promixte cum
hostilibus nauib: inhibere iacta tela cogebant. metu ne ambiguo
ictu sua infigerent. Postremo assires ferreo unco prefixi
hastilibus arcere hostes uocant. miles expeditissimus. ubi in
ici in romana sce
ti. quos cum neq: ipsos. neq: catenas. quibus ussos. inici iniciebant.
incidere possent. utique neq: rostrata onerariam
haberent tem uncotraher & scindi uideres uincula. quibus alia
alius innexa erat. serie maliam simul plurium nauium trahi
hoc maxime modo lacerati quidem omnes pontes. & uix tran
siliendi in secundum ordinem paulum spatii ppugnatoribus
datum. sex ferme onerarie puppibus at strate Karthaginem sunt
nator quam prorelicta. sed eo grauior quod inter assiduas
clades a lacrimas. piumque quantum cuique ex inspe rate gaudii
ad fulsera. cum ex ut apparer & haud pcul exercitus fuisse

romana classem processisse ap fecisse suarum nauium fors. Et scipio
in tempore subuenisset. eo sdem fos tedies cum Lelius & masinissa
quinto decimo fer me die in numidam pueniissent. masaesuli
regnum paternum masinisse lecti ac ad regem diu desiderati con
cessere. Syphax pulsis in deprecatis presidiisq: suis. quos & ere
continebant regno neuticam qui & ipsum stimulabat aegrum amore
uxoris socer que & ita uiri sequisq: habundabat. ut subiecte ocu
lis regum multos flores anno suires & iam minus barbaro atq:
impotenti animo spiritus possent facere. Igitur omnibus qui
bello aptiores erant inermum coacti equos arma tela diuidit equites
inter. uias pedites. cohortis sicut quondam a romanis centurionib:
dicerat distribuit exercitu. aut minore quam empriusse habu
erat. Ceterum omnium pene nouoatq: inconditio ire ad hostis par
& castris in propinquo positis primo pauci equites ex tuto spe
culantes. abstationibus pgredi. deinde ut satis summoti recurrere
ad suos. inde excursiones inuicem fieri. et cum pulsos indignatio
accenderet. plures subire. quo dum in re tam uti certaminis equestris
um est. cum aut uincentibus spes aut pulsis ira adgregat suos.
ita uti a paucis pelio accenso. omne utrimq: postremo equitatus
certaminis studium effundit. adeo ut sincerum equestre pelium
erat. multitudo masaesuliorum ingentia agmina syphace
mittente sustinere sui x poterat. Dein de ut pedes romanus
repentino paulum massus uiam dantes. intercursu. stabilem
aciem fecit. Absterruitq: effuse inuehentes se hostem primo
barbari segnius pmittere equos. deinstare acppere aut arbati
pro uo genere pugne. postremo pon pedibus solum cedere. sed
ne equites quidem sustinere pedites presidio audentes. iam
signa quoq: legionum adpinquabant. Tum uero masae sulii
pon modo primum impetum. sed ne conspectum quidem signorum
atq: armorum tale. tantum eum ne ex priouis cladium seu pre
sens terror ausum. ubi syphax de. obequitat hostium turmis
si pudore si periculo suo fugam sistere possit. eo quo grauiter
ictu effusus oppressus. capturq: iacuisset. quam ante omnis
masinissae prebiturus spectaculum ad eius pertrahitur. Circa
capti regis syphacis erro eo quae ingens hominum ac ferarum
caedes. nec pelio minor quam uictorum ac uictorum aequitatis
in eo pelio. pestarum fuerat. impulsique in nuda ceciderunt

minus dimidium eius hominū capaū ē. Imp&cu in castra facto
quod pculsa rege amisso multitudo se contulerat, masinissa
sibi quidem dicere ꝓhibil ee inpsentia pulchrius. quāuis
torem recuperatum tanto post inter uallo patrium inuenisse
re regnum, sed tam secundis quam aduersis reb: non aus pa
tium adcessandum. si se leliusq; cum equitatu uictoq: sy
phace cistam precederet, inatterpedia omnia metu se op
pressurum Laelium cum pedestribus: sub modicis itineribus
posse, adsentiente lelio pregressus, ceteram eo uocari adcon
loquium principes ciuitatium iub&. Sed apud ignaros re
gis casus, nec quae acta essent prome, donec minis nec sua
dendo antecelluit quam rex uinctus in conspectum datus
ē&. Tum ad spectaculum tam foedum complorato osta
& passim pauore moenia sunt. Desertā passim repentino
consensu. gratiam uictorem apud quaerentium. pate fac
te poste, & masinissa presidio circa postas opportunaq: moe
nium dimisso nec cui fugae pater& exitus. ad regiam occu
pandam citato uadit equo, intrantiq; uestibulū. ipso limine
sophoniba uxor syphacis filia hasdrubalis poeni occurrit,
et cum in medio agmine armatorum masinissā insignem
cum armis tum cesto habitu conspexisset& et regem ēē id
quod erat ratā gemb: aduoluta eius omnia quidem ut pos
ses in nobis di dederunt. ustusq: ec felicitas tua, sed si capti
uae apud dominū uitae nec scisq: suae uocem supplicem
mittere licet&. Si genua. si uictricem adtingere dextera.
precor quesoq: p maiestatem regiam in qua paulo ante
nos quoq: fuimus. p gentis numidarum p̄ quod tibi cum sy pha
ce commune fuit. p huius coregiae deos q̄ ut meliorib: p̄ omnia
b: accipiant quam sy phacem hinc miserunt. hanc uenia m sup
plici de sui ipse quod eum q: fecit animus. Decapitua statua. ne
q: me inultus quam romani superbum et crudele arbitrium ue
nire sinas. Si nihil aliud quam sy phacis uxor fuissem tamen
numida atq: ineadem mecū africa genita quam alienigenę &
externi fidem experiri mallem, quid de cartaginiensi abroma
no quid filię hasdrubalis timendum sit uide sine nulla re alia
potes mo steme utrum in dicem abromanorum arbitrio oro op
testor quae forma erat insignis & florentissima & astu aq:
cum domo dextram amplectens, in id nec ui romano trader& ut
fidem exposcer& propius q: blanditie s oratio e& quā p̄ces
sionem inmisericordiam modo plapsus est animus uictoris sed
ut est genus numidarum inuenerem praecessa more cap
tiue uictor captus data dextera in id quod petebatur obli
gande fidei in regiam conjugium uehe secum ipse quem ad
modum p missis fidem prestare& quod cum expedir& non
posse& ab amore temerarium atq: impudens mutuatur
consilium, nuptias ineum ipsum diem parari repente iub&
nec quid relinquer& integri aut lelio aut ipse scipio ad cui
lendi uelut incaptiuam quae masinisse iam nupta fore&.
Iacet is nuptiis supuenit. lelius& adeo non dissimulauit
in probrea rege factum ut primo& iam cum sy phace &ce
teris captiuis detractam eam genialibus mittere ad scipionem
conatus sit. Uictus deinde precib: masinisse. oramis utar
bitrium utrius regum duorum fortuna accessit. scipioniba
ē& ad scipionem reicer& misso sy phace & captiuis cēteras ur
bes numidiae quae presidiis regis tenebantur adiuuan
te masinissa recipit. Sy phacem in castra adduci ei iss&
nunciatum omnibus ad spectaculum triumphi multi
tudo effusa est. precedebat ipse uinctus. sequebatur grex
nobilium numidarum. Tum quantum quisq: plurimū
poterat. magnitudine sy phacis fame gentis uictoriam su
am augendo addebat illum ēē regem cuius tantum ma es
tati duo potentissimi imperia tribuerint populus. q. car
thaginiensis q: ut scipio imperator. suus ad amicitiam ei pe
tendam. Relicta punctia hispania exercituq: duab.
quinqueremib: in africam nauigarit, hasdrubal poenorū
imperator quippe modo ad eum in regnum uenerit. sed & fi
liam e nuptum dederit, Habuisse eum uno tempore ip
potestate duos imperatores poenorum romanorumq: sicut ab diis
immortalib: par sit utraq: hostibus mactandis pacem p&iss&
ita abeo utrumq: partae amicitiam petitam. Iam tantas
habuisse opes ultimas in siam regno pulsum fere degerit
ut uitae is famam ostis & latebris. ferarum modo in silua
rapto uiuentis tegeret& ut his sermonib: circumstantium
celebratus rex in prouincia ad scipionē est productus, mouit

&scipionem cum fortuna pristina uiri p̄senti fortunae
conlata· tum recordatio hospitii dextraq: date & foede
ris publice ac priuatim iuncti, eademhaec & sy·phacis
animum dederunt inadloquendo uictorem; quam cū sci
pio quidsibi uoluisset & quereret & quinon socio & atē solum
abnuisset & romanam · sed ultro bellum intulisset & tū ille
peccasse quidem sese atq: insanisse fatebatur, Sednostrā
demum cum arma aduersus p̄r· recepisset & extra fi
nes fuisse p̄ioris principium tunc se inuasisse · tum hospitia
priuata · & publica foedera omnia exanimo eieciisse · cum
carthaginiensem matronam domum acceperit; illis nupti
alib: facib: regiam conflagrasse suam illam furiam pes
tem quae omnib: delenimentis animū suū auertisse atque
alienasse · nec conquiescere donec ipsa manibus suis pe
faria sibi arma aduersus hospitem atq: amicum induce
ret · perdito tam atq: adflicto sibi hoc miserrimo solatii
eē · quod inomniū hominū inimicissimis sibi domum
ac penates eandem pestem ac furiam transisse uideat
neq: prudentiorem neq: constantiorem masinissam quā
sy·phacem eē & iam iuuenta incautiorem ceste stultius illā
atq: intemperantius eam quā seduxisse · Haec p̄ hosti
limodo odio sed amoris etiam stimulis amatam apud
aemulum cerneret iscum dixisset & p̄ nomedio cri cruciatu scipi
onis animum pepulit & fidem criminib: rapte ppe integrā
p̄ amnuptiae neq: consulto neq: expectato laelio faciebat
tamque praeceps festinatio utquodie captum hostem
uidisset & eodem matrimonio iunctam acciperet · et adpoe
nates hostissui nuptiale sacrum conficeret, Cofertiora
haec uidebantur scipioni quodipsum in hispania iuue
nem nullius forma pepulerat captiuae, Haec secum
uolutanti lelius ac masinissa supuenere, quoscum pariter
ambos ecbenigno uultu excepisset & egregiis laudib: fre
quenti p̄tore celebrasset & abductum in secessum masinis
sam sic adloquitur, aliquando existimo masinissa imme
mem in me bona · et principio in hispania adiungendā
mecum amicitiam uenisse · et postea in africa ipsum spes
quae omnis tua sui in fidem mea commisisse, atq: in nulla
earum uisus est quapp̄ qua sibi adp&endus uisus in qua ego
aeque accomperta · et continentia libidinum gloriatus
fuerim hanc tequoq: adc & eras tuas eximias uirtutes masinissa
adiecisse uelim; honest non mihi crede tantum ab hostib: arma
tis ac tanta rē periculum quantū circumfusis utiq: uoluptatib:
quis eas temperantias tua frenauit ac domuit · multo maius decus
maiorem que uictoriam sibi peperit quam nos sy·phace uicto
habemus; quae me absente strenue ac fortiter feceris libenter
et commemorari & meminisse & ipsum reputare tecū quā
medicente erubescere malo; sy·phax populi r· auspicis uictus
captusq: est; itaq: ipse coniunx regnum aggere oppida homines
qui incolunt · quicquid denique sy·phacis fuit praeda populi r·
est & regem coniugem que eius & iam sinon ciuis carthaginien
sis e & · etiam sinon patrem eius imperatorem hostium uidēmus ·
romam opostet & mitti ac senatus populique romani de ea
iudicium atq: arbitrium eē · quae regem socium nobis alienas
se atq: in arma egisse praecipitem dicatur; hinc animum caue
de fame multa bona unoultio & tormentorum gratiā · maiore
culpa quam causa culpae est conrumpas masinissae · haec audi
enti p̄ nonrubor solum suffusus, sed lacrimae etiam obortae, &
cum sequidem in potestate futurum imperatoris dixisset & · ora
sset & quae eum utquantum ressineret & fidei suae temere ob
stricte consulere & p̄ mississe enim se in nullius potestatem eā
traditurum se ex praetorio in tabernaculum suum confusus con
cessit; ibi arbitris remotis cum crebro suspiritu & gemitu qd
facile ab circumstantib: tabernaculum exaudiri potest & aliquan
tū temporis consumpsisset & ingentia adpostremum in medito
gemitu fidum seruis uocat subcunis rego fide more adincer
ta fortunae uenenum erat · & mixtum in poculo ferre adso
phonibam iub & · ac simul nuntiare masinissam libenter pri
mam ei fidem praestaturum fuisse quam uix uxori debuerit,
quoniam eius arbitrium qui possint adimant · secundā
fidem praestare · ne ius a potestatem romanorum ueniat; me
mor patris imperatoris patriq: & duorum regum quibus
nupta fuisset & sibi ipsa consuleret, hunc nuncium ac simul
uenenum ferens minister: cum adsophonibam uenisset &
Accipio inquit nuptialem munus neq: ingratum; nihil maius

uir uxoui prestare posuit hoc tam ruinia melius me mortuam
fuisse si non in funere meo nupsissem? Non locuta est ferocius
quam acceptum poculum sullo exprobrationis signo dato in pau
de hausit? Quo dubitare [illegible] ionine quid deger animi
fero [illegible] solatur [illegible] tracta alia luerit tristiore
q̄ tam quam [illegible] ter castigatio fuerit. Quo die
ut ad ser[illegible] motu [illegible] eius in tribunal ascendit
& comitio [illegible] primum regem
appellauit. Eo [illegible] laudibus aurea corona aurea
patera sella curuli & scipione ebur neo vestis picta & palmata
tunica donauit. Addidere honores quos magnificentissi
quisque quam [illegible] pudre manserit triumphanti am
plior emeo [illegible] natu ecquo [illegible] uenit dignus ad
missus [illegible] occasu [illegible] deinde [illegible] curuli [illegible]
tra [illegible] donata & alia [illegible] quoq̄ [illegible] ata [illegible]
ra ei tradonati. His honoribus [illegible] rum [illegible] se
inspem p̄pinquum in [illegible] omissa [illegible]
de scipio. C. Laelio cum [illegible] ad [illegible] romam [illegible]
ro cum quibus & masinissa [illegible] Legati [illegible] ad [illegible] Carta
fusi castra refert. Eo quae mutua inimica [illegible] pauca primum
Cast hagine[illegible] paucis [illegible] dem [illegible] pena quidue abstat
p̄spera in p̄ferso pugnatione [illegible] ipsum post fama capti
fr̄ phace finquo lusp[illegible] pe quam in [illegible] scribe exq̄ exercitu
suo spem [illegible] posuerunt. Paulisper nullo auctore bellum ultro
audico ora ac [illegible] ad pacem [illegible] dam [illegible] tum [illegible] xx. senio
rum princip[illegible] sidere ac sanctius apud ilios consilium maxima
que ad ipsum senatum regendum missi, qui ubi in castra roma
na [illegible] ere imp[illegible] uenerunt more adulantium accepto ho
do rtu ex ea regione ex qua oriundi erant pcubuerunt. Cor
uienso ratio tam humili ad lauor[illegible] fu[illegible] ior culpam pur
gantiu sed tranferentium in tiu[illegible] cupidinem hamilcaris potē
tiaq̄ eius fautoresq̄ uenia[illegible] ciuitati perebant. Ciuium temeri
tate bis iam teuerse incolumi futura. Eorum hostium be
ficio imperium exunctis hostib[illegible] p̄ſ pernicie petere
parati obediente seruire imperare & quae uelit scipio &
uenisse eas[illegible] ma[illegible] ream se ait. & spem suam p̄spero bellu
euentu aucta uictoria se pro pace domu reposturum esse tam cui uic
toriae ppe immanib[illegible] habeat pacem pro nabnuere atom nes gen
tes sciant [illegible] sciscere iustae bella & finire leges pacis se
hasd[illegible] ere [illegible] pugas & fugitib[illegible] restituant. Exercitui
extra [illegible] e[illegible] lladeduam [illegible] ferra abstineant. Insulis omnib[illegible]
quae in tra [illegible] a[illegible] ra [illegible] cedant. Naues longas pre
ter xx omnes tradant. Frumenti quingenta milia modium. Pecuniae [illegible] xx. milia
pondo argenti. Alibi duplex stipendium [illegible] inuenio. His conditionib[illegible] inquit placeat p̄ [illegible] de con
sulendū dabitur. Si placuerit mecū indutiae fiant. Ad
mā ad senatū. Interea legatos dimissi. Cast hagine[illegible] nses nul
lo [illegible] dimissi. Quos ubi [illegible] cum censuissent. Qui ppe qui
[illegible] [illegible] Hannibal ma[illegible] ream tra
[illegible] [illegible] [illegible] [

ri reu& ceſtamine eē regnaturuſ, de inconlaudatūp corrtio
ne implissimis decoraſſ& operum maſinissam & perro
ou eurum eē petere ut regum nomē eē& eric. ſcipionis be
neficia & munera ſenatuſ decreto confirmet & etadniſi
molestum eē, illudquoq; p& ere maſiſſiam ſi tamnumidaſ
captiuos quiromę incuſtodia eōm rem ceremchuſſibiam
plum apud populū reſ fratrem eē. Adeareſponſum
legatiſ, ſerum gę ſe nam pro pe nafrica cum manem
ſibi cum, ge proclamationem eē, ſapuerit, rectę q: ordine
ciuer fecerit, ſi de eum rege non appellauerit. Et quic
quid de fecerit, quod conſtet & maſimiſſę eiſ patreſ com
peare ad laudare, munera ferrent regi decreuerunt.
ſingula purporea duo cum fibulis ſingulis & lato clauo tu
nicis, equos duo phaleratos, bina equeſtria arma, quib:
& tabernacula militarem q: ſupellex conparabatur
conſulto eē. Hac regę profecto, ſenatus conſulto eorum
nihil curauit, ſed bona ſua gratis ſingula comtibę
runtq: quę ex auctoritate patrum adderentur regia ad
nouę deſ libera ſ locala uti lege decreta, eadem eſtatiſ te
quam ę decreta romę & in africa geſta ſunt. p. quintilius
varus p&. eum cornelius p. cos. magro in ſubrum gallo
rum ima magine pro ſignis conlatis pugnarunt; prę
cursum eſt in primaaciem fuerunt cornelius ſuas in
ſtruxit ordines, ipſe et prima ſigna. Et quod ad rectus
pugnandi ſpectat, ſub prętor ac pro cos. nihil re ad inferenda
nec ad ſtandum ſibi habebant, poſtquam nihil
nouabant tum quintilius cornelio, lenem ſe uti dei
fit pugna & induratuſ pę ſem reſiſtendo hoſtium amor
acrem eſtate in audaciam periculum eſt, equeſtrem pro
celium ex tremuſ poſt & ſturbare ac ſtatu mouere uolu
mus, ſica q: uelut ad prima ſigna pelium ſuſtine. ego in
dicam impugnam equites. ue lego hic in prima aciem
remgeram. tu q: ſtatua legionum equites in hoſtem
emitte, ſuam uicil& pr mouerit ſpaſtem pro cos. acci
piente. quintilius prętor cum filio cui marco prae
nomen erat in pigro uuene ad equites pgit, iuſſoſq:
aſcendere in equos repente in hoſtem emittit, cum ultu equeſtre
aux it clamor ab legionib: additus, nec ſtetit ſ& hoſtium acies
nimago ad primum equitum motu paratos elephantos exp
templo in proelium induxit, ſed ad quou ſtridorem odo
remq: et aſpectum territi equitum equeſtre auxilium fe
cerunt, et utrem pmixtaus ſ ſuaſq; ę ut a comminus ſ dacio
poſſ& roboriſſmaious romanus equeſ erat, ita mablatū pauen
tibus ſ pe leq; iſſ me diuſ ex inter uallo numidae iacul abantur.
ſimul expeditum legio duodecima magna ex paſte, pauore
magis quam uiribus tenebat locum; nec diu tuſtenuiſſ& pi ex
ſubſidiis tertiadecima legio ip primam aciem in ducta pelli
dubium expetaſſ&, magoq: ex ſubſidiis, galloſ in ę gre
gionib: oppoſuit; quib: aut magno ceſtamine fuſis, haſta
ti legionis fundę ſe in conglobant ſeſe atq: elephantos
impedit in aciem, curbatiſſimi adunt, Iniquoſ cum la con
feſto, conicere non nullo ferme fruſtra emiſſo omnes ferro
in ſuorum auexerunt quattuor graui at uulneribuſ
corruerunt. Tum prima commota hoſtium acies, ſimul
omnib: peditibus ſ auerſos odore elephantos ad augendū
pauorem accurſum eſt, fuſiſſ& donec ſtetere ante ſigna
mago grauiter ſeuiens reſpicientes ordines, ſ& tenore impugnę
ſeruabant, poſtquam femore tranſfixo cadentem ſuſtenuę:
ex proelio prope exſanguem uidere, exemplo in fugam omnes
uerſi ad quinque milia hoſtium eo die cęſa, & ſigna militaria
duo & xx. capta, nec romaniſ incruenta uictoria fuit, xx &
ccc de exercitu. pr. parſim ultro maxima miſſi. inde t tr. mil.
duceni. coſ. omniſ ſ. mi. maeuius, ſ. teſtię decimę quoq: legi
onis, qua poſtremo proelio ad fuerat c. aeliuſ tr. mil. in
reſtituenda pugna cecidit & duo & xx. ferme equites il
luſtres obtrit abelephantiſ tum centurionib: aliquoſ pe
ruit, & longius ceſtam ſ fuiſſ& in uulnere ducis concessa uic
toria eſt, magno proxime ſilentio noctiſ p ſecutuſ quantę pa
uor epuluſ poſſe, ac tenerib: extremiſ admare in ligu
reſinibus uenit, ibi eum legati ab carthagine pauciſſan
te die b: inſinum gallicum adpulſiſ nauib: adierunt.
iubentes primo quoq: tempore in africam traiicere & id
ceſſ fratrem eiuſ hannibalem in ama deum quoque iſſe-

legato scidem iubenti facturum, pon: ineo ee cast hagmien
sium resurgalliam atq: italiam armis obtineant, mago p̃
imperio modo senatu periculoq: patrie motus. sed metuens
& iam plenictor hostis mox arti instar & ligures q: ipsi relin
qui italiam apoenisce rentes adeos quorum mox impote
tate essent futuri deficerent, simul speransleniorem in
nauigatione quam inuita iactationem uulneris fore. &
curationi omnia commodiora: impositi scopulis innaues p̃
fecti sui xdum superata sardinia ex uulnere mortuus, pla
ues quoq: aliquot dpoenoui disiecte in alto a classe romana
quae circa sardiniam erant capiuntur, haec certa mari q:
impune italie qui recta ad alpis gesta, consul e seruilius nul
la memorabili re inpuinitia & ruria & galliam que iam
eo quoq; pcesserat ceesta patre. c. seruilio. ere lutatio ex
seruata tempost sextum decimu annu rece ptis, qua ad uicum tan
netai abolis capti fuerant hinc patre hinc catulo latere circum
dantes priuato magis quam publico decore insignis romam re
dit. latui ad populum est pce seruilio fraudi e & quod patre
quisella curruli sedisse & uiuo eum dignorari & ir pl. arq:
aedilis pl. fuisse & contra quam sanctu legib: erat, hac roga
tione plata inpuinitiam redit, adcp̃ seruilium cos qui
in bruttiis erat conscientia au fugum iberge bae sidie ocri
culum lympheum argentanum clampetia. multi q: alii
ignobiles populi senescere pun cum bellum cernentes
deficere, idem consul cum hannibale in agro crotoniensi
acie conflixit, obscura eius pugne fama est. Ualerius an
tias quinque milia hostium cesa ait quadraginta re, eti
ut aut imprudent fictasit aut neglegenter pretermissa.
Nihil ce sto ultrare, in italia ad hannibalem gestu, quam
ad eum quoque legati a bcasthagine uocantes in africam
his fos te die b: quibus ad magonem uenerunt o frendens
gemensq: acui xlacrimis temperans dicitur legatorum
uerba audisse, postquam aeditasunt mandata. Iam non
perplexe inquit sed palam reuocant. quiuetando supple
mentu & pecuniam mittit. Iampridem trahebant, uicit
ergo hannibalē. nō. p̃. totiesce sus fugatusq: sed sena
tus casthaginiensis obtrectatione atq: inuidia. pneque
hanc deformitate redit usmetam. p̃. scipio exultabit
atq: efferet se sese quam hanno. quidomum nram quan
do alienare pomposuit ruina casthaginis oppressit.
Iam hoc ipsum p̃sagiens animo prepararat ante
naues ita q: nauticis militum turba praesidii specie ipso p
pidabrutti agri quae pauca magis quam metu fide con
tinebantur dimissa. quo droboris in exercitu erat in afri
cam transuexit. Multi sitalie ssgneri qua a africam se
cuturos abnuentes concesserant in mensi Iacinie delu
bru minuiolatui adeam diem in templo ipso foede inter
fecti sraroque quam aliam patriam exilii causa relinquen
tem me stui abhis ferunt quam hannibalem hostium
terra excedentem, respexisse saepe italie litora & deos
hominesq: accusantem in se quoque ac suum ipsius caput
exercitatum, quod non eruerit am abcannensi uictoria
militem romanum duxisset, scipionem area de casthagi nem
ausum. qui consul hos tempoenum in italia per egisset &,
Secentum milibarmatorum ad ersus inermu ac nauta can
nas cesisse in a cassilinum exinde a q: & nolam consenu
isse. haec accusans querens q: ex diuturna possessione itali
est detractus. Romam peosdem dies & magonem & han
nibalem pfectos allatui ecuius duplicis gratulatio nis
minuit letitiam qd paru duces in retinendis his cum ad id
mandatu absenatu eo. aut animi aut uirium habuisse
uidebantur. et quod sollicitierant omnibelli mole inmu
exercitu ducem q: inclinatu quo euasura es res. per
eosdem dies legati sagunti in uenerunt. conprehensa
cum pecunia adducentes casthaginiensis. qui ad con
ducenda auxilia in hispaniam traiecissent. ducentum
et L. auri. Occc pondo. argenti in uestibulo curie po
suerunt, hominibus acceptis in carcere conditis auro
argentoq: reddito gratia legatis acta. datq: insuper
munera data. ac naues quibus in hispaniam reuectaren
tur, merito deinde absentiorib: facta est. segnius ho
mines bona quam mala sentire, transitu in italiam
hannibalis quantu terroris pauoris q: ee meminisse
quas deinde clades quo luctu sin cidisse. uisa castra hostiu

emuris urbisq: uota singulorum uniuersorūq: fuisse quo
ties̄ in concilio suo ces manus ad cælum porrigentium au
dtas, Num quam ille dies futurus ee quo uacuam hosti
b: italiam bona pace florentem uisuri essent, dedisse
ideo strandem sextodecimo demum anno. nec esse fut
quidei sacratas agendas censeant adeo. ne aduentem
quidem gratiam hominis benigne accipere nedum
ut preterite. satis memores essent, conclamatū De inde
ex omni parte curie est ut referrent p. aelius. p̄r.
Decretumq: utquinque dies. circa omnia pulluma
ria supplicarentur uicti aeq: maior es immolarent
ex. iam demisso laelio legatisq: ma sinisse cum casthā
ginien sium legatos de pace ad senatū uenientis puteo
li sustos inde terra uenturos allatū e& reuocari e. lae
lium placuit ut cona eo de pace ageret& ur q: fuluius gillo
legatus scipionis casthaginien ses romam adduc quibus
uetitis ingrediurbem. hospitium inulla publica sena
tus ad aedem bello ne datum ses, oratione eadem ferme.
qua apud scipionē habuerunt culpam omnē belli apub
lico consilio in hannibalem ue stente se cum inussu sena
tus p̄ on alpis modo ad hiberum quoq: transgressū. nec
romanis solū sedante& iam sagunti nis. priuato consi
lio bellum intulisse senatui ac populo casthaginien si
si quis uere estim& foedus adeundiem inuiolatū ee cum
romanis, Itaque nihil aliud sibi mandatū ee ut peterent.
qua mutinea pace qua ex postremo cum con luctatio fac
ta e&. manere licer& cum more tradito a patrib: po
testatem interrogandi si quisquis uell& legatos prētor
feciss& senio res qua equi foederib: inter fuerant. alia
alii. interrogarent. nec meminisse pa&tem. Et enī
omnes ferme iuuenes erant dicerent legati. con cla
matū e& omni parte curie est punica fraude electos qui
uetere m pacem repeterent. cuius ipsi p̄ on meminis
sent, e motis de inde curia legatis senatus interroga
ri coepit, m. iunius. c. seruilium cos. qui pro prior es
sed arcessendum ut cona eo de pace. ageretur censē
bat, cum dere maiore quam quanta ea e& consultatio
incidere p̄ on posse& non uideri sibi ab sente consulū alteri.
ambobus eam rem agi satis ex dignitate p̄r. esse q metel
lus qui triennio ante cos dictatora q: fuerat. cum p. scipio
cedendo exercitus agros populando ineam necessitatē
hostis compulisse& ut supplices pacem peterent. & nemo
omnium uerius existimare posse& quamente ea pax pe
teretur. quam eum quiante postas casthaginis bellū
gereret& nullius alterius consilio quam scipionis accipi
endam abnuendam q: pacem ee ualerius laeuinus
quibus cos fuerat. speculatores ses p̄ on legatos uenisse
arguebat iubendos q: in italia excedere. & custodes cū
his us q: ad naues mitten dos scipioni q: scribendum ne
bellū remitteret& leluus fuluius q: adiecerunt. & scipio
nem ineo postam habuisse spem pacis si hannibal& ma
go ex italia reuocarentur. omnia simulaturos casthagi
nienses duces eos exercitus que expectantes. Deinde
quam uis recentium foederū& deorū omnium oblitos bel
li gesturos eo magis in leuium seruentiam discessu; legati
pace infecta ac prope sine responsu dimissi p eos dies
cōn. serui lius cos. haud dubius quin pace italie pene esse
gloriatus& uelut pulsum ab se hannibalem p sequens in sta
tiam inde& africam transitu ui prohibuerit. Quibus rome
uulgatum est. primo censuerant patres ut p̄r. scriber&
consuli senatui aequum censere in italiam reuerti eū dem
cum prētor spretum eum litteras suas dicer& dictator
ad idipsum creatus. p̄. supplicius proiure maiores im pe
rii consulem in italiam reuocauit. Reliquum anni cū
m. serilio magistro equē circumeundi italie urbib:
quae bello alienate fuerant. noscendis q: singularum
causis consumpsit; p in duciarū rep̄us. Et ex sardinia
ab lentulo. p̄r. Centū onerarie naues cum commea
tu xx. Ro stratarum p̄sidio. et abbacte& abtē pes
tatib: mari tuto in africam transmiserunt, c p̄ octauio
cc. onerarius. xxx. longis nauib: ex sicilia traiecerūt.
pro ne eadem fortuna fuit in conspectum ferme a frice
prospero cursu uecta i primo destitit uentus die in
de uersus in africum turbauit. ac passim naues disiecit,

ipsecumprostratispaduersusfluctusingentiremigū la
bore enisusapollonispmunturium tenuit onerarię
parsmaxima adegimurum insulę asinū ablato. claudit
inquosita casthagoest xxx fermę milia adurbę alię
aduersusurbemipsam adcalidasaquas delatae sunt omā
inconspectuchasthaginis erant. Itaq: extota urbe insoli
concursusest magistratus senatum uocare populus incurię
uestibulo fremere. pcetanta exoculis manibusq: amitte
retur pręda. Cum quidampacis petere alii indutiarū
pecdum enim dies exierat. fidem opponerent pmixto
penesenatus populiq: concilio consensuest. utclassem quin
quagintanauium hasdrubal aegimurum traicer& in dep
liciora postus quae dispsas romanas pauescolliger& deser
tę fuga pauarum primū abegimuro. Deindeabaquis
onerarię casthaginempupib: tracte sunt. Nondum ab
romę reuesterant legati neq: sciebatur quaesenatus roma
ni debello autpace sententia e&, pecdum indutiarū dies
exierat eo indigniorem iniuriam ratus scipio abhis qui
petissentpacem &indutias &spem pacis &fidem indutia
rū uiolatā ee legatos chasthaginem .L. Bebium .m. ser
uilium .L. fabium extemplo misit qui cum multitudinis
concursu ppe uiolatie essent nec redtam tutiorem futurū
cernerent petierunt a magistratib: quoū auxilio uisp hi
bita erat. ut naues mitterent que sepsequerentur data &ri
reris duae eum adbagradam. flumē pueniissent undecastram
romana conspiciebantur casthaginem vedieré classis punica
aduticam stationem habebat ex atre squadriremes seu clam
misso achasthagine nuntio uti fier& seu hasdrubalem qui
classi preerat sine publica fraude auso facinus quinque re
mem romanam superantę pmuntariū exalto repente ad
gressę sunt sed neque rostro ferir& celeritate suplabentē
poterant neq: transilire armati exhumiliorib: inaltiorem
nauem: &defendebatur egregię quoadtela suppedita runt
qui deficientib: iamnulla alia resca quamppinquitas
terrę multitudoque acastris litus effusa tueri potuit&
Conettatam enim remis quinto maximo impoterant
interrā cū inmississent. nauis tamtū iactura facta incolu
mes ipsi euaserunt ita alio supaliud scelere cū haud dubię in
dutię ruptę essent. Liuius fuluius quae a roma cum legatis
casthaginiensib: supuenerunt quib: scipio ei sinon induti arū
fides modo a casthaginiensib: sed ius& iam gentiū in legati siui
olatū e& tamen ihil pcein stitutis pr̄. pcersuismoꝛib: indig
nū in hiis facturū ee cūdixiss& dimissis legatis bellū parabat
hannibali iam terrę adppinquanti iussus enuti cos inus
escendere in malū uis speculaꝛetur quam tenerent regio
nem cum duxiss& sepulchrum diruti pram spectare abo
minatus pr̄etuehi usso gubnatoꝛe adleptim adpulit clas
sem atq: ibi copias exposuit. hec eo anno in africa gesta. Ips
sequentia excedunt in eum annū quo miser uilius quitu
magęque erat etti. claudius nero consules facti sunt. e& e
rū ex tus superioris anni cum legatis sortiorū urbiū ex gre
tia quaeti essent uastatos agros a regis presidiis pfectoq:
in macedoniam legatos ad res repetendas pter admissoad
philippum regem simul nuntiassent. xl militū cū suo patre
duce traiectain africam duci ut ee nt casthaginiensib: pre
sidio & pecunię aliquantū una missum. legatos ad regem
qui hec aduersus foed facta uideri patrib: nuntiarent mit
tendos censuit senatus missit terentius uarro e mamiliur.
m. aurelius his trib: quinq: remes datae annus insignis ip
cendio ingenti quo cliuus publicius ad solū exustus & aqua
rum magnitudine sine annone uilitate fuit pr̄equā qd pace
omnis italia erat apta & iā qd magnā uim frumti ex his pa
niamissā m. ualerius falso & m. fabius buteo aed. cur
quaternis aeris uicatim populo discripserunt. eodē anno
quintus fabius maximus mouitur. exactae etatis. siquidem
uerum est. augurem duos. et .lx. annos fuiss& qd quida
auctoꝛes s̄t. uir ceste fuit dignus tanto cognine uel sinouū abeo
in̄ per& superauit patrēos honoꝛes auitos equauit uictoꝛes
et maioꝛib: pelus auus insignis fuit. Sedomnia equare
unus hostis hannibal potest. cautior tamen quā promptior
hic habitus. et sicut dubtes utrum ingenio. cunctator fue
rit. an quia ita bello pprię qd tuebatur aptū erat. si
nihil cessisset quam unū hominū nobcunctando rem
restituisse. sicut ennius ait. Augur in loco ei us inau

203378

BIBLIOTECA MED. LAUR. FIRENZE

BIBLIOTECA NACIONAL
RIO DE JANEIRO